This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Ar 4.243...

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

05
4556 2-3349

Българска Сбирка

списание за книжнина, исторически и обществени знания

ИЗЛАЗЯ ПОДЪ РЕДАКЦИЯТА

НА

СТЕФАНА С. БОБЧЕВЪ.

ДВАНАДЕСЕТА ГОДИШНИНА

1905.

СОФИЯ
Печатница на П. М. Бжзайтовъ
1905.

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
STACKS
JAN - 8 1970

Год. XII. 1 януарий 1905 г. Книжка I.

Българска Сбирка.

Защо турската полиция закла два листа въ една моя книга прѣди 30 години.

(Изъ „Цариградскитѣ ми спомени“[1]).

С. С. Бобчевъ — София.

I.

Защо ме арестуваха?

Една сутрина, въ срѣдата на мѣсецъ декемврий 1873 г. дежурниятъ надзиратель въ Военната медицинска школа, на Сарай-Бурну, въ Цариградъ, ми съобщи, че азъ съмъ арестуванъ. Тази вѣсть ме смути, но не изненада. Въ послѣдньо врѣме имаше доста причини да очакамъ, най-малко поне, глъчки отъ страна на училищната дирекция. По косвенъ пѫть бѣхъ узналъ, че на Марко-паша, директоръ на медицинската школа, и на Шахинъ-бей, поддиректоръ и неговъ помощникъ, бѣха донесли за нѣкои мои извънучилищни занятия, които били счетени като не отговарящи на училищната дисциплина и на реда. За мене бѣше съобщено, че съмъ билъ вземалъ участие въ национални манифестации, въ дружества, въ вѣстници.

Интересътъ ми като студентъ-медикъ въ една турска медицинска школа, изискваше, наистина, да се ограничa съ наукитѣ си и да напустна своитѣ книжовни занятия въ българския печатъ и участието си въ народнитѣ дѣла. Но азъ бѣхъ се вече сил-

[1]) Нѣщо прѣди десетъ години бѣхъ почналъ да уреждамъ и печатамъ моитѣ „Цариградски спомени.“ Часть напечатахъ въ „Б. Сбирка“, год. I, стр. 11, 84, 189, год. II, стр 19, 426, г. III, стр. 215. Неотлагателна, текуща работа свързана съ тоа ми начеване... Тукъ сега въ давамъ на бърза ржка една нова страничка отъ тѣзи спомени.

но увлѣкалъ, и да се спра не бѣше по силитѣ ми, въпрѣки многократнитѣ напомняния отъ много страни, близки и неблизки.

Националниятъ подемъ, който бѣше молепсалъ всички слоеве на българското общество, въ България и Цариградъ, проникна и нѣкои отъ българскитѣ студенти. Тѣ пишеха въ вѣстници, кореспондираха съ Влашко, приемаха забраненитѣ издания, бѣха въ сношение съ вѫтрѣшнитѣ организации. Тая сѫщата година, като прѣдседатель на македонската дружина въ Цариградъ, азъ бѣхъ обиколилъ нѣкои мѣста на Македония и напечаталъ обширни „Пѫтни впечатлѣния" за вѫдѣно и чуто въ тоя край, особно за гръцката и сръбска въ Македония пропаганди[1]). Сега като такъвъ, като членъ на „Българското читалище" въ Цариградъ, и като съредакторъ на „Читалище", често вземахъ отпускъ отъ управлението и тичахъ по печатници и въ редакции. Моятъ послѣденъ трудъ „Пѫтуванье около свѣта" току що бѣше отпечатанъ. Почуваше се, освѣнъ това, че в. „Право" билъ вече злѣ гледанъ отъ правителството за будния му и живъ езикъ, който се водѣше въ него. Г-нъ Марко Балабановъ бѣше счелъ за нуждно да заяви, че „отъ много врѣме той е прѣстаналъ да зима участие въ редакцията на вѣстника."[2]) Скоро се очакваше даже нѣкое наказание за тоя вѣстникъ[3]).

По-прѣдниятъ день раздавачътъ на в. „Право" бѣше идвалъ за рѫкописъ. Една часть отъ рѫкописа бѣше се изгубила! Бѣше ми пропаднало и едно писмо до вѣстникъ „Свобода" въ Букурещъ. Отъ долапа ми липсваха нѣколко книги съ не толкова лоялно съдържание. И, когато днесь надзирателятъ ме покани съ „буюрунусъ хапжза" („заповѣдайте въ затвора"), азъ нито го попитахъ защо. Стори ми се, че тази мѣрка не е незаслужена.

Въ затвора—истински карцеръ—се озовахъ, за чудо, самичъкъ. Нѣмаше другари. Едно прозорче на вратата къмъ двора ми даваше малка свѣтлинка. Седнахъ на едно столче и прѣкарахъ прѣзъ умъ всички евентуалности: изпѫждането изъ ме-

[1]) Моитѣ „Пѫтни впечатлѣния" се печатиха въ в. *Право* (подлистникъ) отъ 20 юлий, бр. 19, до краи на годината.

[2]) Това бѣше истина. Въ в. „Право" тогава работѣхме Миларовъ отъ Бѣлградъ и азъ отъ Цариградъ. Ние бѣхме постоянни на г. Найденова сътрудници.

[3]) Това наказание не се забави. То послѣдва в *Право* слѣдъ броя му отъ 20 дек. 1904 г. и трая цѣли шесть мѣсеци, слѣдъ които вече на в. *Право* не се допусна да излѣзе, а се появи новъ вѣстникъ *Напрѣдъкъ*, ступанищъ на който пакъ стана г. Ив. Найденовъ. Вж. *Б. Сбирка*, II г. 436 и слѣд. стр.

дицинската школа не ме плашеше; доста бѣше ми дотегнало медицинското образование, което не твърдѣ отговаряше, ако и да не вредѣше, на моитѣ публицистически стрѣмежи. Колко пати ми хрумваше да зарѣжа медицината и да ида въ Русия да уча *друго*... Но, все пакъ азъ не прѣставахъ да слушамъ прѣдметитѣ си грижливо, и да давамъ изпититѣ си своеврѣменно. Даже една година, съ опасни за здравето си усилия, дадохъ изпитъ за прѣдмети четени въ два курса (години). И сега, ако ме изпждятъ, си мисляхъ, ще ми се открие новъ просторъ...

Унесенъ въ областьта на тия бѫдни кроежи, азъ се стрѣснахъ, когато дежурниятъ надзиратель дръпна вратата:

— Гелъ, паша чаржюръ! (Ела, вика те пашата!)

II.

Узнавамъ причината. — Първо изслѣдване.

Гъркътъ Марко-паша, прославенъ като медикъ на Султанъ Абдулъ Азиса, сега директоръ на Медицинската военна школа, ме посрѣщна не много сърдито. Това ме поуспокои...

— Бу китабъ сенинъ есеринъ ми? (Тая книга твое произведение ли е?) попита ме той доста хладно, но не сопнато.

Азъ мигновенно прочетохъ върху тъмно-желтитѣ корици „Пътуванье около свѣта.“

— Еветъ, ефендимъ! (Да, господине!) — му отговорихъ. Това е мой прѣводъ отъ френски.

— А имате ли тукъ френскиятъ текстъ да го видя? добави той.

— Азъ съмъ прѣвеждалъ моя трудъ отъ нѣколко книги. Главниятъ френски текстъ не е у мене. „Отоманската география“ отъ Сиве имамъ на ваше разположение.

— Вие се обвинявате въ това, че откакъ сте дали да се прѣгледа отъ цензора книгата ви, отпослѣ скришомъ сте прибавили нѣкои „врѣдителни“ (мувиръ) нѣща, които тукъ ми са изпроводени. Вие сте нарекли Влашко и Молдава съвсѣмъ *независими* (мустакилъ) държави, когато тѣ са васални провинции на Султана. А най-важното е това... Четете!

И азъ прочетохъ: Балканъ нимъ-джизереси херъ-даимъ булгарларжнъ олдугу гиби, ине булгарларжнъ оладжак-дъръ.“ (Сиякати отрафи арзъ, стр. 98).

Не можахъ да си спомня веднага какъ бѣше въ моята книга и на български тая инкриминирана фраза. Но, при прочитането ѝ на турски, видѣ ми се доста силна. Поискахъ да погледна и въ текста и чета: „Балканскиятъ полуостровъ, който е билъ всѣкога български, не може освѣнъ пакъ български да си остане.“ Редоветѣ бѣха подчертани съ червено мастило.

Опитахъ се, съ присторено спокойствие, да обясня на Марко паша, че турскиятъ прѣводъ не е прѣдалъ съвсѣмъ вѣрно моята мисъль. Но... директорътъ на медицинската школа имаше да се занимае съ нѣкои бърви доклади, защото секретарьтъ се яви при него и той, като повтори, че съмъ прѣданъ на сѫдъ и ще трѣбва да ходя по „истинтакъ“ въ „Баби Заптие“ (на изслѣдване въ Министерството на полицията), заповѣда да ме откаратъ пакъ въ гауптвахта.

Бѣхъ подъ арестъ само три дни. Благодарение на ходатайството, което направи за мене професорътъ-помощникъ по анатомията Д-ръ Христо Стамболски, любимецъ на Марко-паша и на професоритѣ, още отъ врѣмето на студенчеството си, азъ можахъ да се освободя тъй скоро. Трѣбва да прибавя, че за пущането ми на свобода помогна и Шахинъ-бей, черкезинъ, комуто дадохъ единъ екземпляръ отъ моето „Пѫтуванье“. Той казваше, че ужъ разбиралъ руски и ще го прѣгледа. На него азъ обяснихъ много настоятелно, че думата *български*, която съмъ употрѣбилъ за Балканския полуостровъ, никакъ не е правилно прѣведена на турски съ думата „булгарларжнъ“. Думата „български“ приложена къмъ Балканския полуостровъ управяхъ се азъ, съмъ употрѣбилъ, въ смисъль чисто етнически, а никакъ не политически, никакъ не съмъ искалъ да кажа, че Балканскиятъ полуостровъ е принадлежалъ на българитѣ като държава или че ще принадлежи на бѫдаща българска държава. Мисъльта ми е била, че никакви сръбски пропаганди не сѫ въ състояние да промѣнятъ етническия елементъ на Македония и българитѣ ще си останатъ пакъ такива на Полуострова, никой не може да ги денационализира.

Шахинъ-бей слушаше много внимателно, навеждаше глава и сѣкашъ искаше да ми каже: „аджеибъ шей! отъ гдѣ ти сѫ влѣзли въ главата тѣзи „глупости“. А високо той продума:

— Иди си гледай уроцитѣ, уроцитѣ, чу ли! уроцитѣ. Зарѣжи тѣзи читалища и дружини. Тѣ нѣма да те изкаратъ на „хаирлия“ пѫтъ.

Отпослѣ узнахъ, че Д-ръ Стамболски станалъ за мене единъ видъ като поржчитель прѣдъ Шахинъ-бей и Марко-паша, и, по тоя начинъ, съмъ билъ освободенъ.

Но съ освобождението ми отъ затвора, на моето прѣдаване подъ полицейски сѫдъ и на моето сѫдене не се туряше още край. Едното се свърши за да се почне другото.

III.

Какъ се състави, цензурува и напечати „Пѫтуванье около свѣта“.

Българското Печатарско Дружество „Промишление“, на което бѣхъ членъ-секретарь, начерта въ 1872 г. издаването на нѣкои отборъ книги: „Приключенията на Телемаха“ отъ Фенелона „Донъ-Кихотъ“ отъ Сервантеса, „Тъмницитѣ ми“ отъ Селвио Пелико, Пикольо Алиягн, „Животътъ на Франклина“ отъ Минье и „Пѫтуването около свѣта.“ То бѣше вече издало двѣтри малки нравоучителни мои прѣводни повѣсти: „Наводнението на Дунава,“ „Историята на Геневева,“ и отъ П. Бобекова „Бѫдниятъ вечеръ на Коледа.“

За да се даде на българския свѣтъ колкото се може похубавъ прѣводъ на нѣкои отъ тѣзи класически произведения, ние рѣшихме да се обърнемъ къмъ най-видни тогава книжевни и обществени дѣйци. Дружеството имаше единъ капиталецъ, събранъ отъ акционеритѣ, и можаше да плати доста добъръ хонораръ. Ето защо настоятелството покани Н. Михайловски да прѣведе „Телемаха“, Др. Цанковъ — да прѣведе „Тъмницитѣ ми,“ Павелъ Бобековъ, и той тогава студентъ въ медиц. школа, да прѣведе „Донъ-Кихотъ.“ На менъ се падна да прѣведа „Пѫтуването около свѣта“ отъ френски.

Когато се заловихъ съ прѣвода, забѣлѣжихъ веднага, че съ неотдалечаване отъ текста не ще излѣзе нѣщо годно за цѣльта, която имаше да се гони: да се даде и една популярна четанка по нашата отечественна география. Текстътъ съдържаше нѣколко сухи свѣдѣния изобщо за Европейска Турция. Сѫщо така бѣше сухо, недостатъчно и, по нѣкои, невѣрно писаното за другитѣ съсѣдни намъ земи и за Русия. Менъ се щѣше да се даде една популярна книга за цѣлия свѣтъ, въ която, пѫтьомъ, по-подробно, да се каже нѣщо за нашето отечество, за нашия народъ, да се засегне историо-

то минало, да се обърне внимание на неговото настояще, на отношенията му къмъ съсѣднитѣ и съжителствующи етнически и политически елементи.

Заловихъ се, прочее, да „подобря" текста съ нѣкои поправки, измѣнения и допълнения. Излѣзе вмѣсто прѣводъ компиляция. За тази цѣль азъ си послужихъ съ „Общата География на Отоманската империя" отъ Синве, професоръ въ Отоманския Лицей, съ етнографическитѣ бѣлѣжки (отъ Брадашка) за балканскитѣ народи, които бѣха се появили въ „Читалище" г. I и съ нѣкои други свѣдѣния изъ Ubicini, Lejean'a и пр. Въ нашитѣ училища нѣмаше по онова врѣме една свѣстна политическа география изобщо и частно за отечеството ни; новитѣ „земеописания" бѣха почти букваленъ прѣводъ отъ руски. Та нашето „Пжтуванье около свѣта" си задаваше за задача да послужи що-годѣ и като помагало на отечествената географическа наука.

По това врѣме, всѣка книга, издавана въ Турско, трѣбваше да се прѣгледа отъ надлежния цензоръ *прѣдварително*, и, за да има свободно циркулиране, да носи бѣлѣжката: „прѣгледана и удобрѣна" или само „дозволено да се печата отъ императорското министерство на просвѣщението" [1]). Български цензори по това врѣме имаше двама. Н. Геновичъ, редакторъ на в. *Турция*, и имащъ извѣстни официални връзки съ Високата Порта, бѣше цензоръ на бълг. вѣстници, чиновникъ въ „Писалището на печата," на което директоръ бѣше Абдулахъ-бей. За недозволенитѣ, противо-държавни и врѣдителни нѣща той донасяше и на виновния редакторъ се правѣше отъ страна на Писалището на печата напомняне: рѣдко вѣстникътъ се спираше, както стана съ в. *Македония*, съ в. *Право* и *На-*

[1]) Надписътъ се полагаше на турски така: „Меарифъ незарети тарафиданъ табжа рухсатъ вирилмишдъръ". Нѣкои го прѣвеждаха и на български. Любопитно е да се приведе тукъ разрѣшението, което бѣше се дало прѣди тричетири години (1869 г.) за „Исторіи Българска," съчинена отъ Г. Кръстьовича. Това изключително разрѣшение въ точенъ прѣводъ гласи така: *Позволително*. Като стана ясно, че старата история на тъй нарѣченитѣ хуни, които членътъ на апелативния съвѣтъ Негово Високоблагородие Гавриилъ ефенди е написалъ по български за врѣме до 470 година отъ Р. Хр., не съдържа нито за държавата, нито за народа нѣщо врѣдително, и казаният ефенди подаде молба на Съвѣта на просвѣщението, сега, върху мнѣнието и по одобрението на тоя съвѣтъ, Високата Порта издаде висока заповѣдь за напечатването на тая история, като подвата и врѣдата бѫдатъ отъ това върху слѫщия. За това се написа настоящето позволително и даде казаному господину, 3 май. 1869. Печатъ на министер. на просвѣщението.

прѣдъкъ, въ които азъ вземахъ участие. Редакторитѣ българи се никаха доста често въ Писалището на печата за да имъ се четатъ нотации. Особно бѣха ощастливени съ такива разкарвания дѣдо Славейковъ и Иванъ Найденовъ [1]).

Н. Михаиловски бѣше цензорътъ на българскитѣ книги. Той бѣше въ онова врѣме турски чиновникъ, членъ на съвѣта при министерството на просвѣщението и натоваренъ съ тая тежка, неприятна служба, която той изпълняваше лоялно. Въ тоя сѫщия съвѣтъ имаше прѣдставители отъ всички народности въ Турция и тѣ бѣха натоварени съ сѫщата цензорска задача.

Рѫкописитѣ на моя прѣводъ, прѣгледани и завѣрени отъ Михаиловски се врѫчиха на печатаря. Книгата се реди, корегира и напечата и се появи въ началото на дек. 1873 г. подъ този насловъ: „Пътуванье около свѣта“ прѣведе отъ френски С. С. Бобчевъ. Издава се отъ Бъл. Печ. Друж. Промишление, Цариградъ. 1873.—Книга прѣгледана и удобрена отъ царското министерство на просвѣщението. Стр. 320 на 8-на“.—Така, че това издание на печатарското дружество „Промишление“ бѣше добало не само разрѣшение, но и удобрѣнието на министерството. Азъ подчертавамъ туй обстоятелство, защото то обяснява безпокойствията на Михайловски, когато слѣдъ отпечатването на книгата той забѣлѣжилъ нѣща, които, споредъ неговото разбиране, би могли да компрометиратъ силно положението му. А истината е, че, во врѣме на печатането и корегирането въ моя трудъ, внесоха се въ текста нѣкои нови поправки и измѣнения, които не фигурираха въ рѫкописа. Такива имаше на нѣколко мѣста, особено за нашенско.

Слѣдъ отпечатването на книгата ми, установенъ брой екземпляри се прѣдаде въ Министерството на просвѣщението. Прибърза се да се разпроводятъ и на нѣкои книжари и абонати въ Русе, Варна, Търново, Тулча, Враня, Велесъ, Битоля, Пиротъ, Нишъ нѣщо около 1000 екземпляра. Това разпроваждане се бѣше извършило въпрѣки реда, защото нѣмаше още дадено послѣдньото разрѣшение за пущане книгата въ продажба. Въ Пловдивъ, Тулча, Нишъ и другадѣ тая книга се введе въ училищата веднага, като помагало по географията.

---

[1]) За Найденова, за неговото разкарване и за спирането на нѣстинитѣ му *Право* и *Напрѣдъкъ* вижте „Б. Сбирка,“ II, стр. 436 и слѣд.

Михаиловски билъ силно обезпокоенъ, когато прѣгледалъ токо що излѣзлата отъ печатъ книга. Той намѣрилъ на двѣ страници нѣща, които му ударили въ очи, нѣща, които той не е челъ въ ржкописа и които не бивало да се пропуснатъ. Отъ една страна той ги счелъ дѣйствително за фактически невѣрни; отъ друга — тѣ не били лишени отъ врѣдоносность за държавата („девлетче мазараттанъ вериште дегилъ имишъ"). Той живѣеше въ Ортакьой. Въ зименъ день, въ врѣме на силна виелица, както ми разказа, управительтъ на книжарница „Промишление", Михаиловски се озовалъ при него. Той билъ вънъ отъ себе си отъ ярость. „Вие искате, казалъ той, да ме покачатъ на вжже. Вий искате да се лиша отъ прѣхраната си! Какви сж тѣзи *чапкжнлжци*: да внасяте нови нѣща слѣдъ прѣгледването на книгата? Какво е това?" И Михаиловски далъ на Говедарова да чете стр. 92 и 98, гдѣто бѣше писано, че „ромжнитѣ сж вече свободни и плащатъ само единъ данъкъ на Портата" и гдѣто се казва, че „Балканския полуостровъ билъ български"!

Оплашениятъ Михаиловски още сжщия день отишелъ въ министерството на полицията и докладвалъ за „прѣстжпното дѣяние извършено отъ автора, печатаря и издателя на книгата," като снелъ отъ себе отговорностьта и прѣпоржчалъ да се конфискуватъ всички екземпляри и да се изрѣжатъ листсветѣ, на които сж врѣдителнитѣ страници". Още сжщиятъ день едно „заптие" отъ министерството на полицията се озовава въ книжарницата, срѣщу Балкапанъ, прибира всички екземпляри — на лице имало 2000 — за разпроводенитѣ Говедаровъ не обадилъ — и ги отнесълъ съ хамали. Тукъ подъ ржководството на Михаиловски, бързата и истински слѣпа Темида на Баби-Заптие слага своя ножь върху поменатитѣ страници... Двата ужасни листове на „Пжтуванье около свѣта" били заклани и унищожени, като опасни и за държавата и за народитѣ ѝ. Въ това състояние 2000 екз. отъ книгата ми пакъ били повърнати въ книжарницата... Слѣдъ недѣля тѣ бѣха допълнени съ нови прѣпечатани и дозволени листове.

Сжщеврѣменно министерството на полицията, като ме прѣдало на полицейския сждъ, съобщило за моето прѣстжпно дѣяние въ дирекцията на Военно-медицинската школа. Марко-паша помислилъ, че веднага трѣбва да се взематъ мѣрки за моето неотклоняване. Ето обяснението на моето арестуване.

Съдържанието на запрѣтеното мѣсто на 92 стр. слѣдъ поправянето:

За сега ромжнытѣ плащатъ само единъ данъкъ отъ 5 хиледи кесіи на портата и си се управляватъ отъ свой князь.

Съдържанието въ неклания и клания листъ (98 стр.) до запрѣтеното мѣсто:

Тѣ, сърбитѣ, сж труджтъ да затрижтъ българщината въ нейната найяка и първобытна люлка, въ Македония. Съ тази цѣль тамъ непрѣстанно обхождатъ апостоли-пропогандисты, испращатъ са безплатно учители, даромъ са раздаватъ книги. О, тъзи постъпка нали е твърдѣ безмысленна отъ страна на тѣзи наши единонлемениці[1]).

Съдържанието на листъ 98 стр., което нѣмаше вече въ рѣзания екземпляръ, а го има въ нерѣзания:

Съ поглъ̂таньето на чужды елементы тѣ мыслятъ да уголѣмятъ броя на своята народность и да придобіжтъ надмощіе надъ Балканскый-Полуостровъ, който е былъ всѣкога българскый и не може освѣнъ пакъ българскый да бжде. Тѣзи хора ще сж много кжсогледы за да не видятъ, че тѣквизъ работы не ползуватъ никога два съсѣдны и еднопленны народа!

Тѣ копаятъ дълбока пропасть за своята народность, като турятъ въ непрѣстжваны боричканія двата народа... Додѣто тѣ си мыслятъ за тъзи работа, посърбяньето на Македонія, която тѣ наричатъ Стара Сърбія, *за велика идея и миссія, ний ще пожелаемъ поне въ срѣбската младежь идеи и обносы по съобразны съ требованьето на времето*".

Подчертанитѣ, печатани тукъ съ курсивъ, думи и редове бѣха зачертани и ги нѣма печатани въ вторитѣ листове, които се залѣпиха на рѣзанитѣ мѣста. Отъ това ще се разбере нагледно, до колко може да се считамъ, по сжщество, виновенъ въ пропускането на тѣзи редове. Думата *царь* е явно една непоправена погрѣшка на перото, вмѣсто князь. Това се вижда и отъ сѣтнешнитѣ редушки, гдѣто се говори за „особеннитѣ князове, отъ които се е управлявала Румжния." Прочее, това не би трѣбвало да смути никого. А пъкъ, че *румжнитѣ сж вече свободни* бѣше казано очевидно въ антитеза на българитѣ. Колкото за васалното положение на държавата имъ, то се разбираше достатъчно отъ думитѣ, че тѣ плащатъ само единъ данъкъ отъ 5,000 кесии[2]).

---

[1]) Останалото праздно мѣсто въ поправяния листъ се допълни съ нѣколко свѣдѣния, взети изъ Geographie générale de l'Empire Ottomane par Synvet.

[2]) Една кесия = 500 гроша.

Едва ли струваше само за това да се прави толковъ врѣва и да се рѣжи листа (стр. 91—92) и пр. Това още повече като сѫщата мисъль съмъ изказалъ и по-рано на 90 страница, останала непокътната, гдѣто се почва буквално така: „**Ромѫния.** По напрѣдъ ви говорихъ нѣщо за Влахо-Молдовия, като ви поменахъ, че тъзи страна едно врѣме зависѣше отъ турцитѣ, а днесъ е самостоятелна и имъ плаща само единъ опрѣдѣленъ данъкъ [1])“.

Вторинтъ инкриминиранъ пасажъ съдържаше отъ гледище на строгото миролюбие между народноститѣ въ Европейска Турция извѣстенъ дисонансъ. Той явно критикуваше сърбскитѣ пропаганди въ Македония, които искатъ незаконно и несправедливо да уголѣмятъ броя на сърбитѣ въ тоя край — „*и да придобиятъ надмощие надъ Балканския полуостровъ, който е билъ всѣкога български и не може освѣнъ пакъ български да бѫде*“. Тѣзи думи извикваха у всички мои „изслѣдователи“ особни въпроси, както ще се види и по-долу. Но въ онова врѣме на „младешки“ идеали, ние имахме прѣдъ видъ тъкмо това: една голѣма България. Защо да го криемъ? Ние се възпитахме прѣимуществено съ Българската история въ рѫка, ние бълнувахме царството на Крума, на Симеона и на Асѣневци, въ грандиознитѣ онія прѣдѣли отъ Дунава до Бѣло-море (Егейско). Ние знаехме Балканския Полуостровъ за български. Тогазъ сръбскитѣ пропаганди наистина сновѣха навсѣкадѣ низъ Македония. Бѣше врѣмето на Милошъ Милоевичитѣ. Българскитѣ вѣстници, особно *Право*, печатаха разкритията по тѣзи гибелни за народностьта ни и за взаимнитѣ ни отношения пропаганди. Едно: caveant consules! въ моята книга, гдѣто се засѣгаха сърбо-българскитѣ отношения, бѣ толковъ естественно. И безъ да си придавамъ дарбата на нѣкаква прѣдвидливость, забѣлѣжете съ какво юношеско разпалване съмъ викалъ къмъ отрезвление. Сѣкашъ нѣкадѣ въ далечнинитѣ ни се е мѣркало „Свободна цѣлокупна България“, „Разкъсана на части България“, послѣ „Обединена България“ и оная злокобна война отъ 1885 г.! А колко сѫ били намѣсто думитѣ: „Тѣзи хора (сръбскитѣ пропагандисти) ще сѫ много кѫсогледи за да не видятъ, че таквизъ работи не ползуватъ никога два съсѣдни и едноплеменни народи! Тѣ копаятъ дълбока пропасть

[1]) Пътуванье около свѣта, стр. 90, редове 20—24.

за своята народность, като турятъ въ непрѣкъсвани боричкания двата народа"... И това е казано прѣди 30—31 год...

Колко умѣстно дори за днесъ, както и за тогазъ, е било, моето искрено пожелание, обърнато къмъ младежьта, къмъ сръбската младежь за проникване отъ идеи и за обноски, по съобразни съ взаимнитѣ интереси.

V.

Моето сждене и изслѣдование.

По заповѣдь на тогавашния министръ на полицията Хюсеинъ-Авни паша, азъ бѣхъ повиканъ да отговарямъ по инкриминиранитѣ пасажи и, главно, по нарушенията, направени противъ реда на цензурата: дѣто съмъ внесълъ два нови пасажа, слѣдъ единъ пжть направеното прѣгледване на книгата ми.

Конвоиранъ отъ единъ дежуренъ офицеръ (забитъ) отъ школата, азъ бѣхъ докаранъ въ Баба-Заптие (министерството на полицията), гдѣто е затворътъ и сждътъ. Азъ се опасявахъ, че може да ме арестуватъ тукъ, поне додѣ ме изпитватъ. А безпокоеше ме обстоятелството, че турското изпитване можеше да се продължи съ мѣсеци! Щомъ стигнахме въ Баба-Заптие, конвоирующиятъ ме офицеръ доложи на секретарството за докарването на опасния за отоманската империя „бунтовникъ", както ме нарече самъ Хюсеинъ Авни паша. Когато влѣзохме при пашата, той бѣше окржженъ отъ своя съвѣтъ. Изгледа ме отъ главата до краката като, че искаше да каже: „не е това нѣщо работа на тоя хлапакъ"! Попита ме за името ми, узна отъ дѣ съмъ, разтвори една торба, въ която бѣха, вѣроятно, книжата по моето обвинение.

— *Баксана*, каза ми Хюсеинъ Паша, сенъ падишахжнъ екмеини еорсунъ, хемъ бойле фесадъ да идеюрсжнъ... т. е. я гледай, ти ѣдешъ хлѣба на падишаха, а вършишъ такъвъ „бунтъ".

Азъ възразихъ веднага, че това нѣщо не го възприемамъ, че въ моето дѣяние нѣма нищо бунтовнишко, нищо прѣстжпно противъ държавата. Слѣдъ това, по-спокоенъ, пашата подзе.

— Отъ дѣ знаешъ ти, че Влашко и Молдава сж свободни и независими и плащатъ на Н. Величество само 5000 кисии данъкъ?

Азъ му посочихъ на географията на професора Синве, въ която се говорѣше сѫщото за данъка.

— Гдѣ е тази книга?

Обѣщахъ, че я имамъ и ще я донеса.

— Ами кой ти каза, че Балканскиятъ полуостровъ е принадлежалъ винаги на българитѣ, и ти си правишъ фантазии (мали-хуля), че пакъ ще стане на българитѣ?

Азъ се опитахъ да обясня на пашата, че прѣводътъ не е вѣренъ, че такова нѣщо буквално нѣма; азъ съмъ писалъ, че Балканския Полуостровъ е населенъ съ българи и че тѣзи българи, наистина, сръбскитѣ пропаганди не могатъ да ги изтрѣбятъ. Пашата съмнително поклати глава и прибави: „дежекъ, бу терджуменинъ есаси яландѫръ, дейорсѫнъ сенъ“! (ще рече, ти изкарвашъ лъжливъ прѣвода, който имаме на рѫка“).

— Яздѫѫма гьоре мутабѫкъ деилъ дѫръ (не е съотвѣтенъ съ писаното ми) — потвърдихъ азъ и прибавихъ, че ще го докажа това съ прѣводъ, направенъ отъ вѣщи лица.

Слѣдъ едно „пек-еи, гьореджеизъ“ отъ пашата, азъ излѣзохъ изъ стаята на съвѣта. Но въ сѫщото врѣме конвоирующиятъ ме офицеринъ ме поведе по дългия, неизгледванъ коридоръ-чардакъ на министерството и, въ единъ ѫгълъ, той се спрѣ прѣдъ вратието, когото попита: вѫтрѣ ли е изслѣдователътъ. Слѣдъ утвърдителния отговоръ, ние влѣзохме прѣзъ една стаичка въ друга. Между нашия зибитинъ и институтчията, слѣдъ обикновения „селямъ-алейкюмъ“, се размѣниха нѣколко шепнения. Институтчията стана отъ мѣстото си, на бърже излѣзе изъ стаята, и слѣдъ петъ минути, се върна съ моя dossier — торба въ рѫка.

Едвамъ имахъ врѣме да хвърля погледъ върху обстановката на единъ политически сѫдебенъ изслѣдователъ. Отпослѣ узнахъ, че въ разни врѣмена той е изпитвалъ по-прѣди не едного отъ политическитѣ български прѣстѫпници, изпровождани въ Диаръ-Бекиръ или установени на по-близко и постоянно жителство въ Михтирхането. Съ други думи, той билъ вѣщъ, специалистъ по българскитѣ политически работи. Въ неговото необширно обиталище имаше само единъ прозорецъ. Мобель, покѫщнина и всички украшения състояха само въ единъ миндеръ, посланъ съ шилте и надъ него сиджаде, една масичка, имаща видъ повече на сандъче, върху която въ една табла бѣха настанени мастилница, пѣсъчница, перо-

ножче, ножици, пера турски, червенъ восъкъ. Седналъ по турски на миндерчето, до самата масичка, съ плитъкъ, по модата, азисие червенъ фесъ, старинятъ институтчия, не се рови много изъ торбата; види се, бѣше добрѣ увѣдоменъ за моето дѣло.

— Буюрунусъ, ми продума той, съвсѣмъ лѣниво и ми посочи противоположния край на миндеря. Седнахъ.

Слѣдъ това той извади изъ торбата нѣкакви книжа, поразгледа ги, спрѣ се върху едно, сложи го върху масичката, взе перо съ едната ржка и бѣла книга въ другата, настани си колѣното за писане и почна да ме разпитва и да записва отговоритѣ ми. Слѣдъ узнаване име, бащино име, родно мѣсто, години, народность, прѣводачеството ми на „Пжтуванье около свѣта", той ми постави първи тоя въпросъ:

— Отгдѣ знаешъ ти, че Влашко и Молдава сж свободни държави (мюстекжлъ); кой ти каза тебе колко плащатъ тѣ на Портата данъкъ? Въ тази книга ти си писалъ че плащатъ 5000 кесии и иматъ царь.

Обяснихъ на стария изслѣдователь, че тѣзи свѣдѣния се срѣщатъ въ всички географии и поменахъ за тая на Санзе. Допълнихъ, че румжнитѣ не сж какго българитѣ „рая", че слѣдователно, иматъ извѣстна свобода, а като съмъ казалъ, че, плащатъ данъкъ — то съмъ и опрѣдѣлилъ, че не сж съвсѣмъ самостоятелни, а сж васални на В. Порта. Колкото за думата царь — тя е една погрѣшка на перото (lapsus calami), както се вижда ясно отъ по-долнитѣ редове, прибавихъ азъ. Пропуснато е да се поправи това при коректурата, която не съмъ ималъ достатъчно врѣме да прѣгледамъ, а бѣхъ възложилъ на фактора въ печатницата да се погрижи за тази работа.

Изслѣдователтъ полека и съсрѣдоточено отбѣлѣзваше всѣка моя дума.

— А кой ти каза тебе, че Балканскиятъ полуостровъ е принадлѣжалъ на българитѣ и пакъ ще имъ принадлежи?

Обяснихъ изново, че турскиятъ прѣводъ въ това мѣсто не е вѣренъ, че азъ съмъ разбиралъ Балк. п-овъ „български" въ смисъль на населението, което е населявало отъ памти-вѣка тѣзи земи и че не може най-послѣ то да бжде изтрѣбено. Почнахъ да обяснявамъ, че това е казано отъ менъ и въ видъ на опониране на сръбскитѣ пропагандисти...

— Но отъ гдѣ си взелъ тѣзи „мисли" (ифкяръ)? — запита малко ядосано истинтакчията, като втикна перото надъ

ухо. Това, прибави той натъртено, не е отъ твоята глава; това нѣкой „фесадчия“ ще те е подскоросвалъ да пишешъ. Ти си младо момче (генчъ чуджукъ) и отъ гдѣ ще ти додатъ на умъ тѣзи нѣща. Признай се, кой те е училъ да пишешъ така?

Въ главитѣ на турцитѣ, дори и малко образовани, не може да се побере и до сега, а особно тогазъ, мисъльта, че едно „младо момче“ може да прѣвежда и пише книги, да редактира вѣстници, и то съ такива прѣвратни и „врѣдителни“ нѣща, ако тѣзи нѣща не му се внушатъ отъ нѣкой „размирникъ“ (фесадчия). Азъ се постарахъ да убѣдя моя изслѣдователь, че всичко, което е писано въ моя трудъ, или е прѣведено или е взето отъ разни книги и му се помолихъ да ми позволи да му донеса тѣзи книги, които той прѣдварително поиска да знае. Азъ му казахъ: за Влашко и Молдава Géographie générale de l'Empire Ottoman отъ Synvet, — а за това че Балк. Полуостровъ е билъ и е населенъ съ български елементъ и че за туй го наричамъ български, посочихъ му „История Блъгарска“, съчинена отъ Гавриила Кръстьовича, членъ на Дивани Ахкями Адлие (Върховното Сѫдилище), печатана въ 1869 г.*)

Когато чу тѣзи имена, истинтакчията поиска непрѣменно да му занеса едната и другата книга и ме освободи...

VI.

Незавършенъ край.

Слѣдъ мене бѣше викнатъ единъ или два пати отъ сѫщия истинтакчия П. П. Карапетровъ, ступанинъ на печатницата, гдѣто се бѣше печатила моята книга, а нѣколко пати — Ив. Говедаровъ, управитель на книжарницата на Б. П. Д-во „Промишление“.

Когато вторнятъ пѫть, подиръ два-три дена отидохъ да занеса на истинтакчията обѣщанитѣ книги, въ които подчертахъ нужнитѣ мѣста, той ме спрѣ и ми постави два нови въпроса: 1) Какво е това „Читалище“, гдѣто се събираме всѣка недѣля на Фенеръ и 2. Каква е тази „Македонска Дружина“, на която съмъ азъ прѣдседатель и отъ името на която съмъ обикалялъ по Македония, подъ прѣдлогъ да правя изпити. Обяс-

*) Въ прѣдисловието въ „История Блъгарска“ се говори за това, гдѣ живѣе сега народътъ български, за когото се казва, че „отъ много время насамъ живѣе въ почти цѣлата Европейска Турция, а именно въ онѣзи страни, които гръцки и латински писатели сѫ именували Мисия, (Долна и часть отъ Гърция), Травия, Македония и часть отъ Ипиръ и Илирия“. Вм. 1 страница.

нихъ му, че читалище ще каже „краатхане", каквито има нѣколко въ столицата и турски, и арменски, и френски, и гръцки. Колкото за „Македонската дружина", тя е едно благотворително учреждение, което събира помощи за нѣкои бѣдни български училища въ солунския, битолския и скопския вилаети.

Слѣдъ това, азъ периодически бѣхъ викан отъ стария изслѣдователь, който постоянно намѣрваше да ми поставя нови въпроси къмъ старитѣ, като, за участието ми въ български вѣстници и списания, за това съ кого се прѣписвамъ. Това викане се продължи почти цѣлата 1874 г.

За да отклоня всѣка възможна опасность за себе си, азъ поискахъ да се даде единъ вѣренъ прѣводъ на „врѣдителното" писано, като твърдѣхъ, че прѣводътъ на Михаиловски е погрѣшенъ. За провѣряване на тоя прѣводъ помолихъ истинтакчията да поиска официяленъ такъвъ отъ Геновичъ-ефенди, цензора на вѣстницитѣ, дългогодишенъ, вѣщъ и лояленъ турски чиновникъ. Отъ друга страна, за да ме не връхлети нѣкоя изненада, и за всѣки случай, азъ бѣхъ се срѣщналъ вече не единъ пѫть съ Негово Блаженство Екзарха Антимъ I, съ г. Драганъ Цанковъ и съ дѣдо Христо Тъпчилещовъ, които ми обѣщаха съдѣйствието си. Г-нъ Др. Цанковъ ме води при Геновича за да му обясня какъ стои работата. Геновичъ направи единъ прѣводъ, по-правъ, въ който се смекчаваше острото значение на писаното и въ двѣтѣ точки.

Това бѣше вече прѣзъ есеньта на 1874 г., до когато се продължи моето разкарване по Баба-Заптието. Когато послѣдниятъ пѫть отидохъ, истинтакчията ми каза, че получилъ единъ новъ прѣводъ на запрѣтенитѣ мѣста на моята книга, отъ които се вижда, че могло и инакъ да се тълкува писаното ми, но че то не е съвсѣмъ „неврѣдително"... Като се позамисли, той прибави:

— За сега си иди! А може пакъ да се видимъ!

Н ние наистина се видѣхме пакъ слѣдъ година и половина. Тази нова срѣща имаше по-другъ характеръ. Тя не засѣгаше вече само въпроса на закланитѣ два листа отъ моето „Пѫтуване около свѣта." Тя рѣши моята по-нататъшна сѫдба... Тогазь азъ си рѣшихъ напрѣменно и неотлагателно да напустна Медицинската школа въ Цариградъ и да забѣгна за Русия. Но това е друга часть отъ моитѣ спомени.

София, 20 декемврия 1904 г.

Изъ старата история на българитѣ.

(Извлѣчение изъ рефератъ четенъ въ Историческото ни дружество.*)

Проф. В. Н. Златарски — София.

I.

А. И. Яцимирски въ своитѣ „Мелкіе тексты и замѣтки по старинной славянской и русской литературамъ“ (вж. Извѣстія отдѣленія русскаго языка и словесности Имп. Акад. Наукъ, т. 7 (1902), стр. 112 и сл.) е обнародвалъ единъ разказъ подъ насловъ: ка҃ко и҆ ко҃и ѡ҆бразо҃ бльга́ре бы́ше хрїстїа́не да ре́чется къма́лѣ здѣ, който е помѣстенъ въ края на „Повѣсть полезна о латинахъ, когда отлучишася отъ грекъ и отъ святыя церкви, и како изобрѣтоша себѣ ересь,“ находяща се въ единъ срѣдно-български сборникъ отъ втората половина на XV в. Като сравнява тоя разказъ съ сѫществуещитѣ подобни разкази за покръщането на българитѣ на славѣнски езикъ, напр. съ тия, които е обнародвалъ А. Поповъ (вж. Обзоръ хронографовъ русской редакціи, I. стр. 90, 155), а сѫщо и съ разказитѣ на византийскитѣ хронисти, Яцимирски пише слѣдньото:

„Можно сдѣлать предположеніе, что эта вставка сдѣлана гдѣ нибудь на Аѳонѣ или Охридѣ сербскимъ писцомъ. Новыхъ историческихъ данныхъ этотъ разсказъ, повидимому, не даетъ и считается большинствомъ историковъ легендарнымъ. Странно, конечно, что въ немъ нѣтъ даже собственнаго имени царя болгарскаго Бориса. *Но никто пока не обратилъ вниманія на то, что въ этомъ разсказѣ болгары послѣ крещенія предложили греческой царицѣ Ѳеодорѣ вступить съ ними въ союзъ противъ римлянъ, и что въ результатѣ этой войны болгарами были сдѣланы территоріальныя пріобрѣтенія.*“ И тъй, повидимому, Яцимирски като че ли ни съобщава нови данни за врѣмето на нашето покръщаване. Но нека видимъ отъ какво естество сѫ тия данни.

Приведенятъ изводъ Яцимирски основава на слѣдньото мѣсто отъ текста на разказа: и҆ сѣмꙋ бы́кшꙋ (т. е. слѣдъ като Борисъ усмирилъ въстанието на болѣритѣ) кѧзь бльга́ре хрїстїа́нство къз-

*) Този рефератъ е четенъ въ понедѣлникъ на 23 ноемврий 1904 г.

любивше, крѣтившесе йже и по сихъ посла гнѣ йхъ къ цръци Ѳеодорѣ, просити землю блъгаро у римлянъ. понеже утѣшиихусе. и прошаху въкупѣ коинствовати съ римлянии и исплъни прошение йхъ Ѳеодора цръца. ѿ страны ко гаиемые желѣзные. даже до бѣлта дарова симъ. бѣлтъ же ие близъ одрина града. и сие въсѣ наслѣдобаше блъгаре, дарованиемъ Ѳеодорѣ цръце. и йменобаше загорие... Съдържанието на това мѣсто е толкова ясно, щото трудно и странно ни се показва, отдѣ г. Яцимирски е могълъ да заключи, какво 1. *българитѣ прѣдложили на гръцката царица Теодора да влѣзатъ съ тѣхъ (?) въ съюзъ противъ римлянитѣ (?)*, когато думитѣ: и прошаху въкупѣ коинствовати съ римлянии означаватъ, че българитѣ прѣдлагали воененъ съюзъ съ *римлянитѣ*, т. е. ромеитѣ (византийцитѣ) изобщо противъ враговетѣ на империята, и 2. какво *„въ резултатъ отъ тая война българитѣ получили териториални придобивки,"* когато въ текста право се посочва 1. защо българитѣ съ искали земя отъ ромеитѣ — понеже утѣшиихусе, т. е. защото имъ била тѣсна тѣхната земя и 2. че исплъни прошение йхъ Ѳеодора цръца, т. е. тя имъ отстѫпила исканата земя, а не че българитѣ получили териториални отстѫпки слѣдъ нѣкаквасе война противъ римлянитѣ, за която нийдѣ въ текста не се споменува. Очевидно, че у Яцимирски има нѣкакво недоразумѣние въ разбирането на текста, което го и довело до такива невѣрни заключения.

По-нататъкъ, Яцимирски прѣдполага, че „тая вставка е направена нѣйдѣ на Атонъ или въ Охрида отъ сръбски писачъ." Такова прѣдположение той на-да-ли би направилъ, ако би той знаялъ, че цѣлиятъ обнародванъ отъ него разказъ за покръщането на българитѣ е буквално прѣписанъ отъ славѣнския прѣводъ на Зонара (вж. Starine, кн. 14, стр. 133) съ изключение на послѣднитѣ думи: до нѣколика врѣмене. съ езикомъ блъгарскынмъ, които, очевидно, сѫ прибавени отъ самия прѣписвачъ, който е вмѣтналъ слѣдъ „Повѣсть о латинахъ" въпросния разказъ. Сѫщо така не би се показало странно Яцимирскому, защо въ неговия разказъ нѣма името на

царь Бориса, ако той би ималъ подъ ржка Зонаровия славѣнски текстъ, тъй като тамъ нийдѣ не се споменува името на „начѣлника бльгарьскыи“.

И тъй, опитването на Яцимирски да въведе нови данни за отношенията на България спрямо Византия слѣдъ покръщането се оказва не доказано и за това не може да се приеме.

II.

Въ единъ отъ славѣнскитѣ ржкописи въ библиотеката на Нилцовия манастиръ, който прѣдставя „большой и сборный сборникъ житій“, Яцимирски сполучилъ да изнамѣри славѣнския прѣводъ на поученията на Теодора Студита (759—826), игумена на Студийския манастиръ при Цариградъ, извѣстния и най-видния прѣдставитель на аскетизъма и защитникъ на православието прѣзъ врѣмето на иконоборството. Въ ржкописа, който Яцимирски отнася къмъ първата половина на XV вѣкъ и го смѣта като прѣписъ отъ много по-старъ оригиналъ (вж. Извѣст. отдѣл. рус. языка и словесности Имп. Акад. Наука, пакъ тамъ, стр. 118 и сл.), наредени сж словата на Теодора Студита за прѣзъ великия постъ, между които привлича вниманието ни словото, назначено за третята недѣля на великия постъ съ слѣдния надсловъ: написаніе о избиенихъ бльгарьхъ хрїстїанъ въ сїтые посты за меса неядѣніе. За основа на това слово, което Яцимирски обнародва изцѣло (пакъ тамъ, стр. 124 и сл.), ораторътъ е взелъ единъ разказъ, който се отнася къмъ стария периодъ на нашата история. Сжщностьта на тоя разказъ е слѣднята:

Въ България излѣзла лукава заповѣдь отъ „тамо дръжащаго къ плѣнѣ хрїстїанъ, братїю нашо“, т. е. отъ повелители на българитѣ, който се нарича още „скѵѳїнъ“, споредъ която се разпореждало да ядатъ месо въ великитѣ пости, и при това се забѣлѣзвало, че тия, които се покорятъ на тая заповѣдь, ще останатъ живи, а които не се покорятъ, ще бждатъ изклани. Заповѣдьта на „нечестивия“ повелитель се бързо разпространила, и хората се събирали и заедно съ женитѣ и дѣцата си плакали и не знаяли, какво да правятъ, понеже едни казвали, че трѣбва да се държатъ о християнския законъ, а други, като се страхували отъ плътската смърть, готови били да се покорятъ на нечестивата заповѣдь. Отъ тѣхъ, оба-

че, се отдѣлили четирнайсетъ души и почнали да говорятъ противъ заповѣдьта, а именно че нѣма да се явятъ, нито да я послушатъ, нито пъкъ противъ християнския законъ да ядатъ месо. Но намѣрили се нѣкои, които ги утѣшавали и убѣждавали да се покорятъ противъ волята си, за да не измратъ напразно, и послѣ, като се покаятъ, да се възвърнатъ къмъ християнския законъ. Обаче тѣ не се съгласили и, като обърнали погледитѣ си къмъ Бога, рѣшили да положатъ надѣждата си въ обѣщанитѣ блаженства и да прѣтърпятъ всичко. Тогава скитинътъ, като видѣлъ непрѣклоностьта на тия мѫже, намислилъ съ убийството на едного отъ тѣхъ да накара другитѣ да се покорятъ, и веднага далъ заповѣдь да го заколятъ, а „женоу и чада єгѡ разда скуѳо҃ въ ракотоу". Но и слѣдъ това другитѣ останали непоколебими, като високо заявили: Хрїстїане есмы и чести брата нашего молимсе не погрѣшити", и съ тая изповѣдь въ мѫчение прѣдали Богу духъ и погребани били „ѡ Господи".

Нѣма съмнѣние, че тоя разказъ се отнася къмъ врѣмето на християнскитѣ гонения въ България и ни запознава съ единъ отъ способитѣ, къмъ които сѫ прибѣгвали българскитѣ господари-езичници съ цѣль да принуждаватъ християнитѣ да се отричатъ отъ Христовата вѣра. За вѣрностьта му не може да има никакво съмнѣние, защото самъ Теодоръ Студитъ е билъ съврѣменикъ на събитието, па и самъ той увѣрява въ началото на словото, че за това „възвѣстше ми испытно свѣдоуѱен", а може би и очевидци. Обаче, къмъ врѣмето на кой български господарь ще трѣбва да отнесемъ самото събитие? Теодоръ Студитъ не означава името му, а го нарича само съ прѣзрителното име скуѳїнъ; но все пакъ ние можемъ да поставимъ събитието между годинитѣ 813, когато Крумъ повдигна първото гонение срѣщу християнитѣ въ България, слѣдъ като откара маса плѣнени християни изъ византийскитѣ области, и 826, къмъ която се отнася смъртьта на Теодора Студита, слѣдователно то ще трѣбва да се отнесе къмъ врѣмето или на Крума, или на междуцарствието, или на Омортага. Но и тукъ може да се направи ограничение. Доколкото се простираятъ за сега нашитѣ свѣдѣния, Крумъ е прѣслѣдвалъ само проповѣдницитѣ на Христовото учение отъ плѣненитѣ гръцки духовни лица, но не и противъ простото християнско население;

а пъкъ отъ самия разказъ се ясно види, че тукъ гонението било не срѣщу плѣненитѣ гърци, защото Теодоръ Студитъ непрѣмѣнно би отбѣлѣзалъ това, а срѣщу самото българско население; най-сетнѣ името на Крума е било добрѣ извѣстно на Студита, тъй като той е билъ единъ отъ ония лица, които бѣха противъ приемането прѣдложенията на Крума отъ 812 г. Въ първитѣ години отъ князуването на Омортага слѣдъ 817 год. повидимому не е било повдигано прѣслѣдване на християнитѣ, защото той е билъ въ миръ съ Византия и дори ѝ помагалъ противъ бунтовника Ѳома. И тъй, остава да отнесемъ въпросното събитие къмъ врѣмето на междуцарствието между 814—817 г. г., къмъ което врѣме наистина, споредъ сѫществующитѣ извѣстия, се отнася най-силното гонение на християнитѣ. Ето какъ се то характеризира въ единъ прологъ отъ XIV в. Слѣдъ смъртьта на Крума, приемѫже власть бльгарьскѫ цокь безбожныи ѝ сѣбра всѧ хр҃тиѧны ѝ ѩть ѩ. попы попы и диѧконы ѝ простцѫ. понѫди ѿ ѿвьрьщисѧ хр҃тиѧньства. не оубо бѣшѫ бльгаре хр҃тиѧне. ѝ не побиѭдѣшимьсѧ. ѿбы оусѣкнѫшѫ. ѿбыѭ различно мнѣ ѝ немѫтиво. оубиѭни бышѫ. тѣхъ мѫтвами бе҃ помлоу (вж. *В. И. Ламанскій*, О славянскихъ рукописяхъ и пр., стр. 110). Нѣма никакво съмнѣние, че това, което ни прѣдава нашиятъ разказъ, прѣдставя единъ епизодъ отъ това страшно гонение, което дѣйствително е имало сѫщия общъ характеръ, какъвто се изтъква и въ словото на Теодора Студита.

ЕСХИЛЪ.

Прометей.

Прѣведе отъ гръцки Ал. Балабановъ — София.

Прометей.

„Прометей", слѣдъ Платоновия „Федонъ", е едно отъ найдълбокитѣ литературни произведения на всички врѣмена и народи. Но и за туй пъкъ отъ множина е билъ разбиранъ и се разбира съвсѣмъ наопъки. Азъ тука ще се опитамъ само да загатна за проблемата на тая драма.

Прометей, спасительтъ на човѣчеството, е нашия любимецъ; а Зевсъ, който го наказва тъй жестоко, злъ, ужасенъ тиранъ. Тъй се обайваме ний. Но може ли и да се помисли дори, че дълбоко религиозниятъ, благоговѣющиятъ прѣдъ добротата и величието на Зевса поетъ (*по-лесно* се вижда туй отъ другитѣ му драми), че Есхилъ ще прѣдстави тъй лошъ своя богъ? Не е ли искалъ той именно съ тая си трагедия, като го съпоставя и съ *добрия* „прѣдвѣдецъ", да покаже найтържествено безкрайната му прѣмждрость и справедливость? Истина, Зевсъ е мислилъ да унищожи цѣлия човѣшки родъ съ единъ замахъ. Но тоя родъ не се е и много различавалъ отъ добитъка. Могжщиятъ Богъ ще създаде на негово мѣсто ново по-достойно поколѣние. Той гледа всеобщото, дълговѣчното; не частното, мимолетното. А Прометей, при всичката си дарба да прѣдвижда, не е можалъ да разбере истинския, дълбокия помисълъ на господаря, и, подтикнатъ отъ доброто си сърдце, самъ се застжпва и пожертвува за беззащитнитѣ людье. Поне за доброто му намѣрение не би трѣбвало да се наказва тъй жестоко. Но грѣшката прѣминава всѣка граница, непоправима е; завѣки пропада великиятъ Зевсовъ планъ. А Зевсъ възпитава чрѣзъ страдание — πάθει μαθός.

Тъй научва той и Прометея.

Нашата трагедия е *първата* часть на трилогията „Прометей": 1) „Закования", 2) „Освободения" и 3) „Прометей Огнененосецъ" [1]). Двѣтѣ послѣдни сж изгубени. Отъ втората ни

[1]) Погрѣшно се е смѣтало по-прѣди, че „Прометей Огненосецъ" е първата часть. Главниятъ прѣдметъ тука е провъзгласяването на Прометея за богъ *огнедавецъ*, не самото даване на огъня.

сж останали само нѣколко откжслека. И тукъ виждаме напълно добротата, справедливостьта и недосегаемото величие на Есхиловия Зевсъ. Самъ Прометей съглежда туй и тържествено признава грѣшката си. Зевсъ великодушно го освобождава — по своя воля. А Прометейовитѣ хвалби, че щѣлъ да открива нѣкакъвъ заговоръ важенъ противъ Зевса, че Зевсъ самъ щѣлъ да му се моли „като другарь другарю" — напусто били тѣ. Всичко побѣждава Зевсъ самъ. И Есхилъ — човѣкъ — прѣдставя спасителя на човѣчеството като прѣстжпникъ, а оногова, който е искалъ да го погуби като правъ! И това прѣдъ единъ проникнатъ отъ наивна вѣра народъ, че всички блага сж отъ Прометея! Кой другъ поетъ е ималъ тая смѣлость и мощь?

За читателитѣ нѣма да е безъ интересъ, ако приведа тукъ и гетевия „Прометей" — външно не толкова различенъ отъ есхиловия, но вжтрѣшно съвсѣмъ другъ: самосъзнание и благородна гордость на художника, освободенъ съ свои сили отъ кумири и вѣковни вериги.

ПРОМЕТЕЙ.

(Отъ Гете).

Мрачи си тамъ небето, Зевсе,
Съсъ облаци,
Изкарвай си яда
Като дѣте, тръне що бий,
На чуки и на джбове!
Земята ми
Не ще покътнешъ ти,
И мойта хижа, ти що не си градилъ,
И туй огнище,
За жара му
Що ми завиждашъ.

Незнамъ, огрѣло ли е слънце нѣвга
По-клетници отъ вази, богове!
Не просяшки ли живѣй
Отъ жъртвенъ даръ,
Молитвенъ дъхъ
Ваше величество?
Изкрѣяли бихте
Да не сж
Набожни и дѣца
Глупци благонадежни.

Дѣте бѣхъ,
Незнаехъ що съмъ, дѣ съмъ,
Къмъ слънцето подигахъ плахо азъ очи,
Като че има горѣ тамъ
Ухо, да чуе мойтѣ жалби,
Сърце катъ мойто,
Да се смили надъ угнетений.

Кой помощь
Противъ титани горди даде менъ?
Кой ме избави отъ смъртъ,
Отъ робство?
Свято, пламенно сърдце,
Не ти ли всичко само̀ извърши?
И чисто, съсъ младежки жаръ,
За коварството,
Да благодаришъ на спящи горѣ тамъ!

Азъ почитъ тебъ? Защо?
Болкитѣ нѣвга смекчи ли
Ти на измжчений?
Сълзитѣ нѣвга отри ли
Ти на отритнатий?
Не ме ли калѐнъ мжжъ направи
Врѣмето всемощно,
Сждбата всевѣчна
И мой и твои господари?

Пъкъ да не си бълнувашъ тамъ,
Като не ми дозрѣха
Вси цъфнали мечти,
Живота ще прѣзра,
Въвъ пустиня ще бѣгамъ?

Ето ме! Людие творя
По мой образъ,
Цѣлъ родъ като менъ,
Да плаче, да страдае,
Да знае радость и наслада,
И да нехай за тебе,
Както азъ!

ЛИЦА.

Власть.
Сила, нѣмо лице.
Прометей.
Хефестъ.
Хоръ отъ Океаниди.
Океанъ.
Хермесъ.
Ио.

СЦЕНА.

Високъ скалистъ върхъ. На дѣсно море, на лѣво пустиня. — Власть и Сила донасятъ Прометея. Хефестъ съ млатъ, вериги, желѣзни колове и обръчи.

Власть.

Ей, най-насетнѣ ето ни въ далечни край
При скитската пустиня непроходна!
Хефесте, ти сега вечъ глей заповѣдьта
На татка Зевсъ. Въ окови тозъ немирникъ,
На тия чернитѣ скали го прикови!
Че той отъ огъня, всемайсторъ — твойто
Отличие — открадна и раздаде
На смъртни. Тъй наказватъ боговетѣ
Такъвъ злосторникъ; нека се научи той
Прѣдъ Зевсовата мощь да се прѣкланя,
И туй човѣколюбье да отлюби.

Хефестъ.

Вий, Власть и Сила, свършихте що трѣбва,
И ви отлекна вече на душата.
Но азъ, ще мога ли азъ родний менѣ богъ
Да закова на диви върхъ, дѣ бури
Вилнѣятъ? Трѣбва, ахъ, и туй да сторя!
Горко ми, ако занемаря Зевсу рѣчь.

(Къмъ Прометея, когото Власть и Сила слагатъ на скалата и го държатъ).

О, смѣлий синъ на мждрата Темида,
Неволно тебъ неволникъ заковавамъ
Тукъ въ желѣза на тоя върхъ пустиненъ,
Човѣшки кракъ гдѣ нивга не е стжпвалъ.
И дълго ти на знойни слънчевъ пекъ
Ще да чернѣйшъ; и сѣвга съ нетърпенье
Ще чакашъ пъстропола нощь да ти закрий
Видѣлина, сланата слънце да изпий.
Безспирни болки тъй ще да терзаятъ тебъ —
Че твоя избавитель йошъ не е роденъ.
Това сдоби съ човѣколюбьето си ти!
Ти богъ, прѣзрѣ гнѣва на боговетѣ,
И на човѣшитѣ прѣзмѣра даде честь.
Ще бдишъ сега на тия мрачнитѣ скали,

Изправенъ тъй, колѣно безъ да свийнешъ.
И много има ти да охкашъ и ридайшъ!
Напусто — Зевсу камъкъ е сърдцето.
О, грубъ, жестокъ е всѣкой нови властелинъ!

Власть.

Е стига де! извивай млата, удряй!
Защо ли жалишъ този богъ на бози врагъ?

Хефестъ.

Приятелство, роднинство страшна иматъ мощь.

Власть.

Така! Но бива ли пъкъ да не слушашъ
Рѣчь бащина? Какъ? Още не треперишъ ти?

Хефестъ.

Та ти — такъвъ си ти — немилостивъ, жестокъ.

Власть.

Не ще да му отлекне и отъ твоитѣ
Риданья; що се мжчишъ салъ напразно тъй?

Хефестъ.

Проклетъ да бжде този моя занаятъ!

Власть.

Що го проклинашъ? Право да ти кажа:
Съвсѣмъ не е кривъ тука твоя занаятъ.

Хефестъ.

Но сé пакъ другиму да бѣ се падналъ!

Власть.

Че тежка й всѣка работа, — не знайшъ ли туй?
И Зевсъ е само въ тоя свѣтъ свободенъ.

Хефестъ.

Така е, виждамъ; нѣма що да кажа вечъ.

Власть.

И пакъ не бърза той да го застегне!

Хефестъ.

Пъкъ ти — не виждашъ ли ги тѣзъ окови?

Власть.

Е, хай земи ги де, ржцѣ му окови
На тазъ скала. Хей, удряй, удряй съ чука!

Хефестъ.

Е, нѣма що да мисля вече, стана то,

Власть.

Ха, чукай ти, отвсждѣ здраво стѣгай,
Че хитрий изходъ и въвъ безизходство знай.

Хефестъ.

На, съ тазъ ржка вечъ нѣма той да мръдне.

Власть.

Тъй яката и другата я застегни;
Да види той прѣдъ Зевса, какъ се мждри!

Хефестъ.

Е, вечъ не ме ме укорява никой менъ.

Власть.

Сега вземи и съ този клинъ желѣзенъ
Гърди му прободи и закови го — тукъ!

Хефестъ.

О! О!
Стеня отъ твойтѣ болки, Прометее!

Власть.

Ти ощъ се майшъ и жалишъ Зевсовия врагъ?
Глей, скоро самъ за тебъ си да не охкашъ!

Хефестъ.

Но, виждашъ, гледка не за гледане съ очи.

Власть.

Тогозъ закованъ, както му се пада? —
И около ребра му обржчи турни.

Хефестъ.

И туй ще стане, — стига заповѣдва!

Власть.

Ще заповѣдвамъ, не — и ще крещя дори.
Хай слѣзъ и съ обржчъ застегни бедра му.

Хефестъ.

Безъ много, много трудъ, и туй се свърши вечъ.

Власть.

И на крака му не забравяй тѣзъ звена.
Знай, тежко ще изкупвашъ всѣка грѣшка.

Хефестъ.

Да си вървимъ сега. Той цѣлъ е въ желѣза.

(Излазя).

Власть.

(Къмъ Прометей, който е окованъ тъй, че цѣлото му тѣло виси въ въздуха; ржцѣ опнати назадъ и оковани за скалитѣ; сжщо и краката. Единъ желѣзенъ колъ забитъ въ гжрдитѣ му: съ него е закрѣпено пѣкъ тѣлото за заднята скала).

Злодѣйствуй тукъ сега; отъ боговетѣ
Огънь краде и на подневни сжщества
Раздавай ти! Да видимъ, щжтъ ли тия
Да свалятъ нѣщо отъ товара твой. —
„Прѣдвѣдецъ" криво те нарекли бози —
Та тебъ прѣдвѣдецъ нѣкой трѣбва ти сега,
Да може те спаси отъ тая примка! —

(Излазя).

Прометей *(самъ).*

Свѣтли ефире, вѣтри бързокрили,
Извори рѣчни, ти засмѣно море;
Земльо Всемайко, слънчевъ дискъ и тебе,
Всждѣ що виждашъ, — призовавамъ азъ —
О, гледайте, азъ—богъ—какво търпя отъ богове!
Погледнете въ какъвъ позоръ
Вѣкове ще вися безброй!
Ей таквозъ поруганье менъ
Измислиха на богове
Властелинътъ новъ,
О! О! и отъ сегашни тегла
И отъ бждащи сега стеня!
Ахъ, кога ли ще имъ доде край?
Но що говоря? Бждащето зная —
И зло не ще ме ненадѣйно сполети.
Да, виждамъ азъ: сждбата има сила
Непобѣдима; трѣбва що ми е дошло
Да гледамъ, какъ по̀-леко да прѣнасямъ...
Но, ахъ, мълчи, не мълчи — всé едно за менъ!
Човѣшки родъ пригледахъ азъ — и ето
Въ каква се безнадежна примка уловихъ.
Да, азъ имъ искра огънь въ тръсть донесохъ,
А туй и всѣко имъ изкуство облекчи,
И всѣкога ще имъ помага въ всичко.
И туй си тежко прѣстжпление сега,
При облацитѣ закова̀нъ изкупвамъ! —

О! О!
Какво шуми? Отъ дѣ туй благовонье?
Богъ? смъртенъ ли? Или пъкъ полубогъ?..
Не е ли нѣкой зритель на тегла ми,
Дошълъ на край земя? Защо ли друго пъкъ?
Е, вижте, закованъ злочестия богъ, —
На Зевса врага — и на всѝ богове
Тамъ отъ Зевсова дворъ омразенъ
За туй му човѣколюбие безкрай. —
А?.. не чувамъ ли нейдѣ да плѣскатъ крила?
Ей, и въздухътъ леко подсвири... фучи...
Охъ... какво и да иде треперя отъ страхъ.

(Въ туй врѣме пристигатъ Океанидитѣ, дъщери на Океана, на крилати кола. Тѣ сѝ тъй стоятъ въ колата си — въ въздуха, — додѣ ги не покани по-сетнѣ Прометей да стѫпятъ на земята).

Хоръ.

Строфа I.

Не плаши се! тебъ на помощь бързо
Тазъ дружина долетѣ
Тукъ на тоя върхъ високъ.
Щомъ усмилихме сърдцето Зевсу,
Леки вѣтъръ духна насъ; —
Че на млата гръмки екъ
Стигна доръ до пещеритѣ наши;
Дѣвственъ ни покой смути, —
И въ кола крилати ей ни боси.

Прометей.

О! О!
Ви рожби на Тетия многодѣтна
И на Океана, кой цѣлата земя
Обгърналъ е съ води си тъмни;
О, глейте, вижте, какъ
Закованъ тука на скалитѣ,
Въ небесни висини,
Вѣкове въ позоръ
Ще бдя катъ стражаръ.

Хоръ.

Антистрофа I.

Виждамъ, Прометее, и очи ми,
Потопени въвъ сълзи,
Тъмна ги покри мъгла,

Щомъ съгледахъ, какъ тѣло ти вѣхне
Тукъ на чернитѣ скали,
Оковано въ желѣза. —
Царь въ Олимпъ е Зевсу произвола:
Все, що нѣвга силно бѣ,
Той направи го на прахъ.

Прометей.

Долу подъ Ада да бѣ ме той хвърлилъ,
Мъртви дѣ скитатъ,
Въвъ безграничния, мрачния Тартаръ!
Тамъ въвъ вериги да бѣ ме оковалъ,
Та да не може ми никой дохожда,
Съ менъ да се гаври!
Клетникъ, сега съмъ увисналъ азъ тука,
Мойтѣ врази да се радватъ и гаврятъ!

Хоръ.

Строфа II.

Има ли сърдце тъй твърдо,
Да се радва и сега?
Кой надъ тебъ се не смилява?
Само Зевсъ, всегда жестокъ,
Безаконно и безъ милость,
Тъй наказва богове.
Той не ще и да прѣстане,
Доръ го нѣкой не свали.

Прометей.

Мене ще търси той —
Ако сега съмъ въвъ тежки вериги —,
Мене — той на блаженитѣ царьтъ,
Да му открия заговора,
Кой ще лиши го отъ скиптъръ и честь.
И тогази нѣма да може
Съ пѣсни сладки да ме обае,
Нито пъкъ ще ме уплаши съ закани.
Ази не ще му открия, додѣто
Тия окови не паднатъ, додѣто
Той не омий ми позора.

Хоръ.

Антистрофа II.

О, ти дръзкий, и въ злощастье,
Съ необузданъ си езикъ,
Смѣло пакъ стоишъ на твойто.
Ази пъкъ треперя, вижъ,
Зарадъ твоята сждбина.
Че съ кораво й Зевсъ сърце.

И незнамъ на твойтѣ мжки,
Ще ли доде нѣвга край.

Прометей.

Отдавна зная туй — жестокъ е наший Зевсъ,
Държавата сега е той, но нека!
И той ще ми омекне, вѣрвамъ твърдо азъ,
Смири ще се.
Необузданий гнѣвъ ще си той обуздай,
Па тогазъ ще ми доде любезенъ и мекъ,
Като другарь другарю.

Хоръ.

Открий ни, вѣсти ни ти всичко сега,
Да видимъ какво прѣстжпленье прѣдъ Зевса
Тѣзъ черни тегла ти навѣ, тозъ позоръ.
Разправяй ни, ако това те не мжчи.

Прометей.

Че мжчно ми е то — и да разправямъ,
И да мълча: и тъй и инакъ — все бѣда.
Щомъ олимпийцитѣ дигнаха бунта,
Родиха се раздори между тѣхъ. Едни
Рѣшаватъ Кроноса отъ тронъ да свалятъ,
Та Зевсъ ужъ да владѣй, а други напротивъ:
Не Зевсъ да бжде властелинътъ искатъ.
А между туй пъкъ азъ гледахъ да вразумя
Титани, на Земя и Небо рожби.
Но не можахъ. Прѣзрѣха мойта хитрость тѣ;
Надменнитѣ, на свойта сила само
Облегнати, ще сграбчатъ мислѣха властьта;
Но мойта майка пъкъ Земя — Темида
Прѣдсказвала ми е често бжджщето тя: —
Че сила, якость нѣма да надвиятъ,
Че тука побѣдй ще само хитростьта.
И азъ разправямъ имъ туй прѣдсказанье,
А тѣ — не щатъ доръ и да ме погледнатъ
Тогазъ видѣхъ, че най-добрѣ ще бжде,
Съсъ майка ми при Зевса да отидемъ.
Да вземемъ негова страна и ние.
И ей сега, отъ моя планъ е всичко туй,
Че пещерата черна и дълбока
На Тартара вечъ Кроноса вѣковни крий
Съ всички му другари.
Туй направихъ
За тозъ тиранинъ олимпийски — и сега
Съ какво ми той отвърна, погледнете!
Да, на тиранитѣ вродена й болесть то,
И на приятели си да не вѣрватъ.

Но вий ме питахте, каква вина сторихъ,
Че съмъ наказанъ тъй. И туй ще чуйте.
На трона на баща си щомъ се качи Зевсъ,
Властьта раздѣли между боговетѣ —
По редъ. И управлението — пакъ межъ тѣхъ.
А за човѣшки клети родъ — ни дума.
Той вечъ рѣшилъ всецѣлъ да го прѣмахне
И ново поколение да създаде.
Не се застжпи никой за нещастний.
Салъ ази дръзнахъ. И спасихъ отъ Ада
Човѣшки родъ.
За туй се азъ прѣвивамъ диесъ,
Ей подъ таквизъ тегла безмѣрни. Тежки
За страждущи, за зрителитѣ пъкъ тжга.
Надъ человѣшки родъ смилихъ се ази —
За мене нигдѣ милость! Харно натъкменъ
Вися тукъ, зрѣлище за срамъ на Зевса.

Хоръ.

Отъ камъкъ е оня, съ желѣзно сърдце,
Кого не покъртятъ и твоитѣ мжки;
Че мене — о, тъй да не видѣхъ азъ тебъ! —
Душата ми жалость сломи, Прометее!

Прометей.

И за приятели си жалъкъ станахъ вечъ!

Хоръ.

И йощъ какво? Не ще ли ми разправишъ?

Прометей.

И смъртний участьта си не прѣдвижда вечъ.

Хоръ.

Нима намѣри и за тая болесть лѣкъ?

Прометей.

Вселихъ въ душата му надежди слѣпи.

Хоръ.

Голѣма благодатъ е туй за смъртний.

Прометей.

На туй отгорѣ дадохъ имъ и огънь.

Хоръ.

Какъ? огънь тѣмъ — създания поднебни?

Прометей.

Отъ него много ще научатъ тѣ нѣща.

Хоръ.

И за таквизъ ли прѣстжпленья Зевсъ те —

Прометей.

Опозори — и нѣма да ме пусне тъй.

Хоръ.

А края на теглата си не знаешъ ли?

Прометей.

Когато Зевсъ благоволи, по-рано не.

Хоръ.

Ще благоволи? Тазъ надежда пъкъ отъ дѣ?
Нали си прѣстжпилъ? И какъ си прѣстжпилъ!
Сърдце ми не дава да кажа. Но глей
Отъ черни си мжки спасение нейдѣ. —

Прометей.

Не си ли въ примката, за тебъ е леко
На страждущий да давашъ и съвѣтъ и умъ —
Отдавна зная всичко туй. *Но азъ искáхъ,*
Искáхъ — и тъй прѣстжпихъ, не отричамъ;
Теглата на човѣшки родъ върхъ себе взехъ.
Ехъ, ако и невѣрвахъ азъ, че тука
Ще чезна, тукъ на тѣзъ приоблачни скали,
На тоя върхъ пустиненъ и печаленъ. . . .
Но вий не ме оплаквайте за тѣзъ тегла:
Стжпете — и ще чуйте бждниината,
И всичко ще узнаете отъ край до край.
Не бѣгайте, не бѣгайте отъ мене,
Отъ страждущия днесъ, — че злото не стои:
Днесъ менъ, а утрѣ тебе те сполита.

Хоръ.

Ей ме, Прометее, слизамъ,
Йощъ при първия ти зовъ,
Отъ колата си хвъркати
И отъ бистрия ефиръ,
Гдѣ хвърчатъ си птички леки.
Ей, нозѣтѣ ми нагазватъ
Вече твърдата земя.
Че копнѣя азъ до край
За теглата твой да чуя.

(Въ туй врѣме пристига Океанъ на крилатия си конь).

(Слѣдва).

Александръ Николаевичъ Пипинъ.

Отъ д-ръ Н. Бобчевъ — София.

На 26 мин. ноември се помина въ Петербургъ на 71 година маститиятъ руски литературенъ историкъ, академикътъ *Александръ Николаевичъ Пипинъ*, прочутъ и у насъ авторъ на класическото съчинение „Исторія славянскихъ литературъ", който миналата година празднува 50-годишнината на своята научна дѣятелность.

Пипинъ се е родилъ въ Саратовъ, на 29 май 1833 година, а прѣзъ 1849 г. той вече се явява въ Казань, свършилъ сѫщата година съ *отличенъ* успѣхъ по *всички* прѣдмети саратовската класическа гимназия, за да постѫпи въ тамошния университетъ. Тукъ той се записалъ за студентъ на историко-филологическия факултетъ „по разряду общей словесности", и прѣстоялъ въ казанския университетъ всичко една година (1849—1850). Въ това врѣме професоръ по славянскитѣ езици и литератури въ казанския утиверситетъ е билъ извѣстниятъ В. Григоровичъ, който наскоро се билъ завърналъ отъ забѣлѣжителното си пѫтуване по славянскитѣ земи и Европейска Турция, и съ въодушевената си рѣчь за миналитѣ сѫдбини и сегашната участь на славянитѣ, е произвеждалъ силно впечатление върху своитѣ слушатели. На слѣднята година ние виждаме Александра Николаевича студентъ на С.-Петербургския университетъ, дѣто катедрата по славянскитѣ езици и литератури е заемалъ знаменитиятъ И. И. Срезневски. Тукъ още като студентъ той заедно съ братовчеда си, знаменития отсетнѣ Чернишевски, и съ П. А. Лавровски, отсетнѣ извѣстенъ славистъ, участвува въ съставянето на рѣчникъ на древноруския езикъ, трудъ, прѣдприетъ по инициативата на Срезневски, и приготвя „Рѣчникъ къмъ новгородския лѣтописъ", напечатанъ отъ академията на наукитѣ. Въ 1853 год. Пипинъ свършва университетското си образование и сѫщата година печата въ „Отечественыя записки" кандидатската си дисертация за В. И. Лукинъ, единъ отъ второстепенитѣ драматурзи отъ врѣмето на Екатерина, писатель, „който не блѣщи съ особенъ талантъ, ала е твърдѣ характеренъ за врѣмето си".

Станалъ постояненъ сътрудникъ на „Отечественныя записки", дѣто помѣстя рецензии и малки историко-литературни изслѣдвания, младиятъ ученъ готви обширна работа, посветена на досущъ неразработенъ въпросъ: историята на старата руска повѣсть. То е неговата магистерска дисертация, — „Очеркъ литературной исторіи старинныхъ повѣстей и сказокъ русскихъ", напечатана въ 1858 год. въ „Ученитѣ записки на второто отдѣление отъ императорската академия на наукитѣ", кн. IV. Това забѣлѣжително съчинение има за прѣдметъ оная поетическа срѣдневѣковна литература, къмъ която принадлежатъ толкова популярната у насъ и въ по-ново врѣме *Александрия*,

Троянската притча (или „Прича"), *Девгениевото сказание*, *Варлаамъ и Иоасафъ* и др., която Пипинъ разглежда отчасти и въ своята „История на слав. литератури", особно въ отдѣла за българската литература (вж. стр. 60—63). „Това съчинение, и до сега не загубило стойностьта си, за него врѣме положително е било откровение, както по материала, токо-речи изключително ржкописенъ, тъй особно по постановката на задачата: на първи планъ младиятъ изслѣдвачъ е изтъкналъ не естетични, а историко-литературни съображения, търсейки въ литературнитѣ произведения отражение на духовнитѣ интереси на стара Русия". Като оставимъ на страна гледището на знаменития покойникъ върху старо-руската и изобщо старо-словѣнската литература, което може и заслужва да бжде прѣдметъ на особна статия, нека видимъ тукъ какъ той поставя и разбира задачата си въ поменатото съчинение.

„У насъ, казва той, сж били извѣстни и любими твърдѣ много ония произведения, които бѣха знаменити въ срѣдновѣковата литература и принадлежаха къмъ най-характернитѣ ѝ явления. Нашата старинна повѣсть прѣдставя и други любопитни страни. Прѣди всичко тя заслужава вниманието на литературатерния историкъ, като популярно четиво въ старо врѣме, много обичано и разпространено: въ своето отношение спрѣмо читателя тя не е прѣдставяла ония интереси, които сж се съединявали съ произведения исторически и чисто назидателни, — при силното господство на дидактически искания тя е привличаха съ своето малко или много поетическо съдържание и, слѣдователно, отговаряла е само на чисто литературнитѣ потрѣби на читателитѣ. Отъ друга страна нашата повѣсть прѣдставя немалко данни относително народния житотъ и понятията, които е отражавала въ себе. Изобщо при разбора на старинната повѣсть нижатъ се необходимо слѣднитѣ въпроси: въ какъвъ обемъ е сжществувала въ старо-руската[1]) писменость тая повѣствователна литаратура, която тъй богато е цъвтѣла въ срѣднонѣкова западна Европа? Доколко тя е съдържала начало самостоятелно, или, ако наравно съ другитѣ страни на нашата писменость тя се е подчинявала на чуждо влияние и се е ползувала съ чужди богатства, гдѣ сж били нейнитѣ извори? Сжществувала ли е връзка между книжнитѣ произведения и устния народенъ епосъ? Най-сетнѣ, какви факти се откриватъ въ нашата повѣсть за характеристика на народния битъ и понятия?"

„Тъй поставената задача, казва професоръ Бороздинъ въ статията си „Полувѣковенъ наученъ трудъ", посветена Пипину въ 1903 г., по случай 50-годишния юбилей на научната му дѣйность, е била разрѣшена отъ младия изслѣдвачъ прѣвъзходно: приведенъ бѣше въ извѣстность огроменъ материялъ, както на прѣводни, тъй и на оригинални произведения отъ старо-руската повѣствователна литература; нѣкои паметници сж посочени за първи пжть; бѣха разгледани

[1]) Чети и — „старославѣнската", подъ което трѣбва да разбираме общото съдържание на старобългарската, старосръбската и староруската литература, сир. общата стара писменность на православнитѣ славяни.

оригиналитѣ на старинни повѣсти и посочени пѫтищата на прѣминаването имъ въ древня Русия".

Едноврѣменно съ тоя голѣмъ трудъ, чиято солидность не ви дава да мислите, че е дѣло на единъ, наскоро напустналъ студентския чинъ младъ ученъ, Пипинъ се занимава съ рѫкописитѣ на императорат. Публична библиотека и на Румянцевския музей, и спира вниманието си върху редицата паметници, тъй сѫщо не зачеквани отъ научния анализъ: върху произведенията на апокрафитната литература, върху тоя своеобразенъ християнски епосъ, създаденъ въ дълбока древность и ималъ силно влияние и въру нашата писменость и народна поезия. Резултатъ отъ тия занятия бѣше изданието на „Ложныя и отреченныя книги русской старины" въ Т. т. на извѣстнитѣ „Памятники старинной русской литературы" на гр. Кушелевъ—Безбородко, въ 1861 г., и изслѣдванието на *Статията* („Индекса") „за истинскитѣ книги и лъжливитѣ", излѣзло въ 1862 г. Съ тия свои работи, които вървятъ паралелно съ издирванията на многоуважавания и високоцѣнимия отъ него Н. С. Тихонравовъ, Пипинъ възбуди въ руската наука интересъ къмъ тоя толкова важенъ отдѣлъ на старо-руската и изобщо старо-славѣнската литература. „Отсетнѣ, казва професоръ Бороздинъ, се появиха нови издания на апокрифи, нови издирвания върху тѣхъ, но безъ да се говори, че тия издания не ни освобождаватъ отъ необходимостьта да се ползуваме отъ трудоветѣ на Пипина, трѣбва винаги да помнимъ, че тѣ сѫ били извикани на свѣтъ прѣди всичко отъ тия именно негови трудове, редомъ съ издирванията на Тихонравова.

Слѣдъ като въ 1858 г. защитилъ магистерската си дисертация, Пипинъ билъ командированъ за двѣ години въ странство, за да се подготви за професоръ по история на западнитѣ литератури. Като споходилъ въ това врѣме и нѣкои славянски земи и приготвилъ часть отъ материала за единъ отъ най-важнитѣ си трудове, Пипинъ заема катедра въ С.-Петербургския университетъ. Въ 1860—1861 г. той чете лекции по история на провансалската и срѣдновѣковата френска литература, ала професурата му не била за дълго: въ печалната пòра на смутоветѣ въ живота на рускитѣ университети, въ врѣме на тъй нарѣчената „история съ матрикулитѣ", която сега се спомня съ дълбока тѫга отъ рускитѣ обществено-културни дѣйци, на 20 ноември 1861 г. Пипинъ се принуждава да напустне професорската катедра заедно съ К. Д. Кавелина, М. М. Стасюлевича и Б. И. Утина.

Отъ това врѣме той се посветява на нова катедра, по-широка и по-значителна по своето влияние — на постоянна журналистична работа отъ високъ стилъ. Изпървенъ въ спис. „Съвременникъ", издавано отъ Некрасова, а слѣдъ спирането му, отъ 1867 г. насамъ — въ основания отъ другаря му по професура, М. М. Стасюлевичъ, „Вѣстникъ Европы," Александъръ Николаевичъ печата неизброимъ редъ статии, посветени на най-разнообразни въпроси азъ областьта на литературната история, главно руската: и старата писменость, и ятурата отъ по-ново и най-ново врѣме, и народната словесность,

славянскитѣ дѣла," еднакво привличатъ интереса на неуморимия ъ и ставатъ прѣдметъ на внимателни и дълбоки изучвания. Нѣма ка отъ „Вѣстникъ Европы" прѣзъ 30-тѣ години отъ неговото ване, въ която да нѣма поне една рецензия отъ Пипина, а токо- въ всѣка книжка ние срѣщаме нѣкоя по-голѣма негова статия, о ни запознава, винаги въ популярна и общедостжпна форма, нѣкой важенъ историко-литературенъ въпросъ. „Въ лицето на ина ние виждаме честито съединение на най-солиденъ ученъ, о не изпуща изъ очи ни едно колко-годѣ забѣлѣжително явле- отъ областьта на своята специялность, съ журналистъ, който ява литературнитѣ факти отъ гледище обществено; всѣка негова ия е не само цѣнна придобивка, но и важенъ общественъ урокъ."

Прѣдъ видъ на безбройната редица историко-литературни тру- и издирвания на славния покойникъ, нѣмаме възможность да ги единъ въ една малка журнална статия, и за това ще се ограни- ъ да кажемъ по нѣколко думи за най-важнитѣ отъ тѣхъ, за , които сж излѣзли на отдѣлни книги, — при това ще забѣлѣ- ъ, че тѣ всички (съ изключение на „Историята на слав. литератури"), е образували отъ отдѣлни статии, печатани въ журнала на г. Стасю- чъ. А най-накрая ще изтекнемъ, какво значение има специално асъ, българитѣ, литературно-научната дѣйность на незабравимия ръ на „История слав. литературъ." Но това — за до-пжти.

Едно неизвѣстно стихотворение на П. Р. Славейковъ.

Съобщава **М. Московъ**[1].

Ситенъ съмъ откъ ергенлъка,
Пъкъ съмъ скжсанъ къмъ харчлъка,
Че не бързамъ да се женя
Да не подмажа ергеня.
Но веднажка баба дърта,
Дѣто нигдѣ я не свърта,
Съ думици си ме печеше
И сърдцето ми дробѣше:
„А бре синко, що стоишъ?
Отъ какво се тъй боишъ?
Ожени се, ожени,
Да се радвашъ въ младини".
Единъ день дойде та ми шепне;
„Има за тебъ едно момиче,
Момцитѣ отдалечъ привлича;
Като капка, катъ росица,

[1]) П. Р. Славейковъ, като младъ момъкъ въ Трѣвна, обичалъ да съчинява декламира свои произведения прѣдъ своитѣ приятели. Единъ отъ тѣзи му тели записалъ това стихотворение и ни го съобщи да го направи извѣстно българскитѣ читатели.

Като ангелъ хубавица.
Ичъ не мисли, прѣкръсти се,
Вземни булка, бре свѣсти се!"
Катъ чухъ баба да я хвали,
Сърдце ми се поразпали,
Рекохъ: „бабо, хубава ли й,
Иматъ ли си и парици?"
—„Аферимъ, ей го че пита;
Тѣ сж неначоплена пита:
Зингинъ сж и пари даватъ,
На свадбата не оставатъ
Ти петь пари да похарчишъ."
—„Тъй като е, лафъ истемесъ,
Хай захващай да свършимъ днесь".
Курдисахъ си шойле *транкоша*,
Тръгнахъ пъленъ съ надѣжда
И бабата ме повежда
И ме введе въ една кжща,
Но ми дойде да се мръщя:
И отъ курникъ е по-лоша,
До вратата до два коша.
Поканиха ме да седна,
Нѣма гдѣ да се облегна.
Гледамъ: тъща гурелива,
А момата парцалива.
„Добрѣ дошли", ми продума,
Роха, черна като чума.
Опърпана, изподрана
Главата ѝ катъ на врана.
Наистина, зингинъ били,
Но на бълхи и дървенци
С'паяжени по полици.
Сърдитъ азъ на вънъ излѣзохъ
И на баба гнѣвно казахъ:
„Това ли е туй момиче,
Гдѣто на ангелъ прилича?"
—„Нека то се поизглади,
Че да видишъ колко млади
Ще завие, ще замае".
—„На дявола, дърто бабо,
Дърта вражо, поразио,
Дѣ гидио и брантио!"
Видишъ, какъ щѣхъ да налетя
Отъ тозъ бабишлъкъ проклети!...

Една хубава книга за политическитѣ партии въ тѣхното минало и настояще*).

Професоръ Ю. С. Гамбаровъ. Политическія партіи въ нихъ прошломъ и настоящемъ. СПБ. 1904 год. Цѣна 20 к. — Въ малката (56 стр.) брошура на професоръ Гамбарова отъ начало се дава общо опрѣдѣление на понятието политическа партия, а, слѣдъ това, на кратко се описва развитието на политическитѣ партии и се посочва тѣхното мѣсто въ системата на парламентаризма и значението имъ изобщо въ сегашния държавенъ животъ. Въ такова стегнато изложение изказанитѣ отъ автора мисли получаватъ по необходимость, до нѣкждѣ, догматически характеръ, макаръ че постоянно се мотивиратъ и пояснявать съ конкретни факти, взети изъ политическия животъ на разни страни, прѣимуществено отъ тоя на Англия, Франция, Германия и Америка.

Авторътъ дава слѣдньото опрѣдѣление на понятието политическа партия: „политическитѣ партии сж свободни обществени групи, образувани вжтрѣ въ правната държава за съвмѣстно политическо дѣйствие относително общитѣ, на всички обединени индивидуми, интереси и идеи". Послѣ, това опрѣдѣление се разглежда по подробно при което се указва на слѣднитѣ характеристични признаци за партиитѣ:

1. Партията е обществена група, *т. е. часть* отъ народа или обществото, която всѣкога прѣдполага сжществуването на друга или на други партии. Това обаче никакъ не намалява значението на партията въ живота на държавата, тъй като въ съврѣмената държава дѣйствующъ факторъ се явява не цѣлия народъ, а само не голѣма негова часть.

3. Политическата партия е *свободна* обществена група т. е. нито постжпването въ нея, нито дѣятелностьта въ нея, нито излизането отъ нея е свързано съ нѣкакви задължителни юридически норми. Съ тази си черта тѣ се различаватъ отъ по-напрѣжнитѣ юридически уредени съюзи, каквото племето, родови съюзи, касти, съсловия и т. н. така и отъ дѣйствующитѣ въ настояще врѣме съюзи: дружества, синдикати и т. н.

---

*) Даваме мѣсто на тази критическа бѣлѣжка, заета, отъ „Русская Мысль", кн. XI, 1904 г. съ двояка цѣль. Отъ една страна, тя ни запознава съ научния трудъ на професоръ Гамбарова за партиитѣ; отъ друга, тя ни запознава и съ нѣкои общественно-научни начала, върху които почива партийната организация изобщо. Рецензентътъ къ края прѣпоржчва книгата на г. Гамбарова на руското общество. Ние мислимъ, че тя е твърдѣ наврѣмена и намѣсто за нашенско. Ето защо, прави се добрѣ, гдѣто тя се прѣвежда и на български.

Бѣл. на Редакцията.

3. Политическитѣ партии се образуватъ само *вжтрѣ въ правната държава*, значи тѣ сж немислими безъ признаването въ държавата закона за основаване цѣлия редъ на обществения животъ и безъ участието въ една или друга форма на самото общество въ уреждането на тоя редъ. Това положение ни се вижда не напълно ясно, вслѣдствие недостатъчното опрѣдѣление на понятието правова държава: ако подъ това название се разбира конституционна държава, защо той дава примѣри за партии въ такива абсолютни монархии, като древня Византия; ако ли пъкъ правна държава се нарича всѣка държава, кждѣто има какъвъ да е законъ, то и въ всичкитѣ деспотии на Изтокъ всѣкога сж се признавали закони, поне религиозни или обичайно-правови. И намъ се чини, че политическитѣ партии сж възможни и при държавитѣ съ абсолютно управление. Може-би тамъ тѣ нѣма да се признаватъ отъ държавната власть, ще се считатъ за нелегални, ще се прѣслѣдватъ, но, при всичко това, тѣ ще сжществуватъ и ще влияятъ отчасти на държавния животъ, както напр. младотурската партия въ Турция.

4) Съвмѣстно политическо *дѣйствие*. Политическата партия не може да се признава за група обединена само възъ основа на общностьта на политическитѣ убѣждения, ако послѣднята не прѣминава къмъ практическа дѣятелность. А съвмѣстната дѣятелность подразбира организация. Ний бихме допълнили тая мисълъ съ по опрѣдѣлени изражения за цѣльта на всѣка политическа партия; тая цѣль е добиването на държавна власть. Като часть, всѣка политическа партия се стрѣми да може да се разпорежда съ цѣлото, така, че да го насочи по пжть, съгласенъ съ интереситѣ и убѣжденията на партията Съ това по нашето мнѣние политическата партия най-сжществено се отличава отъ другитѣ групи и съюзи, които дѣйствуватъ прѣимущественo тъй да се каже вжтрѣ въ себѣ си.

5) Общность на интереси и идеи. Като говори за нея автора се спира особено върху прѣобладаването въ задачитѣ на политическитѣ партии въ най-ново врѣме на економическитѣ интереси; по-рано партийнитѣ програми се основавали повече на една или друга форма на държавния строй, сега политически въпроси въ програмитѣ почти отсжтствуватъ и борбата се води за едни или за други убѣждения, за економически реформи. Като на най-релефенъ примѣръ на такова положение на нѣщата указватъ на образуването въ Германия силна социалъ-демократическа партия, която като не гледа на останалия назадъ германски начинъ на управление, сравнително съ културното развитие на страната, води борба не за политическа свобода, а за икономически реформи, като заставя правителството да служи на нейнитѣ класови интереси.

По нататъкъ като, говори за постепенното развитие на политическитѣ партии, авторътъ казва, че най-новата форма на партиитѣ все повече и повече се очиства отъ смѣшение съ религиозни, национални, съсловни и т. н. елементи, стоящи независимо отъ цѣлитѣ на собствено държавното общение. Като принадлежи изцѣло къмъ държавния животъ, политическата партия се опрѣдѣля изключително съ

политическия налогъ т. е, съ стрѣмлението да въздѣйствува върху държавната власть и да гарантира въ нея своето участие. Така—но въ интереса на кого или на какво? Като се гледа на това, което става въ такава сравнително правова държава, като Австрия, не може да се не види, че тамъ борбата на националностите приема характера на партийна борба за доставянието на една или на друга националность не само равноправность, но и политическо прѣвъзходство въ държавата. Като изслѣдва значението на партиитѣ въ парламентарната система, авторътъ обръща особено внимание върху този фактъ, че въ парламентитѣ въ сегашно врѣме стоятъ една противъ друга не двѣ противоположни партии, като консерватори и либерали, а двѣ коалиции отъ партии, отъ които всѣка има своя собствена програма. А старитѣ традиционни двѣ партии, откоито едната прѣдставлява отъ себе си едно правителствено болшинство, а другата опозиция, като тори и виги въ Англия, или республиканци и демократи въ Америка, въ сегашне врѣме сж загубили почти всѣко различие въ своето вжтрѣшно съдържание.

Въ заключение, като говори за често възбуждания въпросъ: полезни или врѣдни сж полит. партии, проф. Гамбаровъ го признава за празенъ. За научно изслѣдвание партиитѣ прѣдставляватъ само фактъ подлежащъ на изучвание. Въ всѣки случай, твърдѣнието, че истинскитѣ държавни мжже трѣбва да стоятъ вънъ отъ партиитѣ, е не вѣрно. Ни единъ държавенъ мжжъ не може да избѣгне въ своята политическа дѣятелность съдѣйствието на партиитѣ. Даже нѣщо повече, да се стои въ конституционни държави вънъ отъ партиитѣ, не би било честь ни за държавнитѣ мжже, ни за обикновенитѣ граждани, тъй като политическата свобода може да бжде трайна само тамъ, гдѣто всѣкой гражданинъ има право и счита за своя длъжность да контролира дѣйствията на властвующата партия.

Строго логическата и съдържателна книжка на професоръ Гамбаровъ, безъ съмнѣние трѣбва да принесе услуга на руското общество, като съдѣйствува за уясняването въ съзнанието на широкъ кржгъ читатели неяснитѣ за всички понятия, които се намѣрватъ въ непосрѣдствена връзка съ твърдѣ важния за всѣки членъ отъ обществото въпросъ относително вѣрното полагане и правилното развитие на нашата обществена и гражданска самодѣятелность.

Прѣведе **Георги Г. Губидѣлниковъ**

Малки очерки и разкази.

КАМБАНАТА.

Разказъ отъ Симо Мутавулъ.

Черното небе прѣзъ онова утро, за което въ с. Петковица вѣчно ще се разказва, се разведри; врѣмето бѣ тихо, но влажно. Гжсти облаци покриваха цѣлата хубава Бока[1]), ала надъ Петковица която е на орловска височина, бѣше ясно. Както всѣка блауханна сутринь, клисарътъ Григория Томовъ Жерагичъ излѣзе отъ кжщи и се опжти къмъ селската църквица, за да обяви настжпилото утро. Малката стара църквица Св. Петка", съ дебели стѣни и кубета, имаше само една и то доста отдавнашна камбана, съ умиленъ и конструиранъ гласъ, който въ тихо врѣме се разнасяше дори чакъ до морето. Петковичани се твърдѣ много отличаваха съ своята набожность, съ камбаната си и съ своята тъй сжщо стара попова лоза. Та нѣмаше и съ що друго да се гордѣятъ, тъй като селото имъ бѣ твърдѣ сиромашко и изпаднало. Селце отъ трийсеть кжщици, съ малко лозя, градини и маслини, свито като вѣнецъ около кръшни голи бърда, които или силно слънце пече, или ги биятъ вѣтрове и дъждъ. Църквицата само нѣкакъ гордичко се издигаше надъ селото. Още отъ черно минало тя стърчеше и придаваше на селото изгледъ на замисленость, унилость, — нѣщо, което всѣки мигъ напомня тежкия, суровия животъ на петковичанската селения. Много мили рожби сж загинвали и склопвали очи на вѣченъ покой подъ нейното старо материнско лоно. Слѣдъ дълги житейски незгоди и борби за насжщния хлѣбъ, за усигуровка на старчески ужъ дни, тѣ се сгушватъ, най-послѣ, въ това скромно гнѣздо и забройватъ послѣднитѣ си дни, все пакъ при крайна мизерия. Поради сиромашията си, с. Петковица не дава нито морски капитани, нито търговци, подобно на многото други села и градове по Бока, — само прости моряци, или хамали по Левантскитѣ пристанища. Значи, петковичани се гордѣятъ само съ онова, което си иматъ: — църквица отъ врѣмето на Неманича, попова кжща, въ която, вѣроятно, още отъ стари врѣмена свещеническиятъ чинъ е прѣминавалъ отъ баща на синъ. А надъ всичко туй, и съ камбаната, умилния и силенъ гласъ на която отъ вѣкове насамъ е пѣялъ словата Божии, внушавайки въ сърдцата не толкова веселие, колкото жалость и тжга. И все тъй си е било съ стотини години, съ хиляди дни, — до онова облачно недѣлно утро, прѣзъ което стариятъ клисарь тръгна да възвѣсти утрената служба!

---

[1]) Мѣстность разположена край с. Петковица.

Потегли вжжето и чу надъ себе си първия екъ,—съвсѣмъ новъ, дрезгавъ, задушенъ гласъ. Уплашенъ силно, той потегли втори пжть и чу сжщиятъ гласъ. Още по-уплашено потегли и трети пжть и чу пакъ сжщото — едно дълго, грозно, хрипливо: д-а-а-а-н-ъ! Обзетъ отъ силенъ страхъ, той се отдръпна назадъ, дигна глава и видѣ — каквото винаги е виждалъ: сжщата камбана на сжщото мѣсто. Може би, това е Божи тайнственъ знакъ, си помисли стария Григори и веднага въ името на св. Петка отправи Богу молитва,—стисна очи, като човѣкъ, който иска да се втурне въ нѣкоя опасность и прѣстана да тегли... но отгорѣ още ехтѣше дрезгавия и протегливъ, грозенъ старешки гласъ! И най-слабото трептене на гласа силно бодваше, като съ ножъ, старческото сърдце, обаче въ него все пакъ още се не губѣше съзнание; той почна да тълкува горчивата истина. Пукнала се е камбаната. Сломи се и душата му. Никога тя вече не ще е тъй мила, звънлива, младичка! Боже мой, на всичко настава край, дори и на онова, което е невино, красно!

Ето че се зададе съ бързи крачки и попъ Аронъ, закопчвайки тревожно расото си, като че ли едва успѣлъ да се омие. Григори извади бѣла кърпа и изтри потното си чело; попътъ се спрѣ съ необитно удивление и, при тежки въздишки, той ту дигаше очитѣ си къмъ камбаната, ту ги спускаше къмъ лицето на клисаря. Най-послѣ, запита връстника си:

— За Бога, що значи това!?

— Ето на! — едва промълви стариятъ клисарь и посочи съ ржка.

— Пукнала се е!? — добави попътъ.

— Да, пукнала се е! — подтвърди и Григори.

— Ахъ, Боже! — извика попътъ и потегли вжжето, за да опита самъ гласътъ й, но тя екна надъ главата му съ необикновено неприятно, грозно „д-а-а-а-н-ъ", цѣлъ и той се разтрепера и се хвана за главата.

Допълзѣха изъ кжщитѣ почти всички мжже, всички, около тридесеть. Казахъ „допълзѣха", защото най-младиятъ отъ тѣхъ бѣше вече прѣхвърлилъ 60-та година; — цѣлата Петковичка младежъ е по чужбина. Всички съ еднакъвъ изразъ на лице и гласъ еднакво питаха и получаваха отговоръ.

— Пукнала ли се е?

— Пукнала се!

Възклицания.

— Ахъ, нещастие!

— Ахъ, Божие наказание!

Скоро пристигнаха и бабитѣ, невѣститѣ, момитѣ, дѣцата ....

— Тя заприлича вече на клепало! — Обади се нѣкой отъ тълпата. Отъ сега нататъкъ често ще чуваме думата „нищожество". Ще имаме толкова подигравки и подсмивки колкото и ядове.

— А трѣбва и да се боимъ, защото кой знае какво ще имъ се случи на онія дѣца, които прѣди нѣколко дни заминаха, — прибави клисарътъ.

Това бѣше първа обща замисъль, обща паника, понеже прѣди нѣколко дни бѣха заминали по морето около четиринадесетъ момчета. И смѣтаха си тѣ, какъ туй нѣщо ще се поддеме отъ „писма", книги, вѣстници и ще се пръсне по всичкитѣ краища на свѣта! Кждѣ ли не ще се чуе, че славната Петковичка камбана за винаги изгубила дивния си гласъ!

Кръстю Перовъ Австралиянецътъ, запита клисарьтъ:

— Ама снощи здраво ли биеше?

Но всички знаяха, че биеше.

— Да, Бога ми, като алтжнъ звънтѣше! отговори дѣдо Григори и влѣзе въ църквата да запали кандилата.

— Боже мой, дали тъй става и съ здравия човѣкъ, когато ненадѣйно умрѣ! — обади се Филипъ Митревъ Райковичъ. — Всѣки се чуди и не може да се начуди!

— Да, може би, — отговори попътъ, — но току тъй изведнажъ не ставатъ подобни работи: нито съ камбана, нито съ човѣкъ.

— Какъ тъй, дѣдо попе!? — попита трети.

— Така! Тя, може би, отдавна се е пукнала и пукнатото мѣсто постепено все повече и повече е нарасвало, докато единъ день, изведнажъ е изпращѣло: цакъ!

— Ами, какъ не сме забѣлѣжили ние това, поне по гласа!? — запита Глиго Ефтовъ Мирличъ.

— Може би гласа й да се е измѣнявалъ, но тъй по малко и слабо, щото ние и не сме забѣлѣзали, сжщо както смъртьта на човѣка, при все, че човѣкъ всѣки день умира по малко...

Това бѣ съвсѣмъ излишно за енорияшитѣ. Та и противно имъ бѣше, защото всички дълбоко вѣрваха въ тайнствеността и се лутаха и негодуваха винаги, когато инакъ имъ се обяснява нѣщо.

Но при все това, никой не възрази на попа, а навжсено погледнаха мрачнитѣ херцеговински планини, които въ тоя моментъ, прѣзъ гжститѣ облаци, бѣха свѣтнали отъ първитѣ слънчеви лжчи. Слѣдъ туй, тѣ обърнаха погледитѣ си къмъ бърдата на западъ, къмъ залива на Бокелската пъстрота, на недогледното море, по което шеговито играяха всевъзможни бои, окраски.

Отдолу, по пжтя, който води къмъ Подолъ, ново скоро заселено селце, което спадаше подъ Петковичката енория, идѣше тълпа хора, както обикновено това става въ празднични дни, на утренна. Слѣдъ извѣстна пауза, единъ отъ Петковчанцитѣ се отдѣли на страна и започна да тегли вжжето, и клетата камбана наново започна да продира своя гласъ: д-а-а-а-нъ, д-а-а-а-нъ! На всички настръхнаха космитѣ, — впечатлението стана още по-силно, защото къмъ него се прибави и чувството на новодошлитѣ. Сжщо тъй нажалени и обзети отъ нѣкакъвъ тайнственъ страхъ надойдоха и Подолчанци. Повториха се сжщитѣ удивления, зли прѣдположения, въпроси, отговори... но скоро завалѣ силенъ дъждъ и вкара всички въ църквата.

Навѣрно и самъ Богъ ще извини бѣднитѣ Петковичанци и Подолчанци, за гдѣто тая сутринь тѣ слушаха разстроено словото

Божие. Такава сутринь още не бѣ се случвала въ старата църква св. Петка!...

И, разбира се, започнаха се подсмивкитѣ по съсѣднитѣ села. Като се увѣриха, че събитието имъ не е прѣдвѣстникъ на нещастие, тѣ почнаха да правятъ разни одумки, до като, най-послѣ, се обяви събрание. На събранието най-напрѣдъ взеха рѣшение, че камбаната трѣбва да се замѣни съ нова и почнаха се слѣдъ туй разни прѣдложения: като какъ ще се замѣни съ нова.

— Да подадемъ прошение до кесаря?—прѣдложи попъ Аронъ.

— Право да ви кажа,—възрази Австралиянецътъ, — унизително би било да приемемъ камбана отъ чужда вѣра, въ замѣна на тая прѣстарѣла, чисто сръбска.

Почти всички подъ редъ подтвърдиха думитѣ на Австралиянеца.

Дойде редъ на друго прѣдложение и попътъ рече:

— Да пратимъ прошение въ Цѣтина.

— Това не е унизително,—веднага отговори Австралиянецътъ, — но зная, че ще бжде безполезно. Отъ гдѣ ще могатъ тѣ да взематъ и ни подарятъ камбана. Чункимъ тѣ сами не откраднаха камбаната си отъ Дубровичката държава, когато се бияха съ французитѣ, но нека имъ е просто! — Злѣ би имъ и тѣмъ звънила!

Дигнаха се шуменъ смѣхъ и прѣпирни; но, накрай, все пакъ се съгласиха съ думитѣ на Австралиянеца.

— Тогазъ да пратимъ прошение до Михаилъ Милошевъ, сръбския князъ, — направи ново прѣдложение попъ Аронъ.

— Хж, туй! туй! — всички завикаха и попъ Аронъ веднага „съчини прошението", въ което, между останалитѣ други красни думи, се казваше: „както отъ давния гласъ на старата камбана често сж отъ умиление дохождали сълзи въ очитѣ на православния народъ въ Петковица и околностьта — както и земята Сърбия е майка на всички сърби"...

Туй прошение се изпрати около Великдень, а новата камбана отъ Сърбия дойде прѣдъ Богородица и на тоя день наново запѣ славата Божия по бокелската вишина.

Пр. отъ Сръб. **Ст. Кутинчевъ.**

НОЕМВРИЙ.

Отъ Андрея Нѣмоевски.

Сама посрѣдъ пусто поле расте топола, стара топола, горѣ на оловеното небе слънцето тихо залѣзва. Подухва вѣтъръ. Вѣтърътъ повѣва увѣхналитѣ й листа; тѣ летятъ надъ полето и падатъ на земята. Тополата се клати отъ вѣтъра, шуми съ нѣкаква си мрачна жалость, съ нѣкаква си дълбока тжга. Листата падатъ все по-често, въртятъ се отъ вѣтъра, сипятъ се на земята и пакъ се подигатъ. За минута вѣтърътъ утихва и тополата замлъква. Но не слѣдъ много той духва още по-силно, трѣсе клоноветѣ, прѣгжва тополата. Шу-

мътъ му се увеличава, нови листа се сипятъ все по-често и повече. Тополата ту подига оголенитѣ си клоне къмъ небето, ту като че ли съ отчаяние ги спуща къмъ земята. Измжчвана отъ вѣтъра, тя шуми все по-високо, все по-печално, по-тжжно. Между клоноветѣ ѝ се подига нѣкакъвъ си вой, нѣкакъвъ си стонъ, нѣкакво си мрачно ридание, прѣпълнено съ болка и страхъ. А листата се сипятъ, сипятъ се безспирно все по-често и по-често, и падатъ безвъзвратно на пуститѣ полета.

Срѣдъ падащитѣ листа се чува шопотъ:

— Защо нашата топола тъй мрачно шуми?

А други листа, като се подигатъ надъ земята отъ подухването на вѣтъра, си шепнатъ така:

— Но нима пъкъ вѣчно ще вѣхнемъ на нейнитѣ клоне? Тукъ нашата пролѣть бѣше тъй кротка, лѣтото тъй горещо, а есеньта тъй безжалостна...

Падатъ нови купчини листа и шепнатъ:

— Да полетимъ, о, да полетимъ съ този есененъ вѣтъръ подъ топлото небе, по върховетѣ на джбоветѣ, да ги украсимъ и отново ще зазеленѣемъ, а силнитѣ клони ще ни закрилятъ отъ ноемврийскитѣ бури. По-далеко, о по-далеко! Съ новото подухване на вѣтъра, въ неизвѣстата далечина, подъ други небеса!

Вѣтърътъ духа по-силно, тополата шуми, сипятъ се нови листа и шипнатъ:

— Почакайте, почакайте! Нима тамъ се чува само шопотътъ на радостьта и надеждата? Въ какво се заблуждавате! Върнете се! Тамъ ви чака погибель и забвение!

Все по-силно духа вътърътъ. Шопотътъ срѣдъ листата порасва:

— Нѣма за насъ спасение! Настана есеньта и ни обрули. Животътъ у насъ замрѣ. Да загинемъ далечъ отъ нашата топола, безъ да видимъ вече веселото слънце, напразно сж всички наши мечти за възвръщане!

Но други купчина листа шепнатъ:

— Да се върнемъ при тополата, да прирастемъ на нейнитѣ клоне; да почакаме само благоприятенъ вѣтъръ. Да се върнемъ, да се върнемъ! Тополата ни вика, тя плаче за насъ, чувате ли какъ стене? Да се върнемъ при нея, да окичимъ нейния върхъ, — насъ ще ни съгрѣва неговата топлина!

Вѣтърътъ измжчва тополата и се прѣвръща въ буря. Политатъ купища листа. Вихърътъ ги разнесе вече по полето. Изведнажъ се разнася страшенъ, ужасающъ трѣсъкъ... И стърчи посрѣдъ пустото поле съборено стебло на тополата, а вихърътъ съ страшенъ вой се носи наоколо.

А нѣйдѣ далечъ се чува още шопотътъ на листата, чува се какъ си говорятъ тѣ за възвръщането имъ при родната топола.

Прѣведе: **Вл. Влѣсковъ.**

Книгописъ.

I. Отзиви и оцѣнки.

Борбата за побългаряване Източна Румелия и моята първа дипломатическа мисия. Отъ Ив. Ев. Гешовъ. (сПС. 7—8 свезка. 1904. 487—543). — Изтеклата година бѣше плодовита за наша България и откъмъ исторически приноси по нашето недалечно минало. Такива бѣха по-особно: юбилейната книга: Иосифъ I, екзархъ български, Страници отъ нашето възраждане и, сега, надписаната статия. И тритѣ тѣзи важни приноси се дължатъ на Бълг. Книж. Дружество. Г-нъ Гешовитѣ спомени сж цѣнни въ много отношения. Най-напрѣдъ по форма. Авторътъ се е задоволилъ, сега даже слѣдъ повече отъ четвъртъ вѣкъ, да прѣдставя малко своята личность въ събитията. Нѣщо повече. Той отъ себе си прави и малко изводи, а се спира прѣимущественно върху цитати. И привежда той неиздадени писма, пълни съ исторически интересъ. По тоя начинъ неговитѣ спомени, и като първоизточници, иматъ особна голѣма стойность за новата ни история.

По съдържанието си споменитѣ засѣгатъ, както и заглавието казва: Борбата за побългаряване Източна Румелия и първата дипломатическа мисия на г. Гешова за тая цѣль. Неотдавна пакъ въ сПС. (сжщата година) авторътъ бѣше ни открилъ еданъ другъ, важенъ кжтъ отъ дѣятелность въ сжщата Южна България: „Източна Румелия и изборътъ на първия постояненъ комитетъ". Но това, което сега се излага е една обширна сбирка отъ писма и документи, които разрѣшаватъ въпроса, защо Източна Румелия, която Биконсфилдъ присжди да се отрѣже отъ България, като подаръкъ на Турция въ Берлинския конгресъ, стана българска много рано прѣди съединението. За тая цѣль се води борба и борба, която се почва отъ първия моментъ, когато се узнава въ Пловдивъ съдържанието на Берлинския договоръ, додѣ се добиятъ четиритѣ главни точки, поставени като минимални условия за да се съгласи населението да мирува и да приеме тоя договоръ. Тѣзи 4 мин. искания, които сж били удовлетворени чрѣзъ водене борбата сж били:

1. Органическиятъ уставъ да не бжде нѣкакъвъ вилаетски законъ, а конституция, която да гарантира една автономия. 2. Офицеритѣ на жандармерията и милицията да не бждатъ турци, тъй като мусулмани офицери, дори и въ автономни области, само пакости сж правили. 3. Генералъ-губернаторътъ да не бжде фанариотъ или левантинецъ, а българинъ. 4. Да нѣма турски гарнизони по границитѣ и да не стжпва въ Източна Румелия кракътъ на османски войникъ.

Забѣлѣжително е, че и четиритѣ тѣзи домогвания сж били достигнати, благодарение на вжтрѣшната борба и на външнитѣ хо-

датайства. Господинъ Гешевъ ни дава, въ своитѣ спомени, едно пълно изложение на най-първата си дипломатическа мисия съ цѣль да ходатайствува въ тоя смисъль. Мемоаръть на депуттцията, на която бѣха членове той и незабравимиятъ Д-ръ Янколовъ, писма до разни лица, срѣщитѣ съ дипломати, размѣненитѣ мисли, съвѣщания и увѣщания, всичко туй е изложено обективно, истински исторически. Статията на г. Гешева е много цѣнна не само като огледало за миналото, но и като урокъ за настоящето и бѫдещето. Благодарение на задружнитѣ усилия на южнитѣ българи, „историята малко примѣри може да посочи за такова бързо и мирно поражение на колективната дипломатическа мѫдрость и Европа... Източна Румелия, Бургасъ и Стара-Планина станаха бъкгарски, не видѣха турска войска и, благодарение на това обстоятелство, можé да се постигне и съединененението съ княжеството."

Ние не можемъ да не пожелаемъ, щото г-нъ Гешовъ да прибърза съ приготвяне и напечатване споменитѣ си и за другитѣ двѣ негови по-сетнѣшни дипломатически мисии: за ходенето си въ Копенхагенъ при руския царь и другадѣ по съединението и за ходенето си въ 1886 г. въ Букурещъ за прѣговори и подписване мирния договоръ съ Сърбия.

Д-ръ В. Стойковъ.

Ж. Хемаръ. — *Икономическитѣ мѣнителници и записи на заповѣдь.* Съ двѣ статии по бълг. законодателство отъ Н. Д. Селвили. Прѣвелъ отъ французски и допълнилъ А. Даскаловъ. София, 1904. — Съ развитието на търговскитѣ земане-давания у насъ, въ живота се извика твърдѣ честото прибѣгване до мѣнителници и записи на заповѣдь, и то не само между търговци, дори между селянитѣ. Нашата търговска класа обаче, не съзнавайки напълно значението нито на полицата, нито на записа на заповѣдь, тя продължава да си служи съ тѣ[illegible] ефекти, особно въ „зоръ". Не би било никакво зло, ако полицит[illegible]записитѣ на заповѣдь бѣха винаги истински; но търговцитѣ, особно когато се намѣрятъ „на мѫчно на тѣсно" почватъ да обличатъ въ форма на полици бѫдещи сдѣлки, или сдѣлки, които нѣма: такива не рѣдко се издаватъ отъ търговци западнали и безъ да сѫ получили пари срѣщу записитѣ. Тѣ се издаватъ и между съпрузи, въ ущърбъ на кредиторитѣ. У насъ едва ли ще намѣрите несъстоятелность, въ която да нѣма такива „уйдурдисани" фиктивни или, както обикновенно ги наричатъ, икономически полици. Търговецътъ много пѫти се мисли, че като посрѣщне нуждата си съ „икономически полици" всичко е свършилъ. Между това тѣ още повече компромитирватъ неговото положение, може-би, за малко изходътъ на неговата болка се отлага съ надѣжда да бѫде по-добъръ. Но обикновенно тоя изходъ става по-трагически, по-тежъкъ, смъртоносенъ за търговската кариера. Икономическитѣ полици сѫ една гибель, както здравитѣ търговски книжа сѫ съкровище за подигане кредита и търговията.

Книгата, която е прѣвелъ и допълнилъ г. А. Даскаловъ е единъ пъленъ трактатъ по прѣдмета на икономическитѣ наречени у насъ полици. И както много справедливо се изразява г. Н. Селвили, прѣседатель на русенския апел. сѫдъ, „книгата ще бѫде отъ голѣма полза за сѫдиитѣ, адвокатитѣ, търговцитѣ, банкеритѣ, студентитѣ, защото...“ съ прѣвеждането ѝ на български „се принася цѣнна услуга на търговията, промишлеността, и на правната наука и на сѫдебната практика у насъ“. Прѣдговорътъ на г. Селвили е една студийка за икономическитѣ мѣнителници и записи на заповѣдь по българския търговски законъ (чл. 621). Тя ще се прочете отъ всѣки юристъ и практикъ съ интересъ. Сѫщо така принадлежи на неговото перо; „Сравнителенъ прѣгледъ по отношение на българското право за наказателното ограничение на икономическитѣ ефекти.

Самата книга съдържа цѣнни изучвания върху формитѣ (I), естеството (II.) на иконом. ефекти, върху послѣдствията отъ нищожностьта имъ (III), за банкеритѣ и икономическитѣ ефекти (IV), за наказателното ограничение на икономическитѣ ефекти (V). Въ пратурка сѫ вмѣстени съотвѣтствующитѣ текстове отъ нашето и чуждитѣ законодателства за икономическитѣ ефекти. Тъй както е съставена и допълнена тая книга, тя може да даде не само едно запознаване съ материята, но и едно ржководство какъ да се постѫпва и какъ да се брани човѣкъ противъ често подлаганитѣ „капани“ съ економически полици.

С. С. Б.

Културниятъ човѣкъ и неговитѣ обноски. Прѣведе отъ френски Д-ръ Ив. Златаровъ София 1904 г. стр. 128. — Нашиятъ „културенъ“ българинъ не се отличава много отъ нашиятъ грубъ селянинъ. Почоплете го малко и веднага ще ви се лъсне въ своята първобитна голота. Не си правимъ хубавитѣ иллюзии на прѣводача на горнята книга Д-ръ Златаровъ, че „ако нашиятъ българинъ поотраю бѣ прочелъ и усвоилъ началата, прокарани въ тая книга, то навѣрно покойниятъ Алеко Константиновъ не щѣше да има отъ дѣ да черпи материалъ за да осмива и окарикатурва българина въ лицето на Бай-Ганю Балкански.“ Съгласни сме обаче, че една такава книга може да бѫде отъ значителна полза за да поучи желающия поне външно какъ да се обхожда и държи колко годѣ прилично съ хората и между хората. Ние не изискваме „свѣтско докарване“; но желали бихме човѣшки прилично отнасяне у нашия културенъ старъ и младъ българинъ. Нѣкои нѣща въ книгата съвсѣмъ не сѫ отъ реда на нашитѣ обичаи, но и тѣхното прочитане не ще е излишно. Такъвъ е отдѣла за дуела. Въ правилата за кореспонденцията срѣщнахме нѣкои съвсѣмъ неподходни на нашитѣ писмовни приеми нѣща. Съвѣтва се да се пише само „господине“, вмѣсто „любезни“ или „уважаеми г-нъ Павле.“ Едва ли нѣкой не би се оскърбилъ отъ такава „любезность.“ Изобщо книгата „Културниятъ човѣкъ“ може да принесе полза на всѣкиго, който не може да се запознае на другъ езикъ съ нѣкои подробности отъ приетия етикетъ и bon ton въ обществото.

Кукидесъ.

Jakov Sliškovic. *Albania i Macedonia*, Sarajevo, 1904. Vlastita naklada, 8⁰ стр. 160. Cijena 1 Kruna 60 h. (Яковъ Слишковичъ, Албания и Македония, Сараево. 1904 г. 8⁰ стр. 160, цѣна 1 курона и 60 хелера).

Книгата е раздѣлена на двѣ части. Въ първата часть се излагатъ: 1) Естествената география на Албания и на Македония, съ положение, граници и голѣмина, орография и идрография; 2) Топография, съ раздѣление Албания на области: а) Косово или Стара-Сърбия съ население прѣобладающе сръбско и съ по-главни градове: Призрѣнъ, Дяково, Ипекъ, и пр. б) Новопазарски санджакъ съ прѣобладающе население босненско-хърватско и съ по-главни градове; Новипазаръ, Митровица и пр. в) Епиръ съ Албания, съ население албанско, на югъ смѣсено съ грьцко и съ по-главни градове: Шкодра, Бератъ, Янина, Превеза и пр. 3) Народонаселение, гдѣто се изброяватъ само албанцитѣ 1,500,000 въ цѣла Европ. Турция. За отдѣлнитѣ числа на другитѣ народи, както и за числото на народонаселението въ Македония не се говори, а се казва напр. Битоля съ 50,000 жители, съ население българи и власи; Велесъ съ 12,000 прѣобл. население българи и цинцари, Кратово съ 5,005 жители повечето българи и малко турци и пр. Въ тѣзи глави сж изложени подробности върху живота, обичаитѣ, характера на отдѣлнитѣ племена, тѣхното религиозно-социално състояние, климатъ, търговски удобства, културно развитие и училища.

Въ втората часть, която се подраздѣля на двѣ заглавия, се излагатъ исторически бѣлѣжки върху отношенията на Албания къмъ римлянитѣ, и то въ първото заглавие се излагатъ истор. бѣл. върху отношенията при републиката, а въ второто — при царьетѣ; излага се историята на Ипиръ, на Илирия и на Македония, съ приложение на двѣ таблици, една за родославието на илирскитѣ, а другата на македонскитѣ царье.

Най на края прилага се и една притурка относително степеньта и властьта на главнитѣ чиновници римски въ източната часть на империята (особено въ Балканския полуостровъ), споредъ „Notitia dignitatum omnium tam civilium quam militarium in partibus orientis et occidentis", основана върху уредбата на Константина Велики.

Авторътъ посвещава труда си г. Bohumilu Pàri, Ч. Кр. Консулу за Албания въ Скопие. **Г. В. А.**

Славяновѣдѣніе въ 1901. Систематическій указательтрудо въ по языкознанію, литературѣ, географіи и исторіи. СПб. 1904, стр. 236. Цѣна 1 р. 20 к. (3 марки). — Императорската Академия на наукитѣ, която бѣше издала „Славяновѣдѣніе въ повременныхъ изданіяхъ" 1900 г.*), ни даде въ края на миналата година подъ нѣколко измѣнени заглавия новъ по-обемистъ показалецъ върху прѣдмета за 1901 г. На първо мѣсто сега се срѣщатъ нѣкои нови повр. издания, които сж взети въ внимание. Първи пжть сега сж използувани

*) Вж. рец. С. С. Бобчевъ въ „Б. Сб." IX, стр. 198.

нѣкои маджарски и фински журнали. Уголѣменъ е броя на сътрудницитѣ изъ нѣкои страни за издания, неполучвани въ СПбургъ, отъ които прѣди не е могло да се посочва нѣщо. Въ тоя томъ сѫ внесени още и отдѣлно излѣзлитѣ книги и брошурки, които по-прѣди се оставяха на страна. Така, че обемътъ на славянската библиография вече се уголѣмява; при все това, както се признава отъ самитѣ уредници — абсолютна пълнота пакъ нѣма, та такава и не може да се гони, ще прибавимъ ние отъ себе си. Стига да има релативна пълнота, но за жалость, и до това още не може да се дойде, прѣдъ видъ на голѣмитѣ спѫнки, съ които е свързано подобно дѣло. Да цитираме само единъ примѣръ: ние не виждаме да се поменава като използуванъ нашиятъ *Воененъ Журналъ*, който излази вече 16 години и който съдържа многажди доста интересни статии. За тази 1901 год. не сѫ поменати историческитѣ въ него статии: 1. Войнитѣ на българитѣ въ царуването на Калояна отъ поручика Венедикова. Год. 1901. Кн. X—XII. В. Ж.; — 2. Какво влияние е имало господствуването надъ Черно море върху войнитѣ прѣзъ 1828—1829, 1853—1856, 1877—1878 г. Отъ мичм. Ганчева. В. Ж. XIII кн. XII. Не сѫ посочени отъ тукъ критическитѣ бѣлѣжки за книгитѣ: 1. Болгарія и болгары, отъ Н. Овсяный, разгледва Г. Д. В. Ж. III. Кн. I. — 2. Обиколката на Н. Епанчина. Прѣв. Юр. Кантаржиевъ; разгл. С. — В. Ж. XIII. Кн. X. стр.

Въ редактирането на „Славяновѣдѣние" взематъ участие много лични слависти. Тѣ сѫ си разпрѣдѣлили трудоветѣ така: първи отдѣлъ общеславянски и втори черковно-славянски (старо-български) езикъ *А. А. Шахматовъ;* — 4 отдѣлъ поляцитѣ, *С. Л. Пташицки;* 3 отд. полабски и балтийски славяни; кашуби; 5. Лужичани; 6. Чехи; 7. Словаци; 8. Словинци, резяни и други славяни въ Италия — *И. А. Бодуенъ-де-Куртене;* 9, Сърбо-хървати; 10. Македонски славяни; 11. Българи — *П. А. Лавровъ;* 12. Не славянски народности и държави свързани съ славянския свѣтъ — *А. Л. Петровъ.* Въ послѣдния дванайсети отдѣлъ влазятъ: 1. Народитѣ, които сѫ занимавали нинѣшната славянска територия до образуването на славянскитѣ държави; 2. Балканския полуостровъ, Византия и Турция. 3. Маджарско и маджаритѣ. 4. Австрийскитѣ земи. 5. Албанцитѣ и 6. Румѫнитѣ. Всѣки отдѣлъ се дѣли главно на рубрики: а) Библиография; б) Язикознание; в) Литература; г) Етнография и фолкловъ; д) История въ широкия смисъль на думата (тукъ влазя културна, правна, черковна история, археология и пр.) е) Биография и некролози.

Въ всѣки случай, изданието на „Славяновѣдѣние" е една грамадна услуга, която Императорската Академия на наукитѣ прави на славянската библиография. Може да се очаква, че постепенно границитѣ на дѣлото ще се разширяватъ и съдържанието ще се развива до възможно голѣма пълнота. Желателно е, „Славяновѣдѣние" да почне да обема въ особенъ томъ, или наедно съ общия, и библиографията за рускитѣ книги и списания.

С. С. Бобчевъ.

Славянскій отдѣлъ I отд. Библіотеки Императорской Академіи Наукъ. Каталоги. *I. Списки болгарскихъ періодическихъ изданій, книгъ и брошюръ.* Спб. 1904. № 1. Стр. 167.—Едно прѣкрасно нововведение. Славянскиятъ отдѣлъ при I отд. на Библиотеката на Имп. академия на наукитѣ се е заловила да даде печатни списъци на книгитѣ си по разнитѣ славянски езици. Първиятъ номеръ отъ това издание съдържаше българския списъкъ. Той има два дѣла: А. периодически издания (1—16). Допълнения (147—150). Б. Книги и брошури (17—146). Допълнения (149—168). Като се прѣгледа този списъкъ, прави впечатлѣние отъ една страна сравнително голѣмата пълнота на доставенитѣ и находящи се въ тоя отдѣлъ списания и книги, отъ друга — ревностьта, съ която сѫ се пазили дори нѣкои броеве отъ български вѣстници *(Българинъ* излазя въ четвъртъкъ и недѣля. Управляватъ и уреждатъ Хр. Г. Бъчеваровъ и Дим. К. Поповъ. Гюргево. Г. I. бр. 84—86, 1878). Въ този списъкъ намъ се мѣрнаха нѣкои вѣстници, които, до колкото си спомняме, не се намѣрватъ дори въ нашата Народна Библиотека. Списанията и вѣстницитѣ сѫ наредени въ списъка по азбученъ редъ, споредъ буквитѣ, отъ които се почна названието. Книгитѣ сѫ наредени по имената на авторитѣ. Управлението на нашата „Народна Библиотека" ще стори добрѣ да хвърли едно око върху тоя списъкъ! Нѣколко години чакаме ние отпечатването на единъ какъвъ-годѣ каталогъ за новопостѫпилитѣ въ нея книги, а такъвъ още нѣма! Впрочемъ, у насъ уреждането на библиотекитѣ е занемарено на всѣкждѣ. Кждѣто и да се обърнете, вий ще срѣщнете все сѫщата неразбория. Книгитѣ изпозатрупани, списъцитѣ изпокъсани, каталози систематически нѣма, азбучнитѣ недовършени....

С. С. В.

Календар Матице Српске за година 1905. — Нови-Садъ. Стр. 50. Цѣна 70 ст. — Отъ славянскитѣ народи само ние нѣмаме единъ добъръ, пъленъ съ полезни данни и свѣдѣния календаръ. Прѣди 30 години имахме *Лѣтоструя* на Хр. Г. Дановъ. Сега нѣмаме и не се вижда никой да се заема за уреждането на единъ такъвъ годишникъ, който откакъ съдържа всички календарни и други свѣдѣния, сѫщеврѣменно да служи и като съвѣтникъ на народа за пазене неговото здраве, за стопанскитѣ му нужди, да му дава и нѣкои свѣдѣния изъ гражданския и политически сегашенъ и миналъ животъ, „Календар Матице Српске" е единъ такъвъ сборникъ за сърбския народъ. Впрочемъ сърбитѣ въ това отношение сѫ били и оставатъ въ много по-благоприятно отношение отъ насъ. Тѣ сѫ винаги имали добри алманаси и календари. Стига да напомнимъ *Орао*, *Бели Орао*, *Србобран* и други.

Надписаниятъ календаръ на „Матице Српске" е една прѣвъзходна книга. Откакъ съдържа календарнитѣ праздници и други свѣдѣния, включватъ се: 1) народни тържества; 2) какво мислятъ земледѣлцитѣ за врѣмето. Послѣ се посочватъ: житията на нѣкои светци, изложени въ кратко и общедостѫпно; обесняватъ се нѣкои

астрономически, хронологически и метеорологически нѣща (45—50 стр.) Има особни отдѣли: *задругарь* — наставления за сдружаванията; *забавникъ* — смѣшни приказки; *стопанинъ* — съвѣти за овощарство и земледѣлие; *здравецъ* — хигиенически наставления; *правни съвѣтникъ* — какъ да се правятъ завѣщания; *годишникъ* — какво се случило прѣзъ годината въ сърбскитѣ земи; некролози; руско-японската война; — *събори и панаири*; — *таблици за смѣтане лихви и показалецъ за водене смѣтки.*

Отъ тѣзи рубрики става явно, какво е съдържанието на тоя календаръ. По-полезно нѣщо не може и да бжде. При неговото разглеждане намъ хрумва на умъ, че единъ такъвъ календаръ би могло да уреди нашето „Българско Книжовно Дружество" отъ фонда „Напрѣдъкъ." Единъ такъвъ календаръ не само ще покрие разноскитѣ си, ако се издаде на врѣме, но той сигурно ще принесе изнъредно голѣма полза на широката и жедна за четене читателска маса. Или ние мислимъ, че е доста за тази маса, като ѝ се поднасятъ всевъзможни и гибелни „червени" и „желти" календари.

С. С. Б.

Д-ръ Б. Вазовъ. — *Съразмѣрното избиране.* (Отпечатъкъ-брошура). Д-ръ Вазовъ е убѣденъ привърженикъ на тъй нареченото съразмѣрно избиране (l'élection proportionnelle), което, наистина, може да служи, при извѣстни условия, като сравнително по-удовлетворително, за избѣгване многото несправедливости въ изборитѣ. Авторътъ разправя особно системата на тоя видъ избори въ нюшателския кантонъ (Швейцария).

---

2. Нови книги.

Получиха се въ редакцията ни слѣднитѣ нови книги:

Софроний Никовъ. Прѣраждането, една велика отдавна забравена истина. стр. 96. ц 50 ст. София 1904.

Рудолфъ Вирховъ. Хигиена на облѣклото, втора премия на „Медицинска бесѣда." ст. 56, ц 40 ст. Сфия, 1904 г.

Дора Лечева. Грѣха на една майка, повѣсть, стр. 56, ц. 50 ст. Варна 1904 г.

А. Askerc. Primes Trubar zcodovinska epska poezitev. V Ljubljani 1904. стр. 135.

Д-ръ Бѣлиновъ. Бълг. минерални бани прѣдъ сѣдътъ на балнеотерапията. стр. 74, 1904 г.

Законътъ за насърдчение на мѣст. индустрия и мисиятата на съюза на Бълг. индустриалци стр 20 София, 1904 г.

Хр. П. Стояновъ. Горно-Джумайски говоръ. Звукове, форми и образци, стр. 33, София, 1904 г.

Д-ръ Ф. Амонъ. Златна книжка за майкитѣ; стр. 50 ц. 30 ст., Т.-Пазарджикъ 1904 г.

Отчетъ на сливенската Дър. м. гимназия за учеб. 903—904 г. стр. 66, Сливенъ, 1904 г.

Н. А. Рубакинъ. Прѣв. Н. С. Бишевъ — Първа премия на „Майски Китка" Великитѣ и страшни явления въ природата, стр. 85, Пловдивъ 904 г.

Г. Н. Златарски. Приносъ къмъ геологията на исъ̀рския проломъ отъ София до Романъ и на съсѣднитѣ му прѣдѣли (Отп. отъ Год. на пр. д-во), стр. 93 Софии, 904 г.

3. Прѣгледъ на нашия и чуждия пер. печатъ.

Периодическо Списание на Българ. Книжовно Дружество. *XVI* г. 7—8 свез. — Освѣнъ статията на г. Ив. Ев. Геновска, на която е посвѣтена въ тая книжка на „Бълг. Сбирка" особна рецензия, 7—8 свезка отъ „ПС. съдържа: Единъ особитъ звукъ въ родопското нарѣчие. Отъ А. Тодоровъ Балванъ. — По Народното пробуждане. Отъ Марко Д. Балабановъ.— Въ „вѣсти": Хипсометрични отношения на Книж. България, отъ А Ширяковъ и Иорданъ Данчевъ; Крати-

[illegible]

[illegible]

Медицинска Бесѣда [illegible]. [illegible] Д-ръ Витановъ. [illegible] Ш. [illegible] и до годинѣ. [illegible] Жанъ Фимо, [illegible] „Медицинска". [illegible] Значението на [illegible] на здравето на човѣка, борба съ народните недъзи, [illegible] на двадесети и пр. Нарядата година [illegible] Д-ръ Атанасовъ, и д-ръ Александръ „Медицинска Бесѣда" [illegible]

Лѣтопис на съвременна България Год. II. № VI. [illegible] „Бѣлѣжки по сѣфуса на Софийската [illegible] Хр. Ганчовъ и [illegible] Ив. „Михаловъ, [illegible] „Сами [illegible] Софийския [illegible] година до 1 [illegible]." [illegible] [illegible] [illegible]

Какво става по свѣта?

I. Въ нашенско.

1. *Данъчното брѣме расте.*

Данъчното брѣме, съ което всѣка година се товари нашиятъ данъкоплатецъ, става повече и повече тежко. Ако прѣмѣримъ тежината на това брѣме съ левове, като почнемъ отъ първата година на нашето политическо сѫществуване, когато се направи първия бюджетъ за този товаръ — до тази годишния, ние ще видимъ грамадно рáстене. Първиятъ на княжеството бюджетъ бѣше 18,628,000 лева. Слѣдъ съединението за 1886 г. нашиятъ разходенъ бюджетъ бѣше само 35,478,136 л., а отъ тогазъ тѣзи разходи сѫ се развили така, че прѣзъ 1903 г. ние сме сключили нашия бюджетъ съ 98,735,281 лева само за обикн. разходи, а за догодина се прѣдвиждатъ обикновенитѣ разходи вече съ 111,920,000 лева. Въ реда на нѣщата е държавния разходенъ бюджетъ да расте, но това растене трѣбва да става въ извѣстна съразмѣрность; между това ние не виждаме такава у насъ. Казва се, че най-голѣма мѣрка за растенето била $1^1/_2$ до $2\,^0/_0$. Въ такъвъ случай нашия разходенъ бюджетъ отъ $35^1/_2$ милиона въ 1886 г., увеличаванъ съ по $2\,^0/_0$ всѣка година, не би трѣбвало да надминава повече отъ 52 милиона. Между това той за една-двѣ послѣдни години удари на горѣ комахаи съ 20 %.

Наистина у насъ въ послѣдньо врѣме даже отъ официялната трибуна почнаха да проповѣдватъ, че нашиятъ разходенъ бюджетъ не билъ натоваренъ; че доходнинтъ бюджетъ може да стигне свободно 120 милиона; че по тоя начинъ нашиятъ държавенъ приходъ щѣлъ ужъ да надмине почти съ 10 милиона разхода; че ние не сме достатъчно задължѣли като народъ, защото нашиятъ 360 милиона номиналенъ дългъ билъ нищо при дълга на сърбитѣ отъ около 422 милиона, на гърцитѣ отъ 821 милиона и на румѫнитѣ отъ единъ милиардъ и половина.

При тѣзи прости съпоставени цифри на дългове наистина излази, като че ние имаме сравнително малъкъ дългъ. Обаче, едно просто съпоставление никога нищо не доказва, защото има държави, които иматъ нѣколко милиарди дългове. Значи ли, че за да станемъ ние като тѣхъ културни, трѣбва да стигнемъ тѣхнитѣ дългове? Много по-голѣмо значение щѣше да има ако съпоставѣхме икономинтѣ, които правятъ сега сърбитѣ и особно румѫнитѣ съ нашитѣ извънредни, извънбюджетни, милионни разноски. А ние това не правимъ. Ние въ една година хвърляме почти сто милиона лева за военни разходи, които ще покриваме съ извънбюджетни срѣдства, съ заеми, а не помисляме какво ще правимъ слѣдъ тѣзи военни приготовления, ако наистина стане нужда да прибѣгнемъ до тѣхъ, а не намѣримъ ико-

номисани срѣдства да си облѣчемъ и нахранимъ войската. Ние при готвяме топове безъ муници, и муници безъ топове; ние се готвимъ да си доставяме торпильори безъ команда и безъ срѣдства за поддържане; ние готвимъ военна флотилия, безъ хора и срѣдства за командата ѝ. Всичко което готвимъ има изгледа на една луксозна работа, само да се похвалимъ. Сѣкашъ нѣщо ни е заслѣпило. Особно ни е заслѣпило сравнително доброто плодородие на изтеклата година, като мислимъ, че то ще бжде все такова.

Ние товаримъ все повече съ данъчно брѣме гжба на българския данъкоплатецъ. Ние товаримъ върху лозарството, върху ракитѣ, върху пжтната повиность. Тъзи година се уголѣмява данъка за пжтната повиность съ $2^1/_2$ милиона лева, които обаче не се поставиха като кредитъ за поддържане на пжтища. Че защо му се пжтища на тоя народъ, когато той ходи босъ? Босиятъ и въ калъ, и въ сухо, и по шосе, и по козя пжтека еднакво чувствува....

Вънъ отъ обикновенно товареното всѣка година бреме, що пада на народния гърбъ и което тази година достига почти 112 милиона въ кржгли цифри, ние имаме постоянни свърхсмѣтни, извънредни кредити, които ще се плащатъ пакъ отъ сжщия данъкоплатецъ. До 1902 година, тѣзи извънредни кредити бѣха сравнително малки отъ единъ милионъ до три милиона, и само въ 1892 г. тѣ бѣха почти 22 милиона. Но отъ 1903 год. тѣ вече растатъ съ удивителна голѣмина. Само за военни нужди въ 1903 год. се гласуваха 25 милиона, а въ 1904 год. 42,700,000 лева, къмъ които има да се приложатъ нови, други извънредни разноски. А въ това врѣме нашитѣ съсѣди, и румжнитѣ, и сърбитѣ, стѣгатъ народната кесия и гледатъ да се прави икономия за случай на нужда. Само ние сме му отпуснали края, защото... народътъ носи, търпи и кротува.

---

2. Нашитѣ научно-културни дружества прѣзъ 1904 г.

Тѣ сж много, нашитѣ дружества. Но ние тукъ ще поменемъ за тѣзи, които иматъ по-малко или повече съотношение съ нашето отечествовѣдѣние и съ нашия културно-общественъ животъ. Почваме отъ нашата бждна академия. A tout seigneur tout honneur.

Книжовното Дружество завършва годината си втори пжть съ календарната, съгласно съ измѣнения уставъ-правилникъ. Идущата недѣля на 2 ян. ще чуемъ отчета на неговата дѣятелность. За сега знаемъ, че то изкарва благополучно своитѣ мѣсечни книжки отъ „Периодическо Списание" въ 6 свезки и е приготвило *Сборника за народни умотворения, наука и книжнина.*

Този сборникъ щѣлъ да обема слѣднитѣ нѣща:

I. *Наученъ отдѣлъ.* 1. Д-ръ Б. Цоневъ. Диалектни студии. I. Поправки и допълнения къмъ Милетничевата книга das Ostbulgarische. 2. Д. Мирчевъ. Бѣлѣжки по прилѣпския говоръ. 3. Хр. П. Стоиловъ. Горно-Джумайски говоръ. 3. Б. Дяковичъ. Археологически излетъ въ крайдунавска България. 5. П. Н. Златарски. Житието на св.

Теодосия. 6. Иорданъ П. Георгиевъ. Градъ Вратца. 7. Н. Г. Еничеровъ. Спомени отъ моето учителство. 8. Ст. Юриничъ. Приносъ къмъ българската фауна на стоногитѣ. 9. Д. Йакимовъ. Приносъ къмъ българската фауна на насѣкомитѣ. 10. Ив. К. Урумовъ. Трети приносъ къмъ българската флора. 11. Б. Давидовъ. Приносъ за изучване флората на шуменския окржгъ. 12. Р. Поповъ. Приносъ къмъ прѣдисторията на България. II. *Материали.* 13. П. Р. Славейковъ. Писма. 14. Д-ръ Ив. А. Георговъ. Матсриали за рѣчникъ по Велешки говоръ. 15. Г. Палашевъ. Характерни думи отъ говора на банатскитѣ българи. 16. Н. Поповъ. Юридически обичаи въ Варненско. 17. Х. Петевъ. Български юридически пословици.

Славянското Благотворително Дружество въ България прѣзъ изтеклата година прояви по-особно усилена дѣятелность съ това, че взе присърдце дългътъ ни къмъ нашитѣ братя руси въ Далечния Изтокъ. То първо взе инициативата за отваряне на подписка и за събиране помощи за раненитѣ и болни руси на бойното поле. Благодарение на благородното съревнование, извикано отъ тази инициатива, уреди се и оная „Българска Болница" въ Гунджулинъ, която принесе и принася своята полза и за която Славянското Благотворително Дружество събра и внесе около 80 хиляди лева. Прѣзъ годината дружеството издаде прѣдвидѣнитѣ си шесть книжки отъ „Славянски Гласъ". Колко и да не сж пълни съ отборъ оригинални нѣща тѣзи книжки, тѣ поддържатъ у насъ славянската идея съ свѣдѣниятъ които даватъ. Както се учимъ, членоветѣ на Славян. Благот. Дружества тъзи год. порасли съ двѣстѣ и повече. Освѣнъ това прѣзъ тазо изтекла година се откри въ Пловдивъ клонъ на Слав. Благ. Д-вои Това дружество, което лани ни даде първия по реда си у насъ. всеславянски концертъ, се готви да даде въ наченващата се година другъ такъвъ.

Историческото Дружество — младо и скромно — продължава своята полезна работа въ срѣщи на членоветѣ си и четене реферати. Въ началото на тази академическа година въ него четоха реферати: г. Табаковъ — за караманлиитѣ; г. Д. Ихчиевъ — подробни свѣдения и данни изъ старитѣ сиджили на шерийскитѣ сждебни власти въ София; г. проф. В. Златарски — изъ старата българска история; г. Ю. Ивановъ (лекторъ въ унив.) — за това: коя българска царкиня била дадена Мураду за съпруга?

Рефератътъ на г. *Табакова* за караманлиитѣ засѣга любопитния въпросъ на българскитѣ прѣселения въ М.-Азия. Референтътъ се опита да внесе въ въпроса за произхождението на караманлиитѣ една българска теория; той иска да ги искара българи, или поне смѣсъ и съ българи.

Г. *Ихчиевъ* се е заловилъ за едно много важно дѣло. Свѣденията, които той ни открива въ турскитѣ ржкописни книги на нашата библиотека, сигурно ще внесатъ нови нѣща въ нашата история за врѣмето на турското владичество. Тѣзи свѣдения ще ни разяснятъ: 1) какви сж били селско-стопанскитѣ и поземелни отношения въ това врѣме; 2) въпроса за данъцитѣ (джузне), берии (бачь, капанъ па-

раса), ангарии, монополии и др. п.; 3) въпросътъ за отношенията на общинитѣ къмъ властьта; 4. положението на войницитѣ, мартолоситѣ, дервентчиитѣ, службата на черибашитѣ; 5) черковно и общинско управление.

Рефератътъ на г. Юрданъ Ивановъ: Коя българска царкиня била дадена Мураду — заключава сжщо цѣненъ приносъ къмъ старата българска история. Отъ години още е установено мнѣние, че на султанъ Мурадъ I била дадена най-годѣмата царь Иванъ-Александрова дъщеря. Референтътъ възъ основа на нови исторически извѣстия и съображения, подложи това мнѣние на оцѣнка и се постара да го прѣрѣши въ смисъль, че Султанка е станала третята Александрова дъщеря Десислава, която се е викала и Мария. Поглавнитѣ тезиси на реферата бѣха: 1-о Кератамаръ е била женена още прѣзъ 1356 г. за Аверомакедонския князъ, деспотъ Константина; 2-о когато Шишманъ сключилъ васалския си договоръ съ Мурада и му далъ сестра си аа жена, Кератамаръ била на напрѣднала възрасть, около 40-годишна жена; 3-о както членоветѣ отъ мжжката българска царска линия носѣли по двѣ имена, отъ които едното общо *Иванъ* Александъръ, *Иванъ* Срацимиръ, *Иванъ* Шишманъ, *Иванъ* Асѣнъ и пр., тъй било и съ тѣзи отъ женската; 4) Втората Александрова дъщеря Кераца-Мария (Василиса), била бракосъчетана за Андроника, синъ на императора Иоана V, прѣзъ 1355 година; 5) Оженването на Георги Бранковичовата дъщеря *Мара* за *Мурада* II (XV вѣкъ), посрѣдничеството ѝ да се прѣнесатъ мощитѣ на св. Ивана отъ Търново въ Рилския мънастиръ, живѣнието ѝ като християнка въ Ежово (Сѣрско) и пр сж спомогнали да се закрѣпи въ народнитѣ пѣсни и прѣдания спомена за българката Мара и нейната вѣра:

Па си узе лѣпа Мара
Та вѣрваха до двѣ вѣри.

Професоръ В. Злитарски въ своя рефератъ подложи на критически анализъ нѣкои сжждения на г. Яцимирски по поводъ на извѣстни стари дребни записки и паметници, относящи се до гонението на християнитѣ въ езическата епоха на бълг. държава и до покръстването. Въ днешната книжка на „Бълг. Сбирка" се дава обширенъ изводъ отъ тоя рефератъ.

За други нѣкои отъ нашитѣ дружества — ние ще се повърнемъ.

В. Стойковъ.

---

3. Българската периодическа книжнина прѣзъ 1904 г.

I.

Вѣстници, които сж излѣзвали въ София: 1. Държавенъ Вѣстникъ, официаленъ органъ; 2. Български Търговски Вѣстникъ, ежедневенъ; 3. Дневникъ, ежедн.; 4. Вечерна Поща, ежед.; 5. День, ежедн.; 6. Еснафски Вѣстникъ, седм.; 7. Новъ Вѣкъ, три пжти седм.; 8. Миръ, три пжти седм.; 9. Народни Права, дважь седм.; 10. Бъл-

гария, ежедневенъ, послѣ дважъ седм.; 11. Българанъ, седмично; 12. Свободно Слово, дважъ седм.; 13. Военни Извѣстия, три пѫти седм.; 14. Курнеръ, седм.; 15. Реформи, седм.; 16. Права, седм.; 17. Работнически Вѣстникъ, дважъ седм.; 18. Работническа Борба, дважъ седм.; 19. Подкрѣпа, седм., се прѣобърна въ вѣстникъ Нова Вѣсть отъ 23 дек.; 20. Общински Курнеръ, седм.; 21. Прѣпорецъ, дважъ седм.; 22. Съзнание, седм.; 23. Съвѣтникъ, седм.; 24. Столиченъ Бюлетинъ, седм.; 25. Църковенъ Вѣстникъ, седм. Спрѣли прѣзъ годината: 26. Автономна Македония; 27. Утренна Поща, ежедн.; 28. Шаренъ Свѣтъ, седм.

II.

Вѣстници, които излазятъ въ провинцията: 1. Борецъ, седм., Видинъ; 2. Боричь, три пѫти мѣс., Сливенъ; 3. Бѫдѫще, седм., Г.-Орѣховица; 4. Бѫдѫщность, седм., Видинъ; 5. Добруджанецъ, седм., Добричъ; 6. Зорница, седм., Пловдивъ; 7. Земледѣлческо Знаме, седм., Ст.-Загора; 8. Източна Искра, седм., Джумая; 9. Източенъ Край, седм., Харманлии; 10. Кулски Гласъ, седм., Кула; 11. Козлудуйски Брѣгъ, седм., Орѣхово; 12. Ломски Вѣсти, седм., Ломъ; 13. Лѫчи, седм., Вратца; 14. Мургашъ, седм., Новоселци; 15. Надежда, седм., Плѣвенъ; 16. Народна Борба, седм., Шуменъ; 17. Народенъ Поминикъ, седм., Сливенъ; 18. Нова Епоха, седм., Бургасъ; 19. Общест. Прѣгледъ, дважъ седм., Русе; 20. Писарски Гласъ, седм., Карнобатъ; 21. Пловдивъ, седм., Пловдивъ; 22. Плѣвенски Извѣстия, седм., Плѣвенъ; 23. Пограничии Новини, дважъ седм., Русе; 24. Права Дума, седм., Нова-Загора; 25. Просвѣта, седм., Карлово; 26. Ратникъ, седм., Свищовъ; 27. Республикански Гласъ, седм., Трънъ; 28. Рилски Екъ, седм., Дупница; 29. Реформаторъ, седм., Пловдивъ; 30. Рилски Балканъ — Дупница; 31. Свободна Трибуна — Свищовъ; 32. Сѫдебна Хроника, седм., Стара-Загора; 33. С.-Стефанска България, седм., Пловдивъ; 34. Стрѣмление, седм., Ловечъ; 35. Срѣдня Гора, седм., Ст.-Загора; 36. Стражъ, седм., Балчикъ; 37. Съобщитель, седм., Дупница; 38. Телефонъ, седм., послѣ ежедневенъ, Пловдивъ; 39. Тржбачь, седм., Търново; 40. Утренна Зора, седм., Ловечъ; 41. Шипъ, седм., Кула; 42. Ямболски Вѣсти, седм., Ямболъ; 43. Дружба, седм., Станимака; 44. Дѣятель, седм., Русе; 45. Зовъ, седм., Търново-Сеймень; 46. Разградски Новини — 2 п. седм. Разградъ.

III.

Периодически списания, които излазятъ въ София: 1. Българска Сбирка, списания за история, книжнина и обществени знания, год. XII, мѣсечно, освѣнъ вак.; 2. Библиотека, мѣс; 3. Български Колоѣздачъ, мѣс.; 4. Български Ловецъ, мѣсечно; 5. Български Печетарь, дважъ въ мѣс.; 6. Ветеринарна Сбирка, мѣс.; 7. Воененъ Журналъ, мѣс.; 8) Войнишка Сбирка, мѣс.; 9. Гражданинъ, общ. сп. 10 пѫти въ год.; 10. Демократически Прѣгледъ, мѣс.; 11. Домакинство, мѣс.; 12. Женски Гласъ, дважъ въ мѣс.; 13. Женски Трудъ,

мѣс.; 14. Желѣзнопжтенъ Сборникъ, мѣс.; 15. Задруженъ Трудъ, мѣсечно; 16. Звѣздица, мѣс., освѣнъ вак.*); 17. Книгописецъ, мѣс. (неизлазя редовно); 18. Лѣсовъдска Сбирка, мѣсечно; 19. Лѣтописи, мѣс.; 20. Лѣтописи на бълг. лѣкарски съюзъ, мѣсечно; 21. Майска Китка, мѣс.; 22. Македония, мѣс.; 23. Медиц. Бесѣда, мѣс.; 24. Мисъль, мѣс., освѣнъ вак.; 25. Младежка Библиотека, мѣс., осв. вак.; 26. Мода и домакинство, дважъ мѣс.; 27. Народно Стопанство, дважъ въ мѣс.; 28. Ново Врѣме, мѣс.; 29. Славянски Гласъ 6 кн. г.; 30. Общо Дѣло, мѣс., освѣнъ вак.; 31. Орало, дважъ мѣс.; 32. Пенкини картини, мѣс.; 33. Пер. Списание на Бълг. Книж. Д-во, 1 пжть на 2 мѣс.; 34. Природа, мѣс., осв. ваканц.; 35. Просвѣта, сжщо; 36. Пролѣтна Зара, мѣс.; 37. Птицевъдъ; 38. Пчела, осемь пжти год.; 39. Работническо Дѣло, мѣс.; 40. Сборникъ на пощитѣ и телеграфитѣ, мѣс.; 41. Сборникъ за народ. умотворения; 42. Свѣтъ, мѣс. освѣнъ вак.; 43. Списание на бълг. арх. дружество, мѣс.; 44. Сп. на б. икономическо д-во, мѣс.; 45. Сп. на Юрид. Д-во, мѣс.; 46. Училищенъ Прѣгледъ, мѣс.; 47. Учителска мисъль, мѣс.; 48. Учитель, мѣс.; 49. Училищна Хигиена, 6 п. год. 50. Ученишка Бесѣда, мѣс. осв. в.; 51. Извѣстия на Дирекцията за опазване общ. здраве мѣс. 52. Фелдшерски Прѣгледъ: 2 въ мѣс.

IV.

Период. списания, що излазятъ вънъ отъ София: 1. Видѣлина, мѣс., Сливенъ; 2. Другарка, мѣс., Пловдивъ; 3. Здраве, мѣс. Видинъ; 4. Здраве и сила, Варна; 5. Лозарски бюлетинъ, мѣс., Сливенъ; 6. Лоза, Кюстендилъ; 7. Майка и дѣте, мѣс., Т.-Пазарджикъ, 8. Младина, мѣс., Казанлжкъ; 9) Нива, мѣс., Плѣвенъ; 10. Педагогическа Библиотекб, 5 п. въ год., Станимака; 11. Поминъкъ, мѣс., Горня-Орѣховица; 12. Право Дѣло, мѣс., осв. вак., Габрово; 13. Православенъ мисионеръ, сжщо, Сливенъ; 14. Пчеларска библиотека, осемъ п. г. въ Сухиндолъ; 15. Родопски напрѣдъкъ, 6 п. г., Станимака; 16. Садово, мѣс., Пловдивъ; 17 [illegible]елска пробуда, мѣс., осв. вак,, въ Бѣла-Черкова, Павликене; 18. [illegible]глина, м. съ илюстр., Пловдивъ; 19. Свѣтулка, осв. вак., Плѣвенъ; 20. Трудолюбие, мѣс. осв. вак,, Плѣвенъ; 21. Учителска библиотека, 7 п. въ год. Кюстендилъ; 22. Федерация, мѣс., освѣнъ вак., 23. Християнски свѣтъ, мѣс., Варна. 24. Народенъ животъ, мѣсечно; 25. Историческо четиво, мѣс., Търново.

Така че прѣзъ 1904 год. сж излазяли у насъ всичко наврѣм. издания—вѣстници и списания—*най-малко* 152. Казваме най-малко, защото сигурно не сме поменали нѣкое название, което не ни е познато. Тия, които биха обичали, ще ни допълнятъ. Нѣкой вѣстникъ или списаиие, което не сме поменали, молимъ да ни се съобщи поне названието му. Отъ тѣзи повремѣнни издания—списания сж: 75, а вѣстници—77. Отъ тѣхъ вѣстници има въ София 29, въ провинцията — 46, списания въ София 52, въ провинцията 25.

В. С.

*) Освѣнъ вак. означава, че списанието не излазя прѣзъ юли и августъ, слѣдователно дава само 10 книжки годишно.

II. Въ славянскитѣ земи.

Рускитѣ прѣобразования.—У южнитѣ славяни.

Русия посрѣща новата година при крайно напрѣгнато състояние. Падането на Портъ-Артуръ не е единственната велика епопея, която разклаща общественния животъ. Напротивъ това велико събитие извика въ страната, особно у печата, отзиви въ смисъль, че тъкмо падането на Портъ-Артуръ трѣбва да послужи за доказателство, че не всичко е благополучно въ Русия, че трѣбва да се даде бърже просторъ на велики прѣобразувания, на общественото участие и контролъ въ държавнитѣ работи. Движението на земскитѣ сили, извикано отъ усърдния мин. на вжтр. работи князъ Святополкъ-Мирски, което особенно ярко се прояви въ едно писмо на князъ Трубецкой отъ Москва до Царя, не ще бжде, вѣроятно, завършено съ осжществлението на конституционнитѣ блѣнове на крайнитѣ либерали въ Русия. Но то, както винаги, въ тая самодържавна монархия, ще бжде възприето отъ Царя въ границитѣ на възможното.

И наистина, Николай II издаде указъ на 12 изтеклия дек., съ който се обръща до Правителствующия сенатъ и му извѣстява въ какви рамки да се движи прѣобразователната дѣятелность. Въ указа се прѣпоржча:

1) да се взематъ дѣйствителни мѣрки за изпълнение на законитѣ и отъ страна на чиновницитѣ, като се наказватъ строго онѣзи, които злоупотрѣбяватъ съ положението си и правятъ произволи; 2) да се даде на мѣстнитѣ земски и общински учрѣждения колкото се може по-широко участие въ управлението на мѣстнитѣ общински работи; освѣнъ досегашнитѣ губернски и уездни земства да се установятъ въ свързка съ тѣхъ подобни мѣстни учрѣждения въ по-малкитѣ околии; 3) за да се осигури равенството прѣдъ закона между всичкитѣ класове хора, да се взематъ мѣрки за еднообразяването по сждебното вѣдомство въ цѣлата империя и за ограждане сждилищната независимость; 4) за по-нататъшно развитие на мѣркитѣ земени за защита на работницитѣ въ фабрики, работилници и търговски заведения, да се обърне внимание върху въпроса за държавното осигуряване на работницитѣ; 5) да се прѣработятъ строгитѣ закони, прогласени въ разни времена срѣщу прѣстжпната дѣятелность на неприятелитѣ на общия редъ; 6) съгласно съ манифеста отъ 3 мартъ 1903 г., за поддържане закона за вѣротърпимостьта въ империята, законитѣ касателно правата на неправославни и нехристияни хора да се прѣработятъ въ смисъль за по-широки права; 7) да се прѣработятъ и законитѣ касателно чужденцитѣ въ империята; 8) да се отстранятъ всички ненуждни ограничения въ закона за печата.

Колко и да сж скромни на гледъ и ограничени тѣзи прѣобразования, тѣ могатъ да се реализиратъ, най-сетнѣ, върху широки основи и да докарятъ за Русия това, което е по-спасително и по-добро отъ колкото едно конституционно управление. Ние поне имаме на лице всевъзможни образци отъ конституционно управление и безправие, за да не мислимъ, че въ конституцията е расковничето на за-

конностьта, на доброто законодателство и на пестенето народната пара или употрѣблението ѝ всé на мѣсто. Ако Русия, и мимо конституционни фокуси, добие: 1) свобода на печата, безъ прѣдварителни цензури; 2) участието на вѣщи народни прѣдставители въ контрола на държавното стопанство и законодателство; 3) уреждане на закони за събиранията и сдружаванията,—ние ще можемъ да поздравимъ нашитѣ едноплеменни братя съ достатъченъ успѣхъ.

Въ областьта на южно-славянскитѣ отношения, вече се направи една голѣма стѫпка по пѫтя на едно общение и солидарность. Художницитѣ — тѣзи творци на изящното и носители на най-мирната култура — подадоха примѣра. Това, което се почна въ Бѣлградъ во врѣме на кральовата коронация и худож. изложба, се завърши въ София. Загребъ и Бѣлградъ, Люблянъ и София си подадоха рѫцѣ и се пригърнаха въ лицата на своитѣ художници. Изкуството послужи за обща основа на единъ юго-славянски съюзъ—тоя на художницитѣ. Ние горещо и искренно поздравихме тоя день, когато прѣдставителитѣ на българскитѣ, сръбскитѣ, харватскитѣ и словенскитѣ художници, събрани на общо засѣдание, рѣшиха и подписаха слѣдующата резолюция:

„Българскитѣ, сръбски, хърватски и словенски художнини основаха „съюзъ на юго-славянскитѣ художници" подъ име „Лада" и по взаимно споразумѣние приеха единъ проекто-уставъ. Цѣльта на този съюзъ е за обща борба на всичкитѣ юго-славянски художници въ полето на художественната дѣятелность за развитието на народния духъ и чувство къмъ изящнитѣ изкуства. Тази цѣль съюза ще да постига съ уреждане на общи изложби въ България, Сърбия, хърватско и словенско, тъй сѫщо и въ странство. Тази резолюция се прие и подписа въ врѣме на тържествената срѣща на юго-славянскитѣ художници отъ прѣдставителитѣ на българскитѣ, сръбскитѣ, хърватскитѣ и славянскитѣ художници въ първото учредително засѣдание на 16—29 декемврия 1904 г. въ ст. София. Подписали: Р. Франгешъ Михановичъ, Фердо Веселъ, Джордже Иовановичъ, Риста Вукановичъ, Отонъ Ивковичъ, Рудолфъ Билдецъ, Ив. В. Мърквичка, А. Митовъ, Я. Вѣшинъ и Хар. К. Тачевъ."

III. На чужбина.

Срѣщу нова година.

Нашитѣ съсѣди *румѫнитѣ* имаха министерска криза, а слѣдъ нея новъ консервативенъ кабинетъ съ Кантакузена на чело. Либералниятъ кабинетъ на Стурдза се оттегли прѣдъ натиска на силната опозиция, която му бѣше направена. Недородътъ въ тази съсѣдна намъ страна извика усилване на агитациитѣ противъ кабинета, при все, че трѣбва да се признае, кабинетътъ на Стурдза спомогна твърдѣ много за поправянето на финанситѣ. Всѣка година той сключ-

ваше бюджетъ съ икономии, съ излишъци, и за три години имаше около 80 милиона такива, благодарение на които можеше да се не усѣти отъ държавната хазна послѣдицата отъ недорода.—Въ *Сърбия* все още не настжпва едно окончателно успокояване. Кабинетътъ на генералъ Груича отстжпи на Пашича, който води сжщата политика и е отъ сжщитѣ умѣрени радикали, като тоя на прѣдшественника му. — Въ *Гърция* сжщо криза министерска, която се завърши съ новъ кабинетъ Делиянисъ и съ нови парламентски избори въ недалечно бждеще.

За съсѣдката си *Турция*, нѣма що да пишемъ отдѣлно... Тя посрѣща и тая, както ланската година. Тя дава постоянно богати обѣщания за реформи, безъ да помисля, че ще трѣбва нѣкога да се изпълнятъ. Тя се съгласи най-сетнѣ да уголѣми броя на европейскитѣ офицери въ джандармерията съ още 23 души при наличнитѣ 25. Но великитѣ държави ѝ заявиха, че и тоя брой е недостатъченъ, а ще трѣбва да се възкачи на 60.

Отъ великитѣ държави за *Русия*, ние казваме нѣколко думи въ „Славянскитѣ земи.“ *Германия* се държа цѣла година коректно къмъ Русия, даже сключи съ нея търговски договоръ, макаръ повече за нея самата благоприятенъ. Въ общата си обаче политика, както Германия, така и Австро-Унгария и Италия се придържаха о началата на троиственния съюзъ, който получи ново потвърждение при срѣщитѣ на импер. Вилхелмъ съ итал. краль. Тая срѣща прѣдшествуваше отиването на прѣдседателя на френската республика Лубе въ Римъ и имаше, вѣроятно, за цѣль да посочи, че Италия продължава да си е вѣрна на своитѣ обязанности, въпрѣки сближаването ѝ съ Франция. Една сѣнка отъ недоразумѣние между Германия и Австро-Венгрия се мѣрка въ това, че не можаха да сключатъ търговски договоръ.

Съглашението между *Англия* и *Франция* отъ 8 априлъ 1904 год., съ което се уреждаха недоразумѣнията имъ въ Африка, се отзова неблагоприятно въ Германия. Тя почна да се готви посериозно като поиска нови военни кредити. Въ отношенията на Германия къмъ Франция и Англия прѣзъ цѣлата година остана нѣщо неясно. Въобще Германия не може се похвали съ изтеклата година нито въ политическо, нито въ икономическо-промишленно отношение. Но Германия се успокоява, че болестьта на Вилхелма мина, а съ него тя очаква нови хоризонти въ бждещото.

Австро-Венгрия посрѣща новата година съ новъ министъръ-прѣдседатель. Всичката ловкость на Кьорбера, уменъ държавникъ, не бѣ достатъчна да продължи сжществуването му. Изчерпаха се неудържанитѣ обѣщания къмъ чехитѣ. Не се задоволиха и нѣмцитѣ. Францъ-Иосифъ повика за министъръ-прѣдседатель д-ръ Гаучъ. Другитѣ министри си останаха. Чехитѣ очакватъ, че новиятъ министъръ-прѣдседатель ще бжде по-внимателенъ къмъ тѣхнитѣ домогвания, които на послѣдъкъ сж доведени до минимума: равноправиость на чехския езикъ въ държавнитѣ учреждения на Чехия и откриването на Университетъ въ Брънъ, Моравия.

Исторически погледъ на Портъ-артурското падане.

Историята не знае такава геройска защита, като тая на Портъ-Артуръ, която трая повече отъ 300 дена, безъ малко цѣла година. Една такава защита обезсмърти героитѣ ѝ живи и мъртви. И прѣдъ падането на П.-Артуръ ние сме длъжни единъ дълбокъ поклонъ! Богъ да прости мъртвитѣ! Вѣчна имъ паметъ, а искрененъ, и най-почитателенъ привѣтъ за живитѣ! Съ тъзи отбрана генералъ Стесель се покри съ неовядаема слава. Това признаватъ и неприятели и приятели.

Първи пжть Портъ-Артуръ бѣ нападнатъ прѣзъ нощьта на 26-й срѣщу 27-й ян. 904 год. отъ миноносната флотилия на японцитѣ неожиданно, безъ войната да е обявена. Тогава се нанесоха поврѣди на броннитѣ кораби „Цесаревичъ," „Палада" и „Ретвизанъ." Послѣдниятъ застана прѣдъ входа на пристанището, а първитѣ два успѣха да се домъкнатъ въ него. На 27-й януарий близо до Портъ-Артуръ стана морски бой, въ който параходитѣ „Полтава," „Диана," „Асколдъ" и „Новикъ" бѣха отчасти повредени. До появяването на адмирала Макарова (началото на мартъ) портъ-арт. ескадра подъ командата на адм. Штаркъ, мируваше. Появяването на Макарова, проводенъ за командантъ, подигна духа на матроситѣ. Рускитѣ миноноски почнаха да правятъ рекогнисцировки, ескадрата се отърси отъ нещастието прѣзъ януария и стана смѣла, поправката на поврѣденитѣ параходи се ускори, а на 31 мартъ адмиралъ Макаровъ направи рекогнисцировка, но трѣбваше да се оттегли прѣдъ надмощието на флота; на връщане адмиралскиятъ параходъ „Петропавловскъ" се блъсна о мина и потъна въ нѣколко минути. Отъ цѣлия екипажъ, на брой 980 д. малцина само бѣха спасени, между тѣхъ и великия князъ Кирилъ. Съ „Петропавловскъ" загина и Макаровъ. Съ загубата му дѣятелностьта на портъ-артурската ескадра биде отново спрѣна. Врѣменно пое командата адмиралъ Витгефтъ. Но той не можеше да поддържа достатъчно духа. Японския адм. Того успѣ да задръсти пристанището (19 апр.).

Почва се втори периодъ на портъ-артурската обсада. Една японска ескадра отъ броненосци, крейсери и миноноски, се появи прѣдъ Портъ-Артуръ и се опита да блокира пристанището. Въ туй врѣме адмиралъ Скридловъ биде назначенъ за главнокомандующъ на цѣлата руска тихо-океанска флота. Квантунскиятъ полуостровъ бѣше обаче изолиранъ, а съ него и Портъ-Артуръ (30 априлъ), и той се принуди да замине въ Владивостокъ.

На 15 май втората японска армия, стоварена при Бицево подъ началството на генералъ Оку, нападна височинитѣ на югъ отъ Кинчеу. Слѣдъ кръвопролитенъ бой, въ който японцитѣ изгубиха около 10 х. души, рускиятъ прѣденъ отрядъ, съставенъ отъ 4-та и 7-ма стрѣлкови дивизии, трѣбваше да се оттегли къмъ Портъ-Артуръ. Японцитѣ направиха отъ Далний своя опора и почнаха да стоварватъ войски и материали. Отъ втората японска армия остана само първата дивизия подъ Портъ-Артуръ, а 5-та и 7-ма дивизии минаха

наедно съ резервнитѣ си бригади, подъ командата на генералъ Нодзу. Слѣдъ ожесточени, кръвопролитни бойове, руситѣ се оттеглиха отъ прѣдверията. Въ срѣдата на юлия се произведоха демонически атаки отъ двѣтѣ страни. Командиря на п.-артурския гарнизонъ ген. Стесель прояви безпримѣрна упоритость, а японцитѣ съ не по-малка енергия, налѣгаха къмъ крѣпостьта. Отъ половината на май до пол. юлия, тѣ произведоха шесть атаки, но всички отбити съ страшно упорство и енергия отъ руситѣ. Особно кръвопролитни бѣха бойоветѣ на 14 и 16-й юлий при „Вълча Гора."

За п.-артурската ескадра грозеше вече опасность и тя рѣши да се спаси, като се проврѣ прѣзъ японската блокада. На 28 юлий отъ П.-Артуръ излѣзоха шесть броненосци и нѣколко крейсери и миноноски. Настана страшенъ морски бой. Броненосецътъ „Цесаревичъ" прѣтърпѣ тежки поврѣди, адмиралъ Витгефтъ биде убитъ и по-голѣмата часть отъ екипажа падна. Князъ Ухтомски, който остана за командува не съумѣ да даде нужната команда. При все това, „Цесаревечъ" успѣ да стигне до Кяучау, германско пристанище на китайски брѣгъ, дѣто бѣше разоржженъ, наедно съ три миноноски. Поради поврѣдитѣ си, крейсерътъ „Асколдъ" влѣзе въ пристанището Шанхай съ една миноноска. Владивостошката ескадра сжщо прѣтърпѣ загуби. Крейсерътъ „Рюрикъ" се потопи, а другитѣ крейсери, „Громобой" и „Росия," прѣтърпѣха тежки поврѣди. Японцитѣ тоже не минаха безъ загуби. Тѣхниятъ броненосецъ „Яшима" и броненосниятъ крейсеръ „Адзума" бѣха потопени.

Въ срѣдата и края на авг. японцитѣ не прѣдприеха нищо сериозно противъ П.-Артуръ. На 2-й септем. бомбардираха крѣпостьта, но бѣха отблъснати. Слѣдъ неуспѣха на атаката, Микадо заповѣда телеграфически, щото коменданта на поргъ-артурския гарнизонъ, генералъ Стесель, да се покани на капитулация. Прѣдложението на японцитѣ бѣше отхвърлено. На 5-й септ. тѣ подновиха бомбардирането. На 9-й и 12-й септемврий се произведе обща атака, пакъ отблъсната. Атаката на 15-й септемврий върху планината „Угловая" накара руситѣ да излѣзатъ отъ крѣпостьта и сами да атакуватъ. На 17-й и 18-й септемврий японцитѣ нападнаха и източнитѣ фронтове на П.-Артуръ, но бѣха отблъснати и тоя пжть. На 24-й и 28-й сеп. тѣ подновиха атакитѣ си, но, въпрѣки упорството си, гарнизонътъ, въодушевенъ отъ храбрия си комендантъ, генералъ Стесель, отблъсна пакъ тѣхния напоръ.

На 13-и октомврий се произведоха нови щурмове на източния и сѣверо-източенъ фронтове, съ дълготрайно бомбардиране. Въ втората половина на ноемврий японцитѣ успѣха да завзематъ „203-метровата височина", поставиха тежки оржжия и бомбардираха вжтрѣшното пристанище на Портъ-Артуръ. Повечето параходи отъ ескадрата бѣха тежко поврѣдени. Само слѣдъ туй настжпи повратния моментъ на обсадата. Всички вече се отчаяха въ доблестната, безподобна, но и безполезна борба. 10 хиляди ослабени, изтощени руски юнаци се биха съ 100 хиляди войска японци, винаги подсвѣжена и подкрѣпена съ най-силни батареи. Сждбата на П.-Артуръ бѣ рѣшена. Той

[illegible] или да загине и той се прѣдаде [illegible] полезностьта на по-нататъшното [illegible] новостия отъ генералъ [illegible] послѣдния актъ отъ [illegible]

[illegible] крѣпоститѣ Ерлунг-

[illegible] тръгната се пръсна въ [illegible] подполк. [illegible] на генералъ [illegible] впечатление.

[illegible] на Шарч: японцитѣ [illegible] се отвели на висо- [illegible] фронтъ е [illegible] се задържимъ [illegible] капитулираме. [illegible] всичко, що за- [illegible] мѣсечна [illegible] на крѣпостьта, [illegible] помощь 27 [illegible] за малка по- [illegible] малко офи- [illegible] и ноемврий. [illegible]

[illegible] на размяне на [illegible] пи- [illegible] отто- [illegible] подписано [illegible] на въз- [illegible] отвели [illegible] не [illegible] на

[illegible] на [illegible] не [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] се [illegible] на [illegible]

[illegible]

КНИЖОВНИ ВѢСТИ.

I. Въ славянскитѣ земи.

Толстой работи сега надъ отдавна захванатото си съчинение върху Шекспира. Този трудъ на знаменития руски мислитель ще бжде печатанъ само слѣдъ смъртьта му, тъй като той прѣдвижда, че неговитѣ възгледи ще повдигнатъ голѣми прѣпирни. Който е челъ „Що е изкуство" знае колко смѣла и оригинална критика прави Толстой за най-великия драматургъ на новото врѣме.

Декадентътъ-символистъ Константинъ *Бальмонтъ* сега излазя съ сборникъ критически статии: „Горныя вершины". Разбира се, че за него на височинитѣ на творчеството ще бждатъ писатели като Бодлеръ, Оскаръ Уайлдъ, Стриндбергъ, Едгаръ По, Случевский и др. Бальмонтъ е стжпилъ на мжчния пжтъ на естетическата и философска критика съ голѣма надмѣность, която едва ли е по силитѣ му.

Отъ новоизлѣзлитѣ белитристични произведения, макарь и не твърдѣ заслужено, най-голѣмо внимание обръщатъ разказитѣ на Ф. Сологубъ: „Жилото на смъртьта".

Професоръ *Ламанский*, прочутъ руски славистъ, празднува на 19 декемврий 50 год. юбилей на научната си дѣятелность. Отъ съчиненията му ще споменемъ дисертацията „За славянитѣ въ Мала Азия, Африка и Испания", „Езикъ и Книжнина на българитѣ" „Древно-Чешки паметници" „Сърбия и Югославянскитѣ провинции на Австрия" и др. — Л. е роденъ въ 1833 г., въ 1864 г. станалъ професоръ, а въ 1899 г. билъ избранъ за редовенъ академикъ въ отдѣла на руски езикъ и литература.

Даніилъ Лукичъ *Мордовцевъ*, който въ продължение на 30 години е билъ между най-популярнитѣ руски писатели, е празднувалъ сжщо петдесетгодишнината на литературната си дѣятелность. Мордовцевъ е синъ на Донскитѣ степи, за които Гоголь казваше: „Дяволъ да ви вземе степи! Колко сте хубави". Той е роденъ въ 1830 г.; писалъ е исторически романи и етюди, най-важнитѣ му произведения сж: Великій расколъ, Знаменіе времени, Царь и гетманъ, Двѣнадцатый годъ, Гайдамачина и др.

Извѣстія С. Петербургскаго Славянскаго Благотворительнаго Общества се прѣименуваха въ „Славянскія Извѣстія." Обемътъ на списанието е почти удвоенъ. Въ послѣдниятъ брой 2, (ноябрь 1904) А. Сиротининъ, авторътъ на хубавата студия за Вазова, пише проникната отъ любовь къмъ славянството статия за А. Ашкерцъ най-виждия словински поетъ.—Въ октомвр. брой (1) на сжщото списание Яцимирский печата „Казимиръ Тетмайеръ и неговитѣ стихотворения." Тетмайеръ, казва той, е единъ отъ „великитѣ" въ полската литература, и възторженитѣ похвали на критицитѣ, които понѣкога даже не намѣрватъ думи за да опрѣдѣлятъ чаровно-гъвката и замислено-печалната му муза, не сж прѣкалени". Въ „Българска Сбирка" сж печатани нѣколко малки разкази на полския „поетъ на поетитѣ," като

мечтателно-прѣкрасното му стихотворение „Роза“ и др. — Бившиятъ професоръ при Варшавския университетъ, а сега главенъ редакторъ на Прав. Вѣстникъ П. А. Кулаковский разгледва пакъ тукъ коронацията на сръбския краль и юбилея за възраждането на Сърбия.

Споредъ рускитѣ вѣстници Горки е прѣтърпѣлъ нова несполука въ своитѣ драми. Послѣднята му пиеса „Дачники“ била посрѣщната доста злѣ отъ публиката.

Slovansky Pregled. — Въ 3 кн. за декемврия VII год. на това списание сж печатани: Животътъ и дѣлата на чехский славистъ Едуардъ Иелинекъ отъ редактора *Адолфъ Черни. А. Штника* печати статия: „Съврѣмена Русия и поляцитѣ“. Въ прѣгледа на културния животъ у югославянитѣ посветена е особна бѣлѣжка за К. Шандоръ — Джалски, знаменития хърватски белетристъ-писатель по случай петдесетгодишнината отъ рождението му. Тукъ е отпечатанъ и лика на хърватския виденъ литераторъ. Въ литературнитѣ рецензии се разгледватъ: езиковѣдческитѣ очерки на И. Бодуенъ-де Куртене, „Чешката литература въ най-ново врѣме“ (по сръбски) отъ Иосифа Караска. Има една бѣлѣжка за „югославянския алманахъ“, който е рѣшено въ Бѣлградъ да се издаде за 1905 година, за ознаменовене на югославянската тамъ художествена изложба.

II. Германия.

„Das Litterarische Echo“ печата и този пжть статистика за най-много четенитѣ автори и книги въ Германия прѣзъ 1904 г. Споредъ нея най-много четенитѣ романи сж: Götz Krafft отъ Щилгебауеръ (96 гласа отъ 136) Das schlaffende Heer отъ Клара Фибигъ (78) Briefe die ihn nicht erreichten отъ E. von Хейкингъ (70). Jena oder Sedan отъ Байерлайнъ (64), Jorn Uhl отъ Густавъ Френсенъ (43) и др. За забѣлѣжване е, че между тѣзи нѣма нито единъ чужденецъ. Романитѣ на Байерлайнъ и Хейкингъ се държатъ отъ миналата година, когато бѣха първи и втори по редъ, а Френсеновиятъ „Иорнъ Улъ“ бѣше още въ 1903 г. най-много четената книга. Между тѣзи не се срѣща запрѣтената въ Германия „Aus einer kleinen Garnison“ отъ лейтенантъ Билзе, макаръ че тя е била разпродадена отъ виенския издатель въ 500,000 екземпляра. Götz Krafft, историята на една младостъ, отъ Едуардъ Щилгебауеръ не е романъ съ високи литературни достоинства. Авторътъ му, познатъ историкъ на литературата, е прибѣгналъ до най-обикновената сензационна форма на романъ, за да опише младинитѣ си и да се подиграе явно съ сума хора, на които едва измѣнява имената. На това, и главно на усилената реклама, която е направилъ на книгата, се длъжи грамадниятъ ѝ незаслуженъ успѣхъ.

Отъ драмитѣ най-много пжти е играна Zapfenstreich, отъ Байерлайнъ, взета изъ военния животъ.

Банерманъ, новата драма на Ото Ернстъ, автора на „Съврѣменната младежь“ и „Възпитателитѣ“ (Flachsmann als Erzieher) се игра въ Виена безъ особенъ успѣхъ, макарь че самата пиеса е отъ най-добритѣ произведения на Ернста.

III. Швеция и Норвегия.

Нобелевата премия. Нобелевата премия за литература тази година е била раздѣлена между провансалския поетъ Фредерихъ Мистралъ и испанския драматургъ Жозе Ечегараи.

Мистралъ, 74 годишниятъ пѣвецъ на Провансъ, пише на езика langue d'oc, нарѣчие срѣдньо между французския и италиянския езици. Поезията му е разкошна, проникната отъ свѣтлина и любовь къмъ живота. М. е най-оптимистичния поетъ въ днешно врѣме. Неговиятъ шедьовръ е Miréio, отдѣто Gounod е взелъ тема за музиката на своя Mireille.

Ечегараи (роденъ въ 1833 г.) е най-гениалниятъ съврѣменецъ испански драматургъ, мечтателенъ идеалистъ и единъ отъ най-плодовититѣ писатели. Неговитѣ драми се посрѣщатъ съ нечуванъ ентусиазмъ отъ съотечественицитѣ му. Освѣнъ като писатель Е. е познатъ и като виденъ държавенъ мжжъ, бившъ министръ на просвѣщението и финанситѣ, и като математикъ. Послѣдньото личи въ всичкитѣ му драми: на-дали има писатель, който да го надминава въ изкусното сглобяване на пиесата, въ уреждането на драматическитѣ сцени, въ чудната театрална техника, въ вѣщината да привлѣче вниманието на зрителя върху своитѣ герои.

Премнитѣ по другитѣ клонове сж разпрѣдѣлени така: Уилямъ Рамзай (химия), проф. И. П. Павловъ (медицина), Лордъ Ралей (физика).

IV. Франция.

Отъ новитѣ французски романи най-много шумъ направи новото произведение на Поль *Бурже* „Un divorce". Прѣди двѣ години братята Маргеритъ подигнаха цѣла буря съ романа си „Les deux vies", въ който защищаваха развода, като спасение отъ несносния понѣкога сѣмеенъ животъ. Бурже поддържа напротивъ, че католическата черкова има право, когато провъзгласява брака за неразторгаемъ, и, като доказва неприятнитѣ послѣдствия отъ развода, той го смѣта за едно противоморално учреждение.

Едуардъ *Родъ* въ „Un Vainqueur" описва по най-трогателенъ начинъ безмилостното съсипване на дѣцата съ работенето въ фабрикитѣ за стъклени произведения.

Съ голѣмо нетърпѣние се очакваше да се произнесе комисията по премията Гонкуръ. Тя се даде на Леонъ *Франие* за неговия романъ „La maternelle", гдѣто съ хуморъ и сантименталность е описана мизерията въ едно училище за бѣдни малки дѣца. Прѣди това Frapié е написалъ романитѣ Marcelin Gayard и L'institutrice de Province.

Новата драма на Марсель *Прево* „La plus faible" нѣма голѣмъ успѣхъ, затова пъкъ току-що излѣзлиятъ му романъ „La princesse d'Erminge" съединява всички качества на досегашнитѣ му произведения.

Емигрантътъ Кисимовъ е сѫщиятъ скроменъ, сѫщиятъ неуморенъ и драгоцѣненъ работникъ. Той пише брошури, редактира вѣстници, устройва дружества, участвува въ съвѣщания, мемоари до Султана и Митхадъ-паша и буди политическата народна свѣсть. Тихиятъ и мирниятъ нагледъ Кисимовъ носѣше винаги въ дълбочината на гѫрдитѣ си огъня на горещъ патриотъ.

И ако по-късно, слѣдъ амнистия, той се рѣшава да се върне въ отечеството си, ако той се мѣрва въ Цариградъ, цѣльта му е била пакъ високо-идейна, високопатриотическа: Кисимовъ е искалъ да се приближи до народа, като дири соль и каменни вѫглища. Априлското възстание и майското клане тури край и на неговитѣ послѣдни опити за нѣкаква „нова" дѣятелность, легална макаръ по форма. Той пакъ се прѣнася въ Букурещъ...

Кисимовъ се завръща въ освободена България съ доста сили за нова работа. Той се посветява на магистратурата и отъ членъ на търновский окр. сѫдъ достига да бѫде членъ на Върховното въ страната сѫдилище.

Политическитѣ бури засегнаха на старини и Кисимова, който трети пѫть бѣше принуденъ да напустне отечеството си, бидейки изгоненъ изъ него и отиде пакъ въ Влашката земя (1890 г.) да дири убѣжище. Слѣдъ възстановлениято у насъ на единъ по-нормаленъ животъ, (189 г.), П. Кисимовъ се върна и зае една службица — членъ въ вакѫфската комисия — която формално имà до животъ: въ дѣйствителность той изпълняваше въ драгоманското бюро на нашето министерство на външнитѣ работи най-добросъвѣстно службата на прѣводачъ отъ гръцки и румѫнски. Той даде рѣдкия примѣръ: една синекура да обърне на една трудовна служба.

Въ послѣдния периодъ на живота си Кисимовъ ни даде своитѣ знаменити мемоари, носящи скромното заглавие: „Исторически работи", печатани въ „Българска Сбирка", на която бѣше постояненъ сътрудникъ. Тѣзи „Ист. работи" сѫ драгоцѣненъ приносъ къмъ историята на епохата, която засѣгатъ. 72 годишниятъ старецъ умрѣ почти съ перото въ рѫка...

Ако българскиятъ народъ въ лицето на Кисимова изгуби единъ многозаслужилъ, честенъ и свѣтълъ работникъ, редакцията и читателитѣ на „Българска Сбирка" изгубиха единъ драгоцѣненъ приятель и сътрудникъ! Нека му е лека пръсть! Нека му бѫде вѣчна паметь!

Отъ Редакцията на „Бълг. Сбирка".

14 януарий, 1905.

Животъ и дѣятелность на Пантели Кисимовъ.

Отъ С. С. Бобчевъ — София.

I.

Пантели Кисимовъ бѣше българинъ отъ старото врѣме; родолюбивъ, скроменъ, неуморенъ и полезенъ дѣецъ. Такивъ обществени дѣйци, като Кисимова, е имало въ турско врѣме доста, но и за онова врѣме той е билъ личенъ между малкото лични. Ние го срѣщаме на българската нива за работене още въ много ранната му възрастъ.

Синъ на баща търговецъ, който билъ абаджия въ *Търново*, Кисимовъ, още на шеста година отъ раждането си, почва да ходи на даскалската килия, въ църковния дворъ Св. Константинъ, дѣто даскалъ Кочу учелъ по грошъ мѣсечно „прочитъ и ракъмъ". Младиятъ Пантели стигва до наустницата; но не билъ „аксиосанъ" по тогавашния обичай. Обичаятъ състоялъ въ особенъ обрадъ, извършванъ въ кѫщата на ученика, който билъ прогласяванъ за *аксиосъ, достоенъ*. При това се пѣвало: достойно есть и аксиосваниятъ е билъ прѣдметъ на възхвалявания и подигания три пѫти отъ единъ столъ.

К. училъ и 3 год. гръцки, научилъ се да „канерва въ църква", да говори и разбира. „Бѣхъ вече, казва К., цѣлъ гръкъ, и не безъ достолѣпие се считахъ за такъвъ". Но въ 1844 г. откакъ билъ прѣминалъ цѣлото „алилодидактико" (взаимно учение) и трѣбало да мине въ „елиникото", той спира по-нататъшното си учение [1]). Това спиране се дължи на едно „събитие" въ живота му, което отъ външна страна уголѣмило името на Кисимова съ една титла: хаджи. То е неговото ходене въ Иерусалимъ — Божигробъ или на хаджилъкъ.

Споменитѣ за това пѫтуване сѫ описани отъ Кисимова по единъ подробенъ начинъ. Перепетиитѣ на тежкото тогава ходене до Божигробъ, видѣното и чутото по пѫти, въ Цариградъ, Иерусалимъ и пр. произвели силно въздѣйствие върху младото, единадесетгодишно хаджийче". Тукъ той бива прогласенъ и за „анагностъ" отъ новоизбранния иерусалимски патриархъ Кирилъ, който отпослѣ по българската

[1]) Истор. работи, т. I, стр. 14.

свѣта, съ изсочване и възхваления. Скромностьта бѣше винаги неговото най-драгоцѣнно качество.

Той не се задоволява въ началото да губи врѣме и да пише дописки по вѣстницитѣ и списанията, да буди по тоя начинъ българския четецъ къмъ народно съзнание. Още младъ търговецъ, той отъ собственни срѣдства помага на попъ Андрѣя Робовски отъ Елена да откупи изданията си („Жертва Аврамова", „Хранилище Души" и др.) отъ печатаря арменецъ Тадей Дивичиянъ въ Цариградъ. Той печата съ свое иждивение хубавата приказка „Хенрихъ Айсенфелский" прѣведена една часть отъ него самаго, друга отъ Ради Колесовъ отъ Ямболъ, ученикъ въ Търново, попадналь въ търновския затворъ по Дѣдовата Николова работа.

Това обаче, което е особно типично и силно характерно въ дѣятелностьта на Кисимова, то е неговиятъ блѣнъ да донесе, основе и разработи въ Велико-Търново една българска печатница.

Още въ 1858 год. К. се залавя за това крайно смѣло за врѣмето си дѣло. Идеята за това му била хрумнала слѣдъ четенето обнародвания по български законъ за печатницитѣ въ „Цариградски Вѣстникъ" (1858). Той си помислилъ, че по тоя начинъ отъ една страна неговото родно мѣсто — старата славна столица — ще стане огнище на една културна работа, отъ друга въ тоя заспалъ народъ отблизо ще се пуснатъ искритѣ на свещенния огънь, който блика изъ желѣзнитѣ тискове на гутенбергово велико дѣло. И незабавно К. подава прошение до търновския мютесарифинъ за тая цѣль. Тоя послѣдниятъ отговорилъ, че за подобенъ законъ нищо не знае и, ако молителятъ иска да бѫде чутъ и удовлетворенъ, той е длъженъ да се отнесе въ Цариградъ. И Кисимовъ се озовава, носитель на това оригинално въждѣление, въ падишаховата столица. Но тукъ отговоръ се получава още по-оригиналенъ: „додѣто не се уреди спора на българитѣ съ грѫцката патриархия, и дума не може да става за отваряне на българска печатница въ Търново."

Когато повторно се опитва чрѣзъ силното посрѣдничество на арменеца Дивичияна, който ималъ голѣми покровителства и надежди за да свърши това дѣло „съ малко пари", разбира се, и когато Кисимову се мѣрва осѫществлението на единъ блѣнъ, явява се неочаквано нова спѫнка. Отъ Търново

дошла мавбата, въ които и членоветѣ българи на мѣстния „меджлисъ" (съвѣтъ) подписали, че „въ Търново не е нуждна печатница."

Но, както инанжрътъ не се отчайва въ дирането на своето ракковиче, така и Кисимовъ прѣзъ цѣлия си животъ, до освобождението ни, е мислилъ: 1) че е необходима печатница за дѣлото на българското културно и политическо възраждане; 2) че такава може да бѫде отъ голѣма полза, ако се основе вѫтрѣ България, напр. въ Търново.

Кисимовъ дебнѣлъ случай да поднови своето ходатайство. И когато въ края на педесетътѣ години грѫко-българската борба на Балканския полуостровъ се доста изостря; когато се бѣха случили и сирийскитѣ кланета; когато Русия подаде една нота на Турция за плачевното положение на раята изобщо; тогавашниятъ великъ везиръ Кѫбрѫзлѫ Мехмедъ Паша си зададе ролята на единъ прѣобразователь и тръгна да пѫтува низъ българскитѣ земи на Европейска Турция. Кѫбрѫзлѫ идва и въ Свищовъ, гдѣто депутации отъ разни мѣста бързатъ да му се прѣдставятъ и изложатъ нуждитѣ си. Великиятъ везиръ билъ придружаванъ отъ Гавриила Кръстьовичъ и отъ двама гърци чиновници. Въ депутацията, която ходила отъ Търново въ Свищовъ, билъ и Кисимовъ и подалъ нова молба на везира за печатницата. При това се постаралъ да се срѣщне и съ Кръстьовича и да го занимае съ своята „мечта", да поразпита за „своята" печатница. Кръстьовичъ казалъ Кисимову, че неговата молба може да бѫде прѣдметъ на занимане отъ Пашата, кога се върне въ Цариградъ, обнадеждилъ молителя и му казалъ, да го подсѣти писменно.

Сѫщата година Кисимовъ, така обнадежденъ, отива още прѣзъ есеньта въ Липиска, на панаиря, гдѣто носялъ кожи, а на връщане, се отбилъ въ Прага. Тукъ той се срѣща съ видниитѣ чехски дѣйци Д-ръ Ригра, Ханка, Иезбера, писателката Нѣмцова и др. Сѫщеврѣменно той посѣтява типографското заведение на Богумилъ Хлаве и купува принадлежноститѣ за една българска печатница (рѫчна машина, нѣколко вида букви, хора и бѣла книга за печатъ). Кисимовъ мислѣлъ да изиграе една игра, това което наричатъ въ дипломацията: un fait accompli. И настанява той своята печатница въ особно помѣщение въ Търново; и почва да иска разрѣшение за нѣщо

*) 16, 55.

вече свършено; и пише писмо до Кръстьовича, до българския цензоръ Г. Ранова, ходатайствува и чрѣзъ Лонга, американски мисионеръ, българофилъ.... Най-послѣ Лонгъ увѣдомилъ, че *ирадето* за печатницата скоро ще излѣзе. Това увѣрение почивало върху едно съобщение, което се направило Лонгу отъ с.-американското посолство.

И Кисимовъ, възрадванъ до нѣмай-кждѣ, тича въ Бѣлградъ (1861 г.) да си достави всички нови потрѣби за откриване и почване печатарската работа: валяци, мастило, дори словослагатели—инструктори. Лонгъ билъ въ това врѣме въ Търново и се обърналъ нѣколко пжти въ Цариградъ да пита, що става съ ирадето за българската печатница; найсетнѣ отъ „капията"—Високата Порта отговорили: „ирадето е отдавна издадено и изпроводено!"

„Съ тая послѣдня и официална лъжа, която очуди и г. Лонга въ Търново и американцитѣ му въ Цариградъ, се притвори смѣткага на надѣждата ми отъ ржждивитѣ турски понятия и страхове срѣщу всѣко културно срѣдство въ ржцѣтѣ на раята. Като че първото нѣщо, което щѣше да излѣзе отъ една печатница въ България щѣше да бжде *прокламация за възстание*. А отъ такова вжтрѣшно размжрдване Високата Порта се боеше и трѣперѣше повече, отколкото отъ друга извънъ дошла опасность[1])".

III.

Въ турско врѣме стигаше нѣкой да бжде буденъ човѣкъ, като Кисимова, за да бжде виновенъ, арестуванъ, разкарванъ по полицейски и сждебни инстанции, заточванъ и измжчванъ. А Кисимовъ бѣше въ турско врѣме не само буденъ българинъ, но и постояненъ будитель, неуморимъ подвижникъ.

Въ Търново Кисимовъ взема открито участие въ гоненето противъ грѣцкия владика и попада въ затворъ. Но това било още малъкъ „кабахатъ" въ очитѣ на турския „хюкюматъ". Силното му компромитиране е било въ революционнитѣ движения: въ 1856 год. (Дѣдовото Николово възстание наречено) и въ 1862 год. (движението въ Лѣсковския мънастиръ).

Въ емигрантство въ Влашко Пандели Кисимовъ намѣрва спасение. Десетгодишниятъ му емигрантски животъ съ-

[1]) Ibid. 66.

ставлява особно важни страници въ живота му. Тукъ той е единъ отъ основателитѣ на Т. Ц. Б. Комитетъ, взема участие въ всички актове на тоя комитетъ, участвува въ въ редактирането на в. в. „Народность", „Дунавска Зора" на Войникова, редактира в. „Отечество", който въпрѣки прикачания му епитетъ „московски органъ", „чорбаджийски вѣстникъ", „органъ на старитѣ" песлужи на врѣмето си грамадна служба. „Отечество" излаза двѣ години подъ редакцията на Кисимова. „Той поддържа силно и удържа, казва Кисимовъ, както благоразположенията на официална Русия къмъ българския нашъ народъ, тъй и искреннитѣ отношения и традиционни надежди на тоя народъ, къмъ бѫдѫщата негова освободителка: той попрѣчи сѫщеврѣменно на противонародната западна политика, която бѣха почнали нѣкои буйни и заблудени млади да култивиратъ, а тъй сѫщо и на идеята на Л. Каравелова за сръбски Пиемонтъ на Балканския Полуостровъ".

Емигрантството костува много скѫпо Кисимову въ челядно отношение! Той изгубва (1871 г.) Клеанта, 31 годишна негова съпруга, която оставила 7 малки дѣчица. Едно съучастие и глѫбока скръбь извиква въ душата прочитането на тази интимна страница изъ живота на незабравимия Кисимовъ, написана въ неговитѣ спомени[1]). Това се случило когато вече дошло извѣстие за амнистия. Но нека оставимъ на самия Кисимовъ да ни прѣдаде тоя трагически моментъ отъ живота му:

„Нѣмаше защо да продължавамъ доброволно съ едно наказание върху себе си — емигрантството, което ми се опрощаваше. Съсипанъ икономически, останалъ, при това, безъ никаква почва за сериозна политическа борба, каквато душата ми търсѣше, слѣдъ обнародването на амнистията, азъ приключихъ смѣткитѣ си съ емигрантския животъ и побързахъ да се завърна въ България съ спазеното ми богатство — една кола дребни дѣца, останали сирачета—безъ майка... Да! Безъ майка[2]).

„Моята съпруга бѣше се поминала во врѣме на това жестоко за мене емигрантство (4 юний 1871)... И азъ държахъ надгробна рѣчь при погрѣбението на съпругата си, или, по-право, прочетохъ написаната отъ мене прощална рѣчь, за да

[1]) Ib. Ч. II, стр. 3—6.

[2]) Дѣцата били 7, а именно: Юрий, Павелъ, Владимиръ, Борисъ, Асенъ, Страшимиръ и възрастна Райна. Райна и Юрий се поминали на скоро. Другитѣ напроводихъ покойния си заслужилъ родитель.

оплача оная зла участь, на която жертва искупление стана жена ми, починала вече отъ страданията на емигрантския животъ, прѣкаранъ въ неволи и която оставихъ *на вѣчна память* въ чуждата гостоприемна страна.

„Жена ми още лежеше болна, когато вѣстницитѣ обнародваха за амнистирането ми. Мислѣхъ, че това ще я зарадва, а, може, и да повлияе за да се поправи малко.

— „Ние ще си идимъ на Търново, тамъ ще се поправишъ съвършенно, ще оздравѣшъ, думахъ ѝ.

— „И да оздравямъ и да умра, мжжо, не дѣй мисли за връщане; това е турска измама, да та хванатъ въ капана — ми отговаряше и ми наумяваше улавянето ми въ Русе на 1866 г. спр. арестуването на единъ името ми носящъ младъ търговецъ...

„Смъртьта на жена ми бѣше върха на нещастията и страданията ми и може би щѣхъ да се сломя подъ тяжестьта имъ, ако не бѣше ми дошла на врѣме една морална и материална подкрѣпа.“

То била сестра му, позпатата Евгения Х. Д. Кисимова, която дошла да придружи брата си съ дѣцата му къмъ Търново. Съ езика на епическа, антична простота разказва К. за идването ѝ въ Букурещъ.

„Тогива заведохъ сестра си на гроба на покойната, и, когато азъ седнахъ да плача на него съ отчаяние, тя ми каза:

— Не се прѣдавай на такова отчайване; не плачи; имашъ още дългове на тоя свѣтъ да изплащашъ; мисли, че имашъ тия дребни дѣца; тѣ на тебе гледатъ; бжди живъ и здравъ за да ги отхранишъ и въспиташъ — този скжпъ залогъ, оставенъ за тебе отъ покойната.“

Тѣзи думи стреснали К. Той се помирява съ навѣяната мисъль·

„Нека мрътвитѣ почиватъ, живитѣ да работятъ!“

И връща се въ България слѣдъ тежко десетгодишно емигрантство. Другари останали на чужбина, било защото не вѣрвали на турската амнистия, било защото били настанени на работа. Но Кисимовъ намѣрвалъ, и справедливо, че емигрантството е излишно, даже врѣдително, когато ти се допуска да се върнешъ и да работишъ въ кржга на възможностьта и на самото мѣсто за извѣстни идеали. Той, участникътъ на двѣ революционни движения, редакторътъ на в. „Отечество“, ав-

торътъ на нѣколко патриотически брошури[1]) и писма, членъ на П. Б. Т. Ц. К., откакъ съсипалъ всичкото състояние, заложилъ и послѣднитѣ скъпоцѣнни спомени за погребението на жена си, съ нѣколко дѣчица връща се въ България, като продължава да носи въ дълбокото на душата си двѣ нѣща: първото—да намѣри срѣдства за отглеждане дѣцата си, второто —да буди спящия си братъ.

Тъй като К. сварилъ въ Търново само развалини, заплетени смѣтки и тъжни слѣди отъ бащината си търговска къща—къща и имотъ се продавали на мезатъ—намислилъ да се залови съ рударство[2]). Това му занятие извиква подозрѣние и тридневенъ затворъ, описанъ въ неговитѣ спомени (II, 21). Своевременно пише за сѫщото още въ в. *Македония* (бр. 13, 1872).

IV.

Новитѣ усилени организации и движения въ освобождението на България завариха Кисимова вѫтрѣ въ страната. Той бѣше, ту въ Цариградъ по уреждане своето „рударско дѣло", ту въ Русе и Търново, ту по Балкана.

Въ всичкитѣ си пѫтувания, кръстосвания на страната, посѣщения въ Цариградъ той вършеше своето дѣло на общественъ будитель. Войната за нашето освобождение го завари въ Букурещъ, гдѣто бѣше се затулилъ отъ прѣслѣдванията на турската полиция, подигнати противъ него за стари работи и нови подозрѣния.

Слѣдъ освобождението на България, Кисимовъ се задоволява съ най-скромното занятие, което му се бѣ паднало. Въ началото той става сѫдия-членъ на търновския окрѫженъ сѫдъ, послѣ членъ на апелативенъ сѫдъ, достига до членъ на найвърховното сѫдилище у насъ, когато то можеше да бѫде достѫпно и на не юристи. Но жестоката сѫдба е прѣслѣдвала винаги тоя благъ, тихъ и скроменъ човѣкъ и работникъ. Той

---

[1]) Особно важна била на времето си брошурата „България прѣдъ Европа" отъ 1866 г., първо проявление отъ дѣятелностьта на *Тайния Български Комитетъ*. Книгата е била издадена на френски и български. За да я въстановя напиво Кисимовъ ходи нарочно въ Букурещъ въ 1901 год. и намѣри единъ екземпляръ отъ българското издание, който прѣпечата въ „Б. Сборникъ", и въ своетѣ „Исторически работи", III, стр. 3—20.

[2]) Много сѫ любопитни и важни отъ батовна и историко-правна страна разказитѣ на П. Кисимовъ, както за неговитѣ скиталчества по дирене соль и катранъ (петролъ), а сѫщо така и за стълкновенията му съ властитѣ по тоя поводъ и прилѫжване дѣйствующото тогава турско мнимо право (Ср. II, стр. 16—44).

и въ свободна България е принуденъ да прѣнесе едно ново емигрантство. Въ 1890 г., той бива арестуванъ, сѫденъ и оправданъ по дѣлото на Паница, но слѣдъ това биде произволно екстерниранъ — изгоненъ отъ България. Изгнанието е било сѫдба на велики и заслужили мѫже въ старината и въ всѣко врѣме. Изгнанието е било винаги една отъ най-горчивитѣ чаши, които сѫ се падали на знаменити народни подвижници. У насъ Кисимовъ е ималъ това рѣдко нещастие да бѫде именно изгоненъ изъ татковината си...

П. Кисимовъ прѣкара това изгнание пакъ въ Букурещъ. Той продължи тоя пѫть да се бори, безъ спиръ и умора, съ своитѣ идейни и лични противници, като писà брошури и изпроваждà отворени писма — печатани и непечатани. Отъ Букурещъ той съ особено ожесточение се изправя противъ пагубната политика на тогавашния режимъ и особно противъ оня джелатски актъ, който покачи на вѫжето Миларова, противъ оная бѣсна гонитба, която не само безполезно, но и съвсѣмъ гибелно за България, бѣше се открила у насъ противъ Русия, най-сетнѣ, противъ оная безподобна мистификация, наречена „Документи изъ секретнитѣ архиви на руското правителство,“ напечатани въ свое врѣме на десетки хиледи екземпляри и прѣнесени между народа съ цѣль да се отворятъ ужъ очитѣ върху опасностьта за България отъ Русия. Особно бѣше важна, силно аргументираната и прочувствовано написаната отъ Кисимова брошура по Якубсонова шантажъ съ „Документи изъ секретнитѣ архиви на руското правителство.“ Тази брошура, както и едно писмо до покойния Славейковъ, бѣха обаче конфискувани и уничтожени при тогавашния режимъ. Тѣ сѫ възпроизведоха отпослѣ отъ него, отчасти въ в. „Миръ“, отчасти въ „Бълг. Сбирка.“*)

Драгоцѣнитѣ качества на Кисимова — неподкупностьта и откровенностьта му винаги му костуваха скѫпи жертви. Съ тѣзи си качества той не можеше да се хареса много пѫти и на мнозина; тѣ го издаваха или за недостатъчно практиченъ, или дори за наивенъ; Кисимовъ имаше право да ги счита за добродѣтели. Ако ли ние го сравнимъ съ акранитѣ му дѣйци,

*) „Двѣ години по-сетнѣ, прѣзъ лѣтото на 1894 г., когато историческиятъ день 18 май отвори вратата на отечеството ни за желающитѣ да се завърнатъ, въ които бѣхъ и азъ единъ“ — пише К., — той се заглавя да възпроизведе за българския свѣтъ своята брошура и тя се появява въ в. „Миръ“ (вижъ бр. 22 отъ 1894 г.) печатана въ нѣколко броеве.

ще го намѣримъ много назадналъ въ оня напрѣдъкъ, който нѣкои отъ тѣхъ бѣха направили въ „докарването си“ като многозаслужили на отечеството и, слѣдователно, като правоимащи не само за почести, но и за пенсии.

Прѣзъ живота си Кисимовъ не се унизи до това положение да протегне ржка да проси пенсия, да проси пособия, да иска командировки за да си уголѣми доходитѣ. Той бѣше бѣденъ; едвамъ покриваше разноскитѣ си съ трудъ, съ потъ на лицето; а той имаше десеть пъти повече право отъ нѣкои други ялангъ-заслужившіи дѣйци за пенсия и за голѣма пенсия. Но той никога не се домогна до такава.

Не само това, но не единъ пъть той намѣрваше голѣма „ахана“ на онѣзи стари дѣйци, които или можеха, или имаха, а вече бѣха си изпросили пенсии, на „дърпаха“ и отъ едно, и отъ друго, и отъ трето мѣсто. Той е жестокъ даже къмъ стария Петко Славейковъ, комуто въ врѣме на произволното окачане важето, що се извърши надъ Светослава Миларовъ, изгоненитѣ изъ отечеството си Кисимовъ пише:

„*Пенсионирано старче!* (курсивътъ е на Кисимова). Баринъ ти неможа ли да намолишъ живота на тоя незамѣнимъ другарь и сътрудникъ отъ *великия* днесъ *човѣкъ* въ България, за въздигането на когото и ти съдѣйствува така усърдно въ старитѣ си години. Ако туй не си се опиталъ да направишъ, сълзитѣ, които сега лѣешъ, по всѣка вѣроятность за него, нещастния твой другарь отъ идеалното онова врѣме — Светослава Миларовъ, не ще могатъ да облекчатъ тяжеститѣ на съвѣстьта, че си доживѣлъ да видишъ, какъ безмилостно сами себе си изтрѣбяваме, безъ никаква нужда и смѣтка, безъ никаква полза—знакъ на безврѣменъ и безвъзвратенъ упадъкъ“[1]).

V.

Отъ 1894 г., когато се завърна изъ послѣдньото горчиво изгнание изъ България, до смъртьта си, Кисимовъ се посвети на двѣ служби: официалната, тази която изпълняваше старателно и добросъвѣстно, за да заслужи хлѣба си, бѣше неговата длъжность при министерството на външнитѣ дѣла — членъ на вакъфската, наречена, комисия; — неофициалната,

[1]) Писмото е датувано Букурещъ, 1892 год., на Ѝлиядень. Съ обратна разписка получено № 250.

частната или обществената — да пише споменитѣ си и да внася въ нашата оскѫдна отъ искренни данни нова история своитѣ цѣнни приноси.

Той се помина, като не се оплака никога отъ тежкотиитѣ на едната, като изпълняваше на драго сърдце доброволно самовъзложенитѣ си задължения по другата. И тукъ, както и въ по-ранната му дѣятелность, ние срѣщаме черти и елементи за характеристика на Кисимова, които го поставятъ морално по-високо отъ всички негови съврѣменници, „старци.“ Дѣдо Кисимовъ не само не помисли да иска награди или други облаги, макаръ на законно основание; но, при все че бѣше назначенъ на една длъжность — по естеството си синекура, каквато бѣ членството на вакувска комисия, той работѣше по силитѣ си като прѣводачъ отъ гръцки и румѫнски и работѣше постоянно. Той не искаше да му се каже, че взема незаслужена плата, награда за заслуги отъ минало врѣме, хонораръ за сегашенъ мързель.

Въ другата си обществена служба той работи винаги безкористно. Двѣ задачи си бѣше поставилъ той: отъ една страна, да пише и печати споменитѣ си; отъ друга да нареди, колко-годѣ, въ система нѣкои рѫкописи, които самъ подари — *даромъ*, безъ търгуване — на Народната Библиотека. Ние подчертаваме тукъ думитѣ *безкористно* пишеше и *даромъ* даде събранитѣ отъ него цѣнни рѫкописи. Защото, нека ни посочи нѣкой отъ днешно врѣме, отъ вчера и онзи день други примѣръ на подобно поведение!

И това, което извърши Кисимовъ въ послѣднитѣ години на живота си е една голѣма негова заслуга. Тукъ не е мѣсто да цѣнимъ неговитѣ спомени, наречени „Исторически работи“ и печатани най-напрѣдъ въ „Българска Сбирка,“ отъ гдѣто като отпечатъци тѣ излѣзоха и на особни четири томове. Не ще говоримъ тукъ и за заслугата на нашата редакция, която справедливо оцѣни, насърдчи, улесни и издаде на свои срѣдства трудоветѣ на стария дѣецъ. Но ще поменемъ, че той достави много и много цѣненъ приносъ въ нашата книжнина съ поменатитѣ си трудове, които сѫ и ще бѫдатъ настолна книга на българския историографъ и на всѣкиго, който би се заловилъ съ изучване неотдавнашното ни минало.

И нека признаемъ още сега, додѣто повечето, и млади и стари, наши писатели и пописватели, прѣди да си дадатъ

труда за „Бълг. Сбирка", питаха що ще имъ се плати, като хонораръ, Кисимовъ се отказваше отъ прѣдлагания му такъвъ. „А бе, побратиме, казваше ми той, ако азъ бѣхъ вземалъ хонораръ отъ всичко, що съмъ драскалъ, до сега да съмъ милионеръ. Я кажи ти въ печатницата да уголѣмятъ броя на отпечатъцитѣ. Да се направятъ отъ 300 на 500!"

И волята на стария „побратимъ" се изпълняше. Послѣднитѣ томове отъ „Исторически Работи" се издадоха въ 500, ако не и повече екземпляри.

Характерно е и това, че Кисимовъ искаше повече екземпляри не за да ги продава, не за да печели, а главно за да има да подарява повече, да „четатъ" хората, както се изразяваше той. Нѣкой си го бѣ убѣдилъ да даде въ министерството по стотина екземпляри останали у него отъ „Исторически Работи". Той ги занася самъ, дава ги на едного отъ познатитѣ нему началници или подначалници на отдѣление. Тоя го поканва да мине слѣдъ недѣля за да узнае за резултата отъ тоя негонъ приносъ. Кисимовъ се нѣстява слѣдъ недѣля. Казватъ му да дойде до друга недѣля. И тъй—около три мѣсеца. Най-послѣ, неговътъ приятель-чиновникъ съ стѣснение и нажаленъ гласъ му явилъ: министрътъ не може да удовлетвори молбата му и да откупи за училищнитѣ библиотеки неговитѣ книги, защото „кредитътъ за тази цѣль" билъ изчерпанъ.

— Ами, защо не ми казахте уврѣме! удивилъ се Кисимовъ. Кредитътъ се изчерпалъ! Много добрѣ! Моятъ кредитъ не е изчерпанъ. И азъ отстѫпямъ даромъ книгитѣ си на библиотекитѣ при училищата. Моля изпроводете имъ ги. „Нека четатъ!"

За разпроваждането на книгитѣ не се искало никакъвъ кредитъ.

Съ благодушна сатира и съ горчивъ споменъ ми прикаваше не единъ пѫть Кисимовъ за тази случка.

Единъ день, когато редакцията на „Българска Сбирка" бѣше още въ Пловдивъ, Кисимовъ ни въ туй врѣме, ни въ оный, по великденскитѣ празници, чини ми се, се озова у дома.

— Какво те гони така на старо врѣме да си разваляшъ гнѣздото? го закачамъ азъ. Що щешъ по Филибе?

— Дойдохъ хемъ да ме гостишъ, хемъ да видя коректурата на статията си, бѣше отговора му.

И наистина понеже бѣхъ се забавилъ да му пратя въ София коректурата, той се „миракландисалъ", както ми обя-

сняваше, и дошелъ. Имало да допълни нѣкои дати и нѣкои подробности

— Че ако не ги поправишъ тѣзи нѣща, нема̀ България ще пропадне, дѣдо хаджи? се шегувамъ азъ.

— Ти си дѣдо!... Не се кашмери съ старитѣ, защото и ти ще остарѣешъ. Ако други не цѣнятъ, азъ цѣня и обичамъ труда си...

И винаги все такъвъ веселъ, въ жизнерадостно настроение, при все че но винаги имаше основания и охолность за шеги и веселость.

Той почти завърши двѣтѣ си послѣдни занятия: нареждане нѣкои книжа отъ архивата на Т. Ц. Р. К. въ Букурещъ, което стори доброволчески, като ходѝ мѣсеци въ Народната Библиотека; — отпечатване своитѣ спомени въ „Историческитѣ Работи.“ Слѣдъ това дѣдо Кисимовъ можеше смѣло да каже „нинѣ отпущаеше раба твоего, владико!“

Въ послѣднитѣ мѣсеци на живота си той се виждаше крайно отпадналъ физически. Два апоплексически удара бѣха наложили своитѣ отпечатъци върху снагата, физическитѣ му, та и умствени сили. При все това, той, както казваше, „гайретѣше“ (стараеше се). Шеговитостьта си не напускаше, както не напускаше и перото... Но вече твърдѣ усилено, дори невъзможно бѣше да работи. „Ще продължимъ, казваше ми на послѣдньо, на оня свѣтъ!“

И той замина за тамъ, изпроводенъ отъ близки, познайници и почитатели на неговата скромна, но важна и полезна дѣятелность. Върху живота на Кисимова, върху неговитѣ трудове като общественъ и публицистически работникъ ние обръщаме вниманието на младитѣ. Въ тоя животъ тѣ ще почерпятъ много поука. Въ тази дѣятелность тѣ ще срѣщнатъ страници — огледало за единъ заслужилъ будитель. Въ неговитѣ брошури, статии и отворени писма тѣ ще видятъ безкористния родолюбивъ българинъ и трезвенъ политически мислитель. Въ неговитѣ „Исторически работи“ тѣ ще найдатъ най-цѣното градиво, което до сега ни е давано за възстановление значителна часть отъ неотдавнашното ни минало, отъ това, което засѣга българското възраждане.

20 януарий 1905 год.

Дружество за развитие

Александъръ Николаевичъ Пипинъ.

Отъ д-ръ Н. Бобчевъ — София.

Отъ многобройнитѣ, твърдѣ многобройнитѣ съчинения на знаменития руски академикъ, ние, казахме[1]), ще се спремъ съ нѣколко думи за характеристика на онія отъ тѣхъ, които сж излѣзли въ отдѣлни изданія и се смѣтатъ за най-капитални негови трудове. На първо мѣсто тукъ трѣбва да поставимъ бѣлѣжитата „Исторія славянскихъ литературъ,"[2]) чието първо изданіе, подъ насловъ „Обзоръ исторіи славянскихъ литературъ," излѣзе на бѣлъ свѣтъ въ 1865 г., а второто—значително допълнено и поправено — въ 1879—1881 г. Въ новото изданіе биде изключенъ краткиятъ очеркъ върху историята на руската литература, понеже на тоя отдѣлъ отъ славянскитѣ литератури Пипинъ тъкмѣше да посвети особено съчинение, което и стана съ публикуването въ 1898 г. на четиретомната „Исторія русской литературы" (въ 1902 г. вече второ изданіе). „История на славянскитѣ литератури", написана въ сътрудничество съ В. Д. Спасовича, комуто принадлежи отдѣлътъ за полската литература, е прѣведена на френски, нѣмски и чешки и се смѣта за една отъ най-забѣлѣжителнитѣ появи въ историята на славяновѣдѣнието; то е класическа книга, подобна на която и днесъ не се появи въ другитѣ славянски литератури. Между това авторътъ ѝ не е славистъ по специялность, а още по-малко „славянофилъ." Интересно и любопитно е, наистина, да се разбере, какъ се е създалъ у Пипина, бивши професоръ по история на западнитѣ литератури и литерат. историкъ въ обширенъ смисълъ на думата, интересъ къмъ духовния животъ на славянитѣ.

За тая цѣль трѣбва да си наумимъ прѣди всичко епохата, прѣзъ която сж се образували научнитѣ идеи и симпатии на покойния академикъ, — то бѣха 40-тѣ и 50-тѣ години, епоха на най-живъ въ Русия стремежъ къмъ изучване на старината и народностьта, стремежъ, създаденъ отъ литературния

[1]) „Българска Сбирка," кн. I.

[2]) За по-първото забѣлѣжително съчинение на Пипина — „Очеркъ литерат. исторіи старинныхъ повѣстей и сказокъ русскихъ" кн. първата часть отъ тая статия (Бълг. Сб. кн. I).

романтизъмъ, който отъ тая именно старина и отъ народнитѣ прѣдания черпѣше главния сюжетъ на своитѣ поетически създания. „Епохата присади на Александра Николаевича, казва Вл. Калашъ въ статийката си за Пипина, по случай 50 год. отъ научната му дѣйность (Руская Мысль, 1903 г., априлъ), епохата му присади дълбокъ интересъ къмъ старината и народностьта, къмъ славянството.“ Друго,—нека се припомнимъ, че Пипинъ е билъ, между друго, ученикъ на такива „славянски ентузиясти,“ като Григоровичъ и Срезневски, които съ въодушевената си, често поетическа рѣчь мощнѣ сѫ дѣйствували върху младата и впечатлителна душа на бѫдещия прочутъ авторъ на „История слав. литературъ“ и сѫ пробуждали въ нея живъ интересъ къмъ „славянскитѣ прѣдмети.“ Въ прѣдговора къмъ II. т. на второто издание, Пипинъ ни посвещава въ зараждането на този интересъ у него и съ общия си възгледъ върху „славянството.“ „Въ 1858—59 и сетнѣ въ 1862 азъ живѣхъ въ странство. Славистиката не бѣше моя специалность, научната цѣль на пътуването ми бѣше друга; *ала славянското възраждане прѣдставяше такъвъ интересъ, при това толкова близъкъ на руската национална-ность по разни отношения, че значителна часть отъ врѣмето си посветихъ на славянски изучвания*“ (курсивъ мой). Рускитѣ публицисти особно цѣнятъ въ това съчинение, както и въ повечето други, общитѣ възгледи на Пипина, несъгласни съ славянофилскитѣ учения и съ тъй нареченатa „официална народность,“ сматряни за ненаучни, а главно, за консервативни и реакционни. За насъ, другитѣ славяни, това специално руско гледище не може да има онова особно значение, което то има за мѣстнитѣ руски обществени условия, и центъръть на тежестьта на Пипиновата заслуга, като авторъ на „Исторія слав. литературъ,“ за насъ не лежи тъкмо въ критиката му на славянофилскитѣ учения и на „официялната народность,“ а въ „национално-правдивото и научно-вѣрно разбиране на славянскитѣ отношения,“ което, по мнѣнието на покойния руски ученъ, „е възможно само при уважение къмъ народната личность, а и само трѣбва да внушава това уважение (Вж. „Исторія слав. литературъ,“ прѣдговора къмъ 2 т., стр. XII и XIV); а рѣдка книга по славяновѣдѣнието е внушавала това толкова намъ цѣнно уважение къмъ нашата, на славянитѣ, народность и къмъ нашитѣ племенни и исторически

особности. Такова уважение сѫ изповѣдали и не малцина отъ славянофилитѣ, — (напр. Хомяковъ, Гилфердингъ, Аксаковъ, Орестъ Милеръ, а отъ рускитѣ слависти рѣдко нѣкой не е сподѣлялъ Пипиновия възгледъ по „славянския въпросъ"), — като оставимъ на страна тѣхнитѣ учения за гниенето на Западъ и за особенния миръ, който прѣдставя славянството, миръ, противоположенъ на романо-германския. А колкото за „официалната народность," ако подъ тоя духовитъ, сега толкова популяренъ терминъ, въведенъ въ литературния обиходъ първомъ отъ самия Пипинъ, трѣбва да разбираме, между друго, възгледитѣ и политиката на рускитѣ официални сфери относително славянитѣ, — то специално ние, българитѣ, нѣмаме причини да сме недоволни отъ нея, била тя консервативна, или реакционна: Покойниятъ Александъръ Николаевичъ бѣше горещъ съчувственикъ на успѣхитѣ и разцвѣта на националното самосъзнание у славянскитѣ народности, и съ своята „История слав. литературъ" значително негли допринесе за засилване на това самосъзнание, поради което си е спечелилъ особно у насъ безгранична признателность; но триумфътъ на нашето национално самосъзнание — политическото ни освобождение отъ турцитѣ е все пакъ дѣло на руската „официална народность."

Посветилъ много трудъ и обичъ на славянски изучвания, Пипинъ не имъ се придаде всецѣло,—повече го влѣчеше къмъ себе руската литература и общественость, на които служи съ рѣдка прѣданость, любовь и плодотворность.

Въ 1871 год. излѣзе монографията му „Общественото движение въ Русия при Александра I," прѣтърпѣла двѣ издания. Слѣдъ толкова години на запрѣщение за първи пѫть съ такава яркость и пълнота сѫ били изтъкнати идейнитѣ течения прѣзъ този толкова любопитенъ периодъ отъ историята на руското обществено самосъзнание. Авторътъ грижливо изучилъ грамадното количество издадени както въ Русия, тъй и въ странство материяли, научно освѣтилъ историята на декабриститѣ, дѣятелностьта на масонскитѣ ложи, ролята на императора (Александра I) и своеобразното развитие на личностьта му и т. н. На прѣмето си книгата се показала повече отъ смѣла, безъ ни за минута да напустне строго научната почва.

„Характеристики на литературнитѣ мнѣния отъ 20-тѣ до 50-тѣ години" (1874 г.), издържели сѫщо двѣ издания, се

явяватъ до извѣстна степень като продължение на горѣотбѣлѣвания трудъ и прѣдставятъ главнитѣ явления отъ литературното движение прѣзъ царуването на Николай I. Това съчинение не е история на литературата прѣзъ Николаевскитѣ врѣмена, а главната цѣль на книгата е, както обяснява авторътъ, да се „отбѣлѣжи собствено общественаата страна на тогавашното литературно движение; защото, колкото строго правителственитъ надворъ и да е изключвалъ общественитѣ въпроси отъ литературата, тѣ неудържимо се промъквали и олучвали отъ публиката. Като разкриемъ тая страна на тогавашната литература, ние ще намѣримъ нейната вътрѣшна основа и оная връзка на развитие, която съединява втората четвъртъ отъ вѣка,— споредъ господствующия режимъ, периодъ на строгъ консерватизмъ и на общественъ застой, — съ послѣдующия периодъ на реформи и обществено възбуждение, — (начало на царуването на Александра II), — послѣднитъ обаче бѣше теоритически подготвенъ отъ прѣдходната епоха, именно отъ по-добритѣ прѣдставители на научнитѣ ѝ стремежи и на литературата ѝ.“

Отъ художницитѣ-писатели авторътъ анализува тукъ дѣятелностьта на Жуковски, Пушкина и Гоголя, ала не отъ естетична, а историко-литературна и обществена гледна точка, което е ставало сега за първи пѫть съ такава опрѣдѣленость; на дѣятелностьта на „неукротимия Висарионъ“ (т. е. на Бѣлински) е посветена твърдѣ любопитна глава и е дадено систематично изложение на славянофилското учение.

Главата за Бѣлински слѣдъ двѣ години порастна до размѣритѣ на голѣмо съчинение подъ насловъ: „Бѣлинскій, его жизнь и переписка“, въ което за великия руски критикъ се съобщаватъ грамадно количество нови данни и ярко се освѣтява живота и литературната му дѣятелность.

Слѣдъ тия монографични трудове, тѣсно свързани помежду си, Пипинъ издаде двѣ обширни съчинения отъ общъ характеръ. То сж: „Исторія русской этнографіи“ (1890—91 г., въ четири тома) и „Исторія русской литературы“ (1898—99 г., сѫщо въ четири тома).

Първата отъ тѣзи книги прѣдставя история за изучването руската народность, като почнешъ отъ епохата на Петра Велики и до наше врѣме. Въ „Исторія русской этнографіи“ Пипинъ не ни дава само история на самата наука, но заста-

налъ, както винаги, на обществено гледище, той слѣди, какъ върху изучването на етнографията се е отражавало общественото развитие, и какъ, отъ своя страна фактитѣ отъ научно надирване сѫ влияли върху възникването, проявлението и развитието на тѣзи или онѣзи обществени стремежи и възгледи. По край характеристиката на много отдѣлни дѣйци на науката, историкътъ ни показва отношението между етнографията и разнитѣ националистични течения, славянофилството, официалната народность, народничеството. Съ една дума историята на етнографията, както я излага Пипинъ, е история на успѣхитѣ на народното самосъзнание.

Най-сетнѣ, за да охарактеризуваме и най-послѣдньото голѣмо съчинение на Пипина — „Исторія русской литературы" — нека кажемъ, че то, по край „Исторія слав. литературъ" и „Исторія русской этнографіи", прѣдставя трети огроменъ трудъ отъ общъ характеръ, трети „великъ сводъ", по сполучливия изразъ на акад. А. Н. Веселовски, поднесенъ на руския срѣденъ читатель, — това съчинение, при всичкитѣ му частични недостатъци, е първи и единъкъ наученъ трудъ въ дадената область: задачата му е да се построи схема на литературнитѣ течения. То е първи опитъ за научна обработка на огромната маса частни издирвания, опитъ, който има голѣмо значение за развитието на историко-литературнитѣ знания въ Русия.

„И двата труда, казва Вл. Каллашъ въ цитуваната си по-горѣ статийка, — думата е за „Исторія русской этнографіи" и за „Исторія русской литературы", — и двата труда сѫ замислени и изпълнени широко. То сѫ итоги на научната работа и на самия авторъ, и на всички негови прѣдходници, монументални трудове, отъ които ще изхождатъ послѣдующитѣ изучвания. Безъ такива обобщения на частичнитѣ изучвания, дори при наличностьта на второстепенни блѣзни и недостатъци, не може да има правилно развитие на науката".

Лебедовата пѣсень на Александра Николаевича бѣха интереснитѣ му етюди за Некрасова, напечатани въ „Вѣстникъ Европы" за 1903 год. Тѣ се четатъ съ необикновенъ живъ интересъ и възбудиха такъвъ на врѣмето, понеже въ тѣхъ Пипинъ ни съобщава нови и любопитни данни за прочутия тоги руски поетъ и славенъ журналистъ, съ когото П. близко се е познавалъ, като неговъ сътрудникъ въ списанието „Съ-

временникъ." Тия етюди, безъ съмнѣние, сж важенъ приносъ за реабилитацията на личностьта и поезията Некрасова, комуто отъ край врѣме и до смъртъ, па и въ „потомството," Богъ бѣ наспорилъ твърдѣ много и упорити неприятели, които сж отричали у него всѣкакъвъ поетически талантъ, а върху личностьта му сж хвърляли дебела сѣнка.

Смъртьта завари Пипина всрѣдъ сжщитѣ неотслабващи, неуморни и енергични трудове, на които той посвети нѣщо повече отъ половинъ вѣкъ. Всрѣдъ занятията по издаване съчиненията на имп. Екатерина II, прѣдприето отъ академията на науки̂тѣ, той се е готвилъ да довърши обширенъ библиографиченъ сводъ на цѣлата литература по етнография, да даде ново допълнено и подобрено издание на „Исторія слав. литературъ," а въ печата бѣха проникнали слухове, че незабравимиятъ Александъръ Николаевичъ започналъ да пише спомена за живота и дѣятелностьта си.

Ние българитѣ длъжимъ дълбока и неоцѣнима признателность на славния многозаслужилъ покойникъ. Повече отъ четвърть вѣка ние изучавахме литературната си история току по неговото изложение въ „Исторія слав. литературъ", която, по тоя начинъ, е упражнила несъмнѣнно влияние върху нашето национално общественo самосъзнание. Многома отъ читателитѣ на тия редове ще потвърдятъ това по личенъ опитъ и училищни спомени, а върху сжщото сочатъ и редъ литературни факти. За своята, сега вече забравена литерат. читанка — „Соколъ" (сборникъ отъ разни списания за прочитане — за учебнитѣ заведения. Букурещъ, 1875 г.) Л. Каравеловъ взема значителна часть отъ „превжсходното сжчинение" на Пипина и Спасовича, „Обзоръ исторіи слав. литературъ", а именно изъ отдѣла за българската литература. А до скоро въ срѣднитѣ ни училища се употрѣбяваха, като ржководства по българска литература, 1. „История на бълг. литература отъ А. Н. Пипина и В. Д. Спасовича" (София, 1884.), и 2. „Кратъкъ исторически прѣгледъ на бълг. литература отъ началото на писменностьта до нашето врѣме" отъ Г. Д. Поповъ (Пловдивъ, 1886.). Първата книга е прѣводъ изъ Пипиновото съчинение, извършенъ отъ Г. Н. Колушки, сега професоръ на университета, а тогава ученикъ въ V. кл. на Кюстендилската реалка; „по извѣстното съчин. отъ Пипина и Спасовича и по др." е

съставилъ и учителятъ Поповъ своя „Кратъкъ исторически прѣгледъ".*) По Пипина главно състоява своята компилативна работа — „История на слав. литератури" (Пловдивъ, 1896.) и г. Юрданъ Ивановъ. — Нека прѣдъ видъ на тѣзи факти, всѣки сади за културното въздѣйствие, което е упражнилъ върху насъ чрѣзъ своята „Исторія слав. литературъ", незабравимиятъ нейнъ авторъ.

Покойниятъ Александъръ Николаевичъ не бѣше наистина славистъ по специялность, но голѣма любовь къмъ славянитѣ ще му сѫ били вдъхнали неговитѣ воодушевени учители, незабравимитѣ слависти Григоровичъ и Срезневски, та го виждаме, верѣдъ неуморитѣ си и безбройни занятия по история на руската литература, да намѣрва врѣме да слѣди съ живъ и неотслабенъ интересъ, успѣхитѣ на славяновѣдѣнието. За това свѣдочатъ между друго, неговитѣ очерки — „Обзоръ русскихъ изученій славянства", „Русское славяновѣдѣніе въ XIX. ст.", „Новыя данныя о славянскихъ дѣлахъ", печатани въ разни врѣмена въ „В. Европы" (първитѣ два очерка въ №№ 4—9 и 7—9 отъ 1889., а третиятъ въ №№ 6—8 отъ 1893.).—„Новыя данныя" сѫ нищо друго освѣнъ нови свѣдѣния за Венелина, по нашето възраждание,—тия нови свѣдѣнии сѫ

*) Интересни сѫ за въпроса, който ни интересува, споменитѣ на г. Колушки, свързани съ неговия прѣводъ, който той има добрината да ни съобщи по поводъ на запитванетѣ ни, що то е навело на мисъльта, още юноша, — ученикъ въ V. кл., да прѣведе отъ Пипиновото съчинение отдѣла за нашата литература, съ което слѣдъ въведението, се започва „История слав. литературъ". Въ силното си желание, като ученикъ, да прочета всичко, щото е писано за насъ, българитѣ, г. Колушки попадналъ въ учителската библиотека на Кюстендилската реална, на скоро слѣдъ това прѣвърната въ педагогическо училище, и върху двутомната „Исторія слав. литературъ", и като прѣглеждалъ съдържанието, естествено, погледътъ му се спрѣлъ върху „Глава первая—Болгары". „Това бѣше за мене, разказва г. К., цѣло откровение, и азъ съ жаръ се залових да прочета тая история на нашата литература. Впечатлението отъ тоя прочитъ и чувството на национална гордость, което изпитахъ тогава, бѣха такива, че мене се не щѣше да се раздѣлямъ съ съчинението на Пипина; но тъй като книгата трѣбваше да се върне въ библиотеката въ опрѣдѣлени срокъ, азъ рѣшахъ да прѣведа първата глава отъ вече тая скъпа за мене книга, и това сторихъ тутакси, тъй да кажа въ единъ духъ, въ врѣме на лѣтната ваканция прѣзъ 1892 г. Азъ направихъ тоя прѣводъ за мое ползуване и удоволствие безъ всѣкакъ смисълъ да го изпращамъ на бѣлъ свѣтъ. Слѣдъ врѣме се научихъ за него кюстендилскиятъ книжаръ Поборникъ, който ме изпрати съ прѣдложението си да му дамъ прѣвода за издаване, което и стана, слѣдъ извѣстно колебание отъ моя страна, прѣдъ видъ на това, че трудътъ ми бѣше слаба ученическа работа". —Нѣма да бѫдемъ далечъ отъ дѣйствителностьта, ако прѣдположимъ, че не само за г. Колушки съчинението на Александра Николаевича е било у насъ откровение и не само въ неговата душа е будило то национални чувства, а въ душитѣ на хиляди българи.

почерпнати отъ съчинението на Николая Барсукова „Жизнь и труды Н. П. Погодина". — Не е ли трогателно? — Маститиятъ руски ученъ прѣлиства и прочита 20-томното съчинение на Барсукова, и защо? — Прѣди всичко, за да събере и поднесе на по-широката публика нови данни за незабравимия и многозаслужилъ будитель на националната свѣсть у българитѣ, Юрий Ив Венелинъ; защото за него е „чрезвычайно любопытно и характерно, что въ двадцатыхъ и тридцатыхъ годахъ первый интересъ къ *современному* болгарству поднялъ археологическій романтизмъ человѣка, совсѣмъ чуждаго Болгарі — Венелина, который въ ту пору явился дая болгаръ точно первымъ болгарскимъ патріотомъ". — Въ статията „Новая книга о Болгарі" Пипинъ въ обширенъ рефератъ, все на страницитѣ на „В. Европы (г. 1891, кн. 11.), запознава руското общество съ извѣстното съчинение на Иречека — „Das Fürstenthum Bulgarien", и съ удоволствие отбѣлѣзва всѣки успѣхъ, които сие направили прѣзъ първото десетолѣтие отъ нашето освобождение.

Пипинъ е познатъ у насъ на по-широката публика, както се знае, главно по своята „Исторія слав. литературъ", ала не само по нея: на страницитѣ на „Бълг. Сбирка" прѣди десеть години въ три реферата подъ насловъ — „Нѣколко статии върху старобългарската литература", пишещиятъ тия редове запозна читателитѣ на това списание съ първитѣ глави отъ Пипиновата „Исторія русской литературы", която започна тогава да се печати на части въ „В. Европы". Тия реферати се прѣдхождаха отъ кжсичъкъ прѣдговоръ, който и до сега е запазилъ своята важность и посочва образователното значение на Пипиновата литературна дѣйность; а въ спис. „Мисъль" (1903 г., дек.) се появи прѣводъ на прѣкрасната му рѣчь за Гоголя, — „Значеніе Гоголя въ созданіи современнаго международнаго положенія русской литературы", рѣчь произнесена на 21. февруарий 1902 г. въ императ. академия на науки̇тѣ по случай тържественото споменуване 50-годишнината отъ смъртьта на великия руски юмористъ.

Руската наука загубва въ лицето на Пипина единъ отъ своитѣ най-видни прѣдставители, единъ свой несравнимъ работникъ, рѣдъкъ по своята плодовитость и работоспособность, идеаленъ и безкористенъ нейнъ служитель; славянството и особно ние българитѣ — скжпъ и многозаслужилъ приятель на народностьта ни.

ЕСХИЛЪ.

Прометей.

Прѣведе отъ гръцки Ал. Балабановъ — София.

(Продължение отъ I-ва книжка).

Океанъ.

Ей свърших съ си дългия пжть,
Вечъ стигнахъ при тебъ, Прометее!
И моя крилатия конь
Съ юзда го не карахъ, а съ мисъль.
Е, вижъ ме, колко ти съчувствувамъ!
Тъй трѣбва то: родъ сме единъ,
А слѣдъ рода
Ти ми си най-светъ.
И не пустословенъ лъскатель
Съмъ азъ.
Ще видишъ: салъ загатни
Съ какво да ти услужа.
Та нѣвга ти да ми не кажешъ: „имамъ
По-вѣренъ приятель отъ Океана".

Прометей.

А, а! че що отъ туй? И ти ли доде
Позора да ми гледашъ? Какъ ли пъкъ посмѣ
Водитѣ да оставишъ, що наричатъ
По твое име, тѣзъ дълбоки пещери,
Та на земя да стжпишъ? Зритель, или
Отъ състрадане ми си ти дошелъ?
Е, гледай арѣлище — на Зевса врага,
Бунтовника противъ тиранството, ей тукъ
Съ какви мжчения го изтѣзаватъ.

Океанъ.

Да, виждамъ, Прометее! Но сега ще дамъ
Добъръ единъ съвѣтъ на тебѣ умний:
Вижъ кой си и признай вечъ новия законъ;
Че новъ сега тиранъ въ Олимпъ царува.
Противишъ ли се нему тъй и смѣло
Говоришъ, знай, ще чуе Зевсъ отъ трона свой —
И по-високо да седи. Тогази
Играчка ще ти сж сегашнитѣ бѣди.
О, чуй, злочестникъ, остави тазъ ярость,

Глей отъ страданията да се огървешъ.
Туй бабешки съвѣтъ е, можъ да кажешъ;
Но виждамъ ази, Прометее, въ тоя часъ,
И необузданий езикъ що дава.
Пъкъ ти нито смирене, ни отстжпка знайшъ
Прѣдъ злото; да, искашъ още да ти дойде.
Но мене слушай ти: *не ритай на ръженъ.*
Нима не виждашъ кой ни управлява?
Монархъ безъ всѣка отговорность, страшно строгъ!...
Вечъ да си ида. Ще се поопитамъ
Да ти помогна нѣкакъ азъ въвъ тѣзь бѣди.
Пъкъ ти смири се, дръжъ уста си малко!
Че ти, прѣмждрий, ти поне не знайшъ ли,
Езикъ развързанъ зло че си навръзва?

Прометей.

Щастливецо, не взе участе въ мойто дѣло ти,
И чистъ отъ всѣка си сега опастность.
Пъкъ и сега недѣй се много трѣвожи —
Не можъ го ти склони, неумолимъ е Зевсъ.
Глей, по-добрѣ, ти самъ безъ зло да минешъ.

Океанъ.

Че ти си знаялъ по-добри съвѣти
За другитѣ! — На вѣтъръ не приказвамъ:
И да не искашъ ти, ще ти помогна азъ;
Че зевсъ къмъ менъ е доста благосклоненъ,
Та вѣрвамъ да избавя тебъ отъ тѣзъ бѣди.

Прометей.

Похвално й, виждамъ, твойто намѣрене,
Не си да не желайшъ доброто ми. Недѣй,
Не се грижи за менъ. Трудътъ ще бжде
Напразенъ, ако се потрудишъ нѣщо ти.
Я стой си мирно, доръ си въ безопасность,
Че азъ ако страдая, зарадъ менъ не щж
И други още да търпятъ неволи.
И малко ли е тежко менъ за злата честь
На братъ ми Атласъ, кой далечъ на западъ
Самъ на плѣщи си стълбоветѣ днесь държи
На нѐбе и земя?... Ужасно бреме!
Скърбя и за родений отъ Земя Тифонъ,
Кой нѣвга въ пещеритѣ Киликийски
Живѣйше; разрушителя — чудакъ стоглавъ —
Лежи сега сломенъ. —
Еднажъ възтана
Самъ той срѣщу всички богове въ Олимпъ.
И скърца съ зжби въ ядъ, очи му мѣтатъ

Искри. Ще сваля Зевса отъ прѣстола той!
Но Зевсъ не спи. Изпраща грѫмъ веднага.
И гордия бунтовникъ право въвъ сърце...
И днесь лежи той трупъ бездушенъ тамо
На тѣсний морски брѣгъ простръ́нъ. Една му часть
Подъ Етна, а на другата пъкъ горѣ
Хефестъ върти си чука.—Нѣвга ще отъ тамъ
Да бликнатъ огнени рѣки и стръвно
Полята сицилийски ще да загризатъ,
И огненъ океанъ ще ги залѣе.
Такъвъ ще бѫде нѣвга на Тифонъ язътъ;
Той áко е сега отъ Зевсовия гѫрмъ
Свъгленъ. —
Но ти не си дѣте, на тебѣ
Съвѣтникъ ти не трѣбва; вижъ самъ сега,
Търси си лесенъ край, до колко можешъ,
Да се избавишъ отъ страдия и злини.
А азн пъкъ горчивата си чаша
Ще мога я до капчица изпи,
Не ще ли Зевсъ гнѣва си да забрави.

Океанъ.

Но ти не знаешъ ли, че яростна душа
Съсъ думи може да се излѣкува?

Прометей.

Кога човѣкъ се о̀ врѣме притича,
А не кога духътъ е вече закипѣлъ.

Океанъ.

Каква ли пъкъ врѣда, кажи, намирашъ,
Ея тъй, да поопитамъ само съ моя цѣръ?

Прометей.

Напразенъ трудъ и глупо добродуше.

Океанъ.

Ехъ, нека само туй да ми е болестьта —
Кога понася, ужний крий ума си.

Прометей.

Изглежда тука да съмъ збъркалъази.

Океанъ.

Разбирамъ, думи ти дома ме пращатъ.

Прометей.

Съчувствието да не ти навѣй вражда.

Океанъ.

На новия ли властелинъ враждата!?

Прометей.

Отъ неговия гнѣвъ добрѣ се ти пази!

Океанъ.

Урокъ ми сж тегла ти, Прометее.

Прометей.

Иди си, бързай. Все на туй ухо лежи!

Океанъ.

Готовъ ме подканя и твоето слово;
Ей, плѣсна съ крилѣ си и коня ми вечъ;
И какъ се той радва, че скоро колѣно
Въ домашни обори ще свийне на миръ!

(Изхвърква).

Хоръ.

Строфа I.

Сждба ти тежка, Прометее,
Разкжсва моето сърце:
Сълзи по нѣжнитѣ ми бузи
Текатъ, текатъ си на порой.
Жестоко Зевсъ ни управлява
По своя воля и законъ;
Той жилото си ядовито
Забива и въвъ богове.

Антистрофа I.

Тифона и Атласа въ западъ
Оплаква цѣлата страна, —
Но твойта зла честь вси народи
Въ свещенна Азия сломи.
И страшни вопли и риданя
Се носятъ по гори, поля,
Земя и мѐре зарадъ тебе
Въвъ ужасъ яростно бучжтъ.

Строфа II.

Колхидскитѣ дѣвици чудни,
Неустрашимитѣ въвъ бой *),
И плѣмената скитски тука,
Кои граничатъ съ край-земя —

Антистрофа II.

И съ езерото Меотийско;
И войнственний арийски родъ,

*) Амазонитѣ.

Що крѣпостьта кавказка влада —
Въ сълзи е всичко зарадъ тебъ.

Строфа III.

Сама видѣхъ азъ нѣнга
Какъ клетия титанъ Атласъ,
Прѣвитъ подъ стълбоветѣ
На нѐбе и земя, стои.

Антистрофа III.

И тамъ бучи морето пѣнно
Дори отъ тъмни дълбини,
И тътнатъ пещеритѣ адски,
Ридаятъ бистритѣ рѣки.

Прометей.

О, не отъ гордость бѣ това мълчане.
Да, туй съзнание сърце ми днесь гризе,
Че тъй позорно тукъ ме изтѣзаватъ.
Не азъ ли на тия млади богове
Властьта имъ дадохъ въвъ ржцѣтѣ? Нищо,
Туй нека прѣмълча. Не е и ново
За васъ. Но чуйте, що сторихъ за смъртний: —
Безумни бѣха — аз съ умъ ги надарйхъ.
Разказвамъ туй, но не да укорявамъ
Човѣцитѣ, а само да покажа вамъ,
Какво добро съмъ имъ направилъ ази. —
Тѣ имаха очи, но бѣха вси слѣпци,
Съ уши, но глухи бѣха. И заспали,
Прѣкарваха живота си безъ цѣль, безъ редъ,
Заблудени въ мъгла. Ни кжщи свѣтли
Отъ камъкъ знаеха да си градятъ, нито
Отъ дърводѣлство имаха понятие.
А въ дупки се зараняха, въвъ тъмнина,
Като въ мравунякъ сжщъ. И ни на зима,
Ни на цвѣтиста пролѣть, ни на лѣтни дни,
Кога настжпва знаеха тѣ края.
А всичко вършеха тъй безрасждно;
Доръ азъ имъ показáхъ небесни свѣтила,
Кога изгрѣватъ и захождатъ редомъ.
Да смѣтатъ и да пишатъ ги научихъ йощъ,
Дарйхъ ги съ паметь, майката на музи —
Добитъкъ впрегнахъ първи азъ въ ярема,
Научихъ ги да ѣздятъ и товарятъ,
Та тежки трудъ да не измжчва само тѣхъ.
Азъ първи заюздйхъ конетѣ за кола,
И съ туй се днесь гордѣе всѣки домъ богатъ,
И корабъ платнокрилъ имъ първонъ азъ
Устрбихъ. Ей такива добрини отъ менъ
Човѣшки родъ видѣ! Сега пъкъ азъ незнаемъ;
Отъ мойтѣ мжки какъ да се избавя.

Хоръ.

Тегла ти сж ужасни. И съ побъркань умъ,
Катъ лѣкарь лошъ, кога се разболѣе,
Въвъ отчаяние, не знаешъ самъ сега,
Какъвъ ще цѣрь ти болесть излѣкува.

Прометей.

Но йоще чуйте и чудете ми се вий,
Какви искуства, леснини намѣрихъ.
Безпомощенъ бѣ противъ болестьта напрѣдъ
Човѣшки род. Не знаеше лѣкарства
Ни пийки, ни мехлеми, гинеше си тъй.
И азъ го научихъ да прави билки,
Съ кои сега той всѣка болесть си цѣри.
Отъ менъ узнà той и да отгадава
И сънища, и тъмни на сждбата гласъ,
И знамения, що на пжть се случватъ,
И кривоклюнни птици въ своя си летежъ —
Що значатъ и отъ лѣво и отъ дѣсно;
Вражда, приятелство йощъ и другарство
И въ жъртвоприношения имъ показàхъ
Вида на вжтрѣшности отъ животни,
И бозитѣ съ какъвъ обичатъ цвѣтъ жлъчьта,
И всичкитѣ мѣнения на дрòба.
Първи азъ запалихъ тлъсти бутове
И крѣхки рибици — и тукъ открихъ му
Тайнството на пламъчнитѣ знаци, —
Очитѣ на човѣшки родъ отвòрихъ.
До тукъ за туй. Но вжтрѣ въ своитѣ недра
Богатствата, земята що ги крие —
Желѣзо, мѣдь, и злато, и сребро —
Посмѣлъ ли би да каже нѣвга нѣкой,
Че той ги е отъ мене пó-напрѣдъ открилъ?
Не! само пустохвалецъ би рекълъ това!
И най-насетнѣ въ кратцѣ всичко разбери:
Човѣку вси искуства даде Прометей.

Хоръ.

Недѣй забравя свойто злополуче
Съсъ тѣзъ безмѣрни на човѣшки родъ блага.
И, знамъ азъ, тѣзъ окови катъ ти паднатъ,
На Зевса равенъ ще да бждешъ ти по мощь.

Прометей.

Сждбата тъй не е заповѣдàла.
Прѣди отъ тия прики да се отпримча,
Безбройни изпитаня чакатъ мене —
Необходимостьта надвива на ума.

Хоръ.

А кой е кóричнй на необходимостьта?

Прометей.

Орисница трилична и Ерини зли.

Хоръ.

Нимá е пó-слабъ и всесилни Зевсъ отъ тѣхъ?

Прометей.

И той не ще избегне отъ сждба си.

Хоръ.

Но неговия дѣлъ не е ли вѣчна власть!

Прометей.

Не питай за това; не ще го чуешъ.

Хоръ.

И доста важно ще е туй, що тъй тайшъ.

Прометей.

За друго да говоримъ! Йощъ не е дошелъ
Часътъ и тазъ велика моя тайна
Да чуйте. Тукъ е моето спасение
Отъ тѣзъ вериги тежки и отъ тозъ позоръ.

Хоръ.

Страфа I.

Мисли противни на Зевса всемощни,
Стойте далече отъ менъ! Азъ всѣвга
Тамъ при свещения брѣгъ на баща си,
Бйкове тучни ще коля за жъртва;
Хули уста ми не ще да изпуснатъ; —
Нека вовѣки ме учи тазъ мждрость. —

Антистрофа. I.

Който живѣе въвъ сладки надежди,
Нему въ сърцето грѣй радость нетлѣнна.
А сега тръпки побиватъ ме цѣла,
Тебе окóванъ катъ вижждамъ въ упорство,
Почитъ на смъртни че далъ си да казвашъ.—

Строфа II.

Почитъ на тия подневни създания!
Ще ли сега и на тебъ да помогне
Нѣкой отъ тоя ничтожни народецъ —
Слѣпъ и неджгавъ, и вързанъ, и глупавъ?
Не тия, смъртнитѣ, ще отмъняватъ,
Зевсова воля какво е рѣшила.

Антистрофа II.

Твоята зла честь на туй ме научи. —
Друга днесь пѣсень запѣла бихъ тебѣ,
Не катъ на сватба, що пѣхъ ти, когато
Мойта сестра Езиона отведе,
Съ дáрове скжпи като я подмами,
Тебѣ блаженна съпруга да стане.

(Втурва се Ио).

Ио *(въ полуда).*

Въ кой край? При кой народъ?
Кой виси надъ тая
Бездна? Какъвъ ли грѣхъ си той изкупва?
Дѣ съмъ, ахъ, дѣ съмъ се залутала азъ горкана?
О! О!
Пакъ ме жегна.
Ето го... ето го иде
Аргосовия призракъ... помощь! помощь!
Ей стоокатия пастирь мой!
Какъ ме той дебне! Нали е убитъ!
Какъ го земя не погълна! И отъ ада дори,
И отъ ада ли доде менъ да прѣследвашъ
Край тѣзъ брѣгове пустинни?
Ей го и съ меденъ ми кавалъ засвири
На приспивка.
О! о! о!
Дѣ ще ме тласне
Тозъ мой проклети бѣсъ,
Дѣ? О, Зевсе, какво ти направихъ,
Зевсе, какво?
Че тъй ме наказа —
Бѣсна да скитамъ,
Бѣсна и луда?
О, господарю!
Чуй ми молбитѣ, чуй!
Съ гръмъ ме тресни,
Въ дънъ ме земя втикни,
Дай ме на стръвно море!
Че немога азъ вече,
Тѣзъ изпитаня, не мога търпѣ.
Азъ съмъ безсилна. —
На рогатата дѣва
Чувашъ ли гласа?

Прометей.

Какво? Не е ли туй момата бѣсна
Инахова? Раздуха тя любовни жаръ
Въ сърцето Зевсу и сега я гони
Херина ревнивость вредомъ и безспиръ.

Ио.

Името на баща ми ти знаешъ?
Кой си ти, кой, кажи ми,
Клетнико! Казвай на менѣ клета
Какъ ми узна болестьта? —
Пакъ ме жегна. О, нѣма,
Нѣма за мене миръ!
Херини гнѣвъ
Злобно безспиръ ме яде.
Има ли, има ли по́-тежъкъ
Отъ моя дѣлъ?
Още какви изпитаня ме чакатъ?
Казвай ти, казвай скоро!
И знаешъ ли
Нѣкоя билка за болестьта ми?
О, разправи ти,
Бързай, на бѣдната дѣва!

Прометей.

За всичко, що разпитвашъ, ще ти кажа
И съ ясни думи, безъ загадки — е́й сега!
Приятели така се разговарятъ.
Прѣдъ тебъ е, виждашъ, огнедавца Прометей.

Ио.

О ти спасителю на человѣшки родъ,
Безстрашни Прометее, кой те мжчи тъй?

Прометей.

Туку що си оплаквахъ самъ сждбата.

Ио.

А мене нѣма ли да ме послушашъ ти?

Прометей.

Потрай ти само, всичко ще узнаешъ.

Ио.

Кажи ни, кой те закова на тоя върхъ?

Прометей.

На Зевса волята, ржката на Хефеста.

Ио.

А че какви ли грѣхове изкупвашъ?

Прометей.

Това салъ нѣма да разправямъ пакъ сега.

Ио.

Тогази прѣдвѣсти на менѣ клета,
Кога ще тоя бѣсъ да ме остави.

Прометей.

Незнай — за тебе пò-добрѣ ще бжде.

Ио.

Защо ще крийшъ отъ мене, що ме чака йощъ?

Прометей.

О, не отъ завистъ, не отъ завистъ крия.

Ио.

Тогава що не ми го кажешъ, да си знамъ?

Прометей.

Не ми се ще да съкруша сърце ти.

Ио.

Отъ мене пò-вече не се грижи за менъ.

Прометей.

Щомъ искашъ да ти кажа; ето, слушай.

Хоръ.

Почакай. Първомъ мойта просба изпълни.
Сама тя по-напрѣдъ да ни разкаже
Злочестинитѣ си безбройни, болестьта.
Слѣдъ туй й прѣдвѣсти, какво я чака.

Прометей.

Да; Ио, не бива ти да имъ откажешъ туй,
Не бива — тѣ сестри сж на баща ти.
Пъкъ има и защо да си излѣй скръбьта
Човѣкъ и да поплаче, поридае,
Кога го слушатъ ближни съ трóгнато сърце.

Ио.

И какъ да ви откажа? Ази всичко
Сега ще ви открия. Нека ми сърце
Разкжсва споменътъ на туй събитье,
Кога ме връхлетѣ божествения бѣсъ.
Идватъ у моята спалня
Всеноцни призраци; и шепнатъ ми
На сънѣ сладко тѣ: „Блаженна дѣво,
Не ти ли йощъ омръзна туй моминство?
Я ставай, вънка те очаква, ставай,
Най-знатний младоженецъ; Зевсъ гори по тебъ.
Той иска тебе за съпруга. Моме,
Недѣй отритва Зевсови пригждки ти.
Излѣзъ, излѣзъ и бързай при рѣката
Въ зеленитѣ ливади, тамъ дѣ татко ти
Стадата си пасе, и Зевсу насити
Съсъ наслаждене погледъ страстенъ". Всѣка нощь

Такива сладки сънища сънувахъ;
Додѣ най-послѣ се рѣшихъ да питамъ
Баща си. Той веднага праща хора,
Единъ слѣдъ други, при Додона, Пития,
Да питатъ тѣхъ съ какви дѣла и думи
На бозитѣ ще може да се угоди.
Донасятъ всички вѣстници отъ тамъ
Сѐ тъмни, неразбрани тълкуваня.
Но най-накрай една Инаху доде вѣсть —
И ясна и ужасна: заповѣдватъ
Баща ми да изпѫди мене отъ дома,
Отъ родна ми земя въ незнайни крайща,
Ако не иска Зевсъ да му изпрати гърмъ
И цѣлото сѣмейство да погуби.
Повѣрва той тѣзъ прѣдсказаня и завчасъ
Неволно менъ неволната изгони,
Отъ страхъ прѣдъ завсовата мощь. Въ сѫщи день
Изникнуватъ рога менъ на челото.
Върхъ туй и шърколъ жилото забива въ менъ.
Азъ бѣсна, зъгвамъ се къмъ Лерна, тамо
Дѣ бистритѣ води на Керхния шуртятъ.
Но и жестокий Аргосъ стоокатъ навредъ
По стѫпкитѣ ми иде... Скоро него
Отъ ненадѣйно зла сѫдбина връхлетѣ,
Отиде той въвъ ада. Плѣска менъ сега
Богинята съ бича си тръпливи;
И отъ една земя се въ друга лутамъ.
Ти виждашъ мойта болесть. Ако знайшъ сега
Вѣсти за бѫдѫщитѣ ми страданя,
Но безъ да лъжешъ отъ съчувстве—по-голѣмъ
Позоръ не зная отъ лъжата.

Хоръ.

О! о! стига! недѣй вечъ, спри!
Нивга азъ не вѣрвахъ, нивга
Че таквазъ ще чуя страшна вѣсть —
Болки, стонове и ужасъ!
Остъръ мечъ прониза ми сърце.
Сѫдбо! сѫдбо!
Тръпки ледни ме побиватъ
Прѣдъ страданята на тазъ мома

Прометей.

Ти още отъ сега риданя, вопли?
Я стой, я стой и бѫдѫщето ти да чуйшъ!

Хоръ.

Разправяй, казвай! сладко е на болни,
Какво ще тегли да узнае наведнѫжъ.

Прометей.

Безъ трудъ изпълнихъ първата ви просба —
Каквото питахте за нейнитѣ бѣди.
Напрѣжнитѣ сама ви тя разправи.
Сега пъкъ слушайте, какво ще пати йощъ.
Тя Херниня гнѣвъ ще да изпитва.
Сега, о рожбо на Инаха, чуй и ти,
Изъ кой земи ще трѣбва да прѣминешъ.
Отъ тукъ на изтокъ ще завиешъ най-напрѣдъ,
И, тазь пустиня щомъ като изходишъ,
Ще видишъ Скититѣ, чергарски тозъ народъ,
Кой сплетенитѣ си подвижни хижи
Съ далекострѣлни пази лъкове. При тѣхъ
Недѣл се спира, а край брѣговетѣ
Скалисти, дѣ бучатъ вълнитѣ, замини.
Отъ лѣво тамъ Халибитѣ живѣятъ,
Ковачитѣ — отъ тѣхъ пази се много ти:
Туй диво племе не пропуща чужди;
И послѣ глей, при „Буйната Рѣка"
Да слѣзнешъ: но недѣй я ти прѣгазва,
Не можешъ; не напразно съ туй е име тя;
А бързай на Кавказъ да се изкачишъ,
На най-високата отъ всички планини, —
Отъ тамо Буйната Рѣка извира.
И отъ призвѣздни върхове на югъ
Се спускай; тъй ще стигнешъ скоро
При Амазонки, врагове на мжже;
И тѣ ще нѣкога да обитаватъ
Темйскира, при страшни Термодонски брѣгъ—
На корабъ мащеха и врагъ моряку.
Тѣ тамъ ще тебъ любезно да опжтятъ
Между вратитѣ на морето тѣсни,
Межъ Кимерийскитѣ, и тамо смѣло ти
Прѣплувай протокъ Меотийски.
И вѣчно ще да се приказва по свѣта
За твойто пжтешествие; „Босфоръ"
Ще бжде името на протока. И тъй
Вечъ отъ Европа въ Азия ти стжпвашъ.
Видѣхте ли какъвъ е олимпийски царь
Съсъ всички грубъ? Полюби тая смъртна
А послѣ я отблъсва да се скита въ бѣсъ.
Зълъ младоженецъ, дѣво, тебъ се падналъ!
И, до сега каквото съмъ разправилъ азъ,
Не край е, а начало на бѣдитѣ твой.

Ио.

О! о! горкó ми, горкó.

Прометей.

Ти отъ сега завайка и заохка.
Какво ще правишъ, всичко като чуйшъ до край.

Хоръ.

Нимà ти още мжки ще й казвашъ?

Прометей.

О, буренъ океанъ безнадежни тегла.

Ио.

И азъ живѣя още? о, хвърли се,
Хвърли се, Ио, отъ тѣзъ стръмни канари!
Въвъ бездната спасение те чака;
Неизцѣлими болки бърза смърть цѣри.

Прометей.

А моитѣ страданя тебъ да бѣха?
За мене и смъртьта я нѣма, и смъртьта,
На всичкитѣ злощастя край що туря.
И тъй ще да си чезна въ мжки азъ,
Додѣ не падне злия тозъ тиранинъ Зевсъ.

Ио.

Нима и Зевсъ ще падне нѣвга? Зевсъ ли?

Прометей.

Ще сяйшъ отъ радость въ тозъ му тежъкъ день, нали?

Ио.

Защо не? Щомъ ми праща тие мжки?

Прометей.

Е знай, не е на вѣтъръ туй, що думамъ азъ!

Ио,

А кой ще грабне Зевсовия скиптръ?

Прометей.

Самъ си съ безумнитѣ прѣдначинаня свои.

Ио.

Че какъ? Кажи ми, ако туй ти не вреди.

Прометей.

Женидба ще го изеде, женидба!

Ио.

Съ Богиня? Ако е за казване, кажи,

Прометей.

Какво ти трѣбва тебѣ? Туй е тайна.

Ио.

И тя, съпругата му ли ще го свали?

Прометей.

Не. Тя отъ него пò-силенъ ще да роди.

Ио.

И никакъ нѣма да му мине тазъ сѫдба?

Прометей.

Да, ако ми не паднатъ тѣзъ окови.

Ио.

Че кой ще ти ги снеме, катъ не иска Зевсъ?

Прометей.

Единъ отъ твойто сѣме е назначенъ.

Ио.

Не думай! Мое чедо да избави тебъ?

Прометей.

Слѣдъ десеть други поколеня третий.

Ио.

Сега вечъ не разбрахъ ти тъмнитѣ слова.

Прометей.

Тогазъ не питай и за твойтѣ мѫки.

Ио.

Не зимай ми подаденій вечъ залъкъ ти.

Прометей.

Тогазъ, отъ двѣ нѣща избирай си едно.

Ио.

Какви? Кажи ми ги и дай ми изборъ.

Прометей.

Сега! за твойтѣ бѫдѫщи тегла ли щешъ,
Или за моя избавитель, казвай!

Хоръ.

Едно за насъ, едно за нея остави.
Послушай ни молбата, Прометее!
На нея нейнитѣ тегла ѝ прѣдвѣсти,
Намъ твоя избавитель. Туй те молимъ.

Прометей.

Кога е тъй не ща да ви оставя азъ
Напразно да се молите на менѣ.
Захващамъ съ твойтѣ лутаници, Ио,
И всичко си записвай ти въ сърдцето.

Прѣплувашъ ли го протока, ще завървишъ
На слънцето по тежкитѣ пжтеки;
Слѣдъ туй прѣзъ буйно ще море да минешъ
Въ горгонскитѣ на Кистеня поля; и тукъ
Живѣятъ тритѣ лебедоподни
Форкиди — стари еднозжби три моми.
И тритѣ сж съ едно око. Ни слънце,
Ни мѣсечина е огрѣла нѣвга тѣхъ.
Наблизо и сестритѣ имъ крилати,
Тритѣ Горгони, змиокоси плашила.
Че, кой ги види, дъхъ не можъ да си поеме.
Пази се, казвамъ ти, отъ тѣхъ, пази се!
Но слушай и за други ужаси сега.
На Зевса остроклюнитѣ му псета,
Еднооката Аримасти диви,
На Плутона рѣката златна пазятъ.
Ти тѣмъ недѣй се приближава. Слѣдъ туй
Въ далечната земя ще да отидешъ
На черно племе, слънце дѣ извира.
Тече тамъ и рѣката Етионъ. Върви
По брѣговетѣ нейни сé, водопада
Доръ стигнешъ; тукъ отъ библоскитѣ планини
Води се лѣе Нилъ благословени;
И той въ Нилота, трижглена земя,
Ще тебе заведе. Тогава тука
Далечний градъ ще основешъ съ дѣца си.
Не ти ли й ясно нѣщо, неразбрано
Отъ мойтѣ думи, питай, ще ти кажа пакъ.
Сега азъ имамъ врѣме колко искашъ.

Хоръ.

Пропустналъ ли си нѣщо да разправишъ
Отъ бждащитѣ нейни ужаси, бѣди,
Разправяй; ако не, спомни си вече
За обѣщанието, намъ що даде ти.

Прометей.

На Ио пжтишата вече чухте.
И, за да знайте басни че не ви казвáхъ,
И минжлото нейно ще разправя;
Прочочеството ми туй нека подкрѣпи.
Но само най-послѣдньото ще кажа —
Излишно е за всичко да разказвамъ азъ.
Ти скиташе изъ *молоски* поляни,
Край стръмното Додонско бърдо; ето тамъ
На Зевса прорицалището чудно
Чрѣзъ шумолене на свещени джбове,
Безъ никакви загадки тебъ поздрави

Катъ знатна Зевсова съпруга. Какво?
Не те ли трогва още сладкий споменъ?
Отъ тамо пакъ назадъ прѣзъ гръмъ и бури
И тозъ голѣмий морски заливъ замина.
За въ бѫдѫще Йонийски ще се казва,
Да помнятъ смъртни, Ио гдѣ е чакъ дошла.
И нека ту́й те увѣри, че всѣвга,
Огколкото се вижда, повечъ виждамъ азъ.
Сега на думата си нека додемъ:
И тебъ и вамъ останалото да вѣстя.
Далечъ при устията нилски има градъ,
Нареченъ Канобосъ. Въвъ тоя градъ ще тебъ
Отъ бѣса Зевсъ да те избави. Послѣ,
Съ рѫка си кротко слѣдъ като погали тебъ
Роди щешъ черенъ синъ по име *Кроткий*,
За споменъ на милувката на Зевса.
И той ще жъне всичкитѣ поля на Нилъ.
Отъ неговото пето поколѣне
Въвъ Аргосъ до-щѫтъ дѣви петдесеть,
Подгонени отъ свойтѣ братовчеди,
Та тъй отъ бракъ прѣстѫпенъ да се отърватъ.
И стръвнитѣ соколи ще да зграбчатъ
Тѣзъ нѣжни гълѫби, — но *богъ* ще сѫди тѣхъ.
Че смѣло въ полунощна доба всѣка
Съсъ остъръ ножъ мѫжа си ще да прободе
Въ гѫрди; и въ земята Пелагийска
Тѣла имъ въ кръвь облѣни ще останатъ.
Дано Киприда тъй врази ми да погуби.
И само на една сърдцето меко
Ще спре рѫка ѝ отъ убийството; че тя
„Страхлива“ по̀ ще иска да ѝ казватъ,
А не „убийца“. И отъ нея царски родъ
Въвъ Аргосъ ще захване. Доста дълго
За туй би трѣбвало да ви разправямъ азъ.
И отъ това ще сѣме да излѣзне
Героятъ мощни, който ще избави менъ
Отъ мѫки. Туй ме е учила майка.
А какъ? Кога? Далечъ отвело би ме туй.
Пъкъ и не е тъй важно то за вази.

Ио.

О! о!
Изгори ми душата!
Пакъ ме жегна,
Пакъ туй огнено жило;
Ще се пръсне сърдце ми,
Свѣсть ми се вий,
Езикъ ми се схвана,

Въ пѣнни уста
Валятъ се смжтни слова.

Хоръ.

Строфа.

Да, мждрецъ, мждрецъ билъ оня,
Който е изрекълъ първи:
„Само бракъ съсъ равни дава
Щастие на този свѣтъ;
Не лъжи се по богатство,
И не гледай знатенъ родъ".

Антистрофа.

Нивга, орисници, нивга
Не отсжждайте на менъ
Бракъ съсъ бозитѣ блаженни.
Клета Ио азъ видѣхъ
Въвъ полуда какъ се екита
Бѣгайки отъ Херинъ гнѣвъ.

Еподъ.

Бракъ съсъ равни менъ не плаши.
И далечъ да е отъ менъ
Любовьта на вишни бози;
Че, каквото щешъ прави,
Нивга отъ ржцѣтѣ Зевсу
Нѣма да се отървешъ.

Прометей.

И ако се въздига Зевсъ надменний,
Ще падне той. Ще се ожени — и тъй
На прахъ ще стане неговото царство.
И клетвитѣ на сваления му баща
Ще да се струпватъ всички на глава му.
И само азъ отъ боговетѣ, само азъ
Открилъ бихъ нему заговора. Зная
И мога азъ. А нека той сега вилнѣй
Съсъ гръмъ и молний отъ небесния си тронъ
Надменно. Пакъ ще падне той съ позоръ
И нигдѣ нѣма да намѣри избавлене.
Единъ ужасенъ и непобѣдимъ чудакъ
Противникъ Зевсу ще излѣзне нѣвга.
Отъ гърмъ гласътъ му по̀-ще да гърми,
Отъ молня о̀гъньтъ му по̀ ще да гори;
И посейдоновий тризжбецъ страшни
Сломи ще тозъ юнакъ въвъ морски дълбини.
Тогазъ въ бѣди си Зевсъ ще да познае,
Какво е царь, какво е робъ да бждешъ.

Хоръ.

Каквото искашъ ти, за Зевса е бѣда.

Прометей.

Каквото и ще стане; пъкъ и азъ го искамъ.

Хоръ.

Да вѣрвамъ ли, че Зевса нѣкой ще свали?

Прометей.

И ще страдае пòвече отъ мене.

Хоръ.

И какъ ли не треперишъ ти при тѣзъ слова?

Прометей.

Безсмъртенъ съмъ! Какво ли ще ме плаши?

Хоръ.

Но мжки по-ужасни той ще ти навѣй.

Прометей.

Да мжчи! Ази съмъ готовъ на всичко!

Хоръ.

Прѣдъ Немезида колѣничи всѣкъ мждрецъ.

Прометей.

Пълзи, подмазвай се прѣдъ силний всѣвга ти!
Отъ ницо пò-ницо е Зевсъ за мене.
На произволъ той нека вилнѣй сега,
Но скоро той властьта си ще изгуби.
А, ето вѣстникътъ на Зевса иде тукъ,
Прислужникътъ на младия владѣтель.
Ще има той за мене прѣсни новини.

(Дохожда Хермесъ).

Хермесъ.

На тебъ, прѣмждри и злораденъ грѣшникъ,
Ти, който бозитѣ прѣзрѣ, и жалки родъ
Почете съсъ откраднатия огънь,
На тебѣ думамъ! Царьтъ иска да узнай,
Съ какъвъ се бракъ ти хвалишъ, че отъ трона
Щѣлъ Зевса да свали. Безъ забикалки
Кажи! И не създавай ми ти двоенъ трудъ;
Че виждашъ, Прометее, съсъ такива
Немирници катъ тебъ не се шегува Зевсъ.

Прометей.

Я какъ се пери той съ голѣми думи!
ва се — на богове е той слуга!

Зелени сте, о, господари нови,
И въ яка кула мислите се вие тамъ;
Но азъ не видѣхъ ли какъ двама вече
Падна́ха. Скоро ще и третий съ позоръ
Да падне. Да не мислишъ пъкъ, че страхъ
Отъ боговетѣ нови имамъ? Никакъ не,
Я си върви по пѫтя, що си миналъ вечъ,
Не ще намѣришъ ти, каквото търсишъ.

Хермесъ.

Сé съ туй надменното упорство твое
Въ таквозъ море отъ мѫки си потъналъ ти.

Прометей.

О, чуй, добрѣ да знайшъ: за твойто робство
Не бихъ си далъ злочестинитѣ мои.

Хермесъ.

Нали, да бѫдешъ *тука* робъ е по̀-добрѣ,
Отколко вѣстникъ да си вѣренъ Зевсу?

Прометей.

Ти, дръзкий глашатай и робъ на богове!
На хули пакъ съсъ хули се отвръща.

Хермесъ.

Охолно ти е сѣкашъ въ тия примки.

Прометей.

Охолю! Ахъ, дано въ таквозъ охолство
Да видя моитѣ врази — и тебе съ тѣхъ!

Хермесъ.

И азъ ли съмъ ти кривъ за твойтѣ мѫки?

Прометей.

Да, тъй е, знай: азъ мразя всички богове,
Добро кои съсъ зло ми отплатиха.

Хермесъ.

Азъ виждамъ малка тебъ не ти е лудостьта.

Прометей.

Вразйтѣ си да мразишъ, ако лудость е.

Хермесъ.

Търпимъ не билъ би ти, да си на воля.

Прометей.

Уви!

Хермесъ.

„Уви“? Тазъ дума Зевсъ не я познава.

Прометей.

Ще го научи врѣмето на всичко.

Хермесъ.

А тебе ни на разумъ не научи.

Прометей.

А то — не бихъ и дума казалъ съсъ катъ тебе робъ.

Хермесъ.

Не щешъ да кажешъ значи туй, що пита Зевсъ.

Прометей.

И трѣбвало да съмъ му благодаренъ йощъ.

Хермесъ.

Като съ дѣте си съ менъ играешъ тука.

Прометей.

И отъ дѣте не си ли ти пó-глупавъ,
Катъ мислишъ, че ще ти открия нѣщо азъ?
О, съ никакви мжченя, ни съсъ хитрость
Не ще ме Зевсъ накара да издамъ това,
Додѣто ми не паднатъ тѣзъ окови.
Вилнѣй сега, ти, Зевсе, съ бури, дъждъ и снѣгъ;
Съсъ гръмъ и молнии цѣлата вселена
Разтърсвай и разбивай — нѣма, нѣма ти
Отъ мене нивга да узнаешъ, кой ще тебъ
Отъ трона вишний да те сгръмоляса!

Хермесъ.

Да видимъ, тебе туй да ли ще може да спаси.

Прометей.

Видѣно и рѣшено й всичко вече!

Хермесъ.

Свѣсти се, неразумний ти, свѣсти и глей
При тия мжки умъ какъвъ ти трѣбва.

Прометей.

Съ ума си ти не ми задавай ядове!
Не ще ме нивга ти накарашъ, нивга
Отъ страхъ да падна на колѣнѣ Зевсу азъ;
Омразния безкрайно тозъ тиранинъ
Като жена, прострѣлъ ржцѣ, да моля азъ,
Отъ тѣзъ вериги да ме освободи!

Хермесъ.

Напразно значи съмъ говорилъ толковъ азъ,
Сърце ти никакви молби не трогватъ.

Катъ жребецъ младъ, несвикналъ на юзди,
Желѣзото гризешъ и риташъ само.
Но твоето упорство е напразно, знай:
Надменность всѣкога е немощь гнила,
И не спасене тя ти носи, а бѣди!
И чакай ти сега да видишъ, какъ въ море
Отъ мжки неизбѣжни ще да паднешъ,
Като не слушашъ мене . . Съ гръмъ и молний Зевсъ
Тозъ диви върхъ ще първомъ да съборя;
И мрачна бездна ще погълне върхъ и тебъ.
Слѣдъ много, много вѣкове въ подземни
Терзания тъй ще излѣзнешъ пакъ на день.
Тогазъ пъкъ зевсовото псе крилато,
Орелътъ стървенъ кръволоченъ, гостъ незванъ,
Вездень отъ твои дробъ ще ръфа стръвно
Голѣми, черни мръвки и ще лочи кръвь.
И не надѣвай се, че край ще доде
За тѣзи твой страданя, дордѣ за тебъ
Отъ бозитѣ се нѣкой не прѣжали
И въ мрачни адъ, при тартара да слѣзне.
Сега, мисли. И туй не сж тъй басни само:
Така ще стане то; че съ пустохвалство
Уста си нивга Зевсъ не е сквернилъ. Така,
Прави, мисли, но глей дано се разберешъ,
Упорство че въвъ нищо не помага.

Хоръ.

И право ти Хермесъ говори сега.
Ти стига съ твоето бѣйно упорство,
Свѣсти се и благоразуменъ бжди,
Че срамота е да грѣши и мждрий.

Прометей.

Отдавна знамъ азъ туй, що ти ми извѣсти.
Не е и никакъ чудно, врагъ врага си
Да мжчи.—Въ буенъ огънь да ме хвърли той,
Съсъ гръмъ и молнии и бури нека
Вселенната да разбунтува, нека
Земята той отъ коренъ да я изкърти,
Съсъ плѣсъкъ и трѣсъкъ вълнитѣ морски,
Да се издигнатъ до небесни вишни,
Въвъ тартара бездънни, мрачни нека
Сждбата ми жестока да ватласне менъ —
Но нивга нѣма той да ме умъртви!

Хермесъ.

На, вечъ умъмътъ му е размжтенъ; чуйте
Какво захвана да бълнува и бѣснѣй.
Не е ли сжща лудость туй? Що липсва йощь?

Безумний! Нѣма ли ти да прѣстанешъ?
Сега, вий, що видѣхте всички му бѣди,
И сълзи лѣхте зарадъ него, скоро
Далечъ, далечъ избѣгайте отъ тѣзъ мѣста,
Та отъ гръмовний небивалий трѣсъкъ
Да не изгубите ума си за всегда.

Хоръ.

Друго ми нѣшо кажи;
Тъй ще послушамъ азъ тебъ.
Какъ? Ти ме гонишъ отъ тукъ?
Гнжсни сж тѣзъ ти слова!
Нека загина съ него и азъ!
Мразя измѣна безкрай —
Още отъ дѣтски си дни
Най-вечъ отъ ней ме е страхъ.

Хермесъ.

Добрѣ да помните, какво ви казахъ,
Та послѣ въвъ бѣдитѣ, що ви чакатъ,
Сждбата не проклинайте напразно вий,
Да не речете, Зевсъ ви зло направи
Отъ ненадѣйно и коварно. Не! Сами
Навѣхте си вий злото прѣдвѣстѐно.
Да, вашето безуме ви уплете
Въвъ тазъ безрайна мрѣжа отъ злочестини.

(Отива си.)

Прометей.

Слова му се сбждватъ.
Тресе се земята.
Бубòти и тътне
Гръмовниятъ екъ.
Свѣткавици лжкатушни
Небето разпарятъ;
Вихрушки се виять; пѣсъкъ
Ефира смрачи.
Воюватъ вѣтроветѣ
Единъ противъ другъ; ще се слѣятъ
Море и небе . . . . .
Ето какво ми направи
Злобниятъ Зевсъ! О, светинйо
Майчина! Ефире свещений,
Вижъ ме какъ страдамъ
За правда азъ.

(Скалата изчезва заедно съ Прометея).

КРАЙ.

Прѣводитѣ на Новия Завѣтъ и тѣхнитѣ издания.

(Изъ статията на Попруженко: „Очерки по исторія возрожденія болгарскаго народа").

Отъ М. Московъ — Търново.

Заедно съ пробуждането на националното чувство у българина се сънна потрѣбностьта отъ прѣвода на Евангелието на чистъ, достѫпенъ народенъ езикъ, за да могатъ да се разпространятъ религиознитѣ истини и догмати между простолюдието. По-рано дамаскинитѣ и религиознитѣ сборници удовлетворявали религиозното чувство на българина, ала по-сетнѣ станало нужда да се прѣведе самото Евангелие на български. Най-напрѣдъ се заема съ това руското библейско дружество. Основано съ единичка цѣль въ 1813 г. да издаде книгитѣ на вѣтхия и новия завѣтъ на други езици, това дружество не могло да не се запита, да ли Евангелието не е прѣведено и издадено и на български зи българитѣ, чиято сѫдба доста почнала да интересува руситѣ. И наистина, въ петия отчетъ на това дружество (1817 г.) ние четемъ слѣдното: „Митрополитъ Гавриилъ, екзархъ кишиневски и хотински, вицепрезидентъ на бесарабското отдѣление отъ Руското Библейско Дружество, пише, че българитѣ, едновѣренъ намъ и съсѣденъ народъ, иматъ нужда да слушатъ думитѣ на живота на природния си езикъ, защото не разбиратъ славянски." Митрополитъ Гавриилъ се обѣщалъ „да се *научи*, намѣрватъ ли се на български прѣведени книгитѣ на Свещенното Писание, ако ли ги нѣма, ще се постарае да намѣри способенъ човѣкъ, който да го прѣведе." По-нататъкъ митрополитъ Гавриилъ нищо не можалъ да стори по тоя въпросъ: нито можилъ да се научи, да ли е прѣведено Св. Писание на български, нито можилъ да намѣри способенъ прѣводачъ; това се вижда отъ отчета за 1819 г., въ който се намѣрватъ писмата, които писалъ агентинътъ на британското библейско дружество *Пинкертонъ*, единъ ревностенъ разпространитель на библейското дѣло и енергиченъ сътрудникъ на руското дружество, което не веднажъ го е командировало въ различни мѣста. Въ тѣзи писма намѣрваме слѣдното любопитно мѣсто: „Българскиятъ езикъ, пише Пинкертонъ изъ Цариградъ, е единъ отъ славянскитѣ диалекти, за който ние не сме могли ощѐ нищо да направимъ. По тоя въпросъ азъ се отнесохъ до патриарха (Григорий, който пострада по-сетнѣ въ началото на гръцкото възстание). Той не само, че се съгласи на драго сърдце на моето прѣдложение, но ми даде до българския архиепископъ, който живѣе въ Търново, писмо, въ което го моли да избере едного или двама души, способни да извършатъ тая работа (да прѣведе Св. Писание), и самъ назначи единъ архимандритъ, на име Теодосий, отъ Бистрицкия мънастиръ, край Букурещъ, като най-способенъ за това."

Архимандритъ Теодосий се заловилъ тутакси съ всичката ревность за работа, и комитетътъ на дружеството въ отчета си за

1820 година можилъ да съобщи, „че прѣводътъ е вече готовъ" и че е въ намѣрение да влѣзне самиятъ комитетъ въ сношение съ началницитѣ на българското духовенство, за да даде на българина божествената книга прѣведена на български, а въ отчета за 1821 година четемъ, че между другитѣ прѣводи на Евангелието, дружеството е рѣшило да напечата и българския прѣводъ, който билъ пратенъ въ Кишиневъ да го прѣгледатъ и го намѣрили достѫпенъ на българитѣ за разбиране и „съгласенъ съ оригинала." Споредъ думитѣ на И. А. Гостовича, комитетътъ на руското библейско дружество издалъ въ 1823 г. една часть отъ тоя прѣводъ, а именно: само Евангелието отъ Матея.

Сѫдбата на тоя Теодосовъ трудъ е много тъмна; екземпляри отъ тоя прѣводъ нѣма ни въ една библиотека, и ние можемъ да говоримъ за него само възъ основа на много скѫдни, дошли донасъ свѣдѣния. И. А. Гостовичъ казва въ „История за прѣвода на Библията на руски", че още въ сѫщото врѣме, когато архимандритъ Теодосий почналъ да прѣвежда, много българи писали на комитета, че едва ли е въ състояние Теодосий да изпълни удовлетворително такава една важна работа. Слѣдъ година врѣме, т. е. въ 1824 г., когато прѣводътъ билъ отпечатанъ, П. Беровичъ въ послѣсловието на Букваря си нарече прѣвода много лошъ. Тѣзи отзиви на *сѫщинскитѣ* българи за труда на Теодосия, отзиви, несъгласни съ мнѣнието на недотамъ компетентнитѣ хора, които го прѣглеждали въ Кишиневъ, не говорятъ за високитѣ качества на тоя прѣводъ. Да ли недостатъцитѣ на прѣвода или пъкъ мисъльта, че е опасно да се разпространява Евангелието на простонароденъ езикъ, трѣбва да е било причината, но скоро отпечатанитѣ книги били събрани и, може би, унищожени, защото нѣмаме свѣдѣния, да е билъ разпространяванъ тоя прѣводъ. Въ книгата на А. Теодоровъ, № 304 стои: Новый Завѣтъ Спасителя нашего Господа Иисуса Христа. Въ Лондонѣ, 1828 год. Слѣдъ това върви забѣлѣжката: „Прѣвели: архимандритъ *Теодосий*, игуменъ на мънастиря Бистрица, и нѣкой си безименъ българинъ; издаденъ отъ англійското библейско дружество въ 5000 тѣла. Изданието било пратено въ Петербургъ, *гдѣто било всичкото унищожено.*" Тази забѣлѣжка е доста любопитна, но и загадочна. Да ли това издание е самостоятелно или го смѣсватъ съ петербургското издание, не зная. Слѣдъ толкова безуспѣшни грижи да се даде на българитѣ Евангелието прѣведено на езика имъ, руското библейско дружество, което 1824 г. почнало да клони къмъ упадъкъ, нѣмало вече желание да се залавя за това важно дѣло. Но мисъльта да се приготви и да се издаде Евангелието на български не заглъхнала; всички съзнавали дълбокото й значение, както българитѣ, тъй и поборницитѣ на възраждането ни. И тази мисъль могла най-сетнѣ да се осѫществи.

Въ началото на XIX в. американскитѣ и англійскитѣ мисионери, като агенти на британското библейско дружество, увлѣчени отъ интереса, що имала Европа къмъ сѫдбата на гърцитѣ, които заявили

правото си на свободенъ животъ, почнали често да кръстосватъ Балканския Полуостровъ, да даватъ възможность на гърцитѣ да се снабдятъ съ по-новъ и по-съвършенъ прѣводъ на Библията. Най-енергиченъ помощникъ на мисионеритѣ билъ извѣстниятъ търновски архиепископъ, екзархъ на България, Иларионъ, когото прѣпоржчалъ тогавашниятъ патриархъ Григорий V, като човѣкъ, способенъ да се залови да прѣведе Библията отново на гръцки. Иларионъ се заловилъ енергично за поржчаната му работа, но той въ писмата си до едного отъ агентитѣ на споменатото общество, Ливсъ, който живѣлъ въ Турция, изказва желание да се разпространи Библията на всички живи езици, както се вижда отъ писмата на Ливса до централното управление на библейското дружество въ Лондонъ. Тѣзи цѣнни документи изцѣло и въ откжслени се намѣрватъ въ доста интересната статия на Л. Винеръ, отъ която се възползува днешниятъ министъръ на просвѣщението, Ив. Д. Шишмановъ, да напише интересния си трудъ „*Ролята на Америка въ българското образование.*" Отъ писмата на Ливса, който се намѣрвалъ въ близки отношения съ Илариона, трѣбва да извадимъ заключение, че този гръцки иерархъ не е билъ заслѣпенъ съ гръцкия патриотизъмъ тъй силно, както много негови съврѣменници духовни лица гърци, които сж работили тогава въ България, и нѣмалъ къмъ всичко българско онази ненависть, каквато имало гръцкото духовенство; напротивъ, билъ е единственитъ иерархъ, който е допущалъ въ широката си епархия да се извършва черковната служба и да се прѣподава въ училищата на старословенски езикъ, който врѣдомъ другадѣ изъ България билъ изхвърленъ и се употрѣбявалъ изключително гръцкиятъ езикъ. Убѣждениятъ на Илариона, възгледитѣ, неговото отношение къмъ просвѣщението на българитѣ дали възможность на британското дружество и частно на Ливса да се надѣватъ, че Иларионъ ще имъ бжде помощникъ да прѣведе Евангелието на български. И наистина, въ 1827., когато Библейското дружество признало несполучливъ прѣвода, който извършили двама свещенници, които одринскиятъ архиепископъ му прѣпоржчалъ, то чрѣзъ агентитѣ се обърнало къмъ Илариона, *и той се заловилъ за прѣвода на Евангелието на български.* Но дали той самъ се заловилъ да прѣвежда или е поржчалъ другиму тая работа — не се знае. Така сжщо не се извѣстни имената и на двамата свещенници, които по прѣпоржката на одринскиятъ архиепископъ се заловили по-рано да прѣвеждатъ Евангелието. За грижитѣ на Илариона да се прѣведе то на български и да се намѣрятъ хора подготвени за тая работа, знаемъ отъ откжслека на едно Иларионово писмо въ съчинението на Априлова. Въ това врѣме, когато Иларионъ се грижилъ за прѣвода на Евангелието, чуло се, че въ Букурещъ почнало вече да се печата то на български, и затова било рѣшено да се почака малко и да не се прави новъ прѣводъ, до като не излѣзне отъ печатъ готовиятъ вече.

Наистина, въ 1828 г. Сапуновъ отпечаталъ прѣвода и на Евангелието и го пусналъ да се продава. *Този е първиятъ напечатанъ и пуснатъ за продань прѣводъ на Евангелието на български.* Пе-

търъ Сапуновъ е отъ Трѣвна, емигриралъ въ Букурещъ, гдѣто заедно съ другитѣ българи търговци не забравялъ положението на своя народъ и се силилъ колкото можалъ да помогне на неговото просвѣщение. Той се грижилъ да издава книги за българитѣ и за уредбата на училището въ България. Освѣнъ че издалъ прѣвода на Евангелието, съ името на Сапунова сж излѣзли нѣколко книги български; въ 1844 г. той прѣвелъ „*Историята на словенно-българскія народъ изъ историята на Раича*"; подъ негова, невѣмъ, редакция излизало въ Букурещъ периолическото списание „*Просвѣщеніе*", нѣколко книги сж печатани въ *типографіята* на П. Сапуновъ, който се нарича понѣкога и *канцеляристъ*. За Сапунова като човѣкъ, който билъ прѣданъ отъ сърдце на българското просвѣщение, и за грижитѣ му, които полагалъ за уредбата на училищата гл. 1 Априловата „*Денница*". Сапуното издание на Евангелието носи слѣдньото заглавие: „Новый Завѣтъ, сирѣчъ четыриите ѥвангелии на четыртѧхъ ѥвангелиста, переведены отъ ѥлинскіѧ на болгарскіѧ ѧзыкъ, който сѧ оупотреблѧва сега въ Болгаріѧта. Който сѣ благословеніето на сегашнаго Мїтрополїта на сичка та оуггроблахїа Господина Господина Григорїа. При преосвѣтлагѡ и пребысокагѡ Кнѧза Григорїа Гика Воєвода наче да сѧ печати а подиръ дохожданіето на Ѧрмїѧта на най-силната Імперїа на сичката Россїа прїе приличното окончанїе. Презъ осердїетѡ на едногѡ ѿ переводителите, а съ спомоществованїето, и харчьта на едноплемѣнцыте благочестивы хрїстїаны. Въ Букурещъ въ сѣтата Митрополїа въ лѣто мѡки цмїа мѣсеца. (Тупографъ Матѳей Бабановъ). (Слобарѣдитель Слабъ Конюбъ Калоферыцъ)." Слѣдъ заглавието иде прѣдисловието, отъ което се научаваме за имената на участницитѣ въ тоя трудъ.

Книгата е на форматъ 4'. Прѣдъ текста има четири ненумеровани страници; на първата е заглавието, втората е чиста, на третата и четвъртата има прѣдисловие. Страницитѣ на текста сж нумеровани съ славянски букви; всички страници сж 220. Много мжчно можйхъ да намѣря екземпляръ съ прѣдговора. Прѣдговорътъ е подписанъ: „*Переводитель Петаръ Сапуновъ—Трявненынъ*". Като сътрудникъ на Сапуновъ се споменава въ прѣдисловието и отецъ Серафимъ Искизахаренынъ, а митрополитъ Григорий, за когото се говори въ самото заглавие на книгата, е негли оня самия, който е извѣстенъ като прѣводачъ на влашки словата на Иоана Златоуста.

Ето началото на прѣдговора, като прѣдавамъ съдържанието: „Любезний читателю, казва Сапуновъ, който е подписалъ прѣдисловието, прѣдлагамъ ти плода на дългогодишнитѣ трудове мои и

на покойния отецъ Серафимъ Искизахаренына, Новия Завѣтъ, прѣведенъ на славѣнобългарски езикъ; наслаждавай се, като го четешъ на езика си. Тѣзи богодухновенни думи ще изправятъ живота ни и ще ни помогнатъ да станемъ мждри, милостиви, въздържливи и ще се проникнемъ съ любовь единъ къмъ другъ. Като видѣхме, че нашия народъ прѣзъ толкова вѣкове стои въ тъмнина и не знае св. Писание, ние, до колкото ни помогна Богъ, го прѣведохме, за да помогне и на нашия народъ. За сега издаваме само Евангелията, но, ако нашето издание се посрѣщне благоприятно, скоро ще издадемъ и апостолскитѣ дѣяния съ апокалипсиса". Дѣянията и апокалипсиса не били отпечатани заедно съ Евангелието, защото нѣмало срѣдства. Затова Сапуновъ моли всички съчувствуващи на дѣлото му да съдѣйствуватъ за по-скорошното разпродаване на Евангелието. „Подражавайте, казва той, на господина Григория, митрополитъ угровлахийски, който не само че отпечата Евангелието безплатно, но и „грошовно спомоществование стори"... Безъ помощьта му не би могло да се появи на свѣтъ Евангелието. Слѣдъ отпечатанието на апостолскитѣ дѣяния, казва Сапуновъ, имената на всички спомощници ще бждатъ печатани за вѣченъ поменъ.

Безъ да се гледа на това убѣдително прѣдисловие, Сапуновото издание, което българитѣ не могли да не срѣщнатъ радостно, не се разпространило както трѣбва. Причината на това били събитията прѣзъ 1828 год., когато избухнала войната между руситѣ и турцитѣ, и рускитѣ войски подъ началството на фелдмаршала Витгенщайна, като прѣвземали постепено различни пунктове отъ Турция, отвлѣкли вниманието на българитѣ на друга страна. Тази война се свършила съ Едринския миръ прѣзъ септемврий, 1829. Слѣдъ тая война Гърция добила своята независимость. Българитѣ искали да се възползуватъ отъ новитѣ обстоятелства и да поправятъ лошото си положение: тѣ мислили, че е дошълъ деня на освобождението имъ, за това се заловили да приготвятъ възстания. При такива обстоятелства никой не е мислилъ за литература. Ала всички тѣзи движения и очаквания на българитѣ нѣмали никакви резултати, и положението на роба не се подобрило Отново пакъ се подигнали на пръвъ планъ всички онѣзи въпроси, които интересували българина до войната, появилъ се и въпросътъ за изданието на Сапуновото Евангелие. Британското библейско дружество, което радостно било посрѣщнало прѣвода на Евангелието на български, поискало да се разпространи тоя прѣводъ колкото се може повече; за това било поржчело на свой единъ агентъ да влѣзне въ споразумѣние съ Сапунова и да изисква отъ него неразпродаденитѣ екземпляри на Евангелието. Прѣди да изпълни тая поржчка, агентинътъ взелъ единъ екземпляръ и отива въ Търново при архиепископа Иларионa да се научи отъ него, до колко прѣводътъ е достжпенъ на простия народъ. Нѣмало въ Търново Иларионa, но единъ протосингелъ, чиновникъ отъ канцеларията му, увѣрилъ агентина, че Сапуновиятъ прѣводъ е добъръ, а езикътъ му е напълно достжпенъ, и всички въ България могатъ да го разбиратъ. Тѣзи

протосингелови думи имали голѣмо значение за библейското дружество, защото то искало, щото прѣводътъ да бѫде достѫпенъ за простолюдието, а да не е сиво сборъ отъ думи ту старославянски, ту български, какъвто билъ прѣводътъ, който Фотиновъ прѣдложилъ на дружеството. Мнѣнието, изказано въ Търново за Сапуновия трудъ, било подкрѣпено и по други мѣста въ България. И въ 1841 г. агентитѣ на библейското дружество писали въ централното управление на това дружество въ Лондонъ доста благоприятни отзиви за Сапуновия прѣводъ, и библейското общество би издало съ нѣкои поправки тия прѣводъ, защото първото издание било разпродадено и въ 1838 г. ставало нужда отъ второ издание. Но въ това врѣме се чуло, че въ България отново се прѣвежда Новия Завѣтъ и за тая работа се грижи Иларионъ, който намѣрилъ вече и прѣводачъ. За библейското общество участието на Илариона въ тая работа имало доста голѣмо значение, защото отъ дълги години се било убѣдило то, че колкото се отнася до прѣвода на Евангелието на български, мнѣнието на Илариона има голѣма цѣна. Прѣдъ видъ на това библейското дружество се отказало отъ намѣрението си да издава Сапуновия трудъ. Прѣводачътъ, когото Иларионъ избралъ, билъ Неофитъ Рилски.

Неофитъ Рилски, който споредъ мънастира, въ който билъ иеромонахъ, носи името Рилски, е билъ подготвенъ за тая работа. Той сериозно изучилъ стария и новия гръцки езикъ, знаелъ черковно-славянски, владѣлъ добрѣ руски и сръбски; дългото му изучване на български езикъ, за да състави граматика и рѣчникъ, давали надѣжда, че той най-добрѣ отъ всички извѣстни тогава българи ще прѣведе Евангелието на български. Иларионъ, като избралъ Неофита прѣводачъ на Евангелието, ималъ и други основания да се надѣва, че работата ще бѫде съвѣстно изпълнена: по негова прѣпоръка Неофиту било поръчено да ръководи училището въ Габрово, и Неофитъ изпълнилъ съ любовь и умѣние възложената му работа, която изисквала много трудъ и врѣме. Наистина, Неофитъ се заловилъ да прѣвежда Евангелието по край другата си работа въ Габрово и въ 1840 г. излѣзло първо издание на труда подъ заглавие: „Новый завѣтъ Господа Нашего Іисуса Христа сега новопреведенный ѿ славенскаго на болгарскій языкъ отъ Неофута иеромонаха П. П. Рыльца и съ прилѣжаніемъ прегледанъ и одобренъ ѿ преосвященнѣйшаго и прѣмудраго Митрополита Терновскаго Г. Г. Іларіона. Въ Смирнѣ въ типографіи Д. Даміанова и содружества 1840 г. (516 стр. 8°). Срѣдствата да се напечата тоя трудъ дало британското библейско дружество чрѣзъ своитѣ агенти, които условили прѣвода; тѣ избрали и печатница да се отпечата книгата. Тогава нѣмало въ цѣла България печатница съ славянски шрифтъ, за това дружеството съ свои срѣдства нагласило специаленъ български отдѣлъ въ Смирна

въ печатницата на гърка Дамианова, и тукъ билъ отпечатанъ прѣгледания отъ Илариона Неофитовъ прѣводъ. Винеръ, като дава свѣдѣния за българския отдѣлъ въ Дамиановата печатница, казва, че Неофитовиятъ трудъ се отпечаталъ още отъ 1838, 1839 г. на части и едва въ 1840 г. билъ издаденъ цѣлъ. Но екземпляри отъ това издание (отъ 1838—39 г.) не сж извѣстни. Професоръ Ив. Шишмановъ, като допуща, че е възможно да е имало български отдѣлъ въ Дамиановата печатница, напълно основателно доказва, че този отдѣлъ не можелъ се нарече първа българска печатница: архимандритѣ Теодосий е открилъ такава печатница въ 1838 г. въ Солунъ.

Не се знае, какъ се е разпространявалъ Неофитовиятъ прѣводъ между българския народъ, за когото е билъ назначенъ, но всичкитѣ духовни гръцки власти го посрѣщнали доста неприятелски: вселенскиятъ патриархъ заповѣдалъ да го унищожатъ. М. Соловевъ казва: „Прѣводътъ на о. Неофита дигна голѣмъ шумъ; цариградскиятъ синодъ забранилъ да го четатъ българитѣ, които съ голѣма жажда обичали да четатъ Евангелието на своя езикъ". Съ това се обяснява, защо толкова малко екземпляри сж се запазили отъ това издание.

Но това отношение на гръцкото духовенство къмъ първото издание на Неофитовия трудъ не могло да се отрази върху понататъшната му сждба, и тоя трудъ прѣтърпѣлъ нѣколко издания; тъй въ 1850 год. се явило второ издание (въ Смирна, въ сжщата, Дамиановата, печатница, съ сжщитѣ страници), въ 1853 год. трето издание, въ 1837 г. четвърто, а въ 1859 г. вече шесто издание (всички, освѣнъ третото издание, сж печатани въ печатницата на Иосифа Романовъ). На послѣдната страница на първото издание въ 1840 г. е казано: *„Конець и Богу слава"*, а на сжщата страница на *шестото* издание е казано: *„Край и Богу слава"* и освѣнъ това: *„Корректоръ А. П. Гранитскій. Словослагатель Даніилъ Хр. Поповъ."* Първото издание е напечатано съ черконно-славянски шрифтъ, а шестото — съ гражданска азбука. Когато прѣводътъ се приготвялъ за ново издание, прѣгледвалъ се е, прѣредактирвалъ се е наново. Това може да се види отъ посланието на ап. Павла къмъ римлянитѣ; първото издание на това послание се свършва съ 24 стихъ отъ 16 глава, както обикновенно се свършва то споредъ приетия у насъ текстъ и споредъ много стари списъци, а въ шестото издание слѣдъ 24 стихъ има още *три* стиха, които въ първото издание, както и въ нашия текстъ и много стари списъци, се намѣрватъ въ края на 14 глава. Въ Вулгата и въ новитѣ гръцки издания сж прѣнесени тѣзи стихове отъ 14 глава въ края на 16-та.

Сапуновъ е прѣвеждалъ отъ *гръцки* Евангелието; това се вижда отъ самото заглавие на прѣвода му и отъ много мѣста въ самия текстъ. Но той ималъ подъ ржка и черковнославѣнскиятъ прѣводъ и се ползувалъ и отъ него; напр., има изрази и разположение на думи, които напомнюватъ черковнославѣнскиятъ текстъ. Ето такъвъ примѣръ: писано є, не туку за хлѣбъ живъ ще бадє чело-

бѣкъ: но за сѫкож дума кожто излѫзва изъ оустата Бѫжіи. Тогисъ го поѣ діавола въ сѫтиѫ градъ и го тури на крилото черковно. Тука Сапуновъ е замѣнилъ черковнославѣнскитѣ думи въ текста съ български, напр., *дума* вмѣсто *глаголъ*, *кожто излѫзва* — вм. *изходящемъ* и пр. И други мѣста има въ прѣвода му, които показватъ, че се е ръководилъ отъ черковнославѣнскиятъ текстъ, като е прѣвеждалъ; напр., „*Любете враговете вашы: благословете които ва калнатъ: добро струвайте на които ва мразѫтъ: и сѫ молете за които ви струватъ напастъ и ва изгонватъ;* тука е запазена общата структура на цѣлия стихъ, като сѫ замѣстени черковнославѣнскитѣ думи въ текста съ български. Освѣнъ това, Сапуновъ е оставилъ много черковнославѣнски думи въ прѣвода си, като е обяснилъ нѣкои. Напр.

волсви е пояснена . . . . — звѣздочетци
Черта . . . . . билешка
рака́ . . . . . мужикъ
Мытарите . . . . . гюмрюкчіите
внимайте . . . . . земете отъ оумъ
Сотникъ . . . . . на сто глава
Жестокъ . . . . . твардъ
взыща . . . . . намѣри
съ лихвата . . . . . съ файдата
плѣнени . . . . . поробѣни и пр.

Но въ нѣкои случай много черковнославѣнски думи въ българския текстъ на Сапунова сѫ оставени непояснени. Ала ние не трѣбва да обвиняваме прѣводачътъ за това: той е много заслужилъ на българитѣ, като имъ направилъ Евангелието достѫпно. И Неофитъ дори, който е билъ доста подготовенъ за работата си, ползувалъ се отъ Сапунова за прѣвода си, който направилъ „отъ словенски". Това може да се види отъ слѣднитѣ сравнения:

Сапуновъ:

Мат. 4: 6: Н-мѹ дѹмаше ако си сїнъ Бѫжїй, фарли сѫ долю защото писано е: чи на агїлы те си ше запобѣда за тебѣ да та пазѫтъ, и на рацѣ ше та зематъ...

Пакъ го поѣ діаволъ на планина высока тварде, и показа мѹ сичките царства на свѣта и славата тѫхна. И

Неофитъ:

И говореше му, ако си сынъ Божіи фѹрли се долу защо то е писано: че на Ѧнгелы те си ще запобѣда за тебе, и на ржце те ще те носѧтъ....

Пакъ го взе діаволъ-а и воскачи го на една планина много висока и показа му сичкитѣ царства на сѣвѣта

дꙋмаше мꙋ: тѣсъ сичкитѣ ще ти дамъ, ако паднешь да ми се поклонишь...

Просѣте, и ще би сѫ даде: тарсѣте и ще намѣрите: чюкайте и ще би сѧ отвори. Защото сѣкій който проси пріема, и който тарси намира, и който чюка ще мꙋ сѫ ѿвори. Или кои е ѿ васъ человѣкъ ѿ когото ако поиска сїнъ мꙋ хлѣбъ, камакъ ли ща мꙋ подаде; или ако поиска рыба, заміѫ ли ще мꙋ даде...

и слабата тѣхна. И рече мꙋ: тіѧ сичкитѣ ще ти дамъ, ако паднешъ да ми се поклонишъ...

Просѣте и ще би се даде: трасѣте и ще намѣрите: чꙋкайте и ще би се ѿвори. Защото секои, който проси пріема, и който тѫрси находда и който чꙋка ще да мꙋ се ѿвори. Или кой человѣкъ е ѿ васъ ѿ когѡто ако поиска сынъ мꙋ хлѣбъ камень ли ще мꙋ даде. Или ако поиска рыба змиѧ ли ще мꙋ даде...

Това общо нѣщо въ двата прѣвода не е случайно. Неофитъ е признавалъ, че Сапуновиятъ прѣводъ напълно отговаря на цѣльта и на задачата — да се даде Новия Завѣтъ на достѫпенъ и разбранъ български езикъ, затова на много мѣста си е служилъ съ сѫщитѣ изрази, съ каквито си служилъ Сапуновъ. Като се стараелъ Неофитъ да направи прѣвода си разбранъ за българския четецъ, употрѣбявалъ чисто български думи, но на много мѣста не избѣгвалъ и турскитѣ, като не търсилъ да ги замѣни съ български, защото били разбрани за народа; напр., **гюмрꙋкчїйница, пазарь, сарафи, файда, гемія.** Българитѣ останали много благодарни отъ труда на Неофита, както говори Априловъ, но не по-малка заслуга е прѣвесълъ и Сапуновъ съ сътрудника си о. Серафима. Мисля, че и днескашнитѣ българи сѫ благодарни на онѣзи дѣйци, които сѫ работили въ началото на националното ни възраждане.

Такава е въ общи черти историята на двата прѣвода на Новия Завѣтъ на български. Двама българи, навѣрно най-добритѣ прѣдставители на онова просвѣтително движение, което обхвана цѣлия български народъ въ началото на XIX вѣкъ, се заловиха да направятъ достѫпенъ за народа си живота на Христа. Прѣвеждането на св. Писание у единъ народъ, който, безъ да има самостоятеленъ животъ, не билъ подготвенъ за литературна дѣятелность, свидѣтелствува, че прѣдставителитѣ на тоя народъ знаели онія пѫтища, по които трѣбвало да тръгнатъ българитѣ, за да достигнатъ пълното си национално пробуждане и нравствено възраждане и самосъзнание. И Са-

пуновъ и Неофитъ съ своитѣ прѣводи сѫ прѣнесли голѣма заслуга за своя народъ въ дѣлото на възраждането; доста голѣмо е било значението на тѣхнитѣ литературни трудове: съ тѣхъ тѣ показали, че езикьтъ на отъ всички забравения български народъ е годенъ да прѣдаде евангелскитѣ истини. Дѣйствително, и двамата прѣводачи сѫ срѣщнали доста спънки въ своята работа: трѣбвало да търсятъ думи и изрази да изкажатъ евангелския текстъ на езика ни, който не билъ пригоденъ още за това; трѣбвало да търсятъ думи, които да отговарятъ по смисълъ на оргинала, а това не било особено леко. Ала и двамата съумѣли да надвиятъ голѣмитѣ мѫчнотии и да дадатъ Словото Божие на езикъ, който нѣмалъ още граждански права въ училищата и черковитѣ.

Послѣднитѣ усилия за елинизма въ Македония.

(Бѣлѣжки върху козните и домоганията на елинизма въ Македония отъ най-ново врѣме).

Отъ **Вѣстителевъ**. — Софил.

Ето една интересна, твърдѣ полезна и съврѣменна за нашата българска публика книжка, която трѣбва съ внимание да се прочете, защото съдържа важни и цѣнни данни по гръцкитѣ агитации въ Македония.

Ние съ внимание я прочетохме и, като схванахме нейната цѣль, особено въ тия тревожни за нашитѣ задбалкански братя врѣмена, намѣрихме за потрѣбно да направимъ и отъ своя страна нѣколко допълнителни бѣлѣжки, които не ще бждатъ, вѣрвамъ, безъ полза, тоа-ва повече, гдѣто до сега никой не се е заелъ да каже нѣщо по тоа въпросъ

Книжката се състои отъ петь глави, отдѣлно всѣка въ началото си подробно озаглавена, така щото читательтъ лесно може да намѣри и прочете исканата подробность.

Въ първата глава се говори: за гръцкото кралство и неговото население; за четитѣ, изпратени отъ Гърция прѣзъ 1830, 1853 и 1867 години; за жителитѣ отъ Аграфа, за тѣхнитѣ просби и посрѣдничеството на френския консулъ Champoiseau и д-ръ Тина. Изложението си авторътъ почва отъ Наваринъ, гдѣто била съсипана турско-египетската флота въ 1827 год. Слѣдната година френска войска изгонва турскитѣ гарнизони отъ Пелопонезъ. Най-послѣ, на 3-и февруарий 1803 г. лондонскиятъ конгресъ образувалъ едно ново малко кралство, подъ име елинско, което винаги е претендирало, както черногорското отъ сѣверъ, да се уголѣмява на смѣтка на албано-влашката раса. Това кралство, което споредъ Англия, не трѣбвало да заема Пирванската планина, защото оттатъкъ тая планина нѣмало гърци, въ 1836 г., споредъ *Cantu* (т. 18, стр. 168) брояло 700,000 жители, въ 1840 малко повече, а въ 1864 г. Англия му даде и Йоническитѣ острови съ около 250,000 души население.

Това, което въ извлечение прѣдадохме отъ прѣдметната книжка, пара ни да си припомнимъ нѣкои случки, които стоятъ въ свързка съ него, а именно, че не е само Англия, която не е искала, щото гръцкото кралство да се простре оттатъкъ Пирвасъ; Австрия, казва Метернихъ, като гледала, че образуването на едно гръцко кралство е неминуемо, прѣдлагала то да не прѣминава даже границата на Пелопонезъ и на островитѣ; защото тѣ сж единчкитѣ граници, които могатъ да се означатъ като гръцки, (т. 4, р. 216). Сжщо и професорътъ *Paparigopoulo*, най-ученния капацитетъ по историята, какъвто нѣкога е нивала Гърция, въ своитѣ публични лекции, е казалъ, че *старото отечество на гръцкия народъ се ограничавало въ областитѣ,*

обемани между Тесалия и носа Малеа, и че старитѣ гърци, ревниви за титлата елинъ, не благоволявали да я дадатъ на епирцитѣ и на македонцитѣ (Spectateur d'Orient, 6 janvier 1885).

Понеже, по свидѣтелството на *Canning*-а, на *Palmerston*-а на *Paparigopoulo* и на други учени професори отъ Атина, нито Епиръ, нито Тесалия (толкова повече и Македония) не сж нѣкога образували часть отъ Гърция, то ние никакъ не можемъ да разберемъ на какво основание днешнитѣ гърци изявяватъ претенциитѣ си за тия области и желанието да бждатъ тѣ присъединени къмъ Гърция, която е осждена отъ морето да не бжде никога, освѣнъ едно *мирмидонско кралство.*

Ако ние така говоримъ за Гърция и за гърцитѣ, това не е никакъ отъ антипатия, но защото ни се прѣдстави прѣди нѣколко врѣме случай да видимъ една огромна карта, съ заглавие, карта на елинскитѣ страни (χάρτης τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν). Като я видѣхме само отъ далеко, ние не можахме да се увѣримъ, дали тя бѣше наистина картата, която Paparigopoulo е далъ да се напечата въ ателиетата на г. Kiepert-а, за да мине по такъвъ начинъ, като дѣло на прочутия географъ.

Работата е, че, като я види човѣкъ и като слѣди по очъртанията и боитѣ, *елинскитѣ области* прѣминаватъ задъ Дунава и се простиратъ дори до Карпатитѣ, като обематъ молдовлашкото кралство, княжеството България съ Румелия и, само за албанската раса (незнаемъ защо) оставя едно кжтче отъ басейна на шкодренското езеро.

Попитанъ единъ пжть да се произнесе върху произхождението на тази лъжовна карта, г. Kiepert отговорилъ на почитаемия редакторъ на в. „Courrier d'Orient", че е била начъртана въ Атина; че Paparigopoulo я изпратилъ въ Берлинъ, като е получилъ тамъ позволението да я напечата въ неговитѣ (на Kiepert-а) ателиета, но че тя не е била негово собствено произвѣдение.

„Би могли много добрѣ, отговорилъ Kiepert, да я напечататъ другадѣ, но *гръцкото лукавство* намѣри за по-изгодно да я напечата при мене, за да даде на тоя лъжливъ фактъ авторитета на моето име".

Безъ никакво съмнѣние, покойната императрица Виктория и нейнитѣ министри били наградени съ подобни карти, и отъ тука произлиза именно обстоятелството, че Англия, измамена, направи демонстрацията въ Катари и поиска да даде на гърцитѣ това, което Русия не даде никакъ на българитѣ, на черногорцитѣ и на сърбитѣ.

Ние нѣма какви да прибавимъ къмъ останалитѣ свѣдѣния, които авторътъ ни дава въ сжщата глава на книгата. Тие интересни подробности оставяме читателя да потърси въ въпросната книга.

* * *

Нека прѣминемъ къмъ разглеждане на втората глава. Въ нея се разправя за нахлуване на гръцка войска въ турска територия, по случай руско-турската война (1877 г.); за оттеглюването на тая войска назадъ, по съвѣтитѣ и обѣщанията на Англия да издѣйствува сама, при уреждане руско турския въпросъ надлежното; свикване на бер-

линския конгресъ; приемането въ него, по ходатайството на Англия, на двамата гръцки комисари Рангави и Делияни; тѣхнитѣ чудовищни претенции прѣдъ конгреса; неговото мнѣние относително изправянето на границата въ Тесалия и Епиръ (въ засѣданието му отъ 1 юлий); свикване по този случай конференция въ Превеза; мемоарътъ на Мухтаръ паша; за протеститѣ на албанцитѣ и за изпращането отъ тѣхна страна въ Европа комисари; за янинския комитетъ, за неговото настоятелство, за членоветѣ и спомоществувателитѣ му; за прошението му до крали Георги, написано задъ иконостаса на янинскитѣ църкви (подъ което прошение всѣки добъръ християнинъ трѣбваше да се подпише); за главнитѣ агенти на тоя комитетъ и за тѣхнитѣ дѣйствия, кждѣто тѣ ходили; за янинската гимназия и за равпилянане по комитетски работи нейнитѣ огромни доходи (капиталъ 1,107,610 рубли въ московската банка, 143,800 фиорина въ виенската и 515,000 драхми въ атинската банки); за цариградската конференция и за мемоара на Сафетъ паша.

Всички тия работи, толкова интересни, прѣдаваме само въ резюме, като оставяме тѣхнитѣ подробности на любознателнитѣ читатели да намѣрятъ и прочетатъ въ самата книга. Мѣстото му е да изкажемъ тука нѣколко мисли, които нѣма да бждатъ безинтересни.

Какво липсва на гърцитѣ да бждатъ единъ голѣмъ народъ? — Пространство, число и обвивки. Пространство въ географическо отношение, численость по народонаселение, обвивка или облѣкло въ морално отношение.

Пространство: защото, окастрена както е отъ Провидението, Гърция не е образувала и не ще образува никога държава отъ нѣкаква важность.

Обвивка или облѣкло: защото безъ искренность, безъ взаимно добѣрие, никога нѣма да се сполучи тази морална връзка, която сдружава човѣцитѣ, циментирва душитѣ и образува нациитѣ.

Безъ съмнѣние, че въ една епоха, когато познаваха по-добрѣ Америка и нейнитѣ диви народи, нежели Европейска Турция и нейнитѣ антипатични национности, Байроновци и другитѣ Тиртеевци отъ своята епоха, прѣдприеха да възкръсятъ елинизма.

Но какво нѣщо е елинизмътъ? — Една мъглива измислица, единъ фантомъ, една химера, защото, никога, въ своитѣ най-хубави дни, старитѣ гърци не могли да се сплотятъ въ едно народно тѣло. Настанени по-южно въ Византия, тѣ се валяха въ всѣкакъвъ видъ орги и не прѣставаха да се каратъ даже въ момента, когато страхътъ отъ турцитѣ би трѣбвало поне да ги съедини.

Споредъ свидѣтелството на Метерниха (и тоя човѣкъ трѣбва да е знаелъ нѣщо), образуването на гръцкото кралство се дължи на вкривевата английска политика. Какво е спечелила Англия въ тоя случай, Метернихъ ще ни каже. Ето текстуално неговитѣ думи:

„Англия, които трѣбва да се спомене на първо мѣсто, като *най-първа виновница на злото*, Англия, тикната отъ страха да види подиръ това, новия руски императоръ Николай да се прѣдаде въ частни прѣдприятия, рѣши да изпроводи князъ Велингтона въ Пе-

тербургъ, за да отвърне злото... Но князътъ скоро разбралъ, че вмѣсто да спрѣ движението на Русия, бѣ приготвилъ *тежки вериги за Англия*, въ полза изключително на Русия" (т 4, стр. 604).

Ако политическитѣ усложнения, ожесточени отъ Англия, свършиха съ Адрианополския миръ (1829) и тежкитѣ вериги, за които говори Метернихъ, колко повече Санстефанския и Берлинския миръ не ги направи по тежки! До толкова е вѣрно, че, трудейки се за гърцитѣ и искайки да направи отъ тѣхъ единъ противовѣсъ на руското влияние, Англия не е никога направила друго нѣщо, освѣнъ да вреди на собственитѣ си интереси.

Идеята на Берлинския конгресъ, щото гръцката граница да бжде до р. *Тиамисъ* (Каламасъ), отъ една страна, и до Олимпъ, отъ друга, и да се взематъ отъ Турция двѣ еднички хубави пристанища на западната часть на нейната империя, не дойде никакъ въ ума на прѣдставителитѣ въ лондонскитѣ конф ренции, защото знаяха поне старата история, пъкъ и границитѣ, които (както сами видѣхме въ първата глава) тя опрѣдѣляше на нѣкогашния елинизъмъ.

* * *

Да прѣминемъ къмъ третята глава на прѣдметната книга, чието съдържание, резюмирано, е слѣдньото:

1) Единъ офицеринъ отъ пруския генераленъ щабъ, който посѣщава гръцко-турската граница, на връщането си въ Берлинъ обявява, че отстѣпването на Мецово ще бжде за Турция самоубийство; 2) влашка депутация отъ Тесалия се готви да тръгне и да протестира прѣдъ посланицитѣ на великитѣ сили противъ присъединението на Тесалия къмъ Гърция, но нейното тръгване (за което единъ влашки патриотъ прѣдложилъ доброволно 100 лири турски) се забавя отъ отоманското министерство; разсѫждения, относително войствеността и народния характеръ на властитѣ; не интелегентность на турскитѣ министри. 3) Падане на министерството Биконсфилдъ, въ Англия и радостното по тоя случай писмо на лариския митрополитъ до Агиотафитисъ, главния ржководитель на гръцкитѣ комитети въ Турция; писмо до сѫщия, отправено отъ гръцкия патриархъ чрѣзъ дринополския (аргирокастренския) митрополитъ, подробна и интересна забѣлѣжка (на стр. 19 и 20) относително личностьта на Агиотафитисъ. 4) нейната протестация прѣдъ посланицитѣ на великитѣ сили и тѣхнитѣ отговори.

И тъзи глава, по резюмираното съдържание, което прѣдадохме, съдържа не малко важни и цѣнни данни, върху нѣкои отъ които мислимъ да изкажемъ нѣколко сѫждения, като допълнение на изложението.

Видѣхме, какъ се образувало малкото гръцко кралство, на какви условия и на чий гърбъ. Видѣхме, какъ въ очитѣ на Англия, отъ морална гледна точка, нѣмаше никакви гърци на с. отъ Коринтския заливъ, било въ Етолия, било въ Акарнания; още по малко ги имаше

на сѣверъ отъ Термопилитѣ и върху брѣговетѣ на Сперхиосъ. Въ очитѣ на Франция и на Русия, така, както въ очитѣ на гръцкия професоръ Paraligoponlo, гърци нѣмаше отвъдъ Пиндъ, въ Тесалия и Епиръ. Видѣхме подиръ това, какъ границитѣ на Гърция се опрѣдѣлиха до Термопилитѣ, споредъ Англия, единъ видъ като историческа граница.

Прѣдъ видъ на това, че тоя въпросъ трѣбваше да се свърши; прѣдъ видъ сѫщо, че новото кралство имаше до толкова нужда отъ една военна граница, че това кралство бѣше по-малко въ състояние да се бори противъ Турция, дипломатитѣ направиха концесии, наложиха жертви на съсѣдитѣ народи.

Върху гърба на кои народи се наложиха тия концесии? — Върху власитѣ и върху албанцитѣ. Върху албанцитѣ въ Акарнания, въ Тревения и другадѣ, а върху власитѣ въ Етолия и въ Епиръ.

Но днесъ не е вече жертва това, което дипломацията налага на власитѣ и на албанцитѣ; това е едно истинско осакатяване, до толкова по-малко оправдано, че съ двѣ провинции повече, никога не ще направятъ отъ Гърция едно кралство, въ състояние да държи на шрекъ силитѣ на каква да е държава.

Отъ своя страна, както и отъ министра, който стоеше на чело на кабинета на Франция, Англия не е само хвърлила Турция въ едно мѫчно положение, тя сѫщо хвърли посрѣдъ Европа една запалена главня за нови спорове.

Да оставимъ Турция, която е осждена да губи и области и хубави граници и да попитаме, какво спечелиха Франция и Италия съ отстѫпването на Гърция една латинска нация на елинизма, съ други думи, да намалятъ сами себе?

По своето произхождение (английско) г. Waddington, френски прѣдставитель въ Берлинския конгресъ, бѣ естествено опрѣдѣленъ, споредъ както искаха гърцитѣ. Но едно нѣщо е удивително, какъ той се остави съвсѣмъ на тѣхъ и да пледира за тѣхната кауза. Сигурно, първия отъ римскитѣ адвокати не би приелъ гърци за клиенти, сѫщо както не би искалъ да ги приеме и за свидѣтели.

„Какви свидѣтели ни прѣдставлявате тука, извикалъ еднажъ „Цицеронъ посрѣдъ римския форумъ. Още единъ пѫть питамъ, какви „свидѣтели ни прѣдставлявате тука? Гърци ли? Но гърцитѣ сѫ от„хвърлени отъ публичното мнѣние. Това, което имъ се оспорва, това „което азъ имъ оспорвамъ, не сѫ нито науката, нито искуствата, нито „елегантностьта въ говора, нито тѣхното остроумие; но лоялностьта „и тѣхното незачитане на клетвата.

„Прочее, лоялность, религия тѣ не сѫ имали никога. Всѣкога „тая нация е била чужда на тия нѣща. Азъ ги отхвърлямъ, прочее, „всички; и ги отхвърлямъ, защото сѫ гърци; защото спадатъ къмъ „най-леката отъ всички нации" (pro Flacco п. 28).

Ето съ какви думи римския ораторъ описалъ клиентитѣ на г. Waddington. Историкътъ Полибий ще ли ни направи за своитѣ съотечественици едно описание по ласкателно? Наддавайки, напротивъ, върху това, което Цицеронъ трѣбваше да изкаже по-късно:

„Не бихъ довѣрилъ, казва той, единъ талантъ златенъ на „единъ гръкъ, и когато би ми далъ той 10 въ записъ, който да носи „даже подписи и печати, легализирани и потвърдени и съ двойно „число повече свидѣтели“ (Liv. 6, c. 54)

И г. Waddington счита подписитѣ, турнати върху прошенията за съединение, за истински (вж. стр. 11 въ книжката)! Сѫщо и мемоара, съчиненъ върху тие калпави документи, той го прѣдставлява въ Берлинския конгресъ, като документъ достоенъ за внимание!!!

Нека приемемъ, че г. Waddington е билъ излъганъ. Да не го признаемъ и да не го приемемъ за човѣкъ чистосърдеченъ и за вѣрване, би трѣбвало да приемемъ съвсѣмъ друго нѣщо отъ онова, което ние приемаме. Да, г. Waddington бѣше човѣкъ истиненъ; но Делияни но Рангави, но правителството атинско дали бѣше за вѣрване? Дали сѫ се отнесли лояло къмъ Берлинския конгресъ, а особено къмъ честния човѣкъ, който прѣдставляваше Франция?

Безъ съмнѣние, въ тъзи епоха Европа още не познаваше манирата, съ която Григорий Агиотафитисъ, тоя вълкъ въ овча кожа (вижъ за него подробно въ книжката на стр. 18—20, въ забѣлѣжка) си служаше, за да получи подписи въ Тесалия. Но Европа познаваше поне цѣната на подписитѣ, които, споредъ увѣрението, дохождали отъ Янина. Владиката Софронисъ, като видѣлъ своя подписъ върху едно отъ прошенията за съединение, фабрикувани, прошения удостовѣрени, автентични (легализирани) отъ него, протестиралъ противъ този подписъ прѣдъ мѣстното правитилство и прѣдъ консулитѣ (вж. въ книжката стр. 11); какъ тогава да приемемъ, че прошенията за съединение, които дохождатъ отъ Тесалия, стрували повече отъ оние отъ Епиръ?

Въ всичко това, каква трѣбва да бѫде въ очитѣ на Франция голѣмата грѣшка на Waddington-а? Въ това, гдѣто той е повѣрвалъ гърцитѣ върху една точка, гдѣто тѣ имаха най много интересъ да маскиратъ истината.

За краткость, макаръ че тука му бѣше мѣстото, изпускаме да изложимъ дописката (защо не е изложилъ авторътъ). Между Barthélemy St. Hilaire и M. de Mouy, chargé d'affaires въ Атина и комуникето до гърцитѣ, публикувано отъ агенцията Havas, че гърцитѣ не трѣбва съ нищо да смущаватъ мира въ Европа, защото ще бѫдатъ отговорни за най малкото нѣщо.

Нека признаемъ, че въ тия два документа: въ комуникето до агенцията Havas и депешата до M. Mouy, документи гдѣто Франция говори като отъ името на Европа излъгана, гърцитѣ сѫ набити отъ майсторска ржка. За Франция, при това, дали нѣма нѣкакво унижение за единъ занаятъ отъ такова естество? Но не толкова за гдѣто го е тя заслужила, колкото за гдѣто е довѣрила една мисия толкова деликатна на единъ човѣкъ чуждъ на нейнитѣ политически традиции.

Ето, при това, че г. Вадингтонъ се хвали, че познавалъ тия политически традиции; и чудно нѣщо. Той ги възкачва само до 1821

година, съ други думи, той имъ дава възрастьта на нова Гърция, и не имъ показва Гърция, освѣнъ за обективъ.

Нека прѣминемъ къмъ единайсетия вѣкъ. Какво виждаме ние тогава? Гърцитѣ, Алексий Комненъ свиква Европа къмъ кръстоносни походи противъ мюсюлманитѣ (вж. неговото писмо до западнитѣ господари). Кръстоноснитѣ походи почватъ; християнскитѣ войски тръгватъ на походъ; и най-малкото възмутително зло, което гърцитѣ имъ правятъ е, да фабрикуватъ за размѣняване калпави монети, казва Никита, и да смѣсватъ варь въ брашното, което имъ продаватъ.

Малко по-кжсно, какво виждаме да правятъ гърцитѣ? Тѣ убиватъ латинцитѣ, които били въ Цариградъ (1182) и по нататъкъ, въ 1282 год. тѣ провокиратъ и приготовляватъ съ подкупъ убиването на французитѣ въ Сицилия

Но да оставимъ работитѣ, които гърцитѣ сж вършили едно врѣме и да прѣминемъ къмъ по-съврѣменитѣ нѣща. Въ 1821 г. гърцитѣ въставатъ, но понеже тѣ не могатъ даже подиръ Новаринъ да се избавятъ отъ турцитѣ, Франция изпраща въ тѣхна помощь едно тѣло отъ 15—20 хиляди души.

Обаче, какво е било поведението на гърцитѣ спрямо френскитѣ солдати, тѣхнитѣ освободители? Неможейки да ги убиятъ изцѣло, убиватъ ги отдѣлно. Не бѣ ли това така, щото полковникътъ, командующъ гарнизона въ Аргосъ, за да тури край на тая засада, заповѣда на солдатитѣ си да изколятъ всички жители?

Както и да е, ето ги освободени, ето ги независими! И тогава, за да бждатъ дигнати отъ кальта и да влѣзатъ въ редъ, три велики сили: Англия, Франция и Русия даватъ имъ заемъ всѣка една отъ по 20 милиона. Но дали поне на тие пари сж платени годишнитѣ лихви?

Какво да заключимъ отъ всичко, което прѣдшествува? Че за да налъжатъ Европа въ Берлинъ и да да се докопатъ до двѣ провинции, населени отъ власи и албанци, тѣ добрѣ си наеха адвоката, който имъ трѣбваше.

* * *

Нека прѣминемъ къмъ IV глава, съдържанието на която е това:

1) Гърция и Черна-Гора т. е. сравнение, както и въ началото на книжката, между Гърция и Черна-Гора, какъ едната държава отъ сѣверъ, а другата отъ отъ югъ, се стремятъ да се уголѣматъ на смѣтка на Албания. Важна забѣлѣжка относително *великата гръцка идеа* (възобновление на византийската империя съ три столици: Цариградъ и Иерусалимъ), вземена отъ книгата *Les Grecs à toutes les époques* (Paris, 1870, стр. 332). 2) Янинския революционенъ комитетъ и неговитѣ агенти на всѣкадѣ; 2) Единъ агентинъ на Комундуросъ прѣдрѣшенъ като археологъ. 4) Разграбване на Пашнео и на други села. 5) Окражно отъ централния гръцки комитетъ въ Атина. 6) Патриархътъ и гръцкитѣ владици съзаклятници 7) Пожаръ въ солунското гръцко консулство прѣзъ 1881 год. и улавяне отъ полицията на 25 сандъка пушки шасио върху гърба на хамалитѣ, прѣ-

Въ тази глава се разглеждат интересни подробности по гръцкия [illegible] корреспонденцията на *Пихиона*, уловена отъ [illegible]. Цѣла тая тѣло се разглежда въ залата на битолския [illegible] народъ подождиятѣ да отговарятъ. [illegible] интересна глава:

1. [illegible] гръцки консулъ *Пачурласъ* до Пихиона [illegible] на гръцкото правителство 10,000 лири [illegible] бей, за да въздигне [illegible] Албания, [illegible] гръцки войски на [illegible] Македония. — 2. Въ битолския воененъ [illegible] отъ които излазя виновно[illegible] Битолско, *Кастро* (Гребенски), [illegible] митрополитъ. — 3. Отношенията на [illegible] и мнѣнія на газетата „La cette ronia" се [illegible] 4) Съдържание на слѣдитѣ ре[illegible] Неуспѣлото възстание отъ Н. Филипидисъ [illegible] Битолско. 6) Македония [illegible] правителството и вѣнчнитѣ работи въ [illegible] Аги, [illegible] Коусали (роденъ въ Инпръ); [illegible] отъ Неаполи [illegible] отъ Зелори, Инпръ и д) [illegible] Въ [illegible] дни брошури се изброяватъ име[illegible], които [illegible] въ [illegible] възстания. [illegible] се [illegible] имото на обѣсения гръцки патриархъ [illegible] 1821 година. Въ четвъртата брошура се [illegible] християнитѣ [illegible] съ гръцкитѣ, за да дѣйствуватъ [illegible] на мухамеданскитѣ [illegible]. А въ петата брошура [illegible] отъ юстинѣ на уби[illegible]. [illegible] на тая глава е привилегии [illegible] подробности и Про[illegible] и стигна книжката.

[illegible] видъ за предметъ тука и съдържа[illegible] отъ тъзи глава, на стр. 30 и 31, която е [illegible] по-[illegible] хубаво мѣсто:

„Загубѣтѣ на Пихиона и улавянето неговата революционна [illegible], бѣ вече отворилъ очитѣ на турското правителство върху [illegible] и върху [illegible] злоупотрѣбление, което гръцкото духовенство допускаше съ своитѣ берати. Но каквито и да бѣдатъ тѣжкитѣ дѣйствия, тѣ не [illegible] и тушатъ националното съзнание на тѣзи народи. Колкото фанарското духовенство да се старае и колкото средства и да употрѣбява да затули тия народи и да ги скрива подъ гръцко було и да ги плени най-послѣ съ вѣковитѣ си интриги, наслѣдени отъ Византия, толкова по-гнусенъ ще се представи неговия срамъ. Не знае ли фанарското духовенство думитѣ на Христа къмъ апостолитѣ, какъ тѣ не трѣбва да правятъ разлика между тоя или онзи народъ, дали тоя индивидъ е евреинъ, грькъ или варварминъ но да обичатъ еднакво *всички народи*. Национализмътъ на народитѣ трѣбва да бѣде сжщо почитанъ, както индивидуализмътъ на частнитѣ люде".

„Сѫщо единъ народъ образованъ, трѣбва да просвѣти другя, който не е просвѣтенъ и безъ да намѣрва за лошо, гдѣто тоя непросвѣтенъ народъ дава на религиозното си образование национална форма. Даже трѣбва да приемемъ че просвѣтениятъ народъ е дълженъ да даде на непросвѣтения и азбука, ако тоя послѣдниятъ нѣма такъва, и трѣбва въ това нѣщо просвѣтениятъ народъ да вижда единъ доводъ за желанието на непросвѣтения, да види по такъвъ начинъ установено въ себе си царството Божие".

„Въ единъ народъ може да се срѣщне нѣкое лице, което да сполучи да подчини единъ или повече народи. Но какви могатъ да бѫдатъ скоропрѣходящитѣ интереси на единъ народъ, сравнени съ вѣчнитѣ интереси на душитѣ и на религията? И дали самото Евангелие не отблъсвува едно такъво забъркване"?

„Накаранъ официално да се изкаже И. Хр. самиятъ отговори на Пилата: „моето царство не е отъ тоя свѣтъ". Сѫщо прочее, както Христовото царство, чисто духовно устройство и мирното траяне *не е както онова* (подчъртанитѣ думи прибавяме ние сами, защото намираме по погрѣшка да сѫ изпуснати въ книжката) на другитѣ царства: *И царствіе его не будетъ конца*".

Въ свръзка съ горната бѣлѣжка, и понеже се касае за фанариотското ортодоксално духовенство, което се означенува въ миналото на нашия народъ съ единъ блѣскавъ периодъ отъ коварства и подлости, ще приведемъ една друга забѣлѣжка, отъ стр. 144 отъ второто издание на кн. *Македония* отъ *Калостини*, цитирана по горѣ между революционнитѣ брошури. Тая забѣлѣжка се отнася върху *Схизмата*, издадена отъ фенерската патриаршия противъ българитѣ; но отъ която никой отъ насъ не трѣбва да се учини, че поради нея единъ день ще влѣзе въ ада, защото споредъ автора (Калостини) тя има политически гръцки характеръ и то отъ най-голѣма важность. И ние, като такъва, я питираме:

„Схизмата е най-смѣлата и сѫщеврѣменно най-умната отъ всички работи, които патриаршията е извършила отъ прѣвзимането на Цариградъ до днесъ. Схизмата, разгледана отъ чисто елинско гледище, излѣзе спасителна за елинската народна идея. Тя е била най-оглушителната проповѣдь, която призова гръцкия народъ къмъ защита; и откри тъмнитѣ дѣления на неслящия непрятель: тя е била сигнала за почване на моралната борба, която още единъ пѫть изкара на явѣ живата сила на елинската раса".

Отъ изложената забѣлѣжка излазя, че фанариотизмътъ и елинизмътъ искатъ да попрѣчатъ на националного развитие на разнитѣ християнски народности въ Европейска Турция: но че това тѣхно дѣло отъ всѣкждѣ срѣща спънки, даже тамъ отъ кѫдѣто тѣ не се надѣватъ; защото модернитѣ идеи и прогресътъ ще направятъ своя пѫть. Що е фанариотизъмъ? — Лукава метаморфоза на елинизма. — А що е елинизъмъ? — Една мъглива измислица единъ фантомъ, една химера, една нула. И двата сѫ осѫдени отъ историята позорно да загинатъ.

Нѣколко думи и за книжката: Относително нейного изложение и езика, може би ще се намѣрятъ нѣкои взискатели да поправятъ по

нѣщо, обаче за насъ, като се поправятъ само нѣкои печатни погрѣшки, особено въ забѣлѣжката отъ стр. 31, на 14-ия редъ отдолу на горѣ, като се притури къмъ думата *траяне* и думитѣ *не е както онова*, ще бѫде прѣдостатъчно. И цѣната на книжката 30 стотинки не ни се вижда скъпа. Ние намираме, че идеята на автора да събере старателно толкова интересни материали и да ги издаде въ отдѣлна брошура заслужва похвала. За това прѣпоръчваме на всѣки родолюбивъ българинъ да си купи отъ нея по единъ екземпляръ.

Крумъ.

Бѣл. отъ Редакцията. Като даваме мѣсто на прѣкрасната статия на нашия сътрудникъ г. Крумъ, ние сме длъжни да се изкажемъ, че, правъ въ положенията си, той, по нѣкждѣ, ги защищава съ питати и натякванія май тежки, обидни, а, главното, не всѣкога справедливи за гърцитѣ, като народность. Такивъ сѫ питатитѣ изъ Гицерона; таквозъ е натякването за отношенията на гърцитѣ къмъ кръстоносцитѣ и пр.

Политико-социалнитѣ възгледи на графъ Л. Н. Толстоя.

Отъ Ив. Михаиловъ.

Като прѣкара прѣзъ 1902 г. тежка болесть, ходътъ на която съ тревога и състрадание слѣдѣше цѣла Русия, Левъ Николаевичъ Толстой „като че ли отъ оня свѣтъ," въ очакването на близката смърть, се обърна съ дълбоко прочувствени братско-християнски думи къмъ едно лице. „Не ми е ще да умра прѣди да ви кажа това, което мисля, — пишеше Толстой. Съ свойствената му простота великиятъ реалистъ въ малко думи изобрази безизходното положение на страната, както то се прѣдставляваше на автора въ неотдавната епоха на държавата при вжтрѣшната политика на министра фонъ Плеве.

„Една третя отъ Русия се намира въ положение на усилена отбрана т. е. вънъ отъ закона. Армията отъ полицейски агенти, тайни и явни, се увеличава все повече и повече. Тъмницитѣ, мѣстата за заточение и каторга сж прѣпълнени съ повече отъ сто хиляди углавни политически прѣстжпници, въ числото, на които има и работници. Цензурата е дошла до безмислени запрѣщения, до които не е дохождала и въ най-лошото врѣме на 40 тѣхъ години. Религиознитѣ гонения никога не сж били толкова чести и жестоки, както сега и тѣ ставатъ все по усилени. Вжтрѣ въ градоветѣ и фабричнитѣ центрове е съсрѣдоточена войска, която пращатъ съ бойни патрони противъ народа. На много мѣста вече имаме братоубийствени кръвопролития и навсѣкждѣ се готвятъ и непрѣменно ще станатъ нови и още по-жестоки".

„И въ резултатъ на всичката тая „напрѣгната дѣятелность на правителството", земледѣлческиятъ народъ, тѣзи сто милиона, на които се гради могжществото на Русия, безъ да се гледа на извънредно растящия държавенъ бюджетъ или по скоро вслѣдствие на това увеличение, обѣднява отъ година на година тъй, че гладътъ става нормално явление. И като такова явление става и всеобщото незадоволство".

Причината на всичко това е очевидна: бюрократитѣ увѣряватъ, „че като унищожаватъ всѣко движение у народа, съ това успѣгоряватъ благоденствието на този народъ и спокойствието и безопасностьта на монарха".

„Но не ще съмнѣние, че по-скоро може да се спрѣ течението на рѣката, отколкото установеното отъ Бога за винаги движение на человѣчеството напрѣдъ. Не могатъ се направи или допустна да се направятъ толкова злини за такова едно неизпълнимо намѣрение, като спирането на вѣчното движение на человѣчеството".

„Откакъ ни е извѣстенъ животътъ на хората, както икономичнитѣ, обществени и религиозни форми на този животъ, постоянно сж се

измѣняли, като сж прѣминавали отъ пò груби, жестоки и неразумни, къмъ пò меки, човѣшки и разумни".

Несъгласнитѣ съ това бюрократи увѣряватъ, че на руския народъ винаги сж били, сж и до край ще бждатъ свойствени сжществующитѣ „форми на религиозно вѣрване и политическо устройство".

Толстой, като се основава на факти опровергава тази „двойна неправда".

„Самовластието на бюрократитѣ — Толстой употрѣбява другъ изразъ — „е отживѣла врѣмето си форма на управление, съотвѣтствена на изискванията на народъ нейдѣ въ централна Африка, отдалеченъ отъ цѣлия свѣтъ, но не и на нуждитѣ на руския народъ, който все повече и повече се просвѣщава съ общото за цѣлия свѣтъ просвѣщение и за това подържането на тази форма може да става само, както това се прави сега, съ всѣкакъвъ видъ насилия, усилена защита, административни заточения, наказания, религиозни гонения, запрѣщаване на книги, вѣстници, изопачаване на възпитанието и изобщо съ всѣки видъ лоши и жестоки работи".

„Съ насилствени мѣрки може да се угнетява народъ, но не и да се управлява".

Единственото срѣдство въ наше врѣме за истинско управление на народа се състои само въ устрояването, на първо мѣсто, на едно движение на народа отъ зло къмъ добро, отъ мракъ къмъ свѣтлина, да го доближатъ до достигането на най близкитѣ на това движение цѣли. А, за да може да стане това, трѣбва прѣди всичко да се даде възможность на народа да изкаже своитѣ желания и нужди, да изпълни тѣзи отъ тѣхъ, които ще отговарятъ на нуждитѣ не на единъ класъ илиословие, но на болшинството му.

По мнѣнието на Толстоя, руският народъ, ако му се даде възможность да изкаже желанията си, би пожелалъ прѣди всичко „да се избави отъ тѣзи изключителни закони, които го поставятъ въ положението на парии*), които не се ползватъ съ правата на всички останали граждани; подиръ това, той ще каже, че иска свобода на прѣмѣстянето (прѣселване), свобода на обучението, свобода на вѣроизповѣданието, свойствено на душевнитѣ му потрѣбности и главно цѣлиятъ стомилионенъ народъ въ единъ гласъ ще каже, че иска свобода на ползуването отъ земята".

На послѣдньото искане — национализацията на земята въ интереситѣ на народа — Левъ Толстой се спира много подробно: тая реформа му се струва съвсѣмъ назрѣла и изпълнима. Но сжщеврѣменно Толстой допуща, че той може да грѣши и че „рѣшението на този въпросъ въ единъ или другъ смисьлъ може да се прѣдостави все така само на самия народъ, ако той има възможность да се изкаже".

Затова, въ всѣки случай, първата работа, която прѣдстои на правителството е унищожението на този гнетъ, който прѣчи на народа да изкаже желанията и нуждитѣ си. „Не можемъ стори добро

*) Парии сж най-прѣзрената индийска каста. Събирането и говоренето съ човѣкъ отъ тая каста се считало за безчестие.

още реакция роди реализма отъ 80-тѣхъ години. Това бѣше врѣме на литературна революция. Подъ влиянието на Георга Брандеса и отчасти на руската литература, проникнала тогава въ Швеция, стана окончателния прѣломъ, откриха се нови хоризонти и новъ възгледъ върху залачата на художественото творчество. Въ Упсала новото течение се изрази въ дружеството Verdandi — въ това популярно просвѣтително учреждение, отъ което относлѣ излѣзоха нѣколко прѣдставители на литературата отъ 80-тѣхъ години, като напр. Густавъ Хайерсдамъ, Оскаръ Левертинъ, Торъ Хедбербъ и др. Естествено е, че новото литературно направление, което възникна въ такова радикално учреждение като Verdandi, срѣщна силна спънка отъ страна на старитѣ академически кржгове и противъ него излѣзе добрѣ въоржженъ съ литературно образование и публицистически талантъ, постоянния секретарь на академията, В. Вирсенъ. Обявената по такъвъ начинъ ожесточена война отъ академията на младата литература въ скоро врѣме се разпространи и въ областьта на изкуството, дѣто сжщо се появи силно влияние на рационализма на Verdandi: и тукъ младитѣ художници не искаха да се ржководятъ повече по посочванията на старитѣ академици, тѣ се отказаха да участвуватъ въ академичнитѣ изложби, образуваха съюзъ и откриха свои изложби. Въ срѣдата на 80-тѣхъ години борбата бѣше въ пълния си разгаръ. Младежьта игнорираше закъснѣлата отъ живота академия, а пъкъ тя отъ своя страна гледаше на опонентитѣ си, като на дѣца и недоучки. Unga Sverige — „Млада Швеция“ бѣше на академиченъ езикъ оскърбителна дума, съ която се изражаваше дързостьта и заедно съ това нищожностьта на новото направление. Врѣмето се минаваше, борбата до нейдѣ се уталожи, но отношенията, както по-прѣди, останаха враждебни. Академията остана при старитѣ взглядове на литературата, а „младитѣ“ писатели пишатъ, както тѣ си искатъ. Но въпрѣки това, тѣзи укори и нападки на академията, младата шведска литература силно се развиі и се ползва съ успѣхъ не само въ Швеция, но отчасти и вънъ отъ прѣдѣлитѣ ѝ. Фактъ е, че тѣзи именно шведски писатели и художници, които сж извѣстни въ чужбина, принадлежатъ къмъ опозицията, отхвърлена отъ академията. Много отъ тѣхъ сж по-стари отъ 50 години, но въ очитѣ но членоветѣ на академията, тѣ все още сж сжщата „зелена младежь“ и пълни невѣжи...

Такава е шведската академия, на която случайно и неочаквано меценатътъ възложи ржководенето на едно отъ Нобеловскитѣ учреждения, което интересува всички цивилизовани народи. Може ли слѣдъ това да се отнасяме къмъ рѣшенията ѝ съ довѣрие, и по нищожнитѣ ѝ сили ли е таквазъ сложна задача, като оцѣнката на произведенията на всемирната литература?

Прѣведе W.

Единъ воененъ романъ.

Leutenint Bilse. Aus einer kleinen Garnison.

Въ малкия [illegible] романъ отъ лейтенанта Билзе [illegible] „Мъглинъ“ [illegible] 1904 год.

[illegible] — [illegible] разбиждашъ [illegible] на [illegible] но [illegible]

[illegible] Л. Л. Новроцки.

Въ минали [illegible] романъ Зола изплюти французкото [illegible] на си „La débâcle“, въ който уцелската катастрофа въ [illegible] 1870—1871 г. г. се обяснява съ прѣкалената французка [illegible] Но [illegible] елавно минал [illegible] бъ внушен [illegible] корпусъ мисъльта за неуязвимостта на [illegible] на руснаци, англичанитѣ, руситѣ, австрийцитѣ и италиянцитѣ. И [illegible] въ французкото оржжие бъ [illegible] за да изложи онова изумително [illegible] на французкия офицеръ, което прѣдизвика военна, политическа и икономическа катастрофа прѣзъ 1870 год. [illegible] романа изъ военния животъ като „Aus einer kleinen Garnison“ Лега „der Sedan“ отъ Bayerlein произвеждатъ необикновенъ шумъ и обратятъ общественото внимание на цѣла Европа. Сѣдмитѣ книги, съ единъ непонасѣбимъ замахъ разширяватъ [illegible], които мъчително скриватъ недостатъцитѣ германски воененъ битъ и служба и открива онѣзи [illegible] рани, които винаги трѣбвало [illegible], съ цѣль, [illegible] се усъмни, че въ германската армия „всичко е благополучно“.

Лейтенантъ отъ 16-я обоенъ батальонъ Билзе е въпроизвелъ въ романа си живота и службата на форбахския батальонъ (Елзасъ). Героитѣ на романа характеризиратъ цѣлого офицерство, долнитѣ чинове, командира на частьта, женитѣ и прѣ и то така картинно, щото цѣлото форбахско население съгледало дѣйствителностьта въ романа. За тѣзи откровенни илюстрации на военния битъ въ малкия гарнизонъ, авторитъ е билъ осжденъ на изключване отъ военна служба и 6 мѣсеченъ тъмниченъ затворъ. При все това, военнитѣ сѫдъ е призналъ, че романитѣ на Билзе не е нѣкакъвъ си дребнавъ памфлетъ, а нагледно изображение на военния животъ и офицерска служба въ малкитѣ гарнизони, гдѣто командирътъ на частьта се явява като мощенъ султанъ, а офицерството като послушни робове. Това сѫдебно признание прѣдава особенно значение на романа.

Авторътъ художественно изображава вечеринката въ доброто семейство на ротмистра [illegible], празднословието на гоститѣ, поква-

ренитѣ характери на адютанта Мюллера, Форгерта, госпожитѣ Кале и Щаркъ, словоохотливата полковница Фонъ Кронау, ходатайствата на ескадронната командирша Щаркъ прѣдъ командира на частьта за производството на ротмистра Щаркъ въ чинъ майоръ и най сетнѣ онова притворно другарство и корпоративенъ духъ, което въ личното присѫтствие се проявява ужъ отъ сърдцето, достига до благо лицемѣрство, а задъ гърба открива своята гнусота, интригантство и сквернословие. По сетнѣ, авторлѣтъ съ особена характеристичность разкрива онази обществена язва, гдѣто „командиршитѣ" присвояватъ правата на своитѣ мѫже и командуватъ, както въ службата, така и частния животъ. Не малко е впечатлително събранието на офицерството по служебни дѣла за дребнавости, като напримѣръ забѣлѣжката надъ фонъ-Мекельбурга, че скъсалъ съ шпора си реклата на г-жа Щаркъ; пръвъ да не подава офицерлѣтъ ржката си на дама, защото това е нейно право; безъ разрѣшение на командира да се не излазя на ѣда и пр. пр. И слѣдъ служебнитѣ дѣла да се устроявать пиршества „по заповѣдь", танцове, игри; незаплащанието на дълговетѣ въ събранието да се отразяватъ върху атестациитѣ и службата на офицерството и др. Описватъ се любовнитѣ интриги на г-жа Кале съ скромния лейтенантъ Помера, който, за да успокои своята съвѣсть, поисква прѣмѣстване. Бильо засѣга и долнитѣ чинове, показаниятъ характеръ на вахмистра Роза, който жертва е добросъвѣстния и честенъ сержантъ Шмитцъ; изтъкнителния часовой Розе осѫждатъ за фиктивно неотдаване честь на адютанта, послѣдствие любата формула, че „винаги трѣбва да се вѣрва въ началника". Карикиро авторлѣтъ описва разточителния животъ на лейтенантитѣ Форгерта и Леймана, взаимното имъ изнежителствуване въ задлъжнѣванията и послѣдния разгромъ, всѣдствие на безчисленитѣ дългове, доведени до низость и мизерия. Характеристично е фигурата на интриганта Форгерта, който, въ стрѣмлението си да бъде потрѣбенъ всѣмъ, всѣкадѣ се увира: въ казармата, въ офицерското семейство, въ кръчмата, клуба, на всѣкадѣ и за всѣкадѣ да слѫжи, интригантствува, сквернослови и пр. и пр., до гдѣто най сетнѣ завлича г-жа Лекманъ, жена на своя съквартирантъ и тъй поквърена двойка завършва бурния си животъ вредѣ мизерията въ Англия съ самоубийство. Форгертъ незабравя да отмъсти и на добродушния Кьонига, неговъ нанослѣдъкъ неакуратенъ заемодавецъ, въ злоупотрѣбление на касата и командира на частьта, за да запази своята формула — „всичко е благополучно" несправедливо го полхвърля на съда на офицерското общество. За подобни интриги частьта изгубва Кьонига и Блейбтрона, въ лицето на които армията губи двама прѣдани на отечеството дѣлни офицери и способни начальници—жертви на неразбрачия и страхливъ командиръ на частьта. А на самоусъвършенствуващето се гледа като на забранен плодъ за грѣшното человѣчество. Ето въ резюме нѣкои отъ картинитѣ на германския воененъ битъ и служба.

Съ нищо не може да се обясни тенденцията на сѫдебното рѣшение върху участьта на Бильье, освѣнъ да се застави офицерството да мълчи върху недъгавоститѣ въ службата и живота на армията. Пол-

зуваме се отъ случая да кажемъ нѣколко думи за писмовната свобода на офицерството. Слѣдъ всѣка побѣда, въ живота и службата настжпва опиянение, което, ако не слѣдва пжтя на разумностьта, послѣдва се съ смъртъ. Естественитъ законъ, който регулира всичко сжществующе, твърди, че за всѣко възраждане е необходима смъртъ. Прѣждеврѣмената смъртъ обаче, въ повечето случаи, се заключава въ безграничната самонадѣяность, надутостьта, апатичностьта, разпустнатостьта и султанствуването. Безсъмнѣно, слѣдъ подобна прѣждеврѣменна смъртъ, ще послѣдва възраждането, но купено съ твърдѣ висока цѣна. За да се избѣгне прѣждеврѣмената смъртъ, произходяща не отъ остаряване, трѣбва да се прѣчисти атмосфрата на живота и службата отъ заразителнитѣ микроби, за да дадемъ възможность на организма свободно да живѣе и се развива. Безсъмнено, опиянението поражда многочислени рани въ живота и службата, които, да се избѣгне смъртьта, трѣбва да се отрежатъ и лѣкуватъ. Съзнаването и откриването на собственитѣ си недостатъци е единственния залогъ за поправянето имъ, защото, оставени свободно да вирѣятъ, борбата съ тѣхъ става трудна, а понѣкога невъзможна. А нѣкъ единственото срѣдство за откриване на собственитѣ си недъзи въ армията, това е писмовната свобода.

„Ако нѣкога нѣкой, казва Клаузевицъ, съзнавайки вжтрѣшната сила, която го въодушевлява, рѣши то прѣдприеме това добро дѣло — да пише и говори по военнитѣ работи, то ще трѣбва да се запази като за далеченъ пжть: да бжде готовъ да жертвува своитѣ сили и свой животъ; да не отстжпва прѣдъ никое усилие и споредъ израза на френския кодексъ, безъ страхъ отъ земни сили и власти, безъ щестливо и безъ лъжовенъ срамъ, да дадe клетва прѣдъ себе си, че ще говори истината, едната само истина и цѣлата истина.

Генералъ Филиберъ, като изразява своето мнѣние за свободата на печата въ войската на в. „La France Militaire", пише: „Абсолютното мълчание разрушава личението и произвежда непослушностьта и прѣнебрежението на заповѣдитѣ. Слѣдъ злощастията, които понесохме, слѣдъ срамъ, който още личи на челата ни (1870—71 г. г.), ние имаме право да търсимъ гдѣ е източника на това ни унижение, кои сж причинитѣ на нашитѣ бѣдствия, та така да намѣримъ цѣра имъ. Ако офицеритѣ не пишеха, кой би открилъ слабоститѣ и нуждитѣ на армията. Армия, която не работи, не пише, която не говори, е близко да стане армия, която не мисли и отсъствието на мисъль, на трудъ, бързо ще докара сънътъ, едва ли не и смъртъ. 1870—71 г. г. ни посочи нагледно колко скжпо се плаща този сънъ".

За писмовната свобода сж генералитѣ Пиеронъ, Фаве, Лъзно, Н. Епанчинъ, Драгомировъ и пр.

Безъ да знаемъ недостатъцитѣ си, не можемъ никога да се усъвършенствуваме. А недостатъцитѣ се откриватъ чрѣзъ перото. Перото на военитѣ писатели е послужило за величието и славата на армиитѣ, както пушката и оружието. И у насъ сжществуватъ извѣстни прѣдразсждъци, дѣло на безсмислената традиция, че се осжждатъ и порицаватъ тѣзи, които илюстрираятъ нѣкои военни картини изъ службата и живота. Пакъ ще повторимъ, безъ да се разкриятъ недоста-

тъцитѣ, тѣ не могатъ да се поправятъ и отстранятъ. Обязателно е да се замълчава и грижливо скрива това, което скверни репутацията на армията. Фактъ е, че печатътъ е видоизмѣнялъ винаги току-що изработенитѣ жертви и закони, защото подъ слънцето нищо нѣма съвършенно. Усъвършенствуванията длъжатъ своето сѫществуване, на частната инициатива. Прѣстижность е заглушаването ѝ Отечественъ дългъ е на всѣкой труженикъ, чрѣзъ печатното слово да измие ония пятна, които чернятъ достоинствата на армията и разчистватъ тази гнилость, която разваля най-важния държавенъ институтъ. Книги, дѣто сърдцето говори, безъ да се стѣснява отъ началническата власть, отъ сѫществующитѣ прѣдразсѫдъци и човѣшки амбиции, сѫ отъ твърдѣ важно естество. Книгата на смѣлия Бильзе е накарала германскитѣ военни сфери да обърнатъ внимание върху живота и службата и въ резултатъ на това е послѣдвала секретната заповѣдь на императора, която прѣдписвала да се взематъ енергични и строги мѣрки противъ очертанитѣ въ нея ненормални и вредни за армията явления.

Ние прѣпоръчваме на другаритѣ си романа на лейтенанта Бильзе.

Прѣвелъ капитанъ **Хр. Стойковъ.**

Сметана и значението му за чехската музика.

(*Биографич. очеркъ и прѣгледъ на произведенията му*).

Пише **Л. Сплиткова** — Пловдивъ.

Фридрихъ Сметана, свѣтлата звѣзда на музикалного изкуство, творецъ на чехската музика, се родилъ на 2 мартъ 1824 год. въ Литомишлъ — югоизточна Чехия.

Сметана расте въ очитѣ на Чехия, отъ день на день става по-великъ; колкото повече прѣтъреваме музикалнитѣ му бисери, толкова по-добрѣ разбираме гениалната му творческа сила и значение за развитието на чехската музикална народна култура. Днесъ неговата дѣйность е свѣтла история на чехската музика, неговата слава — слава на Чехия. — Идеалистъ по възгледи, той не е знаелъ що е користолюбие, не смѣталъ изкуствого врѣмена забава и за такава на слушателитѣ си, наопаки всичкого си сериозно занимание той е подариль на музиката. И така съ неуморенъ трудъ и любовь къмъ работата, Сметана е успѣлъ да отвори прѣдъ свѣта вратата на чехската музика.

Синъ на заможенъ и любящъ музиката пивоваръ, Сметана вече въ шесть-годишната си възрасть е възбудилъ голѣмо очудване въ публиката съ първия си концертъ (1830 г.). Слѣдъ свършването на гимназията въ Прага, въпрѣки спѣнкитѣ — правени отъ страна на родителитѣ му—Сметана успѣва да се отдаде всецѣло на идеала си — музиката. Пръвъ неговъ учитель е билъ Прокишъ, (авторъ на една много добра школа за пиано). Въ 1848 г. Сметана отваря музикално училище, което държалъ до 1856 г., подирь това заема

диригентско мѣсто въ оркестра на филармоническото дружество въ Гетебургъ Швеция. Въ 1861 г. при завръщането си за Чехия той дава концерти въ Холандия и Австрия съ голѣми успѣхи. Отсетнѣ го виждаме пакъ въ Прага като притежатель на музикално училище и като диригентъ на пѣческото дружество „Hlahol“, *) а въ 1866 г. — като диригентъ въ оркестра на „Народния театъръ“, директоръ на операта и въ сѫщото врѣме основатель на чешкото оркестрално дружество „Ceská filharmonie“, („Чешка филармония“), които и до днесъ навсѫдѣ печели лаври.

Неблагоприятнитѣ условия, въ които е живѣлъ Сметана, постоянното недовѣрие и неразбиране отъ страна на публиката, много сѫ дразнили чувствителната му душа. Казвамъ неблагоприятни условия, защото именно това врѣме е било врѣмето на разгара на политическо възраждане и емансипиране на чешката наука и изкуство отъ влиянието на нѣмцитѣ. — Постоянното дразнение, вѣроятно, е било причината за печалния обратъ въ живота на Сметана. Въ 1874 год. той оглушава съвършено; споредъ докторитѣ оглушаването е произлѣзло отъ мозъчна болесть. Но за щастие глухотата му не оставила лоши слѣди въ произведенията му отъ тѣзи години. Сѫдъ сѫдбоносния 20 октомври, денятъ на оглушаването, Сметана се принуждава да остави диригентското си мѣсто и да се оттегли въ уйчовата си ловджийска хижа, отдѣто подарява на народа си почти най-ценне, цѣлата си творческа душа. „Искамъ още да дамъ на нашия народъ тоя, що нося въ сърцето си, тоя, що му дължа, зарадѝ което ще употрѣбя всичкитѣ си сили“, казва композиторъ.

И наистина, хижата на уйчо му е подсетила на знаменитѣ му пѣсни („Цѣлувка“, Симфоническитѣ поеми, „Моята отечество“, Из моетъ животъ и др.) пълни съ животъ буенъ, соченъ — животъ на селската кръчма, танецъ и веселба; на изключитѣ му пѣсни пълни съ щастие и горчивъ плачъ мелодии — мелодии на чешкитѣ горски кастчета и мирни селѝмки; на бурнитѣ му, стихийни, търсещи отмъщение, пращи, сякаш изумителни фрази. Тѣзи той умѣлъ вплита въ редови, сѫдържащи съ лаконична вѣрность — характеристиченъ и на погледъ простъ контрапунктъ.

Въ 1880 г. Сметана концертира за послѣденъ пѣтъ въ Прага въ чест на четвъртъ годишнината отъ първото си появяване прѣдъ публика. Въ 1883 г. той почна да заболѣва, да губи паметъ и съзнание и най-сетнѣ бѣлъ заведенъ въ лудницата, дѣто на 12 май 1884 г., свѣтъ обѣдъ, умрѣлъ.

Трагична е сѫдбата на Сметана, великия творецъ на Чехия и основателя на епическата опера: животъ въ неразбиране, сѫмрть въ лудница. Его какво казва другарятъ: „Искамъ бѣлъ за цѣла публика, дори за музикалната Франц, а особено за пространната музика. Съдружниците бѣхъ свикнали да съ запознаятъ произведенъ, щяхъ бѣхъ доволни да знаятъ, и мислѝ, че тоя, който е изгубилъ

*) Хлахол — пѣческо дружество на Чехи, основано въ 1861 г. Днесъ то е с. 1000 членове.

и само старнятъ Сметана би интересувало музикалната младежь. Обаче съжелявамъ, че богатата ми опитность остава само за менъ и съ мене ще умре". Такава като че ли е орисницата на великитѣ люде Сметановото име на врѣмето си неоцѣнено, днесъ е вписано съ златни букви въ историята на музиката. — Въ годинитѣ, когато Рафаелъ, Моцартъ, Байронъ отдавна сж изпълнили цѣльта на живота си, Сметана се явява прѣдъ свѣта съ буйно, зрѣло творчество. И така като 40-годишенъ той написва бисера на чехската музика, като 50-годишенъ изгубва слуха си и като 60-годишенъ умира отъ грозна смъртъ — отъ лудость. Тѣзи 20 години, прѣпълнени съ горчевини направиха Сметана гений.

Каква е неговата музика? — Ясна, пълна и характеристична, нейнитѣ звукове говорятъ изъ дълбото на могжщата му душа — рисуватъ всички картини на мисъльта му. Сметана, изъ народа израсналъ, връща се къмъ него, тамъ намѣрва материялъ, който облича въ художествена форма: народни пѣсни, ритми, танцове. Той е билъ привърженикъ на програмната музика — не обичалъ музика безъ опрѣдѣлена цѣль — така наречената „абсолютна музика", тя е била за него игра съ тонове. Той е писалъ съ еднакво въодушевление всички видове на музикалната композиция. Но прѣди всичко Сметана е драматически композиторъ. Упрѣкавали сж го въ подражание на Вагнера, защото въ срѣдата на XIX ст. царуваше вагнеровската форма, обаче Сметана е чехски Вагнеръ съ чехски чувства и музикални мисли. Именно така, както го наричатъ Вагнеръ въ операта, могатъ го нарѐ и Шопенъ въ произведенията му за пиано. Първитѣ му такива плодове сж ритми и танцове, които въ подирпъото му композиране заематъ главно мѣсто. Това сж „полки", обикновени чехски танцове, които Сметановата артистическа сржчность въздигна за висшето изкуство, за което прѣди него Шопенъ идеализира врѣмено популярнитѣ, народни, полски мазурки. Както Шопенъ, пианистъ-поетъ, привличаше и опояваше съ благоуханията си всѣкого въ разкошнитѣ полски салони, така и Сметана става поетъ на чехския аристократически свѣтъ, за когото пише нѣжнитѣ си, фигурални салонни полки. Съ какво умѣние той успѣ да изглади и стилизира народнитѣ драстически танцувални ритми! Колко е прѣфинеенъ тѣхнятъ стилъ, на гледъ така простъ и прозраченъ; въ него всѣка нота има своя опрѣдѣлена сила и акцентъ. Подиръ тѣзи мечтателни полки — „*Souvenirs de Bohême*" — написани въ Гетебургъ 61—77 г., Сметана издалъ друга сбирка „*Чехски танцове*" въ 79 г., най-хубавата му клавирна композиция. Тука авторътъ като че ли се отдалечава отъ тжжбитѣ на аристократическитѣ салони и повече се приближава къмъ народната поезия; изъ перото му излазятъ характеристични полки много по-близки къмъ народната музика. За основа на по-голѣмата часть отъ тѣхъ слушатъ самитѣ народни танцувални напѣви. Въ тѣзи композиции като че ли е изваянъ чехския народенъ танецъ. Въ музикалнитѣ му фрази, покрай нѣжния ритмъ, хармония и правилно водене на отдѣлнитѣ гласове, съ драстически интервали се рисува буйния

огънь на младата необуздана кръвъ. Слѣдъ тѣзи композиции иде редица отъ по другъ видъ: „*Six morceaux caracteristiques*", издадени въ честь на Листа,*) идилии сжщо така Сметановски, както и попрѣдишнитѣ. „*Revers*" написани 74—75 г., въ които пъкъ се дружатъ буйностьта и нервозната поезия на Шумана съ мекостьта на Шопена и съ мечтателнитѣ въздишки на Листа. Но, при все това, неговото „аз" на всѣкждѣ радостно изпъква. Той написва още „*фантазия върху народни пѣсни*" пакъ за пиано и „*На скалистия брѣгъ*", концертенъ етюдъ прилична на Листовитѣ, пълна съ буря, морски шумъ, екъ, охкане — бой съ скалистия брѣгъ. Освѣнъ композиции за пиано Сметана е писалъ и мелодии върху салонни стихове.

При толкова силенъ напливъ на творческа енергия и сила Сметана не е можалъ да се задоволи само съ ограниченостьта на кжсоветѣ за пиано, неговиятъ духъ е търсилъ нѣщо повече — оазисъ, дѣто да може да се изплаче и насмѣе цѣлата му душа. Търси и намѣрва. Въ полето на операта, музикалната драма, и симфоническата поема, той заорава съ златния си плугъ брилянтитѣ на чехския народенъ животъ и чувства.

Да разгледаме въ хронологически редъ драматическитѣ произведения на Сметана. Той още четиредесетъ годишенъ издава първата си опера:

„*Бранденбурги въ Чехия*" — „Branibori v Cechäch" — въ 62—63 г., опера съ съдържание отъ XIII вѣкъ: падането на чехския царь Премислъ II и завладѣването на Чехия отъ Бранденбургския нѣмски родъ — отъ тукъ и името на операта. Тенденцията: борбата за право на селянина съ понѣмченото гражданство. Тази опера е основниятъ камъкъ на чехската музикална драма. „Бранибори"—макаръ не драма въ пълната смисъль на думата — дава поне градиво за усъвършенствуване архитектурата на по-модернитѣ Сметанови драматически произведения. Въ нея Сметана употрѣбява приятни мотиви, макаръ и въ по-малки размѣри, които свързватъ отдѣлнитѣ музикални мисли, даватъ единство на операта — ставатъ нейно motto. Той въвежда и декламаторска форма, правилата на която бихъ принуденъ самъ да търси по слухъ и инстинктъ. А като още по-голѣмъ успѣхъ въ произведението му е тѣсната свръзка между текста и музиката. Цѣлата негова мелодика и ритмика се кристализира около една непрѣкъсната нишка на оркестралния токъ, така както се кристализиратъ снѣжнитѣ кристалчета около телеграфната жица. Виждаме пръвъ опитъ, който ако не всецѣло, то поне въ по-голѣмата си часть отговаря на модерната опера.

Между 1863—66 г. Сметана свършва вѣчно младата си опера „*Продадена Невѣста*" — („Prodana nevesta") която на далеко и широко разказва за своя творецъ като за геній. Той искалъ да напише „Продана невѣста" като оперета. Ето думитѣ му: „Prodana nevesta" е собствено играчка. Азъ я съчинявахъ не за слава, но на пукъ на онѣзи, които ме упрѣкваха въ вагнерианизмъ слѣдъ появяването на „Бранибори" и които ме осѫждаха въ това, че не бихъ могълъ да напиша нѣщо въ по-лесъ — народенъ стилъ."

*) Листъ е билъ съвременникъ на Сметана и неговъ интименъ приятелъ.

Сюжетътъ ѝ е взетъ изъ селския животъ — простъ въ желанията и чувствованията си. Прѣдставятъ ни се много моменти изъ този животъ. На момъка Vasek (Венцеславъ), глупавъ и негоденъ за работа, но богаташки синъ, искатъ да „продадатъ" Marenka (Мария), която се люби съ бѣденъ селски момъкъ Jenёk (Иванъ). Произхождението на послѣдния никому не е извѣстно, понеже до скоро той е билъ въ чужбина, изпратенъ тамъ отъ мащеха си — Вашкова майка. Щастието се усмихва Марии и Иванъ става наслѣдникъ на цѣлото си бащино имущество. — Идилична картина на младостьта, непрѣклонна родителска гордость, типъ на разсѣянъ и користолюбивъ сватъ, панаиръ, народенъ танецъ, чергари-комедианти правятъ операта лесно възприемчива и весела. Сцената съ комедиантитѣ неволно възбужда очудване у зрителя: хорица съ изпаднала култура ставатъ прѣдметъ на приятна забава. Тѣхнитѣ изтъркани напѣви подъ перото на композитора приематъ форма изящна, мила, която сѫщеврѣмено е и много вѣрна при рисуването на нравитѣ, обичаитѣ и жонгерското имъ изкуство. Сметановиятъ духъ прѣхвърква отъ мелодия на мелодия, една отъ друга по нѣжна и по-игрива, като че ли иска да надмине Офенбаха съ мелодичностьта си. Музикалниятъ сюжетъ и обработка сѫ силни и изразителни — всѣки акцентъ, всѣки ритмъ като токъ прѣлита прѣзъ душата на чехския слушатель, въ когото неволно се възбуждатъ спомени за подобни мотиви. Гениятъ на Сметана съумѣ да вникне въ пѣвческата душа на народа си, като че ли поглъща всичката ѝ красота, реформира я, облагородява я и, като такава, ни я дава. Слушаме ехо на чехската народна музика, всѣка фраза, тактъ, нота шепнатъ ни приказки за онзи простичъкъ и симпатиченъ животъ, който се възнася върху крилѣтѣ на наивната радость и тѫга. Изобщо обработката на народни мотиви за нъ лоното на художеството е характеристична не само за „Продадена невѣста" но и за цѣлата композиция на Сметана. Не ще съмнѣние, че хармонизацията на мотиви, които сѫ били въ владѣние на скитници пѣвци, остатъкъ отъ французкитѣ трубадури, иска умѣние и велика дарба. Наистина, едни и сѫщи напѣви, обаче различни впечатлѣния оставятъ. Сѫщо така е, когато разгледаме и сравнимъ два модела: единиятъ изваянъ отъ истински художникъ, а другиятъ — отъ ваятель-любитель. Естествено къмъ критиката на първия моделъ прибавяме думитѣ: художествена вещь. Въ случая непосрѣдственъ критерий е окото, а по-горѣ, при музиката ухото.

Макаръ писана въ по-мекъ стилъ „Продадена невѣста" е проникната отъ всичкитѣ правила на драматичаската хармонизация и богата полифония. Покрай диалогическата форма, Сметана употрѣбява и декламаторската, на мѣста неправилно, но умѣстно, като за опера простонародна. Тази опера, взета технически и по съдържание е изящно дѣло, което принадлежи къмъ най-хубавитѣ и най-обикнатитѣ не само чешки композиции, но като комическа опера тя е и ще бѫде за винаги записана съ златни букви въ страницитѣ на музикалната всесвѣтска литература на XIX вѣкъ.

Третя сметанова опера е „*Далиборъ*" — „Dalibor" — написана сѫщо въ Прага 1866—67 г. Героятъ ѝ, рицарьтъ Далиборъ, е

[illegible] на Сиетъл. На [illegible] контраста, обаче, като [illegible] на двете сестри, които взаимно

обичатъ башиинята си, но различно я възпѣватъ. Тѣхнитѣ пѣсни сѫ изразъ на темпераментитѣ имъ: едната — весела, безгрижна, търсеща тихо щастие, а втората — горда, енергична, ламтяща за щастие велико, щастие и радостъ на събратията си. „Продадена невѣста" е наивно-идилична опера, а „Либуше" героическо-идилична. Обаче, идилията на първата е изъ ограничения милъ домашенъ животъ, а на втората — идилия, която дири мѣстото си въ далечното минало на историята, идилия на поетическия и величественъ народъ. „Либуше" се дава само при тържествени случаи: отваряне на театъръ, празднуване на нѣкакъвъ юбилей, или народенъ праздникъ. Такава е била волята на знаменития музикантъ: „Искамъ, казва Сметана, „Либуше" да се дава само при тържествата на цѣлия чешки народъ. Азъ бихъ я почти погребалъ съ всѣкидневното, обикновено прѣдставяне. „Либуше" не е никакъ опера по стара форма, тя е тържествена картина, музикално-драматическо олицетворение. Азъ съмъ твореца на тая форма въ музиката — особено въ чешката. Заради нѣколко нишожни гроша — не ще оставя произведението си, единствено и характеристично въ нашата литература, да бѫде заровено въ купа отъ изтъркани пѣснички".

Подиръ „Либуше" Сметана композира нова опера, която се отдалечава отъ общия характеръ на неговитѣ произведения. Той съ „*Двѣтѣ вдовици*" („Dvě vdovy") иска да задоволи напълно вкуса на съврѣменото общество, което се наслаждавало отъ лекитѣ Офенбаховски мелодийки и леката французка музика. Затова, тъзи му опера получва формата на французкитѣ диалогически опери *), прѣдставлявани отъ Обера. Обаче, по съдържание „Двѣ вдовици" е сѫщо така народна, както и прѣдидущитѣ опери, при всичко, че покрай селскитѣ сцени, прѣдставятъ ни се и такива за аристократическия салонъ. Цѣлата опера е прѣпълнена съ игрива мелодичность, буйна веселость и шеговитость, смѣхъ, младость, които ободрително дразнятъ ухото на слушателя.

Слѣдъ издаването на тази опера, Сметана оглушалъ. И при пълна глухота той написва въ 1876 г. „*Цѣлувка*" („Hubicka"), втора комическа опера, която строгата критика туря на първо мѣсто изъ между тритѣ му комически опери: „Продадена невѣста", „Цѣлувка" и „Тайна". Ала „Продадена невѣста" повече се нрави на публиката, защото е по-лека и по-достѫпна за разбиране. Сюжетътъ на „Цѣлувка" е изъ живота на горскитѣ селяни. Хармонизацията ѝ е по-сързана — дава по-голѣмо единство на отдѣлнитѣ фрази и затова „Цѣлувка" е по-близка до музикалната драма отъ „Продадена невѣста". Съ особена лекость сѫ съединени разнитѣ музикални мисли, които произтичатъ една отъ друга безъ всѣкакво принуждение, всѣкой гласъ пѣе своята пѣсень ужъ толкова проста, но богато инструментирана. Пъленъ, непрѣкъсванъ полифоненъ стилъ, естествено единство въ цѣлия музикаленъ сюжетъ, сѫ най-характернитѣ чърти на „Цѣлувка", която дири избора си пакъ въ най-интимния, идиличенъ селски животъ.

*) Т. е. покрай пѣсенѣта се употрѣбява и обикновената разговорна фраза.

„Цѣлувка“ и „Далиборъ“ служатъ като верижка между „Продадена невѣста“ и „Либуше“. Свѣжата веселость и нѣжность на „Цѣлувка“ съ богатирската трагика на „Далиборъ“, свързватъ буйната радость и дяволитость на „Продадена невѣста“ съ славата и гордостьта на „Либуше“.

Въ 1878 г. Сметана свършва своята трилогия отъ комически опери съ „*Тайна*“ („Tajemství“). Тя, разгледана формално, би се считала за най-зрѣлата измежду другитѣ двѣ комически опери. Съвършенъ музикаленъ стилъ и техника, декламация правилна, хармонизация богата, въ която се прѣплитатъ два характеристически мотиви, сж основнитѣ жици на операта, обаче музикалното й съдържание е по-слабо. Причината на това е глухотата на автора, който търсилъ отговоръ само въ мисленитѣ си прѣдставления. Онази буйна веселость, безгрижность, онази разкошна наивность и кипящъ темпераментъ на двѣтѣ по първи се замѣстватъ съ спокойна, тиха разсѫдителность и сигурность при употрѣбяването на музикалнитѣ срѣдства. Но и тази музикална тихость е умѣстна въ случая, дѣто се рисува вторъ разцвѣтъ на любовьта, при която нѣма онази гореща млада кръвь, а буенъ изблицъ на едва пробуденитѣ чувства.

И най-сетнѣ послѣдня Сметанова опера е „*Дяволска стѣна*“ („Čertovà stena“), свършена въ 1882 г. — двѣ години прѣди трагическата му смъртъ. Много мжчнотии е прѣкаралъ Сметана при писането й. Той глухъ и боленъ билъ принуденъ да пише операта си по откжслеци и да напжва мисъльта си, за да не наруши единството въ мелодическия, хармониченъ и полифоненъ стилъ. На нѣкои мѣста се забѣлѣзва прѣдпазливостьта на нещастния художникъ, който не е билъ сигуренъ въ слуховитѣ си прѣдставления за цѣлата оркестрация. Инструментацията на „Дяволска стѣна“ е декоративна, на мѣста, като че ли за мигъ, лъхва ефирна тжга, за да се изгуби въ светата веселость, въ която съзираме познатия намъ Сметана. Великиятъ композоторъ намѣри и за тази си опера новъ свѣтъ, нови елементи, още неупотрѣбени — комическо-романтическа обстановка.

И по-горѣ загатнахъ, че всичкитѣ чада на Сметана сж си много приличали, неговата генална душа, огледало на чехската народна пѣсень, свърза ги въ едно цѣло, което винаги ще кити страницитѣ на историята на художеството. Ала въпрѣки приликата, всѣка отъ композициитѣ има свой темпераментъ, така да кажа. — „Продадена невѣста“: дѣтско-наивна, игрива и пълна съ живость — комическа опера; „Далиборъ“: героична трагика и персонификация на народната тжга — трагикоромантическа опера, богатирска опера; „Либуше“! жена разумна, бодра, силна, слава и гордость на народа — героическа опера; „Двѣ вдовици“: едната меланхолична, другата дяволита, парфюмирани дами на аристократическия салонъ — французка, комическа опера; „Цѣлувка“ и „Тайна“: тиха нѣжность, игрива веселость, комическа свѣтлость — комическо-драматически опери; „Дяволска стѣна“: дъхъ, хитренъ дяволъ, търсящъ измама за другитѣ, сам пада въ нея — комическо-романтическа опера.

Въ кратко бѣ изложено, разгледахме Сметановитѣ композиции

за пиано и драматическитѣ му съчинения, а сега идатъ на редъ произведенията му за оркестръ и нѣколко струнни инструменти. Понеже Сметановиятъ духъ въ това поле на композицията намѣрилъ пълна свобода, дѣто единствено неговото „азъ" говори, а не както въ операта и обществото, този родъ отъ плодоветѣ му е най-великъ и най-оцѣненъ. Това сж цикльтъ отъ симфонически поеми *„Моето отечество"* и квартета *„Изъ моя животъ"*. Въ цикла „Моето отечество" сж съединени слѣдующитѣ поеми: „Вишеградъ", „Влтава", „Шарка", „Изъ чеховитѣ поля и гори", „Таборъ". Подиръ Листовитѣ симфонически поеми, тѣзи допасятъ голѣмъ напрѣдъкъ въ оркестралната музика, тѣ сж единственото най-велико дѣло въ кржга на модерната симфоническа поема. „Моето отечество" принадлежи къмъ малкото произведения, съ които се характеризира музикалната история на XIX вѣкъ.

„Изъ моятъ животъ" е единичкото произведение, въ което великиятъ мжжъ оплаква сждбата си и се изповѣдва не посрѣдствомъ цѣлъ оркестръ, но въ приятелския на близки приятели, въ тѣсенъ кружокъ. Затова си избралъ четири струнни инструменти, които интимно си разказватъ за младостьта на артиста, за неговото прѣдразположение къмъ народната романтика (1-то прѣдложение); за обичьта му къмъ танеца и прѣподаването въ княжескитѣ домове (2-то прѣдложение); за любовьта му, съпружеския животъ и първото му дѣте (3-то прѣдложение); и най-послѣ за вникването му въ народната музика, творческата му сила — прѣломена съ внезапниото му оглушване (4-то прѣдложение).

„Симфоническитѣ поеми и квартетитѣ „Изъ моя животъ" сж основата на моето бждане", казва самъ Сметана.

Той на врѣмето си е билъ малко разбиранъ. При даването на послѣдната му опера, самъ той е казалъ: „И така, азъ съмъ много старъ, не смѣя вече да пиша, не щатъ отъ мень вече нищо." Почвата, върху която сѣялъ своитѣ бисери, била неплодотворна, обществото въ музикално направление не образовано; то се задоволявало и увличало отъ леки мелодийки. Ала, колкото е билъ непризнавзнъ Сметана нѣщо прѣди 20—30 г., толкова по-висока цѣна има днесъ за развитието на модерното музикално искуство — особено чехското. Сметана е най-обичания музикаленъ поетъ, неговитѣ опери много често виждаме не само на сцената на ческата опера, но и въ репертоаритѣ на чужднитѣ театри. Напр., „Продадена невѣста" е била давана 400 пжти до 1903 г. въ Прага, Дрезденъ, Стокхолмъ, Чикаго, Петербургъ, Москва и пр. „Далиборъ" освѣнъ Чехия въ Мюнхенъ, Виена, Манхаймъ и т. н., „Цѣлувка" въ Лайпцигъ, Хамбургъ и т. н.

Сметана е оставилъ спомени не само като великъ композиторъ, но и като интелигентенъ музикаленъ. Той е писалъ много статии по теорията, историята, естетиката и философията на Музиката. И така днесъ виждаме Сметановото име на съвсѣмъ отличено съ слава. Листъ, когато се научилъ за смьртьта на Сметана, казалъ слѣднята кратка характеристика за него: *„той бѣше геній"*.

Малки очерки и разкази.

МИЛОСТИНЯ.

Разказъ отъ Вас. Шишковъ.

Една сутринь Бернардъ Морей излѣзе отъ университета на професоръ Кошмитъ, прочутия професоръ отъ Шварцвалдския университетъ, отиде да се разходи малко старитѣ лѣчисти дървета на парка, за да мислимъ прочетъ на послѣдния томъ отъ Шопенхауровитѣ съчинения и да вкуси сама сладка надеждъ сѣдналитѣ мечти, които бѣхѣ послѣдния прочетъ на тоя „мѫдръ философъ". Но не отмина малко третия часъ на парка, а отъ, че мислитѣ му почнаха да бѣгатъ отъ страницитѣ на книгата.

Обичъ, като прочетъ произведенията на, Бернардъ Морей се нашелъ самъ самъ. Лицето му изразяваше такова радость, че минувачитѣ, които го виждаха, говорѣха помежду си:

— Ето едно щастливо момче!

Дѣйствително той бѣ такъвъ, защото щастието му да не трае за дълго. Щѣ прѣди кѫсъ часъ отъ отиването му въ парка, той бѣ най-грустенъ човѣкъ по цѣла Швайцария, а само сама простата случайность могла такъвъ му мисли и го тласна къмъ „вѣлнитѣ на сиромаш скрѣ".

Въ момента, щѣто мислѣше, имаше стотина причини, които да го карятъ да бѫде такъвъ.

На двадесетъ годишна възрастъ, наслѣдникъ на огромно богатство, чиито наслѣдник му бѣше Христофъ Морей бѣ сключилъ съ честенъ другъ, чрѣзъ гарантиране на вѣрния въ Лондонъ, Бернардъ чувствуваше силна привлѣкателность къмъ науката, особно къмъ философията.

Сѣдналъ като мѫдрец съ отлично знанитѣ въ родния си градъ, той се отправи за Швайцария и постъпи въ университета, за да може да слушва лекциитѣ на прочутия Кошмитъ, дружитѣ на когото бѣхѣ запознати въ метафизиката.

Той водѣше пирамъченъ животъ и дружеше съ добри и учени другари.

Бернардъ бѣ постоянно такъвъ, като мислѣше, че това произлиза отъ разстроения му стомахъ, мѫдрите приятелитѣ му да го увѣряватъ, че страданията му е болно, болно е, че седи праздно въ въ[illegible] на тѣхъ години.

[illegible] въ работа, той увѣряваше, че забравя, че и[illegible] [illegible] достойни да бѫдатъ обичани.

[illegible] обичъ, че той го не забравяше, а, напротивъ [illegible] [illegible].

[illegible] Съ години вече какъ търси сво[illegible] „[illegible]", [illegible] [illegible].

[illegible] на [illegible] часа, за какъвто мечтаеше, защото [illegible] [illegible] парали богатството, на кост[illegible]

Обаче, днесъ той се върна много веселъ у дома си.

Това, което бѣ видѣлъ на третия столъ въ парка, бѣ една млада швейцарка, красива и прилична на малка горска ягода . . .

На слѣдующия день, слѣдъ като напустна лекциитѣ на професора Кеплингъ, Бернардъ Морей се опжти пакъ за въ парка.

О, щастие! . . .

Непознатата, както и вчера, седѣше на сжщия столъ.

Наново Бернардъ Морей мина покрай нея, прѣструвайки се че чете. Но когато се изравни съ нея, той нѣжно я поздрави, на който поздравъ младата мома му отговори. На връщане той я поздрави на ново, като забѣлѣжи едри сълзи по хубавитѣ й очи.

Бернардъ се разтревожи. Какво можеше да направи въ случая? Какво смѣеше да каже?

— Госпожице, каза сваляйки шапката си, вий, като че ли страдате отъ нѣщо, а това ме много наскърбява. Позволете ми, да бжда а разположението ви, ако мога да ви бжда полезенъ.

Младата дѣвойка почервенѣ и отговори:

— Нищо не можете направи за менъ, господине; азъ искамъ да умра!

— Да умрете? Вий?

Бернардъ отвори широко очитѣ си и загледа нѣкакъ си очудено.

— Да, господине, това е тъй!

И ржката й направи едно бавно движение къмъ лежащето не далечъ отъ тѣхъ езеро.

— Това е лудость, госпожице . . .

— Може би! . . .

— Но мога ли да зная причинитѣ, които ви каратъ да вземате едно толкозъ ужасно рѣшение? Безъ съмнѣние, това трѣбва да произтича отъ любовна скърбь . . .

— Не, господине, бѣ отговора й.

Вѣжливо поиска позволението й да седне до нея, за да употрѣби послѣднитѣ си сили, да я отклони отъ това й рѣшение . . .

— Нищо не може се направи за менъ, любезний господине. Скърбьта ми произлазя отъ това, че не мога да намѣря работа, а имамъ да храня двѣ малки сестричета . . . Не знамъ отъ гдѣ да имъ намѣря храна. Изгубихъ всѣка надежда и дойдохъ тукъ, за да туря край на живота си.

— Лудость, госпожице, лудость, повтори трогнато Бернардъ! Азъ ще се постарая да ви извадя отъ това жестоко положение . . .

— Вие!

— За щастие!

— Какъ?

— Като ви намѣря работа.

— Но кой сте вий?

— Името ми е Бернардъ и съмъ студентъ по философията. Имамъ сношение съ града и може би . . . Но, какво работите?

[illegible]

[illegible] да си ида, за [illegible] вече да по-

[illegible] Бойсая дъчъ отъ [illegible] подобни неща. [illegible] за войне за

[illegible] ме, че Лиза-

[illegible] на чо-

[illegible] мъ-

[illegible] отъ дъобъ

[illegible] за бъдъ но-

[illegible] единъ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Бернардъ я изслуша до края.

Разказътъ на тази бѣдна и измжчена мома бѣ вѣренъ. На другия день той отиде въ комисарството да събере свѣдѣния за нея. Тамъ му казаха сжщото, което бѣ му казала тя, съ прибавка, че е трудолюбива и честна дѣвойка.

Той бѣ разчувствуванъ отъ довѣрието и признателностьта, които Лизабета имá къмъ него.

— Всичко ви казахъ за себе си, каза тя, като свърши разказа си. Сега е вашъ редъ, говорете за васъ си, за ваш ия животъ!

Той хладно и леко отговори:

— Името ми е Бернардъ и азъ тоже съмъ бѣденъ . . .

Отъ това врѣме за тѣхъ почна новъ животъ. Тѣ се обичаха и мечтаеха единъ за другъ.

Честно и съ внимание бѣдната работница извършваше поржчкитѣ, които Бернардъ ѝ даваше и които поржчки идѣха отъ неизвѣстни на нея клиенти. Сега той не посѣщаваше лекциитѣ на прочутия Кеплингъ, не четѣше вече дебелитѣ философски съчинения, а по цѣли дни и нощи прѣкарваше въ сладки сънища и мечти за Лизабета, за тъзи кротка и миловидна мома, която обичаше.

Той бѣ щастливъ отъ радость, че е обичанъ за самия него, безъ задни мисли. Често си казваше на ума, че тъзи прѣкрасна мома му се нрави и че приема да му стане другарка въ живота, стига само ти да е съгласна.

Една вечерь той ѝ откри любовьта си.

Младото и хубаво момиче нададе викъ и падна въ безсъзнание отъ радость въ обятията му.

— Бернарде, колко ще бжде добрѣ да живѣемъ заедно, да работимъ единъ до другъ всѣки день, всѣки часъ, каза тя като, се смее . . .

Поржчкитѣ всѣки день пристигаха. Тя ги изпълняваше.

Той още не бѣ ѝ говорилъ за своя животъ. Разправялъ ѝ бѣ само, че прѣподава частни уроци по философията и че съ мжка и трудъ изкарва прѣхраната си . . .

Най-сетнѣ, тѣ се ожениха. Това стана прѣзъ единъ пролѣтенъ день.

Прѣзъ врѣме на приготовленията за свадбата Бернардъ често [illegible], а това се виждаше странно на Лизабета.

[illegible] правите, любезни ми Бернарде, прѣзъ тѣзи дълги [illegible] нѣщо, което готвите и което не искате да ми кажете.

[illegible] той нищо не отговори.

[illegible] като се ожениха, слѣдъ като получиха благосло[illegible], той се доближи до нея и ѝ каза:

[illegible] съмъ да ти искамъ прошка, любезна ми, прошка [illegible] като ти бѣхъ казалъ. Бѣхъ ти казалъ, че съмъ бѣ[illegible] съ срѣдствата отъ уроцитѣ, които прѣподавамъ.

Не, Лизабето, азъ съмъ богатъ, много богатъ, но не искахъ да ти кажа, прѣди да се увѣря, че не за богатството ми ме любишъ. То сега е всичко твое. То е награда за трудолюбието и честностьта ти.

. . . . . .

. . . . . .

Вечерьта, слѣдъ вѣнчавката, Бернардъ заведе младата си и хубава жена въ кѫщата, която той бѣ избралъ за живѣяне. Тя бѣ една богата вилла, заобиколена отъ градина, пълна съ цвѣтя и разноцвѣтни тръндафили.

— Ела, Лизабето: тукъ сега си почини отъ дългия трудъ, тъй както си мечтала нѣкога.

При тѣзи думи той отвори една врата.

Прѣдъ тѣхъ се прѣдстави единъ прѣкрасно мобилиранъ салонъ, украсенъ съ прѣдметитѣ, изработени отъ нейнитѣ рѫцѣ.

— Но . . .! избѣгра тя, като ги позна.

— Да, каза Бернардъ, това е втората ми и послѣдня лъжа. За менъ, само за менъ те карахъ да работишъ тѣзи нѣща. Ето, всичко изработено отъ тебъ е тукъ и твое . . .

Прѣвелъ: Л. Бобевски.

ЖЕЛАНИЕ.

Стихотворение въ проза отъ Ирма Герингеръ.

Когато тя бѣше малко момиче, което вечеръ седѣше на колѣнѣтѣ на майка си и броеше звѣздитѣ на небето, тя нищо тъй горещо не желаеше освѣнъ всѣка звѣзда да се прѣобърне въ блѣскава играчка и всички звѣзди да станатъ нейни, изключително нейни. Слѣдъ това, мислѣше тя, — азъ нищо повече не искамъ и ще бѫда много послушна . . .

Животътъ слушаше това желание и тъжно се усмихваше: *да изпълни това той не можеше.*

* * *

Когато тя бѣше вече порасла мома и вечеръ въ стаята си мислѣше за него, — за този, който разбуди сърцето й съ цѣлувкитѣ си,—тя нищо тъй горѣщо не желаеше, освѣнъ да остане само тя въ неговитѣ мисли и никоя жена да не може да затули нейния образъ въ неговата душа. Слѣдъ това, — мислѣше си тя, — азъ нѣма да имамъ никакви желания, слѣдъ това нѣма да ми се иска друго щастие . . .

Животътъ слушаше това желание и тъжно се усмихваше: *да изпълни това той не можеше.*

* * *

Когато тя бѣше вече напълно възрастна жена, съ тъженъ погледъ, добила опитъ, тя нищо тъй горещо не желаеше, освѣнъ това щото на [illegible] й, отъ които тя вѣрѣдъ болки и страдания възпитава

хора за работа, — нейния опитъ да служи за наука и щото тѣ да избикалятъ лъжливитѣ пѫтеки, по които тя се бѣ лутала. Съ кръвьта на своитѣ рани тя искаше да избави своитѣ дѣца отъ грѣшки и страдания. Слѣдъ това, — мислѣше си тя, — ще се откажа отъ всѣкакви желания, слѣдъ това азъ ще бѫда винаги вѣрующа и благодарна.

Животътъ слушаше това желание и тѫжно се усмихваше: *да изпълни това той не можеше.*

* * *

Когато тя бѣше вече жена съ прошарени коси, запазена отъ тѣхъ като броня противъ грижи и страдания, тя нищо тъй горѣщо не желаеше, а само това щото да може да снеме теглилата отъ гърба на хората, които идваха при нея, да ги подкрѣпи духомъ, да посѣва между тѣхъ съгласие и отъ това сѣяние да бере чиста радость. Слѣдъ това, — мислѣше си тя, — азъ нѣма да имамъ нищо за какво да желая, слѣдъ това азъ ще бѫда винаги доволна . . .

Животътъ слушаше това желание и тѫжно се усмихваше: *да изпълни това той не можеше.*

* * *

Когато тя бѣше жена съ бѣли като снѣгъ коси, измѫчена въ живота, тя нищо тъй горѣщо не желаеше, освѣнъ да има спокойствие — Най-дълбоко спокойствие и почивка, която никой да не наруши. Слѣдъ това, — тя знаеше това, — нищо вече за себѣ си нѣма да желае . . .

Животътъ слушаше това желание и тѫжно се усмихваше: *да изпълни това той не можеше.*

Но доде смъртьта, и тя най-сетнѣ ѝ *донесе* изпълнението на това велико желание.

Пр. Ек. В.

ДРЖАВНО РАЗВИТИЕ БЕОГРАД

Книгописъ.

I. Отзиви и оцѣнки.

Новъ трудъ по най-старата история на славянитѣ.

Eduard Boguslawski. Einführung in die Geschichte der Slaven von. — Aus dem Polnischen übersetzt von Waldemar Osterloff. Verlagsbuchhandlung von Hermann Costenoble. Jena 1904., 8°, VIII+135 [1]).

(*Едуардъ Богуславски*, Уводъ въ историята на славянитѣ. Прѣвелъ отъ полски Валдемаръ Остерловъ).

Съобщава Хр. П. Стоиловъ — София.

Знайно е, че науката и ведно съ нея славистиката изденъ-вденъ напрѣдва успѣшно. Ученитѣ-слависти непрѣстанно концентрувать устремитѣ си върху ситѣ нарастъщи на тая многолистна гранка - славянството. Тѣ живо слѣдятъ миналото и сегашното на славянина: неговия езикъ и история, животъ и култура, етнография и фолклоръ. И кое по находки на ржкописи и разкопки на гробници, кое по разни антропологически бѣлѣзи на тѣлесния комплексъ и априорни научни досѣтки, ученитѣ успѣха да скжсатъ булото на мрака: прѣдочиха истинския ликъ на славянитѣ — опрѣдѣлиха тѣхния произходъ и родина, раздѣла и заселба. За да постигнатъ това тѣ изхарчиха много енергия; тя е пишожва спрѣмо свѣтлитѣ резултати отъ изслѣдванията. Наистина славиститѣ изказаха изнърво много наивни и неприемлини хипотези за произхода, родината и заселбата на славянитѣ. Но тия фантастични умувания мждрувания излѣзоха полезни: спомогнаха на по-сетнѣшнитѣ учени да се доближатъ до истината. Тъй че днесъ за днесъ, макаръ и недорѣшена задавката, знаемъ приблизно каква кръвь е текла и тече въ жилитѣ на славянитѣ, да ли сж изконни жители на Европа, кои именно мѣста сж населяли, каква е била задружната имъ живѣячка, какви езикови и културни послѣдици е упражнила тя, кога сж се раздѣлили и дѣ заселили славянитѣ и пр.

Комай сички тия питанета сж засегнати въ труда на Богуславски и изяснени неизцѣло споредъ модернитѣ схващания на науката.

Авторътъ на разгледвания трудъ, виденъ полски историкъ, отдавна се занимава съ славянитѣ и грижливо слѣди развоя на славистиката. Плодъ на дълголѣтнитѣ му занятия, освѣнъ достато студийки [2]), сж неговата двотомна „Historya Słowian" (Kraków, I. (1888) по-лани излѣзлиятъ „Methode und Hilfsmittel der Erforschung der vorhistorischen Zeit in der Vergangenheit der Slaven. Vom Verfasser

---

[1]) Съ класъ прѣдговоръ отъ прѣводача (стр. VII—VIII).

[2]) По важни сж слѣднитѣ: 1. Teorya nazwisk na *owa* (Теория на имената на *ова*), Kraków 1891. 2 Początki Chorwacyi iliryiskiej. (Началата на илирскитѣ хърватя), Kraków 1893 и 3. Двѣ статии въ Gazeta Polska (Полски вѣстникъ); год. 1868 брой 194 и год. 1869 брой 66.

vermehrte deutsche Ausgabe. Aus dem Polnischen[1]) übersetzt von Waldemar Osterloff. Berlin, Verlag von Hermann Costenoble 1902, 8°, VI+144. 3 Мк." и тая годишнятъ му „Einführung in die Geschichte der Slaven"[2]). Тоя трудъ на Богуславски прѣдставя обстойна прѣработка на казания „Methode und Hilfsmittel". Въ него авторътъ засѣга много важни въпроси. Тука нѣма да излагаме авторовитѣ възгледи, а ще посочимъ какви въпроси зачеква и до какви заключения стига.

Въ тоя трудъ Богуславски излага накратко погледитѣ на Surowiecki, фантастичнитѣ сфащания на доста учени за минадото на славянитѣ. Изброява друга редица учени, които, споредъ автора, спадатъ къмъ така наречената отъ него автохтонна школа. Дѣли я на два класа; посочва нейнитѣ заслуги за науката. Указва какъ стои въпроса за заселбата на хърватитѣ и сърбитѣ и какъ освѣтлява тая школа въпроса за потеклото на глаголското писмо. Рисува бѣгло влиянието, що е упражнила сѫщата школа въ науката, нейния погромъ и замѣна отъ противницата ѝ, така наречената отъ автора, антиавтохтонна или берлинско-австрийска школа. Споменя какъ се сфаща румънския и новогръцкия въпросъ, както и славянския въ Германия. Изброява писменно привърженцитѣ на тая школа и споредъ тройното сфащане минадото на славянитѣ, категоризира ги въ три редици. Излага обстойничко какви историческа роль сѫ играли аваритѣ въ историята на славянитѣ споредъ погледитѣ на берлинско-австрийскитѣ учени. Зачеква вкратко въпроса за заетитѣ и прародни думи. Очертава живота на Юстиниана велики и споменува за неговото и на Василия славянско потекло. Мимоходомъ указва на нѣкои Тацитови вѣсти за славянитѣ, посочва кои сѫ били Хелветонитѣ или Хелвеонитѣ, срѣдньовѣковни Хевезди или Хевели, Хатитѣ и Матиакитѣ. Говори за свевитѣ и славянитѣ и казва кога прѣминува името на славянитѣ въ Панония. Слѣдъ това по-надлъжно излага какъ сфаща автохтонната школа заселбата на илирцитѣ и тракитѣ. Спира се върху македоно-албанския и скитско-сарматски езикъ на Балканския полуостровъ, посочва слѣдитѣ на славянското население, наречено тракийско, на сѫщия полуостровъ. Навежда примѣри за имената на *dava*, говори за илирцитѣ и тѣхния езикъ, за келтитѣ въ Германия и имената на *aha*. Къмъ края се спира на дълго и широко върху мнѣнията и освѣтленията на берлинско-австрийската школа досежно културата на славянитѣ, тѣхната митология и етнография, археология и социология и напоконъ се показва какъ е достигнала прѣдимство, господство въ науката тая школа.

---

[1]) На полски това съчинение носи наслов: „Metoda i srodki poznania czasów przedhistorycznych w przeszłości Słowian. Z zapomogi Kasy pomocy dla osób pracujących na polu naukowem imienia Dra Józefa Mianowskiego Kraków i Warszawa 1901". Разнитѣ критически оцѣнки и възражения за нѣмското издание са внесени въ „Einführung in die Geschichte der Slaven" стр. 113—121 като прибавки (Nachtrag)

[2]) Малка критична оцѣнка за тоя трудъ срѣщаме отъ *R. A* (ndree) въ „Globus Illustrierte Zeitschrift für Länder und Völkerkunde" томъ LXXXV, № 23. 16. Juni 1904. Стр. 375.

Това съдържа трудътъ на Богуславски. Въ него той клейми ученитѣ, полемизува съ тѣхъ, изкарва оригинални мнѣния за миналото на славянитѣ и въ края на крайщата отъ изложеното въ „Methode und Hilfsmittel zur Erforschung der vorhistorischen Zeit in der Vergangenheit der Slaven" и въ разгледвания „Einführung in die Gechichte der Slaven" извлича тия седъмъ важни пункта [1]).

1. Славянитѣ сж автохтони въ Европа върху цѣлата область, що притежавали въ срѣдния вѣкъ, въ врѣмето на Карла велики.

2. Първобитното седалище, или ноне твърдѣ старото, прѣдисторическо жилище на славянитѣ, се намирало въ Илирия (на това жилище посочи възъ основа на изказането отъ Нестора прѣдание още Bielowski), отъ дѣто се разпрострѣли най-напрѣдъ къмъ сѣверъ, въ оттатъшната страна на Дунава и Карпатитѣ; въ сжщата страна на Карпатитѣ се настанали върху прѣдарийска, финска почва, която постепенно се славянизувала и първобитното финско население усвоявало езика на пришелцитѣ.

3. Че славянитѣ били автохтонни тамъ, дѣто ги заваряме въ срѣдния вѣкъ, именно въ Илирия, Тракия, Германия, поддържаше цѣла школа учени, която можемъ нарѐ автохтонна школа; обаче тя бѣ заставена отъ друга школа, антиавтохтонна (берлинско-австрийска) да млъкне, не по силата на научни доказателства, ами по начинъ, който се състоеше въ това, че всѣко твърдение отъ страна на ученитѣ отъ автохтонната школа бѣ прѣмълчано или осмѣно. Тоя методъ изпърво употрѣби Рослеръ, негова примѣръ послѣдва Миклошичъ, слѣдъ който тръгна цѣла орда славянски учени. Най-важното заблуждение на тая школа се състоеше въ прѣдположението, което послѣ биде въздигнато до догма, че славянитѣ изпърво въ VI вѣкъ се разпрострѣли на западъ отъ Висла и на югъ отъ Карпатитѣ. Изхождайки изъ тая точка врѣние, тая школа отдѣли изъ кржга на изслѣдването сбрания, за познаване миналото на славянитѣ нуженъ материалъ, какъ тѣ подъ други, по стари имена били извѣстни (илирци, даки или гети и пр.), които лингвистиката прѣдаваше главно въ топографски и етнографски имена сжщо тъй, както и етнографията, археологията, социологията и самата история, която нищо не знае за нѣкаква си прѣселба на славянитѣ въ тази область.

4. Да бѣха славянитѣ въ тази или онази страна, напр. въ Илирия, само пришелци изъ карпатската страна въ VI вѣкъ, то биха, посрѣдъ многобройни, многочислени малки племена, за които ни вѣсти историята, сжществуващи населения безслѣдно изчезнали съ своя езикъ сжщо тъй, както се случи съ лангобардитѣ въ Италия, съ бургундитѣ въ Франция, съ норманитѣ въ Франция и Русия, съ българитѣ (турци) на Балканския полуостровъ и пр., срѣщу това езикътъ на тѣзи подразбираеми, не славянски илирци, върху чиято почва се настанили тайно славянитѣ въ VI вѣкъ, би билъ живъ у онѣзи славяни чакъ до днеска. Това би трѣбвало да се случи още въ много по-го-

[1]) За да истъкне нагледно мнѣнието на автора, прѣдаваме дословно заключителнитѣ му сждения (на стр. 110—112).

лѣма мѣрка, както е случаятъ съ езика на старитѣ прѣдарийски Ибери, който още и до днесь се указва въ езика на баскитѣ.

5. Илирски езикъ, като особна индоевропейска гранга, която да можемъ постави като пълно право имащъ членъ въ индоевропейската езикова фамилия до славянски, литовски, албански, гръцки и пр., не е даденъ; поне нѣма никаква слѣда отъ тоя езикъ, до като напротивъ лингвистиката, етнографията и археологията указватъ на илирско население у славянството Венетитѣ на Адриатично море, които образуватъ основна часть на илирското население, бѣха по езикъ славянски народъ не по-малко, отколкото венетитѣ въ Германия. Илирската култура, сѫщо наречена халштатска култура, бѣше толкова славянска, колкото и лужичко-силезската култура.

6 Тракийски езикъ, който можехъ нарѣ скито-сарматски, имало нѣкогажъ безусловно, който, слѣдъ като сѫществувалъ извѣстно врѣме, съвсѣмъ изчезналъ, докато онѣзи жители на Балканския полуостровъ, които си служили съ тоя езикъ, били прѣминали въ старото автохтонно население, което, още въ началото на VI вѣкъ слѣдъ Хр. тракийско и скоро слѣдъ това, около половината на сѫщото столѣтие, славянско било назовано.

7. Славянитѣ, въ тая наречената Германия, както и на Адриатическото море, се наричали първоначално венети: името славяни получили отъ свевитѣ (Svevi-Slavi), вѣмско племе, което имъ наложило своето господство.

Свърхъ това въ края на книгата авторътъ прилага три цѣнни показалци (азбученъ венетъ стр. 122—129, за източницитѣ 131—132 и за писателитѣ 133—135). Подобни индекси сѫ необходими при сѣко научно съчинение: тѣ служатъ за бърза справка и ориентировка.

Материята въ тоя трудъ е изложена сѫщно и научно. Очебиенъ е фактътъ, че авторътъ е много начетенъ: разчолата не съ десетки, ами съ стотини (повече отъ 250) съчинения[1]). Навсѣда ги подъ линия. На сѣко речи излага вкратко оня дѣлъ отъ съдържанието, що се отнася до темата му[2]).

При това характерно е, че съчинението на Богуславски по своята библиографическа цѣнность може да се мѣри съ „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte“ (Graz[2] 1884) на Gregor'a Krek. То прѣдставя сбитъ конспектъ за началната история на славянитѣ. Освѣнъ зарадъ освѣтлението на много важни въпроси и оригиналнитѣ мнѣния на автора, но и зарадъ книгописната си стойность заслужва сѣки славистъ да притежава тоя хубавъ трудъ на полския ученъ. Той е нѣкина вноска въ славистиката. За неговото списване има да благодаримъ най много автору, не по-малко и Остерлову, за дѣто си е далъ трудъ да го прѣведе на езикъ, достѫпенъ на широкъ кржгъ читатели, както и на издателя, който е жертвувалъ да го изнесе на бѣло видѣло.

---

[1]) Това ще каже, че Богуславски живо се интересува за миналото на славянитѣ и отдавна го е запривличала тѣхната сѫдба.

[2]) За примѣръ сравни стр. 16—17, бѣлѣжка 61.

Едно само не е харно, че авторътъ си служи съ дълги периоди: свързва изречение за изречение — прикача за едно главно нѣколко приставки[1]). И при тая оговорка прѣпоржчваме разгледания трудъ всичкимъ, които боравятъ съ славистика, а прѣдимно на славянскитѣ историци и етнографи[2]).

Грамоти въ Зографския манастиръ.

H. Gelzer, Sechs Urkunden des Georgsklosters Zograv въ „Byzantinische Zeitschrift", редакторъ *Karl Krumbacher,* XII B., 3 и 4 H. 498—532 стр.

Съобщава А. П. Стоиловъ — Солунъ.

Проф. *H. Gelzer* споходилъ миналата година прѣзъ м. септемврий нѣкои отъ светогорскитѣ манастири, като се снабдилъ прѣдварително съ рекомандация отъ Вселенския патриархъ Иоакимъ до управителното тѣло на манастиритѣ, ἱερὰ κοινότης, а до св. отци на Зографския манастиръ отъ Н. Ц. В. Фердинандъ I и Н. Блаженство Иосифъ I. Благодарение на високитѣ прѣпоржки, г. Гелцеръ е билъ честитъ да му се укажатъ всевъзможни улеснения въ научната му екскурзия по манастиритѣ, а особно въ Зографския манастиръ намѣрилъ сърдеченъ приемъ отъ епитропитѣ Никаноръ, Герасимъ и Игнатий. За добра честь, послѣднитѣ му прѣдоставили манастирската архива, отъ която снелъ прѣписи на шесть грамоти, писани на гръцки езикъ. Тѣ недавно излѣзоха отъ печатъ въ озаглавената статия, на която посвещавамъ тия редове, понеже третира въпроси, които сж тѣсно свързани съ историята на св. Зографска обитель. На друго мѣсто съмъ изтъкналъ голѣмото значение на Зографския манастиръ (вж. Прѣгледъ на славянскитѣ ржкописи въ Зографския манастиръ, Сф., 1903 год., 2 сл.), та за излишно считамъ да повтарямъ, че всичко, което се знае и пише за него, трѣбва да бжде достояние на нашата публика. Макаръ г. Гелцеръ да е прѣстоялъ малко врѣме въ Зографъ, а за това много съжалява, понеже много отъ манастирскитѣ старции нѣмалъ възможность да разгледа, като се ограничавалъ за нѣкои да посочва, че му сж били само показвани, като напр. за πύργος τοῦ Ἰωάννου отъ архонтара Максимъ и пр., ала прѣдъ зоркото му око не избѣгнали нѣкои документи, каквито сж шестьтѣхъ грамоти.

---

[1]) Нѣмащенъ прижки полския оригиналъ, не можемъ каза да-ли прѣводътъ е точенъ и дали и тамъ слогътъ е нагетнатъ так, какго се явява въ прѣвода. Въ всякъ случай желанно е да бждемъ при научнитѣ трудове по-отривисти и ясни.

[2]) Въ тия бѣлѣжки си гурихме за задача да извѣстимъ само за това съчинение, а не да го прѣцѣняваме критически. Признаваме, че въ него има пропуски. Напр. липсва изслѣдването на д-ръ Ив. Д. Шишманова „Критиченъ прѣгледъ на въпроса за произхода на прабъларитѣ отъ езиково гледище и етимологиитѣ на името „бъларинъ" (сѣм XVI—XVII. 505—753)", което би трѣбало да фигурира за библиографска пълнота

Статията на г. Гелцера е раздѣлена на двѣ части: уводъ (498—507) и текстъ (507—529), а послѣднитѣ три страници (530—532) сѫ обяснителенъ рѣчникъ на турскитѣ думи, що се срѣщатъ въ II и III грамота. Тѣхъ е обяснилъ *D-r Mordtmann*, бившъ солунски генералеенъ консулъ, сега смирненски, като сѫ прѣдадени и съ турска транскрипция.

Ето вкратцѣ съдържанието на грамотитѣ.

1) Грамота на патриархъ Филотей отъ юлий 6880, X индиктионъ = 1372 год., на пергаментъ.

Отъ какъ българския князъ Бранославъ „основалъ божественъ и достопочтенъ храмъ на славния великомѫченикъ Димитрия въ Зографъ", Вселенскиятъ патриархъ Филотей въздигналъ манастира къмъ патриаршескитѣ ставропети, съ задължение въ св. литургия името на владѣтелния патриархъ да се споменва. По молба на княза Бранославъ на грамотата билъ поставенъ патриаршеския печатъ. Отъ тогава манастирътъ се е отървалъ отъ опекунството на другитѣ манастири въ Св. Гора.

Мануелъ Гедеонъ въ своята история на Св. Гора (Μανουήλ Γ. Γεδεών, Ὁ Ἄθως ἱστορικῶς — συγγραφεὶς — σημειωθεὶς. Цариградъ, 1880, 185 с.) нищо не споменва за тая грамота. Той говори за мнимо основаване на манастира въ 1280 г. или неговото обновение въ 1502 г. Единчкиятъ, който споменва за нея, е *Арх. Порфирий Успенски* въ своята книга „Второ пѫтуване въ Св. Гора", Москва, 1880, 245 стр. До сега грамотата не е била издавана. Тя има важно значение за историята на Зографъ.

2) Грамота на патриархъ Паисий отъ май 1748 год. IX инд., на пергаментъ.

Тая грамота, припотвърдена отъ патриархъ Григорий прѣзъ май 1798 год., дава право на владѣние земището Йованица на Зографъ, за което дълго врѣме водили процесъ Зографъ съ съсѣдния гръцки манастиръ Есфигменъ. Важно е въ тая грамота името на земището—Йованица, наречено по турски, а по гръцки Воница, както е казано въ текста. Г. Гелцеръ справедливо казва въ забѣлѣжката на стр. 501, че това име не е турско, а славянско. Освѣнъ това той се чуди, какъ така нѣкои Зографски калугери да именуватъ това мѣсто чифликъ, когато прѣди 150 години носило хубавото славянско име Йованица!

3) Грамота на патриархъ Калиникъ отъ мартъ 1804 година, VII индиктионъ.

Отнася се по процеса на Зографъ съ гръцкия манастиръ Вотождъ за чифлика „Св. Лазаръ", чието имение е сега на послѣдния манастиръ.

Споредъ Dr. Mordtmann, тая грамота е интересна за финансовата история въ Турция, понеже съдържа много юридически постановления по поземелния данъкъ.

4) Грамота на патриархъ Антимъ отъ мартъ 1850 г., VIII инд.

Както успѣли гръцкитѣ монаси въ Пантократския манастиръ [illegible] Георги въ XVI вѣкъ да взематъ надмощие [illegible] [illegible]

гитѣ народности, така сѫщо прѣзъ слѣдния вѣкъ въ руския манастиръ св. Пантелеймонъ и българския Зографъ искали да се постригватъ повече монаси отъ гръцката народность, та по такъвъ начинъ и въ тѣхъ да добиятъ първенство. Между това, Зографъ, неизвѣстно по какви причини, вѣроятно съобразно съ врѣмето — възраждането на българския народъ, — прѣдоставенъ билъ само на българската нация. И тъй Зографъ отъ началото на миналото столѣтие станалъ чистъ националенъ български манастиръ. За това именно и въ грамотата е нареченъ τὸ ἱερὸν Σλαβενο-βουλγαρικὸν μοναστήριον τοῦ Ζωγράφου, τὸ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου σεμνυνόμενον. Понеже повечето манастири въ Св. Гора били станали идиоритми, то и Зографъ станалъ такъвъ. Патриархътъ удобрява да се нареди общежитие въ него, и за игуменъ му удобрява Илариона. Защо на друго мѣсто въ грамотата е нареченъ Илариона проигуменъ, неизвѣстно е. Сѫщо удобрява славянския езикъ и писмо на Зографъ. Слѣдъ подписа на патриарха, подписали десеть синодални владици.

5) Грамота на патриархъ Григорий отъ октомврий 1837 год., XI индиктионъ.

Тая грамота е издадена на архимандритъ х. Анатолия, сѫщия оня чудноватъ благодѣтель на Зографъ и ревнитель за събуждането ни, за когото въ скоро врѣме се яви въ страницитѣ на „Българска Сбирка" статия отъ г. А. Шоповъ, въ която се изтъкнаха заслугитѣ на тоя скроменъ светогорски забравенъ монахъ, ала по заслуги величавъ.

6) Шестиятъ документъ е хрисовулъ на Левъ Философъ; писанъ е на славянски, но има копие и на гръцки. Тритѣ прибавки въ славянския текстъ напълно се съгласяватъ съ копието на гръцки. Г. Гелцеръ не е можалъ да разгледа славянския текстъ, по незнание на езика, нито пъкъ нѣкой отъ братята можалъ да му помогне въ това, та се ограничилъ съ прѣвода на гръцки. Прѣводътъ е извършенъ вѣрно отъ славянски.

Съдържанието му на кратко е това:

Въ врѣме на Левъ Философъ живѣли трима братя въ градъ Λιχνιδόνη на I Юстиниана, νῦν παρὰ πάντων λεγομένη Ὀχρίδ, благочестивъ животъ. Слѣдъ врѣме прѣселили се въ Св. Гора, всѣки на уединено мѣсто, безъ да се виждатъ, и се прѣдали на пость и молитва. На онова мѣсто, дѣто е билъ единъ отъ братята, Иоанъ Селимъ, явила се мраморна плоча, по бѣла отъ снѣга. На нея св. Георгий самъ си изобразилъ лицето. Това чудо станало въ 919 год. Царь Левъ Философъ съ цариградския патриархъ Анастасия и антиохийския Григорий отишли на мѣстото да видятъ чудото. Въ това врѣме дошелъ краль Иоанъ отъ Търново съ патриарха Теофилакта. Отъ тогава се наредилъ праздникъ за това чудо на св. Георгия на 23 априлъ и издигнатата обитель се нарекла Зографъ. Въ 1351 г. дошелъ въ Зографъ сръбскиятъ краль Стефанъ Душанъ и поискалъ да цѣлуне самоизрисуваната икона на св. Георгия, както и да разгледа старитѣ грамоти на Зографъ, обаче нищо не му се вдавало въ

ржцѣ. Издигналъ гласа си къмъ св. Георгия, като му се молилъ да се удостои да се приближи до светинитѣ му, защото той нищо нѣма да вземе отъ владѣнията, а ще ги потвърди. Слѣдъ това той поставилъ бѣлѣгъ на границата между Зографъ и Хилендаръ.

Характеристично е всичко въ тая грамота, а особно подписитѣ на тримата христолюбиви монарси, гръцкиятъ царь Левъ, българскиятъ царь Иоанъ (вѣроятно Иванъ Александъръ) и сръбскиятъ Стефанъ Душанъ, единъ слѣдъ други. Нѣма съмнѣние, както се договежда г. Гелцеръ, че тоя хрисовулъ е плодъ на необуздана фантазия на нѣкой славянинъ отъ късно врѣме. Много ми се иска да вѣрвамъ, че той е съставенъ безъ съмнѣние отъ българинъ монахъ изъ Зографския манастиръ, вслѣдствие голѣмата свада между Зографъ и Хилендаръ за погранични мѣста.

Солунъ, октомврий 1903 г.

Библиотека Д-ръ Ив. Селемински. Издава министерството на народното просвѣщение. Кн. I. Исторически споменъ съ уводъ отъ П. Чилевъ. Стр. 90, ц. 50 ст. — Кн. II. Исторически споменъ. Прѣвелъ П. Чилевъ. София, 1904. Стр. 100, ц. 50 ст.

На покойния П. Кисимовъ принадлежи заслугата, че обърна вниманието върху книжата на Д-ръ Селимински (Исторически работи, г. IV въ края „Три години въ Бесарабия"). Читателятъ на „Българска Сбирка" е запознатъ както съ живота и дѣятелностьта, така и съ характера на прѣписката на Д-ръ Селимински (вж. Б. Сб., Д-ръ Селимински и завѣщанието му отъ П. Кисимовъ. X. 366, 429). Покойниятъ лѣкарь, родомъ отъ Сливенъ, поминалъ се въ Влашко, е оставилъ завѣщание съ капиталъ въ полза на отечеството си. Между друго той завѣщалъ да се издадатъ на „нашия природенъ езикъ всичкитѣ му ржкописи, написани на гръцки, сочинения, които съдържатъ съврѣмената история, подъ разни фази обществени и политически, на нашия народъ." Тѣзи „сочинения" завѣщателятъ иска да се раздадатъ на всѣко училище и читалище; останалитѣ да се продадатъ. Министерството на народното просвѣщение (11.XII. 1902 г.) възложило прѣгледа, прѣвода и уреждането на това издание върху г. П. Чилева. Той приготвилъ за сега двѣ книжки, които сж издадени.

Въ своя уводъ къмъ „Ист. споменъ" г. Ч. ни разправя историята на изданието и съобщава „Биографията на Д-ръ Селимински," като се ползува главно отъ неговата автобиография и други бѣлѣжки изъ ржкописитѣ му. Отъ тая биография става ясно, че Д-ръ Йорданъ Селимински се родилъ въ Сливенъ на 24 дек. 1798 г., а се поминалъ прѣди освоб. война. Животьтъ му е цѣла одисея и вѣрволица отъ скитания и трудения за българското възраждане. Доста образованъ, той взема участие въ гръцката завѣра, въ гетиа дружества, въ войнитѣ руски (1829, 1854 г.), бива учителъ въ румжнскитѣ градове на български, свършва медицината въ Атина, става лѣкарь, постоянно се прѣпирва съ всички, които ра[illegible] за

българското дѣло, самъ пише нѣщо като мемоари и исторически разправии. Въ министерството сж настанени масса цѣнни ржкописи, прѣписки, писма, мемоари и бѣлѣжки на покойния. Тѣ сж писани прѣимуществено на гръцки. Сега се почва — и много добрѣ се прави — почва се изданието на единъ отъ ржкописитѣ на Д-ръ Селимински, тъй наречения „Исторически споменъ.“ Той се продължава и въ двѣтѣ надписани книги. Споменътъ по съдържание засѣга политическата, обществена и културна история на българитѣ. Авторътъ ни дава свѣдѣния, не само интересни, но нѣкои отъ тѣхъ съвсѣмъ нови и тѣ ще хвърлятъ свѣтлина въ извѣстни тъмни кжтове на миналото ни. Той дава, при това, цѣнни записки, писма, прошения и др. материали не само за историка: филологътъ, битописательтъ и историкоправникътъ ще намѣрятъ какво да почерпятъ отъ този неговъ „споменъ“, придруженъ съ обеснителни бѣлѣжки. Напр. бѣлѣжката № 9 кн. I и № 15 кн. II дава ново доказателство за участието на българи въ гръцкото освобождение. Бѣлѣжка № 13 ни дава едно своеобразно освѣтление върху таксидиотитѣ; фолклористътъ ще се спрѣ върху бѣлѣжкитѣ (№ 17) за старитѣ прѣмѣни (носии), (№ 18) за прѣзимената и (№ 19) за врачуването. Сждбата на българина е характеризирана доста печално и напомнюва не една епоха отъ нашия миналъ животъ. Д-ръ Селимински казва така: „Най-сетнѣ изгубихме нашето народно сжществуване въ Молдо-Влахия, защото сме еднородни съ руситѣ и прѣданни къмъ тѣхъ. Отъ друга страна ние съвсѣмъ се изгубихме, защото сме човѣци безъ политически и черковни права, животътъ ни не е гарантиранъ, нѣмаме собственъ имотъ, лишени сме отъ най-малкитѣ облаги, всички ни унижаватъ и се подиграватъ съ насъ, всички правителства ни прѣслѣдватъ. Турцитѣ ни мжчатъ, гърцитѣ ни прѣдаватъ, сърбитѣ ни лъжатъ, румжнитѣ ни мразятъ и прѣслѣдватъ; прѣслѣдватъ ни и просвѣтенитѣ европейски народи; дори и братията руси, когато, именно поради нашитѣ сродства и нашитѣ симпатии къмъ тѣхъ, ни сполѣтѣха неизличими злини. Руситѣ ни галятъ съ най-сладкитѣ думи, но ни пращатъ съ надѣжда на Бога. Ето братя сънародници, каква е сждбата ни днесъ! Ще ли сме виновни ние, като сме еднородни и единовѣрни съ руситѣ? На кой ли иновѣренъ затворихме пжтя къмъ рая съ нашитѣ братски симпатии къмъ руситѣ? Кого ли сме онеправдали? Ако другитѣ народи завиждатъ на Русия, нека се разправятъ съ нея. Ние не можемъ нито да се откажемъ отъ сродството си, нито своето вѣроизповѣдание да промѣниме, нито можемъ да заличимъ отъ душитѣ си нашитѣ симпатии къмъ Русия, защото тѣ сж естествени качества на човѣка. До като българинътъ живѣе, ще има нужда, ще уважава и чувствува това естествено качество. Това е душевната му храна, неговото утѣшение въ бѣдитѣ и неговата надѣжда за бждащето щастие, наравно съ мждритѣ и великитѣ народи! О! Вие силни и воинствени народи! Нито вие, нито никой другъ може да унищожи естественитѣ качества на единъ цѣлъ народъ. Този народъ сжществува съ собственитѣ си качества, както и тѣзи качества сжще-

ствувать съ народа. Никогажъ едното не може да сѫществува безъ другото."

Ние приведохме горния пасажъ изъ „Истор. споменъ" (II. стр. 42) на Д-ръ Селишински за това, че той изглежда като едно политическо негово вѣрую. Съ него и завършваме нашитѣ бѣлѣжки за изданието на негова трудъ, който Министерството на народното просвѣщение е сторило много добрѣ, като е наредило и обнародвало.

С. С. Б.

История на Брациговското възстание отъ *Н. Хр. Петлешковъ* и *Ив. К. Иеремиевъ* (народни учители). Съ прѣдисловие отъ г-на Д-ръ Д. Т. Страшимировъ. Пловдивъ, 1905 г. Стр. 138, цѣна 1 левъ. — Прави утѣшително впечатлѣние веднага щомъ прочетете заглавието на книгата и узнаете кои сѫ авторитѣ ѝ. И прѣкрасно! Двама народни учители сѫ се заловили за една научна, но въ сѫщото врѣме и „родолюбива работа." Да! не си трийте очитѣ... Повѣрвайте. Това е фактъ. Има у насъ учители, които не забравятъ, че, прѣди всичко и надъ всичко, тѣ сѫ българи. А това е много, много радостно явление. Знаете ли що значи то? То значи, че не всичко учителство у насъ е прѣхванато отъ бѣса на нѣкакъвъ си интернационализмъ. Това значи, че между учителитѣ имаме достойни за уважение сили, които прѣди всичко обичатъ страната, въ която сѫ видѣли бѣлъ божи день, въ която сѫ порасли, въ която сѫ страдали тѣхнитѣ дѣди, бащи, братя — страдали и гинали за свободата и независимостьта на България. Само на любовь къмъ отечеството може да се отдава загриженостьта да се изучи, вчерашното минало — слава, гордость на тази земя, която ни даде по-рано единъ Паисий и двамата Неофитовци, а по-късно Левски и Бенковски, Панагюрище и Брацигово, Перущица и Батакъ...

Ние ръкоплѣщемъ искренно на тия двама народни учители, — Никола Петлешковъ и Иванъ Иеремиевъ. Тѣ опровергаватъ едно опасение, че между учителитѣ не останаха вече радѣтели на българската национална нива, носители на националната ни идея, изслѣдователи на народния животъ, на миналото и настоящето ни. Тѣхнитѣ трудъ е скроменъ, но цѣненъ. Брациговското възстание отколѣ чакаше свой битописатель. Авторитѣ сѫ се ползували отъ случая да ни дадатъ най-напрѣдъ въ часть първа — книгата има три части — *общи бѣлѣжки за възстаналитѣ села*, особно за Брацигово. Тукъ ние четемъ интересни данни за основанието му, население, обичаи и нрави, за еснафитѣ и занаятитѣ, за земледѣлието. Пѫтьомъ ни се даватъ кѫси свѣдѣния за Бѣга, Аликоково, Радилово, Козарско, Ясѫ-Курия, Ждрѣбичко. Втората часть е посветена на дѣятелностьта на апостолитѣ. Тя носи насловъ: I. Проповѣдь на апостолитѣ; II. Организация на брациговския възстанически пунктъ. Часть третя има два отдѣла: I. Начало на сраженията; II. Потушване на възстанието. Въ края има приложения: I. Списъкъ на убититѣ и раненитѣ; II. Списъкъ на заточенитѣ

и затворенитѣ; III. Списъкъ на живитѣ лица, отъ които сж черпени свѣдѣния.

Изложението е доста обработено. То диша съ истина. Авторитѣ не внасятъ, по видимому, лирически елементъ въ разказа си. Данитѣ, които ни даватъ, сж важни въ всѣко отношение. Г-нъ Д-ръ Д. Т. Страшимировъ, който се е занимавалъ съ прѣдмета, който пише прѣдговоръ къмъ книгата, ни увѣрява въ това: „измислици тукъ липсватъ." А това е важно, много важно. *Любопитното* запознаване на неустрашимия Петлешковъ съ великия Бенковски, споредъ Д-ръ С., подлежи на провѣрка. И той се обѣщава да я направи.

Още веднъжъ хвала на народнитѣ учители Петлешковъ и Иеремиевъ за труда имъ. България има нужда именно отъ такива учители. Хвала и на Плов. Окр. Постоянна Комисия, която дала помощь за напечатване книгата. Млади! прочетете книгата „История на Брациговското въстание!" Тя струва това. Тя струва да бжде въ всѣка ученическа и учителска библиотека.

С. С. Вобчевъ

Jon Arginteanu profesor. *Istoria Românilor Macedonei*, din timpurile cele mai vechi pàna in zilele noastre, de —. *Bucuresti*, 1904, 8 XV+333. Pretul 5 lei. (Йонъ Аржинтеану професоръ. „История на Македонскотѣ румжни, отъ най-старо врѣме до днесъ." Букурещъ, 1904, 8°, XV+333. Цѣна 5 леи).

Съдържание: Часть I — *Старата епоха*. Глава I — **Македония, Тракия и Дакия**: 1) Писмо отъ г. Д. Отеал до автора на книгата, с. VII. — Прѣдговоръ, с. IX. — Въведение, с. XI. — Общи прегледъ. — Румжнски елементъ въ Балканския полуостровъ, с. 1. — Географски периодъ, с. 3. — Прѣдметъ, с. 3; 2) *Македония и нейнитѣ жители*. — Географски прѣгледъ, с. 4. — Обширения и граници, с. 5. — Население, с. 5. — Елиръ, с. 6. — Произхождение на Македонцитѣ и на Елирцитѣ, с. 7. — Обичаи, костюми и езикъ, с. 8. — Македонски нарѣчия, с. 9; 3) *Воюванія на Римлянитѣ въ Македония*. — Войнитѣ съ Филипа, с. 11. — Миръ съ Македония, с. 15. — Обстоятелства на войнитѣ, с. 16. — Война съ Персей, с. 17. — Павелъ Емилий, с. 19. — Бой при Пидна, с. 20. — Римско управление, с. 21; 4) *Римлянитѣ въ Македония*. — Цезарь и Помпей, с. 21. — Бой при Дурацо, с. 21. — Бой при Фарсалъ, с. 26. — Нагубата, с. 27. — Бой при Филипи; 5) *Траки и тракийскитѣ жители*. — Географски прѣгледъ, с. 28. — Граници и такъ нарѣчъ, с. 29. — Произход и обичаи, с. 31. — Покорение на тракийцитѣ, с. 32; 6) *Дакия и нейнитѣ жители*. — Географ. прѣгледъ, с. 33. — Нрави, обичаи и нарѣчъ, с. 34. — Бурвисти и Теленеи, с. 36. — Воювания съ Римлянитѣ; 7) *Воювания на Траяна съ Дакийцитѣ*. — Приготовления, с. 38. — Първо сражение, с. 40. — Второ сражение, с. 41. — Тропоръ на Траяна, с. 42. — Дакия римска провинция, с. 42. — Дакия подъ Римля-

нитѣ, с. 43; 8) *Руманизиране на Балканския Полуостровъ.* — Далмация, с. 44. — Тракия, с. 46. — Мизия долня, с. 47. — Мизия горня, с. 48. — Илирикумъ, с. 50. — Македония, с. 51. — Via Egnatia, с. 52. — Глава II — **Славянитѣ и Румжнитѣ отъ Балканския полуостровъ:** 1) *Прѣди дохождането на славянитѣ.* — Християнството у румжнитѣ, с. 57. — Организация на римската империя, с. 60 и 61. — Руманизъмъ и еленизъмъ, с. 62. — Образуване на румжнския езикъ, с. 63; 2) *Установяване на славянитѣ отъ дѣсната страна на Дунава.* — Врѣме на тѣхното дохождане, с. 64. — Да ли сж славянитѣ най-старитѣ жители на Балканския полустровъ, с. 65. — Обичаи и вѣрвания на славянитѣ, с. 66. — Българи, с. 68. — Нрави и вѣрвания, с. 69. — Отстживане на румжнцитѣ къмъ югъ, с. 70. — Власи и морлаци, с. 72. — 3) *Български царе.* — Борисъ, с. 73. — Кирилъ и Методий, с. 74. — Царь Симеонъ, с. 76. — Царь Петъръ, с. 77. — Богомилизъмъ, с. 78. — Руси въ България, с. 79; 4) *Българско-румжнско царство въ Македония.* — Царь Шишманъ, с. 80. — Царь Самуилъ, с. 81. — Романъ и Владиславъ, с. 82; 5) *Ролята на румжнитѣ.* — Поминъкътъ на румжнитѣ подъ българитѣ, с. 83. — Делеанъ и Алузианъ, с. 85. — Подраздѣление на византийската империя на теми, с. 86. — Глава III — **Балканско румжнско царство:** 1) *Братята Петъръ и Асѣнъ.* — Румжнци и византийци, с. 89. — Недоволство на румжнитѣ, с. 90. — Избухване на въстанието, с. 91. — Първа побѣда, с. 93. — Боювания съ императора, с. 94. — Прѣмирие за двѣ години, с. 96. — За императорска корона, с. 96. — Сражение при Берь, с. 97. — Наши навлизания въ Тракия, с. 99. — Асѣнъ и императоръ Алексий, с. 102. — Побѣда при Амфиполи, с. 103. — Смъртъ на Асѣна, с. 104. — Пристигане на Петра, с. 105; 2) *Сражения и въстания.* — Бой при Бъза, с. 107. — Въстание на Иванко, с. 108; 3) *Румжнско княжество при Струмница.* — Какъ това княжество се образувало, с. 109. — Бой съ императора, с. 110. — Глава IV — **Румжнския императоръ Иоаникий или Калоянъ:** 1) *Иоаникий и гърцитѣ.* — Съсипването на Варна, с. 113. — Хрисъ и Камицъ, с. 114; 2) *Императоръ Иоаникий и Папа Инокентий III.* — Кореспонденция, с. 114. — Съединение съ римската църква, с. 116. — Конфликтъ съ Унгария, с. 118; 3) *Воюванията съ латинцитѣ.* — IV-й кръстоносенъ походъ, с. 118. — Походитѣ, с. 119. — Прѣвзимането на Цариградъ, с. 120. — Опустошаването му, с. 121. — Латинска империя, с. 122. — Съюзъ на гърцитѣ съ Иоаникия, с. 123. — Бой при Адрианополъ, с. 124. — Нашиятъ успѣхъ, с. 125. — Съсипване на Руза, с. 127. — Съсипване на Неаполъ и на Родосто, с. 127. — Съсипване на Панедоръ, на Ираклия, Дидимотика, Чуруль и Агира, с. 128. — Съюзъ на гърцитѣ съ латинцитѣ, с. 129. — Бой при Блъма, с. 130. Румжнски градове съсипани, с. 131. — Оженване на Родопския князъ Славъ, с. 135. — Бой съ 300 румжнци, с. 136; — 4) *Характеръ на братята Петъръ, Асѣнъ и Иоаникий.* — Несправедливо обвинение, с. 137. — Ненависть къмъ гърцитѣ, с. 138.

— Прѣимущества и недостатъци, с. 139. — Глава V — **Послѣдни румжнски императори въ Балканитѣ (Хемосъ):** 1) *Великия императоръ Асѣнъ II.* — Бой съ Борила, с. 143. — Бой съ тесалийскитѣ князове, с. 143. — Асѣнъ II и Папата, с. 144. — Съюзъ съ императора Ватацесъ, с. 145. — Блѣскътъ на Търново, с. 145. — Договоръ съ Рагуза, с. 146. — Характерътъ на Асѣна II, с. 147; 2) *Упадъкъ на румжнската империя.* — Калиманъ, с. 148. — Михаилъ Асѣнъ, с. 149; 3) *Смущения и анархия.* — Константинъ, с. 150. — Куркубета (?), с. 151. — Воювания на Куркубета съ византийцитѣ, с. 152. — Смъртъ на Куркубета, с. 153. — Смелчу, с. 154; 4) *Румжнци и българи,* — Народностьта на Петра, на Асѣна и на Йоаникия, с. 155; 5) *Поминъкъ на Балканскитѣ румжнци.* — Мѣстожителство, с. 159. Загора, с. 161. — Занятие, 162. — Езикъ и обичай, с. 164. — Сждбата на румжнския елементъ отъ Балканитѣ, с. 165. — Румжнци въ Азия, с. 166.

Часть II — *Румжнцитѣ отъ Пиндъ.* Глава I — **Велика и Малка Влахия:** 1) *Румжнци и арумжнци.* — Старото отечество, с. 169. — Единство на езика, с. 170. — Мѣстожителства на румжнцитѣ, с. 172. — Велика Влахия, Малка Влахия и Горня Влахия, с. 173. — Границитѣ, с. 175 — Князове на Влахия, с. 175. — Князове Никифоръ и Йонъ, с. 177. — Французска администрация, с. 180. — Анархия въ Епиръ, с. 181. — Анархия въ Тесалия, с. 182. — Възстание на румжнцитѣ, с. 183; 2) *Сърби и румжнци.* — Хрисовулъ на сръбския царь Урошъ II, с. 184. — Хрисовулъ на царь Душана, с. 185. — Сърбско господаруване въ Македония, Тесалия и Епиръ, с. 185; 3) *Политическа манифестация на румжнцитѣ.* — Дори до XIII-ия вѣкъ, с. 187. — Ролята на румжнцитѣ подъ чужднитѣ князове, с. 188. — Малакаши, Буи и Месарици, с. 191. — Румжнски шефове, с. 191. — Воювания противъ тиранина Тома, с. 192. — Воювания съ Спата, с. 195. — Манастирския животъ въ Тесалия, с. 196. — Свети Никодимъ, с. 197; — 4) *Македоно-ромжнцитѣ и италиянцитѣ,* — Италиянцитѣ отъ Балканския полуостровъ, с. 198. — Велика Влахия Евбейска, с. 199. — Къмъ Италия, с. 200; 5) *Господарство на Мушацитѣ.* — Музакийско княжество, с. 201. — Князъ Андрей II Мушатъ, с. 202. — Потомци отъ Андра II, с. 204. — Прѣспанско княжество, с. 205. — Костурско княжество, с. 207. — Глава II — **Македонскитѣ ромжнци подъ турцитѣ:** 1) *Права и привилегии.* — Муратъ I, с. 209. — Завзимането на Солунъ, с. 210. — Прѣдаването на г. Янина, — с. 211. — Румжнци въ Азия, 212. — Капитулациитѣ на ромжнцитѣ отъ Тесалия, с. 212. — Условия на [illegible]ването, с. 214; 2) *Падането на Цариградъ.* — Гърци и [illegible], с. 215. — Мехамедъ II, с. 216. — Румжнци въ турскитѣ [illegible], с. 216. — Нападане на Цариградъ, с. 218. — Църк[illegible]легии, с. 218. — Администрация, с. 219. — Владѣния [illegible], с. 219. — Румжнци, турци и българи, с. 220 — Об[illegible] — Държава въ държава, с. 222. — [illegible] въ Епиръ и Тесалия: 1) *Отъ кждѣ*

сѫ се образували тие капитанати. — Три фактори, с. 223. — Число на капитанатитѣ, с. 223. — Атрибуции, с. 224. — Оржжията и войоваията на арматолитѣ, с. 225. — Привилегиитѣ на Мешово, с. 225. — Войната на арматолцитѣ въ Азия, с. 226; 2) *Недоволство у ромѫнскитѣ арматоли.* — Причинтѣ, с. 227. — Животътъ на възбунтуваитѣ румѫнци, с. 228. — Упражнения и опити, с. 229. — Пѣсни, с. 230; 3) *Дѣла на албанскитѣ банди.* — Румѫнци и албанци, с. 231. — Мосхополъ, с. 234. — Войната отъ 1769, с. 233; 4) *Али-паша Янински.* — Румѫнскитѣ арматоли и албанскитѣ, с. 235. — Характеръть на Али-паша, с. 236. — Али-паша и арматолитѣ, с. 237. — Републиката Сули, с. 238. — Боя съ Али-паша, с. 238. — Народностьта на Сулиотитѣ, с. 240. — Али-паша противъ румѫнцитѣ, с. 240. — Смъртьта на Али-паша, с. 241; 5) *Истории на арматолитѣ.* — Тѣхната биография, с. 242. — Качандонъ, с. 243. — Апогеята, с. 243. — Смъртьта, с. 244. — Нику-Чара, с. 244. — Гръцката революция отъ 1821, с. 245. — Турцитѣ и румѫнскитѣ църкви, с. 247. — Глава IV. — **Животътъ на румѫнцитѣ подъ турцитѣ:** 1) *Занятия.* — Пастирство, с. 249. — Индустрия, с. 250. — Търговия, с. 252; 2) *Църква и училище.* — Религиозното чувство на румѫнцитѣ, с. 254. — Училище, с. 255. — Учени македоно-румѫнци, с. 256; 3) *Денационализиране на малодо-румѫнцитѣ.* — Причинитѣ, с. 257. — Погръчване чрѣзъ училищата, с. 259. — Калугеринътъ Козма, с. 260. — Погръчване на румѫнцитѣ отъ Загора, с. 261. — Употрѣблението на гръцкия езикъ, с. 263; 4) *Първи появи отъ народна култура.* — Употрѣбление на гръцката азбука, с. 264. — Теодоръ Кавалиоти, с. 265. — Михаилъ Бояджи, с. 266. — Георги Роза, с. 268. — Румѫнско женско дружество въ Пеща, с. 269. — Ржкописи македо-румѫнски, с. 270; 5) *Ролята на македо-румѫнцитѣ въ чужбина.* — Въ Гърция, с. 271. — Колети, с. 272. — Литератори и благодѣтели, с. 272. — Въ Австро-Унгария, с. 273. — Фамилията Мочиоли, с. 273. — Фамилията Сина, с. 274. — Фамилията Думба, с. 275. — Въ Сърбия, с. 275. — Въ румѫнскитѣ земи, с. 276. — Глава V. **Македо-румѫнския националенъ въпросъ:** 1) *Начало на народното движение.* — Народно съзнание у македонскитѣ румѫнци, с. 277. — Лѣтописи румѫнски и куцовлашки, с. 278. — Румѫнски бѣженци въ Турция, с. 280. — Първия комитетъ, с. 281. — Първитѣ помощи, с. 282; 2) *Румѫнската култура въ Македония.* — Първо училище, с. 194. — Училище на Светитѣ Апостоли, с. 284. — Училището отъ Гопеши, с. 286. — Румѫнското училище въ Абела, Влахоклисура, Охридъ, Крушево, Каливи, Невѣска и Периволи, с. 286. — Училищния напрѣдъкъ отъ год. 1878, с. 287. — Македо-румѫнското образователно дружество, с. 288; 3) *Политически дѣйствия.* — Цѣльта на македо-румѫнското образование, с. 289. — Борба на гърцитѣ противъ римлянитѣ, с. 290. — Везирска заповѣдь, с. 292. — Отнимане на Тесалия, с. 292; 4) *Македо-румѫнско литературно движение.* — Дидактически книги, с. 294. — Народна поезия, с. 296. — Списания и публикации, с. 298; 5) Бор-

[illegible] — Димитрий Кантакузинъ, с. [illegible]. 6) Борби на [illegible] — Прокопиевия хроникъ, българска, гръцка и сърбска, с. 302. — Бележките на [illegible] [illegible] с. [illegible].

Приложения: Библиия и документи: № 1. Прокопиевите [illegible] Вилъ, с. 307. — № 2. Кореспонденциите на Ноемвриев съ Палеолога, с. [illegible]. — № 3. Нашия отъ ранна [illegible], с. 321. — № 4. Документи за Мосхопулъ, с. 322. — № 5. Оба кореспонденции [illegible] и [illegible] отъ Пеко, с. 325.

Ние [illegible] съдържанието на горѣпосочения томъ, за да [illegible] интересъ [illegible] у насъ да се [illegible] и [illegible] [illegible] и да [illegible] [illegible] [illegible].

Смѣсъ [illegible], [illegible], че [illegible] и [illegible] [illegible] отъ [illegible] [illegible] и [illegible] [illegible]. По-[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Кръгобоя* (за които на стр. 151 се [illegible] [illegible] [illegible]—[illegible] [illegible] [illegible]), които [illegible] [illegible] Тирново отъ [illegible] на Тъмра, въ [illegible] на [illegible] *Константинъ*. Тука е станало едно значително [illegible] на [illegible] и на [illegible] (пастиръ [illegible], съ [illegible] [illegible], [illegible]—[illegible]). Читателитѣ ни се [illegible], че е тука думата за *Бардоник*, [illegible] *отъ* [illegible] *Λαρδικός*, но [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *тиво*.

За сега толкова.

„Македония" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Редактира М. Грашевъ. София, 1904, год. II.

У насъ за сега [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ние, че българското правителство не трѣбва да се сдружава съ никого другиго, освѣнъ съ себе си". Сърби, гърци, турци не могатъ да разбератъ (?) революционнитѣ (?) и политически желания на „нетѣхенъ братъ". Ний мислимъ, че една балканска федерация безъ Турция би осжществила най-лесно автономията на Македония.

Характерни сж и добрѣ нагодени за популярно четене биографиитѣ на по-забѣлѣжителнитѣ и извѣстни дѣйци, паднали жертва за свободата на отечеството си. Обаче не отговаря на назначението си „непопулярния" езикъ, съ който сж писани нѣкои статии, каквато е посочената вече „Националната политика" и пр. (бр. V, 1—4). По-разбрано е писана стат. „Българския животъ (?) и чуждитѣ ламтежи на полуострова" (св. 14—18). Въ списанието се добави и новъ отдѣлъ — „Македонски прѣгледъ", дѣто се хроникиратъ нѣкои отдѣлни, по-важни събития, относящи се до Македония. Не е злѣ тоя отдѣлъ да бжде по-пъленъ и по-прѣгледенъ.

Въ VI брой не ни харесватъ съвсѣмъ егоистичнитѣ желания и мисли, прокарани въ иначе хубаво написаната статия „Руско-японската война и балканскитѣ работи" (1—5). Ние, българитѣ, не можемъ, естествено, да не се интересуваме отъ тая война, изходътъ на която се свързва съ сждбата на освободителката ни и слѣдовно слѣдствията би повлияли на сички остали славяни, па и намъ. — Твърдѣ субективно, повърхно и пристрастно е разгледанъ Мемоара на Вжтр. Орг. (VI, 9—14). Длъжъ ни се налага да припомнимъ на рецензента да не прави капиталъ отъ отдѣлни думи и части въ тая „Зелена книга за Македония," както я нарече „Бълг. Сбирка". Тоя трудъ, да го кажемъ паметникъ на възстанието, се налагаше отъ врѣмето и обърна вниманието и на чужденци (вж. Préface—Les Turcs et les Grecs contre les Bulgares отъ L. Leger). Нека не ни се вмѣни въ зло, ако прѣпоржчаме на редактора да избѣгва надути и чужди, небългарски изрази, за да бжде наистина „популяренъ" и да се въздържа отъ неумѣстни смѣли изкази, както м-ръ на нар. *просльпа* (V, 29); газети и вѣстници, пълни съ *глупости* . . . (VI, 2); *глупи* (за рѣшенията на битолския рев. конгресъ, ib. 10); *смѣшна* таблица (на мемоара на В. Орг., ib. 12) и др. Свършваме, като пожелаваме въ новата си III годишнина списанието да направи по-голѣмъ успѣхъ.

А. Д. Пир-въ.

Половиятъ животъ отъ историческа гледна точка на естественото развитие. Отъ професоръ *Д-ръ Албертъ Хаимъ.* (Рѣчь държана на 13 и 23 февруаря 1900 год. прѣдъ мжжката учащa се младежь на двѣтѣ висши училища въ Цюрихъ). Прѣведе: Ст. Андрѣйчинъ. София, 1904 г.

Подъ влиянието главно на традицията, която строго запрѣтявала да се говори нѣщо за половия животъ, за половитѣ органи, за тѣхнитѣ въ извѣстни критически моменти анормалности, и т. н. и подъ влиянието на тежкото робство, което сковаваше умствения прогресъ на българина и го бѣ съвършено изолирало отъ западния напрѣдъкъ,

литературата по тази область е била останала неизвѣстна. Да се приказва за половитѣ функции било и „грѣхотно и срамотно." Третирането по такъвъ начинъ една отъ най-важнитѣ страни на човѣшкия животъ, не ще съмнѣние, е имало лоши послѣдствия за послѣдния. Това разбиране на половитѣ функции, съпроводено съ най-груби и невѣжествени прѣдрасждъци, е сѫществувало отъ край врѣме, както у насъ, така и въ другитѣ некултурни народи, па сѫществува и днесъ. Днесъ бащата и майката считатъ за най-голѣмо прѣстѫпление и нарушение на нравственостьта да приказватъ на своитѣ синове и дъщери за половия животъ. И тази погрѣшна прѣдпазливость, разбира се, отъ страхъ да не повредятъ на нравствения животъ на дѣцата си, е причина, щото тази область да е покрита въ голѣмъ мракъ за дѣцата, па даже и за възрастнигѣ юноши. Всичко онова, което тѣ научаватъ, е случайно и много пѫти съвсѣмъ криво. А психологическа истина е, че онова, което се строго крие и съ прѣдпазливость приказва прѣдъ дѣцата, безъ да имъ се даде нуждното обяснение, възбужда у тѣхъ най-голѣмъ интересъ. И тѣ водими отъ мощната сила на интереса да открийтъ тайната на това, което се крие отъ тѣхъ, търсятъ постоянно удобни случаи и благоприятни обстоятелства. А резултатигѣ сѫ печални отъ подобно нѣщо, защото като слѣдватъ по такъвъ начинъ да удовлетворяватъ своето жедно любопитство, злоупотрѣбяватъ съ половитѣ органи и си причиняватъ неизлѣчими за прѣзъ цѣлия животъ болести, па даже и атрофия на послѣднитѣ. Случаи отъ подобенъ родъ сѫ въ изобилие.

Но слѣдъ освобождението ни захвана се едно голѣмо приидване на западната култура. То се захвана безразборно: край добритѣ и цѣнни страни на послѣдната захванаха, разбира се, да дохождатъ и лошитѣ. Нашиятъ още ненормаленъ животъ не може да прави нуждния подборъ. Болшинството отъ нашитѣ хора жедно погълщатъ всичко, което имъ се донесе отъ западъ. А послѣдствията отъ такъво едно безъ строга прѣцѣнка възприемане сѫ често печални. За да може да се прѣдпазва нашето общество отъ подобна развала, особно интелегентната часть, която най-много възприема западната култура, вслѣдствие на което е изложена най-много на нейното влияние, сѫ необходими статии и брошури, били оригинални или прѣводни, отъ рода на горнята. Появяването въ прѣводъ на тази брошура е отъ голѣмо значение за нашата интелигенция отъ двата пола. Тя не третира въпроса отъ строго научно гледище, затова може да бѫде разбрана отъ всѣкиго. Прѣводътъ е добъръ и ние прѣпоръчваме книгата на читателитѣ.

П. Н.

2. Нови книги.

Получиха се въ редакцията ни слѣднитѣ нови книги.

Нр. Кириловъ. Слѣпецъ. Драма. стр. 77. ц. 70 ст. Габрово, 1905.

Ц. Бакаловъ—Церковски. Полски пѣсни,—изборъ стихове. стр. 218. ц. 2 л. Варна, 1905.

С. С. Руневски. Разкази. стр. 144. ц. 1 л. Габрово, 1905 г.

Герхарт Хауптман. Утопльено Звоно. Драмска баѣка у пет чинова с немачкот превео Р. J. Одавић стр. 169. ц. 2 динара Београд, 1905.

Еврипид. Алкеста. Антична драма у три чина. са прологом. Прѣведио Ж. Раводе. Прѣвео Р. J. Одавић. стр. 61. у. Мостару, 1904 г.

Д-ръ Д. Гиневъ. Ръководство за подеки прѣдварителнитѣ упражнения по четене и четенето въ I отдѣление. Стр. 64. ц. 70 ст. Кюстендилъ, 1905.

Р. Рукавишниковъ. Възпитание на дѣцата дѣца. Прѣв. отъ руски Т. Сугаревъ. Стр. 17. ц. 20 ст. Кюстендилъ, 1905.

Фр. Бархеръ. Самовъзпитанието на младежта. Прѣв. отъ руски Угринъ. Стр. 14. ц. 15 ст. Кюстендилъ, 1905.

Н. Габе. По желѣзопътната линия Девня—Добричъ. стр. 34. ц. 30 ст. Добричъ, 1905.

Ортодоксъ. Проблемитѣ на идеализма. прѣводъ. стр. 58. ц. 40 ст. Търново, 1905.

Г. С. Тошкинъ. Начевание. стр. 32. ц. 20 ст. Ст.-Загора, 1905.

Д-ръ А. П. Елисѣевъ. Въ дѣвственитѣ лѣсове. — Премия на сп. „Природа" за Х година. стр. 20. София, 1905.

Д. Марчевъ. Бѣлѣжки по прилѣпския говоръ. стр. 40 Солунъ, 1902.

К. Каутски. Основитѣ на Социалната демокрация, прѣводъ. стр. 243. ц. 2 л. Варна, 1905.

И. С. Лѣсковъ. По поводъ Крейцеровата Соната и други два разказа отъ И. С. Тюргеневъ. Прѣв. Г. Ю. Кантардживъ. стр 177. ц 1 50 л. Ямболъ, 1905.

В. Атанасовъ. Приносъ за изучване живалото на нашето народно стопанство. (Отдѣлевъ отпечатъкъ отъ „Период. Списание" кн. LXV). стр. 26. София, 1905.

Хр. Вѣнковски. Нови дни. Стихове. стр. 87. ц. 80 ст. София, 1905.

С. Степанъ. Въ една кѫща край Волга. повѣсть (ново издание). стр. 75. ц. 60 ст. Варна, 1905.

Д. Стетевъ. Нанѫтъ. Мисли, случки и впечатления. год. 1 съ 31 стр. и г. II съ 73 стр. ц. 30 и 50 ст. Самоковъ, 1905.

Каталогъ на II зимна изложба на др. „Съвременно изкуство". стр. 24. ц. 50 ст. София, 1905.

Д-ръ Дивалъ. Водолѣчение (въ кѫщи) IV премия къмъ III-та г. на сп. „Здравие". стр. 68. Видинъ, 1904.

Майка и дѣте. V премия къмъ III-та г. на сп. „Здравие". стр. 75 Видинъ, 1904.

П. К. Портрета на единъ начѣлникъ. Злоупотрѣбленията и протекционизмъ въ армията. стр. 73. ц 40 ст. София, 1904 г.

---

3. Прѣгледъ на нашия и чуждия пер. печатъ.

Университетскія извѣстія (Кіевъ). Въ 9 кн (сент.) професоръ Флоринскій, който отъ десетина години слѣди, въ тоя университетски органъ, движението на славянската наука, ни дава своя „Критико-библиографическій обзоръ новѣйшихъ трудовъ и изданій по славяновѣдѣнію" (93—141). Отъ книгитѣ, които по-близко ни интересуватъ, рецензирани сѫ тѣзи: „Начало русской школы у сербовъ" отъ П. А. Куликовски; „Григорій Цамблекъ" отъ А. И. Яцимирски; — Трудоветѣ на патриарха Евтимий (по нѣмски съ бълг. текстове) отъ Емилъ Калужнячки; „Устанак на дахије" и „Васкрс државе српске", отъ Стоянъ Новаковичъ; — „Византия и Сърбия",

Ст. Станоевитъ. Отъ българскитѣ книги разглеждани сж: Д-ръ Л. Мирчетичъ, „Споменъ отъ Рилския манастиръ"; Г. Баласкевъ, „Бѣгляи въ вешественната култура на старобълг. християнство;" — Спас. Ванов, „Народна метеорология" и Ю. Иванов. Култъ Перуна (на руски).

Русский Вѣстникъ (50 годишн.) Редакторъ Б. В. Комаровъ — Посетитѣ двѣ книги, януарска и февруарска сж отдѣлили, между друго, отъ *А. П. Г.* „Муравина" романъ „Сѣчения"; — отъ *П. А. Г.*, Писма отъ Франция; отъ *Ал. Ив. Ивановъ* (Дальскій), „Сѣнката Корунчъ и генерала Горестъ;" отъ *А.*, „Мѣсвенчето на чехъ и реалнѣ въ Европа;" — отъ пр. *Ив.*, „Географическъ фелетонъ;" — отъ *П. С.*, „Нови материали за биографията на князъ В. А. Черкаски;" отъ *П. В.* „П. Д. Голомбатовъ за руското сѣмейно строение и земския сѣборъ."

Русская мысль (26 год.) Ред. В. М. Лавровъ. Въ двѣтѣ книги на „Рус. Мисъль" сж отдѣлили между друго: „Изгрѣ"; — отъ *С. Ивановъ* — отъ трудитѣ на В. М. Г. „На [illegible]", [illegible] романъ [illegible] отъ *Л. Н.* [illegible] „Мѣсвенчето на [illegible] въ Русия и [illegible] статия [illegible] отъ *Е. А.* [illegible] „Сѣмейство Тарцъ, като [illegible]" [illegible] „Мѣсвенчето [illegible] и [illegible] традиции" — [illegible] „Нови [illegible] [illegible] [illegible]

Какво става по свѣта?

I. Въ нашенско.

Защо се забави «Б. Сб.» за 2 мѣсеци? — Стачката на печатарскитѣ работници. — Н. Събрание. — Князътъ въ Берлинъ и Лондонъ. — Аферата на Стоянъ Михайловски.

Два мѣсеца се измѣнаха отъ появяването на първата ни книжка. Една стачка отъ страна на работницитѣ въ печатницитѣ, на която стачка не може да се разбере на началото, ни еволюцията, спрѣ редовното излазяне на „Б. Сбирка", както и на други български периодически издания, за извѣстно врѣме. Тя въ дѣйствителность не ползува никого, а повреди на мнозина. И най-напрѣдъ повреди на точностьта въ работата. Ние не сме, по принципъ, противъ правото на стачка. Но има стачка и стачка. Има моменти и случаи, когато тя може само да се оежжда. Къмъ стачки може да се прибѣгва само въ крайность. Че не нашарскитѣ работници направиха стачка и изискаха извѣстни подобрѣния въ своята плата и работа, това е понятно. Но непонятни бѣха, на първо мѣсто, изненадването, и, послѣ, деспотическото настойничество надъ работницитѣ,—нѣкаква си тарифна комисия — съ задача да уреждa по нататъшнитѣ отношения между работника и стопанина. Стачницитѣ бѣха длъжни прѣди мѣсецъ да увѣдомятъ стопанитѣ на печатницитѣ и да направятъ своитѣ писмени и окончателни искания. До колкото знаемъ, тѣ това не сж правили. А слѣдъ това, стачницитѣ трѣбваше да имать свобода на дѣйствие. Ведн жъ изработени условия на минимални и максимални искания, на права и задължения отъ двѣтѣ страни, стачницитѣ трѣбваше да се оставятъ свободни да се спош-ватъ, прѣговарятъ и да се споразумѣватъ съ когото щатъ Тукъ бѣше мѣстото да се допустне вече една конкуренция и едно доброволно съглашаване. Инакъ, стачката се изражда въ деспотия, въ стачкократия — което не е въ интереса нито на работника, нито на производството, нито на потрѣбителя, безъ да говоримъ за стопанитѣ. Ние не сме, по принципъ, и противъ 8 ч. работене, но ние го разбираме като най малъкъ размѣръ на работене, а не норма общеза.ължителна. Има работници, които не биха желали по много причини да се по лагатъ на осемь часово работене, едно защото не имъ изнася, тѣ би желали да заработватъ повечко. Второ: който казва 8 часа работа, той казва усиленъ, строгъ контролъ и интензивность въ работата. Но ние се отстранихме въ нашия прѣдговоръ защо не излѣзе „Б. Сб." на февруарий, споредъ реда и традицията, а излазя нѣщо слѣдъ мѣсецъ; защо *нарушихме* едно правило, свято пазено отъ насъ цѣли *12 години*: „Б. Сб." да на излазя въ двойни книжки. Читательтъ сега знае това. Стачката! Тя се вече завърши, *може би за сега*, и то съ взаимни отстѣпки на двѣтѣ стра-

ни, както и трѣбваше да стане. Но, кой загуби и спечели? — Не знаемъ за работницитѣ, не знаемъ за стопанитѣ; но българския четецъ загуби, българската книга загуби.

Вънъ отъ стачката на работницитѣ печатари, която трая цѣлъ мѣсецъ, ние има да забѣлѣжимъ у насъ, на първо мѣсто, дѣятелностьта на Народното Събрание. Втората му обикнов. сесия бѣше отложена до 31 януарий. Слѣдъ коледнитѣ праздници, народнитѣ прѣдставители се събраха и се почна „старата пѣсень": гласуваха се свръхсмѣтни кредити, извънредни кредити, пенсии, заеми за общини и нѣколко закони, които имаха прѣимущественно фискаленъ характеръ. Най важни въ това отношение сж: 1. Законъ за данъкъ отъ имоти, придобити по безвъзмезденъ начинъ; 2. Законъ за акцизитѣ и патентовия сборъ върху питиетата. Както единиятъ така и другиятъ отъ тѣзи закони имать за цѣль да пълнятъ държавната хазна, както всевъзможнитѣ прѣдложения имаха пъкъ за цѣль да изпразнятъ тая хазна до шушка. Въ закона за акцизитѣ, гласуванъ окончателно на 2-.!.. се прокара една специална глава за монополитѣ върху сольта, кибрита и цигаревата книга. Ако въ финансово икономическо отношение бѣ нашелъ заема съ залогъ на най сигурнитѣ ни приходи, бандерола на тютюня и гербовия сборъ, сега за сѫщата цѣль се приготви единъ отъ най тежкитѣ закони, които нѣкога е усѣтила върху гърба си България. Фискалнитѣ монополи сж сами по себе си лошъ институтъ. Къмъ тѣхъ би могло да се прибѣгва само въ крайенъ случай, само когато народъ и държава се виждатъ въ необходимость, и не могатъ да намѣрятъ други източници за посрѣщане държавнитѣ *нужди* извикани отъ война, нещастия и пр., разноски. Но въ обикновено врѣме, когато, въ добавъкъ, ние се хвалимъ съ небрасенъ „урожай", когато още ние имаме единъ небивалъ и нечуванъ у насъ годиш. експортъ отъ 160 милиона лева, да се въвеждатъ монополи, и то върху най необходимитѣ артикули, като сольта и кибрита, това е, най-малко казано, една необмислена постжпка. Държавата ни, слава Богу, не се изтрашава отъ никакви нападения, отъ никакви вънкашни опасности: ако ние не отидемъ да нападаме, — нашата държава може сполучливо да се развива вътрѣшно, като се готви нормално за всѣка случайность. И защо сж монополитѣ? Но, казватъ, монополитѣ не ще натоварятъ никакъ потрѣбителя. Вѣрно ли е това? Фактитѣ говорятъ противното. Хора, които правятъ смѣтки и боравятъ съ статистиката ни казватъ, че ние сме народъ, който разнасяме най-малко соль на глава, защото нито за индустрия, нито за добитъкъ, нито за домашно употрѣбление прибѣгваме достатъчно къмъ тая артикулъ. Това едно, отъ друга страна, вижда се, че сольта, за която се даваше 96 лева за 10 торби, за напрѣдъ ще се дава 119 лева. Но още по-лошо за страната е незначението, което се дѣйствала, за монополитѣ. То е да се заложатъ за нови заеми! Да! Пакъ нови заеми, непостигнали ни! Ако, наистина, стискането и трѣперянето надъ държавната пара само по себе си не е безна каква добродѣтель, то пъкъ разсипничеството

е прѣстжпление, за което виновнитѣ би трѣбвало да отговарятъ лично, имотно и морално. Разсипницитѣ би трѣбвало да се държатъ далечъ отъ държавната работа, която иска умѣстни, необходими и своеврѣмени удовлетворения въ прѣдвидени или наложени размѣри. Струва ни се, това се и схваща отъ народния инстинктъ: митингитѣ, които се почватъ въ страната, които се правятъ въ села, паланки и градове, противъ днешното правителство, напиратъ особно върху разсипничеството му, опаснитѣ заеми, свърхсмѣтни кредити и монополитѣ...

Сесията се затвори въ отсжтствието на Н. Ц. Височество, който съ телеграма възложи да направи това министъръ прѣдседателятъ. Послѣдниятъ, при тоя случай, извѣсти, че князътъ съ депеша отъ прѣдния день утвърдилъ и всички гласувани закони, дори и онѣзи, токо що гласувани въ деня на затваряне камарата.

Отъ тогазъ на сетнѣ князътъ се върна въ София, за малко врѣме, и отиде да направи посѣщение на германския императоръ, а, по-кжсно, на англійския краль. Тѣзи двѣ посѣщения на княза извикаха у насъ доста много тълкувания. Въ печатъ и общество не всички сж съгласни върху значението и ползата на тия посѣщения. Додѣто едни намѣрватъ, че едва ли въ това врѣме, когато Русия се изжчва съ своитѣ вжтрѣшни усилия на борба съ единъ въикашенъ врагъ и съ прѣустройството си, едва ли въ това врѣме се падаше на единъ български князъ да тръгне и дири милости по чужди дворове, не твърдѣ приятелски на славянството, други пъкъ сж увѣрени и твърдятъ тихо противното „Князътъ, поддържатъ тѣзи други, бѣ длъженъ да се възползува отъ момента и да види що може, мимо Русия, да се сторя за Македония и пр.“ Да се работи за Македония е добро. Но да се излага българското дѣло ще каже да се компрометира и македонското. Много се мамятъ ония, които искренно вѣрватъ, че Германия или Англия ще ни помогнатъ въ македонското дѣло и ей тъй... защото сме черногори. Никоя въ Европа, политическа или финансова, група не ще иде да ни прави благодѣяния. Ако бихме приели, че Германия и Англия именно сега искатъ да изсочатъ напрѣдъ македонския въпросъ и да ни помогнатъ, то е сигурно да сторятъ нѣщо на пукъ на Русия, но то още не ще каже, че това, що се мисли да се прави, ще бжде въ нашъ националенъ интересъ. Внимание, прочее! Много голѣмо внимание се изисква отъ страна на държавнитѣ мжже на България, отъ страна на княза въ международнитѣ ни отношения. Въ тѣзи отношения трѣбва на първо мѣсто да имаме поговорката: Timeo Danaos et dona ferentes. Въпросътъ е да знаемъ, кои сж Данайцитѣ. А който не е разбралъ до сега, и отъ сега нѣма да разбере.

Въ обществото направи голѣмъ шумъ едно „нежелано явление“. Стоянъ Михайловски, познатъ нашъ писатель-сатирикъ и и продеенъ прѣдставитель поискалъ пенсия отъ Д. Петковъ, министъръ на вжтрѣшнитѣ работи и тоя му изходатайствува такава (1000 л. годишно) отъ Нар-

Събрание. Михаиловски пъкъ си дава оставката отъ народното прѣдставителство. Печатътъ писа много за това странно поведение на Михаиловски. Той до сега мълчи и не излазя искренно да се изповѣда, кое го е накарало да направи това. За любопитство на читателя ще приведемъ единъ отзивъ по тая афера на Михаиловски. Отзивътъ принадлежи на една въ случая обективна срѣда, на органа на учителския сѫюзъ в. „Съзнание". Той казва: „Съ една рѣчь, Мих. бѣше отъ първия моментъ на появяването му на политическата сцена дори до послѣдния една хартиена кукла, разигравана произволно отъ вѣтроветѣ, която не можеше нигдѣ да се запрѣ и установи. Човѣкъ, който знае това, никога не може да има за идолъ единъ неуравновѣсенъ общественъ дѣецъ и никога нѣма да изпадне въ глупавото положение на оная нещастна интелегенция, която сега изплаща грѣховетѣ на своето лековѣрие и кѫсогледство. Тоя човѣкъ бълнуваше за конституционализъмъ и парламентаризъмъ, а самъ стоеше до неразбиране далечъ отъ него; той бѣ самъ партия, самъ борецъ. Той прѣвъзнасяше винаги народа, а не знаеше що е народъ. Днесъ апелираше къмъ интелегенцията и я зовѣше на подвигъ, утрѣ я наричаше сгань и, когато я зовѣше и когато я клеймѣше, еднакво не знаеше ни що е интелигенция, ни границитѣ на нейната обществена задача, ни къмъ коя интелегенция се обръща. Такъвъ човѣкъ, разбира се, ще падне, както и падна, за да разсѣе оная гѫста идеологична мъгла, която забулваше до сега обществения животъ и даваше възможность на празднословци да отвличатъ вниманието на общественитѣ работници отъ жизнетворна и смислена обществена работа. Падна Михаиловски, падна и заблуждението въ безпартийностьта, въ безпринципностьта и алармистичнитѣ вопли, за да блѣсне лѫча на просвѣтяване умоветѣ, за да се съзрѣ истинската сѫщность на живота и да се познаятъ дѣйствителнитѣ пѫтища, по които единъ днешенъ общественъ дѣятель трѣбва да върви, Съ възторгъ, прочее, можемъ да поздравимъ слизането на Михайловски отъ обществената арена. Но сѫ голѣма народна жертва 4000 лева, за да се запуши единъ изворъ на обществено заслѣпяване, който вмѣсто свѣтлина, мъгла напластваше въ главитѣ."

---

2. Нашитѣ научно-културни дружества.

Дружество на Българскитѣ публицисти. — Въ срѣда 12 ян. дружеството на българскитѣ публицисти и писатели, при участие не само на свои членове, но и на мнозина не членове писатели и публицисти, има събрание, за да обсѫди въпроса по съставяне „сѫюзъ на югославянскитѣ публицисти и писатели".

Най-напрѣдъ прѣдседательтъ г. С. С. Бобчевъ изложи обширно прѣдложението. Той кани слѣдъ това присѫтствующитѣ по начало да се произнесатъ: да ли има мѣсто да се влѣзе въ споразумение съ публицистите и писатели югославянски, за да се състави единъ сѫюзъ за взаимно запознаване и задружна работа въ областьта на

науката, книжнината и публицистиката. Прѣдседателтъ разказа историята на това прѣдложение, като напомни посѣщенията, размѣнявани отъ нѣколко години между писатели и публицисти изъ югославянскитѣ земи; напомни послѣдната срѣща на югославянскитѣ художници и завърши, че, ако е още мечта да се мисли за една балканска или югославянска конфедерация, никакъ не е такова прѣдложението, на което съчувствуватъ въ Хърватско и Сърбия, въ Словинско и у австрийскитѣ сърби, безъ да се говори за Чехия.

По въпроса взеха думата г. г Д. В. Храновъ, Д-ръ Ив. Златаровъ, Д. Йоцовъ, С. Гулапчевъ, Ив. Димитровъ и др. Тѣ сж съгласни, че самата идея за едно подобно сближение за солидарность и общение е прѣкрасна; че тя не само не е мечта, но може и трѣбва поскоро да се осжществи, че тя даже е всеобща идея; че ако има нѣкои прѣпятствия, тѣ сж отъ политически характеръ, и че тѣзи сили могатъ да се избѣгнатъ въ областьта на научно-културното и книжовно-публистическо общение. Нѣкои оратори изказаха желание да се осжществи тоя проектъ съ нѣкой тържественъ случай, други — въпросътъ въ подробноститѣ си да се разиска по-обстоятелственно.

Най-накрая се прие прѣдложението да се възложи на управителния съвѣтъ на дружеството на българ. публицисти. наедно съ трима извънъ-него писатели да се занимае съ приготвянето единъ прѣдварителенъ проектъ за основитѣ, върху които би могло да се обсжжда евентуалния съюзъ на югославянскитѣ публицисти и писатели.

Въ срѣщата на публициститѣ и писателитѣ, въ срѣда 19 ян. се чете изработения проектъ и се разиска въ подробноститѣ си. Въ окончателна форма гласувания проектъ ще се разгледа на срѣщи, които щѣли да станатъ въ Любляна и Бѣлградъ; въ Загребъ тѣ сж вече станали. Окончателно рѣшение на въпроса за прѣдполагаемия съюзъ ще се вземе въ единъ конгресъ, който се проектира да стане прѣзъ идущето лѣто, отъ публицисти и писатели на югославянскитѣ земи. Ето и самия

Проектъ за уставъ на «Съюза на югославянскитѣ публицисти и писатели».

I. Югославянскитѣ публицисти и писатели се съюзяватъ съ цѣль за взаимно запознаване и солидарна дѣятелность.

II. За достигане тая цѣль югославянскитѣ публицисти и писатели ще си служатъ:

а) Съ уреждане взаимна размѣна на трудове между членоветѣ си и съ размѣна на периодически издания;

б) Съ запознаване респективнитѣ си читатели съ трудоветѣ на югославянскитѣ публицисти и писатели и съ проявленията изобщо въ областьта на мисъльта;

в) Съ събори и срѣщи на публициститѣ и писателитѣ отъ югославянскитѣ земи.

III. Съюзътъ се ржководи отъ управителенъ съвѣтъ. Той има своето постоянно бюро въ единъ градъ, опрѣдѣленъ въ първия общъ съборъ на югославянскитѣ публицисти и писатели. Бюрото се състои

отъ 12 души. Въ това бюро участвуватъ по еднакъвъ брой членове отъ всѣка съюзена народность, избрани отъ общия съборъ.

IV. Съборътъ се свиква ежегодно прѣзъ мѣсецъ . . . . . Мѣстото на свикването е по редъ, въ града на една отъ съюзнитѣ народности, който групата посочи.

V. Съборътъ а) избира управителенъ съвѣтъ съ равно число членове отъ всѣка група; б) слуша доклада на управителния съвѣтъ в) разисква и слуша реферати по задачитѣ на съюза; г) взема рѣшения, задължителни за членоветѣ му.

VI. На събора могатъ да присѫтствуватъ и поканени гости.

VII. Всѣки членъ плаща ежегодно членски вносъ не по малко . . . лева.

VIII. Всѣка група има своя отдѣлна организация. Всѣка група се прѣписва съ друга на своя езикъ.

IX. Освѣнъ съборътъ, всѣки пѫтъ, когато една група пожелае, урежда срѣщи и посѣщения съ други или всички групи отъ събора.

X. Настоящия проектъ ще бѫде прѣдметъ на обсѫждане и приемане въ първия съборъ на югославянскитѣ публицисти и писатели, който ще стане прѣзъ мѣсецъ . . . . . 1905 година.

Българското книжовно дружество прѣзъ 1904 г. Прѣзъ изтеклата 1904 година. Българското книжовно дружество е броило:

а) Почетни членове — 23, отъ които единъ починалъ: тѣ се разпрѣдѣлятъ по клонове.

б) Дѣйствителни членове: — 93, отъ които 37 въ историко-филологическия клонъ (отъ тѣхъ единъ починалъ), 35 въ природно-медицинския, 21 въ философско-обществения.

в) Дописни членове: — 5, отъ които 4 въ историко-философския клонъ и въ философско-обществения.

Дружеството е издало прѣзъ годината 10 свезки (по двѣ заедно) отъ кн. LV, годишнина XVI отъ *Периодическо Списание* (50 печатни коли); кн. XX отъ *Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина* ($66^1/_2$ печатни коли); бр. бр. 4 и 5 отъ *Българска библиотека*, издавана отъ фондъ „Напрѣдъкъ". (Страница отъ политическото възпитание, отъ М. Д. Балабановъ (483 стр.) и Атинската държавна уредба, отъ Аристотеля, прѣв. д-ръ З. Кацаровъ (82 стр.) — Намира се подъ печатъ бр. 6 отъ *Българска библиотека* — Избрани съчинения, отъ Хр. Бѣлчевъ. Отъ фондъ „Напрѣдъкъ" сѫ опрѣдѣлени и премии: а) на П. П. Славейковъ за стихотворната му сбирка — „Сънь за щастие", б) на П. Яворовъ за сбирката му—„Стихотворения" в) на Н. И. Ванковъ за труда му — „История на учебното дѣло въ България открай врѣме до освобождението".

Капиталътъ на ф. „Напрѣдъкъ" за сега е 89,681·35 лева. Похарчени за издания лани — 4,921·45 и за премии 480 лева.

Дружеството получило приходъ лева сребърни: 46,641·51 и похарчило лева сребърни 34,599·25. По бюджета е прѣдвидено да се получи и похарчи по 42,280 лева.

Природоизпитателно дружество. Българското природоизпитателно дружество е основано на 17 априлъ 1896 год. и то дѣйствува твърдѣ успѣшно подъ прѣдс. на проф. Г. Златарски. Д-вото брои 308 члена, отъ които редовни платци сж само 118.

Приети сж външни лица за почетни членове: Проф. Franz Toula (Виена), Веленовски (Прага), Иречекъ (Виена), Дриновъ (Харковъ.

Прѣзъ 1904 год. държани сж въ срѣщитѣ на членоветѣ слѣдитѣ реферати и съобщения:

а) Влияние на озона върху тифознитѣ бацили.

б) Какви срѣдства сж употрѣбили американцитѣ за очистване на водопроводитѣ си отъ гниетворнитѣ организми.

в) Възможна ли е културата на черницата въ Софийско съ промишлена цѣль.

г) Деветиятъ спжтникъ на Сатурна.

д) Най-новитѣ изслѣдвания върху пчелитѣ.

е) Родствени връзки между хлорофила и хемоглобина на кръвьта.

ж) Преформационата теория на Лентосекъ и Шулце и нейната проверка върху пчелитѣ.

з) Въпроса за произхождението на растителнитѣ видове.

и) Обяснение бавното храносмилане у змиитѣ.

к) Физиологическото дѣйствие на водата върху човѣшкия организъ.

л) Съобщение върху възобновенитѣ американски лози въ Видинско.

м) Съобщение за конгреса на сърбскитѣ лѣкари и естествоизпитатели въ Бѣлградъ.

н) Голѣмитѣ слънчеви пятна и магнитната буря прѣзъ м. октомври 1903 год.

II. Въ славянскитѣ земи.

Прѣобразователното движение въ Русия.

Русия прѣкарва отъ нѣкое врѣме, особно отъ нова година единъ великъ исторически кризисъ. Това външно и вжтрѣшно. Външниятъ кризисъ е сждбоносната война съ Япония. Падането на Портъ-Артуръ бѣше ударъ на руския воененъ престижъ; новата несполука подъ Мукденъ, напущането му, тежкитѣ загуби дадени отъ руската армия, бѣ втори тежъкъ — най-тежъкъ ударъ за всичко врѣме, отъ когато се почна войната. Но тоя кризисъ не е рѣшающъ за сждбата на Русия, колко да е тежъкъ той. Войната би могла да се завърши даже съ единъ лошъ за Русия миръ, ние приемаме това като най-голѣмо зло; но това нѣма да спрѣ нито вжтрѣшното, нито външното величие на Русия, ако оспирниятъ вжтрѣшенъ кризисъ се завърши по начинъ задоволителенъ за възстановление искренъ, пъленъ, дѣйствителенъ миръ вжтрѣ въ Русия.

Вжтрѣшниятъ руски кризисъ се вижда да е широкъ, гражданенъ, всеохващающъ: той се изразява въ буйно прѣобразователно движение,

което разклати цѣлата руска интелигенция, по-особно отъ една-двѣ години насамъ.

Историческиятъ манифестъ на царя отъ 12 дек. 1904 г., като че не удовлетвори, главно поради бавностьта на прилагането му, почнато по бюрократически редъ, руското културно общество, раздѣлено на нѣколко течения, умѣрени и крайни. Това общество очакваше по-широки, по ясни и по-бързи реформи въ политическо-държавно отношение. Бомбата, изхвърлена неочаквано изъ една отъ батареитѣ, които бѣха приготвени само за поздравъ, на 6 януарий, Богоявление, бомба хвърлена къмъ двореца, бѣше единъ грозенъ симптомъ — прѣдизвѣститель. Слѣдъ деня-два работницитѣ отъ фабрикитѣ въ Петербургъ, постепенно събрани до 230,000 души направиха *стачка* и искаха извѣстни, на първо врѣме, чисто икономическо-промишлени подобрѣния на живота си; но на 9 й януарий, поведени отъ единъ ентусиазистъ попъ Гапонъ, тѣ формулираха вече чрезъ него, много смѣли искания: тѣ настояваха за свикването на едно *учредително събрание* (constituante), което да се произнесе върху държавния строй на Русия. И тѣ искаха *веднага* царьтъ да ги приеме и *веднага* да отговори на тѣхния ултиматумъ: *да или не.*

Отъ формална още страна, искането на работницитѣ бѣше неудовлетворимо. Не можеше *веднага* да се даде на единъ такъвъ въпросъ разрѣшение, съ което излѣзваха и искаха да го наложатъ какъ-какъ. И поканени да се разидатъ, работницитѣ, организирани и рѣшителни, неотстжпиха. Почна се сблъскване между полиция, войска отъ една страна и работници отъ друга. Пролѣ се кръвь. Петербургъ два-три дена бѣше въ едно скърбно безредие. Бѣха дни на ужасни вълнения и страхове На 10-й ян. имаше даже разграбване на магазини и дюкени. На 11 се почна усмиряването. И то се възстанови съ голѣми усилия. Петербургъ даде тежки жертви. Най-малко двѣстѣ души убити и нѣколко стотини ранени, споредъ най положителни свѣдѣния. Споредъ други, раненитѣ били много повече. Вълнения се възпроизведоха въ Финляндия, Варшава, Лодзъ, Москва и въ други градове на Русия. Но тѣ бѣха, слѣдъ извѣстни жертви, потушени.

Явнитѣ движения и размирия бѣха потушени, но не окончателно. Едно друго движение никакъ не е потушено; а то е това на интелигенцията, на културното общество. Това движение е извънредно буйно, силно, дълбоко. То настоява да иска едно незабавно политическо прѣобразование въ Русия. Въ това движение взематъ участие, на първо мѣсто, всички свободни професии: адвокати, професори, инженери, земци, членове на дворянски събрания, безъ да се говори за студентческата младежь. Едно стихийно сѣкашъ течение подкара рускиятъ прѣденъ умъ. Той, въ своята прѣобладающа сила, иска сега, веднага политическо прѣраждане на отечеството си. Рускитѣ крайни и либерални групи не искатъ да знаятъ, че тукъ има война, която поглъща вниманието на управляющитѣ сфери. Нѣкои отъ тия крайни отиваръ дори до тамъ, щото да казватъ: побѣда или поражение за Русия въ войната не важи толковъ, колкото важи прѣустройството ѝ, [illegible]ането въ нея единъ уставенъ, конституционенъ строй. Нѣщо

повече. Тѣ намѣрватъ, че именно сега, когато правителството е поставено на тѣсно, би трѣбвало да се наблегне и да се искатъ конституционни реформи.

По въпроса за обема на конституционнитѣ реформи въ Русия — се появиха, и твърдѣ естествено, разни мнѣния: крайнитѣ течения искатъ европейски конституционализмъ; умѣренитѣ настояватъ на едно реформиране държавата върху основа на традицията. Такива видни руски дѣйци, като Суворинъ, Сиромятниковъ, проф. Латкинъ и др. поддържатъ че на Русия сѫ достатъчни извѣстни свободи, гарантирани въ органическитѣ закони, свобода на печата, словото, събранията, прошенията, контрола надъ финансовото управление и законодателство. Единъ *земски съборъ* дори съ съвѣщателенъ гласъ е достатъченъ. И въпросътъ за земски съборъ се подзе твърдѣ усилено, носи се въ всички срѣди, разисква се въ печата, като единъ належащъ въпросъ. Централното правителство обаче се бавѣше по простата причина, че всички правителства, въ положение на руското, не можатъ съ едно драсване на перото, при това осложнение на работата, всичко да извършатъ. То е трудно, извънредно трудно една правителствена машина на 150 милиона народъ да се измѣни и обърне къмъ нова, друга дѣятелность. Това не може особено пъкъ веднага да става. Види се обаче, движението въ Русия е тласнато по пѫть стрѣмителенъ. На 4 февр. въ Москва една бомба пустната подъ каляската на великия князъ Сергѣй Александровичъ, чича на царь Николая II, бѣше новъ ужасенъ симптомъ. А държавнитѣ глави даже въ конституционни страни не сѫ наклонни да отстѫпватъ подъ непосредствения натискъ на една опозиция. Казватъ, царьтъ отдавна билъ рѣшенъ да даде на своя народъ широки политически права и земски съборъ. Едно врѣменно обстоятелство е послужило да не се прѣдвиди той въ манифеста отъ 12 дек. 1904 г., и царьтъ е чакалъ великия день, въ който дѣдо му освободи прѣди 40 години крестянитѣ въ земята си. Царьтъ пададе новъ манифестъ къмъ народа си, а сѫщо на 18 срѣщу 19 февруарий единъ рескриптъ на името на мин. на вѫтр. работи. Тия факти сѫ два високо държавни и исторически актове, пълни съ грамадно значение за бѫдащето на Русия.

Ако въ манифеста се извиква руския народъ „да се сплоти около прѣстола крѣпко, като се работи честно и съвѣстно за всѣко господарево дѣло," въ рескрипта вече се отива по-нататъкъ и „за устроенето на руската земя" рѣшава се да се привлѣкатъ най-достойнитѣ, съ довѣрие на народа облѣчени, избрани отъ населението людие, за да участвуватъ въ прѣдварителното разработване и обсѫждане на законодателнитѣ проекти" — „Прѣдъ видъ на особенитѣ условия на обширна Русия, разноплеменния съставъ на населението ѝ и слабото въ нѣкои части развитие на гражданственостьта, казва рескриптътъ, както прѣдишнитѣ руски царье, така и сега Николай II възлага върху министра Булигина да свика подъ свое прѣдседателство „особенно съвѣщание за обсѫждане начина по който трѣбва да се осѫществи волята на Царя."

По тоя начинъ най-великата и най-мжчна стжпка е направена! Прѣдверието на „земския съборъ" е открито. Съ други думи свикването на едно народно прѣдставителство съ спазване историческитѣ връзки и традиции въ руския животъ е обезпечено. Връщане назадъ нѣма. И рускиятъ печатъ, руското общество справедливо посрѣщатъ съ въторгъ извѣстието. Отнинѣ 19 февруарий, деньтъ на обнародването царския рескриптъ е новъ Великъ-день за Русия.

Гр. А. А. Голенищевъ-Кутузовъ нарича 18 февруарий 1905 г, день на възкресението на Русия и му посветява въ „Нов. Время", стихове, пълни съ надежда:

Уныньe, тревоги, сомнѣнья—все прочь!
Какъ звонъ предразсвѣтный въ пасхальную ночь,
Какъ вѣсть Воскресенья Христова,
Сквозь бредъ и стенанія смуты ночной
Раздался побѣдно надъ русской землей
Громъ вѣщаго Царскаго слова!
Какъ Лазаря, Русь онъ изъ гроба зоветъ —
И встанетъ, какъ древле, весь русскій народъ,
Вся моря роднаго стихія,
На битву, на подвигъ, на дѣло, на трудъ...
Съ лобзаньемъ другъ друга пусть всѣ обоймутъ
При кликѣ: воскресла Россія!

---

3. На чужбина.

Хроника на руско-японската война.

Навечерието на новата година донесе за руситѣ една тежка загуба: Портъ Артуръ падна въ ржцѣтѣ на японцитѣ. Подробности за това вече се дадоха въ януарската книжка на „Бълг. Сбирка".

На 29 ян. се навърши годината на войната. По тоя поводъ се правиха разни сжждения и оцѣнки. Ние привеждаме тия, които се отнасятъ за материалнитѣ загуби и на двѣтѣ воюющи страни.

На 29 януарий 1904 г., три дена слѣдъ минното нападение на Портъ-Артуръ и на неутралното пристанище Чемульпо, Микадо обяви войната, като призова армията и флотата да се биятъ до послѣдня капка кръвь за възстановяване на мира и славата на империята. Сега сме вече въ 1905 г., прѣминахме и нейния първи мѣсецъ, прѣживяхме една година отъ началото на тая и жестока, и кръвопролитна война. А какво струва тя? Споредъ добрѣ освѣдомени източници *) дѣйствително жертвитѣ сж скжпи. Изчисляватъ се на около 240,000 души убити и ранени. Като се вземе прѣдъ видъ, че въ боеветѣ при Портъ-Артуръ убититѣ сж били въ сравнение много повече, като се прибави къмъ тѣхъ числото на многото загинали на крейсеритѣ, броненосцитѣ, миноносцитѣ и транспортнитѣ кораби, то числото на убититѣ ще възлѣзе поне до 40,000 души. Отъ останалитѣ 200,000 души излѣзли сж за винаги отъ строя поне още 40,000 души, а останалитѣ сж се върнали въ полковетѣ си. Ако се приба-

*) Ред. на Daily Mail. Вижъ „Варшавскій Дневникъ" 29/I 1905 г.

вятъ убититѣ и раненитѣ офицери при Ляоянгъ, то ще намѣримъ, че около 7,000 души офицери сж излѣзали отъ строя. Отъ висшитѣ руски офицери сж загинали 8 генерали и единъ адмиралъ, между тѣхъ графъ Келлеръ и генералъ Кодратенко, а други 8 генерали и 4 адмирали се прѣдадоха въ Портъ Артуръ. Японцитѣ, до колкото е извѣстно, имать убити два генерали. Много руски генерали, между тѣхъ и генералъ Мищенко, сж ранени. Колко висши японски офицери сж ранени не е извѣстно, тъй като японцитѣ старателно криятъ загубитѣ си. При сраженията въ Манджурия японцитѣ сж загубили 57,250 убити и ранени и 600 плѣнени; руситѣ имать 111,000 убити и ранени, 3,483 плѣнени. Въ сраженията при Портъ-Артуръ японцитѣ 55,900 убити и ранени, а руситѣ 11,400 убити и ранени, 32,000 плѣнени. По море японцитѣ сж загубили 1,799 човѣка, а руситѣ 2,527. Изобщо японцитѣ имать 115,000 убити и ранени, 600 плѣнени, а руситѣ 125,000 убити и ранени, 36,000 плѣнени.

Материалнитѣ загуби мжчно могатъ да се изчислятъ. Руситѣ сж загубили около 820 орждия на стойность 5 милиона рубли; японцитѣ сж загубили най много 15 орждия. Невъзможно е да се изчисли макаръ и приблизително какво струватъ снарядитѣ, пушкитѣ, вагонитѣ, крушумитѣ, гранатитѣ и пр. Като разгледаме Портъ-Артуръ, отъ страна на военния материалъ, то той е за Русия една загуба отъ половинъ милиардъ рубли.

При тия загуби трѣбва да се прибавятъ и онѣзи, които сж послѣдвали отъ загиването на параходи. Уничтожени сж 7 броненосца (като не се счита „Цесаревичъ"), на обща стойность 80,000,000 рубли; 13 крейсери отъ различна голѣмина на стойность 60,000,000 рубли. Загубата отъ уничтожението на разни миноносци, контръ миноносци, параходи, чилши лодки и транспортни кораби възлиза сжщо на сума около 60,000,000 р. Общата сума на загубитѣ по море се равнява на 200,000,000 рубли, отъ които на Русия се падатъ 160,000,000 р. Япония е сключила единъ вжтрѣшенъ воененъ заемъ за 280,000,000 руб. и единъ външенъ въ Англия и Америка за 210,000,000 всичко половинъ милиардъ рубли. Русия е реализирала единъ външенъ заемъ отъ 570 милиона рубли. Наскоро умрѣлия Анри Жерменъ, директора на Credit Lyonnais, е изчислилъ че прѣзъ първата година на войната Русия е имала 780 мил. р. загуба, а Япония 480. Ако къмъ тѣзи двѣ суми се прибавятъ загубитѣ по море ще се получи, че Русия за врѣме отъ една година т. е. до 29 януар. т. г. има загуба отъ единъ милиардъ и 600 мил. рубли, а Япония единъ милиардъ и 70 милиона рубли.

Но най-злочесть за руското оржжие излѣзе края на мѣсецъ февруарий т. г. Никога не е бивало отъ началото на войната до сега по-голѣмо поражение за руситѣ. Мнозина изброяватъ тъзи загуба въ хора на четвъртъ отъ руската войска: убити, ранени и плѣнени. Ние ще възпроизведемъ тукъ официалнитѣ депеши на генералъ Куропаткинъ съ тия на японцитѣ. За обяснение трѣбва да се каже, че послѣднитѣ боеве около Мукденъ гигантски траяха двѣ недѣли почти непрѣкъснато, до дѣто

японцитѣ сполучиха да взематъ Мугденъ. И двѣтѣ армии сѫ се били съ неустрашимость. Биткитѣ по-усилено почнаха отъ 14 и 15 февр.

Петербургъ, 22 февруарий. Телеграмитѣ на генерала Куропаткинъ отъ 20 того казватъ, че всичкитѣ нападения на японцитѣ по дѣсния брѣгъ на Хунхо, между селата Мадзяпу и Непсиянтунъ, били отблъснати.

„Отдѣление отъ дѣсния флангъ, подиръ една битка завзе нападателно положение и прѣвзе Непсиянтунъ и много други села на сѣверъ отъ Непсиянтунъ. По лѣвия брѣгъ на Хунхо пак отблъснахме 7 японски нападения. Близу до селото Елтайза, на югъ отъ Мадзяпу, уловихме 100 души японци плѣнници. Въ района на Путиловската могила подиръ едно несполучливо нападение забѣлѣзахме, че непрятелятъ се оттегля. На югъ етъ дефилето Гаотулинъ нашитѣ охотници стрѣлци прогѫдиха японцитѣ отъ селото Чандисай и отъ позициитѣ на селото Кодяза. Малко врѣме прѣди това послѣдно дѣйствие ние сполучихме да изпълнимъ едно движение на напрѣдъ и подиръ една битка прѣвзехме една височина, която владѣе околноститѣ на Кодяза“. Втора една телеграма на генерала Куропаткинъ отъ 21 февр. казва: „Въ центра нощьта се прѣкара спокойно. Нашия дѣсенъ флангъ, на западъ отъ Мугденъ, продължава да върви напрѣдъ. Днесъ 10 нападения на непрятеля противъ селото Бисимаянгъ, на югъ отъ Гуантунгъ, не сѫ добили никакъвъ резултатъ. На 20 того на полунощь нападенията на японцитѣ противъ цѣлия фронтъ на нашитѣ позиции отъ Кандолизанъ се отблъснаха. 30 души офицери и 2000 войници на непрятеля падиаха при туй дѣйствие убити.“

Петербургъ, 26 февруарий. Генералъ Куропаткинъ телеграфира до Царя: че отстѫплението на армията е станало съ голѣми мѫчнотии. Положението на най отдалеченитѣ корпуси отъ мандаринския пѫть е било опасно; най мѫчно е било положението на отдѣлѣнията отъ дѣсния флангъ на армията. Японцитѣ сѫ проникнали навѫтрѣ въ планинската мѣстность по направление къмъ селото Таванъ Японцитѣ били подкрѣпени отъ отдѣленията, които имъ пристигали отъ западъ и които заплашватъ сериозно една часть отъ рускитѣ войски. Отъ 11 часа зараньта до 5 часа зараньта японцитѣ бомбардирили западнитѣ и источнитѣ руски войски. Японцитѣ сѫ успѣли съ атакитѣ си срѣщу позициитѣ на югъ отъ р. Хунхо, които сѫ оказали до сега добра защита. Руската позиция при Мугденъ е покрита съ ледъ. Генералъ Церпински, който е билъ днесъ раненъ, е останалъ въ строя,

Петербургъ, 26 февр. Генералъ Куропаткинъ телеграфира, че сражението, което е продължавало непрѣкѫснато нѣколко деня, е извадили изъ редоветѣ около 50,000 ранени. Отстѫплението на арьергарда е било извършено въ пъленъ порядъкъ. Прѣнасянето на провизиитѣ съ товарни кола е станало съ голѣми мѫчнотии, понеже пѫтищата между Мугденъ и Телинъ били съвсемъ развалени отъ порoитѣ, които сѫ излѣзли изъ брѣговетѣ си. Установено е било, че непрятеля е получилъ значителни подкрѣпления, прѣди да започне нападението си. Една друга телеграма на генералъ Куропаткинъ отъ

вчера съобщава, че една и половина непріятелски дивизіи се намирали на разстояніе единъ топовенъ вистрелъ отъ рускитѣ авангарди. Първиятъ стрѣлчески полкъ отъ източнитѣ сибирски войски, принадлежащъ къмъ втората армия, е най много пострадалъ въ ариергардното сражение. Въ редоветѣ сж останали само 3 офицери и 150 войници отъ цѣлия полкъ. Въ юрьевския полкъ отъ 25 дивизия сж останали 619 войници и 2 офицери.

Петербургъ, 27 февруари. Генералъ Куропаткинъ телеграфира на царя съ дата 26 того:

„Днесъ японцитѣ прѣдприеха настжпление противъ ариергарда на третия сибирски корпусъ. Първата армия продължава да се отдръпва на прѣдварително опрѣдѣлени позиции. Ариергарда на третята армия завзима позиция на мандаринския пжть на 27 километра отъ Телинъ. Отъ 15 февруарий до 26 сжщия ние изпратихме на болницитѣ 1,190 офицери и 46,391 войници ранени".

Пекинъ, с. д. Г. Лесаръ, руски министръ, е врѫчилъ вчера на китайското правителство единъ протестъ срѣщу поведението на генералъ Ма, който е оставилъ да бждатъ нападнати руситѣ при Синминтимъ отъ китайски войски и хунхузи.

Парижъ, с. д. Парижката японска легация съобщи една депеша отъ Токио, която казва, че за сега числото на рускитѣ плѣнници достига 40,000 души. Числото на руситѣ оставени на бойното поле възлизатъ на 36.000 души. Между другитѣ загуби на руситѣ има, двѣ знамена, 60 топа, 60,000 пушки, 150 муниціонни фургона, 200,000 гранати, 25,000,000 патрони, 74,000 крини жито, 2,000 коня, единъ милионъ порціи хлѣбъ, 150 милиона ливри гориво, 223 хиляди крини ячмикъ, 125 хиляди ливри сѣно и едно значително количество желѣзопжтенъ материялъ. Общото число на японскитѣ загуби отъ 13 до 27 февруарий е 41,223 хора, когато пъкъ опѣзи на противника били 140,000 души. Японския генералепъ щабъ изчислява, че рускитѣ сили, които сж взели участие въ битката при Мукденъ, сж били 300,000 пѣхота, 26,000 кавалерия и 1,368 орждия. Прѣслѣдването на руската армия продължава по единъ усиленъ начинъ. Прѣдвижда се да станатъ сраженія въ околностьта.

Петербургъ, 24 февр. Въ военния съвѣтъ, държанъ въ Царское село подъ прѣдседателството на царя, всичкитѣ генерали сж се произнесли за продължение на войната до край. Въпрѣки умората, японцитѣ се рѣшили да продължаватъ настжплението, като оставатъ 70,000 души въ Мукденъ. Слухъ се пръска, че Русия ще мобилизира наскоро 400,000 души. Прѣзъ врѣме на отсжплението, първия армейски корпусъ, който е билъ командуванъ отъ генералъ Ренненкампфъ, е запазилъ пълна свързаность на частитѣ си. Този корпусъ е нанесълъ на непріятеля значителни загуби. Японцитѣ сж прѣстанали да го прѣслѣдватъ, само когато корпуса завзелъ позицинтѣ си при Телинъ.

КНИЖОВНИ ВѢСТИ.

1. Въ славянскитѣ земи.

Русия. Неотдавна излѣзе отъ печатъ книгата на Н. Я. Стечькинъ: „Максимъ Горькій. Его творчество и его значеніе въ исторіи русской словесности и въ жизни русскаго общества". Рецензиитѣ върху творенията на Горки съставятъ вече доста голѣма литература, но надписаното произведение заслужва да се прочете, тъй като по оригиналность и смѣлость въ сѫжденията, то е почти единствено. Стечькинъ възстава противъ разглезения отъ читатели и критици Горкий, нарича го гноясалъ цирей, писатель, който злоупотрѣбява съ дадения му отъ Бога талантъ за да развращава публиката и да отравя чиститѣ пориви у младежьта. „Азъ считамъ за дългъ — казва той — да извикамъ на обществото: врѣме е тази каль, наречена съчинения на Горки, да се изхвърли изъ общественo употрѣбление. Послѣдната пиеса на Горки „Дачники" играна въ Петербургъ, спорѣдъ отзивитѣ на пресата, прѣтърпѣ несполука. Сѫщо като „На днѣ" и „Мѣщане" това не е драма, а редъ жанрови сцени, едва свързани помежду си.

Заслуженъ успѣхъ пакъ въ Петербургъ е ималъ С. Найденовъ съ своята драма „Авдотьина жизнь". Авдотья е единъ видъ „Нора", но „Нора" безъ енергия. Тя не се рѣшава да си създаде сама новъ животъ, а се връща въ старото задушно гнѣздо. Найденовъ е много даровитъ драматургъ. Първото му произведение „Дѣцата на Ванюшина" — давано и въ нашия театръ — бѣ проникнато отъ топло и искрено чувство и авторътъ веднага слѣдъ прѣдставянето му стана прочутъ писатель.

„Крилья связаны" комедия въ 4 дѣйствия отъ Потапенко не ще се задържи на сцената въпрѣки сравнителния си успѣхъ. Изтърканъ сюжетъ, слаба композиция и блѣдно очертание на характеритѣ — това сѫ главнитѣ недостатъци на пиесата.

Познаглѣзлиятъ (трети) сборникъ на дружеството „Знание" печата между друго новия разказъ на Леонидъ Андреевъ „Красный Смѣхъ". Този разказъ, посветенъ на битовата страна на руско японската война, е едно отъ най-силнитѣ произведения на младия белетристъ.

Познатиятъ на нашитѣ читатели по своитѣ прѣводи изъ българската литература В. В. Умановъ-Каплуновскій е издалъ втори сборникъ разкази „Лучи и Тѣни". Всичкитѣ сѫ написани леко, живо, съ свѣжъ и незлобивъ хуморъ.

Сърбия. — *Кралевската сърбска академия.* Отъ XVII „Годишньак" на крал. сърбска академия се вижда учената дѣятелность на това учреждение за прѣзъ 1903 г. Академията усвоила прѣдложението на мин. на народното стопанство да се изработи едно обстоятелственно съчинение за Сърбия и сърбския народъ съ сътрудничеството на вѣщи специалисти и книжовници отъ всички сърбски краища" Освѣнъ това, академията усвоила прѣдложението на „етногр. комисия" да се почне нова серия издания подъ насловъ „Срб-

ска диалектология" и първата книга отъ тая серия да бѫде съчинението на професора А. Беличъ: „Източнитѣ и южни диалекти на Сърбия." — Лексикографическиятъ отдѣлъ на академията е работилъ грижливо и въ края на 1903 г. е ималъ събрани народни рѣчи 152,327 листенца, а цѣлокупния рѣчникъ е ималъ 895 327 листенца. Въ етнографическия отдѣлъ е продължена работата по описването сърбскитѣ селища: описани сѫ 2460 села (1951 отъ Сърбия, 253 отъ Херцеговина, 13 отъ Босна, 55 отъ Стара Сърбия, 42 Черна Гора, 24 отъ Бока Которска, 21 отъ Славония, 25 отъ Далмация, 12 отъ Македония). Прѣзъ 1903 г. академията е издала разни трудове на 230 печатни листове, което не е бивало до сега. Въ развитие на библиотеката си и музеитѣ, народенъ и на сърбскитѣ земи, приноситѣ сѫ били удовлетворителни. Въ „Год." има некролози за академицитѣ: Матея Бан, Панта Срѣчковичъ, Симонъ Рутеръ, Тодоръ Мом̑зенъ, Феликсъ Каницъ, а, слѣдъ това, биографии на дописнитѣ членове, професоръ Е. Мука, Сава Урошевичъ, А. А. Шахматовъ и Люборъ Нидерле.

Чешката школска „матица" е едно дружество, което поддържа народното въ Чехия просвѣщение. То е основано съ цѣль да се бори противъ държавнитѣ австрийски училища, които подмамватъ чехитѣ за да идатъ да се учатъ у тѣхъ и да губятъ майчиния си езикъ. Матицата разполага съ народни ленти, подаръци, пожертвования и пр. Правителството не ѝ помага въ нищо. Тия дни се обнародва бюджета за 1905 г. на чешката школска „матица", който може да служи като образецъ за много страни. Разходитѣ на „матицата" прѣзъ 1905 г. се прѣдполага да достигнатъ 866 592 кр.; осигуренъ доходъ „матицата" има 91,301 кр., а останалитѣ суми ще се покритъ съ народни пожертвования. Доходитѣ на „матицата" се увеличаватъ всѣка година. Въ бюджета за 1905 г. се прѣдвижда едно голѣмо постижение отъ продажбата на кибритъ... Най голѣмъ разходъ „матицата" има за поддържането на собственитѣ си училища, около 490,000 кр., отъ които 354 500 кр. се изразходватъ за поддържането на учителския персоналъ. „Матицата" се грижи сѫщо и за пенсионирането на своитѣ стари учители и тая година ще бѫдатъ внесени въ пенсионния фондъ 51,500 кр. Другъ по-значителенъ разходъ на „матицата" е 72,000 кр. за помощи давани на училищата, просвѣтителнитѣ учреждения — мѣстнитѣ матици, които се поддържатъ съ срѣдства отъ друго произхождение: обществени, държавни и пр. Въ бюджета е прѣдвидѣна една сума отъ 38,000 кр. за постройката на училищни здания. Ще се отнесатъ сѫщо 50,000 кр. за покриване дефицита отъ миналата година. Споредъ бюджета отъ чешкия народъ (6 мил. трѣбва да се събере прѣзъ 1905 г. за „матицата" 775,000 кр. (Г. Г. Г.)

II. Франция.

Двѣ стоголишнини се празднуваха въ Франция прѣзъ мѣсецъ декемврий. Едната, тая на Ежени Сю, чиито [illegible]

вува се и то много тихо отъ нѣколцина социалисти не Е. Сю писатель, авторъ на Скитникътъ евреинъ и Парижкитѣ потайности, а Сю — прѣдвѣстникъ и носитель на социалистическата идея. — Стогодишнината отъ рождението на Сентъ Бьовъ, напротивъ, прѣдизвика многобройни статии по всички вѣстници и списания французки, па и чуждестрани. Léon Séché (въ La Revue и Revue de Paris) разкрива интимнитѣ отношения на С. Б. съ госпожа Хюго — оттамъ мълчанието му за произведенията на мжжа ѝ, другадѣ (въ Renaissance La ine) той ни запознава съ живота и педагогическата дѣятелность на прочутия критикъ въ Лозанна. Студиитѣ на Séché, печатани на разни мѣста образуваха два голѣми тома. Първиятъ носи насловъ Sainte Beuve — son esprit, ses idées, а вториятъ Ses moeurs. Albert Sorel (Revue Bleue) въ единъ хубавъ исторически етюдъ разгледва Сентъ Бьовъ като прѣдтеча на Хюго. Болшинството отъ чуждитѣ, както и отъ французкитѣ статии по прѣдмета сж хвалебни за Сентъ Бьовъ, затова правятъ особно впечатление нѣколкото смѣли автори, които снематъ отъ недосегаемия пиедесталъ бащата на модерната критика. Emile Faguet (La Revue) съ голѣма духовитость прѣдставя С. Б. като единъ грозенъ Донъ-Жуанъ. Camille Mauclair (Die Zeit) увѣрява че въ Франция вече никой не чете „княза на критиката", нарича послѣдния езуитинъ, човѣкъ който мразѣлъ поетитѣ и всичко оригинално, всичко което е надминавало посрѣдственостьта. Най накрая той прави паралелъ между Иполитъ Тенъ и Сентъ Бьовъ и свършва съ думитѣ: Ще дойде день, когато писателитѣ на бждащето ще се чудятъ като чуятъ, че въ врѣме, прѣзъ което е живѣлъ Иполитъ Тенъ е можало да се говори за нѣкакъвъ „князъ на критиката" който се е наричалъ Сентъ Бьовъ.

По инициатива на списанието „La vie heureuse" се урежда въ Парижъ женска литературна академия. Тя ще дава всѣка година премии за най добритѣ женски произведения. На чело на академията стои като прѣдседателка извънредно даровитата Comtesse Mathieu de Noailles, иввѣстна съ произведенията си „Le visage emerveillé", „Le coeur innombrable", „L'ombre des jours" и „La nouvelle espérance". Наградена е отъ тази академия M-me Myriam Harry за романа La conquête de Jerusalem. Harry, като Пиеръ Лоти, взела сюжетитѣ си отъ живота на изтокъ. Сама тя е живѣла дълго врѣме, въ Индокитай — оттамъ нейнитѣ Petites Epouses, взети изъ живота на тамошното колониално общество. Послѣдната ѝ книга я тури на видно мѣсто между френскитѣ писателки.

Jules Lemaître напусна политиката и се повърна къмъ литературата съ една много сполучлива драма La Massue. Пиесата се игра съ голѣмъ успѣхъ въ Renaissance.

Отъ стихотворнитѣ сбирки, излѣзли прѣзъ послѣднитѣ мѣсеци, почти единствената, която заслужва да се спомене, е Pour l'Enfant отъ Charles de Pomairols. Тази чудесна книга е единъ прѣкрасенъ, но скроменъ и трогателенъ паметникъ, който отчаяниятъ поетъ баща въздига на гроба на единствената си тринадесетгодишна дъщеря.

Лѣтопись (хронология).

София. 1 януарий. Въ много села и кавазки се почнаѫ митинги противъ правителството. — 12 ян. Бившитѣ питомци на моск. университетъ, по случай 150 годишн. отъ основанието му, днесъ Татиниѫ день, имѣто за утѫшение, събраха и проводихѫ една помощь на вдовицитѣ и убититѣ въ Далечния Изтокъ руси. — Князътъ замина за Берлинъ. — 14. ян. Българскитѣ вѣстници единодушно изказваѫ съжалѣнии за станалитѣ въ С.-Петер. и другадѣ въ Русия стачки и сблъсквания между мнѣ работници и войската. — Князътъ получилъ уѫдомление до сирѣ ходенето си въ Берлинъ, понеже е боленъ Валделиновъ синъ—Фридрихъ Айтель. — 17 ян. Въ София направиха стачка работницитѣ отъ повечето частни печатници. Състави се една тарифна комисия, която предложи много тежки условия за слѫжитѣ на печатници и 8 часа работа. — 26 ян. Н. Събрание гласува зак. за акцизитѣ и монополи на сольта, кибрита и питаревата книга. — Князътъ замина за Берлинъ. 30 ян. Слав. Благ. дружество има общо годишно събрание. Приеха се и приглисиха за почетни членове, българинъ Хр. Г. Дановъ, руси: генералъ Куропаткинъ и генералъ Боголюбовъ, чехъ Д-ръ Пидерле, словинецъ поетъ Ашкерцъ, хърватинъ белетристъ Бабичъ (Джалеви), сърбинъ генералъ Грунчъ. — 31 ян. Събранието се закри въ отсѫтствието на Князъ отъ мин.-предсѣдателя. — 7 февр. Убийството на великия кн. Сергей Александровичъ въ Москва (на 4 февр.) произведе въ България силно впечатление. Днесъ въ София стана парастасъ за покойния. — 16 ян. Стачкатѣ на печ. работ. завършена. 19 февр. Славянското Дружество даде своя втора годишенъ концертъ; приходъ изобщо 1050 лева. Концертъ много посѣтенъ. Всички вѣстници го хвалѣтъ. — 21 февр. Князътъ съ свитата си посѣти Лондонъ.

Малки вѣсти.

Книга за князъ Александръ Батембергъ. Бившитѣ полковникъ отъ герман. армия, сега въ оставка, фонъ-Клеберъ ще издаде въ найблизко бѫдаще обширна история за живота и царуванието на князъ Александръ Батембергъ. Трудътъ е основанъ на много не публикувани до сега документи, писма и пр. Авторътъ между другото обѣщава, че тая книга ще хвърли съвършено нова свѣтлина по въпроса на руската дипломация спрѣмо България и князъ Александра Батембергъ. Т.

Поменикъ. — **Даскалъ Дичо Марковъ** отъ Елена, бившъ дълги години (16) въ турско врѣме учитель по разни мѣста въ сливенско и търновско, една година слѣдъ освобождението въ Елена учитель, а послѣ книжарь. Помина се въ прѣклонна възрасть въ Елена въ края на 1904 г.

Д-ръ Каракановски, лѣкарь при руското посолство въ Цариградъ, р. отъ Ловечъ, обществен дѣецъ, който много полза е принесълъ особно въ врѣме на гръцко-българската духовна борба. Познатъ е още и като прѣводачъ въ ранното врѣме на нашата книжнина. Помина се въ Цариградъ, 9 февруари т. г.

† **Свещ. Петръ Цв. Любиновъ** отъ Кюстендилъ, помина се въ тоя градъ прѣзъ м. януарий. Род. 14 ян. 1816 г., свещеничествува 57 години, авторъ на сбиркитѣ: „Баба Ега", „Самодиви и самовили"

(1891 г.) и „Сборникъ отъ народни умотворения". По подробно за живота му гл. *Свѣтлина*, ред. отъ Ю. Михаиловъ въ Пловдивъ, XIII, III. Статия отъ Барутчийский. стр 28 29.

Александръ Гоуевъ, н. адвокатъ, единъ отъ другарить на Левски и Бенковски, отъ Кнрпвищица; помина се въ София на 12 ян. 1905 г.

† Владимиръ Вжжаровъ Блѣсковъ. Вл Вжжаровъ—Блѣсковъ не е вече между живитѣ! Слѣдъ едно кратко, но тежко болѣдуване смъртьта на 21 т. м. въ 9 ч. вечерьта покоси нетова крѣхъкъ животъ и отнесе въ вѣчностьта единъ младъ поетъ, една блага и силно чувствителна душа.

Покойниятъ е роденъ въ гр. Бургасъ на 2-й мои 1886 г. Още отъ 11 тата си година той заобича да пише стихове, малки разказчета и неуморно слѣдваше призванието си до послѣдни дни. Два надесеть дни прѣди смъртьта си той поиска листъ книга и перо, за да напише „Послѣднята си пѣсень"... О, той като че ли прѣдчувствуваше алия кръвоизтъкневажителното тогава пер-зиложение! — Написа той „Послѣднята си пѣсень", усмихна се и каза: „Сега отъ нищо не се боя"... Той като че ли се боеше да не би смъртьта да го грабне прѣди да принесе послѣднята си данъ прѣдъ олтаря на музитѣ... И наистина, болестьта бѣ тъй жестока, че нѣколко дни слѣдъ това не му даваше възможность да каже или да напише нѣщо.

Покойниятъ бѣше сътрудникъ на повечето наши литературни списания и почти на всички дѣтски. Той страстно обичаше природата, къмъ нея лаптѣше и често я възпѣваше. Съ истински поетична душа той намѣрваше наслада само въ прѣкрасного; служеше само на поезията и въ нея дирѣше утѣха въ своята вѣчна тъга, която невоолно проникваше и най възторженитѣ му пѣсни.

О, скъпи Владимире, твоятъ животъ бѣше верига отъ тегла и мжки, — сега ти си отдъхна спокойно..

Миръ на праха ти!

— **Н. В.**

Нови вѣстници и списания: *Искра*, демократически листъ. редакторъ Ст. Димитровъ, излазя седмично въ *Бургасъ*. Год. ц. 5 л. 1 бр. февр. 16, 1905 г

Учителски прѣгледъ, излазя всѣки мѣсецъ съ 8 16 стр. Ред. комитетъ: Нико Прошеничковъ, Йорд. Табаковъ и Д. Цвѣтьовъ. Излазя въ Търново. 1 бр. 19 ф вр. 1905 г. Год. ц 6 лева.

Свободна прѣгледна, Свищовъ; подновенъ, ред Юр. Г. Балтаджиевъ.

Прѣбудѣ — въ Карнобатъ, вѣстникъ за интереситѣ на общинскитѣ служащи

Нова Мисъла — Пловдивъ. (Послѣднитѣ три в-ка не сме видѣли).

—

Издателска реклама. Въ всички вѣстн. [illegible] се печатаха [illegible] съ редъ, напечатанъ съ голѣмъ шрифтъ: „10.000 фунта стерлинги" — а слѣдъ това съ дрешенъ шрифтъ слѣдва съобщение, че тая сума (250 000 лева) е била заплатена на мистера Гобсъ за романа му „Thi Vineyard". Издателтъ се надѣва, че публиката ще признае, какво такава сума е могла да се заплати само за дѣйствително добъръ романъ, и за туй ще побърза да върне тая сума на издателя, разбира се съ съотвѣтнитѣ проценти, като се надпрѣвари да купува тъй скъпо оцѣнения романъ.

МИРНЫЙ ТРУДЪ

ГОДЪ ТРЕТІЙ.

Подписная цѣна: на годъ съ пересылкой 6 р., на полгода **3 р.** Отдѣльная книжка 1 р. съ пересылкой.

Подписка принимается въ редакціи журнала (Харьковъ, Дѣвичья, № 14) и во всѣхъ книжныхъ магазинахъ

Редакторъ-издатель: проф. **А. Вязигинъ.**

ПРОДЪЛЖАВА СЕ ПОДПИСКАТА

за записване абонати на съдебно-обществения вѣстникъ

„ПРАВА"

занимаващъ се съ съдебно правни и обществени въпроси.

Този вѣстникъ е полезенъ не само за съдиитѣ, съдебнитѣ чиновници и адвокатитѣ, ала и за всѣки гражданинъ, боравещъ съ земания-давания,

Покрай другитѣ статии в. „Права" ще отпечатва най новитѣ тълкувания на нашитѣ съдилища, насроченитѣ дѣла въ настоящия съдъ и пр.

Излазя подъ уредничеството на **Н. Д. Ковачевъ.**

Абонаментътъ е: за година 8 лева; за полугодина 4 лева; **за 3 мѣсеци 2·50 л.,** а за странство само год. абонаментъ 12 л. зл.

Поръчкитѣ да се изпращатъ до администрацията на в. **„Права" въ София.**

„РОДОПСКИ НАПѢВЪ"

илюстровано списание за наука, обществени знания и народни умотворения.

Отъ 1 януарий, 1905 год. започва III година. Ще излиза въ двумѣсечни книжки, но съ сжата голѣмина (3 до 4 коли), програма и форхать.

Годишенъ абонаментъ 4 лева, за чужбина — 6 лева. Абонирането става и чрѣзъ пощата.

Премия. Прѣзъ 1905 год. абонатитѣ ще получатъ една изящна картина 45 см. на 60 см. голѣмина на хубава гласирана хартия, редъ отбрани фотографски снимки на рѣдки живописни изгледи Родопитѣ пейзажи народни сборове, хора, носии, типове и пр. съ обяснителни бѣлѣжки.

Адресъ: Ст. Н. Шишковъ *въ гр. Станимака.*

Открыта подписка за 1905 годъ на

ЖУРНАЛЪ ДЛЯ ВСѢХЪ

Цѣна ОДИНЪ рубль въ годъ съ пересылкой.

За границу ДВА рубля.

Въ виду низкой подписной платы, не позволяющей дѣлать никакихъ скидокъ, лица, подписывающіяся не въ конторѣ редакціи (СПБ., Лиговская 20) благоволятъ уплачивать комиссионныя, для пересылки денегъ въ редакцію.

Въ 1904 году между прочимъ били напечатаны:

Стихотворенія — Allegro Л. Андрусона, Ю. Балтрушайтиса, К. Бальмонта, В. Башкина, Валерія Брюсова, И. Бунина, Г. Галиной, З. Гиппіусъ, А. Ѳеодорова, К. Фофанова и др.

Разсказы — Д. Айзмана, Allegro, М. Арцыбашева, К. Баранцевича, С. Гусева Оренбургскаго, С. Елеонскаго, С. Елпатьевскаго, Б. Лазаревскаго, Д. Мамина-Сибиряка, И. Наживина, С. Сергѣевича-Ценскаго, А. Серафимовича, Скитальца, Тана, Н. Тимковскаго, Е. Чирикова, М. Юшковича и др.

Статьи: Изъ англійской жизни — *Д. Альдіонова*; Участіе родителей въ жизни школы — *Вл. Анофріева*; Основные мотивы поэзіи Некрасова — *С. Анскаго*; Письма по аграрнымъ вопросамъ — *А. А.*; Остатки искуства въ русской деревнѣ — *И. Билибина*; Протопопъ Аввакумъ — *А. Кизеветтера*; *его же* — Очерки изъ исторіи мѣстнаго управленія въ Россіи; Князь В. Ѳ. Одоевскій — *А. Ѳ. Кони*; Въ защиту принципа кооперацiи — *Л. Рѣвскаго*; Новый шагъ въ дѣлѣ распространенія университетскаго образованія въ Россіи — *В. Стрѣжева*; Изъ писемъ и бумагъ — *Л. Н. Толстого*.

Постоянные отдѣлы журнала: Литературная хроника — *Волжскаго*; Объ искуствѣ — *С. Маковскаго*; — Политическая хроника — *Б. Снжскаго*; Внутреннія хроника — *А. Л.*; Библіографія.

Снимки съ произведеній *Виктора и Аполлинарія Васнецовыхъ, Врѣбеля, Н. Рериха, И. Билибина, Макса Клингера, К. Менье, Огюста Родена* и др.

Въ Конторѣ имѣется журналъ за 1899 и 1900 гг. Цѣна каждаго екземпляра 1 р. 50 к. съ пересылкой. Изданія 1901, 1902, 1903 и 1904 гг. разошлись.

Въ МОСКВѢ принимается подписка съ доставкой и безъ доставки въ Конторѣ Н. Н. Печковской, Петровскія линіи; въ ОДЕССѢ — въ книжномъ магазинѣ С. В. Можаоовскаго, Пассажъ.

Подписная плата почтовыми и гербовыми марками не принимается. Наложеннымъ платежомъ журналъ невысылается.

Адресъ конторы: С.-Петербургъ, Лиговская улица, д. № 21, уголъ улицы Жуковскаго.

Год. XII. 1 априлъ 1905 г. Книжка IV.

Българска Сбирка.

Пакъ старитѣ на работа!

Отъ С. С. Бобчевъ — Софии.

I.

Смъртьта на ветеранитѣ отъ по-ранни и по-кѫсни врѣмена на нашето възраждане винаги навиква у мене и нѣкои замисляния. То сѫ повечето замисляния за епохата, що сѫ прѣживѣли, вънъ отъ чувствата за загубата на личностьта.

Старитѣ дѣйци постоянно отминаватъ. Тѣ отминаватъ-за винаги, и нѣма вече да се върнатъ и да ни разкажатъ нито онѧ събития, които сами сѫ творили, нито онѧ, въ които тѣ сѫ били съучастници, та макаръ и само очевидци. Тѣ отминаватъ, и ние никога нѣма вече да чуемъ тѣхната лебедова пѣсень за глѫбоки чувства и съ тъ есения, що сѫ навиквали въ дънъ душата имъ извѣстни. Исторически моменти, що сѫ покъртвали тѣхното цѣлокупно сѫществование.

А колко е важно за нашата вчерашна и онзиднешна история всичко, що старитѣ дѣйци сѫ прѣживѣли, прочувствували, видѣли и узнали!

Неотдавна напроводихме „дѣдо“ Кисимова въ вѣчния покой. Неговата смърть ми спомни неговата дѣятелность. И съ утѣха можехъ да се изкажа не само за скромния му животъ, напълненъ отъ редица хубави, полезни и родолюбиви дѣла, но и за „писменната му работа“ — за неговитѣ „Исторически спомени“, съ които той на себе си издигна якъ паметникъ, а за насъ остави едно бѣлѣжито книжовно-историческо наслѣдие. Скромниятъ, многозаслужилъ Пантели Кисимовъ съ своитѣ така нарачени (печатани въ „Българска Сбирка“ и отдѣлно) „Исторически работи“ сложи единъ вѣчно неувядаемъ вѣнецъ на гроба си...

II.

Има друга редица наши видни дѣйци, които отнесоха съ себе си, въ гроба, бездна свѣдѣния, спомени, данни. Тѣ не ни ги дадоха приживѣ, нито знаемъ оставено подобно тѣхно „наслѣдие" и слѣдъ смъртьта имъ. А, увѣрени сме, че бѣлѣжкитѣ, споменитѣ на тия дѣйци щѣха да бждатъ отъ грамадно значение, ако бѣха ни прѣдадени въ каква и да било форма.

Тѣзи бѣлѣжити покойници обичаха много да говорятъ, но не и да пишатъ; сѣкашъ не искаха да разбератъ, че само scripta manent, а verba volent; нѣщо повече, тѣ се упояваха отъ краснорѣчието си, отъ разказванията си, по разни случаи, и мисляха, вѣроятно, че сж достигнали цѣльта си, че сж казали думата си, че сж освѣтлили потомството, изпълнили своя „дългъ", защото единъ дългъ е да дадете това, което се очаква отъ васъ. Комуто е дадено много, отъ него, естественно, и много се иска. А който е стоялъ на чело на работитѣ, който е бъркалъ котела на събитията, той е длъженъ да ни опише своитѣ наблюдения, заключения.

Заминаха отдавна за вѣчностьта първиятъ български екзархъ дѣдо Антимъ, и прѣдшественика му, за нѣколко моменти тоже екзархъ — Иларионъ Ловченски, послѣ Кюстендилски митрополитъ; отмина Иларионъ Макариополски, сътрудникъ на Неофита Бозвелията и най-добрѣ увѣдомена съ *вжтрѣшната* история на черковния ни въпросъ личность; отминаха слѣдъ тѣхъ високопрѣосв. Григорий, Климентъ и др.—които прѣживѣха и знаяха много, твърдѣ много за своето врѣме. И тѣ не ни оставиха почти нищо отъ своитѣ спомени, бѣлѣжки, впечатлѣния. Защо? Нека да не издирваме тукъ. То е съвсѣмъ другъ въпросъ, свързанъ отчасти съ личнитѣ имъ качества. Едни се стѣсняваха да изкарватъ на явѣ „чоголливи" нѣща; други поради въздѣйствието на срѣдата, въ която живѣха, намѣрваха за по-добрѣ да мълчатъ; трети се извиняваха, че не могатъ да се изкажатъ правдиво, да лъжатъ не искаха; най-сетнѣ, имаше нѣкои, които се изказаха, но ние още нѣ-

„Писмата на П. Р. Славейкова" (1. 126) до разни лица, но тѣ ни даватъ много малко исторически материялъ. П. Р. Славейковъ се повече оплаква въ тѣзи писма отъ несгодитѣ въ живота, че нѣма пари, че му трѣбватъ пари и пр. Писмата, въ всѣки случай, не сж съвсѣмъ безъ цѣна и въ историческо отношение.

?) Дѣдо Ил. Блъсковъ печата въ своя „Паметникъ", въ „Българ. Сбирка" и другадѣ откжслени отъ своитѣ спомени.

маме тѣхнитѣ писани работи на явѣ. Ще ли видятъ тѣ нѣкога бѣлъ день — единъ Богъ знае! Но важното е, че до сега и за сега ни единъ отъ тѣзи изпѫкнали въ духовната ни борба за права и независимость дѣйци не ни дадоха нѣкое градиво!

Не единъ пѫть имахъ случай и канихъ високопрѣосв. Григорий да се изкаже по извѣстни въпроси, да напише по извѣстни събития и да освѣтли нѣкои моменти отъ миналия нашъ животъ, отъ борбата ни съ гърцитѣ. Той се все извиняваше съ нѣмане врѣме, съ „ненаврѣменность!"

Редомъ съ тѣзи духовни дѣйци не посегнаха къмъ перото и книгата и други нѣкои свѣтски дѣйци отъ великата епоха на нашето възраждане. Тѣ мълчаха прѣстѫпно прѣзъ живота си, тѣ си отидоха нѣми въ гроба, тѣ не оставиха или поне ние не знаемъ да оставиха слѣдъ себе си що-годѣ отъ онова наслѣдие, което потомството има право да дири отъ прадѣди и дѣди. Замина си мълкомъ Никола Михайловски, безъ да ни каже приживѣ, или да ни остави слѣдъ смърть, що-годѣ отъ своето „сложно" минало, отъ своитѣ „безпокойни" спомени, отъ своята широка, многообразна дѣятелность, която имаше нужди и отъ лично освѣтление, защото и приживѣ подлежеше на извѣстна критика; та той не ни каза нищо и за епохата си, за хората ѝ, за събитията ѝ...

Замина мълкомъ, безъ дума писана до оброни, безъ редушка да напише, Д-ръ Стоянъ Чомаковъ, считанъ по едно врѣме за всебългарски прѣдставитель по черковния въпросъ въ Цариградъ, развѣнчаванъ на нѣколко пѫти отъ ореола, съ който бѣше окиченъ, и на когото, ако не друго вѣчната русофобска тенденция заслужваше едно „свое" pro domu sua казано защитно слово и освѣтление. И Найденъ Геровъ, единъ важенъ, културенъ, общественъ и политически дѣецъ, не малко спомени отнесе съ себе си. Увлѣченъ отъ една високополезна книжовна работа, съ която той наистина си издигна паметникъ, увлѣченъ отъ своя „Рѣчникъ"*) и той си отиде безъ да каже нѣщо за врѣмето си... А и той колко много знаеше, а слѣдователно, колко много длъжеше да каже... Та само тѣзи ли са дѣйцитѣ, за които има мѣсто да се съжелява, че мълчаха

*) **Н. Геровъ.** *Рѣчникъ на българскый языкъ*, съ тълкуванне рѣчиты на българскы и рускы. Събралъ и на свѣтъ изнамда Найденъ Геровъ. Пловдивъ. Рѣчникътъ завърши миналата година съ V часть, 1904 год., ученикътъ на Геровъ т. Т. Пинчевъ, който и приживѣ на покойника бѣше най-ближнятъ му сътрудникъ по това огромно и полезно дѣло.

приживѣ, а не ни оставиха нищичко слѣдъ смъртьта си! Така се вижда да отмина и Гавриилъ Кръстьовичъ... Отъ повторостепеннитѣ дѣйци може да се посочатъ Георги Груевъ, С. Даскаловъ, Д-ръ Карапановски, а отъ по̀ новитѣ П. Каравеловъ и К. Стоиловъ. Тѣхнитѣ имена ни идватъ въ тоя моментъ на умъ. За нѣкои отъ тѣхъ ние знаемъ, че сж оставили твърдѣ много цѣнни бѣлѣжки, на които появяването на бѣлъ свѣтъ за сега е неудобно; но, това поне можемъ ли да кажемъ за всички?...

Георги Груевъ, дѣецъ Цариградски, прѣдседатель на „Читалището“, — тогавашно културно огнище на цѣла България, — секретарь на Екзархията дълго врѣме, имаше възможность да ни разкрие най-добрѣ страници отъ нашата културно-духовна борба въ Цариградъ, а особно отъ врѣмето на послѣднинитѣ години на турското владичество; той бѣше и свидѣтель, и съучастникъ въ много дѣла, особно по послѣднитѣ екзархийски отношения къмъ Портата, къмъ турската конституция, Митхадъ паша, Парламента турски, конференцията и др. и др.

Н. Даскаловъ като руски консулъ въ Варна, знаеше много и имаше що̀ да ни разкаже. Не говоримъ за Петко Каравеловъ, за Д-ръ К. Стоиловъ..., носители на извънредно цѣнни спомени за държавното ни вчерашно минало.

Но ако тѣзи изпжкнали обществени дѣйци не оставиха спомени, не сж ли оставили тѣ кореспонденция, важна за разкриване и разбиране не само живота имъ, но и извѣстни събития?

III.

Има живи дѣйци, за които по̀-особно се отнася нашиятъ викъ: „пакъ старитѣ на работа!“ На едни имената сж поменати: Драганъ Цанковъ, Тодоръ Ґурмовъ, Ил. Блъсковъ, на други ще ги поменемъ; забравенитѣ и не поменатитѣ сами да се сѣтятъ. Нема̀ не е достатъчно „като се казва на дъщерята да се сѣти и снахата.“

Нека поменемъ имената на Хр. Г. Дановъ, Ив. Найденовъ, Якимъ Груевъ, Д-ръ Хр. Стамболски, В. Стояновъ, Н. Геновичъ, Г. Тишевъ и толкозъ други, които по нашия черковенъ въпросъ сж въ състояние да ни разкриятъ много и много тъмни, непонятни още страници.

Тѣсно ли е или широко около шията на поменатитѣ дѣйци, ние не ще надирваме. Знаемъ и такива, и такива. Знаемъ едни, които се прѣвиватъ за сто лева да пратятъ на нѣкой свой синъ на учение, или да удовлетворятъ нѣкоя своя домашна нужда. Знаемъ други, които сѫ истински инвалиди и едва могатъ да държатъ перото, едвамъ могатъ да видятъ съ едното си око (дѣдо Блъсковъ). Знаемъ, обаче, и такивъ, на които всѣкакъ се може. Тѣзи, на които всѣкакъ се може, сѫ длъжни никакъ да не се бавятъ, ако не сѫ се вече, разбира се, забавили.

Тѣзи, които могатъ, сѫ длъжни, ако не желаятъ или се затрудняватъ да пишатъ сами́чки, да повикатъ единъ писарь, да диктуватъ и да разказватъ онова, що е накипѣло на душитѣ имъ, що е тревожило живота имъ, що е оставило дирки въ миналото ни. Нека почнатъ сами да пишатъ, да излагатъ или да разправятъ по система, по епоха, по случки, както щатъ. Работата имъ ще тръгне прѣкрасно. Нека се не вининяватъ, че това забравили, а това не помнятъ. Споменитѣ сѫ като броеницитѣ... Щомъ прѣхвърлишъ едно зърно, другото иде отъ само себе. Много пати забравеното се спомня като изкажете незабравеното. Сѣкашъ подъ нѣкоя явна, позната плоча съ добрѣ четливи надписи се крие потаена, неизвѣстна друга; отваляте познатата плоча, идва редъ на опая, която е била потулена. Тя става сѫщо така позната. Споменитѣ почнатъ ли да се разказватъ: прѣснитъ извиква стария и тъй нататъкъ. Само почнете!

Всѣки има що да каже. Ако дори се задоволи нѣкой съ освѣтления на познати факти, съ впечатлѣния при извѣстни събития, пакъ ще бѫде принесена голѣма услуга. Не е важна само външната история. Вътрѣшната, психологията, така да се каже, на извѣстни факти и моменти може да ни се разкрие отъ задушевнитѣ оцѣнки и впечатлѣнията на дѣйцитѣ. Нека ни дадатъ тѣзи си впечатлѣния! Всѣки дѣецъ, прочее, може да ни разправи нѣщо!

Якимъ Груевъ бѣше почналъ и даде ни нѣколко интересни спомени отъ турско врѣме. Той, вѣрваме, не ще се е спрѣлъ на толковъ малко. Хр. Г. Дановъ, на когото петдесетгодишнината отъ една бѣлѣжита общественно-културна дѣятелность, ще празднуваме на 8 май т. г. сѫщо така отдавна пише извѣстни бѣлѣжки. Но струва всички поменати и непо-

менати дѣйци да намѣрятъ врѣме, и охолность и да разкажатъ, що можатъ за неотдавнашното прѣживѣло.

Пада се да се иде по-нататъкъ. Пада се, да се отбѣлѣжи, че въпросътъ за споменитѣ и разказитѣ на живитѣ ветерани дѣйци е почти толковъ важенъ, колкото е важенъ въпроса за събиране нашитѣ народни умотворения, нашитѣ писменни паметници, нашитѣ „кондики" отъ разни врѣмена. Ако за еднитѣ се пращатъ специални комисии, прѣдвиждатъ особни командировки, прави се голѣмъ въпросъ, то и за другитѣ струва да се промисли...

Струва да се промисли и за събирането разхвърлената кореспонденция на нѣкои вече починали дѣйци. Ние сме убѣдени, напр., че Г. Груевъ ще е водилъ такава въ Цариградъ доста обширна. Сѫщо е и за нѣкои отъ поменатитѣ покойници. Въ тѣхната кореспонденция ще има много ненуждно, но — и много цѣнно за историята ни.

Нашето книжовно дружество разполага съ извѣстенъ фондъ и съ срѣдства, отъ които часть може да обърне къмъ тази насока на работене. Защо не се занимае и то съ въпроса? Защо не рѣши да се издава единъ „Сборникъ отъ спомени, материали, разкази, впечатлѣния и пр. изъ миналото на стари дѣйци", които сѫ прѣживѣли. видѣли, чули извѣстни събития.

Съ тѣзи нѣколко бѣлѣжки менъ се искаше да подигна въпроса, да подсѣтя които трѣбва, да напомня длъжимото. Убѣденъ съмъ, че ще има полза отъ единъ викъ, особно ако той се подземе, викътъ: „пакъ старитѣ на работа!"

18 мартъ, 1905 г.

Другъ новъ дамаскинъ.

Съобщава **М. Московъ** — Търново.

Всѣкой пжть, колчемъ съмъ ималъ случай да говоря прѣдъ учениците си за литературата ни прѣзъ врѣмената на нашия тегловенъ животъ подъ турцитѣ, напомнялъ съмъ, че народниятъ учитель е онова лице, което най вече ще спомогне да се събератъ и да се изучатъ паметниците на тази литература. Знае се, че не първитѣ градове въ турската империя бѣха разсадника на просвѣтата и на националнитѣ ни движения, а селата, малкитѣ градовце и паланки, — тѣзи мѣста бѣха срѣдище на литературно движение и на умственъ интересъ, слѣдов. тамъ трѣбва да се търсятъ паметницитѣ на нашата национална литература, която съгрѣ българското сърдце съ патриотическо чувство, подигна и усили националния духъ на българина и помогна да възмжжее българскиятъ народъ въ продължение на нѣколко години. Кой обаче ще може да проникне най лесно и най близко до населението на тѣзи селца и паланки?—Народниятъ учитель. Ето защо народниятъ учитель има най голѣма възможность да помогне на бждащия историкъ на нашата литература. Каня министерството на Народното Просвѣщение да се обърне къмъ народния учитель, да го подкани още единъ пжть да се залови да събере всичко, що се отнася до областьта на нашата литература, докатъ врѣмето не е унищожило нашитѣ писани и неписани словесни произведения. Благодарение на мои ученици, азъ имамъ на ржка днесь около десетина ржколисни дамаскини, които искамъ да направя извѣстни, като прѣдамъ по подробно съдържанието имъ. Това правя съ двояко намѣрение: отъ една страна по-лесно ще може да се проследи връзката на дамаскинитѣ откъмъ съдържание, отъ друга страна — ще се запознаемъ, каква е била духовната храна на българитѣ прѣди 2—3 вѣка. Слѣдъ като съобща за всичкитѣ дамаскини, които имамъ на ржка, ще се повърна да ги класифицирамъ по езикъ и ще ги разгледамъ отъ къмъ езиковна страна.

Тоя дамаскинъ, за който ще говоря въ тая статия, има слѣдното съдържание:

I. Мцъ ІУлїа къ еі дєнь мУчєнїє стоѿго вєлико мУчєника кирика ІУлїта мт҃ръ ѥго сїнсаномъ сїмєономъ метаф(р)астомъ. бг҃ки ѿче замолитьа-

Ето какво е съдържанието на това „слово". Прѣзъ врѣмето на Диоклитиана живѣла нѣкоя си Иулита християнка. Езическиятъ царь, който се именувалъ Александръ, искалъ съ мжки да накара Иулита и дѣтето ѝ да се откажатъ отъ Христа, ала тѣ не се съгласили. Тогава били хвърлени въ тъмница, но тамъ върху главитѣ на праведнитѣ християни свѣтѣли вѣнци, и всички затворници повѣрвали въ Христа, за което били наказани, а Иулита и синъ ѝ били заковани на едно дърво съ разгорещени гвоздеи. Но ангелъ Господенъ слѣзналъ отъ небето и ги освободилъ. Езическиятъ царь подлага християнитѣ на други мжки и, най-сетнѣ, поискалъ отъ тѣхъ да направятъ това чудо: да му оживятъ „чехлитѣ", единия на волъ, другия на сърна. Светитѣ сторили това чудо, и животнитѣ били заклани, нахранили се много хора и пакъ хвърлили нѣколко коша кокали въ морето. Слѣдъ като ги изложилъ още на нѣколко мжки, Александръ заповѣдалъ да ги посѣкатъ. Прѣди да се раздѣлятъ мжченицитѣ съ свѣта, помолили се тъй: Гдѝ сичко чтотиса помолихъ тимаси послꙋшалъ амѝ пак сегаща датїса помола и ти ма послꙋшай ако нѣкꙋй члкъ заради цркови и нарича на мое име исабирѐ попови даса молатъ илитꙋргїа да совершатъ исправило церковное или кой свешъ принсе на мое име пати даимъ гдѝ щото имъ ище срцѣто и сполни домъ техни жито и вино и масло и веселїе и радостъ игдмꙋ прꙋдꙋма и речимꙋ чꙋхъ твоята мл҃ва. ипакъ речи кирикъ гдѝ ако почита некꙋи моатъ день и праздꙋваго Ѡпꙋсти мꙋ грѣховети и вдомъ неговъ да ни влази никоа болесъ ни залъ дꙋхъ ни грижа накоа. И пакъ кои са намѐри или попъ или калꙋгеръ или дїакъ или белецъ спрепише мꙋченїето мое и праздꙋваго или держи всвой домъ и почитаго простимꙋ согрешенїа негово и милостивъ бꙋди емꙋ.

Както личи, това слово е прѣвеждано, но на езикъ чистъ, говоримъ около Търновско: *о*, ако нѣма ударение, и на гласежъ на *у*.

II. Моїсеа: начало їндиктꙋ и памятъ преподобнаго Ѡца нашего симеона столпника: оче благослови за матка. — Това слово намѣрваме въ другъ единъ дамаскинъ и кога дойде врѣме да говоря за оня дамаскинъ, ще спомена за това слово по-дългжко.

III. Слово заради въ второто доходжданїе христово. Това слово се почва тъй: „кога ща доди хсъ второе патъ на землата да сади на живи и на мертвы тогази

на този свѣтъ сичките, лошавите работи и лошавите хора шаса сваршатъ и ша погинатъ, защоту тоизие свѣтъ паанинъ сасъ не правда, много хора има лошави апакъ добра са гечинетъ и грехове стрѫватъ зло правѣтъ апакъ зло нинащатъ, апакъ многу добры хора има каквоту биднмъ накой зло инсторилъ, зло тегаетъ ипакости заради туй шадоди на втори пать на земата да плати сакому спуреди работитеси лошавите да си зематъ хака колкото са достойни къ пакала да се мачатъ. По пататъкъ се говори за самото второ пришествие: тогази братие християни този денъ шай голамъ истрашенъ нинише мракни беки слицитѫ ша потамнай а пакъ звѣздите щада да испадатъ ѿ нибетѫ катѫ листитѫ и ша излази ачикъ сака наша работа. Особено жѣнитѣ на съвѣстьта ще бѫдатъ страшни: — совѣстъ гризе ѿкатра оумай башка ѩразума на чилака а пакъ совѣстъ ѩдрѫгѫ нащѫ детѫ сади ѿ батрѣ чака тамѫ казва ѩгѫ оучи дани прави зло дани дума зло ибога стори чакъ грахъ тази совѣстъ гѫ гризе ѿ батрѣ тагѫ сади защо стори тай... За грѣвното на съвѣстьта се разказва такъвъ случай: накой краме катѫ имаше ивоци християнско цретвѫ имаши единъ ѿръ иметомѫ беши конста имаши малакъ братъ иметомѫ казваха Ѳеодосие. Конста намисли да го убие и го убилъ, но братмѫ се жѣлилъ съ чаша пълна съ кръвь и ѫ прѣдложилъ на брата си да ѫ пие, като му казалъ: азъ самъ твоя братъ детѫ ма оуби ти ѩ тазие моята кравъ детѫ беши ти жединъ за неж испѩѧ. Ако сме убили нѣкого, ще се яви на второ пришествие и ще ни каже съ чаша пълна съ кръвь: напѩса брате, напийса зверѫ ты менѣ уби за мойта смертъ нетій ѩоще платенѫ. мойте роднини дуде умраха се плакаха замене имаинтуми зе: талотоми гадуве изадуха мойта жена добица ѩостана. тукай сигай праведна сѫдъ.

Лично, че е прѣвеждано това слово. На нѣкои мѣста е запазено ѣ чисто граматически, срѣща се и ы, но прѣводачътъ е работилъ много самостоятелно. Интересно е откъмъ езикъ.

IV. Слобо ѡ запобѣде еже даде бгъ мойсею. Въ това „слово“ се тълкуватъ десеттѣхъ божии заповѣди. Личи да е оригинално или е съкратено отъ нѣкое по-голѣмо съчинение. Ето какви мѣста се срѣщатъ въ него: на ѥ заповѣдь бгъ зарачалъ да пꙋчитами родителите ама на салтъ тахъ ами и дрꙋги конса наричатъ намъ баши и майки сѩенници и дꙋховници детꙋни оучатъ йнй наставетъ напатъ спасителски а пакъ старците йчюрбажий идетꙋ оуправеть хо́рата иса молатъ предъ забитите за сакигꙋ... По-нататъкъ, като говори за длъжностите на дѣцата къмъ родителитѣ, казва: и кога шаса женатъ сами дани избиратъ. А като говори за убийството, изброява видоветѣ на убийствата: накꙋй искꙋналъ на пата ѕралъ или мосъ разбалилъ или нараката бротъ ѕ̈збалилъ мина накꙋй чилакъ ноща падна та оумра и той оубійстьꙋ или натбари накꙋгꙋ тежекъ тбаръ или пресити накꙋгꙋ дапие многꙋ ьинꙋ или ракиа таса пꙋбола чипꙋдира оумра йтой оубийстьꙋ...

Интересно е това слово и откъмъ съдържание и откъмъ езикъ: **кога ще се женятъ** *дѣцата, сами да не избиратъ*, се казва въ него, освѣнъ това изброяватъ и нѣколко вида убийства. Откъмъ езикъ е интересно. Вижда се чистиятъ говоръ безъ никакви смѣсици отъ славянски думи: както си говорилъ, така си писалъ авторътъ. Правописътъ е чистъ фонетически. Нарѣчието е търновско, откъмъ Бѣла. Това се вижда отъ думитѣ: *врѣями*, *нидяля* (вм. недѣля и пр) Буквата *о* има звука на *у*, ако нѣма надъ нея ударение. Членоветѣ на сѫществителнитѣ, прилагателнитѣ, на числителнитѣ и на мѣстоименията не се пишатъ съ *ѣ*.

V. Дамаскина монаха уподіакона истꙋдита, слобо просімъ азикомъ ѡ сконченіе міра и ѡ аклені антіхрістобомъ. ѡ второе пришествие гда наше іисса хрса, пребеденѡ ѿ слобесъ иже во стыхъ оца нашего ипполита папи римскагѡ. Въ това слово се повѣствува за явяването на антихриста и за второто идване на Христосъ. Антихристъ ще се яви при такива сѫщи условия, при каквито се явилъ и *Христосъ* и ще примами всички къмъ себе си, за да ги погуби. Слѣдъ това ще се яви Христосъ да произнесе справедливата си присѫда. Много живо се рисува картината на второто [illegible]ие. Когато Богъ накаже грѣшнитѣ, тѣ ще кажатъ: защо [illegible] отъ насъ, Господе, нали ни сътвори отъ четире сти [illegible] **вода, въздухъ и огънь?**

Правописътъ на това слово не е толкова фанатиченъ, колкото граматиченъ. По край голамъ и никоа стои умрелъ и пр. Вижда се, че е прѣвеждано отъ дамаскинъ съ западна редакция. Убѣждаватъ ни въ това нѣкои изрази, като тоя: хоще земла да се оземарди. Буквата ѣ се срѣща на много мѣста писано граматически, а не фонетически. Причастията стапале, минале се пишатъ на края съ буквата е. Отъ падежитѣ само родителнитъ се срѣща.

VI. Изъкѣщеніе ѿ ѧггла бжіа прпбномꙋ оцꙋ макарію египтанинꙋ, ѡ таинахъ бжїихъ недобѣдомихъ. По съдържание това „слово" напомня „Митарствата на блажена Теодора". Ангелъ Божи се срѣща съ нѣкого си Макарий и му разкрива тайнитѣ на оня свѣтъ. Макарий задава въпроси, ангелътъ отговаря. — Оумрелите дꙋши на онзи свѣтъ позн҃ватлися? — Слꙋшай старче, какото на този свѣтъ чловѣцѣте кога ѿ вечеръ легнѧватъ, а заꙋтре ставатъ, познѧватся... такѡ і тамѡ праведните дꙋшѣ й грѣшните познѧватся... и който се никогда биждали... тамо всички познѧватся... — Кога са раздели дꙋшата ѿ тѣлото какво а правятъ? — Кога са раздели дꙋшата ѿ тѣлѡ, поемнѧватъ а стїй ѧггли, и ѿбѧждатъ съ неа на нѣко да са поклони прѣстолꙋ бг҃а. По-нататъкъ се разказва, че отъ земята до небето се възлизва като по „*галба*" и на нѣкъ стѧпало стои полкъ дяволи на въздушни „*гюрукчийници*", шорѣщватъ ангелитѣ съ душата, и се подкачва прѣпирня, докатъ се оправдае душата. Ангелитѣ показватъ своитѣ „писаніе", въ които сѫ написани добритѣ дѣла на душитѣ, които или „на монашестѡса потрꙋдили и постили или чѣстно молилися, или непобѣдали свои грѣхове и истинно покаялися или колѣнопреклонение на день и на нощъ сотворили или метание или нѣкоа нощъ неспали но на молитва стоали или голота терпали или на голата земла спали или на послꙋшание трꙋдилися или съ главꙋ своюсо смирениемъ кѣжомꙋ чловѣкꙋ преклонали, странныхъ на домъ оуѣли и пр. Слѣдъ това грѣшнитѣ отиватъ въ вѣчнитѣ мѫки, които сѫ като червеи, „що не заспиваа, тартаръ, ѻгнь вѣчный, адъ и пропастъ безданю, тамина без свѣтлина, смола що клокоще, смрадъ и зла вона." Праведнитѣ отиватъ на друго мѣсто, гдѣто се веселятъ, радватъ се и пѣятъ съ другитѣ праведни души. А грѣшнитѣ

„седатъ въ адъ подъ землята и подъ морето“, плачатъ, ридаятъ и въздишатъ. Може да се изкупи грѣшната душа, ако се дава за нея на сиромаси вино или хлѣбъ, или дрешки и пр. Това „слово“ има 19 листа. Въ него се прѣдставлява сѫдбата на човѣка слѣдъ смъртьта: скитането, присѫдата и мѫкитѣ. Както казахъ, напомня житарствата на блажена Теодора, но и съ много нѣщо се отличава. Вижда се, тоя апокрифенъ разказъ е билъ много любимъ на българитѣ, та е прѣтърпѣлъ нѣколко редакции и нѣколко печатни издания. Притежавамъ прѣвода на житарствата и въ ржкописъ подъ заглавие: Сїа книга глаголемиа Житарства преведеса трудомъ благогобѣйнаго Гос. Господина Учителя Тернобскаго Михаила Иоанова изъ Долна Махала. 1858 г. априлїа 1 д. за който ще говоря по-сетнѣ.

Цѣлиятъ „дамаскинъ“ има 62 листа отъ синкава дебела хартия. Никакви дати или бѣлѣжки нѣма, освѣнъ единъ поменикъ на умрѣли лица да се споменуватъ въ черкова и една бѣлѣжка: за ухбо дето гу боли да земишъ е чушки пиперъ чи да ги сваришъ сасъ вода чи да мо налешъ ухобочу и на нѣколко мѣста написани думитѣ: надолна брахубица кузарсьиц, за това мжчно е да се опрѣдѣли старината му, но не е по-новъ отъ началото на миналия вѣкъ. Важенъ е въ езиковно отношение и въ това отношение ще бѫде разгледанъ, когато почна да говоря за моитѣ дамаскини изобщо отъ тая страна.

Както личи, подвързанъ е билъ по-рано съ дебели дъсчени кори, но като се скѫсала тая подвързия, види се, отново го подвързали отдолу съ мешина, а отъ странитѣ съ дебела мокавяна кора.

Единъ старъ римски надписъ.[1])

Съобщава М. Московъ — Търново.

Въ двора на камбанарията при черковата Св. Никола въ Лѣсковецъ има зазиданъ единъ камъкъ, високъ 3 м. 80 сант. и широкъ около 1 м. 50 сант. На горнята часть на камъка има издълбанъ релефно конникъ войникъ съ обърната назадъ да гледа глава. Въ срѣдата на камъка има надписъ, заобиколенъ съ издълбани релефно винени клонки и гроздове. Ето самиятъ надписъ:

D. M.

Severose
Veri filio
BVIVIXRN
Xiv. Dentv
S vcvsgerv
Ionis fii Co
NIVNX et sl
Vanvs et
Marcvs fi

H. F. C.

или D. M. Severo severi filio buluixrnxiu Dentus Ucus Geruionis fii coniunx et s(i)lvanus et marcus fi. Прѣводъ: D. M. = dis manibus = *на домашнитѣ богове;* Severo Severi filio = *на Севера Северовъ Синъ*; buiuirnxiv — *е дума неразбрана;* Dentus Ucus = *Дентусъ, Укусъ* (собст. имена); Geruionis fii coniunx = *съпругата на Герионовия синъ;* et s(i)lvanus et Marcus fi = и синоветѣ Силванусъ и Маркусъ; H. F. C = Hoc faciendus curaverunt = *се погрижиха за направата на това* = „На домашнитѣ богове. На Севера Северовъ синъ... Денгусъ, Укусъ, съпругата на Герионовия синъ и синоветѣ Силванусъ и Маркусъ се погрижиха за направата на това."

Камъкътъ е доста голѣмъ и не се мисли да е прѣнасянъ отъ другдѣ. Освѣнъ тоя камъкъ, имало още нѣколко, ала тѣ сж зазидани въ основата на черковата. Ще е имало по тия мѣста нѣкое римско селище и е работенъ тоя камъкъ въ честь на нѣкой си „Северъ Северовъ синъ."

---

[1]) Изъ неизадаената книга „Лѣсковецъ въ историческо и икономическо отношение.

Иванъ В. Соколовъ.

(Роденъ прѣзъ 1844 год., починалъ на 9 мартъ 1904 год.)

Съобщава **С. Велевъ** — Софія.

Името на покойния Ив. В. Соколовъ не е гърмѣло надлъжъ и наширъ по нашето отечество. Това се дължи на обстоятелството, че Соколовъ никога не е ламтѣлъ за слава; неговиятъ идеалъ е билъ и бѣ до послѣднитѣ минути на живота му доброто на отечеството.

По свѣдѣнията, що черпихме отъ неговата автобиография въ ржкописъ, Ив. В. Соколовъ е роденъ прѣзъ 1844 год. въ с. Върба, Радомирска околия; произхожда отъ крайно бѣдно семейство; бѣдността го накарала прѣзъ 1859 год. да се озове дори въ Цариградъ, дѣто отишълъ да си търси щастието; тамъ постжпилъ за ученикъ въ унитската църква. Съ своята сръчность и бистроумие успѣлъ да привлѣче вниманието на тогавашнитѣ крѣпители и будители на българизма въ Цариградъ и въ цѣлата отоманска империя. Извѣстнитъ на българското общество политически дѣецъ и журналистъ, *Драганъ Цанковъ* прѣзъ 1862 год. изпратилъ 8 българчета да се учатъ въ Загребската гимназия, между които попаднилъ и Соколовъ. Отгдѣ сж се зели срѣдства за поддържане на тѣзи момчета, не се казва въ автобиографията на Соколова. Прѣдполагаме да сж идѣли срѣдствата отъ унитскитѣ мисионери. Прѣзъ 1867 год. Соколовъ напустналъ Загребската гимназия и заминалъ за Бѣлградъ. Въ Бѣлградъ той пристигналъ тъкмо въ онова врѣме, когато *Панайотъ Хитовъ* се промъкналъ съ дружината си отъ Балкана (Турция) въ Сѣрбия. Прѣзъ есеньта 1867 г. постжпилъ въ *Българската легия*, която отначало се именувала *Академия българскихъ питомца*, а по-послѣ я прѣименували на *учебна чета*. Прѣзъ 1868 год. легията се намалила значително, защото по-голѣмата часть отъ българскитѣ легионери я напустнали, а Соколовъ останалъ и прѣслужилъ 1 година и 2 мѣсеца въ нея. Въ Българската легия Соколовъ другарувалъ съ бѣлѣжититѣ наши народни дѣйци *В. Левски*, *Ст. Караджата*, *Л. Фиковъ*, *Ив. Панковъ*, *Ив. Грозевъ*, *Старо Геровъ*, *Иванъ Кърчовски* и др. Къмъ края на 1868 год. заминалъ за обѣтованата земя въ онія врѣмена, Румжния. Въ Букурещъ прѣкаралъ зимата, а прѣзъ слѣдната пролѣть заминалъ за Гюргево, отдѣто прѣднамѣрвалъ да отиде въ Русия, съ цѣль да продължи военнитѣ си науки: това си желание не могълъ да удовлетвори, защото му липсвали материални срѣдства

Слѣдъ дълги още лутания С. напустналъ Румжния и дошълъ въ България да събира работници за мушията на нѣкой си Янко Пѣевъ въ Садово близо до Бекетъ (Пикетъ). Когато обикалялъ Вратчанско, турцитѣ го заподозрѣли и го арестували като политически прѣстжпникъ — комита. Безъ много забикалки, турцитѣ го турили въ окови и го закарали въ Видинския затворъ, дѣто го изслѣдвали цѣли 58 дни, слѣдъ това [illegible] закаранъ въ Русе, а оттамъ — въ София.

Въ София, слѣдъ като билъ подложенъ на нови изслѣдвания, билъ полуосвободенъ подъ гаранция и назначенъ за учитель въ Исляхъ-Хането, въ с. Бали-Ефендия (сегашното Княжево). Зимата прѣкаралъ въ Княжево, а прѣзъ лѣтото заминалъ за гр. Щипъ, за да се запознае съ разпространяваната отъ Йосифъ А. Ковачева писочетна метода*). На връщане отъ Щипъ Соколовъ въвелъ тая метода въ Кюстендилъ, а по-сетнѣ и въ София. Прѣзъ 1871 г. се установилъ за учитель въ гр. Самоковъ, дѣто учителствувалъ 4 години. Въ Самоковъ сж дохождали отъ различни кжтове на България учители да изучватъ новата метода на обучението по четене. Прѣзъ 1875 год. въ Самоковъ се запозналъ съ Т. Кабленковъ и К. Величковъ, по настояването и прѣпоржката на когто се установилъ за учитель въ Т.-Пазарджикъ.

Въ ония врѣмена наистина било приятно учителското звание, но за буйната натура на Соколова станало още по-примамливо друго поприще, което въ непротъжително врѣме го отвлѣкло отъ учителството. Това не бѣ прьвъ случай съ Соколова. Въ гр. Т.-Пазарджикъ се организиралъ революционенъ комитетъ, на който билъ избранъ за прѣдседатель *Я. Д. Матакиевъ*. Соколовъ отначалото не билъ запознатъ съ работата, но по-послѣ билъ посвещенъ въ дѣлото отъ *Я. Д. Матакиевъ* и *К. Величковъ*. Отгогава Соколовъ не само, че билъ посвещенъ, кръстенъ и миропомазанъ въ революционното дѣло, но билъ поставенъ въ първитѣ редове на ратницитѣ за освободителното дѣло. Прѣзъ да се диче Срѣдно-горското възстание, с. Брацигово било опрѣдѣлено за дѣйствие на Пазарджишкитѣ революционери, поставени подъ командата на Соколова. Това назначение Соколовъ не можелъ да изпълни, защото Пазарджишкиятъ революционенъ комитетъ изпратилъ Соколова за прѣдставитель въ *Оборище*, и възстанието на 20 априлъ 1876 год. го заварило въ Панагюрище; вмѣсто да отиде въ Брацигово, той останалъ за командантъ на Панагюрище и началникъ на възстаническитѣ чети на *Св. Никола* и околноститѣ на града. За прьвъ пжть като началникъ на възстаническитѣ се срѣщналъ съ *Хафузъ паша* при черѣшката рѣка, до Балабановата кория и Драгулинъ доль край града Панагюрище, дѣто били позициитѣ на прочутото черѣшово гонче. Между прочемъ трѣбва да се спомене, че Соколовъ заминалъ отъ Пазарджикъ за Панагюрище на 11 априлъ, томината недѣля, заедно съ съпругата си Мария. При настжпленията на Хафузъ-пашовата редовна войска, като видѣлъ Соколовъ, че турската войска почнала да обхваща съ фланговетѣ си града Панагюраще, далъ заповѣдь на четата си да напусне Панагюрище и да замине за Еледжикъ. Въ Еледжикъ той прѣстоялъ съ четата си само една нощь; тамъ провѣрилъ четницитѣ, за да види колко души има въоржжени. Оказало се, че само 13 души имали пушки за работа, а другитѣ били въоржжени кой съ ножъ,

*) Въ автобиографията е казано звучна метода подъ влияние на крива потрѣбното отъ Ковачева име. По този въпросъ важъ статията: „Кой метода е прѣнелъ въ България И. А. Ковачевъ?“ (Една поправка въ историята на нашето учебно дѣло) Отъ С. Велевъ. *Училищенъ Прѣгледъ*. Год. XI. кн. VIII.

кой съ косеръ — изобщо, кой съ каквото намѣрилъ. *Ст. Паприковъ*, неотдавнашниятъ воененъ министръ, съставилъ списъка на оржжието. Отъ Еледжикъ *Соколовъ*, жена му и *Паприковъ* се отправили за Самоковъ; когато пристигнали въ с. Славовица ги настигнали селяни отъ Еледжикъ, нападнали Соколова, съ цѣль да го убиятъ, подъ прѣдлогъ, че той и нему подобни сж подбутнали населението да възстане срѣщу падишаха. Намѣрили се, обаче, и тукъ люде, които взели страната на Соколова и недопустнали да бжде убитъ.

Подиръ потушаването на възстанието въ цѣла България и дадената амнистия отъ султана, за да се завърне всѣки у дома си, дошълъ въ Самоковъ *Димитръ Щърбановъ* и съобщилъ на Соколовата съпруга, че амнистията се отнася до всички възстаници, но не и до главатаритѣ. Това обстоятелство принудило Соколова да напустне отечеството си.

Въ Самоковъ Соколовъ се крилъ цѣли 84 дни и 36 дни въ Балкана при нѣкои бичкиджии; слѣдъ това заминалъ за Цариградъ, а отъ тамъ за Одеса. Въ Одеса прѣстоялъ само 10—12 дни, а слѣдъ това заминалъ за Бѣлградъ начело на една доброволческа дружина отъ 85 душъ. Тая дружина се била сформирувала, съ цѣль да отиде въ Сърбия, която тъкмо тогава воювала съ Турция. До когато дружината да пристигне въ Бѣлградъ, дошло извѣстие за примирието между Сърбия и Турция; слѣдователно, военнитѣ дѣйствия вече били прѣкратени. Това обстоятелство принудило Соколова и дружината му да прѣзимува въ Бѣлградъ. На слѣднята пролѣть се изострилъ конфликгътъ между Русия и Турция. Тогава блѣснала нова надежда въ очитѣ на доброволцитѣ. На 10 априлъ 1877 год. Соколовъ постжпилъ въ опълченито, най-напрѣдъ въ 6 дружина, а прѣминалъ въ 3 опълченска дружина. Като опълченецъ зелъ участие въ освободителната война. Слѣдъ освобождението прѣзъ февруарий 1878 год. Соколовъ билъ произведенъ въ пръвъ офицерски чинъ; още въ врѣме на окупацията се прѣмѣстилъ въ Източно-Румелийската милиция. Навѣрно това е станало подъ влияние на ония спомени, които ималъ Соколовъ за учителството си въ Пазарджикъ и възстаническата дѣйность въ Панагюрище. Тия спомени го накараха да се засели въ Пазарджикъ, а не въ нѣкой градъ по-близу до родирто село. Отначало служилъ въ Румелийската милиция, а слѣдъ това прѣминалъ въ жандармерията, въ която достигналъ до капитански чинъ. Въ врѣме на съединението зе живо участие; въ сръбско-българската война му бѣ повѣрена командата на *Бойковския отрядъ*, който влизаше въ състава на капитанъ Паницовия отрядъ подъ Пиротъ. Капитанъ Паница въ врѣме на сръбско-българската война назначилъ Соколова за началникъ на лѣвия флангъ на неговия отрядъ въ с. Чипоровци. Слѣдъ сръбско-българската война Соколовъ изпълняваше длъжностьйа на войнски началникъ и командуващъ V резервенъ полкъ въ Т.-Пазарджикъ. Прѣзъ 1892 год. Военното министерство го прѣмѣсти въ Видинъ; на Соколова не се искаше да отива въ Видимъ, затова си подаде оставката и бѣ зачисленъ въ запаса на армията съ чинъ майоръ. Покойниятъ имаше слѣднитѣ

декорации: 1) *свѣтло-бронзовъ медалъ за отличенството;* 2) *медалъ въ паметь на освобождението отъ признателното отечество;* 3) *кръстъ за храбрость IX ст.;* 4) *Св. Александръ V ст. за заслуга;* 5) *кръстъ за 10-годишна непорочна служба;* 6) *орденъ съ емайлъ за посрѣщането на Н. Ц. В. Българския князь и* 7) *сребренъ медалъ въ паметь на сръбско-българската война.*

Въ оставка и като пенсионеръ Соколовъ бѣ избранъ единъ пжть за народенъ прѣдставитель, бѣ нѣколко години училищенъ настоятель въ Пазарджикъ, а прѣди смъртьта повече отъ една година бѣ прѣдседатель на Македоно-Одринското дружество въ Пазарджикъ. Като прѣдседатель на послѣдньото дружество той бѣ неуморимъ събирачъ на доброволни помощи за македонскитѣ възстанници, а посетнѣ и македонскитѣ бѣжанци. Смъртьта го завари внезапно и на поста прѣдседатель на Македоно-Одринското дружество; той склопи очи съ тжга на сърдцето си, че не може да види освободена и останалата измжчена часть отъ нашето отечество.

Женидбата чрѣзъ грабене мома.

(Фолклоренъ приносъ изъ Кюстендилско).

Съобщава: **Правдолюбовъ.**

Грабежътъ на жени е сжществувалъ още отъ старитѣ врѣмена. Това ни явява и самата история на брака и семейството. Въ древнитѣ врѣмена, споредъ едни, той се явява като необходимость най-напрѣдъ тамъ кждѣто въ извѣстно племе се е усѣщалъ недостигъ отъ жени, вслѣдствие тѣхното изтрѣбване още слѣдъ явяването имъ на бѣлъ свѣтъ, като безполезни членове за племето, като паразити, които, въ случай на липса на храни, поставятъ въ гладъ и мжжкитѣ членове на племето.

Съ появяването на семейството и отдѣлянето му отъ племето, тази нужда се е усѣтила по-чувствително, вслѣдствие на което и необходимостьта отъ грабежи на жени се е усилила. Тѣзи грабежи сж придобили по-правилна и ясна форма слѣдъ появяването на войнитѣ. Въ врѣме на война между двѣ племена, женитѣ сж смѣтани, като най-цѣнна плячка и сж ги раздавали като награда на отличившитѣ се герои.

Този способъ за добиване жени е сжществувалъ до скоро въ много отъ славянскитѣ племена. Но съ разпространението на цивилизацията, съ измѣнението на нравственитѣ понятия и правила, съ промѣнитѣ въ обичаитѣ и изобщо въ нравитѣ, тѣзи грабежи сж се намалили до минимумъ и сж се запазили само тукъ-тамѣ въ нѣкои още низкостоящи въ културно отношение срѣди и то въ особна форма и тенденция.

Остатъци отъ тази древность сж се запазили и до сега въ Кюстендилско, въ така нареченатa мѣстность „Каменица", край югозападната турска граница, дѣто селата сж отъ прѣснати кжщи и колиби. Азъ ще съобщя въ кратко, какъ ставатъ тѣзи грабежи тука, до колкото съмъ можалъ да ги схвана прѣзъ пълъ годишното си учителстуване по този край.

Готовиятъ за женидба младежъ прибѣгва къмъ грабежъ на мома съ съгласието на родителитѣ си само тогава, когато се яви необходимость. А тя се явява при тѣзи случаи:

1) Ако момъкъ съ мома се либятъ и не могатъ да се взематъ по добъръ начинъ защото родителитѣ на момата никакъ не сж съгласни за това.

2) Ако момъкъ и мома се либятъ и си размѣняватъ подаръци, а послѣ момата се откаже отъ него и почне да се либи съ другиго.

3) Ако момъкъ е искалъ моми отъ нѣколко мѣста мирно и доброволно и отъ всѣкждѣ му е било отказвано.

4) И ако момъкъ либи нѣкоя мома страстно, до колкото му позволяватъ това чувствата, разбира се, а тъкъ тя го само за лине ласкае, и въ дѣйствителность му отвръща съ студенина и нехайство, или пъкъ му отказва съ възмущение.

Въ първия случай грабежа е обикновенъ. Момъкътъ уговаря съ два-трима другари врѣмето, когато, и мѣстото, отъ дѣто ще завлѣкатъ момата. Тѣ се събиратъ на уреченото врѣме и мѣсто, причаквать момата да мине отъ тамъ, слѣдъ което я хващатъ за ржцѣ и отвеждатъ въ дома на любимеца безъ особенни церемонии. Тамъ тѣ, чрѣзъ търмежъ на пушка, извѣстяватъ за знание на всички за ставалото. Този начинъ е най-простъ и обикновенъ и не прави впечатлѣние никому, защото е по взаимно съгласие. По другитѣ крайща на отечеството ни за такава мома казватъ, че е „пристанала". Но тукъ и на това казватъ грабежъ, тъй като момата никога не се рѣшава да бѣга самичка, понеже я е страхъ, да не би послѣ свекъръ и свекърва да я укоряватъ, въ врѣме на обтегнати отношения, че имъ се е тя сама довлѣкла въ кжщи, безъ тѣ да сж я искали.

Не е тъй проста и лека работата при другитѣ случаи, при които грабежитѣ се явяватъ като истинско диваши остатъци.

При тѣзи случаи момъкътъ - - кандидатъ за женидба, прѣди да пристжпи къмъ грабежа, захваща да слѣди всѣкидневнитѣ движения на любимого си сжщество. Той обикаля и дѣнѣ и нощѣ по нейнитѣ дири и стжпки и избира мѣста и начини, при които би могъль по съ лекo да постигане цѣльта си. При това той задължава и свои близки да слѣдятъ движенията на момата. Той пристжпя къмъ работа само тогава, когато му се удаде най-сгоденъ случай, за да не би цѣльта му да се осуети. А такъвъ случай му се явява, когато момата е отишла на гости у свои дружки въ друга махала, или е отишла самичка на пазаръ въ града, или е съ добитъци по полето или гората, или е отишла на хоро самичка, безъ родителитѣ си и пр. Въ краенъ случай, измжкватъ я изъ кжщи, стига да отсжтствуватъ родителитѣ й или по-голѣмитѣ й братя, ако ги има.

А това остава така. Когато момъкътъ забѣлѣжи, или пъкъ му съобщи нѣкой близъкъ, че търсения случай се е удалъ вече, то той, заедно съ 5—6 души свои най-вѣрни другари, а по нѣкога и повече — споредъ характера на случая, въоржжени съ ками, пишови, тояги, тръгватъ тайно и пръснати за опрѣдѣленото мѣсто.

Тукъ тѣ причакватъ и улавятъ жертвата си. Двама я хващатъ здраво подъ мишкитѣ, а другитѣ я бутатъ съ тоягитѣ въ гърба да тича. Тя захваща да вие и пищи кански и се опитва да се отърве, но юруцитѣ на ловджиитѣ я отвръщатъ отъ намѣреннето й. Ако се опита да легне на земята, тогава провиратъ прѣзъ пояса й двѣ тояги и я влачатъ, до като не стане, като сжщеврѣменно я блъскатъ и заплашватъ съ по голѣмъ бой. Нѣкои даже качватъ тоягитѣ на рамо и я носятъ вдигната, а другитѣ се мѣняватъ и подкрѣпятъ тази работа. Най-послѣ момата, слѣдъ като види, че нѣма да й пристигне помощь отъ дома на врѣме, прѣдава се на пълната власть на грабачитѣ и тръгва самичка, за да избѣгне мжченията, като не прѣстава да вие, колкото й гласъ държи.

Никой отъ страннитѣ свидѣтели на този актъ нѣма право, а и не смѣе да се намѣси, за да отърве момата, тъй като може да си изпати отъ разяреннитѣ грабачи, което не единъ пжть се е случвало.

Слѣдъ като я доведатъ въ кжщата на момъка, първата имъ работа ще бжде да я прѣдадатъ въ ржцѣтѣ на женитѣ (негови роднини), събравши се нарочно за тази цѣль, та да е прѣдумать да се съгласи и остане доброволно, са да се прѣкратятъ по-нататъшнитѣ разправии, които може би да послѣдватъ.

Като се научатъ родителитѣ на момата за станалото, тръгватъ да я освобождатъ.

Щомъ като забѣлѣжатъ това противницитѣ, затварятъ момата въ зимника, или въ нѣкоя стая, и оставятъ при нея 2—3 момчета да я заплашватъ, въ случай, че захване да отказва.

Дохождатъ родителитѣ й съ тояги и започватъ съ клетва, псувни и гюрултии. Тѣ искатъ да видатъ момата въ кжщи, но не ги пускатъ при нея. Събиратъ се околни хора, за да ги помиряватъ и прѣдотвратятъ сбиваннята, които може да послѣдватъ въ този моментъ на взаимно възбуждане. Съобщаватъ имъ, че тѣ могатъ да говорятъ съ нея, но само прѣзъ прозорчето на затвора й, дѣто нищо не се вижда въ дѣйствителность, понеже е тъмно, и ги увѣряватъ, че тя се е съгласила вече самичка да си остане тука. Родителитѣ й и запитватъ да яви категорически — иска ли да остане, или иска да се върне у дома. Момата отъ начало мълчи, и обмисля положеннето си, защото прѣдъ очитѣ й сж камитѣ и револверитѣ на момчетата, които я заплашватъ, че ще я убиятъ, ако не тукъ то другадѣ, ако каже че ще се върне у дома. На второто запитване, тя отговаря на родителитѣ си, че нѣма кждѣ да се връща вече, затова да си отидатъ.

Ако нѣкога се случи, щото момата да заяви на родителитѣ си рѣшително, въпрѣки всички заплашвания, че тя иска да я освободятъ и заведатъ дома жива или мъртва, безразлично за нея, то бащата тръгва съ конь за града да доведе стражарь, за да я освободи.

Въ такъвъ случай при момата се събиратъ купъ „вѣщи" жени отъ селото, които иматъ страната на момъка, да я увѣщаватъ и заплашватъ. Казватъ ѝ че ще ѝ направятъ магии, ще я упоятъ, ще я прокълнатъ, ако се не съгласи да остане; ще я прокудятъ да не може никога да се омжжи; обѣщаватъ ѝ разни хубави дрѣхи, подаръци, нанизи и пр. за свадбата, само и само да каже — искамъ да остана тука. Най-послѣ съ голѣми мжки я скланятъ да обади на родителитѣ си, че било каквото било, отъ сега нататъкъ тя не може да бжде тѣхна.

Въ случай, че баща ѝ доведе стражарь, то при разслѣдването тя обажда и нему сжщото, така че идването му става напраздно.

На 100 ще си падне само единъ случай, при който грабена мома да се е повърнала у дома. И тогава двѣтѣ страни ще се разправятъ дълги години по сждилищата, докато единъ день пакъ ги помирятъ близкитѣ имъ.

Да се повърне грабена мома е голѣмъ срамъ. Тя ще влече прѣзрението на всички ергени, които нѣма да я пускатъ нито въ хоро, нито въ седѣнки и всѣкждѣ ще я осмиватъ и подиграватъ. Ето защо голѣмото болшинство грабени моми не се рѣшаватъ да се повърнатъ. Тѣ се рѣшаватъ да мжкнатъ каиша на макаръ и несносния сѣмеенъ животъ, нежели да изпитатъ позора (?) който ще се яви вслѣдствие тѣхното повръщане. Такива сж понятията.

Слѣдъ като даде момата окончателно своето съгласие, родителитѣ на момъка, заедно съ нѣколко души свои близки, отиватъ въ дома на момата на *„прѣдаванье"*. Слѣдъ дълги молби и обичайни формалности, родителитѣ ѝ приематъ гоститѣ. Прѣдаваньето е актъ, при който, чрѣзъ взаимно пазаряване, момата ще бжде откупена отъ домащнитѣ ѝ за извѣстна сума пари, слѣдъ което ще ѝ прѣдадатъ рубата (дара), който тя е приготвила въ моминство. Откупа на момитѣ е въведенъ тука, като обичайно право, безъ изключение. Минимумътъ на откупа е 30 лева, а максимумътъ 120 л. за една мома.

Слѣдъ прѣдаването се захващатъ приготовленията за свадбата.

Сафо.

ТРАГЕДИЯ ВЪ ПЕТЪ ДѢЙСТВИЯ

отъ

Грилпарцеръ.

Прѣвели отъ оригинала Роза Ст. Попова и С. Поповъ.

ДѢЙСТВУЮЩИ ЛИЦА:

Сафо.
Фаонъ.
Евхарисъ } прислужници на Сафо
Мелита }
Рамнесъ, робъ.
Единъ селянинъ.
Роби, робини и селяни.

Дѣйствие първо.

Открита мѣстность. На дъното море; брѣгъ, който се възвишава на лѣво, дѣто се вижда олтаря на Афродита. Отъ дѣсно на авансцената входъ на една пещера, около които растатъ ясмини; малко по-назадъ вестибюлъ — мраморни колони и стѫпала водящи въ жилището на Сафо. Отъ лѣво на авансцената розови храсте, подъ които има мраморна скамейка.

ЯВЛЕНИЕ I.

Чуватъ се: тимпани, флейти и смѫтенъ шумъ отъ народа издалече.

Рамнесъ *(като доприпква).*

Ей ставайте! тя иде, приближава,
Напушайте приятний сънъ, станете!
О, ако можеха се окрили
Краката ни съ желанията наши,
Кога тъй жизнено сърдцето бие!
Излизайте лѣнивки! Бавятъ се!
И думатъ: пъргава е младостьта!

(Дотичватъ Евхарисъ, Мелита, роби и робини).

Мелита.

Защо ни тъй гълчишъ? Ний тука сме!

Рамнесъ.

Тя приближава!

Мелита.

Кой? — О Богове!

Рамнесъ.

Сафо, Сафо, при насъ се вече връща!
(Шумъ отъ вънъ).

Народътъ *(задъ сцената).*

Бжди благословена, о Сафо!

Рамнесъ

Ликуй, ликуй, здрависвай я народе:
Бжди благословена, о Сафо!

Мелита

Що значи туй?

Рамнесъ

Що значи? богове!
Какъ чудно пита туй момиче! Тя е,
Тя отъ Олимпъ се връща, дѣто
Съ могжщето си дивно пѣснопѣнье,
На цѣла Гърцья прѣдъ лицето,
Побѣдоносния вѣнецъ спечели!
За туй народътъ бърза тъй ликующъ,
Съ възторгъ посрѣща своята щастливка,
И името й вдига въ небесата!
И тъзъ ржка бѣ, тѣзъ уста, съ които,
Тя първа, съ говора на свойта лира,
Плѣнително и мило ни научи
Да свързваме, съсъ чудна сладка връзка,
Народната потжпкана свобода
Съсъ пѣенето дивно, сладкозвучно!

(Отъ вънъ народа):

Хвала, Сафо, хвала!

Рамнесъ

Та ралвайте се,
Не виждате ли нейния вѣнецъ?

Мелита

Азъ виждамъ салъ Сафо! Да идеме
Да я посрѣщнемъ.

Рамнесъ

Стойте, стойте тука,
Що струва ней нищожний ви възторгъ! —
На почести е вече сита тя —

Вий по-добрѣ домътъ й наредете.
Слугата почетъ може да отдава
На господаря, съсъ труда си само.

Мелита

Не виждашъ ли ти тамъ?

Рамнесъ

Какво?

Мелита

Не виждашъ? — Друга фигура блѣстяща
Я вижъ отъ лирата и Бога лжкъ
Какво се образува!

Рамнесъ

Виждамъ, виждамъ!
Но вий идете си!

Мелита

Но какъ така?
Нали сега ти току що ни викна?

Рамнесъ

Азъ викахъ ви, че трѣбваше да знайте,
Че господарката ни приближава,
Че длъжность е на всѣки да се радва,
Но радостьта ви въ кжщи нека бжде!
Мжжътъ явява гласно обичьта си,
Жената пъкъ съсъ тихий трудъ туй прави.

Мелита

Но, Рамнесъ, остави ни!

Рамнесъ

Не, небива!
(Изпъжда ги).
Сега нек' дойде тя! Наивностьта
Не ще да може вече да смущава
Най-славното й тържество!

ЯВЛЕНИЕ II.

Сафо

(Разкошно облѣчена на колѣсница, запрегната съ бѣли коньe; държи въ ржка златна лира; на главата й побѣдния лавровъ вѣнецъ. Отъ едната й страна стои Фаонъ, облѣченъ скромно. Народътъ съ шумни викове придружава шествието).

Народътъ (*като влазя*).

Хвала, Сафо, хвала!

Рамнесъ (*влазя между народа*).

Хвала, Сафо!
Хвала на тебъ, о скжпа господарко!

Сафо

Благодаря, съграждани, другари,
Благодаря! Заради васъ ме радва
Вѣнеца, гражданина що краси,
А пъкъ поета салъ притиска. Тука,
Между ви само, свой го азъ наричамъ!
Тукъ дѣ видѣнията дѣтски, златни,
И дѣ крилатитѣ мечти младежки
Ме тласнаха въ горещий буренъ вихъръ
Отъ рой надежди, радости, мечти,
Да гоня лудо слава и безсмъртье,
И дѣто пакъ изпрѣчватъ се прѣдъ мене!
Дѣ свѣжий кипарисъ, отъ гроба майчинъ
И бащинъ, съ таинствения си шепотъ
Привѣта свой ми праща! Тукъ едвамъ,
Кждѣ и рано легналитѣ въ гроба,
Се радватъ прѣдъ това кое постигнахъ,
Вѣнецътъ незаслуженъ, ще краси
Челото ми катъ истински трофей!

Единъ отъ народа

Влазѣ на насъ, че можемъ, тукъ, сега,
Да те наричаме небесна наша!
Разбрахте ли разумната и рѣчь?
И цѣла Гърция не би могла
Да увѣнчай прѣкрасната така,
Като рѣчьта уста й що излѣха!

Рамнесъ (*като се втурва*)

Привѣтъ, привѣтъ на тебъ божественна!

Сафо (*слиза отъ колесницата и поздравява окржжающитѣ я*).

Привѣтъ на тебъ, мой вѣрний Рамнесе!
Артандре мой, и ти дошелъ си тука
Съ дълбоката си старость? Ти, Калисто,
Родопе мой, вий плачете любезни?
Окото плаща, както и сърцето:
За сълзи — сълзи, его вижте!...

Единъ отъ народа

Добрѣ дошла въвъ родина си свята,
Добрѣ дошла въвъ нашата срѣда!

Сафо

Привѣтътъ ви къмъ гражданката ваша
Не е напразденъ — гражданинъ ви води
Въ замѣна тя. Ела Фаоне тукъ.
Досгоенъ синъ е той на славни прадѣди;
Макаръ години му за младъ го сочатъ
Но въ доблесть, въ рѣчь достоенъ мжжъ е той!
И въ дни на нужда отъ юнашки мишци
Отъ мечъ за бой, отъ мждра сладка рѣчь
Или отъ истински съвѣтъ другарски
Викнете го и нему се надѣйте:
Готовъ ще е живота си да сложи.

Фаонъ

Сафо, ти смѣешъ се надъ мене бѣдний;
Съ какво съмъ азъ похвалигѣ заслужилъ?
И кой би въ менъ неопитний повѣрвалъ?

Сафо

Руменеца на твоя ликъ кой види.

Фаонъ

Очуденъ азъ засраменъ онѣмявамъ.

Сафо

Та само съ туй по-силно да докажешъ
Това, що тъй напраздно си отричашъ
Мълчанието съ доблестьта — сестри сж,
О да, другари знайте за напрѣжъ:
Обичамъ го — избранъ е той отъ мене!
Той отъ сждбата билъ е назначенъ
Да отвлѣче, съсъ сила безподобна,
Менъ, отъ подоблачнитѣ висини,
Въ цвѣтущитѣ долини на живота . . .
И отъ сега съсъ него, тукъ между ви,
Ще поведа овчарски простъ животъ,
Семейно щастне и любовьта
Въ пригрждкитѣ му мили ще възпѣвамъ

Народътъ

Хвала на тебъ, божественна Сафо!
Хвала, хвала!

Сафо

Благодаря, другари,
Благодаря! Сега слѣдъ тѣхъ идете.
(Посочва Рамнеса и слугитѣ)

И нек' отпразднуваме тая срѣща,
На вашата сестра при свойтѣ близки,
Съсъ веселъ пиръ, съсъ пѣсни и игри.
Идете всички... тъй... и ти... и ти
И... всички... всички.

(Изпраща гч до стжпалата).

ЯВЛЕНИЕ III.

Сафо и Фаонъ

Виждашъ ли ти, друже
Какъ твоята Сафо живѣе тукъ? —
За добрината нейна — благодарность,
За любовьта ѝ — ласки! Тъй, Фаоне,
Прѣминала съмъ тука цѣлъ животъ!
И отъ сждбата си ще съмъ щастлива
Ако салъ половината отъ туй
Ти продължишъ къмъ мене, мой Фаоне,
И ако се не считашъ за измаменъ.
Азъ свикнахъ се да губя въвъ живота:
Въвъ ранни дни, родителитѣ мили
Закри отъ мене черний гробъ;
Слѣдъ тѣхъ той скри сестри и всички братя,
И много люти рани той разтвори.
Ей тукъ, въ сърдцето ми сестринско вѣрно.
И не еднъжъ, Фаонъ, любовь и дружба
Лъжливо сж гжрдитѣ ми терзали!
Неблагодарностьта какъ мжчи — зная,
И какъ коварството гризе душата!
О да, азъ свикнахъ се да губя, друже!
Едно не бихъ въ живота салъ понесла
Не бихъ могла едно салъ да изгубя:
Салъ тебе, твоята любовь и дружба.
За туй попитай се, мой мили!
Незнаешъ ти тъзъ сила необятна
Коя сега въ гжрдитѣ ми клокочи!
И никога, мой мили, никога
Не дѣй остава ти, кога допра
Гжрди си пълни до гжрдитѣ ти
Да ги намѣря праздни.

Фаонъ

Славна жено!

Сафо

Не тъй! Сърдце ти по сладко име
Не [illegible] ти?

Фаонъ

Не знамъ не се опомнямъ
Като възнесенъ съмъ отъ дивна сила
Изъ участьта на скромно битие,
И въ лжчезарний слънчевъ свѣтъ стоя
На върхъ подоблачнитѣ висини,
За дѣ напразно биха устрѣмили
Взоръ толкозъ млади доблестни Еладци
И въвъ блаженството непостижимо
Изгубенъ съмъ до тамъ, че съмъ въ забрава
Прѣдъ щастието дивно необятно,
Гори, джбрави мъркатъ се прѣдъ мене,
Прѣливатъ се води, прѣлитатъ хижи,
Небето синьо мълкомъ се унася
И азъ безсиленъ съмъ да схвана туй:
Че азъ съмъ този, който въ чаръ упоенъ,
Вълни на щастието тъй унасятъ!

Сафо

Какъ сладко ти лъстишъ! но се лъстишъ!

Фаонъ

Нима си ти тазъ дивната жена,
Коя мълвата, отъ бръговетѣ
Пелопонезски чакъ до върховетѣ
Подоблачни Тракийски, прѣвъзнася?
И ако ти си тазъ жена, то какъ
Божествений ти взоръ така да падне
На мене, юношъ толкозъ неизвѣстенъ?
И който се съ единичко само слави,
Съ тъзъ лира сатъ и то за туй, з щото
Съ ржка си творческа я ни досегна.

Сафо

Махни ти ненастроената лира!
Зеръ трѣбва тя на своята господарка
Хвала съсъ звучностьта си да въздава?

Фаонъ

О да, отъ какъ ржка ми слаба се докосна
За първи пжть до лирнитѣ струни
Божествения образъ твой Сафо,
Витаеше прѣдъ мень. Когато пъкъ
Въвъ веселия кржгъ на моитѣ брати,
Сестри, седѣхъ печално и Теано,
Сестра ми снемаше отъ черний зидъ
Завѣтний свитъкъ, та да ни искаже

Една отъ твоитѣ пѣсни, о Сафо,
Какъ буйната младежъ за мигъ утихва!
Дѣвици, юноши тълпятъ се въ кржгъ,
Боящи се отъ думитѣ вълшебни
Да не пропуснатъ нѣкой звукъ. И на:
Божественъ тихъ напѣвъ на влюбенъ юношъ
Тжжащъ се въвъ заглъхналата нощь...
Тогдъ радчувствуваната Тезно
Отпускаше главата си на стола
И, вглеана въвъ тъмната ни хижа,
Мислѣше: „О, съ каква ли дивна хубость
Ще е божествената надарена!
Азъ между хиляди бихъ я познала!“
И [illegible] устата онемѣли
Разтворени, и [illegible] младежки
[illegible] съ свѣтъль поглеть
На [illegible] тези.
А [illegible] Аристотелова осанка
И [illegible] мълчеливо
[illegible] нощь.
[illegible] природа
[illegible] простирахъ.
[illegible] мислѣхъ [illegible] се явилъ!
[illegible] зелитенъ
[illegible] мирисъ
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] мене
[illegible]

Сафо

[illegible] душевни
[illegible]
[illegible] мене

Фаонъ

[illegible]
[illegible]
[illegible] побѣди
[illegible] желѣзо на [illegible]
И [illegible] ми [illegible]
Съсъ по-голѣма сила азъ догонвахъ
Хвърчащитѣ предъ мене колесници

Умрѣли паднаха конетѣ мои
Прѣди да зарнемъ кулитѣ Олимпски.
Пристигамъ. Силний бѣгъ, игри на лискъ,
Не трогваше ме нищо. И не питахъ:
Кой що е извоювалъ — чакахъ нея —
Вѣнеца на женитѣ. День дойде
И за състезание на пѣвцитѣ.
Напразно пѣ Алкей, Анакреонъ;
Не трогнаха тѣ чувства ми сковани.
Но ето на: въ хилядната тълпа
Минава чуденъ шепотъ, движи се,
И... Въ ржка съсъ златна лира,
Въ одежда бѣлоснѣжна, въ чудни гънки
Що падаше до глезенитѣ нейни,
Обути въ свѣтло, като ручей бистръ
Кога връзъ цвѣтенъ брѣгъ се лѣе,
Стжпи жена въ тълпата изумена!
Обшивкитѣ отъ палмитѣ зелени
И лавровитѣ клонье, доста нѣжно
Бѣлѣжаха пѣвецу що се пада.
И какъ, при изгрѣвъ, облаци червени,
Съ сияние огнено, обвиватъ златний фебъ,
Така и пурпурниятъ плащъ разкошенъ
Обвиваше чудесний гъвкавъ станъ.
И въ много тъмната вълниста нощь
Изгрѣ луната — Свѣтла диадема —
Блѣстящиятъ ти господарственъ знакъ.
И шепна нѣщо въ менъ: Това е тя!
И истина това бѣ ти, Сафо.
Останахъ вцѣпенъ и се опомнихъ
Отъ вика на тълпата, що ми каза,
Че ти, Сафо, че ти си побѣдила!
Но какъ ти пѣ и какъ народътъ съ лаври
Чело ти увѣнча, и свойта лира
Отъ възторгъ какъ пусна изъ ржка си
И какъ тогазъ се впусна въвъ тълпата
Да вдигне я... и... мигомъ поразенъ
Отъ погледа на побѣдителката
Се спира срамежливо плахий юношъ,
Ти подобрѣ, божествена туй знаешъ,
Отъ колко азъ, кой страстно бихъ желалъ
Да знамъ, кое е въ сжщность било,
Кое на сънь.

Сафо

Да, зная, мой Фаоне,
Какъ погледътъ си спрѣ на мене
И цѣлий твой животъ искрѣше въ него!

Азъ ревнотъ ти: ела слѣдъ мене. Ти мълчиш
Послѣдна моя зовъ.

Фаонъ

Но кой би вѣрвалъ,
О Богове! че погледътъ чудесенъ
На тъмната жена въ Елада цѣла
Ще падне врѣзъ послѣдний юношъ!

Сафо

О не, Фаонъ, не бивай тій неправъ
Къмъ участта си и къмъ себе. Недѣй
Прѣзира дарбитѣ прѣкрасни свои
Съ кои сж тебе вѣнчали Боговетѣ.
Рѣшителность, юначество и хубость
Съсъ смѣлий духъ и сила властелинска,
Що даватъ се въ живота за наслада.
Да се живѣй е висша цѣль въ живота
И не напразно е свещений хоръ
На музитѣ избралъ безплодний лавръ
Емблема зарадъ себе. Той притиска
Студено намъ главата. Колко жертви
Той отъ сърдца ни иска въвъ замѣна!
О, страшно се живѣе въ царството
На висшитѣ избранци безсмъртни!
Изкуството принудено е вѣчно
(Съ прострѣни ржцѣ къмъ Фаона)
Излишъка да проси отъ живота!

Фаонъ

Какво ли можешъ ти, вълшебнице,
Казà, свещенно азъ да го не считамъ!

Сафо

Защо да чакаме тогазъ? Нѣкъ двама
Съ вѣнци челата свои да обвиемъ:
Изъ чашата на упоителното
Изкуство ний ще черпиме животъ,
Изъ лоното на сжщия животъ —
Творения за самото изкуство.
Поглежъ поглежъ, Фаоне: на простора
Подъ синий сводъ, срѣдъ розовитѣ храсти,
Въ едно съ безсмъртнитѣ, зарадъ които
Несжществува гладъ, нито насита,
Въвъ пълно щастие ще заживѣемъ.

И всичко що е мое, е и твое;
Поглежъ, Фаоне, тукъ си въ своя домъ,
На робитѣ ми ставашъ господарь,
И съ примѣра си азъ ще ги науча
Да те почитатъ. Тукъ, елате, тукъ:
Мелита, Рамнесъ, Евхарисъ!

Фаонъ

Сафо,
Съ какво бихъ ти за всичко отплатилъ?

ЯВЛЕНИЕ IV.

Рамнесъ

Ти повелителко ли ни зовешъ?

Сафо

Елате тукъ. — Туй вашъ е господарь!

Рамнесъ *(очуденъ, низко)*

Нашъ господарь!

Сафо

Що искашъ съ туй да кажешъ?

Рамнесъ

Азъ... нищо...

Сафо

Щомъ е тъй, недѣй приказва.
Това е господаря ви, раби
И всѣко негово желанье
За васъ ще бжде свято. И горко му,
За мигъ салъ кой накара да се сбърчи
Чело му чисто! А сега любезний,
На тѣхнитѣ се грижи остави...
Далечний пжтъ изморилъ те е, виждамъ,
И трѣбва да отджхнешъ. Нѣкъ робитѣ
Гостоприемния си дългъ изпълнятъ
И приеми съ любовь дара ми първъ.

Фаонъ

О, ако можехъ, както тъзъ одежда
Да хвърля всичко минало отъ себе!
Да можехъ пакъ отново да си върна

Тъвъ паметъ и съзнанието ясно!...
До виждане и вѣрвамъ не за дълго.

Сафо

До виждане. Ти остани, Мелита.

(Фаонъ и слугитѣ излазятъ),

ЯВЛЕНИЕ V.

Сафо и Мелита

Сафо

И тъй, Мелита?

Мелита

Що, повелителко?

Сафо

Нима салъ въ тия жили кръвъ клокочи,
А пъкъ на тѣхъ въ сърдцата имъ е ледъ?
Та тѣ видѣха го, гласътъ му чуха
И пакъ: „Що, повелителко?" Уста й
Можаха салъ лѣниво да ми кажатъ!
Кълна ти се, Мелита, бихъ могла
Да те възненавидя азъ! Махни се!

(Мелита тръгва мълчаливо)

Сафо *(когато прѣзъ това врѣме се е отпуснала на скамейката).*

Мелита! Нищо ли не можешъ каза,
О, миличко дѣте, да ме зарадвашъ?
Видѣ го ти. Зеръ нищо не намѣри,
Съ кое внимание би той заслужилъ?
Кажи, момиче, дѣ очи ти бѣха?

(Зема я за ръкта и я приближа до колѣнѣтѣ си).

Мелита

Ти помнишъ, учеше ни че дѣвица
Отъ скромность трѣбва поглеждъ да навежда
Прѣдъ всѣки чужденецъ.

Сафо

Какъ, дѣте?...
И бѣдна ти очитѣ си обори?
И значи за това? Но мойтѣ думи
Не се отнасяха до тебъ, Мелита.
Ами до тѣзъ, кои съ годинитѣ
Смирени [illegible] избрала е.

съ дѣлъ [illegible],

Вижъ
Ти какъ си промѣнена отъ тогава
Отъ както азъ напуснахъ моя домъ! —
Едвамъ те азъ познавамъ мила моя,
Порасла си и какъ си...

(Мелита отпуща очи Сафо я цѣлува)

Не, Мелита,
О, миличко създане! Ти си права,
Че и до тебъ отнасяха се тѣ (*ставайки*)
Ала защо така си още плаха
И... мълчалива? О, кажи, Мелита!
Такава по напрѣдъ не бѣше ти.
Що се боишъ? Не господарката
Сафо стои прѣдъ тебе, а Сафо
Приятелката твоя съ тебъ говори.
И всичко лошо въ нея—помнишъ?—гнѣвность
И честолюбие и гордость, всичко
Остана тамъ, не върна се съсъ нея.
Въвъ дълбинитѣ морски хвърлихъ всичко,
Отъ какъ морето азъ прѣплувахъ съ него.
Да въ туй се крие силата свещенна
И власть на всемогжщата любовь!
Диха́нето ѝ всичко възвишава
И всичко въ нея диша съ благородство:
Кат' слънчевъ лжчъ пространствата безбрѣжни
Тя озарява, топли съ дивний блѣсъкъ
На щастието мило. О дѣте,
Ако азъ нѣкога съ горчива дума
Съмъ тебе оскърбила, то прости.
И за напрѣжъ, кат' вѣрни двѣ сестри,
При него близо нека заживѣемъ
И салъ едно насъ нека различава,
Салъ любовьта му къмто мене! О да,
Ще стана кротка и добра, Мелито...

Мелита

Не си ли всѣкоги била добра?

Сафо

Добра до тамъ, да не зоватъ ме лоша,
Зеръ стига туй за скжпата награда.
Ти мислишъ ли, че той щастливъ ще бжде?

Мелита

При тебе близо кой не е щастливъ?

Ти идваше усмихната мило
Връхъ звѣздата свѣтла и безсмъртна.
Плачущата, — питаше що мжчи?
Молящата — какъвъ гласъ издава?
Що желае сърдцето пламнало?
Буйни гжрди, кого ли си мислятъ
Да примамятъ у гнѣздо любовно?
Кой е, Сафо, що те наранява,
Кой те слѣдва и кой ти се моли?
Дароветѣ кои ти прѣзира
Той Сафо ще и самъ да ги дава;
Кой не люби — скоро ще се влюби,
И, покоренъ, всѣки знакъ ще слѣдва!
Я ела пакъ, скръбь да ми разпръснешъ
Съ тежина си, що гжрди притиска;
Помогни ми давно да надвия
И бжди ми другарка въ борбата!

(*Завѣса*)

(Слѣдва второто дѣйствие)

Руската душа.

Ал. Узуновъ.

Французкиятъ писатель Евгений Мелхиоръ де Вогье е единъ отъ първитѣ онии, които запознаха Франция съ произведенията на руската литература въ лицето на нейнитѣ видни прѣдставители, както и съ физиономията на руския народъ, досущъ непознатъ или пъкъ съвсѣмъ малко познатъ на западъ. Дълго врѣме живѣлъ въ Русия, Вогье се запозналъ съ езика и нравитѣ на тая страна. Днесъ той съ интересъ слѣди събитията, които се извършватъ тамъ и отъ врѣме на врѣме не закъсява да отбѣлѣзва съ свойствената нему ясна логика и рельефенъ слогъ всѣко ново явление било изъ литературата било изъ живота на руския народъ.

Въ една отъ послѣднитѣ книжки на французкото издание „Les Annales politiques et littéraires" г. де Вогье съобщава едно „интервю", което той ималъ съ единъ русинъ на име Михаилъ Димитричъ П... Разговорътъ се отнася за *руската душа* и ето какъ руснакътъ я описва.

„Вие искате да си дадете едно обяснение за руския гений. Запитвали ли сте се прѣди всичко отъ гдѣ захваща той? Вашитѣ учени мжже заключаватъ изобщо, че характерътъ на единъ народъ се опрѣдѣля отъ три нѣща: расата, климатическитѣ условия и историческитѣ причини. Смѣя да вѣрвамъ, че тѣзи господа прѣнебрѣгватъ още много други важни причини. Но туй не врѣди: азъ ще поставя моя гигантъ върху леглото на Прокуста и ще го изслѣдвамъ съ свѣтлината на вашия фенеръ.

„Да говоримъ за расата. Тя се е създала отъ таинственитѣ извори на Индия и Горня Азия прѣзъ вѣкове и въ единъ мракъ до като стане такава мжтна рѣка. Единъ прѣкрасенъ день тая рѣка лъсва съ течението си на свѣтлината, безъ нѣкой да може да си даде смѣтка за произхождението ѝ. Слѣдъ Вавилонското стълпотворение всички катаклизми и безпорядъци, съ които Богъ надарилъ хората между сѣвернитѣ морета и Великия океанъ, между Кавказкитѣ планини и Алтай — всичко като че се събрало, сблъскало и прѣтопило въ нашитѣ безкрайни и непознати пустини. Вгледай се се въ тия двама минувачи: по чертитѣ на лицето си единътъ произхожда направо отъ полетата на Палмира, а другиятъ — отъ монголскитѣ пустини. Казвате — расата! Кой ли е заговорилъ до сега

за нашата? Херодотъ познава Скититѣ — „послѣднитѣ отъ всички народи, сѫщо и Хипербориенитѣ; но никой не може да каже съ увѣреность нѣщо за обитаемитѣ мѣста на Сѣверъ, които сѫ невидими и недостѫпни". Туй е всичко, което стариятъ свѣтъ знае за насъ. За новия свѣтъ ние сме били чужди прѣзъ цѣли 20 столѣтия; и въ туй врѣме, кога нѣкой отъ новия свѣтъ иска да знае нѣщо за Скититѣ или за Хипербориенитѣ — стомилиона непознати хора се издигатъ и отговарятъ:

— Азъ се казвамъ Иванъ Ивановичъ, повече нищо не зная, „Искате ли да знаете нѣщо за страната? Приближете се до прозореца, вгледайте се въ тоя суровъ климатъ, слѣдъ туй идете и се взрѣте въ жилищата, макаръ и прѣзъ прозорцитѣ: навредъ сѫщата наредба, сѫщата картина, безъ най-малка разлика. Всичко прави едно и сѫщо впечатлѣние: самостойность, дълбоко мълчание, дълбоко униние. Всичко въ тая страна е сравнено съ земята и всичко прѣзъ половината отъ годината прѣкарва мъртвѣшки животъ. Животътъ пъпли въ една температура, която, като че ли иска да го убие въ самия зародишъ. Изведнажъ въ едно лѣтно утро — пролѣтъ у насъ нѣма — животътъ избухва като отъ невидѣло — и то какъвъ животъ! До вчера той нѣмаше никакви отрадни признаци, никаква пъпка, днесъ той пуща листа, цвѣтътъ му се вижда и плодътъ му се подава; слънцето грѣе, слънце по́-силно отъ тропическото; рѣкитѣ прѣливатъ силно и вадитѣ заклокочили въ горитѣ — всичко е тъй игриво, тъй живо, но неестествено и потресающе. Не се опитвайте да приспособявате нашата природа къмъ вашия малъкъ компасъ. Той е добъръ за вашия западенъ климатъ и за вашата земя. Руската земя има изблици, несъзнателни спазми, които надминаватъ всички човѣшки усилия. У васъ човѣкътъ е господарь, заповѣдникъ, тукъ той е послушникъ на природата. Миналата година единъ отъ вашитѣ инжинери бѣ дошелъ да издига язове на рѣката: той работи цѣлото лѣто. Накрай врѣме рѣката, по капризъ, види се, прѣмѣсти лѣглото си единъ километръ по́-далечъ и тамъ отъ долината изказваше прѣзрѣнието си къмъ бѣдния човѣкъ. Заслужваше да видите затрудненията на вашия ученъ мѫжъ, съ неговия барометръ, анемометръ и пр., които даваха тукъ само едни лъжливи указания. Тия инструменти за точность бѣха изгубили всѣкакво значение отъ нашитѣ вѣтрове, които се хвърлятъ отъ едно море на друго, безъ да срѣщатъ на пѫтя си поне една планина. Съ право може да се каже за Сѣверна Русия, че тя е единъ остатъкъ отъ хаоса, остатъкъ забравенъ отъ Бога. Сега кажете, какво влияние може да има такава една страна върху човѣка, падналъ въ нея, оставенъ напълно на капризитѣ ѝ.

„Да ви кажа ли нѣщо за историята на руския народъ? Азъ нѣма да ви държа лекция. Вие знаете добрѣ, че никой народъ не е билъ тласканъ и управляванъ тъй грубо отъ желѣзна рѫка, че никой другъ не е билъ изтезаванъ въ по́-тежко робство отъ своитѣ и отъ чуждитѣ; вие знаете сѫщо, че отдавна този народъ блуждае, живѣе тъй да се каже свой животъ между Европа и Азия. Споредъ моята

научна теория, руският не е друго освѣнъ едно дѣте на чорбата, която яде. Вие познавате националната руска чорба и нѣкѣрно си припомняте това съ отвращение. Въ нея се намира всичко: и риба, и зеленчукъ, и тѣлѣ, и бира, и квасъ, и горчица и какво ли не още? Нѣщо отлично и нѣщо най-вкусно — всичко се смѣсва въ едно. Направишъ ли единъ сандвичъ, незнаешъ на какво ще попаднешъ. Сѫщото това може да се каже и за руската душа: тя прилича на голѣмъ котелъ, въ който кипватъ смѣсено: скръбта, лудостьта, героизма, слабостьта, мистицизма и грубата реалность. Отъ всичко туй вие можете да изтеглите всѣкога по малко нѣщо. А, да знаете, до кадѣ тая душа може да отиде! Да знаете още, колко високо тя може да се издигне! Въ какъвъ безпорѫчъченъ, страшенъ скокъ тя може да бѫде тласнала!

„Вие току що видѣхте руснатѣ селяни отъ моето село: съ стотини фамилии, затлѣли до животинство, се търкалятъ на снѣжни лѣгла или подъ сѣнката на елитѣ. Вие сте си казали, съ голѣма тѫга, разбира се, че тия купища хора не сѫ друго освѣнъ едно одушевено продължение на гората отъ ели, като нея тъмни, непроницаеми като нея и съвсѣмъ чужди за културата и мисъльта, съ които днесъ борави и на които се радва человѣчеството. Личи си, че за васъ не възбуждатъ никакъвъ интересъ тия първобитни сѫщества, лишени до минимумъ отъ всѣка човѣшка просвѣта, отъ всѣкаква духовна дѣятелность. Е добрѣ! Опитайте се да раздвижите тия заспали души, събудѣте въ тѣхъ едно чувство, една злъчъ; засѣгнѣте ги по начинъ да могатъ да се изправятъ на краката си като хора, почувствували нѣкакъвъ ударъ. Вие ще видите тогава, че отъ нищожеството, въ което тоя народъ сега мре, ще се издигнатъ мѫченици, герои и гении, достойни да създадѫтъ една епоха".

Защо сж нервни дѣцата?

Нервностьта на съврѣменитѣ дѣца е най-болниятъ въпросъ на врѣмето ни, който измжчва и доктори и родители.

Подъ нервность на дѣцата ние не разбираме само този й видъ, когато имаме по-дълбоки разстройства на нервната система съ повече или по-малко болезненъ видъ, но и тъй наречената „нервозность" на дѣцата, т. е. нѣкаква неустойчивость на нервната система, която не достига до степень на болесть, но която нарушава до нѣкадѣ здравието, самосъзнанието и способностьта за работа у дѣцата.

Тѣзи дѣца съвсѣмъ лесно се раздразняватъ, съвсѣмъ лесно се уморяватъ и при малко едно напрѣгане, както отъ физиченъ, тъй и отъ умственъ трудъ, вече се чувствуватъ лошо, силно имъ дѣйствуватъ незначителнитѣ външни влияния, ставатъ разсѣяни, неспокойни и т. н.

Броятъ на такива нервозни дѣца въ послѣдньо врѣме се увеличи до нѣмай-кждѣ. Има, наистина, родители, които съ нѣкаква гордость даже констатиратъ нервозностьта на дѣцата си, като считатъ това за признакъ на висша интелигенция; но огромното мнозинство родители много ги наскърбява това нѣщо и тѣ се обръщатъ къмъ докторитѣ съ молби да прѣдпишатъ нѣщо противъ тази „нервозность".

Обикновено тѣ сж на мнѣние, че радикалнитѣ срѣдства противъ тази нервозность се намѣрватъ въ аптеката...

Тукъ е и най-голѣмото заблуждение, което води къмъ много нежелателни резултати.

Всѣко болезнено състояние се лѣкува радикално само съ отстраняване причината, която го е произвела.

При появата и развитието на нервностьта у дѣцата, като производяща причина, се явяватъ, най-напрѣдъ и прѣди всичко, родителитѣ или съ тѣхното минало, или съ възприетата отъ тѣхъ система за възпитание на дѣцата, ако въобще, сжществующитѣ способи могатъ да се нарекатъ системи.

За миналото на родителитѣ не може да се говори много, тъй като имаме ли вече на лице дѣте съ признаци отъ нервна слабость, невъзможно е да се отстрани миналото на родителитѣ.

Но пъкъ за това, необходимо е, постоянно да се повтаря за знание на цѣлото общество, че „най-лошата отъ всички тирании е ти-

ранията на лошата органазация*. Както е безполезно да се опитва човѣкъ да въздига масивна постройка, царски дворецъ, на почва, годна само за селска колиба, тъй е и безполезно да се строи годѣмо, здраво здание на слила основа, която е наслѣдствената развала на нервнитѣ елементи.

Съврѣменниятъ животъ съ многото си безполезни прахосвания на нервната сила на родителитѣ съ извънредни удоволствия и прѣсилена работа, създава тая наслѣдствена развала.

Но най-лошо отъ всичко това е, че едва ли не отъ първитѣ дни на живота на дѣтето, създава се такава обстановка, която не само не парализира това наслѣдствено бѣдствие, но още спомага за по-нататъшното му развитие, която (обстановка) и въ тѣзи случаи, когато нѣма наслѣдствена болесть, прави тази болесть на нервнитѣ елементи придобита.

Какъ възпитаваме нашитѣ дѣца, какъ се грижимъ за физическото имъ и душевно развитие и въобще, възпитаваме ли ние?

Строго зето, родителитѣ, въ огромното болшинство случаи, не възпитаватъ дѣцата си. Бащата винаги е загриженъ, занятъ е съ работитѣ и прѣдприятията си, майката се грижи за външния блѣсъкъ на дѣцата и за хубавото имъ прѣдставяне въ свѣта.

Въ бѣдната класа родителитѣ живѣятъ отъ собствения си трудъ и само понѣкога се занимаватъ съ възпитанието на дѣцата си. Възпитанието се прѣдава въ ржцѣтѣ на наемни лица.

Ако майката още се грижи за физическото развитие на дѣтето, то това се свежда изключително до тѣхното отхранване, при което, поради невѣжество, храненето на дѣцата става по най-нерационаленъ начинъ. При това, връзката на физическо развитие съ нервностьта на дѣцата стои вънъ отъ всѣко съмнѣние. Грижи ли се нѣкоя майка за закаляването на дѣтския организъмъ противъ безбройното множество врѣдни влияния всѫду разпространени въ окржжающата срѣда?

Само майката може да обърне внимание на индивидуалния характеръ на дѣтето, и като се съобразява съ това обстоятелство, съ единъ другъ способъ, постепенно да го приучи на многобройни врѣднодѣйствующи на организма физически влияния. Но майката рѣдко се занимава съ това; тя не знае началата на това закаляване, нея я мързи да ги проследи.

Психичното развитие на дѣтето е поставено още по-злѣ.

„Не шуми, не си чопли носа, не си туряй пръста въ устата, не си яжъ ржцѣтѣ, не цапай въ кальта, бѫди разуменъ и пр. — ето какъвъ идеалъ поставятъ на дѣтето" — казва Гюйо.

Дѣтето, като има ржцѣ, не бива да ги допира до нищо, като има езикъ, трѣбва да мълчи, даже блѣстящитѣ му очи не смѣятъ да пламнатъ отъ никакви желания. Благоразумно дѣте за родителитѣ е това, което прилича на кукла: тя не бива да се движи дордѣ не я потеглятъ.

Въ това врѣме, когато умствената дѣятелность на дѣцата се състои само въ познаването и различаването едни отъ други впечатлѣния на усѣтитѣ (зрителенъ, слуховъ, осезателенъ, обонятеленъ и

нервната, нашата или нашата страна задържащата дѣтето, поставянето на стени-образи и нарисуванѣ съ съчетаване съ опрѣдѣлени звукове, спирането на вниманиѣ съ нѣщата, способствуването въ паметьта се по-лесно и нѣщо, увеличаватъ не се повлияватъ отъ тѣзи способности на дѣтето, за да обогатятъ паметьта му съ образи, факти, неща, и учатъ дѣтето да чете, да пише, да смѣта, да разсѫждава, да научи бѫлгарски и т. н.

Нѣщата тѣзи се правѣ изключительно на почва на родителската грижа. Що дѣйствуватъ тѣзи и дѣтето не го намѣрятъ да казва и прочетѣ нѣщо, какво то, що се иска, задача да произнася, за да мислятъ, че то знае да чете и пише и т. н. Тѣзи изкъсна радости не съмнѣвствуватъ на нервитѣ на дѣтето, отслабва мозъка му; нѣщо добро тѣзи прѣмѣна нервность.

Бесѣдванѣтѣ родителитѣ правятъ най-грубо погрѣшкои и се чудѣтъ нѣщо за нервни дѣца.

Нервнитѣ дѣца, развититѣ прѣдвременно, не се стараятъ да обратятъ страститѣ и порочнитѣ имъ наклонности, не се грижатъ да сложатъ на тѣхъ прѣчки за прѣмислителенъ трудъ и да ги прѣдпазятъ отъ наибѣдствия и страсти сѫщо физическа наслада и не можатъ да имъ ги, заемно нѣщо нервнитѣ дѣца не трѣбва да се учатъ. Бащитѣ и прѣдварителитѣ имъ прѣподаватъ чужди езици, прѣли тѣ да ги, се научили да говорятъ на родния си езикъ. Едва се развититѣ нервно-слабитѣ дѣца, вече ги карятъ да учатъ музика. Лесно изобразимото на дѣтинската нервна система възприема купъ мнения противорѣчащи въ семейството на родителитѣ и нѣма сила да ги разбере.

Съ отслабнала нервна система, съ добрѣ подготвена почва за развиване на различни нервни болѣсти, оставатъ съзрѣлитѣ дѣца въ училищата и модернизираниятъ домашенъ режимъ се удвоява съ училищенъ, който се трови прѣдъ всичко за изпълнението на строго установения програми. Нѣщо да се съобразяватъ ни най-малко съ работоспособностьта на дѣтето.

Почти вече нервно-болнѣ оставатъ мозъцитѣ въ живота въ това врѣме, когато повлияванѣтѣ въ обществениятъ течение съзрѣменъ животъ поглъща на човѣка, имъ нѣма съзнание и да е принадлежатъ, по-високи изисквания, нежели доброто старо врѣме.

Защо сѫ нервни дѣцата ни? — гѫмжатъ родителитѣ и търсятъ спасение въ изтекнитѣ прѣдсѣда.

Не е ли по-добрѣ да се повърнатъ назадъ и да провѣрятъ методи си за възпитанието на дѣцата?

Прев. Н. М. М.

Пробиването на Симплонския тунелъ.

Зачалото на XX-й вѣкъ се ознаменува съ едно епохално събитие въ модерната техника: отварянето на Симплонския тунелъ, който ще свързва свободната Швейцарска република съ сѣверна Италия, а слѣдователно централна Европа. На 11 февр. т. г. телеграфната жица разнесе по цѣлия образованъ свѣтъ новината, че сѫщия день въ 7·20 ч. сутринѣта е пробита окончателно стѣната, що дѣли сѣверната галерия на Симплонския тунелъ отъ южната и че съ това се отваря новъ пѫть отъ високо културно, търговско и економическо значение подъ високитѣ Алпийски гребени за сѣверна Италия. Това велико съритие е било посрѣщнато — казва по-нататъкъ депешата — съ голѣмо вълнение и радость отъ двѣтѣ заинтересовани страни — Швейцария и Италия. Прѣдседателътъ на федерацията Руха е поздравилъ телеграфически италиянския краль съ благополучното завършване на тази гигантска постройка, като е изказалъ желание новиятъ тунелъ да уякчи още повече приятелскитѣ връзки между Швейцария и Италия и да послужи въ най-широки размѣри за всеобщото благо.

Постройката на Симплонскиятъ тунелъ е, както казахме, едно отъ най-величавитѣ и епохални събития, що модерната техника и строително искуство дадоха на свѣта въ края на XIX столѣтие и въ самото начало на XX вѣкъ. Послѣдниятъ вѣкъ собствено ще да ознаменува своето начало съ това отваряне и съ злополучната за нашитѣ освободители кървава война на Далечния Изтокъ. До какви грамадни размѣри достига постройката на Симплонския тунелъ, може да се сѫди отъ това обстоятелство, че неговата дължина достига до 19679 $^1/_2$ метра или въ кръгли цифри цѣли 20 километра. По грамадната си дължина Симплонскиятъ тунелъ заема първо мѣсто между всички други тунели на свѣта; така Готарскиятъ тунелъ има дължина 14920 метра, Монтъ-Денискиятъ — 12240 м. и Арлъберскиятъ — 10270 метра. Но вънъ отъ това, че Симплонскиятъ тунелъ прѣвъзходствува съ дължината си всички до сега тунели, той се отличава отъ тѣхъ по това, че е собствено двоенъ тунелъ. Неговиятъ авторъ, гениалниятъ инжинеръ Брандъ, комуто не бѣ сѫдено да лочака края на постройката, прие вмѣсто обикновената до сега система — единъ широкъ тунелъ съ два чифта релси — тунелъ еднорелсовъ, като успоредно съ главниятъ тунелъ построи и втори, сѫщо еднорелсовъ, отдѣленъ само чрѣзъ скална стѣна отъ

първия. Послѣдниятъ тунелъ е работенъ своеврѣмено съ главния и въ едно най-скоро врѣме ще бжде и той готовъ. Прѣимущества, които прѣдставлява тази нова система, твърдѣ тежка и мжчна за осжществяване, се заключаватъ въ бързитѣ и лесни съобщения. Споредъ това излазя, че дължината на цѣлия Симплонски тунелъ, главния и второстепененъ, достига приблизително до 40 километра.

Пробиването на тунела се е почнало прѣзъ 1898 год. и се продължавало 6 $^1/_2$ години. Строителното д-во Брандъ и С-ие се бѣ задължило първоначално да прѣдаде постройката на 1-й май 1904 г., т. е. да свърши послѣднята за 5 $^3/_4$ години. За главниятъ тунелъ прѣдприятието трѣбваше да получи 54 $^1/$, милиона лева и за втория — 15. Пробиването на тунела е почнало едноврѣмено на сѣверъ при градчето Брикъ и на югъ при селцето Изела, като въ продължение на 3 години всѣкидневно, отъ сѣверъ и югъ, е прокопавано по 10 метра. Обаче още въ августъ 1901 год. се появиха въ южната страна на тунела топли извори, които въ секунда изригваха 250 литри вода и които въ послѣдствие много забавиха работата въ тунела. Ала тѣзи топли извори се увеличаваха толкова повече, колкото работата напрѣдваше, и най-послѣ, $^1/_2$ години слѣдъ това, тѣ напълно я и спрѣха. Сжщото нѣщо почти се случи и отъ сѣверната страна; и тукъ се появиха силни водни извори и рониливи скали, които значително усложниха работата. Освенъ това и температурата въ тунела се значително повиши, като къмъ срѣдата достигна до 54 ' С. Всички тѣзи спжнки се видѣха на прѣдприятието за неопрѣодолими и то спрѣ постройката, като заяви, че при уговоренитѣ условия не му е възможно да доискара постройката. Тогава швейцарското правителство влѣзе въ нови прѣговори съ прѣдприятието, като му обѣща допълнителни още 8 милиона лева, така че разноскитѣ за тунела се увеличиха съ още 8 милиона лева и всичко 78 милиона, вмѣсто 69 $^1/_2$ м. Въ поемнитѣ условия на второто съглашение е било уговорено, че прѣдприятието ще свърши тунела окончателно на 17-й априлъ т. г. и въ случай на неустойка да плаща за всѣки просроченъ день 2000 л. глоба. И дѣйствително, гигантската тази постройка ще може по всѣка вѣроятность окончателно да бжде готова до тази дата, благодарение на голѣмитѣ хидравически апарати, за пробиване — дѣло на гениалния Брандъ, — който не бѣ честитъ да дочака доизскарването на тунела, понеже се помина по рано. Съ тѣзи отлично дѣйствующи апарати можаха да се пробиятъ 14912 метри, прѣдставляющи цѣлата дължина на Готарския тунелъ, само въ 4 $^1/_2$ години, когато у послѣдния тунелъ бѣха потрѣбни за тази цѣль цѣли 7 $^1/_2$ години.

Постройката на тунела не единъ пжть е била спирана отъ спжнки, които сж се завършвали съ по-малки или по-голѣми катастрофи, често изисквавши и човѣшки жертви. При самия входъ на тунела изтича студенъ и буенъ горски потокъ, който чрѣзъ единъ хубавъ водопадъ се влива въ рѣчичката Довери. Той е онзи злополученъ потокъ, който въ секунда дава 1000 литри вода и който прѣзъ м. октомври 1901 год. причини значителни пакости

на прѣдприятието на тунела, като увеличи разходитѣ съ нѣкой и други още милионъ. Отъ друга страна той се яви и като едно благодѣяние въ работитѣ на постройката. До като източника не бѣ се появилъ въ тунела, температурата на послѣдния бѣ просто нетърпима. Несносната жега, която владѣяла въ него била тъй значителна, че много пжти на работницитѣ припадало и въ послѣдствие на това работата бавно отивала напрѣдъ. Когато прѣдприятието, обаче, сполучило да прѣкара водата на този студенъ източникъ покрай стѣната на тунела, температурата веднага падпала на нормалата си. Подобно нѣщо се случило и отъ къмъ южната страна на тунела, когато на 17 октомври 1902 год. се появило внезапно на 4-й километръ силно водно течение. Водитѣ на послѣдньото сж били далечъ по-изобилни и бързи, та работницитѣ едва сж сполучили да избѣгнатъ удавянето въ тѣхъ. За отвождането на тѣзи води прѣдприятието трѣбало да построи, успоредно съ желѣзния пжть, канали, прѣзъ които да текатъ на вънъ отъ тунела. По-послѣ появяватъ се и топли източници, съ които прѣпятствията сж били още значителни, понеже сж разваляли съ изпарениата си въздуха и сж го правили на самитѣ мѣста мжчно дихателенъ, Но прѣпятствията не сж идѣли само отъ водитѣ; такива е имало и отъ друго естество. Така по едно врѣме появили се въ тунела глинести и рониливи пластове, въ които машинитѣ за пробиване просто не сж дѣйствували. Станало нужда да се копае съ мотики и да се изхвърля глината навънъ. Но тукъ се случва нѣщо, което значително забавя работата: отъ свода на тунела се откжсватъ мощни пластове, мѣстото на които наложително е трѣбало да се иззидва. За тази цѣль построяватъ се специални скели отъ дървени грѣди, обаче послѣднитѣ, подъ натиска на пластоветѣ, се чупятъ като клечки. Дървенитѣ грѣди се замѣняватъ съ желѣзни и едва тогава работата успѣва. Слѣдъ мѣсецъ тази работа се прѣвършва и прѣдприемачитѣ за голѣма своя радость достигатъ пакъ твърди скали, въ които машинитѣ за пробиване отлично дѣйствуватъ.

По желанието на автора на тунела (Бранда), всѣко новопробито пространство е трѣбало веднага да се иззидва, та да може съ самото пробиване на тунела да се извърши окончателно и цѣлата работа, слѣдъ което и послѣдния да се прѣдаде на експлоатацията.

Постройката на тунела сж ржководили инжинеритѣ: Сулцеръ-Зигнеръ отъ Виктерхусъ, Лохеръ отъ Цюрихъ и Грандянъ отъ Изела.

Съобщава С. С. О.

СТИХОТВОРЕНИЯ

Отъ Александра Найденовъ.

I. На морский брѣгъ.

Загледахъ се: море безкрайно
  Се ширнало изъ далнина...
Луната тихичко, омайно
  Сияйше в' чудна свѣтлина...

И нейний лжчь бѣ надъ вълнитѣ —
  Единственъ тѣмъ другарь в' нощьта —
И тѣ му вричаха тжгитѣ,
  А той пилѣйше имъ скръбьта...

Вълни — сърдце...! а нѣвга щé ли
  Другарски лжчь да го огрѣй,
И скрити болки накипели
  Далечъ отъ него да отвѣй?...?

II. Катъ мигъ слѣдъ мигъ...

Катъ мигъ слѣдъ мигъ минаватъ днитѣ.
И чезнатъ бързо безъ слѣда,
А скръбь тегнѣй, че младинитѣ —
Задъ тѣхъ ни бѣлѣгъ, ни бразда...

А тежко е кога душата
Назадъ обгърне минатъ пжть,
И зарне тамъ, че в' далнината
Пустиня миналъ е кракътъ...

III. Идеалъ.

Звѣздица далечна в' небето безкрайно
  Блѣщука отдѣлна, сама,
И мами очитѣ ми нѣкакъ си тайно
  Изъ нощната глуха тъма...

Катъ ней идеалътъ ми грѣе въ душата
  И скришомъ привлича ме той,
И в' тежки минути в' живота — в' борбата —
  Обрича надежди — покой...

Малки очерки и разкази.

НЕ ТЪРПИ МЛАДОСТЬ.

Стихотворение въ проза — Отъ **М. Вирсавиевъ** — София.

Видѣхъ го въ дивия, пустиненъ долъ на Осоговската планина.

Страховито бучеха чернитѣ гори наоколо, планинскиятъ потокъ пѣнливо подплисваше ледната си вода по каменището, и високо горѣ надъ насъ, върху мъгливитѣ голи върхове, стърчеха пограничнитѣ постове.

Видѣхъ го тамъ — пъргаво и буйно момче, съ обгорѣло, въздългнесто лице, надъ устнитѣ му ни мъхъ не личеше. То бѣ осемнайсетъ-годишно, изъ дома си, нѣйдѣ изъ Сѣверна България избѣгало — да даде изблицъ на накипѣла тъга и състрадание къмъ поробенъ, милъ народъ; да намѣри изъ далечни пусти планини своя гробъ клетнишки, че никога майка клетница надъ гробъ му да не плаче. И всички му се смѣеха надъ голобрадото лице, всички го сподиряха — че „младъ комита" е тръгналъ робъ неволникъ да спасява. Сподиряха го: не щатъ да взематъ тѣ дѣте — на ржцѣ ли ще го носятъ? Или, пушка като пукне — да ревне. Кой ще му връзва опинцитѣ? Не щатъ да взематъ дѣте! Въ града при майка му ще го изпратятъ. Да порастне, пъкъ тогава. И кжсаше се младото му сърце, и душата му гнѣвно плачеше: — „ахъ, да биха го взели тѣ, че да видятъ тѣзи мустакати горделивци — кой кого ще насърдчава, когато, въ кърви облѣни, послѣденъ куршумъ и бомба изхарчатъ; да видятъ тѣ, какъ въ скала черепъ си ще сцѣпи, но въ ржцѣ не ще се даде; да видятъ тѣ..."

А тѣ го сподиряха, гнѣвѣха го: не ще го взематъ.

*

Когато въ дълга верига наредени, готови за пжть, съ пушки въ ржка клетва давахме, той стоеше отъ страна, очитѣ му искрѣха, лицето му — настръхнало, и нервно цѣлъ потрепваше.

Тѣхната чета два дни слѣдъ насъ ще тръгне, а тѣ все му казваха: не ще го взематъ. И разплакаха го.

Когато мъгливъ здрачъ земята обвиваше, и единъ по единъ тихо тръгнахме на горѣ изъ пжтеката, момцитѣ отъ другата чета, застанали край насъ, цѣлуваха се съ всѣкого. Кога ми стисна ржката наскърбеното момче, развълнувано протѣгаше устни къмъ моитѣ уста, очитѣ му — потъмнѣли, мрачни, — завистливо, съ явенъ укоръ, сѣкашъ безгласно мълвѣха: — ето, и той е младъ, а него никой го не спира, и той ще отиде тамъ, дѣто...

И ние се изгубихме въ тъмнината.

*

Слънцето приятно топлѣше земята — майско слънце! Зимата бѣ минала, и ново лѣто, новъ животъ се раждаше.

И смжтнитѣ оня врѣмена бѣха утихнали, спокойно и мирно си живѣеха хората въ града, и само вечерь изъ нѣкои тъмна и опушена кръчма се чуваха пѣсни юнашки, изъ Перинъ-планина пѣти. Слъ-

цето приятно, мило грѣеше. Радость и нѣкакво чувство за животъ, за новъ животъ навѣваше човѣку хубавата пролѣть.

Вървѣхъ по каменния тротоаръ на една улица и весело тъпчихъ нѣкакова си пѣсень. На жгъла съарѣхъ внезапно фигурата на клетъ сакатъ: лице бѣдно и изпито, очи хлътнали, тъмни, единъ крикъ отсѣченъ, ржка прѣкърстена, висяща на гжрдитѣ въ бѣла кърпа. И двѣтѣ патерици го крѣпѣха. Бавно и болезнено пристжпяше едвамъ клетникътъ, и патерицитѣ — студено и грозно, като чиличенъ ножъ въ ребра, — по каменния тротоаръ потропваха. А младъ бѣ клетникътъ, съвсѣмъ бѣ младъ — дѣте почти. . . . Азъ познахъ това лице . . . Познахъ го, и тръпки побиха тѣлото ми. Смутенъ, настръхналъ, азъ се спрѣхъ окаменѣнъ и гледахъ прѣвитата фигура въ гърба, — бавно и немощно повдигаше дървенитѣ си патерици той, слагаше ги малко напрѣдъ, и твърдитѣ, бездушенъ каменъ тротоаръ зловѣщо и грозно кънтѣше подъ желѣзния имъ обкованъ край. И този звукъ остро и съ болка провъртваше ушитѣ ми, дълбѣше мозъка, стържение, и, сѣкашъ, желѣзни топки една по една се трупаха въ издълбания ми черепъ.

Азъ не посмѣхъ да спра този познатъ на мене клетникъ, не посмѣхъ да му се обадя. Не! азъ нѣмахъ сила да стисна останалата здрава, костена ржка на този мжченикъ, — младата юнашка ржка на живъ мъртвецъ . . .

НЕСПОЛУКА.

(Разказъ отъ **Ант. П. Чеховъ**)

Илия Сергѣевичъ Пепловъ и жена му Клеопатра Петровна стояха до вратата и желно подслушваха. Отъ другата страна на вратата, въ мъничката зала, произлазяше, както се виждаше, обяснение въ любовь; обяснѣваше се дъщеря имъ, Наталия, и учителя отъ околийското училище, Щупкинъ.

— Извъртва — шжпнѣше Пепловъ, като трѣперѣше отъ нетърпение и като потриваше ржцѣ. — Гледай хубаво, Петровна, щомъ току заговорятъ за чувства, веднага снемай иконата отъ стѣната и да изрвимъ да ги благославяме... Ще го хванемъ въ капана... Благословението съ иконата е свято и ненарушимо.. Не ще изпримче тогава, нека, макаръ и въ сжда да отиде.

А отватакъ вратата произлазяше такъвъ разговоръ:

— Оставете вашия характеръ — казваше Щупкинъ, като дращѣше кибрити у шаренитѣ си на кутийки гащи. — Азъ никакъ не съмъ ви писалъ писма!

— Е, да! Като, че азъ не ви познавамъ почерка! — смѣеше се момичето, като изкитаваше маперо и като се само попоглеждаше въ отледалото. — Азъ извелнъжъ познахъ! И колко сте чудни! Учитель по красописание, а почеркъ като на кокошка. Какъ вие учите да пишатъ, ако сами лошо пишете?

— Хи!... Това нищо не значи. Въ красописанието главното е [illegible], главното е, щото ученицитѣ да не се забравятъ. Ед[illegible] [illegible]ийката [illegible]лата ще ударишъ, другиго на колѣнѣ...

Та какво е почерка! Праздна работа! Некрасовъ бѣше писатель, а съвѣстно ти става да гледашъ, какъ е писалъ. Въ сборника на съчиненията е показанъ почерка му.

— Оня е Некрасовъ, а това сте вие... (въздишка). Азъ съ удоволствие бихъ се оженила за писатель. Той постоянно би ми писалъ за споменъ стихотворения!

— Стихотворения и азъ мога да ви пиша, ако желаете.

— За какво можете ви да пишете?

— За любовьта... за чувствата... за вашитѣ очи... Като прочетете — ще онѣмейте... сълзитѣ ще ви обхванатъ! А ако азъ ви напиша поетически стихотворения, то тогава ще дадете ржчицата ви да цѣлуна.

— Голѣмо нѣщо!... Та макаръ ей-сегичка цѣлувайте!

Щупкинъ скочи и, като изблѣщи очи, залѣпи се у месестата, мирисища на яиченъ сапунъ ржчица.

— Снемай иконата — забърза Пепловъ, като бутна съ лакать жена си, като блѣднѣеше отъ вълнение и като се закопчаваше. — Да вървимъ! Хайде!

И безъ да се бави нито секунда, Пепловъ разтвори вратата.

— Дѣца... — забъбра той, като подигаше ржцѣ и като миташе сълзиво съ очи. — Господь да ви благослови, дѣца мои... Живѣйте... плодете се... размножавайте се...

— И... и азъ ви благославямъ... — проговори майката, като плачеше отъ щастие. — Бждете щастливи, скжпи! О, вие ми отнемате единственното съкровище — обърна се тя къмъ Щупкина. — Обичайте вие дъщеря ми, милѣйте я...

Щупкинъ разтвори уста отъ изумение и страхъ. Пристжпътъ на родителитѣ бѣше така внезапенъ и смѣлъ, щото той не можеше да проговори нито една дума.

„Уловихъ се! хванаха ме! — помисли той, като трѣперѣше отъ ужасъ. — Захлупиха те братко! Не ще можешъ изкочи!".

— И той покорно наведе главата си, като желаеше да каже: „вземете, азъ съмъ побѣденъ!"

— Бла... благославямъ... продължаваше бащата и сжщо заплака. — Наташке, щерко моя... изправи се до него... Петровна дай иконата.

Но, тука бащата изведнъжъ прѣстана да плаче и лицето му се изкриви отъ гнѣвъ.

— Пъшь! — сърдито каза той на жена си. — Главата ти е глупава. Та каква е тая икона?

— Ахъ, свети отци!

Какво бѣ станало? Учительтъ по краснописание надигна несмѣло очи и видѣ, че е спасенъ: майката, въ бързината си, снела отъ стѣната, вмѣсто иконата, портрета на писателя Лажечниковъ. Старецътъ Пепловъ, и жена му, Клеопатра Петровна, съ портрета въ рѫцѣ, стояха сконфузени, като не знаяха какво да правятъ. Учительтъ по краснописанието се възползова отъ бъркотията и избѣга.

Превелъ **Ботьо Н. Султановъ.**

Книгопис.

I. Отдѣлна и отдѣлни.

Рѣчникъ на българскый языкъ съ тълкуване рѣчитѣ и *българску и на руски. Собралъ и истълкувалъ Найденъ Геровъ р. [illegible]. Изданіе подъ редакціята на Тодоръ Панчевъ.. Пловдивъ 1904 г., 638 стр. Ц. 8 лева.*

Едно трудно дѣло въ нашата отечествена наука е завършено! И ние не можемъ да не поздравимъ той край. Почитта съ горяща ревность отъ бѣлѣжитѣ му авторъ „Рѣчникъ на българскый языкъ" се возобнови сега отъ неговіи ученикъ и съ грижитѣ на госпожа Мария Геровa. По-добъръ паметникъ на заслужилия книжно-общественъ дѣецъ не можеше и да се въздигне.

Рѣчникъ изрови и сърпша по почнатия си методъ и редъ. Може да се правятъ много и разнообразни критически бѣлѣжки за това дѣло; но едно остава безспорно, че, сега, както е завършен то, всѣки у насъ ще прибѣгне къмъ него за всевъзможни филологически, битовни и правни справки.

Въ цѣлия рѣчникъ влазятъ 67.358 заглавни рѣчи и при тѣхъ за примѣри разни изречения до 26.400 и отъ-слени отъ народни пѣсни 4036, други изречения, които сж особенность на езика на 4100, пословици до 15,500, а въ това число и нѣколко клетви и гатъчки, и около 2200 кръстни имена.

Сравненъ съ рѣчника на Дювернуа, Геровиятъ р. е два пъти по-голѣмъ, като по букви го надминава, ако и по страници сте на Д. да изглежда по-дебелъ.

Въ едно послѣсловие г. Панчевъ ни дава нѣколко важни и интересни обяснения: за правописанието, което и той признава за несъвършено; за източниците, отъ които той посочва голѣма часть, а на мѣстото не сж посочени за да не се отрупва изданието. Той небрежа справедливо и обосновано нѣкои отъ нападкитѣ на Дринова за рѣчника.

Накрай г. Панчевъ кани „всички любители на нашата рѣчь" да му пратятъ поправки и бѣлѣжки, що би намѣрили за нужни. Той ще ги вземе въ вниманіе при едно „особено допълнение, дори ще влѣзатъ и всички непълноти, които му посочи критиката."

Рѣчникътъ на Герова ще бѫде за дълги години една настолна книга за всѣки пишащъ българинъ, за всѣки учитель, за всѣки любитель на бълг. рѣчь.

С. О. Б.

Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, издава Бълг. Кн. Дружество. Книга XX. (Нова редица, книга втора). София. 1904. — Би трѣбало да се пише много обширно за да се каже заслужваното за тоя „Сборникъ". Малкото страници на „Бълг. Сбирка" не допущатъ това, та ще се задоволимъ съ къси думи.

Първата статия е на г. Б. Цоневъ. *Диалектни студии. I. Поправки и допълнения къмъ Милетичевата книга Das ostbulgarische.* Г-нъ Милетичъ, по поржчка на Виенската академия, трѣбало да изучи *черноморскитѣ български говори.* И той извършилъ задачата си, като я разширочилъ значително и като разгледалъ всички източни говори. Трудътъ му е печатанъ на нѣмски въ Виена, 1903 год., съ една карта. Г-нъ Цоневъ сега не само разгледва, но и допълня тоя важенъ трудъ на г. Милетича. Въ много нѣща Ц. не се съгласява съ автора. Тѣзи много нѣща сж и въ формата на студията, и въ сжществото. Додѣто г. Милетичъ дѣли самитѣ изт. говори споредъ *членната* имъ форма на сѣверо-изт. и юго-източни, като балканскитѣ причислява къмъ юго-изт., г. Цоневъ ги дѣли споредъ *ѣ* на сѣверо-изт. и юго-изт., а балкан. причислява къмъ сѣверо-изт. Г. Ц. намѣрва, че „дѣлидбата" на г. Милетичъ има много несгодности и ги посочва. Споредъ обширното изложение на г. Цоневъ излазятъ нѣкои несгоди; но това е работа на специалиститѣ да се произнесатъ, кой е правъ. Ние само констатираме факта. Г-нъ Цоневъ е допълнилъ съ голѣмъ брой свѣдѣния и данни труда на г. М-ча по въпроса, които, споредъ автора, трѣбаше да се освѣтлятъ, изложатъ или поне поменатъ. Особно по говоритѣ въ Родопския край, много важенъ не само въ лексико-филологическо, но и въ битовно-юридическо отношение, г. Ц. поправя и допълня твърдѣ много г. М.

Статията на г. *Д. Мирчевъ: Бѣлѣжки по прилѣпския говоръ* е лично непосрѣдственно изучване, а въ сжщото врѣме и едно допълнение на публикуванитѣ нѣща на бр. Миладинови, К. А. Шапкаровъ, а и едно поправяне на г. М. К. Цепенковъ. Трудътъ засѣга 1. фонетика; 2. морфология и 3. синтаксиса.

Г-нъ *Хр. П. Стоиловъ* съобщава *Звуци, форми и образци.* Горно-джумайски говоръ (по програмата на Д-ръ Б. Цоневъ).

Г-нъ *Б. Дяковичъ* пише: *Археологически излетъ въ крайдун. България.* Г-нъ Д. почналъ по-рано и продължилъ изучванията си въ 1900 г. Излишно е да се обеснява голѣмата важность на тия съобщения. Авторътъ тръгва отъ София—Мездра, за да прѣмине прѣзъ Враца, и по край Балкана, да стигне въ Берковица, Фердинандъ, Кутловица и отива „да се вмъкне въ безбройнитѣ гънки на Стара-Планина". Дѣ що плоча, камъни надписи, фрагменти, серкофаги, черковища надписи е срѣщналъ г. Д., той ни ги прѣдава грижливо. И то сж все римски и византийски (рѣдко) остатки, съ малки изключения. Напр., двѣ чаши, една отървана отъ ржката на златари, и двѣтѣ позлатени и отъ ковано чисто сребро, съ форма на камбани, добрѣ изработени, носятъ едната чисто славянски, другата римско-славянски надписи.

Г-нъ *В. Н. Златарски* печата: *Житіе и жизнь преподобнаго* отца нашего Ѳеодосія, иже въ Тръновѣ, постиничествувавшаго, съписано

свѣтѣйшимъ патрѣархомъ Константіна града кіръ Калистомъ". Това е единъ пъленъ прѣписъ споредъ рилския панигирикъ, гдѣто то заема листа 282—294. По-ранното издание отъ Бодински на сѫщото житие е направено споредъ единъ ржкописъ на Х. Даскаловъ, прѣписанъ въ Килифарския мънастиръ (1859, г.) по ржкописъ на извѣстния о. Спиридонъ, авторъ на „Исторія во кратцѣ о болгарскомъ народѣ словенскомъ." Въ едно кратко прѣдисловие г. В. З. обеснява историята на ранното и сегашното издание. Изданието на г. З. е издадено съ подлинейни посочвания варианитѣ у Бодински и о. Спиридона. Въ края има показалецъ.

Градъ Враца (приносъ къмъ историята му) отъ Иорданъ Г. Георгиевъ е не само 1. историята на Враца отъ основание до сега; 2. но и нѣщо по *дѣрковното дѣло въ Враца*, въ което сѫ изложени прѣписи отъ писма и други документи. Това обстоятелство е отрупало статията съ много материали, но тѫ никакъ не освѣтлява историята на гр. Враца. Такивъ необработени материали е добрѣ да се печататъ отдѣлно.

Интересни сѫ и твърдѣ важни *„Споменитѣ отъ моето учителство въ Прилѣпъ" отъ Никола Ганчевъ Енчеровъ*, ако и да сѫ най-много проточени. Авторътъ ни запознава съ своитѣ непосрѣдственни наблюдения, прѣживѣни нѣща въ Прилѣпъ за дълги години. Той довежда споменитѣ си отъ 1866 г. до освобождението, когато той напуска Прилѣпъ и идва въ България.

Върви много на фауна, флора, па и на минералогията въ нашенско. Сравнително съ тѣзи отдѣли на нашата отечествена наука сѫ внесени най-много приноси. Сега такива ни даватъ: г. *С. Юраничъ. Приносъ къмъ българската фауна на стоногитѣ*;—2. *Ив. К. Урумовъ. Трети приносъ къмъ българската флора*;—3. *Б. Дадидовъ. Приносъ за изучаване флората на Шуменски окрѫгъ.*

Прѣисторията на България е малко засѣгана. Ето защо трѣбва да се похвали усилието на г. Р. Поповъ, който като „приносъ къмъ нея" ни дава описание на „Пещеритѣ въ Търновския деревнтъ, селището при Мадара и пещеритѣ надъ Шуменъ."

Подъ особенно заглавие има рубрика „Материали", при все, че много отъ онова, което е и въ рубриката „Наученъ Отдѣлъ" смѣло може да се прѣхвърли въ „Материали", които тои пѫть се прѣдставляватъ отъ: „Писма отъ П. Р. Славейкова;"—Материали за рѣчникъ по велешки говоръ отъ Д-ръ Ив. С. Георгиевъ; — Характерни думи изъ говора на банатскитѣ българи;—Юридически обичаи въ Варненско отъ Н. Поповъ;—Български юридически пословици отъ Х. Пегевъ.

Славейковотѣ писма сѫ важни повече като приносъ къмъ автобиографията и вѫтрѣшната му дѣятелность. Малко принасятъ тѣ за историята на врѣмето си; но и това малко не е безъ цѣна.

Бѣлѣги сѫ доста юридическитѣ приноси; но при нѣмане подобри, редакцията е направила много добрѣ, че ги е печатала. Тѣ заслужаваха това за да има що-годѣ да застѫпи отсѫтствующия съвсѣмъ отдѣлъ на общественно-философскитѣ науки.

С. С. Бобчевъ.

Ц. Бакаловъ (Церковски) — *Полски пѣсни*, избрани стихове. Издание на Ст. Георгиевъ. Варна. п. 2 л. стр. 218.

Стихотворната сбирка на Ц. Б. прѣдставлява, — което е една рѣдкость у нашитѣ стихотворци,—нѣщо завършено, издаваще добрия вкусъ на автора; па и самитѣ отдѣли на сбирката прѣдставляватъ едно цѣло. Тукъ се срѣщатъ стихотворения, пълни съ нѣжность, искреното любовно чувство на идеалний юноша, което по-послѣ постепенно се замѣня отъ грубостьта и реалностьта на живота; въ послѣднитѣ стихове вече личи явно какъ реалното изпълва всичко, като изтиква на заденъ планъ идеалното; и най-послѣ силата на таланта ярко е въплотилъ онова състояние, въ което се намѣрваме, когато наближимъ да стжпимъ прѣдъ прага на вѣчностьта. Почти всички пѣсни ималъ дъха на полскитѣ цвѣтя, усладенъ отъ мелодичностьта на пѣнието на полскитѣ птици. Лекиятъ, непринудителенъ стихъ, приятната мелодия сж онии орждия на автора, които сж способни да направятъ, да създадатъ отъ най-обикновеното въ живота нѣщо необикновенно. Нѣкои отъ пѣснитѣ на Ц. Б. не сж въ състояние да разтръгнатъ издъно душата, но затуй пъкъ тѣ, подобно на лекия зефиръ, успокояватъ, ободряватъ духа, тѣ сж отъ рода на ония характерни художествени произведения, които, поради своята лекота и звучность, не позволяватъ голѣмо вдълбочаване. По много отъ пѣснитѣ на Ц. Б., за да се изпита всичката имъ прѣлесть и всичкия ароматъ, трѣбва да се принесемъ въ оная атмосфера, при които сж били създадени.

Сбирката „Полски пѣсни" прѣпоржчвамъ на онѣя, които би желали да получатъ истинската художествена наслада. Изданието е хубаво. Не липсватъ и граматически грѣшки, но вижда се, че се дължатъ, отчасти поне, на печатницата.

Росицки.

---

2. Нови книги.

Получиха се въ редакцията слѣднитѣ книги и отпечатъци:

В. Н. Златарски. Дѣйностьта на Д-ръ К. Иреченъ въ България. (изъ С. Н. С. кн. LXVI).

Проф. Н. Цоневъ. Диалектни студии. (изъ Сб. Н. У., кн. XX).

Н. Начовъ. Къмъ историята на новобългарската библиография. (отъ Сб. въ честь В. Н. Ламанского 1905).

В. Н. Златарски. Житіе и живѣ преподобнаго отца нашего Ѳеодосія. (изъ СНУ. кн. XX).

Г. Бялевчевъ. Неизвѣстни турски документи о сръбском уставку 1805 и 1813. (изъ „Српском Ки Глас" кн. XIV)

XXI. Отдѣлъ имени Ал. Александровича Боровко. (Катал. одес. город. публ. библиотеки, т. 4.).

Отчеты о засѣд. Имп. любит. древн. письменности въ 1902 - 1903 году. (Памятники древн. письменности и искуства CLIII и CLVI С. П. б. г. 18.

Стеван Сремац. Из книга староставних III. *Војслав Травуљанин.* (стр. 71 у Новом саду, изд. Матице Српска. 1905).

Г. П. Стматовъ. Избрани очерки и разкази (томъ I, 176, 1905 г. — Солунъ, п. 1·60 л.)

Д. Божковъ. Книгата и читателятъ. (II изд., София 1905, 67, п. 40 ст.).

Я. А. Коменски. Велика дидактика. (София, 1905, 308, п. 2·50 л.).

Книга—премия на сп. „Библиотека". — съдържа: 1) В. Г. Бѣлински — „Литература. Поезия. Театъръ", 2) Лео Белмонтъ — „Животъ Сѣнь", София, 1904—1905 г.

Д-ръ Н. Николчовъ. Годишникъ на педаг. училища въ България за уч. 903/904 г. Прегледъ на „Уч. Прегледъ", г. X. Стр. 52. София 1905 г.

Училищна Хигиена, год. I, № 2. Прег. на „Уч. Прегледъ". София, 1905.

Отъ проф. Д-ръ Ив. А. Георговъ. III. Изворовъ средновѣкарски паметници отъ XIII вѣкъ, отъ Д-ръ Л. Малетичъ. IV. Спомоситѣ образованиятъ въ източнитѣ и западнитѣ въ централнитѣ Балканъ и на кои отъ тѣ планини, отъ Георги Н. Закордски. V. Нѣщо и сѣмнѣ: „Мати Сербія" монографія, отъ А. Теодоровъ Балъ; — Хаджиборейчетѣ, отъ Г. Б. Кожаровъ; — Едно писмо на Раковски, отъ Калайдовичъ; — К. Христовъ. Самодивски пѣсни, записаха А. Теодоровъ Балъ, Стилиановъ отъ П. Б. Жеровъ, рецензиръ Д-ръ К. Кръстевъ; — М. Д. Малобашевъ. Сирма, отъ пом. на въдалъ, рецензиръ М. К. Сарафовъ и К. Д. Ангаровъ.

—

Русскій Филологическій Вѣстникъ. 1910, № 1. Нѣщо родно на К. Бероя, Варшава. Въ тая кодъ нова редакция вмѣсто нѣщо доста интересно и за насъ нѣщо. Тамъ сѣ отстоятъ по нѣщо рецензиръ, на Я. А. Ромашевъ, Г. Ивановъ и др. Б. Попрѣдовъ рецензиръ: Нѣщо [illegible] отъ Б. Ѳедоровъ, Тамъ.

—

Русскій Мѣсяцъ. [illegible]

Гдѣ се почна тераторанта на славянитѣ, сосредъ Юрдана, отъ Ю. Кулаковскій; Херберъ Спенсеръ като антифилитъ отъ Деболичій; Седнатѣ реформи въ Литово—руската държава отъ Дашкевичъ Запольскій. Въ хронитѣ сѣ нѣщо отъ Романовъ за книгитѣ на Барановъ: Хрестоматия по старо славянски и руски книги и на Н. Поповъ за славяноитѣ старини отъ Д-ръ Пидеръ.

—

Русскій Вѣстникъ. Корреспонденциитѣ на Ивановъ между другитѣ отъ Холмъ, Съдружиятъ [illegible] у Чехитѣ; М. Петровъ нѣщо [illegible] „Любовь Шилоховъ"; Н. Б. [illegible] „Поводирь-[illegible] и [illegible]". Интересна е [illegible] отъ М. [illegible] и [illegible] отъ Б. [illegible]. Тамъ нѣщо [illegible] на Сологубъ [illegible] „Въ [illegible]".

—

Вѣстникъ Литературы. [illegible]

интересно съдържание. Послѣдната получена у насъ хиляда книжка на двадесеть и петъ годишнината му съдържа осемнадесеть разнообразни рубрики, между които голѣма часть засѣгатъ сегашния и минералъ животъ на словенцитѣ. И белетристическата часть не се отдалечава отъ сѫщитѣ сюжети. Въ тази книжка ний срѣщаме между друго, статията на Д-ръ Томишекъ по двадесеть и петъ годишнината на „Люблянски звонъ", подъ заглавие „Четвѣртъ столѣтие славянска рѣчь, на отбрана". Въ „Книжовнитѣ новости" се разглеждатъ сѫчиненията на Керникъ, на Ив Цанкаръ и др.

—

Славянскія извѣстия. № 4 1905 год. редактирани отъ професоръ Короблевъ. Съдържа: *А. Кирѣевъ* за злобата на деня отъ славянофилско гледище. *Л. И. Лобовъ.* Достоевски и неговото славянофилство; *Щербаченко*, Писма на западно руския дворянинъ. *А. И. Яцимирски* пише къмъ историята на румжно-сръбското братство. *Крамаржъ* за *Русия* е рефератъ изъ статията на Крамаржа „Руската задачи". Библиографията въ тъзи книжка съставена прѣимущественно отъ г. Ильински засѣга Полския свитъ славянски, Рагускиятъ статутъ, издаденъ отъ Богишича и Иречка и Статии по славянопѣдѣнието, които издава Императорската академия на науките и др.

Какво става по свѣта?

I. Въ нашенско.

Общъ погледъ.

На гледъ нищо особено не става въ нашенско; въ дѣйствителность ние имаме постоянно или некрасиви, или непонятни, за да не кажемъ ненормални явления. Князътъ отсѫтствува. Той има сега резиденцията си въ Мантонъ. Отъ тамъ ходи въ Лондонъ да се срѣщне съ краль Едуарда; послѣ отиде въ Парижъ; сега се готвѣлъ да иде въ Римъ. Княжеската челядь е цѣла въ Мантонъ. Въ София сѫ министритѣ, и не всички. И тѣ ходятъ постоянно. Министръ-прѣдседателятъ отиде въ Мантонъ *на докладъ*, на докладъ по държавни работи; г. Петковъ обикаля по избори и може да се похвали, че той, съ полицията си, спечели четиритѣ частични избори, що станаха на 20 мартъ въ пещерско, пловдивско (селско), еленско, шуменско. Популяритѣ кандидати пропадниаха; избраха се назначенитѣ отъ правителството. Но това не е и толковъ важно, при другитѣ по важни явления, на които ние нѫждаме само послѣдствията, безъ да знаемъ причинитѣ и условията на развитие. Думата ни е за македонския въпросъ, за турско-българскитѣ, българско-сръбскитѣ отношения. Турция се въоружава до зѫби; Македония пищи канески; Начовичъ вече не говори нищо за мъртвороденото си отроче, наречено турско-българско съглашение. Той само се оплаква, че отъ ядо имадо и поядо и сочи таинственно на виновницитѣ на ставащитѣ всѣки день опасни турско български отношения. Та и съ сърбитѣ ние почнахме една митическа война, откакъ се приготвящахме, откакъ Ризовъ биде награденъ за извършеното ужъ съглашение. Вчера съглашение, днесъ война, макаръ и митическа?! Разбирате ли ние нѣщо отъ българската политика? Питайте привидитѣ ѝ ржководители, ако ви говорятъ всерено и тѣ ще се закълнатъ, че нищо не разбиратъ.

II. Въ славянскитѣ земи.

Въ Русия, Сърбия и у словацитѣ.

Буйното движение за реформи въ Русия не само не е утихнало, но завзема по дълбоки пластове и по-широки размѣри. Редомъ съ смутитѣ, които произвеждатъ интелигентнитѣ слоеве, появиха се за жалость такива и срѣдъ занаятчийскитѣ, а напослѣдъкъ прихващатъ и земледѣлческитѣ работници. Това, което е извънредно скръбно, то е че не се чака свършването на войната, а се бърза, и това бързане проявено въ метежи, руски и инородчески, въздѣйствува естествено и на лошия вървежъ на войната. Както се знае, съ указъ отъ 18 февр. царьтъ покани министра на вътр. работи да обсѫди въпроса за едно съвѣщание, което да се произнесе какъ да стане свикването на земско прѣдставителство. Въ Прав. вѣст. отъ 16 мартъ се появи едно съобщение, че министрътъ утвърдилъ прѣдварителнитѣ положения за свикването на нар. прѣдставителство. Тѣзи положения ще се изучатъ отъ министерския съвѣтъ и окончателно разработятъ. Въ два три мѣсеци се казва, че всичко ще бѫде готово. Но нетърпеливитѣ недоволници въ Русия не чакатъ. Тѣ искатъ веднага въ Русия единъ европейски парламентъ, като твърдятъ, че това било едно много лесно нѣщо. Крайнитѣ вѣстници пишатъ буйно и съ това улесняватъ задачата на недоволнитѣ полици и други инородци. Изъ руския общественъ животъ нема помѣнемъ и искането на групи столични свещеници за необходимостьта да се промѣни руското църк. управление за която цѣль да се свика единъ помѣстенъ съборъ. Вече се приело по начало свикването на този съборъ и за провъзгласяването на патриаршия въ Русия.

Въ официалнитѣ „Сръбске Новине" е напечатанъ закона за сръбския университетъ. Вслѣдствие на това въ тая бивша велика школа станаха коренни промѣни въ цѣлия академически персоналъ. Не само това, но както се учимъ, откриването на забавения лѣтенъ сесестръ ще стане съ особенъ блѣсъкъ въ присѫтствието на крали, министри, професори и публика. За ректоръ е избранъ и утвърденъ Симо Лозаничъ, за протректоръ Сава Урошевичъ, за декани Цвиичъ (филолог. фак.). Н. Станешовичъ (тех. фак.), Мил. Радовановичъ (прав. фак.).

(Г.) Словацитѣ, както и другитѣ не маджарски народности въ Унгария, прѣзъ послѣднитѣ 10 години водѣха пасивна политика и само въ послѣдньо врѣме у тѣхъ се зароди мисъльта, че е необходимо и тѣ да участвуватъ въ парляментарния животъ на страната. Прѣзъ послѣднитѣ два избора за членове на парламента словаци, румани, сърби налѣзоха съ свои национални кандидати. Послѣднитѣ избори се указаха най-благоприятни за румунитѣ на чело съ способния адвокатъ Д-ръ Годжу, който зае видно мѣсто въ обединителния клубъ на национальнитѣ депутати отъ парламента. Програмата на този клубъ е напълно демократическа. Главната точка отъ неговата програма е признаването равноправность за всичкитѣ населяющи Унгария народности. Прѣдъ видъ на това, че и между маджаритѣ могатъ да се помѣнатъ депутати като Сечени, Етвеш и Мочари, клубътъ е раз-

положенъ да приеме въ своитѣ редове и такива маджарски депутати. Д-ръ Годжа се мачи да организира своитѣ единомишленици въ противоположность на старата „Свето Мартинска“ организация. Центръ на новата организация нѣма да бѫде св. Мартинъ, а Буда-Пеща, гдѣто постоянно живѣятъ около 40,000 словаци. Пеща е билъ такъвъ центръ до 70 год., когато словацкитѣ водители прѣнесоха своята дѣятелность въ Св. Мартинъ. Годжа издава и в. „Sloven Tyždenník“, който има около 7,000 абонати, число съ което могатъ да се похвалятъ само правителственитѣ словацки издания раздавани на народа безплатно. За печатането на този вѣстникъ и на другитѣ издания за народа, Годжа, заедно съ съмишленицитѣ си, отвори въ Пеща и словацка печатница. Печално е само, че новата организация се отнася враждебно къмъ старитѣ водители на народа въ св. Мартинъ.

III. На чужбина.

Германия и марокския въпросъ. — По маджарската мѫтническа самостоятелность. — Черковата и държавата въ Франция.

Отиването на германския императоръ въ Танжеръ се обсѫжда извънредно живо отъ французкия и нѣмския печатъ. По поводъ на този въпросъ влиятелниятъ френски в. „Temps“ казва: Извѣстни англо-марокски кръгове, къмъ които принадлежи и танжерския кореспондентъ на „Times“, Гарисъ, се опитватъ да прѣдставятъ отиването на германския императоръ Вилхемъ въ Танжеръ като начало на нова насока на германската политика, въ Мароко, противъ англо-французкото съглашение. Тѣзи твърдения, заявява „Temps“, съвършено противорѣчатъ на истинското положение на нѣщата. Отношенията на Германия спрѣмо англо-французкото съглашение, по отношение къмъ Мароко, се опрѣдѣлятъ лесно. Германия има въ Мароко голѣми търговски интереси; нейната търговия сега се възкачва на 40 милиона. При такива условия много естествено е, германското правителство да иска да запази интереситѣ си въ този моментъ, когато между Франция и Англия се водятъ преговори за Мароко, и именно затова графъ Бюловъ заяви въ райстага, че „интереситѣ на Германия въ Мароко, както и на всѫдѣ въ Срѣдиземното море, носятъ чисто икономически характеръ. За Германия е отъ първостепена важность запазването на реда въ тая страна и никакъвъ конфликтъ между Германия и други държави не може да произлѣзе за политически интереси въ Мароко“. До сега поведението на Германия по дадения въпросъ никакъ не се е измѣнило и нищо не оправдавтревожнитѣ телеграми на кореспондента на „Times“ — Гариса, който се мачи по всѣкакъвъ начинъ да докаже че отиването на Вилхелмъ II. въ Танджеръ може да укрѣпи германското влияние въ врѣда на французкото и по този начинъ да повредѣ на Франция. Икономическитѣ интереси на Германия изискватъ запазването на реда въ Мароко. Марокскиятъ въпросъ въ никой случай не може да бѫде причина за недоразумѣния между Франция и Германия, безъ да се

гледа на желанието на нѣкои кралгове да прѣдизвикватъ тѣзи осложнения. При всичката авторитетность на тѣзи думи има и нѣкои бѣдѣзи, които не го потвърдяватъ. Германскиятъ императоръ посѣти Танжеръ. Остана тамъ всичко часъ и половина и замина за Неаполъ. Той не биде посрѣщнатъ отъ марокския султанъ. Това се тълкува рано, както се тълкуви и рѣчьта му, че Мароко е свободна земя за „всѣка търговия."

Австрийскитѣ землевладѣлци много спокойно и скептически се отнасятъ спрѣмо маджарскитѣ искания за митническа независимость. Въ сѫщность Унгария, като прѣимущественo земледѣлческа страна и съ промишленость главно селскостопанска има по-малко основание да мечтае за митническо отдѣляне отъ Австрия, отколкото тая послѣдната. Само политически причини подбуждатъ маджаритѣ къмъ тоя родъ мечти. Органътъ на унгарскитѣ земледѣлци „Хазинка" прѣдупреждава съотечественицитѣ си отъ увлечения. Селското стопанство въ Унгария прѣживява тежка криза. Селско-стопанскитѣ работници все повече и повече подпадатъ подъ влиянието на социалиститѣ, що налѣзватъ вече на сцената. Емиграцията въ Унгария имала застрашителни размѣри и наистина прѣдставлява една опасность за дръжавата. Така напримѣръ само въ първитѣ числа на м. мартъ заминалъ отъ Фиуме за Америка около 3000 души славяни отъ Унгария, а друга часть отъ емигрантитѣ се отправили за Америка отъ германскитѣ пристанища. До сега се изселили почти исключително само словаци и хървати, но въ послѣдньо врѣме това изселническо движение е обхванало и Банатъ, една отъ най-богатитѣ области на Унгария. Опасностьта отъ обезлюдяването на Унгария става още по-ясна, като се има прѣдъ видъ, че само прѣзъ м. декемврий сѫ се преселили отъ Унгария въ Сѣверна Америка около 1900 души.

Унгарската статистика вече е отбѣлѣзала слабото нарастване на населението. Има общини, въ които училищата сѫ затворени по липсата на достатъчно число дѣца, въ които има голѣмъ недостигъ въ наборитѣ. Тѣзи свидѣтелства на разлагането на селския бытъ добиватъ още по-голѣмо значение, ако се припомни, че отъ 19,255,000 души жители, около 13 милиона се занимаватъ съ селско стопанство. По официалната статистика на Унгария, отъ 2,800,000 селски стопанства, около 25 хиляди сѫ въ размѣръ не повече 200 моха (пространство). Отъ цѣлата повърхность на Унгария 324,851 кв. килом. само 159,000 кв. кил. се обработватъ отъ земледѣлцитѣ. По-голѣмата часть отъ това пространство се обработва отъ голѣмитѣ землевладѣлци. Ако раздѣлимъ домакинствата по голѣмината на обработваната земя, ще получимъ, че домакинства, които обработватъ повече отъ $6^1/_2$ хект. сѫ 295,800 т. е. по-малко отъ $10^0/_0$ отъ всичкитѣ домакинства. Числото пъкъ на домакинствата съ обработвана земя повече отъ 2 хект. е 500,000 т. е. $18^0/_0$. По такъвъ начинъ малцина, че повече отъ 1 милионъ домакинства притежаватъ по-малко отъ 2 хектара. Унгарското селство явно изпада, прѣвръщи се въ пролетаритѣ, който търси спасение задъ океанъ. И ето въ такъвъ моментъ

на стопанско разложение на страната, нейнитѣ политици се грижатъ за отдѣлването ѝ отъ Австрия...

Французката камара на депутатитѣ се занимава съ законопроекта за отдѣлянето на черквата отъ държавата. Републиканското болшинство изглежда да е твърдо рѣшено да свърши веднъжъ за винаги съ тоя въпросъ. До сега камарата систематически отхвърля, съ грамадно болшинство, всички прѣдложения за отлагане на дебатитѣ. И отъ сега може да се каже, че ако камарата дѣйствува съ сѫщата послѣдователность, законопроектътъ ще бѫде приетъ. Докладчикътъ на комисията, която разглежда този законопроектъ, Бриванъ, привлече вниманието на камарата върху обстоятелството, че Франция прави въ тоя отношение първи опитъ въ цѣла Европа. Наистина принципътъ за отдѣлянето на черквата отъ държавата е осѫщественъ въ Съединенитѣ Щати, въ Мексико, въ Куба, въ Елвадоръ, но въ такава остра форма, въ каквато се прѣдлага въ Франция, той никога и нигдѣ не е билъ прилаганъ. Бриванъ приема, че отдѣлянето на черквата отъ държавата е по-необходимо въ католическитѣ страни, отколкото въ протестантскитѣ. Протестантизмътъ, по своята природа, е по-свободолюбивъ и по-добрѣ се приспособява къмъ мѣстнитѣ национални условия, отколкото католицизмътъ. Католическата черква, по признанието на нейнитѣ епископи, е твърдѣ нетърпелива и абсолютна и желае да владѣе не само надъ отдѣлния человѣкъ, но и надъ цѣлото общество. Ето защо държавата не може да се отнася равнодушно къмъ такава сила. Клерикалитѣ протестиратъ противъ законопроекта, защото той отнемалъ на черквата правото на собственость върху храмоветѣ и земята. Но извѣстно е че великата революция отъ 1793 год. провъзгласи владѣнията на черквата за държавна собственость, което е признато и въ конкордата (чл. 12). Така че съ новия законопроектъ не се нарушаватъ никакви права на черквата. Проектътъ е съставенъ така щото интереситѣ на католическото духовенство да не страдатъ.

Духовенството, както католическото така и всѣко друго, което до сега се поддържаше отъ държавата, като получаваше заплата отъ сега нататъкъ ще бѫде съвсѣмъ свободно отъ всѣкаква свързка съ държавата, обаче то, по необходимость, въ своитѣ дѣйствия ще бѫде подчинено на държавния надзоръ.

Г.

Руско-японската война.

Изъ обсадената крѣпость.

Пъргавият кореспондентъ на парижкия „Matin“, Марселъ Семетъ, се бѣ опиталъ още прѣзъ есеньта на миналата година да пробие блокуса на японцитѣ и влѣзе въ обсадения Портъ-Артуръ. Тогава, обаче, той падна въ примката на японцитѣ, които, безъ да му причинятъ нѣкаква пакость, пустнаха го, като му поржчаха да се

върне въ Чифу. Трѣбва да се забѣлѣжи, че в. „Matin" не е твърдѣ приятелски настроенъ къмъ руситѣ.

Тази новелушка не обезкуражи, обаче, кореспондента. Слѣдъ като се запознаха единъ день въ Чифу съ прѣдприемчивия американски кореспондентъ Емерсонъ и се отнесоха съ него, двамата кореспонденти, въоръжени отъ мѣстата, пробиватъ блокуса и съ една китайска джонка се вмѣкватъ въ Портъ-Артуръ.

Тоя се случи нѣколко дни прѣди прѣдаването на крѣпостьта. Командантътъ на миноносеца „Отважный", капитанъ Лесчински, не сѣобщи особено нѣщо на Семетъ. По всичко се виждаше, че му бѣ поръчано да нѣма строго тайна.

— Нашѣ балтийската ескадра е още въ Либава? Я вижъ, я вижъ! Тя надали ще може да влѣзе въ часъ повече отъ 8 или и вслѣдствие на туй нѣма да бѣде тукъ по-рано отъ края на декемврий; та той нѣма дали тѣзи дни или нѣма начинъ да ѝ устроятъ нѣкоя пречка. Само корабъ може да оцѣли сигналитѣ, но може да срѣщне такова една ескадра по пътя си. Нѣмъ вѣрваме, обаче, че всичко ще върви добрѣ... Ахъ тоя пътъ, тоя пътъ!

Семетъ изказалъ желание да поговори съ адмирала Ухтомски.

Офицерътъ замълчалъ и кореспондентътъ се сѣтилъ, че казалъ глупость.

— Надъ главата му висѣ присада. Адмиралу Витгефту бѣ поръчано при какъвто и да бѣло условия, да се присъедини къмъ владивостокската ескадра; Ухтомски, обаче, слѣдъ смъртта на Витгефта, върна, въ заповѣдьта, корабитѣ обратно въ Портъ-Артуръ.

* * *

Семетъ прѣдаде писмата си на генералъ Стеселя.

Генералътъ го приема.

— Какви новини?

— Японцитѣ прѣвзели Ляоянъ, генерале.

— Какво казвате? Ляоянъ ли? Не, това не е възможно! Отъ дѣ накадѣ, Куропаткинъ тамъ? Ние знаемъ, че той е близо, че той се ближи... Ний очаквахме, че днесь-утрѣ, ще го видимъ тукъ... На какво трѣбва да се уповаваме вече? На какво?

Генералътъ бързо закрачи по стаята. Изгледътъ му бѣ страшенъ.

— Колко сж били нашитѣ при Ляоянъ? По малко отъ японцитѣ?

— Почти въ равни количества, генерале...

И при все това нашитѣ отстъпили? Какви сж тѣзи работи? Ами балтийската ескадра?

— Приготовляватъ я.

— Кадѣ е сега?

— Въ Либава, генерале.

— Въ Либава! Въ Либава! — изпика генералътъ и се улови за главата. Въ Либава! Боже мой, и това ли дочакахме, щото единъ прѣворосенъ день да се основемъ плѣнници въ Нагасаки! Ами че ние не можемъ вече да противостоимъ.. Нѣмаме патрони; имаме само колкото за една атака. Снарядитѣ отъ опрѣдѣленъ калибъръ се сѫщо

привършиха. Това е страшно! Решени сме да се биемъ до край, а пъкъ надежда за спасение отъ никждѣ? Какъ ще да избѣгнемъ отъ катастрофата? И генералъ Стесель бързо крачеше, като съ треперящъ гласъ постоянно повтаряше: Люнянъ... въ Либава!..

Героятъ на Портъ-Артуръ се тръшна въ единъ фотьойлъ, близо до писалищната маса и се улови за главата. Погледътъ му се спрѣ върху една само точка, като че тамъ търсѣше нѣщо.

Всички млъкнахме: прѣдъ насъ стоеше Титанъ, върху когото бѣ се повалила планина.

Стеселъ постоянно вѣрваше, че ще му се дойде на помощь по суша или по море.

И отъ веднажъ всичкитѣ му планове осуетени!

* * *

Сѫщиятъ день Семетъ бѣ поканенъ на обѣдъ при генерала Стеселя. Присѫтствуваха и дами, жената и дъщерята на генерала.

Обѣдъ, просто спартански: оризенъ хлѣбъ, бифтекъ отъ конско месо, консервирани риби, ориз, сливи. Питиета: квасъ и чай.

Обѣдвахме подъ звуковетѣ на „битвената музика". Отъ врѣме на врѣме се чуваха варивове и пищения на шрапнели въ въздуха.

Недалечъ отъ насъ се пръсна граната. Отъ единъ отъ прозорцитѣ на трапезарията се срутиха стъкла.

Госпожа Стеселъ повика слугата, и като че нищо не се е случило, заповѣда му да прѣмете стъклата.

Между това, госпожица Стеселъ налива спокойно чай на присѫтствуващитѣ.

— Привикваха на тѣзи работи! — обясни съ усмивка генералътъ. И като се обърна къмъ жена си, добави:

— Ще трѣбва да го залѣпимъ съ книга; трети пѫть вече го чупатъ; не струва да го правимъ отново...

Каква горесть се криеше въ тѣзи прости думи!

Десеть минути слѣдъ обѣда, генералъ Стеселъ бѣ на конь. Отиде да прѣгледа позициитѣ.

Въ крѣпостьта има значително количество „водка", ала генералътъ не позволява да се дава на войската. За това пъкъ офицеритѣ пиятъ и употрѣбяватъ значително количество ликьори и шампанско.

За смъртьта въ Портъ-Артуръ се говори като за нѣщо съвършено обикновено.

— Днесъ билъ убитъ Х. — съобщи нѣкой.

— Ахъ?!

И това е всичко.

Семетъ се запознялъ и съ генерала Балашева, инспекторъ на болницитѣ.

За своитѣ „складове" и своитѣ „болници" Балашевъ обичалъ съ гордость да приказва.

Пътьомъ до болницата, френскиятъ кореспондентъ видѣлъ слѣдната сцена:

Младо момче се учи да ѣзди на велосипедъ, подпомогнато отъ единъ младъ офицеръ. Тукъ-тамъ падатъ гранати и — избухватъ. Пратъ и части отъ него се дигатъ въ въздуха, а младитѣ хора спокойно слѣдватъ работата си.

На тѣсни релси, скоро поставени, бѣрзи малъкъ вагонъ, пъленъ съ снаряди. Отвадъ вагона се тика отъ войници, а отпрѣдъ се тегли отъ извънредно хубавъ конь.

Кореспондентътъ е въ изторгъ.

— Този конь е отъ пирка! — обяснява Балашевъ. По врѣме на реквизицията земали всичкитѣ му коне. Имъ между тѣхъ екземпляри, които струватъ до 2000 рубли. Нещастникътъ отъ печаль се застрѣля...

Сметъ и Балашевъ стигатъ до едни тежки, голѣми порти; надъ тѣхъ тераса съ врѣпора на „Червения кръстъ".

— Вижте отъ терасата панорамата! — викалъ Балашевъ... Да-ли на дълго врѣме ще можемъ още да я гледаме отъ тука? — прибавилъ меланхолично.

Тону що казалъ тия думи послѣдва оглушителенъ трѣсъкъ. Отъ масивнитѣ порти се срутиватъ камъни.

Сметъ и Балашевъ влизатъ въ складоветѣ. На всички страни натрупани покривки, врѣварьки, мазуки — всичко събрано чрезъ реквизиция.

— Когато пристигнахъ тукъ — обяснява Балашевъ, нѣщо нѣмаше: складоветѣ бѣхи празни, а тъкъ войната бѣ почнала!

Въ другъ складъ голѣмо количество патерици, изкуствени крака, ракѣ: въ третъ — коли, брички — всичко потрѣбно за врѣмето на ранитѣ. И най-послѣ — ятелие — за потрѣбния плачъ.

— Всѣки день се приготовляватъ 80 — важливо добавя глава Балашевъ. И прѣдставете си, по нѣщо не стигатъ...

И Балашевъ показалъ кореспондента въ канцеларията, приспособена за болница въ двора. Ранените пиле се лѣкуватъ внимателно; или въ тѣхъ е послѣдната надежда. Отъ по-напрѣдъ се знаеше, че ще дойдатъ времена, когато ключе отъ пясъкъ пясъ ще струва много.

И тѣзи времена, увы! дойдоха. Конницитѣ бѣ разформировани, младитѣ мобилизирани въ нѣмецитѣ, а конетѣ имъ въ конницитѣ. Тъжно се прощаватъ конницитѣ съ своитѣ коне. Ала отчаяно положение на крѣпостьта слиха най-послѣ и тѣзитѣ вести...

О.

КНИЖОВНИ ВѢСТИ.

1. Въ славянскитѣ земи.

Въ областьта на книжнината, особно въ тая на изящната словестность въ Русия струва да се поменатъ сборницитѣ които издава редакцията на д-вото „Знание." Тукъ се появи по напрѣдъ разказа на Андрѣева „Червения смѣхъ", тукъ сега се появяватъ и двѣ важни нѣща, поне както ги цѣни руската свободолюбива критика, отъ общественото гледище. То сж разказитѣ на Максима Горки: „Въ тюрьмѣ" послѣ „Часы" и „Разказъ Филипа Васильевича". И тритѣ тѣзи разкази сж тенденциозни и, вѣроятно, това е, което придава голѣмата имъ цѣна за минутата на всеобщо, развълнуваното чувство въ Русия. Тѣзи разкази даватъ поводъ на г. Буценовски, критикъ на „Русь", да твърди, че несъмнѣно Горки бързо расте и върви напрѣдъ. Ако се сравнятъ новитѣ му произведения съ тѣзи прѣди 10 г., когато е почналъ, ще се види, че тридесеть и петь годишния Горки е направилъ грамаденъ успѣхъ и е станалъ по прибранъ и проницателенъ. И това слѣдъ десетгодишна литературна работа!

Графъ Толстой завършилъ нова драма „Задъ Кулисами войны". Драматическата цензура въ Русия я намѣрила несвоеврѣменна и за това запрѣтила даването ѝ въ рускитѣ театри. Авторътъ изпратилъ пиесата си въ Мюнхенъ за да се играе на западноевропейскитѣ сцени. Споредъ думитѣ на самия Толстой, той сега пише споменитѣ си за да не могатъ слѣдъ смъртьта му да даватъ за него разни лъжливи свѣдѣния.

На 15 януарий щѣше да се отпразднува 100 годишния юбилей на Харковския Университетъ, но прѣдъ видъ на тежкитѣ врѣмена, които прѣкарва сега Русия, празденството се отложи за 15 септемврий 1905 г. Въ сжщия день ще се открие паметникъ на основателя на университета—Карамзина.

Полската писателка *Елиза Оржешко* е написала новъ романъ: „И нека пѣсеньта заплаче".

Српски књижевни гласник въ послѣднитѣ си книжки завърши труда на нашия младъ историкъ г. Баласчева „Неиздати турски документи о српском устанку 1805 и 1813", които се напечатаха и въ отдѣлна брошура, 33 стр. Въ книжката отъ 16 мартъ има: въ прѣводъ на сръбски „Х. Димитръ" отъ Ботева; Конституционния въпросъ въ Сърбия отъ Сл. Ивановичъ. Въ политическия прѣгледъ се разглежда разцѣпването на макед. революционери и ходенето на нашия князь въ Лондонъ. Въ книжовнитѣ оцѣнки се разглеждатъ издаденитѣ въ Мостаръ „Кратке приче" на Ив. Вазовъ, прѣведени отъ С. А. Поповичъ въ „Мала Библиотека" 1904 г. Авторътъ на оцѣнката съобщава и нѣколко биографически данни за Вазова, когото нарича, „ако и да е писалъ по всички литер. родове, лирически поетъ, поклонникъ на всичко хубаво у човѣка и природата, най-пъленъ тълмачъ на народнитѣ стрѣмения и гордость, защитникъ на народната правда и свобода, съ една рѣчь, Вазовъ е отзивъ на народнитѣ болки и радости. Безпорна е и

неговата услуга, дѣто той технически усъвършенствува бълг. стилъ като даде образци изъ всички негови области. Вазовъ, прочее, е, макаръ че врѣмето спира неговия гласъ, пакъ единъ отъ най-изпъкналитѣ прѣдставители на бълг. книжовность, нѣнъ отецъ, както нѣкои го наричатъ". Рецензентътъ тази прѣводачъ едно, че не направилъ добъръ изборъ, съ което не прѣдставилъ добрѣ авторътъ прѣдъ сръбския свѣтъ, друго, че прѣводътъ му не е безъ грѣшки.

Бѣлѣжка брой 11 съдържа отъ Ив. Вазовъ „Нощь".

На 12 февруарий т. г. се помина Мирзой Шрепель, личенъ книжовникъ и хърватски ученъ. Той е оцѣнилъ прилично реализма на Джалский и Козирецъ. Ако и не славистъ той е посветилъ много отъ трудоветѣ си на славистиката. Важенъ неговъ трудъ е „Градиво за история на хърватската книжовность".

На 4 февруарий се отпразнува въ Варшава 400 годишнината отъ знаменития полски класикъ Николай Рей, който е живѣлъ и работилъ въ епохата на реформацията. По този поводъ сж били отслужени панахиди въ мѣстнитѣ евангелически черкови и сж произнесени проповѣди за заслугитѣ на Рей въ полза на черковата и полската литература.

† **Йосифъ Юраи Штросмайеръ**, знаменитъ хърватски патриотъ, архиепископъ Дяковски, югославянски меценатъ, български добросторецъ, членъ на Славянското Благотв. и други Дружества въ София, се помина на 27 того въ Дяково, резеденция на неговата епархия. Вѣчна паметъ на великия славянинъ!

Приключвахме тѣзи наши бѣлѣжки, когато узнахме, че въ Загребъ се свиква единъ съборъ отъ художници и книжовници. Свиква го вече съставеното дружество на югосл. художници „Лада". Г. г. Джалски и Флангешъ, художници-книжовници хървати, канятъ и книжовниии отъ Хърватско, Словенско, Сърбия и България. Съборътъ ще засѣдава 18—20 априлъ ст. стилъ.

---

2. Франция.

Художественото списание „L'Epreuve" е открило подписка за построяване въ Парижъ паметникъ на Левъ Н. Толстой. За скулпторъ е поканенъ князъ Трубецкой. Разбира се, това е извънредно голѣма честь за маститиия руски писатель и философъ. Французитѣ не се увличатъ лесно отъ чуждото и до сега въ Парижъ паметници на не французи има само три: тѣзи на Шекспиръ, Уошингтонъ и статуята на Данте.

Другъ комитетъ отъ прочути френски писатели, между които Емилъ Фаге, Викториенъ Сарду, Поль Бурже, Морисъ Бареси и др., отваря подписка за построяване паметникъ на прочутия романистъ Стандаль (Henry Beyle). Проектътъ за паметника е възложенъ на скулптора Роденъ.

Между новоизлѣзлитѣ книги, Henri Lavedan съ Baignoire 9 има заслуженъ успѣхъ. Това е сборникъ диалози, проникнати отъ граціозность, тънка чувствителность и проницателна ирония.

Sur la pierre blanche отъ Anatole France е единъ сборникъ исторически, политически и социални скици. Единственнятъ недостатъкъ на книгата е отекчителната дължина въ нѣкои пасажи, инъкъ то е най-добрѣ съчиненото произведение на прочутия френски романистъ.

На 24 мартъ н. с. се помина Jules Verne. Покойнятъ се е родилъ въ 1828 г. изучвалъ правото въ Парижъ, дебютиралъ много рано и много скромно въ литер. поле съ разкази и комедии. Но, сѫщинското му призвание се показало въ 1863 съ напечатването на научния му романъ „Петъ недѣли съ балонъ" (прѣведенъ и на български), който отведнъжъ го направи знаменитъ. Природната дарба, богатото въображение, съединени съ обширни знания по естественитѣ науки, помогнаха на Ж. Верна да създаде новъ родъ въ литературата. Слѣдъ успѣха на първия си романъ, В. почти всѣка година даваше на публиката новъ плодъ на своята неизтощима творческа сила Между романитѣ му нека споменемъ фантастичното „Пѫтуване на луната", „Дѣцата на капитана Грантъ" — печатани на български въ Пловдивския вѣстникъ „Б. Зора", „20,000 мили подъ водата" и др.

Sarah Bernard захвана да печата многоочаквания си мемоари въ новото енциклопедическо списание „Je sais tout".

Ses Ventres dorés, драма отъ Emile Fabre се игра въ Одеона. Искрено, силно, произведение на живописецъ на живота. Драмата е една изразителна и потресна картина изъ нравитѣ на финансиститѣ въ Франция.

Подъ заглавие „En Villégiature" французката фирма „Mercure de France", която вече е издала 4 тома отъ разказитѣ на Горкий печата неговитѣ Дачники.

---

3. Германия.

И тазъ година премията Грилпарцеръ получи Хауптманъ за своя „Бѣденъ Хайнрихъ." Елга, новата му драма, която се игра въ „Lessing Theater" му спечели нови лаври.

Отъ новоизлѣзлитѣ сборници съ разкази най-добри сѫ Die letzte That отъ Роза Раунау. Това е първо произведение, но начинаещата авторка има зачатъци на извънредно талантлива писателка.

Драмата на Клара Фибигъ „Bäuerin" прѣтърпѣ несполука въ Дрезденския театръ. Да не бѣха нѣколкото писатели-привърженици на писателката, пиесата щѣше да бѫде освиркана.

Ернстъ Ф. Вилденбрухъ празднува 60 годишнината си.

Помина се Отто Ерихъ Хартлебенъ въ своята вила въ Гардазее на 11 февруарий едвамъ въ 41 година на живота си. Творчеството на Хартлебена се отличава съ голѣмо разнообразие и е обхвело всички главни области на изящната словесность, но успѣхъ е ималъ главно като драматургъ. Отъ драмитѣ му познати сѫ Angele, Hanna Jagert, Ein Ehrenwort, Die Erziehung zur Ehe, Die Sittliche Forderung и др. най-голѣма извѣстность, обаче, му доставя „Rosenmontag", трагедия изъ офицерския животъ.

[illegible] въ Швейцария и въ [illegible] Швейцарски [illegible] — [illegible] [illegible] въ [illegible] [illegible] [illegible]

Год. XII. 1 май 1905 г. Книжка V.

Българска Сбирка.

Една знаменита петдесетгодишнина.

Отъ редакцията.

Тя е тази на Хр. Г. Дановъ. Юбилярътъ празднува на 8 май петдесеть години отъ своята книгоиздателска дѣятелность. Съ петь-шесть години е по-голѣма дѣятелностьта му като учитель.

Дановъ е работилъ, а което е важно, Дановъ не се е уморилъ да работи за културното развитие и напрѣдване на своя народъ. Седемдесеть и двѣ годишниятъ старецъ не е изгубилъ почти нищо отъ оная пъргавина съ която въ 1855 год. той изкарва въ Бѣлградъ своето първо издателско дѣло: календарче, наречено „Старопланинче" (за 1856 г.).

Отъ тогазъ той работи въ тая нива неуморно, постоянно, непрѣкъснато. Никакви прѣчки и неволи отъ турско и наше врѣме не сж го отчаяли, нито врѣменно спрѣли. Описътъ на трудоветѣ, изданията му стига вече броя 800.

Осемстотинъ издания! Това е колосално дѣло, героизмъ, подвигъ. Дановъ го изнесе на плещитѣ си и за това му трѣбваха старо-българскитѣ добродѣтели: трудолюбие, скромность, постоянство. Той ги притежаваше до примѣрни размѣри. Дановъ и до сега не знае що е умора; той винаги казва че скърби, дѣто деньтъ е толкова малъкъ. Той никога не дири хвалби; на дѣятелностьта си гледаше само като на дългъ, който естественно трѣбваше да се изпълнява. Той не знае, що ще каже да почнешъ една работа и да не я завършишъ.

Нищо да не бѣ работилъ Дановъ, освѣнъ едно книгоиздателство, пакъ той би билъ обезсмъртенъ съ него, но Дановъ гледа на своята задача широко, много широко.

Той почна да работи като учитель, народенъ учитель, съ слово. Послѣ, той проявява винаги това учителство съ книги и съ вѣстникъ „Марица“, — издание, което съставлява единъ свѣтълъ брилянтъ въ короната, като краси неговитѣ сѣдини; сетнѣ, той бѣше общественно-културенъ, не-политически дѣецъ. Той имаше своитѣ ясни политически мнѣния, не се стѣсняваше да ги изказва; но той се задоволи съ ярката си книжовно-обществена дѣятелность. Тя го погълташе всецѣло и той считаше за неудобно само пѫтьомъ да прави активна политика. Ето защо той се отказа — ние не знаемъ други примѣръ — отказа се отъ едно депутатство, което му бѣше поднесено въ Южна България.

Петдесетгодишнината на Дановата работа трѣбва да бѫде единъ всенароденъ праздникъ. Учители, книжовници, учени народъ, интелегенция трѣбва да поздравятъ Данова! Всички трѣбва да отдадатъ почетъ на знаменития културенъ работникъ.

Редакцията на „Бълг. Сбирка“ посветява Данову тази си книжка. Съ това тя мисли, че отдава една длъжима дань на стария и грамадно заслужилъ юбилярь.

Редакцията ни поздравлява горещо многозаслужилия работникъ на перото и на мисъльта! Нека Богъ му дава още много да живѣе и да се радва на своето славно дѣло!

ХРИСТО Г. ДАНОВЪ.

(*Животъ и народно-просвѣтителна дѣятелность*).

Отъ Илия С. Бобчевъ — Пловдивъ.

Виждамъ го или го срѣщамъ почти всѣки день; бѣлобрадъ старецъ, съ голѣмо чело, кротъкъ погледъ и енергиченъ орловъ носъ, той винаги е въ книжарницата и въ печатницата си, или пъкъ на пѫть за тамъ, или отъ тамъ.

Когато го виждамъ азъ, покрай уважението, което ми внушава, чувствувамъ една благородна завистъ. Блазѣ му! казвахъ си азъ често, казвамъ си го и сега, като пиша тие редове. Той е израсълъ посрѣдъ сиромашия, повече отъ половината си животъ е прѣживѣлъ въ робство, но всѣка негова стѫпка къмъ личенъ напрѣдъкъ е приносъ къмъ напрѣдъка на отечеството ни, всѣки неговъ успѣхъ е бивалъ успѣхъ на нашата народна просвѣта. Робувалъ е той, но робството го е карало да работи, робството е по-ясно отбѣлѣзвало неговитѣ заслуги къмъ нашата башвия. А ний, дѣца на свободното врѣме? Що сме ний? Какво правимъ ний при тѣзи улеснения, които ни донесе свободата? Робували досущъ малко, или не робували никакъ, ний не можемъ да оцѣнимъ тая свобода. Ний не можемъ да схванемъ длъжноститѣ, които ни тя налага, ний мислимъ, че свободата състои само въ свобода да вършимъ каквото си искаме!...

Да, колко примѣри за подражение има въ живота на стари дѣйци, като Данова! Но ний често прѣзираме тѣхния животъ и тѣхнитѣ заслуги, пълни съ поука за насъ. Ето, Дановъ подиръ нѣколко врѣме празднува своя петдесетгодишенъ книжарски и книгоиздателски юбилей. Цѣло полустолѣтие! Що работа се е прѣхвърлила, що сила се е изхабила! Не, струва сега поне, по случай на юбилея му, да погледнемъ малко по-внимателно върху живота и заслугитѣ му?

I.

Христо Груевъ Дановъ, е роденъ на 27 юли 1828 г. въ чутната Каменна Клисура, Карловско. Родителитѣ му сѫ били бѣдни хора. Откакъ достигва момчешка възрастъ, малкиятъ Христо

тръгва да се учи въ тамошната „килия", гдѣто изучва часослова, псалтира, апостола, смѣтане — събирането и изваждането — пѣние и гръцки Отъ родния си градъ той отива въ Панагюрище, гдѣто извѣстниятъ учитель Савва Радуловъ е прѣподавалъ въ тамошното приготовително класно училище. Около него жадниятъ за наука Христо изучава много работи отъ граматика, аритметика, география и история. Подиръ една година, откакъ Радуловъ напуща Панагюрище, Дановъ заминува въ Пловдивъ, гдѣто постжпва въ „Елинското школьо". Но не се минава и шесть мѣсеца и той, понеже баща му вече се билъ починалъ, а майка му, бѣдна вдовица, не можала да го поддържа, се принуждава да иде на занаятъ за да поддържа и себе си и майка си. Четири години той работи чохаджилъкъ, усвоява занаята си много добрѣ и щѣлъ да стане майсторъ, дори ортакъ на чорбаджия си, ала ученолюбието, което никога не го оставя на мира, наддѣлява у него и той вмѣсто богатството и доволството, прѣдпочита науката. Той отива наново въ Панагюрище, гдѣто пакъ се е билъ завърналъ С. Радуловъ да учителствува. Дановъ, като вече доста подготвенъ отъ по-рано, захваща и да учи дѣцата — да помага на Радулова въ взаимното училище, като се ползува за това отъ жилище и храна и отъ правото да се учи самъ. Откакъ изгоря панагюрското училище въ 1846 г.. Дановъ бърза да отиде въ Копривщица, за да се учи при Найденъ Геровъ, който наскоро се билъ завърналъ отъ Русия. Тукъ той отначало се настанява въ една станчка, въ черковния дворъ — гробищата при черквата Света Богородица. Тая станчка му е била дадена отъ черковното настоятелство, като заплата за четене и пѣсене въ черквата; пари за храна Дановъ си е изкарвалъ отъ четене псалтиря на умрѣли и отъ подаянията за душитѣ на умрѣлитѣ, а пъкъ уроцитѣ си е училъ нощѣ, вмѣсто на свѣщь, на мѣсечина, седнишкомъ върху нѣкой гробъ... Отпослѣ той се прибира да живѣе у една бабичка, продължавайки да си изкарва оскждната прѣхрана съ невзраченъ трудъ.

На скоро, въ началото на 1849/50 год., Дановата честь порастя: той става помощникъ на взаимния учитель, захваща да получава и заплата 800 гроша за година и жилище въ училищното здание. Това още повече го улеснява да слѣдва наукитѣ си. прѣподавани нему на чистъ български езикъ. И така, подиръ 2 години и нѣщо ученичество у Найденъ Герова. Дановъ въ 1850 година става учитель въ Стрѣлча, а на слѣдната

учебна година—въ Перущица. Тука като учитель Дановъ спомага много за събуждането на това село, което скоро става доста развитичко градче. Това скоро се забѣлѣзва по свободния духъ, който селянитѣ почватъ да проявяватъ къмъ турцитѣ. Послѣднитѣ забѣлѣзватъ това и се опитватъ да смирятъ пакостния учитель, но послѣдниятъ угажда работата и въ 1853 г. избѣгва въ Пловдивъ, гдѣто скоро остава учитель-помощникъ на Н. Герова въ училището „Св. Кирилъ и Методий". Подиръ двѣ години учителствуване въ Пловдивъ, Дановъ рѣшава да залови друго поприще, което той намѣрва още по-полезно за народната ни просвѣта: книжарството и книгоиздателството. Това ново занятие, което му спечели завидна слава въ полето на народната ни просвѣта, Дановъ захваща подиръ деветь-годишно учителство, съ издаване на календарчето „Старопланинче", за 1856 год., което напечатва въ Бѣлградъ прѣзъ м-цъ септември 1855 година. Но до като се кани да продължи новата си работа, съ издаване редъ други книги, чийто ръкописи той е ималъ готови, появилата се холера и слѣдствията отъ злополучната кримска война, го спиратъ за врѣме. Той се прибира пакъ въ Клисура, става пакъ учитель, като основава първо класно училище въ родния си градъ. Успѣхътъ въ това училище просто е очудилъ всички граждани: мало и голѣмо се е убѣдило въ прѣдимствата на новото прѣподаване прѣдъ староврѣменното учение и на другата година въ Клисура се отварятъ двѣ училища, мъжко и дѣвическо, уредбата на които се повѣрява на Данова. До като се строили училищнитѣ здания, прѣзъ лѣтния распусъ, мѣсецъ юли 1857 година, Дановъ пакъ тръгва за Бѣлградъ, но поради непрѣдвидено обстоятелство — случайно възбудено противъ него сждебно дѣло, по случай оставането му въ Турно Северинъ, го накарва да се върне назадъ.

Прѣзъ 1858 год. Дановъ се залавя наздраво съ книжарството: сдружава се съ Я. Г. Трувчевъ и П. Бояджийски, отъ Клисура, подъ слѣднитѣ условия: Я. Г. Трувчевъ ще бѫде домакинъ на книжарницата — книговѣзницата, Бояджийски ще дири и дава отначалото колкото пари сж нуждни и ще разпродава книгитѣ, а Дановъ ще ги печата и прѣпраща въ книжарницата или изпраща, гдѣто потрѣбватъ.

Първитѣ подиръ „Старопланиничето" издания на Дановата книжарница — „Православенъ катихизисъ", отъ прѣосвещ. Платона, прѣв. отъ Хр. Г. Дановъ, „Основа на българска грама-

тика", отъ Як. Груевъ, „Робинзонъ", прѣводъ отъ сѫщия и „Гуслица или нови пѣсни", пакъ отъ сѫщия — се напечатватъ прѣзъ 1858 год. въ Бѣлградъ благополучно. Ала когато Дановъ отива въ Пеща, за да отпечата други четири книги — „Примѣри за краснописание", „Кратка числителница", „Пространна числителница" и „Свещенно битописание" — съставени все отъ него, на другата година, той се намѣрва въ ужасно затруднително положение: Бояджийски, рѣшенъ да напустне съдружието, не само не праща Данову пари, но не му се и обажда на кѫдѣ е. Дановъ започва да гладува и за да се върне въ България, продава си дрѣхитѣ отъ гърба.

Пристигналъ въ България прѣзъ Свищовъ, Дановъ се залавя да разпродава книгитѣ си. Не ето тука нови спънки: училищата малко и неуредени, староврѣмски килии, въ които повече се дирѣли наустници и светчета, учители и грамотни хора неподготвени да разбиратъ Дановитѣ нови книги. За да може да раздвижи замръзналитѣ на единъ градусъ умове и за да може да прокара полека-лека своята стока, Дановъ намѣрва едно лесно срѣдство: почва да прави размѣна на нови книги съ стари. По тоя начинъ той, като си съставя сбирка отъ 18 вида български и славянски книги и тръгва отъ градъ на градъ отъ село на село, зимѣ и лѣтѣ, прѣоблѣченъ въ кираджийски дрѣхи съ кола или конь пѫтувайки на всѣкждѣ у насъ, посѣщавайки училища и читалища, разносейки новата българска книга и наука и измѣстяйки старото и овехтѣлото. Това негово занятие отначало гледано като съвсѣмъ невинно, отпослѣ става подозрително за турцитѣ. Когато въ 1852 год. той тръгва съ купъ ржкописи за Виена турската полиция го хваща и подиръ 17 дневно изслѣдване за 19 дни връща го въ Пловдивъ. Опослѣ запиранията и изслѣдванията ставатъ нѣщо обикновенно и естественно. ала за това именно и не отчайватъ енергичния книгопродавецъ,

Понеже не е могълъ да пѫтува на всѣкждѣ изъ България самъ, Дановъ прѣзъ 1859 год. праща Димитра Михаиловъ, да продава книги въ Македония. Михаиловъ обихожда цѣла Македония и макаръ и да не сполучва да продаде почти нищо, той сполучва да възвѣсти на македонцитѣ българи, че вече българитѣ си иматъ свои учебници и своя книжарница. И наистина скоро отъ Македония захващатъ да идатъ до Дановата книжарница поръчки и за учебници и за учители Дановъ праща учители нѣкои лица свои познати, а за да посрѣщне нуждитѣ отъ

книги отваря клонъ отъ книжарницата си въ Велесъ, който клонъ съществуваше до освободителната война. Между туй той все продължава книгоиздателската си работа, като за да може да набави по-скоро учебници и книги за прочитъ на нашитѣ училища и публика, се здружава съ Якима Груева за съвмѣстно списване и прѣвеждание на учебници и други книги.

А нуждата отъ учебници се явяваше все по-голѣма и по-голѣма, тъй като вмѣсто килиитѣ на всѣкждѣ вече у нази се явяваха взаимнитѣ училища, въ които се учаха дѣцата по взаимноучителни таблици. Тѣзи таблици, които бѣха по-рано много сложни, Дановъ опростотворява и намалява броя имъ на 36, съ което не малко спомага за обучението. Съ таблицитѣ Дановъ издава и „табличенъ букварь", за да се употрѣбява тамъ, гдѣто не е могло да се употрѣбяватъ таблицитѣ поради неудобство на помѣщението: по тоя начинъ и вехтитѣ килии веднага се обръщаха въ нововрѣмски взаимни училища.

Но училищата, които се явяваха вмѣсто килиитѣ, си искаха своето, а често въ тия училища учителитѣ се явяваха неподготвени за новото прѣподаване: такивато учители често забраняваха на ученицитѣ си да купуватъ непонятнитѣ и голѣми Данови учебници и принуждаваха Данова да подарява по единъ екземпляръ отъ тѣзи учебници на по-отворенитѣ ученици за „подпиваса", както се изразява той. За да може да се набавятъ въ страната ни учители, годни за да прѣподаватъ нова наука и по-нови методи, Дановъ самъ тръгва по Чехско и Хърватско за да намѣри добри срѣдни и висши учебни заведения. Той посѣщава най-вече гимназията и земледѣлческото училище въ Таборъ, гимназията и педагогическото училище въ Загребъ и земледѣлческото училище въ Крижавацъ и писва за тѣхъ въ своя „Лѣтоструй или домашенъ календарь". Тия училища той прѣпоржчва и устно на по-състоятелни интересуващи се баащи и отъ тѣхъ въ едно скоро врѣме се връщатъ около 500 души българи добили срѣдно или висше образование, отишле тамъ главно по настояване на Данова и отъ които излѣзоха отпослѣ много учители, писатели и обществени дѣятели.

Въ 1873 год. Дановъ са раздѣля съ своитѣ съдружници Трувчева и Груева и продължава самъ книжарството съ книгоиздателството. Даже нѣщо повече. Откакъ турското правителство не му позволява да отвори печатница въ Пловдивъ, той въ 1874 г. съ Янко С. Ковачевъ отваря такъва въ Виена. Тая

печатница работи до 1878 г., когато биде прѣнесена въ Пловдивъ и започва да работи само отъ името на Данова.

Кога настжпи страшната 1876 г. Дановъ бѣ единъ отъ многото щастливци, които по разни подозрѣния, изпаднаха въ турския затворъ. Тукъ той пролежава цѣли три мѣсеца и излѣзва отъ тамъ само когато настжпи всеобщата амнистия. Когато се освободи България прѣзъ 1878 год. Дановъ бива избранъ за членъ на Апелативния сждъ въ Пловдивъ, единъ за цѣлата България. Но той скоро напуща сждийството и се залавя между друго за издаване на вѣстника „Марица", който се издава до съединението. Прѣзъ 1880 година, по прѣдложение на Министерството на Просвѣщението въ България, Дановъ отвори клонъ отъ книжарницата си въ София и Ломъ и послѣ въ Руссе. Тѣзи клонове работиха до подиръ съединението, когато направата на желѣзницàта София — Пловдивъ направи излишни тѣзи клонове. Прѣзъ 1896 год. г. Хр. Дановъ бѣ избранъ въ Пловдивъ за общински кметъ, на който постъ той стоя двѣ години и половина. Прѣзъ това врѣме той успѣ да спечели благодарностьта на гражданитѣ съ направа на много улици, плащане на общински дългове и най-вече съ залѣсяване на тепетата: Небетъ-тепе, Сахатъ-тепе и Бунарджикъ, съ което не малко спомогна за намаляване на лѣтната горещина въ Пловдивъ.

Днесъ, въ навечерието на 50 годишния си книжарски юбилей, Дановъ има книжарница която е издала до сега повече отъ 800 екземпляра учебници и други за прочитъ книги и която е най-уредената въ България. Покрай учебницитѣ и книгитѣ, съ които разполага, Дановата книжарница откакъ издаде прѣзъ 1861—62 година осемь географически карти, — тогава когато нито въ Румжния, нито въ Сърбия бѣха издадени подобни карти — издавà и издава и редъ помагала за ученици и училища. Печатницата на Данова е тоже образцова: всичко по нея се работи съ машини, отъ които нѣкои се движатъ съ газовъ маторъ, а по край печатницата има и буквоплѣярница, въ която се приготвятъ букви за самата печатница. Тукъ Дановъ, напослѣдъкъ подпомаганъ отъ своитѣ синове, продължава да работи съ сжщата енергия и постоянство, съ каквото е работилъ въ продължение на петдесеть години. Съ него и съ неговитѣ заведения втората столица, изоставяна полека-лека отъ много свои добри граждани, справедливо може да се гордѣе дори прѣдъ новия центъръ на нашия умственъ животъ — столица София.

II

За да може да се оцѣнятъ заслугитѣ, които въ петдесеть години отгорѣ Христо Г. Дановъ е направилъ на нашия народъ, необходимо е да се вземе прѣдъ видъ онова врѣме, въ което му е било сждено да живѣе и дѣйствува. То е било врѣмето на турското робство, когато слѣдъ първитѣ зари на възраждането училищата у насъ бѣха повечето прости килии, въ които се учеше чегмо и писмо по черковнославянски, когато нѣмаше никакъ учебници на новобългарски езикъ и когато учителитѣ често бѣха хора прости и неучени. Дановъ, както видѣхме, най-първо става учитель. Като ученикъ на С. Радулова и Н. Герова, той тръгва по тѣхнитѣ стжпки. Той съзнава много добрѣ прѣдимствата на новитѣ училища прѣдъ старитѣ „попски", както ги нарича той въ статията си „Нашитѣ народни училища" и пр. (Лѣтоструй, год. II, стр. 152); той знае недостатъцитѣ на ветитѣ училища и умѣе много добрѣ да ги усмива. Той почва да прѣподава по новата ланкастерска метода и на нови науки, и, макаръ за малко врѣме, успѣва „хемъ безъ да бие", както ни е казвалъ, въ онова врѣме на грубость и простащина, да направи много нѣщо: селото Перущица въ скоро врѣме го виждаме единъ буденъ градецъ, Клисура се заинтересува още повече за образованието и възпитанието на своята младежъ и тѣзи двѣ селца — градчета—прѣзъ априлското Срѣдногорско възстание въ 1876 год. бѣха първитѣ, които вдигнаха знамето на свободата, въ училището, което се съзижда по неговото настояване въ Клисура се държи военния съвѣтъ на клисурскитѣ възстанници, а негови ученици взематъ най-дѣятелно участие въ възстанието. Тая заслуга благодарнитѣ съграждани на Данова не сж забравили: прѣзъ 1896 год., когато празднуваха 20 годишнината на възстанието си, клисурци поблагодариха на г. Данова за посѣяното отъ него сѣме, което даде добъръ плодъ.

Но още по-голѣми заслуги прави народу ни Дановъ като книжарь и книгоиздатель. По врѣмето, когато Дановъ захваща книжарство и книгоиздателство, не е имало, както се каза, никакви учебници. Учителитѣ сж били принудени всичко, що сж прѣподавали, да го даватъ написано на листче книга или да го диктуватъ за да си го прѣпишатъ или напишатъ ученицитѣ. Какво голѣмо улеснение сж биле новополвилитѣ се учебници на Данова! Тѣ веднага даватъ готовъ материялъ за учене и улес-

нявать и учители и ученици за по-скорошно и успѣшно обучение. Дановъ, наистина, започва най-първо съ учебници за по-горнитѣ отдѣления и за класоветѣ. Но той скоро издава своитѣ взаимноучителни таблици за да улесни изучването на азбуката, четмото и писмото. По него врѣме взаимното първоначално обучение се водѣше посрѣдствомъ тъй нарѣченитѣ взаимноучителни таблици, въ които се редѣше цѣлия учебенъ материялъ. Отъ тѣзи таблици на български, първитѣ по реда си бѣха издадени отъ отца Неофита – на брой 60, послѣ се издадоха други отъ С. Доброплодний — на брой 100. Но съ тѣхъ обучението вървѣше много трудно и мудно. Дановъ скоро вижда това и опростотворява тия таблици, намалява ги на 36, и така спомогна. щото дѣцата за година врѣме да могатъ не само да изучатъ четмо и писмо, но и да се запознаятъ съ нѣщо отъ Законъ Божий, Българ. история, Граматика и Смѣтане.

Но освѣнъ това улеснение въ обучението, Дановъ съ учебницитѣ си прави и друга и много по голѣма услуга на учебното ни дѣло и народната ни просвѣта: той бързо потиква къмъ напрѣдъкъ нашитѣ училища и нашитѣ учители. Както и по-горѣ поменахме, заедно съ своитѣ взаимноучителни таблици, той издаде табличенъ букваръ, който веднаго замѣстя черковно-славянското обучение съ нововрѣмско и тутакси обръща килиитѣ въ взаимни училища. Това едно. За по нататъшното пъкъ обучение, Дановъ издава редица други учебници. Тѣзи учебници, обаче, сж трудни за разбиране отъ неподготвенитѣ за тѣхъ учители, свършили повечето курса на часослова, псалтиря и апостола, по тѣзи учебници ги каратъ да се загрижатъ сериозно за своята по-нататъшна подготовка. Самъ Дановъ, който се явява изъ невидѣлица въ нѣкое затънтено българско село съ торба нови български книги на рамо, е билъ истински апостолъ на народното събуждане, носитель на свѣтлина и напрѣдъкъ, цѣлъ училищенъ инспекторъ, министръ на народната просвѣта ако щете. „Макаръ да бѣхъ училъ, казвалъ ми е той, аритметика до дробитѣ, граматика до словосъчинението и физика до тъмпината, азъ бѣхъ много по-ученъ отъ много даскали, тъй като практиката ме бѣ научила много нѣщо“. Влѣзълъ не влѣзълъ въ училището, Дановъ тутакси е схващалъ „кое куца на учителя“. Изненаданъ отъ неканения и самозванъ ревизоръ, уловенъ въ невѣжество и неподготвеность, осраменятъ учитель е бивалъ принуденъ или да противопостави на новото, като съвѣтва ученицитѣ си да не ку-

пуватъ главоломнитѣ учебници на Данова, или да слуша Дановитѣ съвѣти — да приеме новитѣ книги, науки и методи. Разбира се, че послѣдньото е ставало много по-често, отколкото първото; подкваса та, която е правилъ Дановъ на всѣкадѣ, — като е оставялъ даромъ по единъ отъ учебницитѣ си на по-добритѣ ученици, — виваги е давала плодотворни послѣдствия, а освѣнъ това двѣ думи на досадния гостенинъ прѣдъ училищното настоятелство и прѣдъ другитѣ учители сж достатъчни, за да подбиятъ уважението и да отнематъ мѣстото на опърничавия, но простакъ даскалъ. Ето защо ние виждаме Дановъ на много мѣста да става учитель на учителитѣ, да остава при нѣкои учители по цѣли недѣли, за да ги учи на новата българска книга и да имъ отвори очитѣ къмъ просвѣта и напрѣдъкъ, или пъкъ да праща въ странство голѣмъ брой българчета, за да се приготвятъ да прѣподаватъ новитѣ науки.

Но за да може да напрѣдватъ училищата, а заедно съ тѣхъ учебното дѣло, нуждно е, щото, обществото, народа да съзнава ползата отъ науката и да поддържа материално и морално своитѣ школи. Дановъ го съзнава добрѣ това и на всѣкждѣ се мжчи да докаже ползата отъ науката и знанието, които се най-добрѣ добиватъ чрѣзъ училища и читалища. Своитѣ мисли и убѣждения по тоя въпросъ нашиятъ заслужилъ дѣецъ изказва подробно въ своето периодическо издание Лѣтоструй" или домашенъ календарь", което е излѣзвало въ продължение на нѣколко години въ статиитѣ „Защо не напрѣдваме ние нравствено и вещественно" (Лѣтоструй за 1870 год., стр. 103 и сл.) придружена съ образецъ за устави на училищни и черковни настоятелства и читалища, „Кой подига училището прѣдъ очитѣ на народа?" („Лѣтоструй", год. 1899, стр. 137 и сл.), „Нашитѣ народни училища, науката и чуждитѣ езици" (с. т. стр. 159), Попъ Първанъ Живковъ (с. т. стр. 129), „Що правятъ хората и що правимъ ние", „Що ни е нужно за сега?" („Лѣтоструй" за 1871 год.) и пр.

„Знание, знание трѣбва на народа ни, пише напр. Дановъ въ статията си „Защо не напрѣдваме нравствено и вещественно?": знание ще избистри неговий разсждъкъ за да може да разпознае истината отъ лъжата; знание ще го свѣсти и доведе до взаимно съгласие и сдружаване за взаимна подпора и работа, чрѣзъ които да дойде до пари и до по-добра бждница; съ знание се развиватъ и усъвършаватъ свойствата, които укра-

шиватъ едного человѣка и гражданина". („Лѣтоструй" за 1871 год., стр. 125) „Подобряването на народната ни сѫдба зависи, пише той на друго мѣсто, само отъ нашето умственно развитие и обогатяване съ различни познания — отъ просвѣщение. („Лѣтоструй", за 1871 г., стр. 155). „Който пъкъ иска да напрѣдне нравственно и вещественно, той трѣбва да земе да прочита различни вѣстници и книги, та да се обогати съ различни знания, които водятъ до благополученъ животъ". (Лѣтоструй" 1871, стр. 116.

Разбира се, че за възпитанието и образованието на младежьта най-първо сѫ длъжни да се грижатъ домътъ и училището. „Върху родителитѣ лежи свещенна длъжностъ да направятъ дѣцата си хора, а дългътъ на училището е чрѣзъ наука и просвѣщение да ги просвѣти и да направи учени граждани и достойни хора за всѣка работа". („Лѣтостр.", год. I, стр. 183).

Дановъ подробно обяснява кое е това общо образование, което дава училището и доказва напълно голѣмата полза отъ всѣка наука. На помощь на училището, споредъ Данова, се явяватъ недѣлнитѣ училища, читалищата и женскитѣ дружества, които „будятъ умната и нравственна свѣсть у народа" („Лѣтостр.", год. II, стр. 167).

Тѣзи мисли, макаръ и съдържащи прости, ясни истини, още не сѫ станали пълно достояние на народа ни. Съ тѣхъ Дановъ и устно и чрѣзъ печата е проникналъ въ много затънтени кѫтове на нашата бащиния и ние виждаме по негово подбуждане на много мѣста открити училища, каквото напр., въ форма на черкви и школи въ 18 села само въ Орѣховско, и множество читалища и дружества.

Не по-малка заслуга на нашето учебно дѣло е правилъ Дановъ съ посрѣдничеството си между учители, училища и училищни настоятелства. Ако Дановъ поради своето занятие е станалъ единъ видъ министръ на народната просвѣта въ турско врѣме у насъ, неговитѣ книжарници сѫ биле истински министерства, къмъ които сѫ се обръщали съ писма, справки, молби и поржчки за прѣпоржки на учители и за разни други съвѣти отъ всѣкждѣ изъ Българско; тѣ сѫ биле освѣнъ това истински „читалища и свърталища" на тогавашнитѣ учители или интелигентни юноши: тамъ тѣ сѫ се срѣщали, виждали, споразумѣвали за много работи. Не токо тъй Дановъ бѣ заловенъ прѣзъ 1876

год. и хвърленъ въ тъмница и едва освободенъ съ много други лица по поводъ на всеобщата амнистия".

Като си спомни веднажъ за много свои работи Дановъ съ свойственното нему чистосърдечие ми каза: „всичко това съмъ вършилъ, защото нуждата ме е карала така да правя". Тѣзи думи на Данова даже и да сж вѣрни, съвсѣмъ не омаловажаватъ значението на неговата дѣятелность. Но тѣ не сж въ всѣко отношение вѣрни. Истина е, че едно е най-хубавото въ книгоиздателството и то е, че въ него — както и въ писателството, учителството и др. подобни свободни занятия — частния интересъ на лицето, що го упражнява, съвпада съ общия интересъ, но не може да се откаже и това, че много рѣдко хора отъ свободнитѣ занятия изобщо отождествяватъ своето благо съ общото. А ако Дановъ гледаше само свое личенъ интересъ, той никога нѣмаше да издава покрай учебницитѣ, отъ които видѣхме хора да се прѣхранванъ и да забогатяватъ, и други издания като „Лѣтоструй" и „Марица" и безъ брой разни книги за прочитъ. Такивато издания споредъ Данова не сж могли да се харчатъ никакъ едно врѣме, както не вървятъ яко и сега. „Лѣтоструя" му се е харчилъ по 500—600 екземпляра, а отъ „Марица" той е изгубилъ около 6,000 лири. „Тѣзи издания, казва ни Дановъ, бѣха като библейскитѣ Фараонови пустали крави, които изѣдоха тлъститѣ — учебницитѣ.

— Ами тогава защо сте ги издавали тия издания? запитахъ го нарочно азъ.

— Защото бѣхъ лудъ за народа, каже ми кротко-кротко Дановъ, па се смѣе.

Но колкото и да е губилъ Дановъ отъ издателството на „Лѣтоструй", „Марица" и др. разни книги за прочитъ, той съ това издателство е принесълъ голѣма заслуга на нашата книжнина. Не е достатъчно да се напише нѣщо, а трѣбва и да се издаде; не стига да се издаде, а трѣбва и да се разпространи, а много български книги, произведения на добри писатели наши не би видѣли бѣлъ свѣтъ и не би се разпространили, ако да не е била Дановата помощь и работа. Заслугитѣ на Данова въ това отношение ние ги поставяме на равно съ заслугитѣ на самитѣ писатели, чиито мисли Дановъ е извадилъ на свѣтъ и разпространилъ между българскитѣ читатели.

Тѣзи заслуги къмъ народа ни поставятъ Данова между дѣйцитѣ на учебното ни дѣло и народната ни просвѣта на сж-

щото мѣсто на което сж черковнитѣ ни дѣятели между борцитѣ за черковния ни въпросъ и революционнитѣ ни дѣятели между борцитѣ за политическа свобода.

Всичкитѣ тѣзи заслуги на Данова прѣдъ народа ни се държатъ на многото негови добродѣтели, между които най-много биятъ въ очи неговото родолюбие и неговото трудолюбие. Който е челъ Дановитѣ взаимно-учителни таблици видѣлъ е какви хубави думи посветява той на любовьта къмъ отечеството; който е прослѣдилъ негова животъ, той е видѣлъ само потвърждение на тия думи. На помощь на родолюбието у Данова се явява и трудолюбието. което е випаги правило чудеса. Само съ родолюбието и трудолюбието могатъ да се обясняватъ тѣзи негови успѣхи при ония прѣчки, които споредъ неговитѣ думи, му е идѣло нѣкога да се хвърли отъ нѣкоя урва заедно съ книгитѣ си... Дановъ обича труда и мрази мързела, дори спокойствието. Единъ пжть бѣ дошелъ за нѣщо у дома. Азъ го поканихъ да седне на мендеря въ ежедневната ни стая.

„Не, не щж да седна на мендеря, каже; по-добрѣ на стола ще седна, ще ме домързи". Тѣзи двѣ-три думи характерезиратъ напълно Данова: този човѣкъ не е знаялъ и не знае, що е истинска почивка. Той се труди постоянно и, нека прибавимъ, отъ неговия голѣмъ трудъ се е ползувалъ всѣки, но не самъ той. Защото, покрай родолюбието и трудолюбието си, той се отличава и съ най-голѣма честность и безкористие. Безъ четъ бѣдни хора сж се прѣхранвали и прѣхранватъ около него, нищо и никакви хора сж се обогатявали на неговъ гърбъ, а той, сравнително съ труда, който се е трудилъ 50 години, едва ли е богатъ и сега...

Но за това Дановъ има едно богатство, което никой не може да му отнеме: то сж неговитѣ заслуги прѣдъ олтаря на народната просвѣта, повечето отъ които посочихъ. Това богатство, повече отколкото всѣко друго, може да бжде на Данова за гордость и утѣха при погледа назадъ прѣзъ изтеклитѣ петдесеть години...

* * *

Едно е само жалко: заслугитѣ на Данова не сж достатъчно оцѣнени у насъ. Така си и правимъ ние: чакаме да умре нѣкой зас[illegible] нашъ человѣкъ, та тогава да заизреждаме неговитѣ [illegible]ь, и, слѣдъ това, скоро-скоро да го забравимъ...

Но това отплата, благодарность ли е. или най-жестока ирония? Врѣме е да оставимъ този ужасенъ обичай, ако милѣемъ за себе си, ако мислимъ за бѫдещето: нека започнемъ отъ 50 годишния книжарски и книгоиздателски юбилей на Данова, който ще се отпразднува на 8-й май т. год. въ Пловдивъ. Този юбилей трѣбва да го направимъ всеобщи народенъ праздникъ, праздникъ на българското учебно дѣло и на народната просвѣта. На този юбилей ние трѣбва да покажемъ, че сме достойно оцѣнили тоя заслужилъ на нашето учебно дѣло и народна просвѣта человѣкъ. Нека се не боимъ, че ще направимъ нѣщо прѣкалено! Дѣйци като Данова въ нашето врѣме сѫ вече толкова рѣдки, че всѣка честь, която би се направила на тоя народенъ труженикъ би била твърдѣ малка за ония заслуги, които той е направилъ, за тоя примѣръ, който той дава на всички ни!

В. „Марица" и нейниятъ стопанинъ-издатель.

Отъ С С. Бобчевъ — София.

И вѣстницитѣ иматъ своята история. Тая на в. „Марица" е и обширна, и интересна. Тя охваща една епоха, когато българскитѣ земи правяха своя прощъпалникъ къмъ свободна организация, или губяха за дълго врѣме тъзи надежда.

Би трѣбало и много мѣсто, и много врѣме за историята на в. „Марица". Съ такива въ този моментъ не разполагамъ. Но усѣщамъ една нужда да кажа макаръ малко думи за една полезна дѣятелность на най-ранния всебългарски органъ слѣдъ грѣйването първитѣ лжчи надъ свободна България.

Когато издателтъ на в. „Марица" Хр. Г. Дановъ празднува една знаменита педесетгодишнина отъ своята книгоиздателска дѣятелность, налагатъ ми се като дългъ и малкото думи.

Азъ ги казвамъ.

I.

В. „Марица" се появи на божи свѣтъ, когато пълниятъ разцвѣтъ на българскитѣ надѣжди бѣше попаренъ отъ Берлинския жестокъ лжхъ. Още никому се не вѣрваше, че е възможно щото извършеното слѣдъ толкозъ руски жертви и подпечатаното въ Сан-Стефано освобождение да излѣзе само единъ сънь. Пловдивъ продължаваше да бжде столица на освободенитѣ български земи. Царскиятъ комисарь князъ Дондуковъ-Корсаковъ и главнитѣ органи на централното управление бѣха тукъ.

Ставаше нужда отъ единъ органъ на българскитѣ интереси. Мѣстната и отъ другадѣ събрана въ Пловдивъ интелигенция се споразумѣва за прѣдприятието. Хр. Г. Дановъ го осжществява съ вземането отгорѣ си риска на изданието. Марица се ражда на 25 юл. 1878 год., когато се появява първиятъ й брой.

По тоя начинъ, в. „Марица" прѣдшествува появяването и уреждането на Източна Румелия; въ нейната първа публицистическа дѣятелность се засѣгатъ въпроси на цѣлокупна освободена България: устройство, наредби, развитие. Тя има характеръ и на официозъ, но официозъ на цѣлото българско интелигентно общество, което чрѣзъ в. „Марица" говори по български — на своитѣ, по френски — на чуждитѣ.

Този двоенъ езикъ на в. „Марица" бѣще необходимъ за онова врѣме. Тогазъ нѣмаше кой други да каже въ защита на България нѣкоя дума. А *мълнията* отъ Берлинъ бѣше донесла извѣстието, че на освободенитѣ български земи прѣдстои да се разкжсатъ: на княжество, автономна область, подвластни султану вилаети.

Когато в. „Марица,“ наедно съ българския свѣтъ, се намѣри срѣщу необходимостьта, тя се посвети на грижи за освѣтление южно българското положение; но тя не забрави това на цѣлокупна Българы. Цѣлокупна България бѣше люлката, въ която тя зърна първия лъчъ на животъ.

Прѣлистете тѣзи осмостранични броеве на вѣстника отъ първитѣ двѣ години. Какъвъ напънъ се прави за да се даде да се разбере, че Източна Румелия е Южна България. И тия усилия се вѣнчаватъ съ пълна сполука. Не слѣдъ много, това, което се кроеше да бѫде само единъ турски вилаетъ, стана една хубава южно-българска республика.

Щомъ се появяватъ членоветѣ на специалната международна комисия, които имаше да организоватъ Източна Румелия, в. „Марица“ е въ всеоружение. Протести, мемоари, писма, статистически данни, подсѣщания, ржководящи статии, освѣтляващи що може да се прави — всичко това се печата и служи на *приятелитѣ* на българщината въ срѣдата на комисията и вънъ отъ нея за да се въздѣйствува въ посока на националнитѣ ни интереси. Обществото се държеше все на щрекъ!

И извършва се едно забѣлѣжително нѣщо: органическиятъ уставъ излазя не „вилаетско *низамнаме*“, а една конституция за широка автономия, отъ която и днесь може да се черпи нѣщо за свободна България; турскитѣ гарнизони, които щѣха като ножъ да се забиятъ срѣдъ Балкана, останаха споменъ на англо-нѣмскитѣ туркофили; на чело на жандармерията се появиха християни; генералъ губернаторитѣ, по необходимость, трѣбваше да бѫдатъ българинъ.

Съ други думи, вмѣсто Източна Румелия вилаетъ, създаде се Южна България, готова да се съедини всѣки моментъ съ Сѣверна.

И по-нататъкъ. Като се чете това издание, вижда се какъ постъпешно се е развивало самосѣзнанието, културата, духовна и вещественa, на тоя край, какъ тържеството на идеята за единство се развива, изпъква по-свѣтло и по-очебийно.

В. „Марица“ завърши своята задача, като видѣ изчезването на Източна Румелия. Тя не присѫтствува на кончината на автономната область и за прогласяването на съединението не каза нищо. Едно чувство отъ деликатность сѣкашъ сложи ключъ на нейнитѣ уста.

II.

Тя бѣше органъ на *всебългарското* общество и остана такава до край.

Въ това се състои грамадното значение на в. „Марица“, че отъ 25 юлий 1878, когато се появи първия брой, до 4-й септ. 1885, когато се появи послѣдниятъ, въ всичко това врѣме отъ седемъ години и четирдесетъ дена, въ страницитѣ ѝ се появяваха обширни свѣдѣния изъ княжеството и изъ всички други български земи.

Единъ добрѣ увѣдомяванъ и крайно обективенъ дописникъ изъ София съобщаваше всички важни случки и изпѫкнали събития. Такъвъ бѣше покойниятъ Хр. П. Константиновъ. Независимо отъ

него, високопоставени, вѣщи и компетентни лица изпращаха отъ врѣме на врѣме най-важни и недосгжпни за всѣкиго факти и данни изъ държавния ни животъ (М. Дриновъ, Т. Икономовъ, д-ръ Г. Вълковичъ, Гр. Начовичъ и др.). По тоя начинъ столицата учеше „своитѣ" новини отъ „Марица." И това се признаваше отъ всички.

Прѣднитѣ статии, разсѫждения и бѣлѣжки по княжественитѣ дѣла бѣха винаги добрѣ обмислени. Като изходящи изъ незаинтересованъ източникъ и, въ всѣки случай, като обективно писани, тѣ произвеждаха по-силно дѣйствие отъ колкото много статии на партийнитѣ въ княжеството органи. Много документи, които засѣгаха задкулисната история на държавния животъ въ княжеството, първи пѫть се появиха въ тоя органъ. Първата учредителна работа, устройството, първитѣ дѣйци и дѣла, първитѣ образувания на политически групи, първитѣ прѣврати и контрапрѣврати, първитѣ тайни свади между български и руски служащи и военни, *разрасли* се отпослѣ до открито незадоволство между двѣтѣ правителства руско и българско— всичко това има своитѣ материали въ тоя вѣстникъ.

Ако и да излазяше дважъ недѣлно — прѣзъ 1882—1883 г. трижъ — в. „Марица" слѣдѣше грижливо и даваше свѣдѣния за текущитѣ събития по най-подробенъ начинъ. Поиска ли нѣкой да се занимае съ историята на княжеството за това врѣме, той пакъ ще трѣбва да рови и дири изъ нейнитѣ страници.

Редомъ съ данни за политическата история, тукъ се срѣщатъ статии, градиво и бѣлѣжки за веществената и духовна култура на цѣлокупното ни отечество. Въ подлистникъ и въ страницитѣ освѣнъ хубави белетристически и поетически нѣща, появиха се отъ Д-ръ К. Иречекъ: „Княжество България," Изъ Източна Румелия," отъ А. С. Цановъ „България въ източния въпросъ", Ив. Михаиловъ „Трѣбва ли да се изгрѣбятъ или да се разпространятъ горитѣ," „Въоруженитѣ сили на княжество България и др." Освѣнъ това доста фолклорни приноси намѣриха тукъ широко гостоприемство и пр. и пр.

Тѣзи послѣдни отдѣли на материали бѣха направили отъ Марица и нѣщо като повремѣнно книжовно-обществено списание.

III.

На Хр. Г. Дановъ, се дължи значителна частъ отъ заслугитѣ що принесе „Марица" на българското общество.

Наистина, издателятъ на тоя вѣстникъ не пишеше въ него, той не го редактираше, той не даваше дори задачи за писане. — Но тъкмо въ туй състоеше благородната, високо-идеалната страна въ дѣятелностьта на издателя, който въ случая не дирѣше за себе си лични веществени облаги. Той не искаше да си прави реклама съ него; и нито мислѣше да спекулира. Хр. Г. Дановъ, прѣди всичко, искаше въ Пловдивъ да се издава единъ вѣстникъ, който да носи високо знамето на българщината. Той ималъ отъ турско врѣме единъ блѣнъ: да види Пловдивъ, мѣсто на неговата младежка книжарска дѣятелность, единъ *политико-културенъ* центръ. И сега, той поддържа тъзи идея съ жертви. Защото Дановъ въ извѣстни години

ѣше отъ вѣстника, разноскитѣ по редактирането му бидейки доста тѣми. Това азъ знамъ като безспорна истина. Първата заслуга, очее на Данова е, че поддържаше съ жертви отъ пари и врѣме инъ много важенъ органъ на българскитѣ интереси.

Слѣдъ това идѣше друга черта отъ Дановата вѣстникоиздателска дѣятелность. То бѣше неговото умѣние да си избере редактори сътрудници да имъ даде пълна вѣра, независимость и власть въ дактирането на вѣстника: „Работете както щете; надъ васъ има мо единъ господарь: българскитѣ интереси. Вслушвайте се въ *отвитѣ* на българското общество и вървѣте напрѣдъ!“

Тѣзи бѣха другарскитѣ упжтвания, които Дановъ даваше на оитѣ редактори и сътрудници. А редакторитѣ и сътрудницитѣ, долкото знамъ, се стараеха всѣкакъ да оправдаятъ това тѣхно доѕрие. Така се изредиха на първо врѣме: Г. Начовичъ, Г. Груевъ, . В. Храновъ, Ив. Ев. Гешевъ, М. Ив. Маджаровъ и С. С. Бобвъ. Отъ френскитѣ редактори да поменемъ: *Перетцъ* и *Маренго*; ъ дописницитѣ — Ташакмановъ и Хр. П. Константиновъ (изъ офия). Лица, които сж писали повече или по-малко въ в. „Марица“ ѣха: М. Дриновъ, М. Икономовъ, Хр. Бързицовъ, Д-ръ П. Дановъ, П. Анастасовъ, Д-ръ Д. П. Мишковъ, Юрд. С. Бобчевъ и др.

Ако се казва, че „янанъ уста деилъ, яптаранъ уста“ (не е йсторъ, който твори, а масторъ е който поржчва), имено може да каже, че и Дановиятъ изборъ бѣше една значително услуга въ дактирането на вѣстника. Само при тоя изборъ и при щироката ка на единъ като него издатель можеше да се постави на такова соко положение в. „Марица.“

Данову голѣма хвала за така принесенитѣ услуги!

Дѣятелность на Хр. Г. Дановъ по подготвяне интелигентни сили въ България.

Отъ Д. В. Храновъ — София.

Позната е всестранната и неуморна дѣятелность на г. Хр. Г. Дановъ по просвѣтата въ отечеството ни отъ прѣди 50 години насамъ, особено въ онѣзи врѣмена, когато ние, българитѣ, нѣмахме нито добри учебници за училищата, нито достатъчно подготвени учителски сили, нито училищни пособия.

По случай петдесетгодишнината отъ бѣлѣжитата общественокултурна дѣйность на г. Данова, не ще бжде излишно, мисля, да спомена тука нѣщо и за дѣятелностьта му по подготвянето интелигентни сили въ България, които дѣятелность е малко извѣстна.

Въ онѣзи врѣмена, когато г. Дановъ развиваше плодотворна работа по приготвянето и издаването на учебници за училищата, нѣкои наши българчета отиваха въ Русия да се учатъ и една голѣма часть отъ тѣхъ, да не кажа повечето, често заболѣваха поради острия и суровъ руски климатъ и поради бѣзностьта и недостатъчното имъ хранене съ здрава храна. Нѣкои отъ тѣзи младежи-ученици умираха, докато бѣха още въ Русия, а други се завръщаха въ България, но въ скоро врѣме, като неджгави и болни, прѣждевременно свършваха. Г-нъ Дановъ помисли и за това, помисли да се подготвятъ здрави интелигентни сили, способни за полезна работа. Безъ да запемари своитѣ многобройни работи, като писатель и издатель на книги, той, на свои собствени разноски, обиколи нѣкои градове въ Австрия, прѣдимно въ славянскитѣ земи — Чехско, Хърватско и др., изучи мѣстноститѣ, климата, населенията, условията за живѣяне, учебнитѣ заведения, наредбитѣ имъ, програмитѣ имъ, годишнитѣ разноски за външни ученици и пр. Тъй, напримѣръ, въ издаваемия тогава отъ него редъ години *Лѣтострый* или *домашенъ календаръ* (втора годишнина 1870 година) той обнародва подробно описание за гимназиитѣ, земледѣлскитѣ училища, дѣвическитѣ училища, препарандиитѣ (педагогически училища), програмитѣ имъ и условията за приемане въ тѣхъ ученици. Съобщава тъй сжщо на какви условия се приемятъ ученици въ най-доброто търговско училище въ Виена; като най-добри за насъ педагогически училища Дановъ прѣпоръчваше тогава оная въ Загребъ и Самоборъ (въ Хърватско) и въ Бринъ, Прага и други мѣста въ Чехия. Въ сжщото това описание г. Дановъ съобщава и какви сж годишнитѣ разноски за външни ученици, особено за наши българчета — нѣщо, което въ онова врѣме бѣше много важно за насъ.

Като говори за поменатитѣ по-горѣ педагогически училища, Дановъ пише въ свои *Лѣтострый* стѣдньото: „Въ горѣказанитѣ мѣста приготовителны-ти училища сж добры, но наши българчета едвали могатъ отй 10—12 души, а съ това нѣмъ насъ не е помогнато; нашето за сега ни сж потрѣбны съ стотины добры учители,

кои-то да знаѭть кое какъ да прѣподаватъ на ученицы-ты си, защо имъ го прѣподавать и още кому го прѣподавать, та тъй да можемъ да добиемъ за напрѣдъ добры училища, отъ кои-то да излизать въ правыя смисълъ учены и добрѣ въспытаны и по душѭ и по срьдце хора и свѣстны и достойны сынове и за всѣкѭ работѭ. Заради това ные мислимъ, че и отъ гымназіѭ и отъ всяко друго пô-высоко училище за сега за насъ най-нужно е като хлѣбъ насущный да имамы нѣгдѣ изъ отечеството ни божемъ едно пріутовително училище за добры учители; защо-то само на тоя начинъ училищата ни щѭть ся нарядить и оправять както трѣбва, и тогава ще ся положи здрава основа на истинското ни народно просвѣщеніе, и до тогава ные не трѣбва да ся надѣямы за повече нѣщо отъ досегашны-ты ни освянь както е было и досега: наукы и языцы много, а на ржкѭ нищо — много — учены-ты ученицы, кога излазятъ на работа да учать пакъ всичко нѣщо отъ азъ-буке, а пъкъ за добро въспытаніе не пытай."

Хр. Г. Дановъ, въ обиколката си—за която споменахъ — по нѣкои градове въ славянскитѣ земи, въ Австрия, е обърналъ особено вниманіе на климата и въ прѣпоржчанитѣ отъ него мѣста климатътъ е много добъръ, здравъ и сходенъ съ нашия. Затова, и младежитѣ изъ България, които отиваха да се учатъ въ тѣзи мѣста, биваха здрави и нѣмаше, или почти нѣмаше, случаи на ранна смърть.

Хр. Г. Дановъ, въ онова врѣме, и устно и писменно, е убѣждавалъ бащитѣ да изпращатъ синоветѣ си на учение въ онѣзи мѣста, дѣто имаше двѣ главни и важни прѣдимства: здравъ климатъ и сравнително по-евтинъ животъ. Самъ той е водилъ мнозина българчета до Виена, дѣто ги е упѫтвалъ, а нѣкои и самъ е настанявалъ въ надлѣжнитѣ училища. Слѣдъ свършека на ученето си тѣзи младежи се завръщаха въ България и ставаха учители, отъ каквито, както казахъ, имаше голѣма нужда. Тука заслугата на Данова се състои главно въ това, че той, съ своето съдѣйствие и настояване, стана причина да се подготвятъ повече интелигентни сили за учители прѣди освобождението, а за чиновници — слѣдъ освобождението. Сравнително съ нѣкои наши съсѣдни народи, насъ освобождението ни завари съ доста подготвени интелигентни сили, които можеха да завзематъ и съ достойнство да занимаватъ разнитѣ служебни длъжности по управлението на новосъзданото Българско Княжество.

Г-нъ Хр. Г. Дановъ е неуморимъ труженикъ и той може да ни послужи за образецъ на трудолюбие; той винаги е билъ извънредно работливъ и точенъ въ всичкитѣ свои начинания и въ всичкитѣ си, изобщо, работи. Неговото трудолюбие е станало пословично. Той съжалява, че нощьта не може да стане день за да може да се работи и прѣзъ цѣлата нощь. Той, обаче, често използува и нощьта, като работи въ това врѣме, или като пѫтува нощемъ, за да не изгуби деня въ пѫтуване. Той, както знаемъ, е вече на прѣклонна възрасть. Но неговата енергия и неговото извънредно трудолюбие сѫ младенчески. Отъ все сърдце му желая Богъ да му подари дълъгъ животъ и добро здравие, та да поработи още за своето отечество, което тъй искрено обича!

Сафо.

ТРАГЕДИЯ ВЪ ПЕТЬ ДѢЙСТВИЯ

отъ

Грилпарцеръ.

Прѣвели отъ оригинала **Роза Ст. Попова и С. Поповъ.**

Дѣйствие второ.

ЯВЛЕНИЕ I.

Фаонъ

О, слава Богу! Тукъ е по-добрѣ.
Неудържимий шумъ на пиршеството,
Не стига тукъ съ такава бурна сила.
Какъ всичко се е измѣнило въ мене,
Отъ както се, съ конье си вихрогонци,
Отправихъ къмъ Олимпъ! Напрѣжъ азъ можехъ
Съзнателно да схвана и проникна,
Съсъ остъръ взоръ въвъ всичко околъ мене,
Ала сега, като въ задушна лѣтна нощь,
Мжчително и сладко ми притиска
Една мъгла съзнанието смжтно,
И мисъльта ми, като лекий вѣтъръ,
На самь на тамъ, прѣзъ него лакатуши,
И пакъ се губи. — Гжстъ воалъ покрива
Това, кое съмъ прѣживѣлъ, и азъ
Едвамъ си спомнямъ туй що правѣхъ
Отъ вчера, днесъ или пъкъ прѣди мигъ.
И питамъ се: нима ти бѣше този,
Що на Олимпъ наредъ стоя съсъ нея
На тържеството, дѣто тя побѣди?
Нима бѣ твойто име, що се смѣси
Съсъ нейното въ народний веселъ викъ?
Менъ всичко казва: да! и пакъ не вѣрвамъ!
Каква е бѣдна тварь човѣка, щомъ го
Надѣждитѣ събуждатъ и му даватъ
Това, ко въвъ сънища мечталъ!,.
Кога не бѣхъ я виждалъ, непознавахъ,

И моята фантазия мъгливо
Рисуваше неясния й ликъ,
Тогазъ менъ струваше се, че за погледъ,
За думица отъ нея, бихъ леко далъ
Живота си. Ала щомъ околъ менъ
Мечтитѣ ми — задрѣмалитѣ буби —
Въвъ златни пеперуди полетѣха,
Сега се питамъ, бавя се и мисля...
Уви забравямъ всичко тукъ: и себе
И нея, и родителитѣ си...
Родителитѣ ми? Зеръ чакъ сега
За васъ се сѣщамъ, и можахъ тъй дълго
Да ви държа въ такава неизвѣстность?!
Вий, може би, оплаквате ме вече!
А може би народната мълва
Стигнала е до васъ, че вашиий синъ
Що пратихте въ Олимпъ да се надваря,
Въ пригрждкитѣ сега е на Сафо!!...
Но кой би смѣлъ, отъ завистъ, да пятни
Короната на всичкитѣ жени?
За нея противъ цѣлий свѣтъ заставамъ!
Баща ми да я види, би отхвърлилъ
Прѣдубѣжденого си остарѣло,
Що съ погледъ си въ душата му създали
Свирачкитѣ на цитри по сгъгдитѣ.

(Потжва въ размишления)

Кой иде? — Пакъ тълпа! Ахъ какъ е туй
Умразно! — Нека бѣгамъ! Дѣ? Ахъ,—тамъ!

(Отива въ пещерата).

ЯВЛЕНИЕ II.

Евхарисъ, Мелита, Робини *(съ цвѣтя и вѣнци).*

Евхарисъ

Насамъ дѣца. Донасяйте цвѣтя,
Но много, много. -- Всичко украсете:
Домътъ, вратитѣ, праговетѣ, пруста.
Цвѣтята даже съсъ цвѣтя обвийте!
Защото господарката ни днесъ
Празднува праздника на любовьта!

Момиче *(като показва цвѣтята).*

ижъ тукъ! *(обвиватъ вѣнци около дърветата и стълбоветѣ).*

Евхарисъ

Добрѣ, добрѣ! Но ти, Мелита?
Кждѣ сж твоитѣ цвѣтя, момиче?

Мелита *(слѣда продължава си ръжѣ).*
Азъ?

Евхарисъ

Да ти! Вижте я каква е тя!
Сатъ ти можа да дойдешъ безъ цвѣти!

Мелита

Ще донеса!

Евхарисъ

„Ще донеса!“ отвръща.
Пакъ отъ мѣстото си се непокланя!
И щѣла ужъ да донесе! — Прѣструвка.
Но я кажи: какво тѣ всичко туй
Отъ тебе днеска при трапезата,
Та господарката често тъй,
Усмихната, изглеждаше те хитро,
И насмѣшливо свалиме очи?
И всѣки пжтъ азъ виждахъ ти лицето
Какъ румѣнѣеше и длъжностьта си
Слугарска какъ забравяше на често.
Кога слѣдъ туй повика те Сафо
За да налѣешъ чашата голѣма
На младия и хубавъ чужденецъ
И ти досегна плахо нежния край
До свитѣ устни, мигомъ какъ ти викна:
„Очистѣ голу!“ ти пъкъ се стресна,
Че я получилѣ на плахий подъ.
Тогазъ засмѣ се даже и Сафо.
Що знаи всичко туй? Кажи! Не крий
Лъжата не помага, мила моя!

Мелита

О, оставете ме!

Евхарисъ

Безъ отговоръ —
Не щемъ! Вдигни глава си и кажи!
Уви! Като сълзичка, че се хлъзна!
О, бѣдничко дѣте! Не ща за нищо
Да ти натякамъ, но не дѣй плака.
Не дѣй, че иначе ще се разсърдя.
Свършиха ли се вечъ цвѣтята? Тъй,
Елате да отидеме за други:
Ти остани, тукъ има още рози
И помогни да се навиятъ вѣнци.
Бжди послушна! Чуй, нелѣи да плачешъ.

(Излиза съ момичетата).

ЯВЛЕНИЕ III.

Мелита *(сама сѣди на скамейката подъ розитѣ и захваща да увива единъ вѣнецъ; слѣдъ малко потърсва глава и остава започнатия вѣнецъ до себе).*

О, не, не мога, не върви, глава ми
Ще пръсне сякашъ, пъкъ сърдцето бие
Тъй лудо въвъ гжрди! Сама съмъ тукъ
Далечъ отъ бащинъ кжтъ, въвъ чужди край;
Вериги робски стѣгатъ ми ржцѣтѣ
Кои къмъ мойтѣ мили азъ простирамъ...
Но уви! бѣдна, никой ме не чуе!
Съсъ сълзи гледамъ какъ роднини близки
Въ пригждки стискатъ обични гжрди;
Но никои гжрди въвъ тъзъ земя
За мене не туптятъ, а моитѣ близки
Далече сж отъ мень! Дѣцата гледамъ
Какъ около бащитѣ си играятъ,
Какъ кждритѣ и вѣдрото чело
Цалуватъ, а съ баща ми ме дѣли
Пространното море, кждѣ не стига
Цалувката привѣтна на дѣте му.
Тѣзъ тукъ като че ужъ ме и обичатъ;
Не липсватъ тукъ и сладки думици,
Но то не е любовь, а съжаленье
Съ което само се погалва роба:
Устата що напрѣжъ са те ласкали,
Готови сж сега да те осмѣятъ!

Тѣ смѣятъ тукъ да мразятъ и обичатъ
Тъй както щжтъ, и всичко, що усѣща
Сърдцето имъ — устата го прошепватъ!
Краси ги пурпуръ, злато и богатство,
И устрѣменъ къмъ тѣхъ е всѣки погледъ!—
При сталото мѣстото е на роба,
Кждѣ ни взоръ, ни пиганье достига;
Дѣ не допущатъ мисъль и желанье!
О богове! изслушвали сте често
Кога, съ душа открита, азъ прибѣгвахъ
До васъ, изслушайте ме и сега:
Върнете ме дома при мойтѣ мили,
Да мога до гжрдитѣ довѣрчиви
Главата си за отдихъ да положа!
Върнете ме! или ме пакъ вземете
Тамъ горѣ, въ ваший миръ, при васъ... при васъ...

ЯВЛЕНИЕ IV.

Фаонъ, Мелита.

Фаонъ (*Който скритъ въ пещерата чува послѣднитѣ ѝ строфи и крадливо излазя и полека слага ржката на рамото ѝ*).

Тъй млада и така печална.

Мелита (*сиръсната*)

Ахъ!

Фаонъ

Азъ чухъ, че молѣше ти боговетѣ
Зарадъ едни приятелски гжрди.
При тебъ стои другаръ и братъ по скръбь,
И азъ катъ тебъ отъ сждбоносна сила
Откъснатъ съмъ отъ бащината стрѣха;
А страждущитѣ вредомъ са роднини!
И менъ влече ме страсть за къмъ дома;
Да си дадемъ ржцѣ единъ на други,
И тжгата на единъ, да послужи
На другия въ гжрдитѣ като балсамъ,,.
Но ти мълчишъ! Отъ дѣ, добро дѣте,
У тебе недовѣрие? Поглежъ
У менъ: не съмъ съсъ лошо намѣренье.
(*Хваща ѝ брадичката и ѝ повдига главата*)
Що виждамъ! Ти си малкий виночерпецъ,
Що, вмѣсто гостьтъ, подъгъ напои?
Ти, може би, за туй така си плаха!
Не дѣй! Ти съ грѣшката си днесъ разсмѣ
И менъ и твойта мила господарка.

(*Тя при послѣднитѣ му думи трѣпва, повдига очитѣ си къмъ него, става и се готви да тръгне*).

Дѣте, не искахъ да те оскърбя
Защо тъй мрачно гледатъ тѣзъ хубави
Очи? Не ще те пусна! Говори:
Азъ още при обѣда забѣлѣжихъ
Какъ твойта дѣвственность личеше мило
По срѣдъ безумний пиръ. Коя си ти?
Какво те свързва тукъ? Наредъ съсъ насъ
Ти днесъ не седна при трапезата;
Видѣхъ те, че прислужваше, при все туй,
„Другарко" те наричаше Сафо!
Робиня ли си ти?

Мелита

Да!
(*Обръща се и иска да тръгне*).

Фаонъ *(задържа я)*

Не, недѣй!

Мелита

Отъ менъ, робинята, що искашъ ти?
Гжрдитѣ робски робътъ саль разбира
Но ти... (*Сълзи задушватъ гласа ѝ*).
При себе си, при себе си,
Вземете ме, о богове!

Фаонъ

Трѣперишъ?
Не падай духомъ! Робскитѣ вериги
Притѣгатъ само мисъльта, но тя
Създава и свободни! Ти мълчи,
Сафо е мила и добра; — една
Салъ думица отъ менъ, и тя безъ откупъ
Въ родината ти мила ще те върне
(Мелита мълчаливо клати глава)
Повѣрвай ми, това ще стори тя!
Но какъ? Нима горѣщото желанье
За роденъ край, що толкозъ те покърти,
Исчезна извѣднажъ?

Мелита

Уви! Ти първомъ
Кажи ми: дѣ е моята родина?

Фаонъ

Нима не знаешъ?

Мелита

Още въ ранно дѣтство
Отнеха ме отъ родната ми стрѣха,
И салъ дъбравитѣ, долинитѣ
Цвѣтята ми остаха въ паметьта,
Но името ѝ — не! Азъ мисля салъ
Че е на тамъ, дѣ слънцето изгрѣва
Тъй весело е, топло, свѣтло тамъ!

Фаонъ

Далечъ ли е?

Мелита

Далечъ, далечъ е много!
Тамъ други сж дърветата, цвѣтята,
По хубаво въвъ синитѣ простори
Звѣздитѣ грѣятъ тамъ, и хората
По привѣтливи сж и по добри.

Тълпа дѣца обкржжваха ме тамъ;
Една срѣбристо-кждрава глава
Зовехъ баща, и още другъ единъ...
Красивъ и милъ, съ кестеневи
Очи и косми... на, катъ твоитѣ...

Фаонъ

Ти замълча? Какъвъ бѣ той, дѣте?

Мелита

И той...

Фаонъ (*като ѝ хваща ржката*)

Те гледаше? — Нали така?

Мелита

Да... азъ дѣте бѣхъ още...

Фаонъ

Зная, зная!
Едно дѣте, неопитно и мило
(*Отпуща ѝ ржката*)
А сетнѣ, сетнѣ?

Мелита

Мило тъй вървѣше...
Но една нощь събуждамъ се и чувамъ,
Че диви викове отъ вредъ долитатъ,
Слугинята ни стара ме извика,
Дограбва ме и носи ме на вънъ
Въвъ тая страшна нощь; и виждамъ
Че хижитѣ наоколу сж въ пламъкъ,
Мжжетѣ се сражаватъ, падатъ, бѣгатъ!
И на — чудовище ме приближава,
Простира си ржцѣтѣ и ме грабва!
Настжпи страшенъ викъ и плачъ и стонъ...
И азъ слѣдъ туй опомнихъ се на корабъ,
Що въ мрака лудо цѣпѣше вълнитѣ!
Видѣхъ дѣца и други тамъ да плачатъ.
Но колко по далечъ отивахме
Отъ родний край, тѣ ставаха по малко.
Вървѣхме много дни, много нощи,
Съсъ мѣсеци, и азъ остахъ най сетнѣ
Сама, посрѣдъ суровитѣ мжже.
И на, испрѣчи се брѣгътъ на Лесбосъ,
Свалиха ме, видѣ ме тамъ Сафо,
Прѣдложи имъ пари и нейна бѣхъ.

Фаонъ

Зеръ тежко бѣ ти тука при Сафо?

Мелита

О не тя най любезно ме прие,
Изсуши мойтѣ сълзи и съ любовь
Опжтва ме, учи ме и гледа,
При все че сърдѣше се нѣкой пжть,
Но пакъ тя много е добра и мила.

Фаонъ

При все родината си не забрави?

Мелита

И много скоро даже я забравихъ!
Срѣдъ пироветѣ, пѣснитѣ, игритѣ,
Азъ рѣдко спомняхъ си за моитѣ мили.
Но нѣкога, когато тежка скърбь
Гжрдитѣ ми гризе, желание
Прокрадва се въвъ мень за моя край
И споменътъ съсъ сладостна ржка
Примамва ме въ далечината златна...
Тъй бѣ и днесь! Така ми бѣше тежко,
И тъй се много плашахъ! — всѣки шепотъ
Болѣзнено пронизваше гѣло ми;
Сега ми е добрѣ, прѣмина ми;
Добрѣ и тъй добрѣ ми е сега!

Единъ гласъ (*отъ вжтрѣ*).

Мелита!

Фаонъ

Чуй, зоватъ!

Мелита

Зоватъ? — Отивамъ!

(*Зема захванатия вѣнецъ и събира цвѣтята*).

Фаонъ

Какво е туй?

Мелита

Цвѣтя!

Фаонъ

Зарадъ кого?

Мелита

За тебъ — за тебъ и за Сафо.

Фаонъ

Почакай!

Мелита

Но, викатъ ме.

Фоанъ

Не искамъ тжжна тъй
Отъ менъ да се раздѣлишъ. Да видя
Цвѣтята ти.

Мелита

Ей ги.

Фаонъ (*зема една роза и я затъква на гръдитѣ ѝ*).

За тоя мигъ тя споменъ некъ ти бжде,
Че и въ чужбина срѣщатъ се другари!

(*Мелита потръпнерва при неговото достъгване, гжрдитѣ и се вдигатъ високо, отпуща ржцѣ и глава и стои съ неподвиженъ погледъ. Фаонъ се отдалечава малко, тя гледа*).

Единъ гласъ (*отъ вжтрѣ*).

Мелита!

Мелита

Ти ли викашъ?

Фаонъ

Не, — отъ вжтрѣ.

Мелита (*която бѣ изпуснала вѣнцитѣ, грабва ги и бърже*).

Дохаждамъ!

Фаонъ

Тъй ли си жестока ти?
Нима тозъ даръ награда не заслужва?

Мелита

Награда ли? Какво имамъ азъ бѣдна?

Фаонъ

Надутость, суета — дарятъ ни злато,
А любовьта и дружбата — цвѣтя!
А пъкъ цвѣтя ти имашъ,..

Мелита

Какъ? Отъ тѣзъ,
Които дивитѣ моми набраха?
Отъ тѣзъ кои са отредени за...
О, никога!

Фаонъ

Тогазъ какво?

Мелита

Азъ тукъ
Въ увѣхналия храсталакъ не виждамъ
Нито слѣда отъ цвѣтъ.
(*Поглежда къмъ розовото дърво*).
Тамъ виждамъ роза
На клончето, но много е високо,
Не стигамъ я.

Фаонъ

Ще ти помогна азъ.

Мелита

Не дѣй,

Фаонъ

Защо? Не се отказвамъ лесно
Отъ своята просба.

Мелита (*качва се на скамейката*).

Тогазъ ела,
Азъ клона ще свела.

Фаонъ

Благодаря.

Мелита (*повдига се на пръсти и тегли клона на който е розата*).

Достигашъ ли?

Фаонъ

Не още, още малко!

Мелита.

Сега? Ай, ай! — падамъ!

Фаонъ.

Не, държа те азъ.

(*Клонътъ се измъква отъ ржката на Мелита, тя се полюшва и пада въ обятията на Фаона.*)

Мелита.

Пусни, пусни ме ти!

Фаонъ.

Мелита!

Мелита.

Ахъ!
Горко на менъ! пусни, пусни ме ти!

Фаонъ.

Мелита! (*Цалува я по устнитѣ*).

ЯВЛЕНИЕ V.

На стжпалата се показва Сафо, въ просто облѣкло, безъ лира и вѣнецъ.

Сафо (*като пристжпва*).

Ти оставяшъ да те търсятъ
Приятелю! Но, ахъ! що виждамъ!

Мелита.

Чуй, господарката!

Фаонъ.

Какво? Сафо тукъ?
(*Отпуща Мелита. Пауза*).

Сафо.

Мелита!

Мелита.

Господарке!

Сафо.

Тукъ що търсишъ?

Мелита.

Бера цвѣтя.

Сафо.

И не безъ щастие!...

Мелита.

Тъзъ роза тукъ...

Сафо.

Гори на твойтѣ устни!

Мелита.

Тя много е високо...

Сафо.

Не колкото би трѣбвало да е?
Върви си!

Мелита.

Да...

Сафо.

Върви, върви!

ЯВЛЕНИЕ VI.

Сафо, Фаонъ.

Сафо (*слѣдъ пауза*).

Фаоне!

Фаонъ.

Сафо!

Сафо.

Ти много рано се оттегли
Отъ пира; — да не би си недоволенъ?

Фаонъ.

Шумътъ и чашитѣ ме не привличатъ.

Сафо.

Шумътъ? — Прилича на упрекъ!

Фаонъ.

Какво?

Сафо.

Азъ сбъркала съмъ, значи, че поискахъ
Да отпразднувамъ тука нашта срѣща?

Фаонъ.

Не искахъ туй да кажа!

Сафо.

Пълното
Сърдце веселието шумно търси,
Та въ него спогасено свойта радость
Невидено и мълкомъ да изкаже.

Фаонъ.

Да, тъй е.

Сафо.

Пъкъ и нужно бѣше азъ
За любовьта на моитѣ съсѣди
Да отблагодаря. А най добрѣ
Това въвъ пира съ вино се изказва.
Но вѣрвай за напрѣжъ, съ такъвзи пирь
Не щеме наруши покоя си,
Когото азъ не помалко обичамъ!

Фаонъ

Благодаря.

Сафо

Отивашъ си?

Фаонъ

Ти искашъ? —

Оставамъ.

Сафо

Както си обичашъ ти.

Фаонъ

Ти сърдишъ се?

Сафо (*развълнуванъ*).

Фаонъ!

Фаонъ.

Ти искашъ нѣщо?

Сафо

Не, нищо! — Салъ едно! (*задържа се*)
Видѣхъ те азъ
Съ Мелита че играешъ.

Фаонъ

Мелита! Кой?
Ехъ да, добрѣ! нататъкъ?

Сафо

Тя е мило
Дѣте.

Фоанъ

Личи, о да!

Сафо

Отъ всичкитѣ
Слуги най много нея азъ обичамъ,
Отъ моитѣ дѣца, бихъ казала,
Че всички ги като дѣца обичамъ.
И ако свободата имъ не връщамъ
За туй е салъ, на тѣзъ бездомници
Живота да подслажламъ, и безъ врѣме
Да не раздѣлямъ ги, не отъ очитѣ
На тѣхната учителка, ами
Отъ майчинитѣ нѣжни грижи!
И много тукъ отъ гражданкитѣ първи
Се считатъ за щастливи, че напрѣжъ
Тѣ собственность били сж на Сафо.

Фаонъ

Какъ хубаво е всичко туй.

Сафо

Отъ всички
Моми, кои играющето щастье
Довело е при менъ, нито една
Не бѣ ми мила тъй катъ Мелита,
Туй мило, скромничко дѣте. При все
Че е лишена отъ високи дарби
И въвъ искуствата едва ли тя
Би имала какъвъ да е успѣхъ;
Но пакъ за менъ е най миличка тя,
Съсъ свойта доброта, наивность, скромность.
И съсъ душата си любяща силно,
Що тихо, катъ градински миренъ червей,
Е сама домъ и обитателка,
Готова при най малко шумоленье
Да стресне се и скрие сама въ себе.
И чуствовайки се въвъ свойтѣ ткани,
Прѣмѣрва тя страхливо, да не би,
До чуждото да се досегне нѣкакъ;
Но щомъ се вие, салъ умирайки
Тя хванатото може да напусне.

Фаонъ

О да, хубаво, и много хубаво!

Сафо

И азъ не бихъ желала никога,
Мой скжпи друже, да, не бихъ желала,
Щото, съсъ необмислена шега,
Усѣщания въ нея да разбудишъ,
Кои като горчиви бодли мжчатъ!
И страстно бихъ желала азъ, да я
Избавя отъ горчивото съзнанье,
Мечтитѣ ни несбждпати какъ гинатъ,
И пренебрѣгната любовь какъ гложде

Фаонъ

Какво каза?

Сафо

Не ме ли чу?

Фаонъ

Азъ чухъ:
Че гложде любовьта...

Сафо

Тя гложде, да,
Но други пжть на туй ще се повърнемъ.

Фаонъ

Да, други пжть.

Сафо

Сега прощавай, друже!
Навикнала съмъ се да посвѣщавамъ,
Уединена въ пещерата, тозь часъ
На музитѣ, при всичко че не вѣрвамъ
Да ги намѣря днесъ; но тишината
Поне ще найда, а пъкъ тя ми трѣбва.
Прощавай!

Фаонъ

Тръгвашъ си?

Сафо

Ти искалъ би?

Фаонъ

Прощавай.

Сафо (*бърже се обръща*)

Сбогомъ.
(*влазя въ пещерата*).

ЯВЛЕНИЕ VII.

Фаонъ (*самъ. Стои малко врѣме и гледа втренчено прѣдъ себе си*).

Истина ли ти?...
(*като се оглежда*)
Отиде си! Какво се тукъ извърши?
Едвамъ разбирамъ го, забъркан съмъ;
Главата ми замаяна тежи!
(*поглежда скамейката*)
Тукъ бъше, тукъ, това разцъфнало
Дѣте!
(*сѣда*)
Тукъ искамъ азъ главата си
За отдихъ да положа.
(*Уморенъ отпуща глава на ржцѣтѣ си*)
(*Завѣсата пада*)

(Слѣдва трето дѣйствие).

Къмъ произхождението на Османцитѣ.

Вѣстителевъ — Македония.

Тие сж отъ Келтийско произхождение (отъ Галатия). — Предсказание на Св. Тодоръ Сикеотъ. — Тѣхната политическа мисия.

Мнозина отъ европейскитѣ писатели отъ османцитѣ произведоха турцитѣ. Обаче, казва, Hammer, „Османцитѣ сами отхвърлятъ това унизително име, и го даватъ само на номадскитѣ орди, на варварскитѣ народи". И иматъ право. Защото, ако началникътъ на едно племе, вѫтръ въ няколко години, съ смѣлость и съ юначество, може да стане началникъ на една обширна империя, това не се достига само съ 400 фамилии (Hammer T. S. P. 57 фр. прев.) и въ разстояние на 50 г.

Hammer казва, че „окрѫгътъ на Султанъ Юну билъ люлката на Османското могѫщество. Люлка приемаме. Но тая дума далѝ може да има значението на племе, на народъ, на империя? Малко значи, впрочемъ, гдѣто *Ала Единъ*, Иконийски Султанъ, е установилъ 400 номади въ планинитѣ около Ангора или въ ония на *Туманиджe и на Ермени* (Ески-Шехиръ); не е по-истина, какво вече тия окрѫзи имали жители и че тия жители били отъ раса Галска или Келтийска.

Прочее въ Галатия, въ Келтийска страна и съ елементи келтийски юначниятъ началникъ на муаджиритѣ турци е основалъ Османската империя. Прибавете при това, че Божията сѫдба на тая муслюманска империя била вече предсказана въ сѫщата Галатия, преди даже Мохамедъ да проповѣдва Исламизма.

Наистина, Галатецътъ Сикеотъ, слѣдъ като бѣ предрекълъ на своитѣ събратия страшната смъртъ на императора Маврикия, казалъ имъ и това: „че подиръ него има да се случатъ такива нещастия каквито сегашното поколѣние никакъ не помислюва". Повиканъ да дойде въ Цариградъ и попитанъ отъ патриарха Тома върху значението на кръстоветѣ, които бѣха видѣли въ Галатия, по единъ начинъ така страненъ и конвулсивенъ: „Знаете ли, му отговорилъ съ плачъ светий епископъ Теодоръ Сикеотъ, че това явление съ кръстоветѣ ни предсказва голѣми и многобройни нещастия. Мнозина ще напустнатъ нашата вѣра; ще да станатъ голѣми нахлувания отъ народи, голѣми кървопролития, голѣми изтрѣбления и голѣми размирици. Църквитѣ ще бѫдатъ напуснати; Божията

служба ще бѫде унищожена; и краятъ на империята наближава». (Житие на св. Теодоръ Сикеотъ).

Нека се земе сега *ab ovo* историята на Галатитѣ тука и нека се изслѣдва отъ коренъ; нека се сближатъ и сравнятъ обстоятелствата и ще се види, какъ въ 278 пр. Хр. Галитѣ или Келтитѣ водени отъ Провидѣнието, сѫ се установили въ Галатия, гдѣто били свързани отъ веригитѣ на римския гений; а св. Иеронимъ ги бѣ чулъ да говорятъ келтийски въ началото на V-ия вѣкъ под. Хр.; отъ V до X вѣкъ тие оглупѣватъ съвсѣмъ отъ византийския bigotisme; въ началото на единайсетия вѣкъ тие получаватъ една инфилтрация отъ селджукска кръвь, а въ началото на 14-ия в. духътъ на Мухамеда направи отъ тѣхъ завоеватели.

Ето ни, прочее, въ скоропрѣходящитѣ еволюции на Османската империя, империя, която скоро завладѣ цѣлиятъ Балкански полуостровъ. Въ началото на 610 год. стана прѣдсказанието на свети епископъ Адрианополски, и дванадесеть години по-послѣ Мухамедъ избѣгалъ отъ Мека въ Медина; въ 1054 г. съ окончателното обявяване на схизмата между източната и западната църкви, селджуцитѣ пристигатъ отъ Туркестанъ; въ 1299 Османското могѫщество почва да се уголѣмява (Hammer, t. 9. стр. 80); въ 1356 Богъ ги води отсамъ Дарданелитѣ чрѣзъ едно землетрѣсение и имъ отваря вратата на Галиполъ; въ края на XV в. тѣ прѣвзиматъ Тракия и България и голѣма часть отъ Балканския полуостровъ. Въ 1453 Мохамедъ прѣвзема чрѣзъ приступъ Цариградъ и туря край на Византийската империя.

Малки очерки и разкази.

ИЗНЕВѢРА

Разказъ отъ Н. Илиевъ — София.

I.

По прашния пѫть къмъ града Н. . . . бързо бѣга кола, която дига задъ себе облаци прахъ и съ единообразния си шумъ безмилостно нарушава околната тишина.

Конѣтѣ, съ тежко дишане и облѣни въ потъ, робски изпълняваха длъжностьта си подъ непрѣстаннитѣ удари на камшика. Въ колата седи жалъ човѣкъ, чието лице изразява ужасна тѫга, а очитѣ му, потъмнели въ влага, показватъ, че той или скоро е плакалъ, или ей сега ще заплаче. . . . . .

Пѫтьтъ, простѣрнъ като лента, се вие като змия, низъ падини и ратлини и се губи низъ далечни висини, а по нататъкъ се виждатъ само величествени балкани, чиито върхове се крийтъ въ гѫсти непрогледни облаци.

Човѣкътъ въ колата, безучастно гледа околнитѣ дивни картини. Той е взетъ всецѣло съ себе, съ своя душевенъ миръ, кждѣто вълшебно изпъква цѣлиятъ прѣкаранъ отъ него животъ. Въ тази минута той страстно желае нищо да не мисли и нищо да не чувствува, ала едва невидима сила, много по упорита отъ това желание, като го държи въ напрегнато състояние, заставя го да мисли, чувствува и скърби.

Душата му бѣ поразена най много отъ послѣднитѣ събития, които го принудиха да бѣга при родителитѣ си, сѫщо тъй, както едно бито на улицата дѣте отива да се оплаче у дома.

Човѣкътъ въ колата се казва Стрѣхинъ. Той е сѫдия въ града С . . . ., въ сѫщия градъ, въ който свърши училището и се оженѝ.

Стрѣхинъ бѣ хубавецъ и строенъ. Той много обичаше да се носи гиздаво и, съзнаващъ своята красота, всѣкога бѣ доволенъ отъ себе, а това, като че бѣ убило въ него всѣко друго по-благородно стрѣмление, та отъ нищо не се интересуваше тъй живо, както отъ женитѣ. Той имаше твърдѣ добро мнѣние за себе,-считаше се за единъ отъ най-интелегентнитѣ, а и всички негови познати мислѣха че е такъвъ и го уважаваха.

Когато Стрѣхинъ бѣ студентъ, живѣеше съ единъ бѣденъ другаръ, тоже студентъ на име Живковъ. Другарьтъ му постоянно се занимаваше съ урокитѣ си, съ науката и непрѣстанно мислѣше за своето бѫдаще, може би за това, че отъ настоящето си положение не бѣ доволенъ, тъй като бѣдностьта бѣ единственнятъ му вѣренъ спѫтникъ.

Една вечеръ Стрѣхинъ се завърна въ кѫщи твърдѣ весело настроенъ.

— Хей, ти! Извика той на другаря си, който четѣше, остави се отъ тѣзи пусти книги, въ тѣхъ нѣма удоволствие! . . .

— А що друго да правя?

— Що ли? — Забавлявяй се съ жени, съ женици братко! Вѣковетѣ се обръщатъ на години, а годинитѣ на дни! . . .

— Но много нѫти се случва и обратното.

— Не е вѣрно.

Живковъ изгледа другаря си.

— Нѣма ли съ какво друго да се хвалишъ, ами съ мамене жени. Хвалишъ се вмѣсто да се червишъ? . . . .

— Ехъ, ти си сé такъвъ! . . . . Съгласи се поне еднъжъ съ мене! Знамъ азъ много хубаво доброто и злото, па и всички хора знаятъ това, но нà, никой не живѣе както искашъ, защото. . . неможе, дяволъ да го вземе! . . . .

— Може то, може, стига човѣкъ да иска.

— Но признай Живковъ, че хубаво нѣщо е, човѣкъ да си има жена.

— Ожени се тогава! Кой те спира?

— Хмъ така, ожени се! . . . . Лесно е да се каже. . . . Пари трѣбватъ. . . . Я азъ пакъ да си завъртя работата съ прѣжнята хазайка, а ти съпувай, бълпувай! . . . . .

— Но ти си безобразникъ!

— Хо, хо о-о-о! . . . . Какво ти безобразие може да има въ това, че единъ мѫжъ и една жена взаимно се обичатъ. Ха, ха-а-а-а!..

— Знамъ азъ какво е вашето взаимно обичане! Като срѣщнешъ нѣкоя жена съ по-легко поведение, ти като мѫжъ съ претенция на по-уменъ отъ нея, вмѣсто да ѝ внушишъ въ какво се състои длъжностьта ѝ, ти се стараешъ, съ всички срѣдства да я развратишъ още повече. Но Стрѣхинъ, послушай ме, остави се отъ тази разюзданость... Това е безсъвѣстно. Ще дойде врѣме, горчиво да се разкайвашъ. . . .

— Съвѣсть—това е вѣтъръ. Съвѣстьта е нужна на старцитѣ. Ти братъ не забравяй, че съвѣстьта е нѣщо твърдѣ относително, понеже това, което хората едно врѣме сѫ считали за съвѣстно, сега е станало противното. И съ какво ще ме убѣдишъ, че туй, което ти днесъ наричашъ съвѣстно подиръ извѣстно врѣме не ще стане безобразно? И пай сегнѣ азъ не мога да разбера какво лошо има въ това: да живѣе човѣкъ както желае и както намира за по-добрѣ!

Живковъ изгледа Стрѣхина укорително и натъртено каза:

— Живѣй, както щешъ; прави каквото искашъ, но мисли, че ако вагабонтски живѣешъ вагабонтинъ ще бѫдешъ! . . .

Много нѫти въ душата на Стрѣхина се явяваха съмнѣния, но той лесно се расправеше съ тѣхъ. Всѣкога, когато говорѣше съ Живкова, чувствуваше въ себе нѣщо да се пробужда, което одобрява Живковитѣ думи, но то бѣ тъй безсилно, тъй тайнствено, че съвсѣмъ малко се смущаваше отъ него, ала все пакъ, щомъ го сѣщаше, инстинктивно се стараеше да го смачка и умъртви, но въ самия моментъ, когато той мислѣше да е изчезнало, то пакъ се съживяваше. . . .

II.

Срѣщу квартирата на двамата другари, живѣеше една отлично красива мома, — казваше се Магдалина.

Стрѣхинъ, щомъ я видѣше цѣлъ потръпваше отъ буйна и неуротима страсть. И той още пръвъ пѫть като я видя се заклѣ въ себе, че каквото и да стане, тя безъ друго трѣбва да бѫде негова жертва. . . .

Отначало той си послужи съ всички срѣдства, за да успѣе да извърши съ нея опова, което вървеше съ другитѣ жени, ала напразно. Слѣдъ несполуката той твърдѣ искусно си измѣни отношенията къмъ нея, като се помѫчи да я убѣди, че намѣрението му не е такова, каквото си бѣ въ сѫщность, а чисто, възвишено. . . .

Магдалина всѣкога гледаше съ умраза на Стрѣхина, а по нѣкога, за приличие, ако се отнесе съ него малко по фамилиарно, той вземаше това за особенъ поводъ и тогазъ радостьта му нѣмаше край, като съ едно безподобно самодоволство си казваше: — хей, чакай де, какво си видѣла още! Отъ тукъ на тъй ще познаешъ кой е бай ти Стрѣхинъ! . . .

При всѣка срѣща съ нея, той се ласкаеше съ надѣждата, че всичко ей сега ще се свърши тъкмо тъй, както нему се иска, ала всѣкога ставаше противното и чувствуваше страшно незадоволство, като се укоряваше, че не ѝ казалъ това или опова, или пъкъ, че не е постѫпилъ тъй или иначе. И все пакъ се успокояваше — мислейки, при втора срѣща всичко да ѝ каже, всичко да извърши...

Слѣдъ още нѣколко несполучливи опити да осѫществи намѣренията си, той твърдо се убѣди, че каквото и да ѝ говори, както и да постѫпва, всичко ще бѫде напусто, та започна вече да се разправя съ домашнитѣ ѝ, а прѣдъ тѣхъ, тъй искусно се хваляше и така хитро умѣеше да ги залъгва, че тѣ скоро го харесаха и одобриха за зетъ . . .

III.

Минина една година отъ женидбата на Стрѣхинъ съ Магдалина.

Утрина. Той се разхожда изъ стаята твърдѣ възбуденъ, съ цигара въ уста. Въ главата му мѫчителни мисли се нижатъ, една отъ друга по-мрачни, а въ сърдцето му, ревностьта — тази своенравна лами бѣ вила жестоко своитѣ нокти, които все по-дълбоко и по безмилостно се забиваха, като си припомни той, какъ минилата вечеръ жена му любезно се усмихваше на Младенова — тъхенъ домашенъ приятель и скоредъ осѫждени свѣдѣния — старъ любовникъ на Магдалина. За Стрѣхина бѣ очевидно, че между тѣхъ сѫществува нѣщо, което тѣ старателно криятъ.

Той изпуши цигарата и се наведи за да я хвърли въ печката, иждѣто зърна късчета отъ хартия. Тласнатъ отъ любопитство, навади ги и се вгледа въ тѣхъ, привлѣченъ отъ думи, написани съ Младеновата ржка. Въ тази минута се счуха стѫпкитѣ на жена му Той веднага скри късчетата въ джеба си, грабна шапката си и бързо излѣзе. Като вървѣше изъ улицата видеше едно по едно късчетата,

свѣткавици прорѣзватъ и раздиратъ нощната тъмнина и мъгновенно изчезватъ, поглъщани отъ сжщата тъмнина и послѣдвани отъ силни гръмотевици, които поразяватъ и безъ това поразената Стрѣхинова душа. Сърдцето му уплашено трепна. Той помисли, че трескавицитѣ отъ него сж прѣдизвикани и че ей сега ще падне нѣкоя върху му, за да не остане нито слѣда отъ неговото жалко сжшество.

Страшни мисли се въртятъ изъ главата на Стрѣхина. Съвѣстьта отначало слабо, но вече все по-силно почва да го изобличава. И колкото повече той се старае да я заглуши, или да ѝ се оправдае, толкова по-енергично възстава тя и упорито му изтъква необоримитѣ факти на минали прѣстжпни дѣла. Въ този моментъ безчувствието му се прѣдстави тъй мило и цѣнно, та се натъкна на страшната мисъль: да се самоубие.

Въ въображението му дръзко изпъкна миналиятъ животъ. Въ тъмнината вижда силуетитѣ на жена си и сестра си, които все повече и повече се доближаватъ: взира се по-добрѣ и познава въ лицата имъ двѣ моми, въ които прѣди години, дълго врѣме се забавлява и най сетнѣ ги остави измамени. Въ този мигъ необикновенна свѣткавица разкжсва тъмнината и тѣ изчезватъ. И въ неговата душа тайнственъ гласъ, тихо, но настойчиво заговорва:

— Ти си прѣстжпникъ. Самъ измами жена си, самъ прѣлъсти сестра си... А другъ нѣкакъвъ гласъ пошепна истината: че жена му е измамена отъ Младеновъ, а сестрата отъ другиго и че той е измамвалъ жени, по чужди, А първиятъ гласъ още по-жестоко и бодливо заговорва:

— Между тѣхъ и чуждитѣ жени нѣма разлика, защото и тѣ сж сестри и жени на други твои братя...

Стрѣхинъ като се вслушва, по неволя, въ послѣдния гласъ, усѣща, че той много се схожда съ Живковитѣ мисли.

Гласътъ продължи:

— Ти си безподобенъ егоистъ, ти си нищожна тварь; позволявашъ си всичко, което само за тебе е добро, а какво е за другитѣ не искашъ да знаешъ. Мислишъ, че всичко ще мине безнаказано, но ето че сега дохожда часа за да ти се даде награда...

Въ това врѣме той минаваше по единъ мостъ. Спира се и се вслушва въ шума на рѣката. Ослѣпителна свѣткавица раздира тъмнината и гладката повръхность на водата ярко блѣсна; свѣткавицата изчезва и силенъ гръмъ се повлича тъй низко, та Стрѣхину се струва, че падна до него, сърдцето му замрѣ. — Нѣщо пошепва: „Хвърли се отъ тукъ и всичко ще се свърши!“ Но гласътъ заговорва пакъ.

— Ахъ, нещастнико! Ти още ли не се оставяшъ отъ глупоститѣ! Трѣбва за всичко да заплатишъ, за да разпореждашъ свободно съ себе. Пакъ чу шепотъ: „Хвърли се долу отъ всички ще се избавишъ!“ И той се кани да се хвърли, но инстинктътъ на самосъхранението енергично възстана.

А гласътъ непрѣстано продължаваше своитѣ безмилостни изобличения. И Стрѣхинъ отчаянъ до неимовѣрность се помѫчи съ послѣдни усилия да спрѣ, да задуши този страшенъ гласъ, който бѣ вѫтрѣ, въ самия него, но не и въ неговата власть. Въ душата ясно се рисуваше миналото, а това безмѣрно го измѫчваше. И той съ тѫга се попита: — защо е било всичко?... Дълбоко замисленъ върху живота, той дирѣше да намѣри въ него нѣщо по сѫществено, което да е свѣтло, възвишено и вѣчно, ала не сполучи и съ ужасъ се попита: — Какво ми остана отъ миналото? Ахъ, какъ то бързо изчезна, за да се не върне вече!... Но о, Боже! Каква полза, ако живѣя още? Нѣма ли и слѣдъ това пакъ тъй безсмислено и суетно да бѫде прѣживѣното?... Да, разликата е, че въ по-дългиятъ животъ ще има повече отвръщение, по-много гнѣвъ и отчаяние!... Тогава, защо чакамъ, какво искамъ отъ живота?... Животъ! — Това не е ли пѫтъ, който едни хора изминаватъ пѣша, други съ кола, а трети съ бързината на свѣтлинцата? Прочее, въпросътъ е: да пѫтувамъ както ми е по-добрѣ... Моитѣ крака сѫ прѣчупени, силитѣ сѫ ме напустнали, какъ да пѫтувамъ тогава? — Ето кое трѣбва да рѣша!...

Въ тази минута прѣдъ неговитѣ изнурени очи изпъкнаха пакъ двѣтѣ жени. Тѣ злобно и иронично се смѣеха. Той неможеше да гледа въ тѣхъ и обърна очи на друга страна. Погледътъ му се спрѣ на нѣколко стари върби, които печално бѣха свѣли клони и тѫжно и безсилно шумолѣха, като че и тѣмъ вече е дотегнало да слушатъ безкрайната еднообразна пѣсень на рѣката и да се борятъ вѣчно съ свирепитѣ бури... Стрѣхину пригъмнѣ прѣдъ очитѣ, пакани се да се хвърли, но нѣщо пошепна: стой! И той се отдръпна безропотно назадъ. Слѣдъ това тайнствениятъ гласъ остро заговори:

— Ти имa куражъ да вършишъ безчинства, а нѣмашъ сили да понесешъ послѣдствията; виждашъ ли колко си слабъ!... Ти подло си игра съ сѫдбинитѣ на хората и сега като си изпадналъ въ жалко положение, искашъ самъ съ себе да подълстяваш: съ самоубийство да се изтръгнешъ изъ онаи примка, създатель на която си самъ ти. — Но помни, че съ това, което мислишъ да правишъ, нѣма да изкупишъ прѣстѫпитѣ си дѣла; напротивъ, тѣ ще станатъ двойно по-прѣстѫпни и позорни.....

Стрѣхинъ махна съ ржка, пакани се пакъ да се хвърли, но пакъ се отдръпна; отвори се широко очитѣ и се вгледа продължително въ една точка, сѣкашъ желаеше да проникне задъ гроба, да види онова, за което очитѣ му не бѣха способни. Въ този мигъ се почувствува до отвръщение нищоженъ, краката му затрепераха и страшно безсилие обгърна цѣлото му тѣло....

Дъждътъ се лѣе се тъй — като непрѣсушими сълзи, и съ тихъ и тѫженъ шумъ пади и се впива въ земята... Черитѣ облаци слизатъ се по низко и по-низко и покриватъ земята съ тъмнитѣ си грамадни сѣнки. Настава сѣкашъ безкрайна черна нощь...

Първата заповѣдь.

Разказъ отъ **В. Таль.**

— Та кой си ти, мъничко човѣче, — попита книгопродавачътъ Регерсенъ.

— Мене ме казватъ Свендъ.

— Ти искашъ да ти дамъ тетрадка за 10 йори. Отлично. Значи, ти вече ходишъ въ училище?

— Да.

— Ами ти добрѣ ли научи днескашния си урокъ?

— „Азъ съмъ Господъ Богъ твой, да не будутъ тебѣ бози иные, развѣ Мене". Това значи, ние трѣбва прѣди всичко да се боиме отъ Бога, да го обичаме, и въ всичко да се уповаваме на Него.

— Така, така! И щомъ ти си такова умно, прилежно момче. тогава вземи отъ мене тази хубавичка картинка.

Свендъ тръгна къмъ вратата. Той едва достигаше до дръжката на вратата въ магазина на Регерсена, но все-пакъ се погрижи да я затвори, прѣди самъ Регерсенъ да успѣе да дойде и да му помогне.

До училището бѣше доста далеко и Свендъ потегли за тамъ съ голѣми крачки. Той бѣше обутъ съ нови калоши, а на гърба си имаше чанта. Стигаше само да направи извѣстно движение съ рамената си, и изведнажъ въ чантата му почваше да хлопа намѣрващата се въ нея линийка, а това много му се нравѣше. Поне хората знаеха, че той отива въ училище.

При това той трѣбваше да мине край голѣмото куче при Валини, което всѣкога се спущаше върху него и лаяше, както и върху всички минувачи. Но сега би трѣбвало да направи видъ, като че на кучето не струва да се обръща внимание, защото край кжщата седѣха двѣ момчета. А пъкъ линийката само тогава задрънка весело въ чантата, когато Свендъ прѣмина благополучно край опасната кжща.

Училището се намѣрваше вънъ отъ града и бѣше заградено съ висока камена стѣна. Трѣбваше голѣма рѣшителность, за да може смѣло да се влѣзе въ вратата и да се прѣмине голѣмия пѣсъченъ училищенъ дворъ.

Тукъ линията страшно почна да хлопа, макаръ на около да нѣмаше никого, който би можалъ да чуе това, освѣнъ самиятъ Свендъ.

Въ училището Свендъ имаше по три урока катадневно. Той бѣше въ първия приготовителенъ класъ. Въ него обучаваха на четене, писане, смѣтане, законъ божи, история и география.

Първиятъ урокъ бѣше по законъ божий. Учительтъ се разхождаше напрѣдъ и назадъ изъ класната стая и изпитваше урока.

Всичкитѣ дванадесеть момчета — а тѣ бѣха имено толкова въ първия приготовителенъ класъ — знаяха първата заповѣдь наизусть и учительтъ ги похвали, като имъ каза, че тѣ сж прилежни ученици.

— Я слушай Свендъ, — каза той изненаданъ: — знаешъ ли ти какво нѣщо е идолъ?

— Да, — отговори Свендъ самоувѣрено.

— Какъ се наричатъ хората, които иматъ идолъ?

— Язичници.

— Вѣрно, Свендъ, но не допущашъ ли ти, че и другитѣ хора иматъ идоли?

— Не.

Той това не допущаше.

— Напримѣръ, нѣкого отъ тѣзи, когото ти познавашъ?

Тогава Свендъ неволно се засмѣ, защото отъ всички, които той познаваше, никой нѣмаше идолъ съ голѣма глава и съ като у звѣръ крака, такъвъ, какъвто той нѣкога си бѣ виждалъ на картинка, — това му се стори за извънредно смѣшно.

— Не, отъ всички, които азъ познавамъ, — у никого нѣма.

— Ти знаешъ това навѣрно? Свендъ даже се очуди на този въпросъ на учителя. Какъ той може да пита за такива работи.

— А ти самъ нѣмашъ ли?

— Не, нѣмамъ!

— А, може би, Свенде, че имашъ? Мигаръ ти нѣмашъ нѣщо такова, на което ти особено се радвашъ което ти обичашъ почти повече отъ самия Богъ. Я си помисли! Това е то, именно твоя идолъ.

Свендъ се замисли; той даже си закри очитѣ за да може хубавичко да схване този въпросъ. Но, не, не! Нѣма нищо което да обича повече отъ Бога.

— Не, нѣма нищо подобно!

Нѣма? Е, ами тази хубавичка картинка, напримѣръ.

— Тази ли? Тогава азъ на драго сърце ви я отстжпямъ.

Слѣдъ тѣзи думи Свендъ подаде на учителя картинката, която му бѣше подарилъ Регерсенъ. Тя изобразяваше маршалъ Нея въ Москва. — Ама помисли хубавичко, Свендъ, нѣмашъ ли нѣщо, което обичашъ повече отъ Бога?

— Нѣма.

— Може би, сладката супа съ сухо грозде?

За това нѣщо Свендъ не бѣше помислялъ. Сладка, ягодна супа съ сухо грозде! Само при тази мисъль устата на Свенда се налѣха.

— Е, Свендъ, какъ мислишъ?

Прѣди да отговори, Свендъ трѣбваше да се позамисли. Слѣдъ това той каза: не, даже сладката ягодна супа съ сухо грозде той не обичаше повече отъ Бога. Но за овошната супа отъ сиго той можеше спокойно да мисли, безъ да казва: не.

— Добрѣ, добрѣ, мое момче, много ми е драго да чуя това. — каза учительтъ, като погладн Свенда по главата.

Но когато учительтъ още единъ пжть го погладн по главата и му каза: „много ми е драго да чуя това"! — душата на момчето завладѣ едно особно чувство. На Свенда се страшно дошѣ

да му каже, че това не е съвсѣмъ вѣрно, особно, когато пъкъ става дума за супа отъ саго. Но да се признае въ това сега му бѣ неприятно, за това той мълчеше.

Мина недѣля. По законъ божий въ първия приготвителенъ класъ вече бѣха достигнали до четвъртата заповѣдь.

Но всѣки пѫть, когато учительтъ говорѣше съ Свенда ласкаво, и особно, когато го милваше по главата, дѣтето го обхващаше сѫщото онова чувство.

И Свендъ почна да желае, щото учительтъ да не бива съ него ласкавъ, а строгъ, да бѫде сърдитъ и да не го милва по главата. Единъ пѫть той дори помисли, да ли да се не опита нѣкога да си не приготви урока, само за да го посмъматъ малко.

Но това е много трудно. Свендъ всѣкога знаеше своитѣ уроци.

Въ кѫщи у Свендови всѣка недѣля и четвъртъкъ готвѣха сладка овощна супа. Послѣдниятъ пѫть — даже и съ саго.

— Че какво е това Свендъ? Ти, като че намрази своето обично ядене?

Свендъ нищо не искаше да яде и безъ малко щѣше да заплаче съ гласъ, но той се сдържа.

Но когато слѣднята недѣля поднесоха отново сладката ягодна супа съ сухо грозде, отъ вкусна по-вкусна, Свендъ изяде три пълни чинии.

Слѣдъ обѣдъ майка му легна на кушетката и веднага задряма.

Изведнажъ вратата се отвориха и Свендъ влѣзе тичешката. Той бѣше облеченъ съ праздничнитѣ си дрѣхи съ бѣла яка. Но послѣ яката бѣше страшно окаляна, а лицето на дѣтето облѣно съ сълзи.

Какво е това отъ тебе мило ми дѣте? — попита разтревожената майка, когато той се хвърли на шията ѝ и скри лицето си въ нейнитѣ гѫрди.

Но Свендъ само плачеше и най-послѣ, съ голѣмъ, трудъ проговори:

— Майчице, . . азъ . . . имамъ . . . бози иные!

— Какво казвашъ?

Майката, по видимому, съ сила се сдържаше да се не изсмѣе.

— Майчице! Мене ме е тъй страхъ! . . Азъ имамъ идолъ!

— Какъвъ идолъ?

— Сладката ягодна супа съ сухо грозде.

Нуждно бѣше малко врѣме, до дѣто най-сетнѣ майката можа да изпита дѣтето, какво се е случило съ него; но когато тя взе да му се подсмива надъ това и почна да му обяснява, че това съвсѣмъ не е тъй лошо, както той си го прѣдставя, той даже не искаше нищо да слуша.

— Ти не знаешъ, майчице, какъ на това гледатъ въ училището; тамъ съвсѣмъ не е така, както тука, въ твоята стая. Ти разбира се можешъ да знаешъ, че това не е грѣшно, а въ училището ще кажатъ — обратно.

И той се не успокои до дѣто майка му не отиде заедно съ него при учителя.

Послѣдниятъ седеше въ голѣмата зала, затрупанъ съ сума книги. Но, въ сжщность, това съвсѣмъ не бѣше онзи учитель, когото той бѣше привикналъ да вижда въ училището. Този бѣше съвсѣмъ обикновенъ мжжъ, такъвъ сжщо, какъвто, напримѣръ, баща му. И колко той бѣше вѣжливъ, милъ!

Майката обясни на учителя за какво сж дошли. Той се усмихна и взема Свенда на коленѣтѣ си.

— Слушай, мъничкий ми приятелю, Свендъ! Кой ти дарува всичко добро на този свѣтъ?

— Богъ!

Това Свендъ знаеше навѣрно отъ вечерната молитва.

— Значи, вѣроятно, Богъ ти изпраща и сладката ягодна супа?

— Да, трѣбва да я изпраща той.

— И тази овощна супа — вкусна ли е?

— Да, страшно вкусна!

— Ето на виждашъ ли! Когато отново ти се случи да ядешъ овощна супа съ сухо грозде, всѣкога помни, че това е даръ Божий, благодари му за това, а слѣдъ това яжъ, колкото ти се иска, да докажешъ на Бога, че ти се радваш на този даръ.

— Да, но мигаръ . . . мигаръ това нѣма да бжде идолъ?

— Идолъ ще бжде само това, което те радва и за което ти не си благодарилъ на Бога.

Свендъ съ майка си поседѣха у учителя още доста дълго и когато тѣ си тръгнаха, послѣдниятъ каза:

— Почакай, приятелю мой, азъ съвсѣмъ забравихъ да ти повърна твоята картинка, която тогава ми даде.

— Тя не ми трѣбва — отговори Свендъ бързо.

— Защо?

— За това, защото това е идолъ.

— Но, мило ми дѣте, мигаръ ти не можешъ да поблагодаришъ за нея на Бога?

— Не, не мога.

— Мигаръ, ти вече не си благодарилъ на Бога за нея?

— Не, само на господина Регерсена....

Превелъ: **Ст. Н. Л.**

45); Стефанъ Сремацъ (9, 78); Йованъ Протичь (1, 11, 12, 20, 29); Брациславъ Нуничь (14, 37, 63); Драгомиръ Брзакъ (33, 34, 40); Янко Веселиновичъ (47, 58, 59); Драгутинъ Иличь (91) и др.; отъ българскитѣ: Ив. Вазовъ. Отъ неславянскитѣ писатели да поменемъ Едгаръ По, Вильямъ Шекспиръ, Гюи де Мопасанъ, Ж. Расинъ, Гьоте, а отъ класическитѣ *Еврипидовата* Алкеста (прѣвелъ Р. Одавичь по френската прѣработка на Ж. Расинъ).

Отъ Иванъ Вазовъ сж напечатани (*Кратке приче*. свеска 88) слѣдниитѣ нѣща: 1. У врта муза; 2. Блудни синъ; 3. Ah, excellence; 4. Сусретъ; 5. Инвалидъ. Прѣводътъ принадлежи на С. А. Поповичь. Нѣкои отъ тѣзи нѣща сж прѣведени много хубаво.

Ние, въ всѣки случай, сърадваме г. Кисича за прѣвъзходното негово издание и му желаемъ пъленъ успѣхъ. Той върши, скромно и съ примѣрно постоянство, хубавото дѣло за взаимно-запознаване произведенията на южно-славянскитѣ писатели. Съ своитѣ ефтини издания той дава възможность да се шири въ сръбския свѣтъ отбрана българска словесность. Ние прѣпоръчаме неговото издание и на българския интелегентенъ читатель, който може да се ползува отъ сръбски езикъ.

С. С. Б.

2. Нови книги.

Получиха се въ редакцията слѣдниитѣ нови книги:

Приложение къ „Пѣрковенъ Вѣстникъ" (година пета). Книжки XIII, XIV XV. София, стр. 200. 1905 г. ц. 1 л.

Н. Георгиевъ. Кѣмъ почъ-бунарци. София, стр. 8. 1905 г. ц. 10 ст.

Максимъ Горкий. Дачници, сцени въ 4 дѣйствия съ илюстрации и едно писмо отъ Д-ръ А. Теодоровъ — Балканъ. Прѣвелъ отъ оригинала Р. Капели. София. 1905, стр. 147, ц. 80 ст.

Д. Гаврийски. Непринуждения!.. сцена изъ живота на народнитѣ учители. София. 1905 г., стр. 64, ц. 60 ст.

Молиеръ. Мизантропъ, комедия прѣвелъ *К. Величковъ*. Софія, 1904 год. стр. 126. ц. 1 л.

А. П. Чеховъ. Вуйчо Ваня, сцени изъ селския животъ. Прѣв. Емилъ Недрагъ. Варна, 1905 г. стр. 51, ц. 50 ст.

Вилхелмъ Райнъ. Педагогика, изложена систематично. Частъ I. Прѣв. Д-ръ Р. А. Мановъ, Д-ръ В. Николчевъ, Д-ръ К. Д. Сраковъ и С. Велевъ. Тъ-ново, 1905 г. стр. 706, ц. 4.50 л.

Д-ръ W. A. Lay. Ръководство за първоначалното обучение по смѣтане. Прѣв. Д-ръ Ел. Ганева (№ 6 отъ учителска библиотека, Кюстендилъ, 1905, стр. 175, ц. 1.60 лв.

Клиника Д-ръ Валсамовъ. Найновитѣ електро-медицински апарати и тѣхното приложение въ физико-дистетическия отдѣлъ при клиниката. София, стр. 32, 1905 г.

Хр Матовъ. Основи на вжтрѣшната революционна организация, съ приложение. Пловдивъ, 1905 г. ст. 64, ц. 50 ст.

Стихотворенията на Любенъ Каравеловъ премия на „Учителска Библиотека". Кюстендилъ, 1905, стр. 123.

Н. Фотакйевъ „Опити". Лирически стихове. Часть I. Ловечъ, 1905, стр. 80, ц. 1 левъ.

Б. Мандушевъ. Основанието на сиротопиталището Св. Патрикий въ София. Стр. 61, ц. 1 л., 1905.

3. Прѣгледъ на нашия и чуждия пер. печатъ.

Училищенъ Прѣгледъ (мартъ и апр.). ъ неоф. дѣлъ се печататъ Експериментални изслѣдвания върху домашнитѣ задавки на ученика" отъ Д-ръ Ив. . Георговъ и „Педагогически писма" ъ Д-ръ М. Лацарусъ. Ф. В. С. — ъ рецензиитѣ се разглеждатъ книгитѣ: Ію въпроса за назначаване и уволнение на учителитѣ"; — Книгата на Комейре на френски за „Хербарта и възпитанието чрѣзъ обучение" и двѣ нѣмски книги.

—

Журналъ Министерства Народнаго просвѣщенія (апрѣль). *Дѣйнаръ Заполь*ски печата „Селската реформа въ литовско-руската държава въ половината ъ XVI в. (край); - *Лискоронски*, Къмъ въпроса за переславлскитѣ турки и). Въ „Критика и библиография" пча изправа между Яцимирски и Радченко по книгата на послѣдния: „Григорий Самблакъ" (СПб. 1904).

—

Загребскиятъ в. Народни Новини отъ м. пр. и мая (н с.) печата по хърватски Вазовия „Гороломовъ" въ прѣводъ гъ Павелъ М. Рокошъ.

—

Словенски Югъ (въ Бѣлградъ) печата ъ подлистникъ: „Посѣщението на сръбския краль и сръбско-българското сближение" отъ Б Боева (№12 16). Въ 16 р. е печатано отъ Иворова: Хайдушки пѣсни.

—

Просветни Гласник (кн. апр.) съдържа, между друго, извѣстие отъ библиотекаря на народната библиотека въ Бѣлградъ за 1904 г.

—

Югославянската академия на науките и художествата е издала новъ Diplomatički Zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacie i Slavonije, събранъ и редактиранъ отъ Т. Смичиклась, дѣйствителенъ членъ на академията. (Свезка II); - Хрисовули отъ XII вѣкъ. Загребъ. 1904 г. — Въ кн. 157 на Rad. по историко-филолог. и философско-юридическия разредъ се печататъ отъ *Д-ръ Т. Маретичъ*, И. С. Тургеневъ въ хърватски и сърбски прѣводи, — отъ *В. Клаича*, Славонски данъкъ въ срѣдния вѣкъ; отъ Д-ръ Ивана Строхала продължение за собственостьта. — Въ кн. 158 отъ Rad. на акад., математическо-природословенъ разредъ се съдържатъ: отъ Д-ръ Гавация, Рѣки въ хърватско; — отъ Д-ръ Степана Гюрашина, по флората; — отъ Д-ръ Юр. Мейнеръ, по висшата математика; — отъ Д-ръ С. Бошичекъ, за нѣкои аритметически функции; — отъ Кишпатичъ, съобщение по землетресенията за 1903 год.; — Косичъ, Дубровнишкитѣ риби. — Въ Zbornik za narodni život i običaje juznih slavena (кн. 9), уреждатъ отъ Д-ръ Боранитъ, се печататъ тая пѣть: 1) Народни хумористични гатанки и шети, отъ Немаршичъ; - 2) Обичаитѣ, по кѫщитѣ работи, търговията и правото въ Полицката община.

—

Летописъ матице српске (свезка II за 1905 г.) съдържа: продължение отъ живота и обичаитѣ на албанцитѣ.

—

Срп Кн. Гласник (уредници Павла Поповичъ и д-ръ Скерличъ) Априлскитѣ книжки съдържатъ, между друго, статии: отъ Слободанъ Новаковичъ По конст. въпросъ въ XIX вѣкъ; отъ д-ръ Джорджевичъ, фолклорни бѣлѣжки; Хуманизмъ и ренесансъ въ нѣмската школа; отъ Новакъ Максимовичъ, Антонъ Чеховъ (III). Въ бѣлѣжки се разглежда статията на нашия проф. д-ръ Тодоровъ печатана въ сПС. подъ заглавъ Мати Сербіе, посестрима.

—

Задруженъ трудъ (кн. 2 3 заедно). Студия отъ *Хр. Л. Гюлмезовъ*, Войната и нейната психология; *Б. Н. Балкански*, Общественна наука и общественъ животъ Писма отъ изтокъ на д-ръ М. Ивановичъ Гнъ М. Виреавневъ е далъ единъ хубавъ разказъ: Билъ е баща.

—

Славянски гласъ (издание на Слав. Благотв. Д-во въ България, кн. I) съдържа: отъ Ил. С. Бобчевъ. Значението на руския езикъ и литература за насъ; Македония и Одрискo (рефератъ): Историч. произходъ и развитие на руско-яп. война; д-ръ К. Пречекъ.

Какво става по свѣта?

I. Въ нашенско.

Общъ прѣгледъ.

Нѣкои по-изтъкнали събития въ общественно-политическия нашъ животъ пакъ не се виждатъ. Отсѣтствуващиятъ князъ се върна на 15 априлъ, разпетия петъкъ, но не се задържа ни два дни въ София; той замина за Русе, гдѣто бѣха отишли Прѣстолонаслѣдникътъ и князъ Кирилъ. Слѣдъ това князьтъ отиде на ловъ въ Ситняково. Поменаваме тѣзи дреболии, защото нѣкои имъ отдаватъ политическо значение: свързвайки това съ нежеланието на Н. Ц. В. да вижда своитѣ министри. Обаче, голѣмо заблуждение! Това не може да бѫде истина, защото пълнъ сговоръ и солидарность продължаватъ да царуватъ между тѣхъ. Нищо не врѣди, че нито Великденъ се прави съ министритѣ, нито Гергьовденъ съ георгиевскитѣ кавалери.

Камарата ще се свика вѣроятно къмъ началото на юния. Тя ще трѣбва да потвърди търговетѣ по желѣзницата Търново—Трѣвна и Радомиръ—Граница. Колкото за конверсията на цѣлия нашъ заемъ, нашитѣ официозни срѣди опровергаватъ подобно нѣщо, както едно врѣме, токо въ навечерието на стомилионния заемъ, опровергаха неговото прѣдстоящо сключване. Впрочемъ, официозьтъ „Н. Вѣкъ“ опроверга, че Н. Ц. В. е подигалъ и въпроса за независимостьта на България прѣдъ великитѣ държави, на които той посѣти главитѣ (императоръ Вилхелмъ, краль Едуардъ, Лубе и Викторъ Емануилъ). Наистина, той въпросъ се изнесе особно отъ парижкия Le Temps и виенската Neue Freie Presse. И ние не виждаме нищо по-естественно отъ това, дѣто държавничитѣ ни глава се опитва да улесни прогласяване независимостьта на нашето отечество. Всичкиятъ въпросъ би могълъ да бѫде само за момента, както и за цѣната, съ която би се добила тази независимость. Сега ли е най-сгодния за това моментъ, когато всичкитѣ ни национални грижи сѫ за Македония?

Въ областьта на културния ни животъ може да се отбѣлѣжатъ за послѣдния мѣсецъ нѣколко сказки на дружества, които се четатъ съ освѣтителна цѣль. Славянското благотворително дружество, Славянска Бесѣда и другитѣ ни дружества сѫ се заловили да даватъ по-достѫпни за тая цѣль публични четения. Проф. д-ръ Теодоровъ съ такава цѣль обикаля провинцията и чете реферати по историята на бълг. литература. Най-послѣ, Анатолъ Лероа-Болье, пѫтьомъ прѣзъ София, даде една блѣскава конференция: „Франция и южнитѣ славяни“, за която се изпълни съ отборъ слушатели салона на „Бесѣдата“. Къмъ тѣзи културнивления можемъ да прибавимъ и ходенето на нѣколко български художници и публицисти въ Загребъ.

II Славянскитѣ земи.

Майскитѣ дни за югославянството въ Загребъ.

По случай на 25 годишнината отъ основание на хърватского дружество на художницитѣ, тази година въ мѣс. априлия се откри изложба на художественни произведения; въ началото нѣкъ на м. май (н. с.) се устроиха двѣ срѣщи: тия на югославянскитѣ художници и на публицисти и книжовници.

На тѣзи срѣщи се явиха изъ Сърбия двайсетина, отъ България деветь душъ художници и книжовници, между единитѣ и другитѣ значителна часть студенти. Гости и делегати бѣха посрѣщнати въ Загребъ съ истинско славянско радушие и любезность.

Въ Загребъ бѣше уредена и изпълнена една пълна програма на срѣщитѣ и празнествата, които ние смѣло можемъ да наречемъ „майски дни на югославянството." На 1 май (н. с.) по 2 ч. въ свѣтлия понедѣлникъ гоститѣ бѣха дочакани съ пѣсни и привѣти. Отъ желѣзницата тѣ бѣха придружени и настанени въ хотели. На 4 часа посѣщение изложбата на друж. на художествата. Гоститѣ бѣха упѫтвани отъ познатия бивши управитель по просвѣщението г. Крпняви. Особно обрѫщаха внимание скулптурнитѣ творения на Франгешъ и Валдецъ, и живописнитѣ творения на Чикошъ, Меловичъ, Ивековичъ, Ауеръ и др. На 10 ч. вечерта срѣща за взаимно запознаване на художници и [illegible] на друж. на книжовницитѣ.

Въ вторникъ 2 май (н. с.) по 9 часа сутр. имаше посѣщение на Щросмайеровата галерия на картини. Посрѣщна гоститѣ г. Врбаничь, постоянен секретарь на академията. Тукъ скулпторитѣ Пованович отъ страна на сърбитѣ сложи хубавъ вѣнецъ върху бюста на Щросмайера; сѫщото направи г. Вѣнгинъ отъ страна на българскитѣ художници. Предсѣдателятъ на славянското дружество и на дружеството на бълг. публицисти [illegible] вѣнецъ, слѣдъ нѣколко думи, предложи малка лента (100 леа) за бюста на [illegible] наметникъ Щросмаеру. По 11 ч. [illegible] посѣщение и разглеждане сградитѣ на управлението на народното просвѣщение. Тукъ осѣнѣ хубавия приемъ направенъ на гоститѣ отъ страна на г. Сврекеръ, началникъ отдѣла, и г. Крпняви им пак разказе и уреди съ своитѣ духовити бѣлѣжки и обяснения на картинитѣ.

Слѣдъ това имаше банкетъ въ салона на хотелъ „Ро ль", на който се произнесоха нѣколко здравици. По 8 часа вечерта „Кемерсъ" (въ Гражданска Стрѣлъна) на хърватского студенчество, посѣтенъ отъ студенти, художници и публицисти, гдѣто се казаха редица патриотически рѣчи, между които двѣ на български студенти. Особно се отличи рѣчьта на професора отъ сръбския университетъ Д-ръ Скерличъ, редакторъ на „Ср. Книж. Гласникъ".

Въ срѣда (3 май). По 9 часа сутрината посѣщение на Мирогой и Максимиръ. По 11 часа двѣ срѣщи на делегатитѣ [illegible] и на художницитѣ отъ съюза „Лада" въ помѣщението на [illegible]

ството на книжевницитѣ. На първата срѣща подъ прѣдседателството на професоръ Б. Поповича се прие врѣменно проекта за единъ съюзъ между югосл. публицисти и книжевници, окончателното приемане, на който се рѣши да стане на единъ по-пъленъ конгресъ въ Бѣлградъ прѣзъ мѣс. септемврий. По 4 часа „Омладинска срѣща на напрѣдняцитѣ съ гоститѣ" въ напрѣднячкого читалище. По $7^1/_2$ часа вечерьта прѣдставление въ честь на гоститѣ: Шекспирова *Хамлетъ* съ участието на Фияна (Хамлетъ) и Иосифа Шмаха отъ пражкия театъръ (въ ролята на Хамлетова Чичо).

Сърби и българи изнесоха изъ това си посѣщение прѣкрасни впечатлѣния. Ние за сега правимъ само единъ бѣгълъ прѣгледъ на програмата, поради нѣмане мѣсто и врѣме. Ще се повърнемъ.

Писмо отъ Бѣлградъ.

Сръбскиятъ университетъ.—Професори и студенти.—Основатель на Висшата школа.—Народна Библиотека.

На 28 Мартъ 1905 г., се отвори лѣтния семестръ, а въ сѫщото врѣме и първия, на бѣлградския университетъ. Законътъ, който провъзгласяваше *„Великата Школа"* за университетъ, бѣше внесенъ отъ министерството на Народната Просвѣта къмъ края на миналогодишната (1904 –905 год.) скупщинска сесия, гласуванъ, публикуванъ и изпълненъ. Заради неговото прилагане „*Паци*"-тѣ (студенти) трѣбаше да изгубятъ цѣли почти два мѣсеца, Февруари и Мартъ.

Въ закона за университета, въ чл. 4 гл. II четемъ: „Университетътъ има петь факултета: *богословски, философски, юридически, медицински и технически.* Богословскиятъ факултетъ ще се установи като самостоятелна Духовна Академия съ специаленъ законъ". Чл. 6 пъкъ говори: „Редовного учене въ медицинския факултетъ трае десеть, а въ другитѣ факултети осемь семестра". Отъ прѣведенитѣ два члена вече се вижда, че Сърбия, въ желанието си да учреди университетъ, прѣвръща Великата Школа въ пъленъ университетъ. И въ това тя ни е надминала. Въ нашиятъ законъ за университета, фигуриратъ факултетитѣ: *историко-филологически, физико-математически и юридически.* За медицински факултетъ нашиятъ законъ само споменува: той въ бѫдаще ще се учреди, сѫщото нѣщо е и за техническия факултетъ и за богословския. Привождащъ това сравнение между университетитѣ въ Бѣлградъ и София, менъ се вижда необходимо да направя и слѣднитѣ разяснения. Бѣлградскиятъ университетъ въ философския факултетъ групира слѣднитѣ специалности, ако бихъ могалъ така да се изразя: 1) историческа, филологическа, педагогическа, природнитѣ науки (Физика, Химия, Зоология, Ботаника, Астрономия и пр.) и математическа. Техническиятъ факул-

*) Български гости и делегати бѣха: г. г. *Вѣшинъ*, прѣдседатель на съюза „Лада", *Бобчевъ*, прѣдс. на друж. на българскитѣ публицисти, художници: Божиновъ, Василевъ, Панайотовъ, книж. и публицисти Протичь, Козакъ; студенти — Добревъ и Велевъ.

тетъ подготвюва техници-инжинери. А пъкъ като приведемъ и чл. 40 отъ ср. з. за университета, ал. ал. II и III, гдѣто се говори, че (ал. II) при философския факултетъ ще се установи и *аптекарски курсъ;* и че (ал. III) „за основаване на медицинския факултетъ ще се прѣдвижда всѣка година въ бюджета извѣстна сума за подготовителната работа, като систематическо събиране на анатомически и други научни материали отъ нашитѣ болници и други заводи, приготвяне на специални болнични отдѣления, пригодни за клиники, изпращане степендианти за специално изучване на отдѣлнитѣ медицински специалности", то първата, голѣма разлика между Бѣлградъ и София до значителна степень се намалява. Разликата между сегашнитѣ университети на съединенитѣ държави се свожда къмъ това, че университетътъ въ Бѣлградъ има единъ факултетъ повече отъ Софийския, а именно техническия факултетъ и още, че юридич. ф. се дѣли на специалности: судска и економо-политическа. Но въ сжщность и тая разлика не сжществува.

Що се отнася пъкъ до професорского тѣло, може се призна, че въ отдѣлнитѣ факултети има хора съ свѣтска научна извѣстность, като напр. Д-ръ Іован Цвијић, редовенъ професоръ въ философския факултетъ и др. Сжщо трѣба да се признае, че има и факултети, като юридическия, дѣто професоритѣ сж още млади хора и едва току-що се появили въ науката, нѣкои отъ тѣхъ дори и още не сж се явили съ свои оригинални научни трудове. Това обстоятелство можемъ да припишемъ на не стабилното по-рано, управление. При личнитѣ режими на Милана и Александра, Велика'та Школа е доставяла министри. Професоритѣ, изгръгвани отъ катедритѣ си се влаватъ въ политиката, отъ дѣто и вече нито се връщатъ обратно въ Велика'та Школа, нито пъкъ се занимаватъ съ науката. На това професорско емигриране отъ Велика'та Школа много е спомагало и обстоятелство, че професоритѣ не сж били като такива недосегаеми отъ политическитѣ интриги и не сж били материално обезпечени.

Броятъ на студентитѣ (*ђаци* = ученици) срѣдньо годишно е билъ отъ 500 до 600. Миналогодишниятъ тѣхенъ брой кржгло е достигалъ до 800 души, мжже и жени. Броятъ на студенткитѣ е достигалъ до 100. Тая малка цифра се дължи на неуреденото женско срѣдньо образование: по-вечето женски учебни заведения сж така уредени, че тѣхнитѣ възпитаници мжчно могатъ да се запишатъ за редовни ученици на университета.

Сградата въ която сега се помѣщава университета никакъ не е сгодна. Тя е крупна, масивна троетажна сграда, съ-може-би-повече отъ 100 малки, тѣсни стаи. Аудиториитѣ, и то най-пространитѣ, мжчно могатъ побра 120—150 слушатели. Единствена, обширна зала въ цѣлата сграда е залата на третия етажъ, дѣто по-рано е засѣдавалъ сенатътъ и дѣто не рѣдко се устройватъ концерти, забавления и пр. било отъ студентитѣ, било отъ други ученици и пр. На фасадата на зданието, много на високо — надъ третия етажъ — по корнизитѣ личатъ слѣднитѣ думи:

МИША АНАСТАСИЕВИЧЪ СВОМЪ ОТЕЧЕСТВУ.

Любопитно е що се приказва за тоя Миша и за подаръка му.

„Въ бурнитѣ години на освободеного княжество, около 1858 г., когато сж се изтъквали народни борци, стрѣмещи се да се докопатъ до княжеския прѣстолъ, е живѣлъ и Миша Анастасиевичъ, прозванъ още и „капитанъ Миша". Той, надѣенъ се да стане князъ, играелъ е двулична рола между Караджорджовитѣ и Обреновичитѣ. Искалъ е единитѣ да прогони отъ Сърбия, а другитѣ да затрие; да подѣли слѣдъ туй княжеството на нѣколко дѣла и той да властува единъ, по всѣка вѣроятность въ Бѣлградъ и околноститѣ му, гдѣто е и съзидалъ дворена си, сегашния университетъ. Съмишленицитѣ на тая идея сж се наричали *„кайлакалик"*, а по-послѣ „дукатовци". Тоя планъ не сполучилъ, ала капитанъ Миша останалъ да си живѣе въ дворена си. Неговото присѣствие въ Бѣлградъ, и при това въ дворенъ, никакъ не се правило на Милоша Обреновичъ. Единъ день той повиква при себе „капитанина" Миша и го принуждава да подари „Свомъ отечеству" дворена си за сграда на Велика'та Школа. Миша капитанинъ, нѣлъ-нелъ, „подарилъ" дворена си, а Милошъ окачва на гжрдитѣ му медалъ".

Така Милошъ направилъ „капитанина" безопасенъ и сега редомъ съ неговото име съ гордость сърбинътъ си спомня за Милоша. И сега, когато посѣтите университета, и отидете въ залата, дѣто е заседавалъ сръбскиятъ сенатъ, на западната ѝ стѣна ще видите рисуваня портретъ съ мазни бои на капитанъ Миша. На портрета, гжрдитѣ му сж окичени съ медала, които му е далъ Милошъ отъ името на Сърбия за пожертвованието, което той направилъ.

Университетъ, а по-рано и Великата Школа, нѣма своя университетска библиотека, както това бива по другитѣ университети. Когато казваме „нѣма университета своя библиотека" ний съ туй не искаме да кажемъ, че абсолютно никаква библиотека нѣма. Има нѣколко малки библиотеки, студентски, собственость на студентски дружества. Обаче, като допълване на тая насжщна за студентитѣ нужда, въ зданието на университета се помѣщава „Народна Библиотека". За нея ще говоря малко подолѣ, а сега нѣщо за студентическитѣ дружества.

Студентически дружества или както официалнитѣ книги, ги наричатъ *„Дружине ученика Велике Школе"*, а сега „университета" има шесть. Първото, най-многобройно по членове е патриотическо д-во „Побратимство". Всѣки студентъ е членъ на „Побратимство."

Второ студентско дружество е пѣвческото др-во „Обилиѣ". Третото се нарича „Данинъ", дружество съ научна цѣль; четвърто е „Панчинъ" тоже научно; него др-во е „Техничко Друштво" тоже научно и шесто е студентского юридическо др-во „Правничко друштво". Най-богата библиотека има „Побратимство".

Вънъ отъ тия студентски дружества, болшинството е подѣлено като граждани на нѣкоѝко политически групи и клубове, като напр. Социалистически клубъ", Радикално Демократски клубъ" „Сло-

венски Југъ", „Ослобођење", „Клуб Старо-Србијанци Македонаца", „Националистически Клуб" и пр. и пр. Нѣкои отъ тия клубове издаватъ свои органи, като напр. „Словенски Југ", „Ослобођење" и „Национална Борба".

Студентитѣ и слушателитѣ не плащатъ никакви такси ни при записване, ни при полагане изпити. Лабораториитѣ и сбиркитѣ университетски не сж доста попълнени. Но... за тѣхъ други пжть...

По-рано бѣхъ споменалъ „Народна Библиотека". Десеть стаи отъ долния етажъ сж заети отъ нея. Читалията на „Народна библиотека" е малка, низка, тъмна и едва има мѣсто за 60 души. Околоврътъ, по стѣнитѣ сж наредени голѣми шкафове, натъпкани съ енциклопедически рѣчници, разни словари и пр. По маситѣ на читалията не се виждатъ никакви списания. И когато чужденецъ се отбие и посѣти библиотеката, потърси, отъ любопитство, нѣкое списание, то чиновникътъ нѣкакъ свѣнливо би му казалъ: Па, господине, ние ни едно списание не получаваме освѣнъ „Revue Scientifique" и „Revue Bleue". И наистина „Народна Библиотека" е единъ отъ онѣзи просвѣтителни институти, които отъ дълги години, ако не сж занемарени, то поне на тѣхъ се е гледало прѣзъ пръсти. Сегашниятъ библиотеченъ персоналъ едва ли има 5 чиновника. Бюджетътъ ѝ е много скроменъ, за да не кажа мизеренъ.

Точната дата на учрѣляване „Народна Библиотека" не се знае. Първиятъ законъ, обаче, който говори за нея е отъ 16 февруари 1853 год. До прѣди тая дата, разнитѣ министерства, които сж се наричали *„попечителства"* сж купували и сбирали книги за свои нужди. *„Попечителство Народне Просвете"* прѣзъ 1853 г. 12 януари е поднело прѣдложение на държавния съвѣтъ въ смисъль: книги, стари ржкописи, стари монети или други важни за науката рѣдкости, които се намиратъ по различнитѣ канцеларии министерства („попечителства") да се отстжпятъ на министерството на Народната Просвѣта, което ще учрѣди библиотека и музей. Това прѣдложение е било уважено отъ Държавниятъ съвѣтъ и на 16 февр. 1853 г. е публикуванъ законъ, който учрѣдява *„библиотекарско званье"* при министерството на Просвѣтата („за 300 талира или 1515·60 динира плата на годину"). Отъ тая дата постепенно започватъ да се грижатъ за урежлането на библиотеката до дѣто тя най-послѣ е достигнала до нова незавидно положение въ което е днесъ.

Днешното положение на сръбската „Народна Библиотека" (всички почти свѣдѣния ми даде г-нъ управителятъ, комуто и тука изказвамъ благодарностьта си) е слѣдното:

Къмъ края на 1904 година библиотеката е имала 39,060 дѣла (нумера) съчинения съ 83,450 книги (томове) и 15,069 дуликата (двойни екземпляри); 867 старијих и новиx рукописа; 1316 писма и другиx писмена (писма и други писмени (държавни) актове изъ политическа история и пр.); 208 штампарскиx првина (incunabula); 2436 карата и слика (карти и картини) и 1733 бројановине и ча-

сониса (са 513 дупликата), (вѣстници и списания). Що се отнася до първата цифра, то тя не е точна (цифрата 39,060): много книги има загубени, а броятъ 39,060 е броя на послѣднето съчинение. (Книгитѣ сж нумерирани по редъ, а не сж по специалности. Тоя редъ е билъ практиченъ за малкитѣ библиотеки). Старитѣ и нови ржкописи не сж много стари. Най-стариятъ е отъ началото на XV вѣкъ, а най-новия отъ XVIII вѣкъ. Като цѣнность библиотеката има единъ ржкописъ отъ 1198 г. „Повела," Немяньа Стефана, отъ Хилендарския мънастиръ. Къмъ incunabula има и нѣколко чужди екземпляра. Цифрата на картитѣ и картинитѣ е показана по-горѣ безъ дупликатитѣ, които сж 72.

Библиотеката дължи на фирмата Геллъ и С-іе отъ прѣди три години за книги и пр. 16,000 лева, отъ които е платила само до сега 11,000 лева (първата година 5000 л., втората (миналата) 6000 л.) Това е и причината за дѣто библиотеката не се е абонирала на чуждестрани списания. Що се пъкъ отнася до книгитѣ, вѣстници, списания и пр., които се печататъ въ границитѣ на свободна Сърбия, то по силата на специални нови закони, библиотеката тѣхъ получава безплатно. Миналогодишниятъ бюджетъ за купуване на книги и подвързването имъ е билъ 15,000 л. Тази годишниятъ бюджетъ пъкъ за сжщата цѣль е 16,000 л. отъ която сума ще бжде изплатенъ и библиотечния дългъ.

Общиятъ брой на посѣтителитѣ прѣзъ миналата 1904 г., е 20,850 души (въ тая цифра влизатъ и лицата които сж зимали книги за домашно четене). Най-много отъ посѣтителитѣ сж били ученици (отъ всички безъ разлика учебни завѣдения), а имянно 15,330; слѣдъ тѣхъ идатъ женитѣ 2,208, професори (и учители гимназиални) 1,426, чиновници, пенсионери и др. 812 и пр. Най-малка цифра е 3 и то сж свещеници.

За да има читательтъ по точно понятие за посѣтителитѣ на „Народната Библиотека" трѣба да секаже, че посѣтителитѣ не сж броени индивидуално, а сж броени по книгитѣ, които сж зели. Тъй напримѣръ извѣстно лице земе прѣзъ годината, та прочете 20—30 или 50 книги то той се не брои, като единъ посѣтитель, а като 20—30 или 50 посѣтители, и освѣнъ туй,ако едно лице въ продължение на два часа потърси три или четири книги, да прѣдположимъ, че е отишелъ въ 8 часа и си отиде въ 10 или 11 прѣди обѣдъ, то той сжщо се брои като три или четири лица. Тъй, че ако горѣ при общата цифра посѣтители 20,850 прѣдложимъ, че едно лице е чело едно на друго по три книги, по тая цифра на „посѣтители" се приближава къмъ една по-реална, 6,920.

De facto книги сж били взети и прочетени 9,635. Политическитѣ вѣстници, сж били четени 934 пжти сръбски списания 3,606 пжти; чужди списания 373 и пр.; ржкописи 65 пжти, чертежи сж били вземани 5 пжти. Прочетенитѣ пъкъ съчинения се разпрѣдѣлятъ така: 1) Романи и повѣсти, 3,628 пжти; поезия (въобще) 1,086; научни съчинения (сръбска история) 993 пжти и пр. Най-малко сж били четени отъ Нумизматика 1 пжть и отъ Астрономия 6 пжти,

а има и специални други съчинения, които ни еднъжъ не сж прочетени въ продължение на цѣлата 1904 год.!

Съ краткитѣ си бѣлѣжки по „Народна Библиотека“ завършвамъ това си писмо. Слѣдньото ще посвѣтимъ на „Народния музей“, „ботаническата градина“, театра другитѣ висши убебни и културни заведения, ще дадемъ нѣкои статистически данни за образование, грамотность и пр.

31 мартъ 1905 година.

А Бонкинъ.

КНИЖОВНИ ВѢСТИ.

1. Въ славянскитѣ земи.

Русия. — Руската академия на науки̇тѣ бѣ сезпрана съ въпроса за цензурата, който е на дневенъ редъ въ Русия и отмахването на която се иска почти отъ цѣлия печатъ. Академията назначи една комисия да се произнесе по въпроса. Комисията даде единъ блѣскавъ докладъ и академията се произнесе, че прѣмахването на цензурата е не само желателно, но и необходимо.

Професоръ Овсянико — Куликовски е изталъ книга „Л. М. Толстой като художникъ“. Авторътъ се спира главно върху тѣзи произведения на великия старецъ, които покрай художественото си значение, притежаватъ и особна автобиографическа цѣна, защото рисуватъ вжтрѣшния му животъ. Къмъ характеристиката на тѣзи типове проф. О. К. внася силно освѣтление и отъ чисто философски характеръ, което прави книгата му още по-интересна и важна.

Издадени сж напослѣдъкъ „Грези и сновиденія“ отъ Олива Шрейнеръ, извѣстна писателка-социалистка живуща въ южна Африка. Нейнитѣ разкази сж проникнати отъ извънредна сила, свѣжесть и оригиналность.

Тозъ нжтъ сборникътъ на „Знаніе“ ще съдържа почти изключително произведения на А. Куприна. Ние ще се повърнемъ върху тѣхъ като излѣзе сборникътъ отъ печатъ.

Поляци. — Дружеството на полскитѣ публицисти въ Австрия имало общо събрание подъ прѣдседателството на Адамъ Круговацки. Дружеството има 203,000 крони. То плаща на вдовици по 60 крони пенсия. Н единъ бѣденъ членъ падало помощь 720 кр.

Излѣзе отъ печатъ драматическата поема на Янъ Каспровича „Uczta Herodjady“ (Угощението на Иродиада), гдѣто той разработва темата за „Саломея“. Изъ областьта на критическата полска литература особно внимание заслужва новото издание отъ историята на на най-новата полска литература на Вилхелмъ Велдманъ. Книгата обгръща епохата 1880—1904 и се състои отъ четири тома.

Германскитѣ власти продължаватъ гоненията на поляцитѣ въ Познанъ. Запрѣтено е да се взематъ въ полския театъръ други сили освѣнъ руско-подании. Австрийски и руски поляци се допускатъ. Театърътъ е на затваряне. Въ Краковъ се поминалъ литературнитъ историкъ д-ръ Князолунки единъ отъ редакторитѣ на *Часъ*. Особно важенъ е трудътъ му: „Първитѣ год отъ управлението на Ив. Олбмита.

2. Франция.

Леонъ Франие, който получи Гонкуровата премия за La Maternelle, е напечаталъ сега новъ романъ „Les Obsédés", гдѣто разправя за живота на единъ талантливъ нищожнъ чиновникъ, който съ трудъ и усилия достигна да стане прочутъ писатель.

Пилъ-Ленъ пусна сѫщо на бѣлъ свѣтъ новия си романъ „La vie d'un simple". Това сѫ ужъ спомеитѣ на единъ селянинъ, написани просто, но проникнати отъ истинска поезия.

Прѣдметъ на обсѫждане въ писателскитѣ кржгове е първото произведение на една жена Жакъ Фонталъ подъ заглавъ „La lueur sur la cime".

Великата всевеликатъ статия на поета сатирикъ Огюстъ Барбие по случай стогодишнината на покойния авторъ на прочутата поема „La Curée". Въ своитѣ les Jambes той съ едно сурово, дори цинично вдъхновение заклеймя въ кървави черти подлостьта и разврата на тогѫшната епоха

Отъ вилѣлитѣ напослѣдъкъ поеми ще споменемъ Le sang de Méduse отъ Себастиенъ — Шарлъ Леконтъ, истинско произведение на даровитъ поетъ - философъ и завършенъ артистъ: A travers la Haine отъ Емиль Ланиладъ, мраченъ песъмистъ и le Peême de l'âme отъ Леонъ Вагнеръ, който подрастнвъ възпѣва радостьта.

Поетъ — националистъ Морасъ Бресъ авторъ на Les Amitiés françaises е напечаталъ новъ прѣкрасенъ романъ „Au sevice de l'Allemagne".

3. Германия.

Цѣла Германия е заета съ праздника на стогодишнината отъ Шилеровата смъртъ. Всичкитѣ списания и вѣстници сѫ пълни съ статии и отзиви за прочутия нѣмски народенъ поетъ. Das Litterarische Echo дава мнѣнията на нѣкои нѣмски, френски и англійски писатели по тоя поводъ. Много вѣрна е характеристиката, направена отъ Метерлинка: „Шилеръ е типа на великъ, нормаленъ поетъ. Когато захванешъ да четешъ нѣкое отъ произведенията му, усѣщашъ че знаешъ отнапрѣдъ какво ще каже. Той не внася нищо неочаквано; но казва по-добрѣ отъ всѣкиго туй което всѣки би казалъ. . . . . Въ всесвѣтската литература, всѣдъ гения по изключителни, по могѫщи, по-оригинални, по-проницателни и по-дълбоки той показва равнището на най-високитѣ области на великото лирическо здраве". Много оригинално и смѣшно е

мнѣнието на английския писатель Джорджъ Муръ. Той не билъ челъ нищо нито отъ Шилера, нито върху Шилера, нито пъкъ билъ чувалъ да се говори върху него. „Обаче казва той, би било прѣбързано да се мисли че нѣмамъ образувано мнѣние за Шилера. Който живѣе въ литературенъ въздухъ има едно, наистина неопрѣдѣлено, но вѣрно чувство за писателитѣ, които би желалъ да чете и дору за тѣзи, които не би желалъ да чете. Послѣ името на автора е показалецъ и жезлъ, именно името Фридрихъ Шилеръ, ми е всѣкало инстинктивно недовѣрие. Трѣбва да се признае, че имамъ право ако кажа: Фридрихъ Шилеръ не е тъй блѣскаво име като Гьоте или Хайне. . . . И азъ съмъ увѣренъ, че Шилеровитѣ произведения притежаватъ всичкитѣ качества които правятъ произведенията класически и негодни за четене." Какво много духовито изобѣлежка по тоя случай „Хайнрихъ Хартъ" сега работата на критиці и историці се улеснява! Историитѣ на литературата ще съдържатъ само имена; всѣки слѣдъ малко упражнение ще може да навлѣе характера и творбата на писателя отъ името. И за напрѣдъ ще можемъ съ голѣма лесотия да подаримъ на свѣта едини гении, щомъ дадемъ на кое да е неленаче въ люлката едно извънредно гениално име. . . .

4. Швеция и Норвегия.

Двайсеть и петгодишнинятъ юбилей отъ художество-литературната дѣятелность на Бьорнсона се отпразнува въ Христиания като националенъ праздникъ. Имаше тържествени прѣдставления въ театритѣ, улицитѣ и кѫщитѣ били окичени съ знамена, сума депутации поздравили юбиляра. Бьорнсонъ е горещъ привърженикъ на политическата независимость на Норвегия и съ тоя главно могатъ да се обяснятъ тия всенародни тържества. Освѣнъ това е директоръ на драматическия театръ, и основатель на националната драма.

Селма Лагерльофъ е била наградена отъ Шведската академия съ медаль за изкуство. Това е първата жена, която е получила тази медаль.

Лѣтопись (хронология).

София, 30 мартъ. Днесъ въ католическата черква се отслужи панахида за починалия архиепископъ Шроемайеръ. Студентитѣ отъ университет., недоволни отъ дисциплинарния правилникъ, чрезъ обструкции недопустнаха на професоритѣ да четатъ лекции. Занятията въ университета се прѣустановиха за неопрѣдѣлено врѣме. — 10 априлъ. Въ катедралната черква се отслужи панахида за 150 души мѫже, жени и дѣца, падналиподъ куршумитѣ на една гръцка орда въ Загоричане. Слѣдъ обѣдъ митингъ, въ който се протестира противъ извършенитѣ отъ гръцитѣ разбойничества. Подобни митинги сѫ станали и въ провинциитѣ: въ Варна, Пловдивъ, Русе, Кюстендилъ, Търново, Елена, Т.-Пазарджикъ и др. — Академическиятъ съвѣтъ на университета издаде обявление въ което изтъква осѫдителното поведение на студентитѣ и покаква тѣзи отъ тѣхъ, които се поставятъ на становището на акад. съв. да сѫ запишатъ наново. 11 апр. Българскиятъ учителски съюзъ празднува 10-годишния си юбилей. — 17 априлъ. Днесъ замиха около 40 души за Загребъ за художественатѣ изложба и конгреса, между които делегатитѣ на дружествата публицистическо, съврѣменно изкуство и студент. друж. Откри се събора на демократитѣ — 19 закри се събора на демокр., като се избра управителенъ съвѣтъ подъ прѣдсѣдателството на адв. Малиновъ.—20 апр. Копринеската, панагюрската и клисурската дружби въ столицата отпразднуваха много тържествено деня на Средногорското въстание. — 28 апр. Академическиятъ съвѣтъ, като вже актъ отъ заявленитѣ на 908 студенти, че заставатъ на становището на съвѣта, намѣрва, че това е достатъчна гаранция за въстановяване реда на университета и рѣши да се започнатъ спрѣнитѣ на 30 мартъ прѣподавания. — 29 апр. Студентитѣ подновиха обструкцията. Занятията се прѣкратиха наново.

Малки бѣсти

Затворътъ на Сервантесъ. Въ Аргамасилъ е изгорѣла кѫщата, въ която Сервантесъ е живѣлъ като затворникъ. Споредъ прѣданието, въ нея той е написалъ по-голѣмата часть отъ Донъ-Кихотъ. Жителитѣ на града направили всички усилия, за да запазятъ поне подземелието, въ което е билъ затворенъ великиятъ писатель, но нищо не помогнало и сводоветѣ на историческото здание се разрушили отъ пламъцитѣ.

Некролози. Умрѣла е въ Марсилия на 69 години *Луиза Мишель*, извѣстна агитаторка и една отъ най-видниитѣ дѣятелки на парижката комуна отъ 1871 г. Мишель се е подвизавала и на литературното поле: тя е писала романи и стихотворения, които на врѣмето сѫ били четени съ особна жадность отъ работническитѣ сфери въ Франция. — Починалъ се е въ Берлинъ на 90 год. възрасть.

Адолфъ Менцель, извѣстенъ нѣмски художникъ. М. не е съставилъ школа въ изкуството и нѣма послѣдователи. Послѣднитѣ 30 години М. посвети на изкуството на дѣйствителностьта и умрѣ реалистъ.

Починалъ се е забѣлѣжителния френски скулпторъ Емилъ Барриа. Между другитѣ му скулптури е паметника на V. Hugo на площадьта V. Hugo въ Парижъ.

Год. XII. 1 юний 1905 г. Книжка VI.

Българска Сбирка.

Майски дни въ Загребъ.

Отъ С. С. Бобчевъ.

I.

Защо майски дни?

Ние прѣкарахме тази година 3—4 дни въ Загребъ*). Тѣ бѣха истински майски дни за югославянството.

Не само май (н. с.) даваше право да се наречатъ майски днитѣ, въ които сръбски, хърватски и български художници и книжовници се срѣщнаха. За това имаше и други съображения.

Всичко бѣше добило обликъ на напрѣдналa пролѣтъ, когато ние встжпихме въ областьта на хърватскитѣ земи. Зеленитѣ морави, кичеститѣ разцъвтѣли или завързващи вече плодни дървета, пойнитѣ птици, раскошната природа!... Всичко. Хърватската столица посрѣщна своитѣ гости тъй сжщо засмѣяна, какго златокосиятъ май посрѣща своитѣ крилати любимци. Художницитѣ сж много често истински магесници. Тоя пжть загребскитѣ живописци, скулптори и други художници сѣкашъ бѣха създали една специална майска обстановка, за да се повѣрва, макаръ за нѣколко дни, че блѣноветѣ на южнославянското сближение не сж утопия... Пусти художници! Азъ не разбирамъ твърдѣ отъ езика на четкитѣ и длатата имъ, но тоя пжть повѣрвахъ едно. Тѣ могатъ да правятъ чудеса... освѣнъ това: да вкаратъ българскитѣ художници въ единъ пжть, въ една група...

Стигнахме въ Загребъ на вторня день отъ нашия Великъ-день. Дочакване твърдѣ сърдечно, горещи ржкувания, братски пригржщания. Художници, книжовници, публицисти, студенти, ученици бѣха на гарата и съставляваха една пъстра интелигентна грамада, която изъ едни уста викаше: „живили“! И славян-

*) Вж „Бълг. Сбирка“, майска кн. стр. 327 и слѣд.

ската химна „Ой, славяне!“ се раздаде низъ „колодвора“ на Загребската желѣзница! И тя се отзова на длъжъ и на ширъ по цѣлъ Загребъ!...

Сърбски и български художници и книжовници се бѣха събрали въ Бѣлградъ. Влакътъ, който идѣше прѣзъ ст. Индия, ги сложи тукъ като истински „добрѣ дошли.“ Маститиятъ прѣдседатель на сръбското художническо дружество Тодоровичъ и личнитѣ художници Вукановичъ, Йовановичъ и др. бѣха тукъ. Отъ нашитѣ художници идѣше г. Вѣшинъ, който е избранъ за прѣдседатель на общото южнославянско дружество на художницитѣ „Лада“ и други трима млади художници. Имаше и 4—5 книжовници и публицисти.

Що ни водѣше въ Загребъ? Защо идѣхме тукъ? Кого да славимъ?

Една идея. Тъзи идея бѣше запознаването и сближаването. Ние бѣхме малцина; кога седнахме на една трапеза ние се броехме, не бѣхме повече отъ стотина душъ. Но ние знаехме, че не сме тъй малко. Знаехме, че идеята ни има вече не само своитѣ много идеологически привърженици и поддържници, но че тя има и свои дѣйци, които до нѣкждѣ я реализираха. Защото какво, ако не единъ реаленъ образецъ отъ юго-славянска солидарность и братство бѣше вече съставеният съюзъ на югослав. художници „Лада,“ който лани се оформи окончателно въ София и който включва въ свойта срѣда най-виднитѣ дѣйци въ областьта на изящното отъ югославянскитѣ земи? И що, ако не едно желание за осѫществлението на едно сближение между югославянскитѣ художници и книжовници да бѣше ни довело тукъ? Кое може да се осѫществява безъ замисли? Кое може да върже безъ да цъвти? Кое може безъ еволюция, безъ прѣдварителни копнежи, безъ майски дни?

II.
Славянската утопия.

Югославянската, както изобщо, и славянската идея, се счита отъ мнозина за една утопия. Тѣзи, които сѫ я проповѣдвали сѫ заслужили всевъзможни шеги и горчиви подигравки. Признавамъ, че идеята на славянофилството има нѣщо много мъгляво, неясно, разнорѣчиво, което я прави наистина тврдѣ лесно и много уязвима. Но, очистена отъ противорѣчията, отъ мъглитѣ и облацитѣ, въ които се носи тази идея, поставена, на първо врѣме поне, върху една проста основа за взаимно опознаване и бра-

ние националнитѣ и икономическо-културни интереси на разни-
ѣ славянски племена, нимà тъй поставена тая идея, накъ е
гоция? Нимà да се запознаятъ юго-славянскитѣ дѣйци въ раз-
итѣ области на човѣшката дѣятелность и да си помагатъ, по
ъзможность, е толкозъ мжчно дѣло?

„Донъ-Кихоти! Утописти“! викатъ. Да! И ние знаемъ тѣзи
кове на реалисти и натуралисти въ политико-обществениитѣ
ѣди. Но тѣзи реалисти почватъ лека полека да се задово-
ватъ само съ викове и да отстжпватъ на дѣло, откакъ ви-
ха много чудеса изпълнени и въ областьта на промишленость-
и въ областьта на обществения животъ, откакъ видѣха, че
ри такива положителни държавовѣди, като Робертъ Молъ,
сиетиватъ въ своитѣ учени трактати (Geschichte der Staatswis-
nschaft) цѣли глави за утопиитѣ, а Клайнвихтеръ напечата
ла книга: Die Staatsromane...

Такивъ Донъ-Кихоти и утописти сж били всички носи-
ли на всенародни копнежи и идеи, но и съ врѣме, тѣ сж се
жествили и правопрѣемницитѣ на Донъ-Кихотитѣ сж стана-
и истински побѣдители, осжществили сж дори мечта нѣкогашна,
кой невъзможенъ блѣнъ. Малко ли велики мечти и въ область-
на положителнитѣ знания и промишленость, и въ областьта
общественитѣ явления сж станали отсетнѣ фактове! И ну-
ли ли сж примѣри и илюстрации, когато такивъ вече пъл-
итъ страницитѣ на историята на всеобщата култура, на откри-
ята и изнамѣрванията.

Но, въ Загребъ, ние изоставихме на страна дори мечтитѣ.

Забѣлѣжително е ясното становище, върху което се срѣ-
нахме тука: сърби, хървати, българи. Никаква политика, ни-
кви минали недоразумѣния, никакви вѣтрогония? Ние заста-
хме на една точка: *да се опознаемъ*, да се срѣщаме по-
сто върху културна почва!

Менъ се стори, че по-проста и по-естествена отъ тази
ормула не можеше да бѫде. Да се опознаемъ. Другото ще
йде отъ само себе си. А тази формула имаше вече своя живъ,
жественъ образецъ у художницитѣ.

III.

Първиятъ загребски день.

Въ Загребъ прѣкарахме три-четири дни по една програма,
ито, пека се каже веднага, никого не стѣсняваше, никого не

овързваше. Тя бѣше само за да се има единъ редъ. И тоя редъ биде запазенъ, съвсѣмъ не както у насъ. Никакви официални лица не се мѣсиха въ изпълнението на тая програма, никакви авторитетни вмѣшателства не се опитаха да внесатъ своя гласъ и своето разпореждане, между това всичко се търкаляше като по релси. Защото бѣше просто, искрено, непринудено.

На 1 май, слѣдъ пристигането си, ние посѣтихме изложбата на хърватскитѣ художници (jubilarna izlojba družtva umjetnosti), която бѣше външния претекстъ за гостуването ни въ Загребъ. Професоръ Кршняви ни посочваше всичко по-лично отъ скулпторнитѣ и живописни произведения на Рудофъ Валдецъ, Робертъ Франгешъ, Иванъ Мештровичъ (скулптори), на Томиславъ Кризманъ, Чикошъ, Ивековичъ, Емануилъ Видовичъ, Бранко Шеноа, Целестинъ Медовичъ, Ричичъ, Ауеръ и др. Старинятъ професоръ, прѣдседатель на д-вото на хърват. художници и добъръ художественъ критикъ се отнасяше къмъ всѣко творение на своитѣ любими млади творци съ нѣжность и деликатность. Критическитѣ му бѣлѣжки, дори остри по пѣйдѣ и да бѣха тѣ за нѣкои начинающи, едвамъ засѣгаха честолюбието.

Ако умѣяхъ що годѣ отъ изкуство бихъ се опиталъ да посоча и обясня по едно поне отъ хубавитѣ творения на хърватскитѣ художници и нѣкои отъ масторскитѣ бѣлѣжки на Кршняви. За жалость, азъ се усѣщамъ съвсѣмъ профанъ и не смѣя да засѣгамъ съ моето прозаическо перо красотитѣ на хърватското творчество и изящната критика на единъ майсторъ. Нека кажа само, че, както при първото, така и при второто си посѣщение на художествената изложба, ние се спирахме прѣдъ рельефа „Философията" на Франгешъ, май-мжчна за разбиране, но дълбока по своя смисъль жизненна концепция, която ще украси скоро като орелнефъ надпортието въ салона на управлението за народното просвѣщение, дѣто е поставено вече „Правосѫдието" отъ сѫщия. Ние се спирахме и прѣдъ прѣкраснитѣ бюстове на Щросмайера, Рачки и Кукулевича, работени отъ жизнерадостния реалистъ Валдецъ, който въ една малка, но изразителна статуетка Cave criticum, е сложилъ злобата на единъ Зоилъ. Ние се любувахме прѣдъ „Ugolics" на Мештровичъ, както и прѣдъ „Бурята" на Чикоша, „Косаритѣ" на Ивековичъ, живитѣ пейзажи на Видовичъ и изящнитѣ студии и портрети на Медовичъ, една отъ които „Послѣ риболовенето" особно ми се хареса.

Първиятъ день, вечерьта, ние бѣхме въ салонитѣ на „Друштво хрватских књижевника". Тукъ имаше една отъ онѣзи не принудени интимни срѣщи за запознаване на художници и книжовници, каквито сѫ майстори да уредятъ по-прѣимущественно австрийскитѣ славяни. Беллетристътъ Шандоръ-Джалски (Л. Бабичъ) поздрави гоститѣ съ добрѣ дошли. Цѣлата вечеръ прѣмина въ дружна бесѣда и гощавка. Около полунощь се яви хърватското пѣвческо дружество „Младость", което пѣ подъ прозорцитѣ, а послѣ взе участие до кѫсно въ общата весела вечеринка.

IV.

Втори день.

Вториятъ день (3 май, 19 апр.) бѣше посветенъ на посѣщение „Югославянската академия на науки̇тѣ и изкуствата", Тукъ секретарьть на академията г. Врбаничь посрѣщна и поздрави гоститѣ, поднесоха се вѣнци на бюста на Щросмайера, отъ името на сърбскитѣ и български художници, а отъ името на Славянското Благотворително Дружество въ България и отъ Д-вото на българскитѣ публицисти поднесе се скроменъ приносъ (100 лева) за фонда по дигане паметникъ на знаменития хърватски патриотъ и дяковски владика. Гоститѣ разгледваха богатата Щросмайерова картинна галерия, събрана отъ подарителя ѝ съ вкусъ и отъ разни мѣста. Въ тия картини изображенията на св. славянски апостоли Кирилъ и Методия не на едно мѣсто спираха вниманието ни. Въ Загребъ паметьта на солунскитѣ братя е добрѣ почетена. Въ горния-градъ на тѣхъ е посветенъ особенъ храмъ.

Подиръ това, посѣтихме помѣщението на отдѣла за народното просвѣщение, гдѣто г. Сирикарь причака гоститѣ и ги помоли да разгледатъ произведенията на нѣкои отъ младитѣ хърватски художници. На всички гости отъ Сърбия и България направи силно впечатлѣние обстоятелството, че и тукъ както и другадѣ новитѣ държавни и обществени сгради сѫ правени и украсени отъ хърватски работници и художници. Въ градския съвѣтъ ние бѣхме срѣщнати все така радушно отъ кмета г. Амрушъ.

Сѫщиятъ день единъ банкетъ ни събра въ просторния салонъ на хотелъ Роялъ. Безъ тостове не може нито въ Хърватско: и тостове имаше доста, но нѣмаше твърдѣ нито прѣкалени, нито разнебитени, ако и да бѣ имало доста дългжки такива. Въ всѣ-

ки случай, веселиятъ тонъ на сътрапезничеството не се смути, както се смущава по нѣкога при нашитѣ общественни гощавки.

Вечерьта, сѫщия день, югославянскитѣ гости бѣха поканени у студентитѣ въ обширния салонъ на „Гражданска Стрѣляна". Този „комерсъ" на студентитѣ отъ хърватското всеучилище правѣше на насъ българитѣ силно впечатлѣтие. Прѣдседательтъ, скроменъ студентъ г. Мишкулинъ даваше разпорежданията, които се изпълняха съ особна охота и бързина. Въ всичкото врѣме се говориха рѣчи, и всички тѣзи рѣчи бѣха на националистическа почва. Хърватитѣ не считатъ за нуждно да прѣминатъ вънъ отъ тъзи область, която се казва *национална*, и която е фундамента, върху който сѫ застанали всички австрийски славяни. Безъ тоя фундаментъ тѣ аслѫ и не би могли да се борятъ културно, нито да сѫществуватъ като народность.

Правѣше впечатлѣние и реда, който се поддържа въ всичко врѣме при едно почти хилядно множество студенти и не студенти. Въ говора си студентитѣ-оратори бѣха все така сдържани, ако и академически да засѣгаха твърдѣ много не само „прѣпорода", не само „еволюцията" на хърватскитѣ искания и движения, но и „революцията". Впрочемъ особно за революция говори само единъ нашъ съотечественникъ студентъ, и „редательтъ," винаги на лице, бодъръ въ всички студентски събрания, коджа бѣлѣжки си взема отъ неговата рѣчь. Тоя полицейски чиновникъ има право колчимъ нѣкой ораторъ забрави какво прѣдписва законътъ, общественятъ редъ и моралътъ, веднага да обяви събранието за сключено. Подиръ едно „подобно сключване", никой не може да вземе думата. Присѫтствующитѣ трѣбва да се разотидатъ. Инакъ, за виновнитѣ се съставя актъ и на другия денъ тѣ се запознаватъ съ полицейския участъкъ и съ прокурорския паркетъ.

V.

Трети день. — Съюзъ на юго-слав. книжовници и публицисти.

Формалната, така да се каже, програма се сключваше на 3 май (20 апр.). Сутриньта една разходка до Мирогой и до Максимиръ, цѣлъ потъналъ въ зеленина и раскошни пейзажи. Въ Мирогой гоститѣ се поклониха на гробницитѣ на личнитѣ мѫже на Хърватско. Въ програмата бѣше казано, че имъ прѣдстои посѣщение на илирскитѣ гробища. Илирцитѣ сѫ възродителитѣ и будителитѣ на Хърватско, като се почне по-особно отъ 1835 година, епохата на Людевитъ Гайовата дѣятелность.

Тоя денъ стана конференцията на книжовници и публицисти, които би могли да се нарече възелъ, le clou, на всичкитѣ загребски дни отъ културно гледище. При едва скромна обстановка, додѣто художницитѣ отъ съюза Лада засѣдаваха въ едното отдѣление на дружеството на хърв. книжовници, въ другото отдѣление, слѣдъ откриване конференцията отъ г. Джалски, се разискваше софийския проектъ за съставяне „съюзъ на югославянскитѣ публицисти и книжовници“*). Прѣдседателствуваше сърбския професоръ Б. Поповичъ. Готовностьта и леснотията, съ които се приеха всичкитѣ наредби на тоя проектъ, можеха да се изтълкуватъ само съ неговата простота и непретенциозность. Проектътъ за съюзъ не си поставяше освѣнъ една крайно скромна задача: взаимно запознаване и солидарно работене на културно поле.

Така опростотворена формулата на солидарна дѣятелность между югославянскитѣ работници на перото, не можеше и дума да става за принципа, бива ли, трѣбва ли, да се състави съюзъ. Цѣльта бѣше толкозъ хубава, толкозъ ясна, толкозъ леснопостижима! Приемането ѝ се налагаше. А срѣдствата за достигане цѣльта? И тѣ бѣха опростотворени до неимовѣрность. *Размѣна между членове* на съюза тѣхнитѣ трудове, размѣна и на периодически издания!... Това на първо мѣсто. Послѣ: запознаване читателитѣ съ трудоветѣ на югославянскитѣ книжовници и публицисти изобщо, донасяне за всѣко по-изнижкнало проявление въ областьта на мисъльта. Най-послѣ цѣльта ще се постига съ събори и срѣщи на публицисти и книжовници.

Тази сѫществена часть на проекта се прие съ една прибавка: всѣка съюзена група е длъжна чрѣзъ едно лице да достаня книгитѣ отъ мѣстно издание, що би поискалъ да си купи нѣкой съюзенъ членъ.

Веднъжъ приети тѣзи сѫществени точки, другото бѣше само подробности. Управлението на съюза става отъ комитетъ, който се състои отъ 12 души — по три отъ всѣка група — хървати, сърби, словенци и българи. Всѣка година ще става общо събрание по редъ въ нѣкой градъ, който ще посочи мѣстната група.

Правилата за тоя съюзъ се приеха врѣменно. Окончателното имъ приемане се опрѣдѣли да стане на първия конгресъ на югославянскитѣ книжовници и публицисти, който ще се държи на 28 и 29 авг. 1905 г. (с. с.) въ Бѣлградъ.

*) Проектътъ е печатанъ първенъ въ 2—3 книжки т. г. на „Б. Сбирка“

VI.
Послѣ?

Какво ще излѣзе отъ тоя съюзъ?

На този въпросъ може да се отговори различно. Ако нѣкой очаква отъ него да направи чудеса, или поне много нѣщо, той се мами. На тоя съюзъ може да се гледа като една първа стжпка, която още не е сигурна, но може да стане такава. Тя е първа стжпка. И, чини ми се, тя бѣше сравнително най-мжчната. Какъ и да било, кжсно или рано, публицисти и книжовници отъ югославянскитѣ земи, ще трѣбва да се сближатъ повече, да се разбератъ повече и да се обичатъ повече. Това условие за тѣхната политика и солидарна дѣятелность се желае. Колкото за ползитѣ отъ него, едва ли е нужно да се приповтарятъ общи, изтъркани мѣста. Очевидното не ще доказване. Утѣшително е, че никой отъ участницитѣ книжовници и публицисти на срѣщата въ Загребъ не си задаваше широки задачи и не изтъкваше нѣкой невъзможенъ планъ...

Сжщиятъ день бѣше и конференцията на сърбо-хърватската младежъ съ хърватската „напрѣдна странка", нова обществена политическа група, която има за главна задача борба противъ клерикализма. Конференцията бѣ прѣдседателствувана пакъ отъ г. Мишкулинъ. Тукъ се подигна въпросъ за уреждането на едно „периодическо списание", като органъ на югославянската младежъ. Тоя въпросъ извика мисъльта, че за неговото разрѣшение се изисква пъленъ конгресъ отъ прѣдставители на съюза на югославянската младежъ. Прѣдложението за тоя конгресъ, дълго дебатирано, бѣ най-сетнѣ прието.

Вечерьта въ честь на гоститѣ се даде въ театра — *Хамлетъ* отъ Шекспира, съ участието на Фианъ, познатъ на нашата публика, и на чеха Шмаха, първиятъ въ ролята на Хамлета, принцъ Датски, послѣдниятъ. съ ролята на краль Клавдия. Фиянъ не се е уморилъ да ожитворява идеята на Хамлета; но вече и старостьта му почва да казва своята дума. Колкото за Шмаха, уморенъ ли бѣше той нея вечеръ или що, менъ се стори, че той много слабо изображава своя образецъ.

VII.
Загребскиятъ университетъ.

Вънъ отъ „програмнитѣ" посѣщения и занятия, всѣки отъ югославянскитѣ гости се стараеше да използува по своему крат-

кото прѣбиване въ хубавия Загребъ. Художницитѣ се опознаваха и срѣщаха съ художници, спохождаха ателиетата на своитѣ другари, изучваха сегашнитѣ и бѫдащитѣ си дѣла и кроежи. Книжовници и публицисти сѫщо така имаха случай да се споходятъ и сприкажатъ за текущи въпроси, за славянскитѣ и други болки на деня. Нѣкои посѣтиха Университета, Библиотеката му, Академията на наукитѣ, Промишлената школа, която сама по себе съ своето устройство и дѣятелность заслужаваше особно спохождане на Загребъ.

Както югославянската Академия, и загребскиятъ Университетъ (Sveučiliste) дължи своето появене на първия скроменъ илогъ даденъ въ 1860 год. отъ диковския епископъ, знаменития хърватски патриотъ Иосифъ Юрай Штросмайеръ († 1905). Основано въ 1876 г., въ 1879 г. земскиятъ съборъ на Хърватско приде да се поддържа това Всеучилище на името на Францъ Иосифъ I съ три факултета: богословски, право — и държавословенъ (юридически) и философия. Университетътъ е билъ откритъ въ 1874 год., когато е билъ издаденъ и специяленъ ad hoc законъ, измѣненъ едва въ 1895 г. Въ 1882 год. е откритъ фармацевтически отдѣлъ, а въ 1895 г. сѫ се уредили семинаритѣ. Зданието има романски стилъ и не е твърдѣ красиво. То е било назначено за друга цѣль: за първа далматинско-хърватско-славонска земска наложба. Университетътъ се настанилъ тукъ отъ 1882 год., а до това врѣме билъ въ една отъ гимназиитѣ. При университета има прѣбогата библиотека, както и доста пълни кабинети, институти и лаборатории.

Въ срѣдата на прѣподавателското тѣло при хърв. Университетъ винаги е имало люде съ европейско реноме. И сега, ако въ редоветѣ на философския факултетъ се срѣщатъ такива забѣлѣжителни личности като Исидоръ Кршнави, Тадия Смичиклась, Томиславъ Маретичь, Миливой Шренель (който се помина неотданна), Виекославъ Клаичь; на юридическия факултетъ сѫ Франьо Врбаничь, Шиловичъ, Миливой Мауровичь, Франьо Спевецъ, Иванъ Строхалъ и др. Това сѫ личности, които сѫ се посветили на хърватската наука и я разработватъ неуморно.

Смичиклась, прѣдседатель на академията, е авторъ на нѣколко важни трудове по културната история на Хърватско. Той е издалъ още: 1) Хърватска история (2 т. 1879—1882 год.) и 2) *Двѣстѣгодишнината отъ освобождението на Славония*. Не отдавна Югосл. академия издаде вторія томъ отъ

негова Diplomatički Sbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonie. Zagreb, 1904. — *М. Шрепелъ* издаде цѣлъ редъ класически творения римски и руски; — *Томиславъ Маретичъ* е автора на „Славяни у давнини" единъ важенъ трудъ въ славянската културна история. Нему принадлежи единъ отъ солиднитѣ трудове отпечатани въ послѣдната книжка 157 за Rad Jugosl. Akademije: И. С. Тургеневъ въ хърватски и сръбски прѣводи. Критико-библиографически прѣгледъ; — *Виекославъ Клаичъ* продължава да разработва историята на хърватитѣ въ монографии и систем. т. удове отъ най-старо врѣме и до сега и има вече издадени нѣколко тома (Poviest Hrvata od najstarjih vremena do svršaka XIX stoljeca). Въ помената 157 книжка на Rad се се срѣща важната студия на Клаича: Marturina. Slavonska daca u srednem vjeku.

Франьо Врбаничъ, професоръ по статистиката и търговското право, е авторъ на нѣколко демографически монографии и историко-правни трудове (между друго той е писалъ коментаръть Mjenbeni Zakon). Забѣлѣжителна е неговата монография: Demografski prilike u južnih Slavena (Rad. 129). — *Иосипъ Шиловичъ*, професоръ по наказателното право, се е посветилъ съ особенна любовь на углавната наука, внесълъ е въ нея нѣколко студии и нему принадлежи едно ржководство: Kazneno pravo; — *Фр. Спевецъ*, проф. на частното ав. право, е познатъ въ славянското право по своитѣ студии за задругата; *Иванъ Строхалъ* и сега продължава да печата въ „Мѣсечника на правнишкото дружество" обширни статии по задружния законъ и историята му. Въ Rad 156—157 кн. той печата обширната си студия: Opravdanost vlasnosti.

Това, което не може да не обърне внимание въ обстановката на университета, е взаимнитѣ добри отношения, които, поне нагледъ, съществуватъ между студенти и професори.

Ако помепахъ за професоритѣ и трудоветѣ имъ, това бѣ за да посоча, че цѣльта на единъ националенъ университетъ въ Загребъ се съзнава отъ академическитѣ му сили и че тѣ се трудятъ не само да четатъ лекции, но и да разработватъ хърватската наука.

VIII.
Югославянската академия.

Мнозина отъ професоритѣ сж членове на югославянската академия — този най-важенъ факторъ за разработване не само

на хърватскитѣ, но изобщо на югославянскитѣ наука и книжнина. Академията на науки̇тѣ и искуствата има за основатель и покровитель безсмъртниятъ Штросмайеръ (първия влогъ отъ 120,000 крони въ 1860 г.). Въ 1861 год. се появяватъ изработени и прѣдставени на събора правилата за академията. Разпущането на събора забави работата до 1863. На ухото на Вѣнското правителство биеше злѣ названието „югославянска академия" и то прѣдложи поне нѣкои измѣнения, които се приеха и въ 1866 се завърши узаконението ѝ. Тържественото откриване стана на 1879 г. 28 юл.. когато за покровитель биде прогласенъ Штросмайеръ и за пръвъ прѣдседатель — ученият абатъ пр. Рачки.

Броятъ на дѣйствителнитѣ и обязателни членове на академията е опредѣленъ на 32, почетни — 16, а дописни членове — по опрѣдѣлението на самата академия. Ак. има 4 отдѣла: историко-филологически, философско-юридически, физико-математически и художественъ. Капиталътъ на академията, който въ началото състоеше отъ 400,000 крони, сега е 550,000. Но за насъ е по-важна плодовитата дѣятелность на това учреждение, която наистина дава право да се нарича *югославянска академия*. При оскѫдни̇тѣ срѣдства съ които разполага, ежегодни̇тѣ издания на академията по взичкитѣ ѝ отдѣли сѫ обогатили славянската наука съ най цѣнни приноси, каквито сѫ: 1. *Паметницитѣ относително историята на южнитѣ славяни* (повече отъ трисетъ тлъсти тома); 2. Историко-юридически паметници на южн. славяни (9 дебели книги); 3. Обичайни сборници (9 книги); 4. Рѣчника на Даничича; 5. Нѣколко монографи и отдѣлни сборници; 6. Старитѣ хърватски писатели (12 книги); 7. Rad jugosl. akademije (159 книги) и 8. Старини (30 кн.).

За 38 години академията е издала до 350 томове по разнитѣ отрасли на науката. За изпълнение на своята задача академията въ 1895 пристжпи и къмъ изучвания въ областьта на искуството: „Сборникътъ на югославянскитѣ художествени паметници" бѣше първото начало. Изданията и успѣхитѣ на югослав. академия ѝ даватъ право да бѫде поставена редомъ съ много по́-стари академии въ славянскитѣ земи.

IX.

Въ промишлената школа.

Всѣки прѣдметъ, що засѣгамъ особно въ послѣднитѣ си бѣлѣжки относително университета, академията и др. заслужваше

по отдѣлна статия. Но въ моята задача тукъ влазя да отбѣлѣжа само съ една-двѣ думи по-изпъкналитѣ точки, върху които се спираше нашето внимание при посѣщенията ни прѣзъ Загребскитѣ дни. За това и ще завърша съ послѣдньо посѣтената отъ насъ „Промишленна школа“ (kr. zemal. obrtna škola).

Това учебно заведение ни направи много силно впечатлѣние. Тукъ въ една огромна сграда сж вмѣстени нѣколко стръка отъ широката область на промишлената, техническа работа, свързана съ теория и практика. Съставни дѣлъ на тази школа е музея за изкуствата и промишленностьта. Сградата е прѣкрасна, завършена съ земски срѣдства. Всичко въ сградата, ама всичко, е работено отъ работници и художници на самата школа. А това е много важно. Хърватитѣ до скоро сж държали на едно: да не викатъ маджари, нито други архитекти, художници работници изъ Пешта за домашното имъ производство, за сгради и укичванието имъ. До скоро тѣ сж прѣскачали до Виена. „Само маджарско да не е!“ билъ е девизътъ и строго държели тоя девизъ. Отъ нѣколко обаче години тѣ вече иматъ свои архитекти, художници, промишлени работници. Тъзи „обртна школа“ е направила чудно силно влияние въ това отношение. Школата има два дѣла: а. Школа и работилница за ученици (шегърти); б. Продължена школа за помощници (горенъ курсъ за калфи). Първата школа трае четири години; втората отъ четири до шесть. Програмата на обучение не е никакъ сложна. Теоретическото прѣподаване се върти главно около изучването езика, вѣрата, историята и естест. науки. Специалното обучение се спира върху чертане и моделоване.

Всички ученици се приготвятъ по малко по каменарство, столарство, желѣзарство, тъкарство. Избралитѣ вече въ горния курсъ една специалность я разработватъ теоретически и практически. Така, напр., посветилиятъ се на декоративната живопись изучва: технологията, пластичната анатомия, просторжчно чертане, специално чертане, моделование, каменарство, столарство, тъкарство, дърворѣзбарствоо, каменорѣзбарство, чертане на актове. Ученицитѣ и калфитѣ живѣятъ въ интернатъ. Всичко учащи се има до 80. Всѣка година вече почватъ да излазятъ отъ тукъ по 20—30 калфи, които не само иматъ хлѣбъ на ржка, но развиватъ вече практическитѣ знания въ обществото, основаватъ работилници, или пъкъ отиватъ да продължатъ своето усъвършенствуване: едни ставатъ живописци, други архитекти, трети инженери, четвърти технолози и пр.

Ний обиколихме всички помѣщения на тази школа, всичкитѣ ѝ сбирки, всички стаи на практически занятия. Редъ, сравнителна чистота, прилѣжание царуватъ навсѣкадѣ. И на сбогуване съ любезния директоръ, ние българскитѣ гости си казахме: ето едно учебно заведение, което е забравено да се посѣти като образецъ отъ онова, що трѣба да правимъ; — „но то е много близко до насъ!“ каза единъ, „командировката никого не би задоволила.“

X.

Сбогомъ, Загребъ!

Срѣщу деня на нашето тръгване отъ Загребъ, ние бѣхме гости у любезни домакини. На нѣкои български публицисти се падна да бждатъ у единъ добъръ хърватски патриотъ и живописецъ, който въ живота си внася сѫщата онаа естественость, непринуда и жизнерадостность, които личатъ и въ неговитѣ живописни произведения. Ако въ ателието си той ни напомни, че ние съ хърватитѣ не сме далечъ отъ близкия изтокъ, като покрилъ стѣнитѣ му съ ориентални спомени, въ челядния си животъ той е у дома си, истински хърватинъ, а въ мирогледа си — той е единъ добъръ славянинъ. Ние бѣхме у твореца на „Косци“ (косари), а за дружина имахме автора на „Cave criticum“, тоя на „Послѣ риболовенето“ и др.

Изъ тоя хърватски домъ ние можехме да изнесемъ нѣколко хубави впечатлѣния. Тукъ ние видѣхме хърватския животъ въ чистотата и задушевностьта му; тукъ ний чухме руски национални пѣсни, както се пѣятъ въ Русия; тукъ ние изслушахме съ благоговѣние „Боже Царя храни“! Хърватитѣ слѣдятъ съ особенъ интересъ живота въ Русия, войната ѝ, сполукитѣ и несполукитѣ. Тѣ разбиратъ, както се разбира и въ трезвенитѣ кржгове у насъ, и вредъ, дѣто туна истинско славянско сърдце, че не е Русия, която ще загуби въ войната, ако загуби... Но и тѣ вѣрватъ, че Русия най-послѣ ще прѣвъзмогне и най-тежкитѣ злочестини.

На 5-й май (н. с.) ний казахме на нови другари: сбогомъ, до виждане?

До виждане, Загребъ!

София, 15 май, 1905 г.

БИБЛИОТЕКА

Франция и южнитѣ славяни.

Сказка, държана въ Славянска Бесѣда на 24 априлъ 1905 год.

отъ **Анатолъ Леруа-Болье.**

Миналия мѣсецъ софийското общество бѣ щастливо да чуе една сказка, интересна по съдържание и изящна по форма, отъ единъ забѣлѣжителенъ френски публицистъ, който, при многото други качества, притежава и онова да бжде искренъ приятель и доброжелатель на нашето отечество. Анатолъ Леруа-Болье е добрѣ познатъ на българската публика поради многобройнитѣ си и цѣнни съчинения върху славянитѣ, плодъ на лични наблюдения и старателни издирвания. — Роденъ въ 1842 г. въ Lisieux, професоръ отъ 1881 г. въ Ecole des sciences politiques въ Парижъ по съврѣменната политическа история, членъ на фр. академия на моралнитѣ и политически науки отъ 1887 г., членъ на Conseil général de la Haute-Marne отъ 1883 до 1891 г., този славенъ мислитель е сжщеврѣменно единъ ученъ и единъ човѣкъ на живота и на практиката. Прѣди десетина години, като прѣдседатель на единъ Comité de défense sociale, той ржководи съ смѣлость въ продължение на мѣсеци редъ сказки върху обществения въпросъ и държа нѣколко измежду най-съдържателнитѣ, наджхани отъ ония свѣтли начала на свобода и на любовь къмъ ближния, отъ които се е водилъ прѣзъ цѣлия си животъ, животъ на наука и добродѣтель. Въ напрѣднала възрасть, уморенъ отъ постояннитѣ си занятия, г. Леруа-Болье се е рѣшилъ на едно дълго пжтуване, въпрѣки деликатното си здравие: Русия, която приживѣва сега важни и сждбоносни моменти, е привлѣкла отново вниманието му, и той отива тамъ, за да изучи на мѣстото политическитѣ и обществени събития на тази велика страна. И какъвъ по-добъръ случай отъ този да мине прѣзъ южно-славянскитѣ земи, тия нови центрове на животъ и цивилизация, които, спорѣдъ собственитѣ му думи, той обича много, защото сж много страдали! Пристигналъ въ София, той бѣ поканенъ отъ тукашния клонъ на Alliance Française, на която

е прѣдседатель въ Парижъ, да държи прѣдъ столичната интелигенция една сказка. На 24 априлъ салонътъ на Славянска Бесѣда бѣ прѣпълненъ и слушаше съ увлѣчение краснорѣчивия ораторъ, който бѣ избралъ единъ прѣвъходенъ сюжетъ. Тази именно сказка искамъ да прѣдамъ тука, до колкото бѣлѣжкитѣ и паметьта ми позволяватъ. Тя е пълна съ мисли и съвѣти отъ голѣмо значение и, като ги излагаме, ние може би правимъ повече услуга на читателитѣ, отъ колкото изказваме почитъ на автора, нашия уважаванъ учитель.

Г. Леруа-Больйо се намѣрва за първи пжть въ София, които му произвела добро впечатление: градъ благоденственъ (щастливъ), по-модеренъ отъ западнитѣ градове, той му напомня съ своитѣ още недопостроени улици американскитѣ градове. Тукъ човѣкъ се намѣрва въ единъ новъ свѣтъ, посрѣдъ единъ младъ народъ върху една стара земя. И макаръ нѣкои да я наричатъ полвинъ Азия, тя е сега една нова и по-млада Европа, което европейцитѣ констатирватъ съ удоволствие, сега, при съперничеството на континентитѣ. Тукъ се намѣрватъ нови елементи за умственото и материялно развитие на Европа.

София е единъ важенъ центръ на Alliance Française, дружество, създадено отъ прѣди двадесеть години за разпространението на френския езикъ и литература. На Изтокъ, Франция е имала всѣкога едно господствуваще влияние, вслѣдствие на своя езикъ и култура. И не е чудно, гдѣто Alliance Française, която има повече отъ 200 дружества или клонове въ американскитѣ Съединени-Държави, успѣва сжщо на Балканския полуостровъ. Причината не е само това, че френскиятъ езикъ е единъ, както казватъ американцитѣ, особно американкитѣ, елегантенъ езикъ, какъвто не е нѣмскиятъ, но още литературата, която, ако и да ѝ се приписва извѣстна лекость, има една здрава основа; тя разпространява великитѣ идеи, върху които почива модерното общество: свободата, равенството и братството, девизътъ на френската република. И френцитѣ сж щастливи да констатиратъ, че, благодарение на тия идеи, ние сме извършили чудеса въ толкова кратко врѣме. Отъ друга страна, френската революция, която бѣ една европейска революция, упражни направо влиянието си върху южнитѣ славяни, особно върху Хърватско и Далмация, които подпадиха врѣменно подъ Наполеонъ I. Тя изхождаше отъ началото на народноститѣ, което не е нищо друго освѣнъ идеята за свобода и равенство приложена на народитѣ, както

демокрацията я прилага на отдѣлния индивидъ. Тя е работила за освобождението и за политическата, умствена и економическа независимость на всѣки народъ: Chaque peuple doit rester lui-même et agir par lui-même, и така сж се освободили Америка, Гърция, Белгия, Италия. Това начало се е обърнало относлѣ противъ сама Франция, което показва, че тя не е дѣйствувала егоистично, като го е разпространявала. То е играло на Балканския полуостровъ голѣма роля и е възкресило цѣли народи. Неговото дѣло не е още свършено и затова ние не трѣбва да го изоставяме за социалната идея, за интернационализма, заблуждение или поне прѣувеличение, отъ което всѣки народъ, който иска да остане силенъ, трѣбва да се пази. Ако подъ интернационализмъ се разбира едно сближение или постоянно общение между народитѣ, тогава той нѣма нищо опасно и съ него се съгласява напълно началото на народноститѣ. Но обикновено цѣльта, която се прѣслѣдва чрѣзъ него, е смѣсване на народитѣ въ едно, въ общото човѣчество (humanité), а така се унищожава индивидуалната мощь на разнитѣ народи и се прѣчи на тѣхното свободно развитие. Народното начало е най-солидната и най-приятна връзка, а интернационализмътъ е начало на раздѣление (principe de division). Трѣбва да се работи едноврѣменно за сближението на народитѣ и за тѣхния общественъ напрѣдъкъ.

Отначало, французитѣ сж познавали отъ източнитѣ европейски народи само единъ, извѣстенъ по своето славно минало: гърцитѣ. Едно врѣме французитѣ сж се особно увличали отъ древнитѣ елени, къмъ които сж храняли най-добри чувства, и съврѣменицитѣ сж останали вѣрни на тия чувства: човѣкъ се повръща всѣкога на първата си любовь. И днесъ, когато много между тѣхъ, на първо мѣсто самиятъ сказчикъ, сж се запознали съ славянската идея, тѣхъ ги обвиняватъ въ изневѣрване на гърцитѣ. А ето какъ г. Леруа се е запозналъ съ славянскитѣ народи.

Слѣдъ установяване на италиянското политическо единство въ шестдесеттѣ години, той отива въ Италия и отъ тамъ съ парахода прѣзъ Корфу за Гърция. На парахода се запознава съ единъ славянинъ, вѣроятно отъ Далмация или отъ Босна, и започналъ съ него разговоръ, между другото и върху източния въпросъ. Славянинътъ му казалъ, че на гърцитѣ заслужва да се помогне, безъ съмнѣние; но че има и други народи подъ тур-

цитѣ, славянскитѣ народи, на които сѫдбата сѫщо трѣбва да се подобри. Отъ Гърция той отишълъ въ Цариградъ, гдѣто събралъ свѣдѣния за славянитѣ; тамъ той се научилъ за българския народъ, етнологическа материя, която всѣки придавалъ на една или друга раса. На отиване за Русия той минал̀ъ прѣзъ Варна и Русе, за да види отблизо този народъ. Въ Русия намѣрилъ, че не всички били слависти. Обаче отпослѣ славизмътъ се усилилъ и докаралъ войната отъ 1877—78. Г. Леруа-Болѣйо е билъ единъ отъ първитѣ европейци, които сѫ се борили за великото дѣло на нашето отечество, и още къмъ края на 1876 г. напечаталъ въ Revue des Deux Mondes една статия въ наша полза, за която казвали въ официознитѣ сфери, че съдържала само лични мисли на автора. Войната не даде всички ползи, които се очакваха отъ заинтересуванитѣ. Французитѣ и въобще европейцитѣ не бѣха партизани на една велика България, каквато Св. Стефанскиятъ договоръ бѣ начъртал̀ъ. Тѣ сѫ се борили противъ панславизма, който се явявалъ въ тѣхнитѣ очи като единъ спектръ, и трѣбвали сѫ особни усилия да се докаже, че славянитѣ не сѫ искали да станатъ просто поданици на Русия. Берлинскиятъ договоръ намали уговоренитѣ въ полза на българитѣ прѣимущества. Но затова пъкъ французитѣ сѫ всѣкога искали да се прѣведатъ въ изпълнение ония отъ клаузитѣ на този договоръ, които сѫ въ полза на балканскитѣ народи. Отъ 15—20 години, и особно отъ 7—8 години, много французи искатъ да покажатъ, че въ Берлинския договоръ има обѣщания, направени отъ името на Европа, които трѣбва да бѫдатъ изпълнени. Обаче, направеното до сега не е никакъ достатъчно. И причинитѣ за това сѫ многобройни. Прѣди всичко въпросътъ за разрѣшение е мѫченъ самъ по себе си. Отъ друга страна, има разногласия между държавитѣ, които ще разрѣшаватъ този въпросъ, и още съперничеството между балканскитѣ народи. Френско-рускиятъ съюзъ, обѣщаваше много за разрѣшачането на източния въпросъ. Него сѫ го много критикували, като съюзъ на една республика съ една автократия, и, слѣдов., като неестественъ. Но той е много естественъ, понеже е необходимъ. Съюзитѣ се правятъ върху терена на реалнитѣ интереси. А въ случая имаше обща симпатия между двата народа и общъ интересъ, именно желанието да се осигури мирътъ и равенството въ Европа. Като встѫпваше въ съюза, Франция не жертвуваше никакво начало. Нѣкои мислѣха, че едно взаимно въздѣйствие ще се прояви въ вѫтрѣш-

[illegible] управление на двѣтѣ страни: Франция да стане по-консервативна, Русия по-либерална. И тоя, може би, не щѣше да бѫде злѣ. Отвлечайки вниманието отъ въпроса, Франция и Русия управляваха отдавна едно мнѣние за покровителство върху християнитѣ на изтокъ. Какво по-естественно отъ работенето имъ да се дадѫ на послѣдниятъ свободна и народна автономия? За злощастие, обаче, Русия се усилва за другъ единъ пътъ, именно на Тракийски Изтокъ. Тоя ѝ излѣзе отъ пътя на своята традиционна политика. Но не трѣбва да бѫдемъ подозрителни. Какъвто и да бѫде пръстъ на настоящата война, Русия ще излѣзе отъ нея подмладена; тя ще се приближи повече къмъ Европа и тогава нейното влияние ще се окаже отново между балканскитѣ изтокъ. Колкото за французитѣ, тѣхната политика е проста: останайки вѣрни на съюза съ Русия, тѣ ще тѫрсятъ да сближатъ народитѣ едни съ другитѣ и, ако успѣятъ въ това си дѣло, първитѣ полски отъ него ще бѫдатъ свободни за балканскитѣ народи.

Какво трѣбва да направимъ сега? Миръ между народитѣ и, най-сетнѣ, между славянитѣ. Г. Ларуш прѣзъ пътуването си забѣлѣзалъ у сѫрбитѣ по-малко симпатии къмъ насъ, по-голѣмо чувство за солидарность славянска, отколкото мислилъ, отколкото по-напрѣдъ. Сиорецъ него, ние трѣбва да се сближимъ съ румънитѣ, дори съ гърцитѣ. Съ XX вѣкъ ние влизаме въ една нова политика: réalisme social или политика на великитѣ сили. Съ нея се отхвърля ерата на империализма. А това е политика, опасна за малкитѣ народи. Тѣ трѣбва да се сближатъ и съединятъ. Бѫдещето на полуострова зависи изцѣло отъ съюзенето на балканскитѣ народи. Балканската федерация трѣбва да бѫде нашиятъ идеалъ за бѫдещитѣ поколения, и ние сме длъжни да стаемъ апостолитѣ на тая федерация. За това трѣбва твърдо да вземемъ рѣшението да работимъ въ тоя смисълъ. Съюзътъ се налага.

Обаче, постоянно се говори за едно прѣпятствие, и прѣпятствието е Македония. Но именно тая страна, която толкова народи си оспорватъ, трѣбва да бѫде връзката на съюза. Човѣкъ трѣбва да има куража да мисли по-високо отъ това, което ни дѣли, за да работи въ общия интересъ. И срѣдството за постигане съединението е вече извѣстно и усвоено отъ много хора; то е: автономията на Македония. Осѫществянето на тая идея не ще иска вече поколения, а само нѣколко години.

И тъй, трѣбва да се усили чувството на славянската солидарность, и да се побѣди недовѣрието. Българитѣ трѣбва да спечелятъ симпатиитѣ на Европа и да докажатъ, че сѫ народъ, способенъ за напрѣдъкъ: да направятъ отъ България не само една европейска страна, но една държава моделъ между балканскитѣ дрржави, едно огнище на цивилизация. Такова е желанието на всички французи и на всички европейци!

Бурни и продължителни рѫкоплѣскания прѣкѫсваха оратора на нѣколко пѫти. Тѣ се повториха накрая съ особено оживление отъ възхитената публика.

Д-ръ М. Поповилиевъ.

Споменъ за Шиллера.

(Бѣлѣжка по случай 100-годишнината отъ смъртьта му).

Д-ръ Н. Бобчевъ — Софии.

Прѣди единайсеть години на страницитѣ на това сѫщото списание [1]), азъ обърнахъ вниманието на българската читателска публика върху забѣлѣжителната студия на В. Д. Спасовича, която се появи тогава въ познатия руски журналъ „Вѣстникъ Европы" (г. 1894, въ кн. за февруарий, мартъ и априлъ) и имаше за прѣдметъ „дружбата на Шиллера и Гьоте". Сега, по случай 100-годишнината отъ смъртьта на по̀ малкия отъ двамата „Диоскури" [2]), азъ прочетохъ и прѣгледахъ въ нѣмскитѣ вѣстници и списания сума статии и статийки, рѣчи и бесѣди, посветени Шиллеру, и пакъ потърсихъ прѣвъзходната студия на Спасовича, която съ голѣма наслада четохъ прѣди единайсеть години. Азъ искахъ сега съзнателно да се изложа на впечатлението, което ще ми произведе повторния прочитъ на една студия, която съмъ челъ прѣди толкова години и която сега прочитахъ при особни психологически условия, — слѣдъ по̀

[1]) Вж. „Българска Сбирка", г. I., стр. 744—745.

[2]) Шиллеръ се е починалъ на 9 май (н. с.) 1805. въ Вайнаръ, на 45 годишна възрасть (род. на 1759 въ швабския градецъ Марбахъ на Некаръ); той е билъ 10 години по-младъ отъ Гьоте. Ако ги наричатъ „Диоскури", за на умника на знаменитѣ легендарни братя — близнаци, синове на Зевса и Леда, жена въ спартанския царь Тиндарей, — то се мисли, разбира се, *духовно* близначество, или, по̀-добрѣ, братство.

близко и току-що станало запознаване съ прѣмета на студията, по нѣмски източници. И това впечатление сега като че бѣше по-силно, — поне никоя отъ прочетенитѣ въ нѣмския печатъ статия или бесѣда, посветена Шиллеру, сега по-случай 100-годишнината отъ смъртьта му, не ми произведе такова впечатление, както моята стара позната — студията на В. Д. Спасовича върху „дружбата на Шиллера и Гьоте". Тя е написана прѣди всичко на прѣизященъ руски езикъ, съ необикновена любовь и дълбоко знание на прѣдмета и съ такова чувство на шететъ, каквото не забѣлѣзахъ въ сегашнитѣ възпоменателни статии на нѣмския печатъ. Защото, наистина, нѣмцитѣ като че съ глава само чествуваха сега спомена за великия свой националенъ поетъ, като неволно си спомняха за въодушевеното, пълно съ ентусиязмъ чествуване, което му устроиха въ 1859 г. — стогодишнината отъ рождението му. Това има свои дълбоки психологически причини, които не се наемамъ да разясня сега въ тия 2—3 реда, които искамъ да посвети на спомена за „великия Шиллеръ, благородния адвокатъ на човѣчеството". Ще кажа само, че нѣмцитѣ сега не чествуваха въ лицето на Шиллера главно и прѣимущественo едноврѣмешния „пѣвецъ на свободата", създателя на „Разбойници", „Донъ Карлосъ" и „Вилхелмъ Тель", както това е било прѣди 45 години, когато нѣмаше обединена и освободена отъ деспотическия гнетъ Германия, — сега тѣ чествуваха, и то повече съ разсждака, а не съ сърдцето си, — повече Шиллера — художникъ, Шиллера — естетикъ и моралистъ. А пъкъ знае се, че нито художественитѣ похвати, нито естетическитѣ и етически идеи на Шиллера сж сега на почетъ, по-право — на мода. Сега е на мода „модерното", за което бръщолеви и мало и голѣмо, и невѣжа и зналецъ. А между това Шиллеръ е... „все таки самый симпатичный поетъ и для нѣмцевъ и для не — нѣмцевъ"[1]. Той винаги ще си запази привилегията да обайва младежьта съ патоса и музиката на своята рѣчь, съ своето свободолюбие и изобщо съ онѣзи свои качества, които сж карали Бѣлински да извиква на нѣколко пжти — „Да здравствуетъ великій Шиллеръ, благородный адвокатъ человѣчества, яркая звѣзда спасенія, эманципаторъ человѣчества отъ кровавыхъ предразсудковъ преданія! Да здравствуетъ разумъ, да скроется тьма."

[1]) А. Кирпичниковъ — „Шиллеръ и его произведенія, стр. LXVII въ I т. на отличното „Собраніе сочиненій Шиллера въ переводѣ русскихъ писателей", Изд. на Брокхаузъ — Ефронъ. Спб. 1901 г.

За Шиллера човѣкътъ е прѣди всичко морално, етическо сѫщество, чиято задача е да подчини егоистичнитѣ си инстинкти подъ дѣйствието на вѫтрѣшния (автономенъ) нравственъ законъ. Искуството има за цѣль именно да улесни човѣку постигането на тая задача, и Шиллеръ, който е служилъ на искуството съ религиозното вдъхновение на жрецъ, като се обръща къмъ художницитѣ, не се умаря да имъ напомни за тѣхното високо призвание: „Достоинството на човѣка е вамъ врѫчено отъ сѫдбата! пазете го“! [1])

Въ свѣтлия, *кристално-чистъ* идеализъмъ на Шиллера, младежьта ще намѣри неизчерпаемъ изворъ да пои душата си съ възвишени чувства, за каквито тя по естество жадува. Наистина, за да се издигнемъ до възвишения духъ на Шиллера, прочитайки произведенията и излагайки се на естетичното имъ въздѣйствие, изисква се такова умствено и нравствено напрежение, каквото не е може би нужно за произведенията на Горки или други нѣкои отъ „модернитѣ“ писатели. Но въ кой случай нравствената придобивка ще бѫде по цѣнна, не е мѫчно да се разбере.

Прочее, за да разбираме Шиллера както трѣбва, необходимо е да се запознаемъ съ неговитѣ естетически и етически възгледи, а за това най-пригоденъ уводъ е горѣспоменуваната статия на В. Д. Спасовича. Започнете отъ нея.*)

---

[1]) Der Mensch ist Würde ist in eurer Hand gegeben, — Bewahret sie! (Чт. стих. „Художници“, стихъ 43 и 44).

*) Тая статия заслужва да се прѣведе на български.

Сафо.

ТРАГЕДИЯ ВЪ ПЕТЬ ДѢЙСТВИЯ

отъ

Грилпарцеръ.

Прѣвели отъ оригинала **Роза Ст. Попова и С. Поповъ.**

Дѣйствие трето.

ЯВЛЕНИЕ I.

Сцената както въ прѣдишнитѣ дѣйствия

Фаонъ, *заспалъ лежи на скамейката.*

Сафо, *като излазя изъ пещерата.*

Напраздно мислитѣ далечъ се лутатъ
И пакъ неозарени се повръщатъ!
Каквото и да правя, що да мисля,
Се тъзъ картина се прѣдъ мене мѣрка,
Която азъ желая да отбѣгна,
Макаръ далечъ отъ тъзъ земя — тозъ мраченъ
Прѣдѣлъ — съсъ нови краски прѣдъ челото
Разгорѣщено!... Какъ я той държеше!
Какъ тя обхващаше ржката му!
И какъ прѣдъ наплива на чувствата си
На неговитѣ устни тя... Далечъ!
Не искамъ да го мисля! Мисъльта
Сама хилядократно ме убива. —
Не съмъ ли глупава за дѣт' се мжча
Съ невѣрна мисъль? Съсъ това, което
Не сжществува! И кой знай дали
Това не бѣ едно лъжовно
Увеличаване за мигъ, което скоро
Изчезнало е, както се родило
И моя упрѣкъ бѣ съвсѣмъ напразденъ?

А и защо да търсимъ мѣрката
На чувствата му споредъ туй що става
Въ гжрди ми силно тъй що се вълнуватъ?

Кому познати сж добрѣ: живота,
Мжжътъ, жената, никога не трѣбва
Той да измѣрва любовьта въ мжжа,
По женский пламъкъ. — Бурнинтъ му нравъ
Е измѣнчивъ, и вѣчно подвластенъ
Е на течението въвъ живота!
Върви той смѣло въ откритий пжть
На тозъ животъ, отъ утренния сяй
На свѣтлата надѣжда озаренъ,
Съсъ воля, мощь, като въоржженъ
Зарадъ побѣдоносна славна битка.
Свѣтътъ на любовьта е нему тѣсенъ;
Стрѣмлението му неуморимо
Навънъ напира лудо; стрѣщне ли се
Той съ любовьта, навежда се за да
Откъсне нѣжний цвѣтъ, погледа го,
Порадва се и го затъква хладно
При другитѣ побѣдоносни знаци
На своя шлемъ. Невнятна е за него
Могжщата и тиха жарь, която
Гори въ нѣдрата на гжрдитѣ женски,
И всичкото й сжщество, желанья
И мисъль, околъ тая само точка
Се движатъ, както птиченцата малки
Страхливо треперушкатъ около
Гнѣздото майчино, и любовьта
За нея е и люлката и гроба!
Тя пази тоя миръ съсъ страхъ и трепетъ,
Като безцѣненъ талисманъ, окаченъ
На шията на новороденъ отрокъ.
Мжжътъ обича, но въ гжрдитѣ му
Широки има мѣсто и за други
Усѣщанья; и много отъ това,
Кое жената счита за прѣстжпно,
Той позволява си като шега.
Една цалувка, той, кждѣ да срѣщне,
Да ти я вземе счита свое право,
Печално е, че туй е тъй, но тъй е.

(Обръща се и съзира Фаона).

Ахъ, ей го тукъ измѣнникътъ ми милъ,
Подъ сѣнката въвъ розовитѣ храстье;
Той спи и тиха безмятежность, нѣжно,
Е легнала на неговото чело.
Тъй диша салъ сънътъ на кротостьта
Невинна; салъ безбрѣменни гжрди
Се вдигатъ тъй. О да, мой мили, да,
На твоя сънь азъ искамъ да повѣрвамъ

Какво и лошо будностьта да казва.
Прости, мой мили, ако въ първий мигъ
Можахъ да те обидя съсъ съмнѣнье,
Че низкото притворство е могло
Да найде входъ въвъ толкозъ чистий храмъ.
Усмихва се... разкрива мило устни,
И въвъ дѫхътъ му сякашъ име плава;
О събуди се и шепни, събуденъ
Ти името на твоята Сафо,
Която те пригрѫща! Събуди се!

(*Целува го по челото*)

Фаонъ

(*Пробужда се, разкрива обятията си и говори съ полуотворени очи*).

Мелита!...

Сафо (*отскачайки*)

А!

Фаонъ

Ахъ, кой ли ме събуди?
Кой завистливо сплаши чуднитѣ
Картини на сънч ми хубавъ? Ти ли,
Сафо? Привѣтствувамъ те! Знаехъ азъ,
Божественната, че стои при мене, —
За туй сънътъ ми бѣше тъй прѣкрасенъ.
Но ти печална си! Какво ти е?
Азъ толкозъ съмъ щастливъ! Това, което
Налѣгаше гърдитѣ ми изчезна,
И азъ свободно леко дишамъ пакъ:
Като нещастникътъ, що смъкнатъ е
Отъ страшна буря въ мрачнинитѣ морски,
Кждѣ царува страхъ, и бочаливъ
И плахъ, вѣлнитѣ го издигатъ въ своитѣ
Обятия, дорѣто стъпчевъ лжчъ
Съсъ златна свѣтлина, цвѣтъкъта на радостьта,
Кжнтение на милъ и сладъкъ плачъ,
Нежни рѣчи въ неговото чувство!
Така и азъ стоя отмиченъ
Сега отъ неизказано блаженство!

Сафо (*на себе*)

Мелита!...

Фаонъ

Бѫди ми весела и радвай се!
Тукъ хубаво е, райски хубаво!

Съсъ лекички крила приваля кротко
Тозъ лѣтенъ день въ нощьта, почивайки
На морното утихнало поле.
Съ любовна жажда вдигатъ се и слагатъ
Водитѣ на морето, свадбенно
Да срѣщнатъ господаря на деня,
Що се стрѣми къмъ розитѣ на западъ.
Тихъ вечерен ефиръ играе леко
Съсъ стройнитѣ тополи, дѣто шепнатъ
На дѣвственнитѣ колонади тихо
Привѣта си любовенъ, — сякашъ казватъ:
На, вижте ни, ний любимъ! Дишайте съсъ насъ!

Сафо

Отъ ново иска пакъ да се прокрадне
Въ гѫрдитѣ ми! О, не! Азъ прѣдълбоко
Проникнахъ и познахъ сърдцето му!

Фаонъ

Замина вече трескавия сънъ,
Кой бѣше ме отъ дълго овладалъ.
И, вѣрвай, никога не съмъ те любилъ
Тъй истински, като въвъ тоя мигъ
Ела, нѣкъ бѫдемъ весели, щастливи...
Кажи, какъ мислишъ ти за сънищата?

Сафо

Лъжливи сѫ, пъкъ азъ лѫжата мразя!

Фаонъ

Заспалъ прѣдъ малко, имахъ чуденъ сънъ:
Отивахъ къмъ Олимпъ, като тогазъ,
Когато те за първи пѫть видѣхъ,
Въ игритѣ весели побѣдоносни.
Стоехъ посрѣдъ шумящата тълпа,
Около менъ гърмѣха колесници,
Но изведнъжъ одьекна дивна корда
И всичко замълча: Ти бѣше туй!
Ти пѣ за златната любовна радость
И прѣдълбоко азъ останахъ трогнатъ.
Къмъ тебе се хвърлихъ, но, прѣдстави си,
Не те познахъ: Прѣдъ мень бѣ сѫщий образъ,
Се тъй се спущаше раскошний пурпуръ
Отъ кръглитѣ плѣщи; и лирата
Звучеше тъй въ рѫка ти бѣлоснѣжна;
Но изведнъжъ се всичко измѣнява:
Като кога лазурний небосклонъ
Мъгла засѣни; лавровий вѣнецъ

Изгуби се, изчезналъ бѣше той
Отъ челото високо! И устата,
Що пѣеха божественнитѣ пѣсни,
Се свиха въ земна сладостна усмивка;
И образътъ, подобенъ на Палада,
Обърна се въ невиненъ дѣтски ликъ,
И, кратко, ужъ си ти, но ти не бѣше.
Ту струваше ми се че е Сафо, ту...

Сафо (*силно*)

Мелита!

Фаонъ

Ти изплаши ме почти!
Кой ти каза, че е била Мелита?
Азъ самъ едвамъ ли можахъ да го зная,
Ти развълнувана си.. но и азъ...

Сафо

(Съ движение му показва да се отстрани).

Фаонъ

Какво? Да си отида ли? Сафо,
Едно салъ остави ме да ти кажа

Сафо

(Повтаря сжщия жестъ)

Фаонъ

Не искашъ да ме чуешъ? Да си ида? —
Отивамъ!

(излазя).

ЯВЛЕНИЕ II.

Сафо

Лжкътъ звънна и стрѣлата
Се впи! И кой би се съмнявалъ още,
Когато ясно, всичко ми е ясно?
Живѣе тя въ клетвопрѣстжпното му
Сърдце! Тя плава прѣдъ челото му
Безсрамно! Въ булото й се обличатъ
Сънищата му що съ галуване
Достигатъ до лѣглото му лъжовно.
Сафо, прѣзрѣна е Сафо, зарадъ
Желанията на своята робиня!
Прѣзрѣна? Кой? Кого, о Богове?
И отъ кого? Не съмъ ли тъзъ Сафо,
Която е въ стжпитѣ си гледала

Владѣтели, като си е играла
Съ подиасянитѣ ней корони, ги е
Отминвала съ изглеждание гордо!
Сафо, която цѣла Гърция
Привѣтствува съсъ шумни викове,
Кат' свой кумиръ! Безумница! Защо
Азъ увѣнчана съ лаври, слѣзохъ
Отъ тая висота, дѣ Агапина
Шуми; дѣ музитѣ въвъ чуденъ хоръ,
Въ едно съсъ трепкането на звѣздитѣ,
Чудесно сливатъ свойтѣ звучни пѣсни,
Тукъ долу, въ тозъ нищоженъ свѣтъ, кждѣ
Царува бѣдностьта, измамата
И прѣстжплението! Горѣ бѣше
Мѣстото ми! Тамъ горѣ въ облацитѣ!
Тукъ нѣма кжтъ за мене, не, а салъ
За гроба ми! Когато боговетѣ
Избиратъ нѣкого за въ свойто царство,
Не се съединяватъ съ простий смъртенъ
И съ земното непостоянство тѣ
Не пиятъ изъ едничка чаша! Трѣбва
Отъ двата свѣта салъ единъ да се
Избира, и еднажъ избранъ той, нѣма
Повръщане! И салъ едно вкусяване
На само нѣколко гранатни зрънца
Отъ златний плодъ на славата, на вѣки
Богинята на ада те прѣдава
Въвъ сѣнката на тишината вѣчна!
И колко ще лъстително и мило,
Като съ чаровна пѣсень, нѣжний слухъ
Живота да зове въ пригждкитѣ
На любовьта — не се прѣдавай, клетий!
Поискашъ рози да берешъ, но уви!
Притискашъ бодли въвъ гжрдитѣ си!...
Тъзъ дивна красота да видя искамъ,
Коя съ таквазъ побѣда надъ Сафо
Се радва! На кое да вѣрвамъ азъ?
Не лъже ли ме паметьта, като
Си смислимъ туй наивно-глупаво
Дѣте, съ оборенъ вѣчно погледъ въ пода?
Съ уста кждѣто винаги звучеше
Дѣтински смѣхъ? Съ гжрди що са свободни
Отъ всѣкакви вълненья, съ желанья
Да си играе още, плашейки се
Отъ наказание на възрастнитѣ?
Да схвана искамъ прѣлестьта, що мощно
Го тъй привлича; Искамъ да я видя!
Мелита! Да, азъ искамъ туй! Мелита!

[redacted]

[redacted]

[redacted]

Омиваше съ прохладната вода
Ржцѣтѣ и лицето си румено;
А слънцето ревниво се досегна
Съ лжчитѣ си, прѣзъ миртовитѣ листи,
До бѣлизната й, и малката
Покри се цѣла въ пурпуръ. О, тозъ мигъ
Тя бѣше тъй прѣкрасна, че кълна се,
Дияна я за нимфа би избрала!...

Сафо

Азъ разказъ искахъ ти, а не хвалби!

Евхарисъ

Като изми се и като избърса
Лице, ржцѣтѣ и гжрдитѣ си,
Тя весела съсъ пѣсень си потегли,
Но тъй бѣ вдълбочена сама въ себе,
Че не усѣти миртовитѣ листи,
Що хвърлихъ въ нея за да я уплаша!
И, катъ пристигна, влѣзе въ свойта стая,
Затвори я и що прави — не зная;
Салъ чухъ, че бързо ровѣше въвъ скрина
И между туй звучеше сладка пѣсень.

Сафо

Тя пѣе, а Сафо!... О, не, не плача!
Кажи да дойде тукъ!

Евхарисъ

Мелита ли?

Сафо

Е да, кой другъ? — Мелита! Нѣжно име
Което омагьосува слухътъ!
Мелита... Сафо... Иди кажи да дойде!

Евхарисъ *(излазя)*

ЯВЛЕНИЕ IV.

Сафо *(сама, сѣда на скамейката подъ розитѣ и отпуща глава на ржцѣтѣ си. Пауза).*

Сафо

Не мога, не! Уви, горко на менъ!
Напраздно призовавамъ гордостьта; —
Любовь се салъ донася менъ въ отвѣтъ!

(Пада въ сжщото унинис)

ЯВЛЕНИЕ V.

Сафо. Мелита.

Мелита [illegible] *но грижливо. На гръдьтѣ* [illegible] *се при входа; но като* [illegible] *приближава).*

[illegible]

Сафо [illegible] *и се стръска).*

[illegible] е!

[illegible] *на скамейката. Пауза).*

Мелита

[illegible]

Сафо

Пристърмата
[illegible]
На [illegible] се хвреа!
[illegible] гнѣзъ!...
[illegible] се
[illegible]

Мелита

[illegible]?

Сафо

Е [illegible].
Защо [illegible]?

Мелита

Ти често си се сърдила на мене
Че много рѣдко нося дрѣхитѣ,
Съ кои си ме дарявала тъй щедро.
Съ упрѣкъ, че ги скъпя за друго врѣме,
За дни на радость. Спомнихъ си това, и,
Защото днесъ такъвъ е веселъ день,
Отидохъ та се пооблѣкохъ малко.

Сафо

Днесъ веселъ день? — Не знамъ защо?

Мелита

Защо? За туй защото ти се върна...
Защото ти... не зная, но на менъ
Тъй весело ми е!...

Сафо

Пристърмата!

Мелита

Какво каза?

Сафо (*като се задържа*)

Ела, Мелито, нека
Ний тихо заедно си поговоримъ:
На колко си години ти?

Мелита

Сама
Ти знаешъ, о Сафо, каква сждба
Печална скри отъ менъ годинитѣ ми
Дѣтински. Тѣхъ не ги е майка ми
Броила съ грижи и любовь, но мисля,
Че са шестнадесеть.

Сафо

Ти лъжешъ!

Мелита

Азъ?

Сафо

Не казвашъ истината.

Мелита

Винаги,
О, повелителко!

Сафо

Едвамъ си на
Петнадесеть.

Мелита

Възможно гъй да е.

Сафо

Тъй млада на години, а така
Въ лъжа узрѣла вечъ? Природата
Да си противорѣчи тъй не може!
Не е възможно, азъ не вѣрвамъ туй!...
Мелита, помнишъ ли ти тоя день,
Когато те донесоха при мене?
Открадната бѣ отъ мжже сурови
И плачеше отчаяно въ ржцѣ имъ.
Надъ клетото обездомено малко
Се съжалихъ; покъртиха ме силно
Обноскитѣ имъ диви и те купихъ.
И йощъ сама дѣте, притискахъ те

Съ любовь гореща до гжрди си млади.
Поискаха отъ менъ да те отдвоятъ,
Но ти не мръдна се, уви ржчички
Ти околъ мойта шия, до като
Съньтъ не имъ надви и ги разтвори.
За тоя день ти спомняшъ ли си още?

Мелита

Могла ли бихъ да го забравя нѣвга!

Сафо

Не много слѣдъ това, когато треска,
Като змията, дишаща отрова
Обви се околъ тебе, о Мелито,
Кой бѣ това, що дълги нощи бдѣше,
Подлагайки лице си катъ възглавье
Подъ твоето, като се чакъ забравяхъ
Въ борбата съсъ смъртьта, да мога салъ
Най-милата й кражба да отнема?
И взехъ й я, съсъ страхъ и трепетъ взехъ я!

Мелита

Ти бѣ това, ти, о Сафо! Какво ли
Азъ имамъ, тебъ което не дължа
На тебъ, на твойта нѣжность?

Сафо

Тъй нали?
Ела, ела на моитѣ гжрди!
Азъ знаехъ, че не можъ ме огорчи
Умишленно, не можешъ никога!
Тогазъ, дѣте, сърдца ни некъ се слѣятъ!
Некъ думитѣ съ джхьтъ ни се сплетатъ,
И некъ лъжливий слухъ внимава салъ
На нашитѣ сърдца, и на гласътъ
На нашитѣ души!

Мелита

Сафо, Сафо!

Сафо

Излъгахъ се, нали?

Мелита

Въ какво?

Сафо

Но какъ
Можа? О, не, не можешъ ти!

Мелита

Какво?

Сафо

Иди та първомъ съблечи отъ себе
Тѣзъ дрѣхи; тъй не искамъ да те гледамъ.
Иди! и други дрѣхи си турни!
Че пъстрий цвѣтъ днесъ дразни ми очитѣ.
Мелита до сега била е скромна.
Покривкитѣ — закритость отбѣлѣжватъ.
Иди и други дрѣхи си вземи!
Но, стой! Кждѣ отивашъ? — Остани!
Поглежъ ме въвъ очи! Защо обаряшъ
На долу погледъ? Що? — Страхувашъ се
Отъ погледа на свойта господарка?
Не си ти толкозъ глупава! Тогазъ
Кога Фаонъ... А, зачерви се ти? —
Измѣнница! Сама се ти издавашъ!
Ще искашъ ли ти още да ме мамишъ?
И не езика ти лъжовенъ вѣрвамъ,
Ами свидѣтелството на страни ти,
И отблеска на тозъ прѣстжпенъ пламъкъ
Дълбоко що гори въ невѣрни ти
Гжрди! Окаянна! Това бѣ значи,
За дѣто при обѣда бѣ тъй чудна?
Което смѣтахъ за стѣснение?
То бѣше примка на невѣрната
Възлюблена, въ коя, като у мрѣжа,
Уплиташе тя хитро свойта жертва!
Тъй млада; а пъкъ толкова прѣсторна!
Така цъвтяща, а пъкъ, съсъ толкозъ много
Отрова, гнилость, хитрина въ гжрдитѣ!
Не стой тъй нѣма! Нѣмашъ ли уста?
Езикътъ който знае тъй да жили,
Не може ли поне сега да съска?
Отговори!

Мелита

Не знамъ какво ти искашъ
Да кажешъ съсъ това!

Сафо

Не? Бѣдничко
Дѣте! Сълзи? Недѣй плака! Сълзитѣ
Свещенно право сж на болката!
Съсъ думи говори! Отдавна са
Тѣ вече осквернени! Съсъ нѣмия
Езикъ на скромната невиность, ти

Не си служи! Натруфена така!
Тъй свадбено накичена! Махни
Ти тѣзъ цвѣтя! Махни! Не ще
Покритъ гѣ отровната змия!
Махни тѣзъ рози! Скоро ги махни!

Мелита (*мълчеливо сваля вѣнеца*)

Сафо

На мене дай ти тозъ вѣнецъ, за споменъ
Ще ти го пазя азъ. И, ако рано
И да обронятъ се листа му жълти,
Ще ми напомня той за твойта вѣрность,
И мойто щастие! А отъ гѫрдитѣ
Тъзъ роза що не махнешъ? Махай я!

Мелита (*отстѫпва*)

Сафо

Залогъ любовенъ може би е тя,
Махни я!

Мелита

(*Слага рѫцѣ на гѫрдитѣ си*)

Никога!

Сафо

Напразни са
Усилията ти! Дай розата!

Мелита

(*Притиска гѫрдитѣ си и отстѫпва*).

Живота ми вземи!

Сафо

Змии невѣрна!
И азъ умѣя да бода! (*Извадѫа ножъ*)
Дай я!

Мелита

Велики богове, пазете ме!

ЯВЛЕНИЕ VI.

Прѣдишнитѣ. Фаонъ

Фаонъ

Кой вика? Ти, Мелита? Махвай ножа!
(*пауза*)
Що става? Ти, Сафо?...

Сафо

Питай тазъ!

Фаонъ

Мелита, ти ли си?...

Мелита

Виновната
Съмъ азъ, — говорихъ азъ това,
Което се на роба не допуща.

Сафо

Не натоварвай се съ вина невѣрна, —
И тъй вината ти е доста тежка.
Горко на менъ, ако ми е потрѣбно
И твоето великодушие!

(*Съ сила*)

Азъ отъ гжрди й розата поискахъ
И тя посмѣ да сгази мойта воля!

Фаонъ

Направи ли това? Заклевамъ се
Въ небето, тя сторила е добрѣ!
И никой да не смѣй да похити
Тозъ цвѣтъ! — За споменъ й го дадохъ азъ,
Въвъ дивенъ часъ, за въ знакъ, че не у всички
Гжрди е чувството на съучастье,
Къмъ незаслужени нещастья,
Угаснало; че лишна капка медъ
Отъ чашата на чуждото й даватъ
До устнитѣ. Въ менъ убѣжденнето
Твърди, че тихо чувство у жената
Е най доброто нейно украшенье;
И на невинностьта вѣнеца свѣжи
По-цѣненъ е отъ лаврова корона!
Тя плаче! О, недѣй плака, Мелита!
Плати ли ти на нейнитѣ продавци
За тѣзъ сълзи? Тѣлото й е твое,
Убий го! Но не смѣй да й изтръгвашъ
Сълзи! За туй ли съ погледа си проси
Отъ менъ тя милость за безмилостната?
Не знаешъ гордата, не я познавашъ!
Поглежъ, не свѣти ли въ ржка й ножъ?
И още два седятъ дълбоко скрити
Подъ нейнитѣ клепачи!

(*Навежда се, та зема ножа, който Сафо току ща изпуща*).

Тозъ ножъ за менъ, азъ искамъ да го нося
До топлитѣ измамени гжрди;
И ако нѣкога се сладостно
Изпрѣчи спомена въвъ мойта паметъ

За миналитѣ дни, — единъ салъ погледъ
Въ желѣзото ще изпѣли душа ми!

Сафо

Фаонъ!

Фаонъ

Не слушай сладкия й гласъ
Той мами салъ къмъ острото на ножа!
И менъ звучеше тъй... И азъ прѣди
Да бѣхъ я още зърналъ, отъ далече
Тя мрѣжата на сладостнитѣ пѣсни
Разхвърлила бѣ околъ менъ и силно
Привличаше ме тя съсъ златна нишка;
За менъ борбата бѣше непосилна,
И се по тѣсно ме обвиваха
Вълшебнитѣ й кржгове. Кога я
Видѣхъ, въвъ диво упоенье,
Като увързанъ, паднахъ въ краката
На гордата! И само твоя образъ
Ме възкреси отново, но не бѣхъ
Свободенъ още, не! Тя длъжна е
Веригата на нейний чаръ коваренъ
Сега да скъса тукъ сама!

Сафо (*гледа го вцѣпенена*)

Фаоне!

Фаонъ

Не слушай я! Не гледай я въ лицето!
Очитѣ й убиватъ, както и
Ржцѣ й!

Мелита

Ахъ, Сафо! Тя плаче!

Фаонъ

Хайде,
Да си вървимъ; съсъ своя плачъ плете
Тя нови мрѣжи. (*Повлича Мелита на сила*).

Мелита

Не, не мога азъ.
Сафо!

Сафо (*съ замиращъ гласъ*).

Ти викашъ ме, Мелита?

Мелита

(*Хвърля се прѣдъ краката на Сафо*).

Тукъ,
Сафо, азъ тукъ съмъ! На, ей розата,
Земи я! ето я! Земи и него!
Живота ми земи! Кждѣ е ножа?

Фаонъ

(*Грабва бърже розата, която държатъ и двѣтѣ. Вдига Мелита*).

Тя твоя, твоя е! и никой Богъ
Не бива да я похити отъ тебе!
Да бѣгаме (*отвлича на сила Мелита*).

Сафо

Съ прострени ржцѣ извиква слѣдъ тѣхъ).

Фаонъ!

(*Завѣсата пада*).

(Слѣдва четвърто дѣйствие).

Вилхелмъ фонъ Поленцъ.

Автобиографически черти. — **В. ф. Поленцъ.**

Често ме запитватъ въ обществото: „Вие сигурно искате да правите наблюдения тука? На коего азъ — ако тѣзи, които ме питатъ сж отъ мжжки полъ — отговарямъ, че тѣ се считатъ за поинтересни, отколкото сж въ сжщность. Въ такъвъ въпросъ лежи голѣмо заблуждение; поетътъ се смѣсва съ рапортьора. Изобщо, профанътъ има съвсѣмъ криво прѣдставление за това, какъ произлазя едно художествено произведение, — за моя случай — единъ романъ. Нехудожникътъ подушва на всѣкадѣ намѣрение, мисли, че ние обикаляме свѣта съ фотографически апаратъ.

Раждането, обаче, на единъ поетъ е много по-сложно, таинствено и забѣлѣжително събитие, отколкото си мислятъ тѣзи добри хора. Естествено то не е независимо отъ срѣда, опитъ, проживѣно, естествено, поетътъ дължи на хората, съ които се събира, извѣстно вдъхновение. Поетътъ постоянно прави плагиятъ отъ живота. Той постоянно събира за единъ голѣмъ резервенъ фондъ отъ познания

*) Прѣводъ отъ нѣмски. вж. Дасъ Литераришe Ехо. Кн. 1. окт. 1900. Нѣколко думи за тъй рано починалия талантливъ нѣмски писатель вж. Б. Сбирка, година X, кн. X.

и идеи. Но това става подъ прага на съзнанието. Единъ истинскъ поетъ не тича подиръ идеитѣ; тѣ идатъ при него, обаждатъ му се и молятъ за обличане въ форма.

Извънредно мжчно е да се каже на кое мѣсто отъ нашия вжтрѣшенъ животъ е произлѣзло това или онова художествено произведение. Едно дължимъ на нѣкое смѣшно събитие, друго на нѣкое сантиментално настроение, третьо на нѣкоя голѣма скърбь. Разнитѣ възможности не могатъ и да се изброятъ тука.

Изворътъ, отъ който всички черпимъ, остава природата; природата въ най-широкъ смисълъ, гдѣто хората сж листата, врѣмената — годишнитѣ пръстени, голѣмитѣ събития — плодоветѣ. Азъ съ гордость признавамъ, че се считамъ произведение на моята родна срѣда, че съмъ дѣте на врѣмето си, народа си и расата си, и въ послѣдня линия, — синъ на фамилията си, дори като художникъ.

Освѣнъ отъ произхождението, човѣкъ се влияе и отъ занятието си. Това е вѣрно, защото е естествено. Азъ съмъ на мнѣние, че човѣкъ не трѣба да живѣе само отъ и за писането. Занимаването изключително съ литераторство измамва къмъ много писане и води на край непогрѣшимо къмъ „изписване". А професията, каквато и да била, ви задържа въ по-живо съприкосновение съ живота.

Моята професия е тая на землевладѣлеца и азъ не бихъ я промѣнилъ за никоя друга. Въ „Büttnerbauer" съмъ изобразилъ отношенията си къмъ земята и живущия на нея народъ. Моятъ „Grabenhäger" пъкъ показва, че азъ считамъ като „служба" и то много важна и съ голѣми задължения положението на землевладѣлецъ.

Отдалечъ нѣкои се чудятъ, какъ мога да спогаждамъ литературата съ управлението на едно голѣмо имѣние, и, освѣнъ това, да имамъ врѣме да работя за служене на човѣчеството. Работата е извънредно проста; разпрѣдѣление—е отговора на задачата и постоянно присжтствие на духа. Защото всичко е важно! Какъ се прибира една купа сѣно, какъ се очиства едно блато, какъ се насажда една гора — е най-сетнѣ толкозъ интересно и поучително, колкото да прочетешъ една книга, а, понѣкога, по-полезно, отколкото да напишешъ една.

Едно важно спомагателно срѣдство за благословения съ многостранна дѣятелность е, и остава за винаги: ранното ставане. Азъ пиша току-речи само сутринь, когато тѣлото си е отпочивало и настроението още не се е развалило отъ „ядоветѣ на землевладѣлеца".

Отъ врѣме на врѣме чувствуамъ нужда да поживѣя въ столицата. Но за моето творчество не е необходимо ходенето по калдаръмъ. Азъ дору намѣрвамъ, че нѣщата, които съмъ писалъ въ Берлинъ, стоятъ по-долу по оригиналность и свѣжесть отъ тѣзи, които съмъ съчинилъ въ самотията на моето селско жилище.

Но, недѣйте си прѣдставя тази самотия много голѣма. Нашето село има около хиляда жители. Ние имаме фабрики, желѣзница, поща. Азъ съмъ членъ на двадесетина дружества и корпорации;

принуденъ съмъ да държа рѣчи при всички възможни и невъзможни случаи, бивамъ съ любовь избиранъ въ разни комитети отъ съгражданитѣ си; на кжсо, ни една отъ неприятноститѣ на обществения човѣкъ не ми е отнета.

Моитѣ почивки сж ловъ и ѣздене. Азъ не ходя на велосипедъ; дори съмъ въ извѣстна степень антивелосипедистъ. Не отричамъ ползитѣ отъ това евтино и бързо срѣдство за съобщение, особно въ народоступанствено отношение, но намѣрвамъ, че то показва крачка напрѣдъ въ механизирането на човѣка.

Много по-обичамъ ходенето. На драго сърце бихъ желалъ да пропжтувамъ прѣзъ цѣла Германия, съвсѣмъ интимно, безъ да употрѣбявамъ желѣзница, както пжтуваха нашитѣ прадѣди, въ отворени кола, съ прѣпоржчителни писма въ джебъ; не отъ станция на станция, но отъ една гостоприемна кжща до друга.

Ако, по-нататъкъ, ви обадя, че нѣмамъ телефонъ въ кжщи, за да не ми звъни постоянно, то ще бждете принудени да признаете, че съмъ съвсѣмъ немодеренъ човѣкъ. Менъ липсватъ и други важни атрибути на модернитѣ германи. Не пуша, не обичамъ бира и не играя на карти. И, нѣкои вече ми прѣдсказватъ „тжжни старини".

Затова пъкъ имамъ нѣкои други слабости, напр., пиша драми. Жално, че никой не ще да ги прѣдставлява. Мисля, че ако взема да смѣтамъ всичкитѣ драми и комедии, които съмъ писалъ отъ ученичеството си насамъ, нѣма да ми стигнатъ двѣ дузини. Отъ тѣхъ до сега сж играни едвамъ двѣ.

Отъ тъй нареченитѣ „въпроси на деня", които ме интересуватъ, е на първо мѣсто аграрниятъ въпросъ, който ме засѣга много чувствително, като землевладѣлецъ. Послѣ, много ми е на сърдце женсюягъ въпросъ. Сжщо бихъ желалъ да зная какво ще стане слѣдъ врѣме нашата черква. Политиката, като такава, ми е доста безинтересна, само когато влѣзе въ социалната область, давамъ ѝ внимание. Защото социалниятъ въпросъ е зарадъ менъ въпросътъ на въпроситѣ.

Азъ мисля, че изобщо не съмъ наклоненъ да градя въздушни кули. Като на практически ступанинъ, страстьта къмъ фантазиране ми е отнета. Но, въ уединение, азъ храня нѣкои надежди за менъ и за моя народъ. Ще спомена само нѣкои: една силна нѣмска флота, доволно работническо съсловие, успѣхъ на нѣкои мои драми на сцената; и — най смѣлото отъ всички желания: една нѣмска публика, която да чете и да купува книги.

Единъ бълг. прѣписъ на граматиката на Мил. Смотрицки.

Отъ Сп. Ганевъ — Ломъ.

Граматиката на западноруския писатель и черковенъ дѣецъ, Смотрицки, издадена въ Вилна прѣзъ 1618 година, се счита за най-старата граматика на старо-българския, или както тогава сж го наричали, славянски езикъ. Наистина, още нѣколко години по-рано, другъ руски писатель, Лаврентий Зизаний, е написалъ една славянска граматика, но послѣдната, далечь отъ да отговаря на съврѣменнитѣ изисквания отъ една граматика, на врѣмето си е била много малко четена и е издадена едва въ 1625 година, когато отъ граматиката на Смотрицки е имало вече нѣколко издания. За старата българска граматика на пресвитора Константина, която е скомбинована по гръцкия оригиналъ, естествено, тукъ не може и дума да става. Граматиката на Смотрицки съдържа всичкитѣ отдѣли на днешната граматика, ортография, етимология и синтаксисъ, освѣнъ които и отдѣлъ прозодия, въ който се изучава поетиката и риториката. Тъзи граматика добива въ кжсо врѣме голѣмо разпространение, прѣтърпѣва нѣколко издания и служи прѣзъ цѣлия XVII вѣкъ, като едничко учебно пособие по граматиката въ Русия, по което е училъ да пише правилно и да говори славяно-руски и бащата на новата руска книжнина, Ломоносовъ.

Единъ прѣписъ отъ тъзи граматика, за който искаме да дадемъ тукъ нѣколко бѣлѣжки, намѣрихме въ учителската библиотека на Ломското педагогическо училище. Прѣписътъ е направенъ на пергаментна хартия и образува една дебела книга, съ 480 страници, съ красива дървена подвързия, обвѣзана отгорѣ съ кожа. По показанията на бившия учитель С. Табаковъ, книгата е взета отъ библиотеката на покойния, познатъ въ българската литература, Никола Първановъ, автора на „Извод из българската граматика" (Русчук, 1870 год.). Надслова на книгата стои на послѣднята ѝ страница: Грамматики славенскѫ правилное сѵнтагма, по тщанїемъ многогрѣшнагѡ мниха Мелетїа Смотрискагѡ, въ Вилни. Лѣто отъ воплощенїа Бга Слова ҂ахзї (1619). На другъ единъ листъ отъ края стоятъ една слѣдъ друга слѣдующитѣ двѣ забѣлѣжки, почерка на които сжществено се различава отъ този на граматиката: Преписажеся Многогрѣшнагѡ стефана їеромонаха Ловечкагѡ: Лѣто ѡтъ воплощенїа христова ҂ахнѣ: Почася писати їѹлїа, кг: а совершися мца сентемврїа, ѳ. Въ дїи благочестивагѡ господаря їѡ константинъ воевода. И преосвященагѡ Митрополита кѵръ Игнатїа. Во митрополїи тръговищкой. Приснѣпамятнагѡ Даскала Данїила. И тогда начавшѹми ѹчитися граматїки, ѡтъ тогѡ выше реченаго Даскала.

(Прѣписа се отъ многогрѣшния Йеромонахъ Стефанъ въ 1655 год. сл. Р. Хр. Начена се да се пише на 23 юли и се довърши на 9 септември, въ врѣмето на благочестивия Йо. Константинъ воевода и Прѣосвѣщ. митрополитъ киръ Игнатий въ Търговищката митрополия. При свещения (?) даскалъ Данаилъ. И тогазъ наченахъ да уча граматика отъ вишеречения даскалъ).

Другата забѣлѣжка: Прѣписа́жеса па́ки Многогрѣ́шнагѡ Михаи́ла, въ село́ врѣчі́жъ. Лѣ́та ѡ́тъ созда́нїа ми́ръ, ҂ѕ҃рѡ́д: а ѡ́тъ рождество̀ хѵ̀о лѣ́та ҂а҃х҃ѕ: Поча́са писати ми҃а ѵ҃лїа, і҃: а совершиса ми҃а септе́мврїа, і҃.

Сла́ва Бг҃ѹ̀ нача́ти и совершити да́кшимѹ, вовѣ́ки, амі́нь. Крѹ́гъ лѹны́, а҃і: а слн҃цѹ, ѕ҃: і҃ата, з҃. (҂а҃х҃ѕ = 1666).

Както споменахме вече по-горѣ, почеркътъ на тѣзи двѣ забѣлѣжки е съвършено различенъ отъ този на самата граматика. Само 28 страници, отъ 20-та стр. нататъкъ, сж писани съ сжщия почеркъ. Послѣдното ни кара да мислимъ, че граматиката е писана съгласно съ първата забѣлѣжка, прѣзъ 1655 година отъ Ловченския Йеромонахъ Стефана, който въ врѣмето на влашкия войвода И. Константина е училъ въ румжнския сега градъ Търговище старобългарски езикъ при даскала Данаила. Думитѣ прѣписажеса паки се отнасятъ, по всѣка вѣроятность, до допълнително прѣписанитѣ 28 страници отъ многогрѣшния Михаила (за него никждѣ не се казва, че е монахъ), въ ржцѣтѣ на когото, възможно е, да е подпала книгата прѣзъ 1666 год. съ загубени листа, а той грижливо я е допълнилъ и обвѣзалъ. За този Михаилъ се казва, че е отъ селото Врѣчежъ, сигурно сегашното село Врачешъ, въ Орханийска околия, край което се намира и мънастирьтъ Св. Четиредесеть Мжченици. Отъ кого отъ двамата е направенъ обаче прѣписа, за насъ не е важно. Безспоренъ е фактъ, че тя е прѣписвана отъ българи, които сж живѣли въ вжтрѣшностьта на България, и за които е било трудно да си я доставятъ печатана, та сж я прѣписвали. Слѣдователно въ онія тежки за нашето отечество врѣмена, 100 години прѣди Паисий да напише своя Царственикъ, въ България сж се чели и изучавали руски книги. А това установява фактъ, 1) че руското влияние надъ нашето отечество се е наченало много по-рано отъ колкото се мисли, още въ самото начало на XVII столѣтие и, 2) че по това врѣме въ Румжния е имало училища, въ които се е изучавалъ и прѣподавалъ старобългарския езикъ. Ако се сравни този прѣписъ съ оригинала ще се откриятъ, може би, случайни грѣшки, които затова пъкъ биха ни послужили, като материялъ за изучването фонетиката и етимологията на тогавашния ни езикъ. Ето защо, по наше мнѣние, този ржкописъ заслужва да бжде изученъ и по подробно разгледанъ.

Малки очерки и разкази.

НЕВИННОСТЬ.

Новелета отъ **Вилхелмъ фонъ Поленцъ.**

Малката Аста живѣеше у леля си. „Мама е при милитѣ ангели на небето“ бѣха казали на малкото дѣте.

Аста ходѣше на училище отъ двѣ години насамъ. Учителитѣ бѣха много доволни отъ нея, защото тя бѣше прилѣжно и послушно дѣте; само по нѣкога не бѣше твърдѣ внимателна. Тя мечтаеше и съ удоволствие се прѣдаваше на собственитѣ си мисли, които често нѣмаха нищо общо съ това, което трѣбаше да учи.

Най-голѣма наслада за Аста бѣше да слуша приказки. Когато разправяха на дѣтето нѣкои приказка, нѣкой разказъ, синитѣ й очи изпущаха чудесенъ блѣскъ и издаваха много по-рѣдки съкровища, отколкото тѣзи за които кога и да било сж разправяли авторитѣ на приказки.

Откакъ се научи да чете, Аста можеше да се запознае съ всичкитѣ чуднохубави приказки, които бѣха написани по книгитѣ: за принцове и фен, вѣшици, великани, джуджета, добри и лоши хора. Разбира се, лелята, старичка госпожица, съ спусната коса на кждрици — на които Аста толкова се очудваше, защото вечерь всѣка кждра биваше увита — лелята надзираваше четивото на дѣтето. Съвсѣмъ не всичко можеше да чете малката Аста. „Това не е за дѣца“, казваше й се. И когато единъ день Аста взе отъ масата на леля си една книга, която вече отдавна я въхищаваше съ своята синя, съ злато украсена подвързани, леля й я хубаво изгълча и тури въ кюшето. Защо — това тя не можа да разбере. Защото книга съ толкозъ хубава покривка бѣше сигурно добра. А ако е добра, защо да не бива да се чете?

Сама леля й четеше много: но не всѣкога книги съ хубави сини позлатени покривки. Напротивъ. Книгитѣ, които доносяше отъ библиотеката, имаха повечето тъмни кирливи и много често разкъсани покривки. Аста никакъ не можеше да си прѣдстави, че книги, толкозъ грозни нагледъ, можеха да съдържатъ нѣщо хубаво. Но тя никога не биваше да чете тѣзи книги; това й бѣ строго запрѣтено. И тъй като Аста бѣше добро дѣте, тя устояваше срѣщу изкушението да надникне въ тѣхъ, дору когато биваше сама въ стаята и ненаглеждана отъ никого; защото дѣдо Господь присжтствуваше всѣкога и на всѣкадѣ, и виждаше всичко, което се върши.

Лелята имаше една приятелка, съ която се събираха начесто. Тогава пиеха кафе, работѣха разни ржкодѣлия и при това много приказваха. Понѣкога нѣкъ четѣха. Аста обичаше извънредно това. Защото разказитѣ, които тѣ четѣха, бѣха много мѫчни за разбиране.

Слѣдъ тѣхъ трѣбваше толкова много да се размишлява. А именно това довършване и допроизвеждане съдържаше голѣма прѣлесть за дѣтето. Въ книгата много рѣдко се случваха приказкитѣ тъй хубави, както когато тя си ги измисляше.

Когато двѣтѣ госпожици биваха наедно и си четѣха, Аста обикновено пращаха на дѣтската ѝ маса да играе: плетене, шевъ, разни игри или нареждане стаята на куклитѣ. „Занимавай се, Астичке", казваха ѝ тогава. И дѣтето се занимаваше т. е. ржцѣтѣ му работѣха механически съ нѣщата, но вниманието му бѣше оттатъкъ, при четенето.

Една вечерь госпожицитѣ се бѣха събрали. Приятелката бѣше донесла една книга, покривката ѝ изглеждаше почти нова, жълта, съ голѣми червени букви. „Широки сърдца" се казваше тя. То е нѣщо „съвсѣмъ модерно и пикантно", каза младиятъ човѣкъ въ книжарницата — съобщаваше гостенката. — „Широки сърдца!" Какво ще да значи това? Дору за Астината фантазия то бѣше мъчнообяснимо.

Кафето бѣше на масата. Канарчето бѣше прѣмѣстено — малкото животно имаше навика, кога се чете силно, да нарушава благоговѣнието съ лудешко чуруликане, — Аста бѣше седнала до масичката си, диесь заета съ шиене на канава — лелята плетеше чорапъ, приятелката четеше.

Едно момиче, наречено Розабела, играеше голѣма роля въ книгата. То бѣше едно извънредно сѫщество. Малката Аста не можеше да си я прѣдстави достатъчно привлѣкателна. Какъ бѣше само описана; съ кѫса хвърчаща фустичка отъ прозраченъ платъ съ розово трико, върху една бѣла кобила, засмѣна, пращайки въздушни цѣлувки на всички страни, поздравявана съ стотина викове „браво". И послѣ прѣскачането прѣзъ обръчи, играта съ топове: всичко както е сѫщила на коня. Какво чудно сѫщество трѣбва да е ти, ако може да прави подобни работи! Малката Аста си въобрази госпожица Розабела като единъ видъ фея или ангелъ.

Доде нова глава. Приятелката продължи безъ почивка, толкова бѣше интересно. „Розабелиниятъ туалетъ" . . . Съвсѣмъ очарователно бѣше описана стаята; всичко изпъкваше прѣдъ очитѣ ти: Голѣмиятъ кревать съ балдахинъ, съ сини копринени пердета, диванътъ съ червената лампа върху него. Едно огледало, което се издигаше отъ земята до блѣстящия отъ злато таванъ. На туалетната маса сребъренъ сервизъ. Въ единъ кафезъ „Коко" папагалътъ, който знаеше да вика „мило сърдце". Подътъ постланъ съ килими, въ които потъваха краката. И вѣрѣдъ този разкошъ: Розабела, която чешеше една стара жена.

„Меката ѝ руса коса падаше на златни вълни прѣзъ тънката алабастрова шия и бѣлитѣ рамѣнѣ дору до земята." —Старата, която слугуваше на това величествено създание, напротивъ, бѣше описана много грозна. Тя бѣше съ „беззжби уста и лукави зелени криви очи" Аста веднага силно намрази старата; тя бѣше сигурно нѣкоя вѣшица. Въ туй врѣме, когато старата слугиня чешеше Розабели-

ната коса и закрѣпяше въ нея една брилянтова диадема, на вратата се почука, влѣзе единъ слуга: „Поклонъ отъ Негова Свѣтлость Княза, той праща този букетъ за госпожицата". — Старата взе цвѣтята отъ лакея, и се залови пакъ съ чесането на господарката.

„Не мога да търпя тази диадема", извика Розабела и изкриви прѣлестнитѣ си уста, „тя ми отрепва".

„Но тя е подаръкъ отъ господинъ търговския съвѣтникъ, а г. търговскиятъ съвѣтникъ ще доде тази вечерь, отвърна старата съ многозначителна усмивка.

„Ахъ, остави ме съ този търговски съвѣтникъ!" извика Розабела и нервно тупна съ хубавото си краче на земята.

„Той е много отвратителенъ. Не искамъ вече да го виждамъ!"

„Но той ти планца жилището, мило дѣте!" Каза старата съ пъленъ съ смисъль поглеждъ. — Въ този мигъ се позвъни: „Това ще е г. търговския съвѣтникъ" извика слугинята и се завтече къмъ вратата. Влѣзе единъ нисъкъ, прѣгърбенъ старецъ съ сиви бакенбарди и много набрьчкано лице. Той любезно се засмѣ. Въ ржката си държеше една бонбониерка. „Bon soir, очаровательна Розабело," извика той прѣзъ носа си, отвори бонбониерата и тръгна къмъ Розабела, на чиито бѣли плѣщи сложи ржка: тукъ"... На това мѣсто лелята се поокашли. И тъй като приятелката недочу прѣдпазителния викъ и продължаваше да чете, тя стана: Антуането! pour l' enfant". Приятелката си дигна очитѣ, разсърдена, че я прѣкъсватъ на най-интересното мѣсто. „Че тя нищо нѣма да разбере!" — „О, ние сме много хитри!"—Прати я тогазъ да спи, щомъ мислишъ.."

„Астичке, мое дѣте!" каза лелята. „Ти вече достатъчно работи. Ти ще да си уморена. Иди си легни, добро дѣте!"

На момичето се показаха сълзи въ очитѣ. На драго сърдце би слушала тя какъ върви по-нататъкъ приказката. Тя събра нѣщата си, каза „лека нощь", цѣлуна на дамитѣ ржка и си отиде.

Въ стаята си тя се съблѣче много скоро, каза, колѣничила прѣдъ малкия си кревать, молитвата си и се гурна подъ покривката. Всичко, колкото се може по-скоро! Защото сега идѣше най-хубавото; сега тя можеше безъ да й бърка нѣкой да размишлява и да довършва чутото, както тъй често бѣше правила това, безъ нѣкой и да подозира.

Защото малката Аста бѣше поетка въпрѣки седемтѣ си години. Въ всѣки случай, тя имаше много по-поетическа душа отъ човѣкътъ, който бѣше написалъ приказката, съ която старитѣ моми оттатъкъ си гъделичкаха слуха. Наскоро дѣтското въображение бѣше намѣрило свършека на чутото...

. . . Розабела бѣше добро момиче. Тя имаше майка. Когато тази умрѣ, тя каза на дѣтето си: „Розабела, азъ чувствувамъ, че ще умра; бжди набожна и добра, и прѣди всичко не бжди лакома. Сладки работи не сж добри за дѣца! Когато видишъ най-хубавитѣ бонбони, шоколати, захаросани плодове, ментени и бадемени захарчета помисли си за менъ и не яжъ отъ тѣхъ." Слѣдъ тѣзи думи добрата майка умрѣ и я погребаха. Розабела я оплаквà много и постоянно мислѣше за обѣщанието, което даде на майка си. Но мащехата съ

които се слоби малката Розабела бѣше една лоша жена съ зелени криви очи. Тя все искаше да примами доброто момиче къмъ разни лоши работи. Но Розабела си остана набожна и добра и стана една голѣма хубава госпожица съ златноруса коса и лебедена шия. Тя бѣше най-хубавата въ цѣлата страна и Князътъ бѣше казалъ, че ако тя е тъй добродѣтелна, както е красива, той ще я вземе за жена. Единъ день, когато доброто момиче стоеше прѣдъ огледалото и лошата мащеха му оправяше косата, почука се и влѣзе едно старо гърбаво човѣче което каза съ крѣсливъ гласъ: „Помага Богъ, мое мило момиче! Азъ чухъ, че ти си много хубава и тукъ ти нося цѣла кутия пълна съ бонбони, ето, погледни! Ето шоколати, захаросани плодове, ментени и бадемени захарчета. Всичко за каквото ти жаднѣй сърдцето, тѣ сж толкова сладки, че никога не си яла такива. Азъ знамъ ти обичашъ такива работи. Хайде, посегни и яжъ до насита. И ако искашъ, ще получавашъ всѣки день една такава пълна кутия отъ менъ подаръкъ.

Тъй каза старото човѣче. Лошата мащеха като видя този разкошъ, плесна ржцѣ надъ главата си и извика: „О ти щастливо създание! Азъ прѣзъ цѣлия си животъ не съмъ видѣла такива хубави нѣща!“ А човѣчето сложи кутията съ бонбонитѣ прѣдъ Розабела и я моляше да си вземе.

Тогава доброто момиче каза: „Вземи си бонбонитѣ отъ тукъ! Моята майка ми заприѣти да бжда лакома. Азъ никога не бива да имъ сладки работи, на макаръ и да сж най-хубавитѣ нѣща: шоколати, захаросани плодове, ментени и бадемени захарчета. Азъ ще изпълня, каквото съмъ обѣщала на майка си.“

Като чу това, старото човѣче свѣтна отъ удоволствие. „Розабела“, каза то, „Ти си наистина тъй добродѣтелна, както си красива! Бжди благословена! Сега си намѣрихъ годенница.“ Като казваше това, той порасте прѣдъ очитѣ на момичето на височина, гърбицата му изчезна, и бръчкитѣ му се изравниха. Отведнъжъ той стана хубавъ младъ човѣкъ въ разкошно облѣкло: на кждравитѣ му коси имаше златна коронка, и като погледна по-отблизу той бѣше самиятъ Князъ. „Ела съ менъ, Розабела!“ каза князътъ „долу свитата ми те чака. Но прѣди да тръгнемъ трѣба да смажемъ тази стара вѣщица.“ И той искаше да убие лошата мащеха. Но тя се прѣобърна на единъ черъ котаракъ съ зелени очи и скочи прѣзъ отворенитѣ врата въ печката. Князътъ веднага затвори вратата на печката. „Тъй, нека сега се удуши вжтрѣ“, каза той. „А ти, Розабела, моя годенице, ела съ менъ!“

Тъй си бѣше замислила края на приказката малката Аста.

Въ това врѣме двѣтѣ стари госпожици довършваха въ другата стая разказа...

Когато послѣ лелята доде при Астиното креватче тя намѣри дѣтето заспало. Задъ малкия креватъ стоеше една висока, свѣтла фигура, въ бѣло облѣкло, която държеше въ сгънатитѣ си ржцѣ клонче съ лилии.

Очитѣ на лелята не видѣха ангела. Защото не познава невинностьта този, който самъ нѣма чисто сърдце.

Прѣведе отъ нѣмски: Яско.

ТРИМАТА СИНОВЕ.

От Л. Н. Толстой.

Веднъжъ единъ баща, като отдѣлилъ и подарилъ на сина си единъ чифликъ, казалъ му: „Ако живѣешъ тъй, както и азъ, ти ще бждешъ щастливъ".

Като получилъ подарька, синътъ си отишелъ и почналъ да живѣе по свое удоволствие. Тате ми каза, говорѣше си той:—да живѣя тъй, както той живѣе, а той живѣе весело, и азъ ще послѣдвамъ неговия примѣръ.

Така той прѣкара година, двѣ, десеть, двадесеть, прахоса всичко, каквото получи и остана безъ нищо. Тогава той се обърна къмъ баща си и взе да иска отъ него помощь, но баща му не му даде. Синътъ се опита да съжали баща си и му даде като подаръкъ, най-хубавото, което имаше, като го моляше да го закрили. Но бащата бѣше глухъ къмъ тъзи молба. Тогава синътъ си мисляше, да не би да е оскърбилъ въ нѣщо баща си и отиде да му иска прощка, но бащата, както и по-напрѣдъ, остана непрѣклонимъ.

И тогава синътъ започна да кори баща си. Щомъ не щѣшъ да ми дадешъ нищо, защо тогава по-рано ми подари и казваше още, че даденото отъ тебъ ще ми стигне за прѣзъ цѣлия ми животъ. Всичкитѣ ми прѣживени радости, удоволствия, сж нищо въ сравнение съ тъзи страдания, които сега прѣтърпявамъ. Азъ чувствамъ, какъ се погубвамъ, какъ чезне моето здраве. А кой е виновникътъ на моитѣ нещастия? Ти... Ти трѣбваше да знаешъ, че моето щастие ще да ми повреди и ти не ме прѣдупрѣди за опасностьта. Ти ми каза само: Живѣй тъй, както и азъ и ти ще бждешъ добрѣ. И азъ живѣхъ, като тебъ; ти се прѣдаваше на удоволствията и азъ слѣдвахъ твоя примѣръ... Но ти имаше достатъчно срѣдства за такъвъ животъ, а на мене не ми достигнаха... Ти не си баща, ти си измамникъ, ти си мой врагъ. Да бжде проклетъ моя животъ! Проклятие и тебъ, съблазнителю. Азъ не искамъ и да зная за тебе, азъ те ненавижждамъ.

* * *

Такъвъ сжщо подаръкъ направи бащата и на втория си синъ, като му каза само при това: „Живѣй тъй, както менъ и ти ще бждешъ щастливъ." Този синъ не бѣ напълно доволенъ отъ подаръка, макаръ и подаръкътъ му да бѣше еднакъвъ съ този на първия; но той (вторинтъ синъ) вече знаеше, какво се е случило съ постария му братъ и той почна да мисли, да не би да послѣдва примѣра на по-стария си братъ, и да обѣднѣе. Той разбра, че братъ му е разтълкувалъ лошо бащината му фраза: „Живѣй, както менъ" и че не може да се живѣе само за удоволствия. Той почна да мисли по какъвъ начинъ да удвои подареното му богатство, започна да се труди за ново придобиване, ново имущество, равно съ полученото отъ баща му, но не можа да го спечели. Тогава той отиде да се съвѣтва съ баща си. Но той нищо не му каза. Синътъ си по-

мисли, не се ли страхува баща му да го посвети въ тайната на своето щастие и започна да изучва всичкитѣ пжтища и срѣдства, съ помощьта на които баща му е събралъ своитѣ богатства. Той започна да пести, но колкото и да пестѣше, все му бѣше малко. Безъ да иска да съзнае своето скжперничество, той прѣкара своя животъ въ лишения и говорѣше всѣкому и на всѣкждѣ, че баща му не му е далъ нищо, и че всичко е събралъ съ своитѣ ржцѣ, че другитѣ хора биха могли за това врѣме да съберагъ много повече. Така говорѣше вторинтъ синъ до тогава, до когато отъ бащиното имущество не му остана нищо. Когато изгуби всичко, което имаше, не му остана нищо друго, освѣнъ да умре и той свърши съ живота си.

* * *

И на третия синъ подари бащата равно на първия имущество, и като му го подари, произнесе сжщата фраза: „Живѣй, както менъ и ти ще бждешъ щастливъ." Зарадванъ отъ подаръка си, третиятъ синъ напусна бащиния си домъ. Но като помняше нещастията на по-старитѣ си братя, той дълго размислюва върху значението на казанитѣ бащински думи:

— Моятъ най-старъ братъ — мисляше той — казваше, че да живѣешъ по бащински, значи да живѣешъ въ удоволствия и загуби, благодарение на това всичко, което имаше.

Вторинтъ братъ, като смѣташе, че бащинитѣ думи значатъ: — да послѣдва неговия примѣръ сжщо се погуби. Въ какво тогава значение сж бащинскитѣ думи: „Живѣй, като мене?"

И той започна да си припомня всичко, което знаеше за живота на баща си. И като си припомняше, той разбра, че знае само едно, и то е, че до неговото рождение, у него, т. е. баща му, още нищо не билъ приготвилъ, че самъ той не сжществувалъ, и че баща му го създалъ, хранилъ, възпитавалъ, далъ му всички блага и му казалъ: „Живѣй, като менъ и ти ще бждешъ щастливъ". Той знаеше, че баща му е направилъ сжщото и съ неговитѣ братя и рѣшилъ, че въ това единствено се заключава това, за което той може да се научи най-добрѣ отъ своя баща. Всичко, което той знаеше за баща си, е че баща му е правилъ нему и на братята му добро. И тогава той разбра, какво е значила казаната отъ баща му фраза: „Живѣй, като менъ." Той разбра, че да живѣе като баща си, значи да прави на хората добро. И тогава той се спрѣ на тѣзи мисли и при него доде баща му и му каза: „сега отново ние ще бждемъ щастливи и ще живѣемъ заедно. Иди при всичкитѣ мои дѣца и имъ разкажи какво значи: „Живѣй като мене. И какъ дѣйствително тѣ ще бждатъ щастливи, когато могатъ да живѣятъ по моя примѣръ.

Третиятъ синъ отиде и разказа на всички свои връстници за чутото и отъ тогава всѣко дѣте, като получаваше своя дѣлъ се радваше не че е получило много, но че може да живѣе тъй, както е живѣлъ баща му и че ще бжде щастливъ.

*
*

Бащата — това е Богъ, Неговитѣ синове—хората, а щастието —нашия животъ. Хората мислятъ, че могатъ да живѣятъ сами, безъ Бога. Тѣ си прѣдставляватъ живота като една непрѣкъсната верига отъ удоволствия, веселятъ се и се наслаждаватъ отъ живота, а когато дойде смъртния часъ, тѣ не сж въ състояние да разбератъ за какво имъ е даденъ този животъ, щастие, което се свършва съ смъртни страдания.

Тѣзи хора умиратъ, като проклинатъ Бога и се отказватъ отъ Него. Тѣзи хора сж първия синъ. Други хора виждатъ цѣльта на живота въ самопознание и самоусъвършенствуване и тѣ съ всички сили се посвещаватъ на него, за да могатъ да приготвятъ за себе си единъ новъ, по-хубавъ животъ, но като усъвършенствуватъ земния, тѣ го губятъ, отдѣлятъ се отъ него.

Най-послѣ, третитѣ казватъ: „всичко това, което знаемъ за Бога, то е, че той прави на хората добро и заповѣдва да правятъ това по отношение къмъ другитѣ". И тъй: „да слѣдваме Неговиятъ примѣръ и да правимъ добро на свойтѣ ближни." И щомъ като дойдатъ до тѣзи мисли, при тѣхъ слази Богъ и казва: „ето това е което азъ искахъ отъ васъ. Правете тъй, както правя азъ и вие ще живѣете тъй, както живѣя азъ".

Прѣведе **В. М**

СВИДНАТА ПРОЛѢТЬ.

(Изъ дневничето на селския учитель).

Пролѣть. Май. Прѣзъ отворения ми прозорецъ нахълтваше душистъ въздухъ. Миризми една отъ друга по-нѣжни пълнѣха стаята ми. А гжрдитѣ високо, бързо се повдигаха и пълнѣха съ свѣжия, като младостьта, пролѣтенъ въздухъ. Вънъ е така хубаво!... Не можахъ да се удържа; шапката — и хайде навънъ....

„Въ гората!.... Въ гората!" чуруликаха врабчетата и азъ се упжтихъ за тамъ. Слѣдъ мигъ азъ бѣхъ тамо. Мила, вълшебна картина изненада погледа ми. Иглика, кукувиче, теменужка, размѣсени дружелюбно, се сливаха въ омайна картина; а надъ тѣхъ се носѣха звуци отъ неуловима пѣсень, що пѣеше гората. И славеятъ бѣше тамъ, и той пѣеше съ нея; а потокътъ имъ приглашаше отъ далече. Слънцето засмѣно надничаше прѣзъ зеленитѣ клони, цѣлуваше цвѣтята и милваше трѣвитѣ. Отъ росата то бѣ направило скжпоцѣнни коронки, чудно боядисани, и бѣ увѣнчало главичкитѣ на всички трѣви и цвѣтя.

Дълго стояхъ тамъ захласнатъ въ величието на тая картина, слѣдъ това си набрахъ китка отъ горскитѣ цвѣтя и весело доволенъ, честитъ се упжтихъ за дома.

Надъ селото до менъ долетѣха звукове отъ жива селска пѣсень. Пѣеше, навѣрно, нѣкоя мома. Азъ напрѣдвахъ, а пѣсеньта ставаше все по-ясна и по-ясна. И най-послѣ, влазяйки въ селото, познахъ й гласа.

Отдавна чернитѣ ѝ влажни очи, като обжежени въглени горѣха сърдцето ми; а стройната ѝ снага и запрѣтнати ржцѣ не ми даваха покой.... Но, азъ се въздържахъ: тя не е за менъ, нито азъ за нея. Азъ съмъ ученъ, а тя не е.

Ще отмина, си мислѣхъ; но не, отминахъ, а се спрѣхъ до плета на тѣхната градина и, като се затулихъ задъ побѣлѣлата отъ цвѣтъ слива, надзърнахъ прѣзъ плета.

Танка бѣше сама. Прѣкопаваше градината. Кърпа, бѣла като снѣгъ забраждаше лицето ѝ, по което се разливаше чудна руменина. Гжрдитѣ ѝ високо, високо се издигаха. Отпочиваше си, облегната на мотиката и унесена, захласната — Богъ знае гдѣ! — пѣеше. Азъ не можехъ да отдвоя очитѣ си отъ нея.: никога до сега азъ не съмъ я видѣлъ така хубава, така омайна....

„Танко!“ извикахъ азъ. Тя трепна и за мигъ се подвоуми, но послѣ като сърна долетѣ при менъ.

— Даскалче, за тебе мислѣхъ. Пѣехъ и мислѣхъ.... Ти нѣмашъ ли сърдце?....

„Ще ти кажа, отвърнахъ азъ, но искамъ на ухото....“

Тя се покачи на плета и надвѣси милата си глава, за да чуе завѣтния отговоръ. Очитѣ ѝ бѣха влажни, гжрдитѣ запъхтѣни и високо, високо се издигаха; а косата ѝ, буйната ѝ коса на кичори се губѣше подъ бѣлата забрадка. Вмѣсто отвѣтъ азъ прѣгръдхъ Танкината глава и устнитѣ ни се слѣха. Първа незабравима цѣлувка прозвучи прѣзъ въздуха. Врабчетата, сгушени въ сливнитѣ клони, запърхаха весело и посипаха главитѣ ни съ много, много бѣли листца отъ сливния цвѣтъ; тѣ ни уплетоха първия вѣнецъ . . . . . .

. . . . . .

Знаете, нѣма вече такава пролѣть. . . Много пролѣти посрѣщамъ отъ тогава, но ни една не прилича на пролѣтьта, въ която залюбихъ. Да, Въ тая пролѣть азъ залюбихъ Танка, а отпослѣ се и оженихъ за нея. Танка сега е моя жена.

Моята ученость и нейната простотия дадоха нашия благатъ животъ. Нашиятъ животъ е благатъ и ние сме честити, може би, защото послушахме гласа на чистата любовь.....

Христо.

ПОБѢДЕНИТѢ.

Стихотворение въ проза отъ **Ада Негри**.

Тѣ сж стотини, милиони; тѣ съставляватъ една безкрайна орда. Шумътъ на тѣхнитѣ сгжстени редове прилича на отдалечения и глухъ тътнежъ на гръмотевицата.

Въпрѣки студения сѣверенъ вѣтъръ, тѣ вървятъ гологлави, съ бавни и равномѣрни стжпки, съ груби дрѣхи, съ трескавъ погледъ.

Тѣ вкупомъ дирятъ мене. Тѣ сж като вълна, потоцитѣ на която сж формирани отъ страшно навжсени сѣнки и мършави лица; тѣхното множество ме обгражда.

Тѣ ме угнетяватъ, затварятъ ме; азъ чувствувамъ тѣхното присипнало дишане, тѣхното продължително охкане въ мрака, тѣхнитѣ клетви, тѣхнитѣ въздишки...

Ние отиваме въ кжщи безъ огънь, въ легла безъ постеля, гдѣто тѣлото прѣвито и отпаднало отпочива.

Ние отиваме въ мрачни улици и дупки, въ мръсни жилища, като хвърляме върху земята една безкрайна сѣнка отъ жалби и оплаквания.

Ние търсихме вѣра въ идеала, тя ни измѣни. Търсихме любовьта, въ която човѣкъ може да се надѣва и вѣрва, но и тя ни измѣни.

Ние търсихме работа, която възражда и укрѣпява, търсихме я, но ни я отказаха. Гдѣ е, прочее, надеждата? Гдѣ е силата? Милость!.. Ние сме побѣденитѣ!

Подъ насъ, около насъ, въ златната свѣтлина на слънцето, гърми и хвърка безкрайниятъ химнь на обичьта и работата.

Тренътъ—стоманената змия, минава и ехти подъ сводоветѣ на планинитѣ. Индустрията, чрѣзъ своитѣ воинствени тржби, зове духоветѣ и мишцитѣ на жетва.

Хиляди влюбени уста се търсятъ за цѣлувки; хиляди хора се стремятъ къмъ блѣстящия животъ.

А ние, ние не служимъ за нищо!.. Кой ни захвърли върху мащихата земя? Кой отблъсна сънищата на нашитѣ сърдца? Кой натиска върху ни и ни смазва?

Каква ненавистъ тежи върху ни? Коя непозната ржка ни е тласнала на земята? Защо слѣпата сждба ни вика: — това е безполезно? Ахъ, милость!.. Ние сме побѣденитѣ!

Г. Ст. Скаловъ.

Изъ сръбската книжнина.

Симо Матавуль.

С. Матавуль е единъ отъ най-плодовититѣ съврѣменни беллетристи у сърбитѣ. По своето направление той е прѣимуществено реалистъ. Отъ Лазаровича той се отличава по многовидностьта на темитѣ, които изнася въ своитѣ художественни произведения.

Първоначалнитѣ му разкази изъ приморския и черногорския животъ се отличаватъ по тихия описвателенъ характеръ. Въ повѣстьта „Ново оржжие" (1890) той ни води въ Херцеговина и разказва ни любопитния фактъ, какъ новото оржжие—просвѣщението—се шири въ тоя край съ старото юнашство. Въ сбирката му „Из Приморскога живота," издадена отъ Матица Хрватска въ 1891 г., Матавуль ни развожда низъ своето родно мѣсто — Далмация. Когато се четатъ тѣзи страници, които описватъ края, гдѣто е той прѣкаралъ младинитѣ си, вижда се пълното му съ него запознанство.

По-късно Матавуль обърна внимание съ своитѣ разкази „Сандрина," въ които повѣстьта „Кралица," особно се хареса по стегнатостьта и художественостьта си.

Споредъ оцѣнката на Д-ръ Джуро Шурминъ въ неговата „Povjest književnosti," отъ гдѣто заемаме голѣма часть отъ нашитѣ бѣлѣжки, у Матавуль се спосрѣща реализма съ романтиката. Той е реалистъ, вади темитѣ си изъ живота и подъ влиянието на италинската, френска, руска и нѣмска литератури твори своитѣ произведения. Така оцѣнява неговитѣ произведения I. Храниловичъ, който казва, че повѣстьта „Всичко е въ кръвь" е „поникнала подъ влиянието на Ибсеновата теория за прѣхода на основнитѣ наклонности и пороци отъ бащата къмъ сина, развита въ „Призраци" (Јавор, 1892).

Макаръ много плодовитъ въ своето творчество, може да се каже Матавулъ не губи съ това откъмъ занимателность; причината се крие въ разнообразието на темитѣ, които засѣга. Освѣнъ поменатитѣ сбирки въ 1893 г. е излѣзла въ Мостаръ една по име: *Изъ разних крајева*;—*Вилина књига* е сбирка отъ разкази и чъртиши изъ свѣтската литература. Драмата му въ 4 дѣйствия „*Завјет*" има малко политическа боя, а описва борбата въ Дубровникъ (1897).

Матавуль пише много и печата въ разни периодически издания своитѣ трудове. Отаџбина, Загребскиятъ Vijenac, Нова Зета (1889), Коло, Дело, Бранково Коло, Летопис—сж периодическитѣ списания, въ които е най-много работилъ и гдѣто сж разхвърляни неговитѣ наса произведения. Ако и да не сж събрани въ едно трудоветѣ му, по тѣхния брой и по насоката на писаното му, може да се каже Матавуль вече е спечелилъ едно отъ най-прѣднитѣ мѣста въ сръбската литература.

„Българска Сбирка“ е дала нѣколко отъ разказитѣ на сръбския беллетристъ (вж. „Б. Сб.“ кн. 9, 1904 и кн. I 1905.) и е обърнала внимание на неговитѣ нови произведения. Днесъ ние помѣстваме единъ отъ разказитѣ му, изъ черногорския животъ: „Синове.“

София, 15 май 1905 г. С. С. В.

СИНОВЕ.

Разказъ изъ черногорския животъ отъ **Симо Матавулъ**.

Всичко бѣше вече готово, — гробоветѣ изкопани, войницитѣ свикани, осжденитѣ причестени; чакаше се само да удари десеть часа, който щѣше да бжде послѣдния за нещастницитѣ.

Двамата прѣстжпника стояха въ прѣдверието на двуетажната кжщичка, разположена по срѣдата на единчката улица, която върви наспоредъ съ рѣката. И рѣката и градецътъ изцѣло се зовать Црноевича рѣка. Осжденитѣ бѣха вързани изподъ мишницитѣ съ вжже, но тъй халтаво, че тѣ можаха да въртятъ съ ржцѣтѣ си, каквото искатъ. Съ тѣхъ седѣха на пейката четирма стари черногорци, единътъ брадатъ, който само по брадата се познаваше, че е попъ. Два войника съ пушки стояха на послѣдньото стжпало на каменята сгълба, водящи за тѣсното прѣдверие. Всички пушаха, разговаряха, пиха ракия, която подаваше една бабичка Послѣдната влизаше и излизаше прѣзъ вратата, на дъното на прѣдверието. По-стариятъ прѣстжпникъ, едъръ човѣкъ, на около четиредесеть години, бѣше най-веселия, най-разговорния човѣкъ въ тази компания.

Долу, по срѣдата на улицата, бѣше се събрала гжста тълпа народъ. Мжже, които бѣха оставили на брѣга лодкитѣ си, жени, които, какъ да е бѣха, смъкнали тежкия товаръ отъ гърба си, приждаха, разпитваха и узнаваха самата истина, именно слѣдующата. Двама Заложени, вуйка и сестрениикъ, заклали нѣкадѣ въ приморието една бабичка и нейната слугиня, и ѝ ограбили кжщата, та сж осждени на смърть, която, споредъ черногорския обичай, се изпълнява по малкитѣ градовце въ пазарни дни.

При изхода на градеца, на брѣга на рѣката, се бѣха събрали дванадесеть войника. Брѣгътъ е високъ на това мѣсто около единъ човѣшки ръстъ, и, тъй като рѣката бѣше много спаднала, образувала се бѣ една пѣсъчна поляна, кждѣто сега щѣха да бждатъ наказани прѣстжпницитѣ. Единъ офицеринъ упжтваше и обучаваше войницитѣ да стрѣлятъ направо въ гжрдитѣ, бързо и вѣрно, шесторицата—единия и останалитѣ—другия; за упражнение той имъ изкомандува дватри пжти: „ни-шанъ!“ и „пли!“, което, разбира се, бѣ извършено съ праздни патрони, но което обаче показваше колко тия хора обичаха театралностьта.

Градскиятъ капитанъ бѣше въ канцеларията си, едно малко приземно жилище, на края на града. Той, очевидно изнуренъ и силно разтревоженъ, ставаше отъ стола си, ходѣше, наново сѣдаше и всѣки мигъ гледаше на часовника си, като сжщевръменно не прѣ-

ставаше да пуши. Неговиятъ писарь седѣше при масата и четѣше безъ гласъ присѫдата, упражняваше се да може да я прочете прѣдъ народа ясно и отчетливо.

Прѣзъ това врѣме, до като толкова хора се грижеха, едни да унищожатъ два човѣшки живота, други да гледатъ това зрѣлище, до като единиятъ отъ двамата нещастници продължаваше да се смѣе и да приказва, а вѫтрѣшно да трепери прѣдъ „страшния часъ", жаркото юнско слънце все повече и повече напичаше. А чудновата бѣше и околностьта на това сборно мѣсто. Прѣдставете си една тѣсна котловина, изъ която никога се не виждатъ повече отъ тридесеть и шесть звѣзди, посрѣдъ която тече бавно плитката рѣка; на дѣсно отъ нея стърчи голото бърдо Ободъ, (извѣстно въ историята, защото на него се намиратъ града и прочутата печатница на Църноевича); на лѣво нѣкъ се шири улица, или по-право полу-улица, окрѫжена наоколо отъ тридесеть-четиридесеть малки кѫщички, вѣчно воняци на боклукъ, сирене и суха риба, накачена по брѣга.

За мигъ тълпата замлъкна. Стариятъ отъ осѫденигѣ се упѫти по стълбата за стрѣлбището и извика:

— Добро утро, черногорци! Кажете ми, побледнѣлъ ли съмъ?

Нѣкой отъ отзадъ отговори:

— Не си, Бога ми, червено ти е лицето, като на дѣвойка! Баиръ си юнакъ надъ юнашитѣ!

Разбойникътъ фанфаронски добави:

— Ето, видите ли, не се уплашихъ! Искамъ да умра юнашки, защото съмъ гледалъ юнашки и въ очитѣ на смъртьта въ биткитѣ! Разказвайте това! А какъ съмъ воювалъ на бойното поле, туй знае моя батальонъ и много отъ васъ, граждани, па знае го и самиятъ господарь, който ми даде медаль!

Чуха се гласове: „Брей, сѫщинско желѣзно сърдце, истински юначуга! Грѣхота за сокола! . . ."

Като замахна съ рѫка, той запита:

— А има ли нѣкой тукъ отъ Залоза?

Не получи отговоръ, за това прибави:

— Виждамъ хубаво, че нѣма ни единъ, а имамъ нѣщо на сърдце, и ето що е, и, ще ви се моля, комшии, направете го и помолете главатаря, нека той измоли господаря! А право е, наистина, и ето що е! Имамъ синъ на осемь години, срамъ ме е да кажа, ала е пиле отъ соколъ, по всичко се вижда, ще бѫде нѣщо повече отъ баба — на искамъ да дадатъ на дѣтето ми медали, що съмъ го азъ добилъ и носилъ! То ми е послѣдньото и едничко желание, тако ми този нѫть, що съмъ загазилъ! . .

И се завърна на пейката, изпратенъ съ одобрения и похвали.

Попътъ се обърна къмъ младия прѣстѫпникъ:

— Хайде и ти речи нѣщо народу!

Този другия бѣше дребенъ, сухъ, съ рѣдки руси вѣжди, но ловкъ и хитъръ, като котка. Това се забѣлѣзваше въ всѣко негово движение. Той издигна рамѣнѣ и наду устни, като да искаше да

каже: „За какво сж тия комендиянства?“ Но слѣдъ новото попово подканяне, отиде и рече бързо, като че противъ волята си:

— Азъ нѣмамъ какво да се хваля, нито какво да поржчвамъ, само ще кажа, че сме двама заслужили това, що ни чака, защото сторихме голѣмъ грѣхъ! Прощавайте, черногорци, и збогомъ ви!

Безъ да се старае да се покаже неустрашимъ или безгриженъ, но показвайки се такъвъ, какъвто въ сжщность си бѣше, изнуренъ, отпадналъ духомъ, желающъ края, той се завърна слѣдъ това на мѣстото си.

У тълпата почти всѣки поклати глава.

Попътъ стана и се прости съ тѣхъ. Двамата му цалунаха ржка, а той ги цалуна по челото. Стариятъ каза, смѣяйки се:

— Попе, благодаря ти! Виждамъ, че е врѣме да идешъ да ни дочакашъ прѣдъ нашитѣ вѣчни жилища! Опѣй ни добрѣ, вѣра ти!

На стълбата попътъ се срѣщна съ единъ високъ, кокалестъ старецъ, който го запита:

— Мога ли поне да кажа двѣ думи на едина отъ онѣзи двама щастливци?

— Мисля да можешъ. Само по-бърже, зеръ, видишъ, капитанътъ тамъ иде вече! Врѣме е да се свърши! рече попътъ и отмина.

Старецътъ се покачи горѣ и цалуна младия заложанинъ, като му пошепна нѣщо на ухото, отъ което нещастникътъ, разтреперанъ, поблѣднѣ и, като се хвана за челото, начена да вика:

— Не, за Бога! Не, не, не! Повикайте капитанина, моля ви, повикайте го, моля му се като на баща, нека дойде още сега!

— Ето го капитанина иде, — рече единъ отъ отъ стражата. — Какво му каза ти, старецо?

— Нищо лошо, ей Богу!

Тълпата се раздвои, за да стори пжть на капитана и писаря, а отчаяниятъ осжденъ му каза разтрѣвожено:

— Капитане, . . . моля ти се, . . . заклевамъ те, . . . не давай,... не пускай! . . . .

— Какво ти е, момче? запита главатарьтъ.

— Майка ми! . . . Иска майка ми да дойде! Дошла била, казва стрико Марко! Иска съ менъ да говори! Не ща! не мога! По никой начинъ не искамъ! Ако я само видя, ще се расхленча, като жена, ще умра срамно! Заклевамъ те у Господа и свети Петра, не я пущай да доде! . . .

Капитанътъ изпрати караулинъ да задържи жената.

Тогава стрико Марко рече:

— Ето що е! Искаше въ послѣдния часъ да зарадва озлобения синъ, да му каже, че нощесъ му се е родилъ синъ!

— Синъ! викна осждения съ гласъ, който съвсѣмъ не показваше да е зарадванъ.

— Е, сестриникъ! извика вуйка му, да ти е честито синче! Помисли, синъ първенецъ! Ей, на, то е щастие и радость, па още и въ тоя часъ! Дай, бабо, по една чаша!

— Какво по-лошо щастие и радость, кръвопийцо! изкряка му сестрениикътъ. За какво ми е синъ!? Зеръ да ме поменува за нашето юначество, мойто и твойто!

— Ей, говедо! викна вуйката . . . Черногорецъ ли си ти или лопманска пушка!? Какъ да се не радвашъ на синъ?

Сестреникътъ сърдито отвърна:

— Не ща го, и му зло желая! Желая да го не бжде, да ма не поменува! . . .

Стражаритѣ заповѣдаха:

— Хайде! влизайте!

Народътъ се повлѣче слѣдъ тѣхъ. Стариятъ започна пакъ да се провиква, да пѣе, да призовава сина си, „пилето отъ соколъ"; — младиятъ въртѣше главата си и говорѣше бързо.

— Защо ми Богъ даде този послѣденъ, нечаканъ ядъ! . . . Хайдете, братя, бърже, бърже, хайде по-скоро да се свърши! . . .

Като стигнаха на стрѣлбището, стариятъ каза:

— Пустни ме, капитане, да кажа още нѣколко думи! При това хвърлѣше наоколо си погледъ, очевидно съ надѣжда още за извѣстие — помилване.

А сестрениикътъ замоли:

— Не, капитане, ще те моля, побързай, нека по-скоро, по-скоро, по-скоро! . . . И даде знакъ съ ржка. Завладѣ тишина. Писарьтъ измърмори присждата; слѣдъ това изпращѣха пушкитѣ и два лепа падпаха.

Прѣвелъ отъ оригинала: **Сп. Г.**

Книгописъ.

I. Отзиви и оцѣнки.

Аристотель. *Атинската държавна уредба.* Прѣвелъ отъ старо-гръцки съ уводъ и коментаръ Д-ръ Г. И. Кацаровъ. Издава Бълг. Книжовно Дружество въ София, отъ фонда „Напрѣдъкъ". София, 1905 г. (Брой 5 отъ „Българска Библиотека"). Стр. 82. Ц. 1 левъ. — Историко-правната ни литература има въ надписаното издание единъ важенъ приносъ. Аристотеловата „Политика" е необходима книга за всѣки историкъ и правникъ, който желае да се запознае по първоизточници и съ историческото развитие на държавния строй въ древня Гърция. Прѣведената отъ Д-ръ Кацаровъ „Атинска Политика" на Аристотеля стана извѣстна едва въ 1890 г., когато се откри случайно между папируситѣ, добити отъ Египетъ и прѣнесени въ Британския музей. Тогазъ англичанинътъ Ф. Г. Кениянъ я издаде подъ насловъ: Ἀθηναίων πολιτεία.—Aristotle. On the constitution of Athens. 1890. Началото на труда е изгубено. Той се дѣли на двѣ части: първата (I—LXI) описва формитѣ на държавното устройство на Атина и еволюцията му до пети вѣкъ пр. Р. Хр.; втората часть, която се отнася до останалото съдържание на книгата, схваща държавната уредба, както е била въ Аристотелово врѣме (въ четвъртия вѣкъ до Рожд. Хр.) Ако само и втората часть да съставлява системата, така да се каже, на държавното, атинско устройство, не по-малко е важна и първата часть, въ която Аристотелъ ни изобразява началото, развитието, мѣнитѣ на държавния битъ и строй въ Атина. Вънъ отъ историко-филологическия интересъ, що ни прѣдставя класическата работа на Аристотеля, въ нея ние имаме едно забѣлѣжително ясно, точно и леко изложение на вжтрѣшната история на атинската държава, на атинскитѣ институции и наредби. Това леко изложение може да се прѣпоржча и на много съврѣменни политически писатели, които мислятъ, че масторството и научностьта състои въ мъглявостьта и тъмнотата на написаното. Прѣводътъ на г. Кацаровъ се чете сѫщо така леко. Той е придруженъ отъ много бѣлѣжки въ край, къмъ които проваждатъ цифровни насочвания отъ текста.

С. С. Б.

Contribution a l'étude anthropologique des Bulgares. Par M. le *D-r S. Wateff* (de Sofia), (Traduit et présenté par M. I. Deniker, Président de la Société). Печатано въ „Bulletins et Mémoires de la Société d'Anthropologie" de Paris. — Д-ръ С. Ватевъ се е прѣдалъ съ любовь на една трудна, но сериозна научна работа: антропологическото изучване на българитѣ. Това не е първия му трудъ. Но новата работа „приносъ къмъ антропологич. изучване на бълг.," пе-

чатено въ „Бюлетина и мемоарить на Антрополог. Д-во въ Парижъ,“ отъ много лице единъ отпечатъкъ, дава за се разбере трудната задача, която си е поставилъ авторътъ и условията, при които той, за да я достигне. Въ едно сполучливо изложение има мѣсто да се обърне голѣмо внимание на тоя новъ и хубавъ трудъ.

I. J. Vollmer. *La question Macédonienne et les réformes en Turquie.* Avec deux cartes dont une en couleurs. Paris. 1905. Стр. 208.

D. M. Brancoff. *La Macédoine et sa population actuelle.* Avec deux cartes ethnographiques. Paris. Librairie Plon. 1905. Стр. 267.

Македония или македонскиятъ въпросъ имать въ най-ново врѣме доста богата литература. Надписаните обаче книги не дават много, въ житейски отношения, съобразно оригинални данни, както за македонския въпросъ, тѣй и за основитѣ, върху които би трѣбвало да се разрѣши той.

Книгата на г. Волмеровъ съдържа шесть глави. Първата отъ тѣхъ ни въвежда въ историческото и историческо развитие на нас. въпросъ сѣтѣ Сан-Стефанския договоръ, който почти значително го разрѣшаваше. Като Берлинскиятъ конгресъ изнася на срѣдата македонския въпросъ съ всичкитѣ му белези, то съединението на двѣтѣ румелийски области и отдѣлъ балканска части на Българи, изваждъ нови недоразумѣния и нова борба на съсѣдитѣ държави за Македония. Сърбо-българската война бѣше единъ отдѣлъ на сѣдашна борба. Втората глава се посветена на етнографическитѣ различия между българи, гърци и сърби. Тукъ се приемѣстятъ официални статистически данни за населението въ Македония. За да представи българскитѣ етнографическа граница въ Македония, г. В. не се задоволява само съ свидѣтелствата на компетентни писатели и изслѣдователи (Мишо—Ирби, Бросиоса, Хахъ, Григоровичъ, Мацушевъ, Верковичъ, Бишонъ, Лежанъ, Иречекъ, Ритихъ, Ламеле, Вайгандъ, Кацеръ и др.). Той ни дава и турски статистически данни. Третата глава засѣга: революционното движение въ Македония, — кратко яка своята любопитна история — и неговитѣ причини. Четвъртата — за реформитѣ въ Македония. Петата—реформаторската неспособность на Турция, и шестата — послѣдна — българското правителство и македонскиятъ въпросъ.

Въ книгата на г. Волмера се съдържа прочее единъ пъленъ обзоръ за главнитѣ моменти въ македонския въпросъ и реформаторското дѣло.

Втората книга „Македония“ на г. Бранкова е сѣщитѣ едно твърдѣ своеобразно допълнение на първата. Та засѣга повече състоянието на македонския край въ географическо, етнографическо, статистическо и учебно отношение. Авторътъ, както се вижда, е разполагалъ съ официални данни и таблици, както за населението, тѣй и за християнскитѣ школи въ Македония. Книгата има 4 части: I. земеописъ—е посветена на географическо сѣдѣние, административно дѣление и гръцкото стаждение въ Македония.—Втората часть обема

общата статистика, административното дѣление на расить и гръцкото становище. Третята часть обема училищата: училищата въ Македония прѣди основанието на българския екзархатъ; сегашното състояние на гръцки и български школи въ Македония; разликата въ платитѣ на тия школи; търговци и интелигентни българи въ Македония Статистическитѣ таблици отъ 4-а часть иматъ сѫщото съдържание и сѫ насочени да изкаратъ на явѣ съразмѣрностьта на българския съ гръцкия елементъ въ Македония изобщо, по кази и по училища.

Г-нъ Бранковъ е много кратъкъ, ясенъ, положителенъ. Той обича постоянно да подлага на критика гръцкото становище и да го оборва съ аргументи ad hominem. Тъй, напр., той изтъква, че гърцитѣ искатъ една Македония отъ два вилаета: Солунски и Мънастирски, отъ който даже откъсватъ нѣколко кази. По тоя начинъ се създава една *бан-башка* Македония, доста отговоряща на гръцкитѣ политически домогвания. Но тъй може ли да се рѣжатъ областитѣ по усмотрѣние на заинтересованитѣ страни?

Важното е, дѣто г. Бранковъ по единъ безспоренъ начинъ доказва, че дори и въ тъзи Македония, която гърцитѣ съчиняватъ pour le besoin de la cause, пакъ българскиятъ елементъ е прѣобладаващиятъ. Така: българи има 852,535. 44,5% отъ цѣлото; мюсюлмани —618,107 или 34,11% отъ цѣлоло; гърци—233,708 или 12,90%; кутцовласи — 81,675 или 4,50%; албанци-християни 26,148 или 1,44%. Ако ли направимъ всичко това на двѣ групи: българи и не българи ще се добие б. 852,535 или 47,05% отъ цѣлото; небългари 959,623 или 52,95%.

Много цѣнни сѫ сравнителнитѣ таблици за даннитѣ на цѣлото население въ Македония по раси и религии, таблици, приготвени отъ разни мѣста: по гръцки източникъ, по турски офиц. източникъ, по статистиката на в. „Temps" и по стат. данни на автора. Турцитѣ официално за тритѣ вилаети: солунски, битолски и скопски изкарватъ 2,901,720; а по народность: 757,534 българи; 627,962 българи и гърци патриархисти; власи и сърби 199,717; турци (съ албанцитѣ) 1,508,507. Авторьтъ изкарва българитѣ 1,722,136, гърци 190,047, власи 63,895, албанци—12,006; турци 40,443, цигани — 16,604, а всичко 2,291,121

И двѣтѣ книги внасятъ нови нѣща въ литературата за Македония и македонския въпросъ. Изданието на такива книги на единъ отъ европейскитѣ езици е отъ голѣма полза. То прави, ако не друго, услугата, че заинтересова европейския четецъ съ въпроса, а въ сѫщото врѣме, прѣнася и прѣпирнята на една почва, която непрѣменно би трѣбало да има първо мѣсто, даже да измѣсти онѣзи грозни междуобици, които дѣйствуватъ изгрѣбително за християнството на Балканския Полуостровъ и помагатъ само на недоброжелателитѣ на една балканска федерация.

Д-ръ В. Стойковъ.

Мария Корелли. Лионелъ и Жасмина, поучна повѣсть за родители и възпитатели. Прѣвелъ Д-ръ Б. Цоневъ. Издава Св. Синодъ на бълг. църква. София, 1904. Стр. 170 на 8-на. Цѣна 50 стот.— Що? Поучна повѣсть! И още прѣведена отъ единъ професоръ! Чакайте да се разберемъ, гдѣ става това? Нимà въ българската земя, гдѣто на назидателнитѣ книги не смѣе да дава насърдчаване нито министерството на народното просвѣщение, гдѣто списания съ „буржоазни добродѣтели" не смѣятъ да изписватъ за селскитѣ училищни библиотеки нито окръжнитѣ, нито околийскитѣ училищни инспектори. Е, да, читателю, ако щете недоразумѣние го кажете, случайность го кажете, но ние имаме една прѣкрасна поучителна приказка на нашъ езикъ, прѣведена отъ единъ смѣлъ „реакционеръ" професоръ, отъ единъ докторъ на историко-филологическитѣ науки и издадена отъ Св. Синодъ на българската църква. И ние стискаме горѣщо ржката на тоя професоръ, благодаримъ му сърдечно за прѣводния му трудъ, а на Св. Синодъ пожелаваме по-често такива издания. Книжката е писана най-напрѣдъ на английски и носи насловъ „The mighty atom" (Мощенъ атомъ). Въ Русия тя е прѣведена отъ високоталантливи и знаменитъ руски ученъ юристъ и писатель Побѣдоносцевъ, подъ насловъ „Исторія дѣтской души." Д-ръ Цоневъ намѣрва, че насловътъ би трѣбвало да се прѣведе съотвѣтно съдържанието си съ насловa: „Вѣра и безвѣрие," но той прѣдпочелъ да постави имената на двѣтѣ дѣца—Лионелъ и Жесмина—около които се върти цѣлата повѣсть. Ние не ще разказваме тукъ съдържанието на книгата. Тя е наистина „високохудожествено произведение," достойно да краси нашата книжнина, ти е и годна да извика едно замисляне у всѣкого, който я прочете, замисляне върху съврѣменното криво, много криво разбиране на образованието у насъ, па и на чужбина. Много право казва прѣводачътъ: „по единъ тласъкъ отъ Западъ ние само разрушаваме, а нищо не създаваме: разрушаваме вѣковни монументи, крѣпко съзидани съ толкова мжки, а градиме здания, които не могатъ да иматъ трайность, защото основитѣ имъ сж гнили. Ако на Западъ народитѣ и държавитѣ сж вече закрѣпнали, понеже иматъ вѣковна култура, у насъ, наопаки, трѣбва всичко потнипърва да се лѣпи и призижда, на всичко трѣбва основа да се тури." Прѣводачътъ намѣрва, че у насъ само едно е твърдо основателно и засѣнчено отъ дѣди и баши—вѣрата въ народната ни църква. Но вече и нея почватъ да събарятъ... Ето защо е врѣме да се помисли за отпоръ противъ тая безбожна струя, която грози да завлѣче въ своя вртежъ младитѣ сили на българския народъ. Отпорътъ ще се даде само съ проповѣди, устни и книжни. Една такава е и тъзи книжка: „Лионелъ и Жасмина." Но колко отъ тѣзи книжки е откупило за селскитѣ училищни библиотеки министерството на народното просвѣщение? Колко сж прѣпоржчали нашитѣ училищни инспектори?... Ние горещо, много горещо прѣпоржчаме на всѣка *българска* християнска кжща да си достави книжката и да се прочете отъ всички.

В. С.

2. Нови книги.

Получиха се въ редакцията слѣднитѣ нови книги:

С. Ив. Варутчийски. Христо Г. Дановъ. Биографически очеркъ. Издава общ. комитетъ въ Пловдивъ. Пловдивъ, 1905. Цѣна 1 левъ.

А. Ст. Пенчевъ. Земледѣлието въ странство. Земледѣлско-индустриална Чехия. Общи бѣлѣжки върху чилешкото земледѣлие. Скотовъдство. Търговия. Земледѣлскитѣ училища. Организация и пр. № 2. Библиотека „Народенъ Университетъ". Търново. Печатница Н. Церовски, 1905. Стр. 183. Цѣна 1.20 лв.

Иванъ Титоровъ. Българитѣ въ Бесарабия. София 1905. Стр. 332. Съ нѣколко портрети, рисунки, носии, видове и картата на Южна Бесарабия. Цѣна 2.50 лв.

П. Т. Чардафонъ. Приносъ за ист. на гибр. въпросъ. Габрово, 1905. Стр. 64. Цѣна 40 ст.

Д-ръ Д. Хилватъ. Право живѣене като вещно имущество. Превела отъ нѣм. Л. П. С-ва. Пловдивъ. 1905. Стр. 55. Цѣна 50 ст.

Ал. Д. Широковъ. Лѣстовицата въ нашитѣ народни умотворения. (Отд. отп. отъ „изв. на Слав. Семинаръ" при ун. въ София за 1904—1905. Стр. отъ 251—262).

Фр. Нитче. Così rèce Зоратустра, I. Прев. Д. Дечевъ. София, стр. 114, цѣна 1 левъ. 1905 г.

Хр. Вѣлчевъ. Избрани съчинения. Издава Бълг. Книжн. Д-во отъ фонда „Напрѣдъкъ". София, 1905 г., стр. 138, цѣна 1·20 л.

Ан. Д. Хлѣбаровъ. Изъ дневника на единъ писателъ. Отпечатъкъ на сп. „Зодр. трудъ" кн. III. София, 1904 год., стр. 91, цѣна 70 ст.

М. Ив. Хаджиевъ. Италиянски рози, (малки впечатлѣния отъ В.-Търново до Римъ). Търново, 1905, стр. 64, цѣна 20 ст.

Библиографически бюлетинъ за дешифрира. въ софийската народна библиотека книги, списания и вѣстници прѣзъ 1903 год. Година VII — 1904, страници 96.

Моя милость и нечиста милость. Робски стихове. Станимака, 1905 г., стр. 16.

Хр. П. Стоиловъ. Удрениято въ горно-джумайския говоръ. (отпеч. сПСЛ). 1905 година.

Ив. Ст. Андрейчинъ. Въ мълчанието на нощьта—мозаики. Стр. 162, ц. 1·50 лева. София, 1905 г.

М. М. Усковић. Подъ животом. Београд. 1905 г. Стр. 91. (разкази)

Александръ Кръстевъ. Музикалевъ албумъ, Варна. 1904. Цѣна 50 ст.

Отъ югославянската Академия на науритѣ и изкуствата се получиха слѣднитѣ нейни издания:

Rad jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti, кн. 157 стр. 240, кн. 158, стр. 240 и кн. 159, стр. 230, U Zagrebu, 1904.

Dr D. Hurmalić. Zbornik za narodni život i običeje junnih slavena. U Zagrebu 1904, стр. 326, cijena 2· 0 krune.

T. Smičiklas. Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Svezak II. Zagreb, 1904, стр. 499.

Отъ Сръбската Кралска Академия:

Годишњак, XVIII, 1904.—Београд. Штампано у државној штампарији — 1905, — п. 1 дин., стр 440.

Стари српски записи и натписи, скупио их и уредио Љуб. Стојановић. Књига III. — Београд 1905. — Цѣна 6 дин. Стр I—X, 1—487. Изданието на тая книга е подпомогнато отъ фонда на „Д-ра Любомиръ Радиченовитъ".

Исписи из Париских архива. (Грађа за историју прошле српске установе). Прикупио Д-р М. Гавриловић. Београд. 1904, ц. 6 д. Стр. I—XXIX 1—642.

Споменик XLI. Друга разред 26. — Б. 1904, ц. 4 д. Стр. I—XI. Съдърж.: Стара Србија и Албанија, путевања записи И. С. Ајтребовића; слично Іастребова; с предговором М. Ивановић.

Стогодишњица српскаги устанка. Свечани скуп С. К. Академије 7 септ. 1904. — Б. п. I динар. Стр. 63. (О српском устанку, говор академика Љ. Јовановића).

Отъ Матица Српска въ Нови Садъ:

Летопис книга 231. Свеска III за год. 1905. — Ц. 1 круна, стр. 128. Съдърж. I. Ранијој литератури Лужичких Срба са особитим обзиром на њено садашње стање. Написао Јакуб Барт Тишенски. II. Тврђава дубаи. Новела Д. Т. Окчиуса. III Кавкаски Сужањ. Поема А. С. Пушкина. Пр. Јов. Дучић. IV. Кнежевност. одмах, Приповка, Белешке.—V. Гласник.

Изъ „Книга за народ, из задужбине Петра Кочића, св. 113". **Грчки мудрац Диоген.** Написао П. И. Барјунов. Превео с руског Н. Николајевић, стр. 80.

Рад и Именик године 1904. С додатак: I. Извештај о раду Управног Одбора у год. 1903—1904 II Извештај Књижевног Одељења и Одбора у год. 1903—1904.

3. Прѣгледъ на нашия и чуждия пер. печатъ.

Славянски гласъ (кн. II и кн. III по отдѣлно). Кн. II съдържа: отъ *Вл. С. Бобинов*: Значението на руския езикъ и литература за насъ, като хора българи и славяни (продъл. отъ кн. I); Македония и одрински (рефератъ); Исторически проходъ и развитие на причинитѣ за руско-японската война; Първобитни ли жители сѫ славянитѣ въ Европъ (рефератъ); Нѣколко бѣлѣжки върху древната история на Македония, отъ *Г. В. Анґелов*. — Кн. III, между другото, съдържа: Руската вѫтрѣшна политика и славянскиятъ въпросъ; 50 годишнината отъ руско-турската война въ 1854 години, отъ Вл. Р. Блъсковъ. Щроемайеръ (географически чертини);

—

Задружнъ трудъ (кн. IV — априлъ) съдържа, между друго: 1) Взаимнодѣйствието между физическия и психическия миръ; 2) Философията на Хербертъ Спенсеръ — прѣв. *Перио*; 3) Войскитѣ и нейната психология (продъжение), отъ *Хр. П. Гюлмиев*; 4) *Фр. Паулсенъ* — Артуръ Шопенхауеръ като чевекъ, философъ и учитель, прѣвелъ А. В. Лавровъ.

—

Македонски Прѣгледъ. Редакторъ Н. Наумовъ. Отъ 25 май почна да излази двожъ въ мѣсеца „М. П.“ съ една литературно-илюстрована прибавка. Първиятъ брой показа, че редакцията се е заловила сериозно за своята работа. Всички статии сѫ отъ живъ актуленъ интересъ. Освѣнъ общественно-политическитѣ статии има: отзиви и бѣлѣжки, хроника, прессата и македонския въпросъ. Литературната прибавка е сѫщо така разнообразна. Въ нея взематъ участие: Н. Яворовъ, Г. Стъматовъ, Хр. Силяновъ, Ал. Божиновъ и др.

—

Журналъ мин. народн. просвѣщенія (руски), майска кн. т. г. Съдържа между другото: *Материяли и бѣлѣжки по славянолѣбѣдѣнѣнія* отъ С. М. Кулбакинъ; — *Плѣнѣнѣнѣ на царя Василия Ивановичъ Шуйски съ братята му*, отъ Д. Н. Цвѣтаевъ; — *Философскитѣ настроения и идеи въ руския романъ въ XVIII в.*, отъ В. В. Сиповски. Въ критика и библиография познатиятъ византологъ Ѳ. И. Успенский разглежда книгата на Шлюмберже: „Византийската епопея въ края на X вѣкъ“. Тази си книга Густавъ Шлюмберже, единъ отъ найученитѣ и неуморими изслѣдователи на Византия, завърши неданно, слѣдъ 20 годишна работа. Посѫждиятъ му томъ съдържа 1025—1057 г. т. е. историята на 32-тѣ послѣдни години отъ македонската династия, периодъ много безпокоенъ, въ който постоянно се срѣща името на императрица Зоя и на тримата ѝ мѫже — Романъ, Михаилъ IV и Константинъ Мономахъ.— Въ отдѣла по народ. образование има: Народното образование въ Швейцария. Въ съвременната лѣтопись: „Писмото отъ Парижъ“ на Л. Л-ръ, който съобщава на първо мѣсто за правописната реформа въ Франция, за която още на 3 февр. 1903 г. министъръ-тъ е назначилъ комисия. Въ тая комисия, забѣлѣжително нѣщо, не е влѣзлъ никой отъ членоветѣ на френската академия, която както трѣбва и да се очаква, е много консервативна и се счита за охранителка на френскитѣ най-добри литературни традиции. Комисията е приготвила 8 пункта за реформи, съ които се сезира скоро министерството.

—

Русскій Филолог. Вѣстникъ. Учено-педагогическій журналъ. Редакторъ професоръ *Е. Карскій*. 1905. Втората книжка на това специално издание пакъ е уредена тъй добрѣ, както и първата отъ тъзи година. *Е. Бобровъ* съобщава: дреболии изъ истор. на рус. литература; *А. Темсонъ*—фонетически етюди; — *А. Веснуховъ*—„Заговори и заклинания“ отъ рѫдки болести;—*В. А. Францевъ* — три некролога (Штроемайеръ, Шпеделъ и Франциевцъ). Тукъ има бѣлѣжки и за Герова: Рѣчникъ. Богата е критиката и библиографията. Между друго се говори и за „Българска Сбирка“ (1905 г. 1—4 кн.) като се обръща вниманиe на статиитѣ на Златарски и Мисковъ.

—

Slovansky Prehled (VII. Кн. 4, 1905). Редакторъ А. Черни. Въ тъзи книжка срѣщаме кратки обзори на сръбската литература прѣзъ 1904 (Йованъ Скерличъ), словенската литература прѣзъ 1905—4 (Антонъ Штефанекъ), руската литература прѣзъ 1004 г., полит. течения въ съврѣмѣнна Полша (Рудолфъ Брожъ).

—

Извѣстія русскаго археологическаго института въ Константинополѣ. IX. вып.

3. *Софія*. 1904. Тоя новъ випускъ съдържа статии отъ: *Ѳ. И. Успенскій*, Никифоръ Теотоки и Лайпцигското издание и тълкуването на основнинето, Б. *А. Панченко*, Каталогъ на молиндовулитѣ, що се находѣтъ въ колекц. на Р. арх. инст. въ Цариградъ (продълж.) Отчети за дѣятел на инст. прѣзъ 1903 г..

—

Славянскій Вѣкъ (бр. 91—92). Редак. изд. Д-ръ Д. Н Вергунъ. Завършва г. IV и врѣменно спира. но пакъ ще под нови изданието си. До тогава се обявява отъ сѫщия подписка на: **Всеславянскій Карманный Катихизисъ** въ діаграмми и карты. Ще излѣзя на книжки отъ 2—4 листове, безъ ерокове. Ще се завърше въ 1905 г. Цѣнъ по 20 коп (50 стотинки) на печатенъ листъ. Това ще бѫде едно много цѣнно издание, което ние горещо прѣпоръчаме на нашитѣ абонати. То ще има характеръ на една славянска енциклопедия съ всевъзможни свѣдѣния за славянството. Адресъ: Д-ръ Д. Н. Вергунъ, Wien, XIII p. Bennoplatz.

—

Мала Библиотека, уредник Риста Бисич. У Мостаръ. Брой VIII—IX т. г. Съдържа отъ *Вацлавъ Штехъ*: Звони трети пут! Комедия въ три дѣйствия. Прѣвелъ отъ чешки Д-ръ Ил Бапч. — „Прегледъ" къмъ Библиотека, сѫщия брой има бѣлѣжки: „За първия сръбски университетъ", „Паразити въ изящната литература" и др. Паразити сѫ: „кръвавитѣ романи" и „пикантнитѣ нѣща". Отъ първия родъ сѫ: Драга Луньевица Машинъ. —

Обзоръ, мѣс. сп., отъ нѣкое врѣме, се види, да излѣзя подъ ред. на нашиятъ сътрудникъ г. М. Московъ. Издатель: Г. Скаловъ, Шуменъ.

Какво става по свѣта?

1. Въ нашенско.

Въ нашенско или нищо не става или пъкъ ставатъ доста странни, непонятни, та и не красиви нѣща. Въ областьта на нашата висока политика — *темна вода во облацѣхъ*. Говори се за ново съглашение съ Турция, много обидно за насъ; толкозъ обидно, че не ни се вѣрва българското правителство да подпише подобно диво съглашение, съ което се даватъ само задължения да унищожимъ всѣко проявление на македонска, даже културна и благодѣтелна, дѣятелность у насъ, а отъ турцитѣ се иска едно: амнистия! Князьтъ пакъ замина за чужбина, откакъ отпразднува именния се день, раздаде декорации на вѣрноподанни чиновници, професори и учители, повиси военни, създаде още петь генерали. Той бѣ въ Берлинъ на свадба; сега се готви да иде, при блѣскава обстановка, въ Парижъ. Народ. Събрание, което щѣше да се свика на извънредна сесия, за утвърдяване търговетѣ по желѣзницитѣ, едва ли ще се свика. Правителството се прави недоволно отъ резултата на търговетѣ, които сѫ въ полза на прѣдприемачитѣ. Линията Търново—Трѣвна—Борущица, остава за 17,005,000 лева върху една нѣмска група; линията Радомиръ—Кюстендилъ—Гранина остана върху една българска група (Никифоровъ и С-ие) за 13,284,000 л. Девизътъ на тая линия е 11,000. Както се заканя официозътъ „Новъ Вѣкъ", правителството по никой начинъ не ще се съгласи да внесе тия търгове на утвърждение въ камарата и ще намѣри по-изгодни цѣни („Н. В." отъ 30 т. г.). Май трудно е да се изтълкува истинското значение на езика на официоза; но ние сме наклонни да вѣрваме на заявлението, безъ да издираме побудителнитѣ му и съкровенни причини. Не по-утѣ-

шителни нѣща стават въ областьта на нашия културенъ животъ. Слѣдъ университетскитѣ скръбни събития, слѣдъ обструкцията на студентитѣ въ името на политическата и академическа свобода, обструкция, завършена, за сега, съ отлагане до 1 окт. лекциитѣ и съ отстранението на голѣмъ брой учащи се изъ нашето най-висше учебно заведение, движението сѣкашъ полази и по други школи: педагогическитѣ. И тамъ стачки. И тамъ нѣкакви непонятни вѣяния! А нашитѣ учители и ученици, които ходиха въ Румъния, на разходка, ни разправятъ, че тамъ всички, и учащи и ученици, се занимаватъ съ наука, съ националното си дѣло и съ патриотическо подготвяне младежьта. Така... Само едно добро става у насъ. И то не е отъ хората. Берекетътъ обѣщава да бѫде небивалъ. Дай Боже!

---

2. Въ славянскитѣ земи.

И въ славянскитѣ земи не виждаме прѣзъ изтеклия мѣсецъ нѣщо особенно утѣшително. Очитѣ най-напрѣдъ се спиратъ въ Русия, подложена на тежки и мѫчителни изпитания. Този мѣсецъ ѝ даде най-великото нещастие въ войната. Ескадритѣ ѝ, втора и третя, загинаха въ водитѣ на Япония. Една фаталность сѣкашъ причинява Русия ужасни катастрофи слѣдъ катастрофи. Надеждата по море вече се свършва. Адмиралъ Рожественски и адм. Небогатовъ съ хиляди моряци паднаха плѣнници въ рѫцѣтѣ на Того, наедно съ нѣколко броненосци, крейцери и миноноски. Малко военни кораби се спасоха: едни въ Владивостокъ, други въ Манила. Русия, и безъ това, жертва на всевъзможни вѫтрѣшни сътресения, тоя пѫть издаде едно тежко изохване. Наедно съ Русия и цѣлото славянство. Рускиятъ печатъ почти единодушно извика, че вече друго не може: необходимо е свикването на едно народно прѣдставителство. И за него вече се готвятъ усилено и бързо основнитѣ наредби както по свикване, тъй и за дѣятелность. Редомъ съ това се загатва за цѣлъ редъ административни и лични промѣни. Въ върховно-правителственитѣ сфери кипи работа. Въ сѫщото врѣме, Рузвелтъ, прѣдседателя на сѣв.-амер. съединени щати, прѣдложи на двѣтѣ воюющи страни помиряване. Говори се, че и двѣтѣ страни не сѫ се тоя пѫть отказали да чуятъ условията си за единъ миръ. Не само това. И двѣтѣ страни назначили вече за цѣлъта прѣдставители. Тѣзи прѣдставители ще пристѫпятъ къмъ работа веднага като се снабдятъ съ надлѣжнитѣ си пълномощни писма. Печатътъ на цѣлъ свѣтъ поздравлява съ истинска или присторена радость евентуалното мирясване въ Далечния Изтокъ. Користнитѣ гласове не сѫ малко. Въ Русия мнозинството отъ органитѣ иска миръ, но за това да се произнесе народното прѣдставителство. Отлагането на свикването му се счита за едно ново нещастие...

У австрийскитѣ славяни — чехи, поляци, сърбо-хървати, словинци — нищо особно не е ознаменовало нито културния, нито политическия имъ животъ, откакъ поменемъ журналистическиятъ съ-

боръ на славянскитѣ вѣстникари отъ австрийскитѣ земи, станалъ въ Абация (въ началото на мѣсецъ май н. с.).

Въ Сърбия пакъ криза! Тоя пѫть министерска, завършена съ оттеглянето на Пашичова кабинетъ и замѣстването му отъ единъ аферистски кабинетъ на самостоятелни радикали. Скупщината бѣ свикана за заема и се разпусна. Ще стаятъ нови избори. Между лагеря на радикали, и умѣрени и самостоятелни, за жалость, не можиха да се намѣрятъ хора, които да разбератъ, че въ дробенето не е спасението. Печатътъ въ тая страна е много разнебитенъ. И сега, както въ врѣмето на бившитѣ режими, нападкитѣ на личности не е нѣщо необикновенно. Пашичовата „Српска Застава" закача министра Николича (че се оженилъ вдовецъ за млада мома); Николичъ иска удовлетворение, а като мисли, че не ще го получи, срѣща на улицата Пашича и се бийтъ, като послѣдниятѣ кундураджийчета. Некрасиво! Други вѣстници нападатъ пакъ злобно краль Петра. Нѣколко вѣстникари — смѣтатъ ги петима — вече сѫ изгонени и живѣятъ въ Землинъ.

---

3. На чужбина.

Марокскиятъ въпросъ извика една голѣма врѣва въ Франция. Поведението на Вилхелма, което се мотивира съ това, че на герман. правителство не билъ съобщенъ текста на френско-англійското съглашение за Мароко, разклати положението на френския министъръ на вѫтрешнитѣ работи и той си даде оставката. Мнозина отлагатъ тая оставка и на охладяване отношенията между Франция и Русия. Ще бѫде много непрѣпорѫчително за френцитѣ, ако наистина тѣ поставятъ въ зависимость своитѣ отношения къмъ днешна Русия отъ нейнитѣ военни несполуки; но вече за това има много данни.

Най-едрото събитие въ свѣтската политика е норвежкия въпросъ. Швеция и Норвегия сѫ двѣ държави обединени и имащи единъ краль и обща дипломация отъ 4 ноемвр. 1814 г. Вѫтрѣшнитѣ управления на двѣтѣ страни сѫ абсолютно отдѣлени едно отъ друго. Общитѣ имъ работи се отнасятъ до краля съ единъ смѣсенъ Държавенъ съвѣтъ, съставенъ отъ шведи и норвежци. Дипломатическитѣ и консулскитѣ работи, общи на двѣтѣ страни, сѫ въ вѣдомството на министра на външнитѣ работи въ Стокхолмъ (столицата на Швеция). Едната и другата страна иматъ народни прѣдставителства, които си засѣдаватъ, рѣшаватъ и законодателствуватъ отдѣлно. Отдавна обаче въ срѣдата на норвежцитѣ се забѣлѣзва едно стрѣмление къмъ съвършенно отдѣлно сѫществуване. Не отдавна и стортингътъ (норвежкото събрание) се опита да вземе рѣшение въ смисълъ на пълно раздѣляне на Норвегия отъ Швеция. Взетото рѣшение било съобщено на стария краль Оскаръ, който по единъ положителенъ начинъ направилъ своя протестъ. Обаче работата съ това не се е още свършила. И стортингътъ, и правителството на Норвегия сѫ рѣшени да не отстѫпватъ. Тѣ впрочемъ заявяватъ, че нѣматъ нищо лично противъ краль Оскара и го молятъ да имъ даде единъ принцъ

отъ своята династия за краль на Норвегия. Когато пишемъ тая си бѣлѣжка, въпросътъ е още висящъ и ни една отъ странитѣ не е наклонна да отстжпи. Една ли обаче ще дойде работата до едно кърваво сблъскване.

Додѣто Норвегия иска отдѣляне, Критъ иска и прогласи своето съединение съ Гърция. Консулитѣ на силитѣ — покровителки сж вржчили на князъ Георги, управитель-върховенъ комисарь, декларация, съ която, като отблъсватъ присъединението, явяватъ се наклонни за извѣстни финансови и административни реформи. Критската камара, въ срѣдата на която не всички сж за съединението, отправи до съединститѣ единъ апелъ, съ който ги поканва да сложатъ орржията. Депутатитѣ, както и всички онія, които иматъ право да говорятъ отъ името на народа, се стараятъ да убѣдятъ силитѣ, че единственото разрѣшение на критския въпросъ пакъ състои въ съединението на Критъ съ Гърция. Така, че и критскиятъ въпросъ е за сега въ най-острата си фаза.

Въ Турция всичко върви по старому. Македонскиятъ въпросъ се само оплита и заплита. Албанскиятъ не е влѣзълъ въ по-добра фаза. Наистина, говори се, че въ Високата Порта министер. съвѣтъ рѣшилъ да прѣдстави на удобрѣние на Султана, рѣшение относително образуването на албански вилаетъ, който да бжде отцѣпенъ отъ Скопския и да съдържа санджацитѣ: Дяково, Дебъръ, Ипекъ и Тетово. Управителятъ на вилаета щѣлъ да бжде въ прѣко общение съ Портата и ще организира албан. жандармерия и милиция, офицеритѣ на които ще избиратъ отъ водителитѣ на албанскитѣ племена. Но само се говори. Турско-ромжнскиятъ инцидентъ, който състоеше въ арестуването въ Янина на влашки училищни инспектори, даде поводъ на румжнитѣ да настоятъ не само за наказване виновнитѣ чиновници, но за добаване извѣстни и много важни права за румжнската национлность въ Македония. Портата прие и Султанътъ утвърди съ ираде слѣдниитѣ петь точки: 1. Турция признава влашкото население за съставляваще отдѣлна народность; 2. Влашкиятъ езикъ ще се почита, като езикъ на влашкитѣ общински училища и черкви; 3. Яннинскиятъ валия ще се извини на румжнския консулъ въ Янина; 4. Двамата инспектори ще заематъ своитѣ мѣста въ Янина и 5. Статуквото ще се поддържа за всичко онова, що се отнася до черковното положение на властитѣ. Министрътъ на правосждието Абдулрахманъ паша съобщилъ на патриаршията ирадето за тая турско-румжнска спогодба. Патриархъ Иоакимъ е направилъ устенъ протестъ, който ще се послѣдва отъ писменъ.

КНИЖОВНИ ВѢСТИ.

Русия.

Спорѣдъ съобщенія отъ Хлоя Поляна, Левъ Толстой ще готви за later обширенъ трудъ, който ще е може послѣдното си върху самоусъвършенствуването. Тази година е излѣзлъ съвсѣмъ малко и отъ послѣдния романъ на Толстой „Тревата расте", който е даденъ въ прѣводъ въ тази книжка на „Бълг. Сбирка". Тази новъ разказъ на великия старецъ е печатанъ за пръвъ пѣтъ прѣди мѣсецъ въ френското списание „La Revue".

Излѣзли сѣ отъ печатъ писмата на М. Антокольскаго, извѣстния руски скулпторъ. Писмата (около 800 на брой) сѣ интересни по това, че застѣгатъ сумѣ въпроси отъ художественото и политическия животъ. Въ книгата, освѣнъ това, сѣ въпрѣки 25 отъ най-хубавитѣ творения на художника, напечатани сѣ неговата биография и обширни статии върху творчеството му, послѣднитѣ му минути и пр.

Декадентътъ — поетъ К. Бальмонтъ е отпечаталъ напослѣдъкъ 2 тома свои стихотворенія. Първиятъ (Собраніе стиховъ, т. I) обхваща сборитѣ: Подъ сѣверными небомъ (1894), Въ безбрежности (1895) и Тишина (1897) — изцѣлѣ неуравнени произведенія на начинаещия поетъ. Вторитѣ томъ — „Лепурія Красоты"—съдържа най-послѣднитѣ му творби. „Въ тѣни пѣсни — казва Валерій Брюсовъ — тази нова книга на Бальмонта — поетъ на нѣжностьта и красотата, който е опѣлалъ до сиде пѣнѣ на сѣнѣтото и прѣстѣлението." — Въ варшавско списание сѣ ст. „Вѣсы" сѣ печатѣтъ писмата на Бальмонтъ, които сега е въ Мексика, подъ заглавіе „Въ страната на слѣнцето".

Драмитѣ на Горки, чисто прѣдъставяне бѣхе запрѣтено въ Русия, пакъ хвата да сѣ играятъ. Авторътъ на „На днѣ" и на „Мѣщане" е сега въ Ялта, гдѣто го придружава Леонидъ Андрѣевъ.

Франция.

Отъ романитѣ, които обращатъ вниманието на критиката ще споменемъ само нѣколко: Le pain vivant отъ Henri de Regnier. Поетътъ сѣ е показалъ тъкъ необикновенитѣ и фантастични романи на А. Дюма и въ разказъ на приключенитѣ. — Просто и увлѣкателно написанитѣ романъ L'impossible отъ Жакъ де ла Бретъ обѣщава да бѣде книгата на сезона и шедьовръ на сентиментала романистика.—Подъ заглавие La vie à Paris Жюлъ Класи е издалъ нова серия етюди, гдѣто съ такѣва искренность и духовитость сѣ описани парижкия животъ въ разнитѣ му проявления.

Сѣдѣлъ Madame Chrysanthème, Pierre Loti ни дава нова книга пакъ изъ живота въ Япония, подъ заглавие: La troisième Jeunesse de Madame Prune. Всичкитѣ прѣлести сѣ стои въ бѣгъчата и обаянието на описанията и въ изкусерено изтритѣ и тънки разсѣждения, които авторътъ прави върху епоцитѣ. Това не е вече прѣдишнитѣ Лоти, тъй нѣжно влюбенъ въ Япония. Его какъ говори той сега: „Физическо тѣ сѣ най-грозни народъ на земята. Окиснали, сѣдливи, надути отъ гордость, извѣстливи и употрѣбливци съ жабуци-

ска свирѣпость и сржчность тѣзи машини и избухвателни, на които ние имахме неокачествимата непрѣдвидливость да имъ повѣримъ тайната. Единъ малъкъ народъ, който всрѣдъ голѣмото жълто семейство, ще бжде фермента на умразата противъ бѣлитѣ раси, прѣдизвикателя на бждащи убийства и нахлувания."

Отъ игранитѣ напослѣдъкъ пиеси голѣмъ успѣхъ е имала новата комедия на Alfred Capus Monsieur Piégois. Тя е пълна съ дълбоко наблюдение, точность, силни и патетически мѣста, а главниятъ характеръ е изобразенъ извънредно майсторски.

Henri Lavedan има грамаденъ успѣхъ съ драмата си Le Duel — гдѣто въ единъ трагически дуелъ се срѣщатъ науката и вѣрата. Този успѣхъ има голѣма цѣна, защото драмата е лишена отъ всѣкаква парижка пикантность, съ каквато се отличаватъ напр. пиеситѣ на Capus

Третята серия отъ Propos littéraires на Емиль Фаге е проникната отъ сжщата трезвеность, увлѣчение и оригинална духовитость, както и другитѣ му критически студии. Особно интересни и силни сж тѣзи върху Мопасанъ и Зола.

Германия.

Списанията и литературнитѣ отдѣли на вѣстницитѣ все още се пълнятъ съ статии, които обематъ всестранно дѣйностьта на Шилера, и описания на празднествата, станали въ честь на поета. Отъ послѣднитѣ се вижда, че Германия умѣе да цѣни своитѣ велики покойници. Навсѣкадѣ, гдѣто се говори нѣмски езикъ, станаха юбилейни прѣдставления, факелни шествия, концерти, рѣчи, всенародни тържества.

Вилхелмъ фонъ Поленцъ, прѣждеврѣменно починалиятъ талантливъ романистъ, бѣше извѣстенъ на всички по своитѣ романи и драми. Когато той умрѣ, никой не подозираше, че въ неговото лице се губи и единъ лирически поетъ. Това показва току-що излѣзлата му сбирка Erntezeit, която съдържа лирически стихотворения, пълни съ философия и дълбоко познаване живота.

Лѣтопись (хронология).

Пловдивъ, 8 май. Сводци празднествата за 50 год. юбилей на г-въ Хр. Даковъ се започваха съ шествие съ фенери. Направиха му се съчувственни и въторжени манифестации. Двесть Дакова чествуха цѣлъ градъ. Отъ всѣкадѣ бѣха дошли депутации.

София, 15 май. Понеже гърцитѣ вѣстника систематически прѣпечатватъ извѣстията си върху България и Македония и заплашватъ да възбудятъ въ гръцкото население на България враждебни чувства къмъ българ население, правителя, рѣшило да забрани входа въ княжеството на всички гръцки вѣстници, както и на френскитѣ вѣстници „Месаже Д' Атинъ" и „Бюлтенъ Д' Оривъ", които пиратъ въ Атина и „Елинизмъ", който излиза въ Парижъ. — 18 май. Веднагъ слѣдъ прѣгледа на войскитѣ Н. Ц. В. Князъ прѣдседателствуваше, заедно съ тѣхни Ц. В. Княз. Борисъ и Кирилъ, освѣщаването на народ музей, който е богато снабденъ и съдържа вече твърдѣ интересни археологически и нумизматически рѣдкости. Станаха много производства въ армията и много награждавания. — 19 май. Академическиятъ съвѣтъ на 6 й рѣши да се изключатъ за винаги отъ университета 7 студенти, да се отстранятъ за три полугодия 7 студенти и на

[illegible] — На [illegible] Авд. Сав. [illegible] [illegible] решение, слѣдъ отмѣнятъ, че се изключаватъ за винаги [illegible], за два семестра 383, а [illegible] въ университета се прѣустановяватъ до 1 септември. На невзлюбенитѣ студенти ще се зачита тоя семестръ. — 27 май. Членове на дружеството на българ. публицисти имаха тая вечеръ своята първа другарска трапеза.

Малки вѣсти.

Славянски вѣсти. — [illegible] на нба, и [illegible] въ Русия, [illegible] на [illegible] и [illegible] сега Русия и [illegible] скоро [illegible]. — Н. Н. [illegible] да [illegible] и се готви [illegible] едно [illegible] въ Чехия, заедно съ [illegible] и трупата. — Въ Петербургъ излѣзе „Маленькая Антология" [illegible] на Н. Новича. Подъ № 25 е напечатанъ „Словинскіе поэты" въ [illegible] Тукъ има нѣколко нѣща отъ Симова Григорчика, А. Аксерова и др.

—

Славянски покойници. — Слѣдъ смъртьта на великия пѣтрски пѣръ и голѣмата млада сила — професоръ *Мильвой Шрепель* 23 февр. братскиятъ ни хърватски народъ има новазагуба: умрѣ Ив. Крст. Ткалчичъ (11 май н. с.) знаменитъ академикъ и историкъ на Хърватско. Покойниятъ бѣше на 63 г. Най-видното негово дѣло е: Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae, въ 11 свезки (1889—1904). — На 1 мартъ (н. с.) въ Турчански св. Мартинъ се помина на 83 год. отъ живота си *Янъ Френцисци*, единъ отъ съвременницитѣ и сътрудници на Людевита Штура, юристъ, но посвѣтилъ се на политика и литература.

Бѣлградскиятъ митрополитъ *Инокентий* се помина на 18 май. Погребението му стана на 21 май.

—

Баронъ Алфонсъ Родшилдъ, знаменития банкеръ, се помина на 24 май. Той бѣ основатель на цѣла финансова [illegible], и игра важна роль въ заемитѣ на всички европ. държави, особно при изплащането френската къмъ Германия контрибуция отъ 5 милиярда.

—

П. Генчевъ. Помина се на 30 апр. въ Софія на 62 год. възрастъ *П. Генчевъ*, дългогодишенъ учитель и главенъ инспекторъ въ мин. на просвѣщението. Покойникъ (бѣше родомъ отъ Лѣсковецъ и се отличаваше съ скромность и трезвость въ живота. Като учитель той е принесъ значителни услуги на просвѣтителното у насъ дѣло.

—

Знаменитъ покойникъ. На апр. се помина Константинъ Менье, единъ отъ най-забѣлѣжителнитѣ белг. скулптори. Той е познатъ по величественитѣ си статуи, изсѣчени, инеци и разни други работи, на които придаваше героическитѣ жестове — по-напрѣдъ простолинейни на богове и царе. Спорѣдъ Метерлинка, въ наше врѣме, Роденъ и Менье, единиятъ въ областьта на страститѣ, другия — въ тая на труда, сѫ единитѣ, които сѫ споулучили да схванатъ нѣколко рѣдки и абсолютно красиви моменти на живота, на ферритѣ, на човѣшкитѣ радости и скърби.

—

Толстой и Ж. Ж. Руссо. — Женевското Д-во отъ поклонници на Ж. Ж. Руссо е избрало Левъ Толстоя за почетенъ членъ. Толстой отговорилъ слѣдньото: Руссо ми бѣше учитель още отъ петнадесета година. Той и евангелието сѫ бивали винаги ръководящитѣ звѣзди въ живота ми. Той не е още забравенъ, азъ прѣди нѣколко врѣме бѣхъ прѣпрочелъ нѣкои негови работи и изпитахъ сѫщата наслада, както при първо прочитане." (в. „Дневникъ")

Год. XII. 1 септемврий 1905 г. Книжка VII.

Българска Сбирка.

Къмъ историята и психологията на румелийския прѣвратъ.

(По случай двайсетъ годишнината отъ съединението на 6 сept. 1885 г.)

Отъ С. С. Бобчевъ — София.

Общиятъ политически идеалъ на българитѣ бѣше и остава обединението на всичко българско въ една държавна цѣлость. Отъ какъ европейскитѣ велики сили, по настояването на Англия, въ Берлинъ, разпокжсаха нашето отечество на нѣколко кжса и създадоха вмѣсто едната свободна България отъ Санъ Стефано, двѣ такива: Сѣверна и Южна, като послѣднята прѣкръстиха съ названието „Източна Румелия," отъ тогазъ до 6-й сept. 1885, политическиятъ идеалъ на българитѣ отсамъ и оттатъкъ Балкана бѣше съединението.

Върху въпроса за съединението нѣмаше у насъ двѣ мнѣния. То се искаше отъ всички и трѣбваше да стане, то се налагаше, то бѣше неминуемо. Наистина, слѣдъ Берл. конгресъ когато се създаде Източна Румелия, нѣкои европейски сили помислиха, че е възможно тамъ да се засилятъ гръцкиятъ и турски елементи и наедно съ другитѣ меншества — арменско и еврейско — да направятъ единъ противовѣсъ на българската народность. Искаше се, собствено, да се осуети голѣмото надмощие на българския елементъ и да не поличи, че Източна Румелия е български край.

Планътъ на лордъ Биконсфилда бѣше познатъ: той искаше какъ-какъ да се смаломощи значението на рускитѣ побѣди, да се удовлетвори Турция съ голѣми урѣзвания на С.-Стефанския договоръ, да се даде на Турция още за дълги години една жизненость, която влазяше въ плановетѣ на англійската политика. Отъ това произлазяше само по себе, дѣто Биконсфилдъ бѣше противъ една голѣма България. Оставяме на страна, дѣто англичани и нѣмци не желаяха да оставятъ на Русия заслугата, че

е освободила и създала тая голѣма България. По форма и по същество, англо-германци не искаха да се даде нова сила на славянството.

За това пъкъ родолюбивитѣ, безкористни и смѣли дѣйци и борци въ Южна България се запрѣтнаха съ още по-голѣмо присърдце за работа. И тѣ извършиха въ касо врѣме нѣколко подвига, невѣроятни въ началото, просто — мечти, но станали въ непродължително врѣме факти. Прѣди всичко, благодарение на тѣхнитѣ залѣгания и борби, извоюва се, щото генералъ-губернаторътъ да бѫде българинъ, не левантинецъ или нѣщо подобно, както се кроеше. Второ: доби се щото да нѣма турски гарнизони по границитѣ и да не стѫпва въ Източна Румелия кракъ на отомански войникъ. Трето: офицеритѣ на жандармерията и милицията да не бѫдатъ турци. тъй като турци офицери, дори и въ автономни области, само пакости сѫ правили. Органическиятъ уставъ да не бѫде нѣкакъвъ вилаетски законъ, а конституция, която да гарантира една автономия. Всичко това се доби съ голѣми усилия отъ българскитѣ дѣйци.

Въ Източна Румелия работитѣ на българщината прочее бѣха тръгнали прѣкрасно. Въ началото даже нѣмаше български партии, а само българи и небългари. Въпросътъ за съединението еднакво омайваше, като священъ идеалъ, всички. И умѣрени, и крайни го имаха близко, много близко до сърдцето си. Когато политическо-обществениитѣ течения еволюираха по-късно въ партии— слѣдъ идването на П. Каравелова и П. Славейкова въ Пловдивъ,— а главно когато отъ страна на Алеко паша Богориди се забѣлѣжи една повече западническа, англофилска политика, едното течение, наречено народна партия, се прогласи противъ Богориди и дигна явно знамето на съединението.

Народната партия въ южна България бѣше наречена отъ противницитѣ си за това и съединистическа. Работитѣ се развиха скоро така, че движението противъ Алеко паша възвма всенароденъ характеръ. Въ полза на съединението станаха около триста митинга въ цѣлата область. Въ Сѣверна България, като се почне отъ София, въ много градове станаха, все около това врѣме, съчувствени на съединението митинги. На митинга въ столицата на 19 мартъ 1884 г. за съединението взеватъ думата г. г. Ив. Грозевъ, П. Горбановъ, П. Станчевъ, попъ Тодоръ и Д. Грековъ. Наистина, съединистическата партия бѣше тогава опозиционна и въ нейната роля влазяше острото критикуване на

Алеко-паша и неговата политика, както и дигането знамето на съединението. Нѣщо повече: тя проводи една депутация въ Европа за тая цѣль. А въ това врѣме противната партия, наречена „казионна", се прогласи противъ съединението.

Ролитѣ, обаче, не слѣдъ много се размѣниха. Казионнитѣ при новоназначения генералъ-губернаторъ, многозаслужилия патриотъ Гавриилъ Кръстевичъ станаха опозиция, когато съединистическата партия пое управлението въ ржцѣтѣ си. Тукъ сега се появи трагизмътъ въ положението на народната партия, сега властвующа. Тя бѣше дигнала едно свещенно знаме за съединението, което веднъжъ дошла на власть, тя не можеше да носи тъй високо, не можеше да иска реализирането на святата идея веднага, бърже, както това го правѣше въ опозиция. Който държи властьта, добива понѣкога данни и свѣдѣния, които въ опозиция нѣма, и които измѣняватъ насоката въ прилагането на дѣятелностьта. Правителството на Кръстевича имаше възможность да узнае прѣди всичко, че едно съединение бързо, веднага не бѣше въ интереситѣ нито на самата область, нито на цѣлокупна България. При това, първо, изъ княжеството Румелийското правителство бѣ получило, по официозенъ пжть, извѣстие, че по никой начинъ едно съединение не ще бжде възприето отъ българското правителство*), не ще бжде поддържано отъ него; второ, рус. дипломация, чрѣзъ своитѣ агенти бѣше увѣрила румелийското правителство, че не трѣбва да се бърза съ съединението, защото то може да извика извѣстни усложнения въ работитѣ на Балканския Полуостровъ, а Русия сега не може да даде дължимата помощь на българитѣ**). Съединението можаше да излѣзе фатално за Румелия и за България, та, най-много, за Македония.

Съ това ние никакъ не се вземаме да защищаваме Румелийското правителство. Искаме само да посочимъ, защо съединистическата партия сви врѣменно своето знаме, когато противницитѣ ѝ го грабнаха, понесоха смѣло и високо па... намѣриха възможность да се прогласи съединението. Ако народната партия има нѣкоя грѣшка, то бѣше слѣднята: тя се съгласи да вземе властьта, вмѣсто да продължава борбата. Но въ всѣка партия има течения, и едно такова бѣше силно убѣдено, че съединението *за*

*) Това се потвърдява и отъ Захарий Стояновъ. Вижъ неговата брошура: Кои сж виновницитѣ на 9-й августъ. Търново 1886 г., стр. 9.

**) И това се потвърди отъ редъ документи, печатани въ Английската „Синя книга". Вижъ и българския ѝ прѣводъ въ сп. „Дума", год. I—III. На дѣло пъкъ компликацитѣ се видѣха не слѣдъ много.

сега не бѣше никакъ въ прѣкитѣ бълг. интереси. Това течение надви. Па и не можеше една политическа партия да се отказва отъ властьта, щомъ виждаше, че ѝ се дава тя при пълно тържество на нейнитѣ начала. На чело на правителството бѣше дошелъ единъ български патриотъ, който и въ най-тежкия моментъ на изпитание, когато му съобщиха, че се е прогласило съединението, продума съкрушителната за неговитѣ противници и величествена за българския патриотизмъ дума: „*Като е за съединението, добрѣ... и азъ съмъ българинъ!*"

Не искаше никакви особени подвизи, никакви даже трудове за да се прогласи и реализира съединението. На първо врѣме бѣха необходими волитѣ на два фактора—първия: да го иска и възприеме българското население въ двѣтѣ страни; втория, да го иска и възприеме, съ всичкитѣ му рискове и отговорности, българското княжеско правителство. Румелийското правителство, при такиви условия, никога не би възстанало противъ него. Идѣше слѣдъ това и третия факторъ — европейскитѣ държави. Всѣки, кой и да билъ той, можеше въ Пловдивъ или Чирпанъ, въ Сливенъ или Панагюрище, да дигне байрякъ, да извика „съединение," за да събере всички подъ стяга си. Българското население го искаше; правителството въ Румелия не можеше да иде противъ него.

Не е, прочее, никакъ непонятно, защо съединението, като се прогласи, *въ пѣрвитѣ поне дни*, увлѣче маситѣ. Съединението се прогласи отъ една часть на милицията, водена отъ майоръ Николаева, който, за да извърши това, билъ добилъ отъ княжеското правителство, собствено отъ княза, противоположни свѣдѣния на онѣзи, които имаше южно-българското правителство. Князъ Александръ билъ далъ своето съгласие да възприеме съединението, че „каквото ще да става." Неблагоприятното положение на първия български князъ въ отношенията му къмъ Русия ще е въздѣйствувало силно върху него. Той, слѣдъ ходенето си въ Лондонъ и срѣщитѣ си съ Гирса и други дипломати, е дошелъ до интимно заключение, че „ако ще се пада, да се пада подъ едно свещенно и патриотическо знаме — съединението." Въ това състояние на неговата душа, при него въ Шуменъ и Варна се бѣха прѣдставили нѣкакви делегати отъ Южна България. Каравеловъ, тогазъ първи министръ, не ги приелъ никакъ добрѣ, дори ги изхокалъ за тѣхнитѣ замисли, и, прѣдъ нѣкои свои съмишленици, ги нарекалъ „вагабонти." Князъ Александръ ги на-

сърдчилъ съ думи, мълчание или колебание — все едно. И когато, на 6 й септември, му се съобщи за прогласеното съединение, той го прие, па поведе и Каравелова, и правителство, и войска за Източна Румелия.

Въ работата на съединението рѣшающиятъ факторъ бѣше отговорното княжеско правителство. То, като се рѣши да го възприеме, за една военна сила бѣше много по-лесно да прогласи съединението, отъ колкото по-сетнѣ една часть войска да детронира князъ Александра. Румелийскиятъ прѣвратъ бѣше една суха революция, по-право едно пронунциаменто.

Обаче историята на съединението има по-нататъкъ своитѣ крайно скръбни и дори фатални страници: въ вжтрѣшно и външно отношение. Въ вътрѣшно отношение, то скоро се изроди въ нѣкакво тържество на една партия надъ друга; по̀ късно, явилитѣ се нѣкои „завоеватели“ отъ сѣверна България въ Южна погледнаха на областьта като на завоевана. Отъ друга страна, отъ екътъ на съединението въ съсѣднитѣ държави и въ Русия извика реагирания, които дълбоко и болно се отзоваха въ срѣдата на Българското отечество.

Съединението послужи на сръбския краль Милана за братоубийственатата война, на Гърция и Румжния — за основа да дирятъ компенсации, на Русия — да будира, на повечето европейски държави да си рѣшатъ и съобщятъ на заитересованитѣ да мируватъ, защото Македония не ще се допустне вече да бжде дадена нѣкога на България. Така че, на дѣло, румелийскиятъ прѣвратъ донасяше много бърже тежки послѣдствия за цѣлокупна България, за вътрѣшния ѝ редъ, за външнитѣ ѝ отношения съ близки и далечни държави.

Това бѣ страшно смутило българския народъ...

И слава Богу, че, поне на Сливница, българската войска извърши единъ истински подвигъ и така недопусна да се повърне Източна Румелия въ първото си положение. А и то бѣше възможно.

При все, че 20 години се минаха отъ тогазъ, много малко се писа у насъ по самата история на прѣврата отъ 6 септемврий. А главнитѣ дѣйци почти измрѣха.

Много бѣше важно да се изкажатъ по тоя прѣвратъ самитѣ му автори; тѣхнитѣ бѣлѣжки, свидѣтелства, признания можеха да освѣтятъ най-добрѣ цѣлата история.

Трудно е сега да се пише история на източно румелийския прѣвратъ въ кжси думи. Тукъ се иска обширно изложение, цѣли томове... Ние, обаче, счетохме въ всѣки случай нелишно да кажемъ нѣколко думи за него по случай на двайсегодишнината му.

Тази наша статия е само едно припомнюване на станалото.

Не държимъ за непогрѣшимость нито въ нашитѣ свѣдѣния, нито въ нашитѣ освѣтления, и на драго сърдце ще напечатаме, каквито бѣлѣжки, поправки или възражения биха ни се направили отъ кой и да било живъ останалъ участникъ, прѣкъ или косвенъ, въ източно-румелийския прѣвратъ.

Отзиви и оцѣнки за съединението отъ български видни дѣйци.

Тодоръ Икономовъ,*) *познатъ държавникъ и знаменитъ публицистъ, въ своитѣ Мемоари, печатани слѣдъ смъртьта му, казва:*

Септемврий 1885 г.

„Досегашното правителство въ Румелия е свалено чрезъ революция, на мѣстото му е установено друго привременно и съединението съ княжеството е прогласено. Българский князь и неговото правителство сж приели извършеното, князътъ е заминжлъ за Румелия и българскитѣ войски се стичатъ въ Румелия да поддържатъ съединението съ оржжие и да защитятъ станжлото противъ Турция. Цѣла България е на кракъ: всичкитѣ классове на резервата сж повикани, набързо въоржжени и още по-бързо испращани въ Румелия. Почти всичката дѣйствующа и резервна войска е прѣминала вече въ Румелия. Съ нея заедно сж заминжли и значителни тѣла отъ доброволци, тъй щото въ Румелия днесь трѣбва да има подъ оржжие не по-малко отъ осемдесятъ хиляди души войскари. Опълчението не смѣтамъ. Приготовленията сж голѣми и, както сж види, нашитѣ не на шега помишляватъ за бой.

„Прѣвратътъ въ Румелия не бѣ съвършенно неожиданъ. Посрѣдъ оппозицията тамъ отдавна се забѣлѣжваше нѣкакво приготовление, върху характера на което не можаше да се съмнѣва человѣкъ. Освѣнъ агитациитѣ по окржзитѣ и явнитѣ знакове на откритото съпротивление, като въ Чирпанъ, Конаре и др., и наговаряниятa на Стоянова и Странски съ турското население и съ Ахмедъ-ага, Тжмрашлията, и честитѣ явявания на разни офицери и други лица при княза, като Муткурова, Д. Куртева и други съ тайни съобщения

---

*) Икономовъ и приживѣ въ своята политическа брошура: „Самохвалствата на патриотитѣ" и др. се изказва противъ необмисленостьта и прибързаностьта на съединението.

явно показвахж, че нѣщо се готви. Слѣдва, че прогласеното съединение не порази всички българи съ своята неожиданность. Онѣзи, които знаяхж да прочитатъ знаменията на времето, тий бѣхж донѣкждѣ приготвени да чакатъ нѣщо необикновенно. Неожиданность порази само безпечното румелийско правителство.

„За многото българи неожиданностьта не бѣ въ извършенний прѣврать, а въ друго нѣщо; въ бързото прегръщание на тоя прѣврать отъ страна на българското правителство. Туй правителство се хвърли въ плановетѣ на румелийскитѣ прѣвратаджии така бързо и опрометчиво, щото никакво врѣме не остави на себе си и на общото мнѣние да обмисли добрѣ пжтя, който трѣбваше да избере. Князътъ пригърна румелийското движение при първото извѣстие за него и правителството му го послѣдува, безъ да си даде време да обмисли зрѣло линията на поведението си. То вплете България въ единъ въпросъ, на който послѣдицитѣ могатъ да бждатъ и важни и разорителни за двѣтѣ Българии.

„Когато князътъ пригърнж съединението и побърза да замине за Румелия и когато правителството му тозъ-часъ го послѣдва въ пжтя на авантюритѣ, ний-грѣшнитѣ граждани отъ лагера на неединомисленницитѣ на радикалното министерство, мислѣхме, че въпросътъ е отдавна обмисленъ, както бѣше и приготвенъ, и че князътъ и правителството му приематъ съединението не само на своя глава, но до нѣкждѣ съ съгласието на нѣколко кабинета, които, въ случай на опасность, ще избавятъ България отъ злощастия. Така мислѣхме, защото ни увѣряваха, че на тръгването си отъ Варна за Румелия самъ князътъ обявилъ, че има на своя страна три отъ великитѣ държави. Не се изминаха обаче и 10 дни и ний съ поражающе очудване видѣхме, че съ насъ нѣма никой, освѣнъ платоническото съчувствие на Англия, и че противъ насъ стоятъ не само Турция, Сърбия и Гърция, но и други отъ великитѣ сили, па и самата наша покровителка — Руссия. Прѣдъ нашитѣ очи се отвори тогава страшна пропасть, голѣма причина за страхувание и отчайвание. Ний видѣхме нашето младо княжество, изложено на най-голѣмитѣ опасности, ако иска съ оржжие да защити съединението, и на унижение и срамъ, ако се оттегли назадъ. За княза ний нѣмаме какво да кажемъ въ тоя случай: той се е пустилъ въ диритѣ на риска, като всѣкий авантюристъ, който иска съ единъ ударъ да подобри и укрѣпи положението си, разклатеното си положение. Но какво да кажемъ за правителството му, което съ не по-малко ослѣпление се хвърли въ кржга на най-голѣмитѣ случайности безъ да прѣтегли добритѣ и лошитѣ сѣтнини на поведението си? Много случаи ме каратъ да мисля, че и министерството съ своята партия се бухна подиръ княза само изъ побуждения, като неговитѣ, побуждения авантюристически, побуждения да обърне силитѣ и вниманието въ друга страна и да остане на власть по-дълго време. Неговитѣ смѣтки не сж могли да бждатъ други, освѣнъ слѣдующитѣ: „Да се отрѣче отъ поддържката на съединението, то е да притури една нова и голѣма причина за своето катурване отъ властьта. Да пригърне съединението,

то е да запази властьта за всичкото време на траянието на въпроса и даже по-сетнѣ, ако изходътъ бѫде благоприятенъ за двѣтѣ Българии. Въ този послѣдния случай партията ще добие по-голѣмо значение, въ редоветѣ ѝ ще влѣзатъ всичкитѣ румелийски чираци и единомисленници, числото на викачитѣ въ полза на радикалитѣ ще се увеличи съ всичкитѣ останали праздни презъ времето на движенията съ съединението младежи и положението на партията е усигурено за дълги години и за пълновластно господство въ слава и честь на радикализма и на анархията. Тъй усилена и увеличена, партията ще има въ рѫцѣтѣ си и княза и изборитѣ, и властьта надъ всичко".

„Че тѣзи съображения сѫ водили днешното правителство и неговитѣ вдъхновители отвънъ (отъ областитѣ), това азъ имамъ основателни причини да вѣрвамъ. Не единъ и не два пѫти довѣренни на правителството лица се изсказаха въ този смисълъ и проповѣдваха, че неединомисленницитѣ на радикализма не трѣбва ни да се радватъ, ни да се грижатъ за Румелия, че дѣлото за присъединението на Румелия е дѣло на радикалитѣ и че доброто отъ това принадлежи всецѣло и исключително на радикалитѣ.

„Че дѣлото на съединението е общенародно, защото се достига не въ името на радикалната партия, а въ онова на народа на двѣтѣ Българии, и съ силитѣ и срѣдствата на всичкитѣ граждани; че нещастията отъ прѣдприятието, ако то не сполучи, ще паднатъ може би по-вече на другитѣ граждани, нежели на препоржкитѣ въ болшинството си радикали, това е очевидно за всѣкиго; но радикалната логика иначе кизва; и тозъ пѫть ний сме съгласни съ нея да ѝ оставимъ всичка отговорность за послѣдствията по движението. На нашъ гърбъ ний ще вземемъ само жертвитѣ и дѣла си отъ злочестинитѣ. На тѣхъ ний предоставяме честьта и отговорностьта за сполукитѣ и несполукитѣ, защото княжеството наистина по тѣхни желания и рѣшения се е вплело въ една работа, на която не само опасноститѣ сѫ голѣми въ тая незгодна за насъ минута, но и жертвитѣ далеко надминаватъ ползата отъ успѣха. Ако не бѣха тий, княжеството щѣше да си помисли добрѣ и не щѣше да се хвърли въ кржга на случайноститѣ, ако не бѣше видѣло, че успѣхътъ е сигуренъ и че ползата отъ тоя успѣхъ надминава жертвитѣ, които ще се направятъ отъ двѣтѣ страни — отъ страна на княжеството и на Румелия. Друго правителство щѣше да намѣри, че по-добрѣ е да се почака още година двѣ, нежели да се купува съединението съ пълно разорение на Румелия и на самото княжество. И всѣко друго правителство щѣше да има до толкози безпристрастие, щото да отдѣли отечественнитѣ, общенароднитѣ интереси отъ интереситѣ на партиитѣ въ княжеството и въ Румелия и да покаже на Странсковци, Чомаковци и други румелийци, че тѣхнитѣ интереси не сѫ интереси на двѣтѣ Българии и че за тѣхнитѣ честолюбия народътъ не може да се подвърги на найголѣмитѣ нещастия и разорения. Други хора въ правителството щѣха да си припомнятъ прѣминжлото на тѣзи лица и тѣхнитѣ дѣйствувания противъ съединението, когато бѣха на власть и щѣше да отдѣли общото отъ частното, честолюбието отъ общенароднитѣ интереси и да се отрѣче отъ участие въ дѣло не само рисковано, но и явно разо-

лно за общитѣ интереси. Друго правителство щѣше да види, че инението е и добро, и нуждно, и полезно само тогава, когато се ва съ умѣрена цѣна, съ цѣна съразмѣрна съ силитѣ, срѣдствата дѫщето на отечеството и че съединение на двѣ съсипани чрезъ ѣрнитѣ усилия области само увеличаватъ суммата на нещастията иготвятъ по-голѣми бѫдѫщи страдания, — щѣше да види всичко и щѣше да се съгласи да остави Румелия още малко време подъ тъта на едно особенно, ако и ненавистно-благоприятно и минутитѣ тъ по-вече изгодни. Ако сегашното правителство не е искало да е предъ очи нищо отъ това и се е вплело въ днешнитѣ затруд- и отъ кѫсогледство и отъ едностранность въ погледитѣ и мнѣнията, сме въ правото си, разбира се, да оставимъ и всичката отговор- за прѣдприятието върху него.

„Молимъ, да не си помисли никой, че не съмъ искалъ и въз- лъ по съединението. Мисълта за съединението всѣкога е пъл- моето сѫщество по най-силенъ начинъ. Тя е говорила въ мене о по-силно, отъ колкото е говорила у мнозина други българи. съмъ желалъ съединението не за изгодитѣ, които би могло да остави лично, като на Странски, Чомакова и Петрова, а зарадъ митѣ сѣтнини, които то може да докара на бѫдѫща България. съмъ чакалъ минутата на съединението съ нетърпѣние, но това га не ми е позволявало да мисля, че то, съединението, трѣбва е купи съ цѣна, която убива надѣждитѣ ни за голѣмитѣ и бла- надѣжди въ бѫдѫщето. Азъ съмъ мислилъ за съединението добри условия и при спазване на всичкитѣ шансове за прави- , бистъръ и всестраненъ прогрессъ. Азъ не съмъ мислилъ за инение, което ще се купи било съ разорението на двѣтѣ Бълга- било съ окончателното имъ материялно изтощение, защото не таквози съединение се правятъ сѣмената на прогрессъ, на раз- е, благоденствие. Таквози съединение не води и къмъ единоду- то приготвя бѫдѫщи недоразумѣния и взаимни обвинения. тари сме; не ще се мине много врѣме и ний ще почнемъ отъ ѣ области да се обвиняваме, че сиромашията и страданията ни слѣдствия на извикванията отъ тая или оная страна.

„А че разорение ще послѣдува за България и Румелия, това иди още отъ сега. България е подела на себе си таквизи воен- расходи, които ще хвърлѭтъ въ затруднения и дългове не само ата, но и цѣлий народъ, цѣлото народно стопанство. Наредъ съ одитѣ на правителството за мобилизация и съдържание на мно- сленна и непосилна войска, още по-голѣми загуби прѣтърпява елството съ това, гдѣто е принудено да напуша работата си и ича подъ знамената на войската, гдѣто прахосва на помощи и и разноски всичкитѣ си икономии, гдѣто си затваря дюгенитѣ и тилницитѣ, гдѣто си оставя нивитѣ непреорани и непосѣти, о се подвърга отъ трудоветѣ и неблагоприятнитѣ условия на ивременна смърть. Ако пресмѣтне человѣкъ само материалнитѣ би на народа и ги събере съ расходитѣ на правителството за тѣсечно само поддържание и мобилизирание на днешната войска,

милионитѣ ставатъ толкова, щото ползата отъ съединението остава при тѣхъ твърдѣ нищожна и твърдѣ слаба да възнагради двѣтѣ страни за понесенитѣ жъртви и да възпълни истощението презъ цѣли години. Ако въоржженното положение се продължи по-вече отъ три мѣсеца и войната, зимата и болеститѣ ни завлѣкатъ нѣколко десятини хиляди жители и увеличатъ материалнитѣ загуби чрезъ разрушение и други нови жъртви, тогава всѣка смѣтка за бѫдѫщи действителни ползи става привидна. Съ таквази смѣтка може да се залъгватъ вече само онѣзи, които сѫ загубили всѣко съзнание за дѣйствителностьта, които живѣятъ съ фантазии или съ слѣпи инати, защото нищо нѣматъ освѣнъината и фантазиитѣ си и нищо не губятъ ни отъ синове и братия, ни отъ надѣждни, отъ работни рѫцѣ, ни отъ имотъ и поминъкъ. За таквози съединение никой разуменъ българинъ отъ княжеството и отъ Румелия като не е могълъ да помисли, то естественно е, че всичката отговорность за него трѣбва да падне непремѣнно върху онѣзи, които сѫ го извикали и приели. За станалитѣ безполезни и чрезмѣрни жъртви трѣбва да отговарятъ само онѣзи, които сѫ били глухи предъ виковетѣ на благоразумието и истинната политика и сѫ поченали невъзможно за днесь дѣло, както трѣбва пакъ тий да отговарятъ и за унижението и срама, които ще послѣдуватъ въ случай на несполука. Нашето дѣло е да помагаме на работата наравно съ другитѣ си еднонародци и да душимъ въ себе си дѫлбокото отчаяние, което ни вдъхновяватъ окржжающитѣ фактове и обстоятелства."

П. Р. Славейковъ, *личенъ публицистъ и общественъ дѣецъ, който бѣше горещъ привърженикъ на едно своеврѣменно съединение на двѣтѣ България, въ своята брошура „Размишления върху положението ни", въ 1886 г. пише:*

„Станалиятъ прѣвратъ въ Пловдивъ, дойде та прѣвърна издъно работитѣ у насъ. Никой не е мислилъ тъй и никой не се е надѣвалъ така да излѣзе; но ето че така стана.

„Кой или кои направиха този прѣвратъ, не исками да диримъ, нито ще разправями подробно за него; ще кажемъ само че тѣзи, които го направиха, както и тѣзи, които го приеха и пригарнаха, очакваха, може би, нѣщо по́-друго, но, послѣдваха работи съвсѣмъ неочаквани, настанаха събития, въ които ненадѣйно се изложихми и попрѣтеглихми. Така ставатъ работитѣ на свѣта; така е било отпамти вѣка, така ще бѫде и всѣкога, че каквото и да е по-важно промѣнене е скопчено съ бѣдствия, които идатъ и се осѣщатъ по напрѣдъ отъ добринитѣ, що се очакватъ отъ него и които идатъ по подиръ.—Народътъ посрѣщна прѣврата, както прѣдпразднество и навечерие на отдавно желанното и спасително съединене; но попадна се и прѣтегли една доста остра и опасна криза. Слава Богу, че можи да я прѣкара за сега, ако и да не е още съвсѣмъ избѫднелъ отъ нея.

„Нека се не лъжемъ, нека си кажемъ правичката, че дѣлото на прѣврата бѣше дѣло рисковано; но като не може да се запрѣд-

вари и като дойде, безъ да ни пита, не оставаше друго що да се прави, освѣнъ да се посрѣщне, както трѣбваше. Отъ насъ се изискваше не само да бждемъ смѣли да го възпроизведемъ и пригърнемъ, но и благоразумни за да го възпроизведемъ въ своя полза, т. е. въ полза на народа. Благоразумието отъ наша страна бѣше необходимо въ този случай; защото, ако рискътъ, по мнѣнието на нѣкои, е дѣло благородно, то смѣлостьта безъ благоразумие, споредъ мнѣнието на всички, е дѣло безразсждно.

„Нечаканитѣ събития, които настанаха въ слѣдствие прѣврата, естественно измѣниха положението ни, засѣцнаха нашитѣ отношения, на които се даде съвсѣмъ друго направление, за което не можемъ да кажемъ, че е отъ нормалнитѣ."

„Станемъ добрѣ" ще да кажемъ ние най-напрѣдъ, защото не отивами добрѣ; работитѣ не миришатъ на хубаво. Прѣвратъ, който стана ужъ за доброто на народа, може да се прѣвърне въ зло за него. Разузданото наше поведение е и тъй вече влошило положението ни, а за въ бждуще, то може да ни изложи още на по-голѣми бѣдствия."

Ив. Вазовъ въ *Нова Земя* се изказва така за самия прѣвратъ:

„Революцията за съединението се извърши леко, тихо, бързо, безкръвно. Тя стана толкова леко, свободно, охолно, щото бѣше почти игрива и имá моменти, когато тя изгледваше, като опереточенъ фарсъ. Правителството падна както никое правителство не е падало: безъ борба, безъ противление, безъ да причини или даде жертва. Революцията прѣгърна и завърши народътъ, а я почна една партия. Купъ недоволни фърлятъ кликътъ, и ако той говори на сърдцето на народа, ако отговаря на неговитѣ ламтения, жажди и национални идеали, той, народътъ, се отзовава и дава ржка на първитѣ, готовъ да даде и кръвьта си. А идеята за съединението бѣше срасната съ душитѣ и сърдцата на цѣлий народъ, тая идея бѣше повече отъ единъ инстинктъ, тя бѣше единъ догматъ, неоспоримъ, неоспоряемъ, посѣнъ въ дълбинитѣ на народното съзнание. Въпросътъ: „Добро ли е?" никога, отъ никого не биде подигнатъ; въпросътъ: „Врѣме ли е?" — той се задаваше. И идеята за съединението бѣше едно вълшебно знаме, което събираше народа около партията, която го издигаше. И това съблазнително знаме фатално трѣбваше да бжде дигнато въ разгара на партийнитѣ борби. На 1884 год. го дигна народната партия, като извика една мирна, но грамадна манифестация на народното желание. Народната партия се ограничи съ тоя нравственъ протестъ, и не отиде по-нататъкъ. Когато зема властьта — тя още по-малко куражъ почувствува въ себе си за единъ насилственъ прѣвратъ на режима, прѣвратъ чрѣзъ който като фърляше на рискъ облагитѣ на положението и престижа на властьта, туряше и бждщето на отечеството прѣдъ страхотнитѣ на неизвѣстностьта и себе си — прѣдъ ужаса отговорность, която тя нѣмá храбрость да понесе. Това малодушие се градѣше толкова възъ чувства на егоизмъ, колкото и на патриотизмъ. Послѣдвалитѣ събития оправдаха страхуванията ѝ... Ви-

ната на Нар. партия не е, че не направи съединеиието, като дойде на власть — революциитѣ не се правятъ отъ правителствата — а е, ако можемъ да наричаме вина фаталнитѣ закони на историята — приимането властьта, слѣдъ като се обяви противъ Ист. Румелия, която сега трѣбваше, по силата на нѣщата, да управлява, сир. да закрѣпя, и се постави въ противорѣчие съ програмата си. Прочее, великолѣпна и благодарна почва за борба се отвори на опозицията, която бѣше Нар. Либ. партия. Понеже правителството се омълча, тя викна и грабна знамето. — Ролитѣ се промѣниха. Тя сега съвършено не мислѣше тъй, както мислѣше на 7 априлий лани, когато на всенародний викъ: „Да живѣй съединението! отговаряше съ Възванието си: *„Братя, това наше народно желание е неосѫществимо . . . Часътъ за съединението не е ударилъ още.* — Тя тогава бѣ на властьта. Сега тя намѣри изведнажъ, че тъкмо е ударилъ часътъ за съединението и народното желание е осѫществимо! Истина, сега тя пъкъ бѣше въ опозиция и промѣни очилата . . . Рѣдко сѫ опозициитѣ у насъ, които се замислюватъ прѣдъ избора на срѣдствата си въ борбата. За тѣхъ нѣма добри и лоши, нравственни и безнравственни — има цѣлесходни. Ако правителствата иматъ надъ себе си и надъ дѣйствията си винаги дебливий надзоръ на общественното мнѣние, опозициитѣ иматъ развързани рѫцѣтѣ си, за тѣхъ не сѫществува юздата на отговорностьта. Една опозиция никога не губи отъ една революция; даже и отъ найпагубната за страната, защото нѣма какво да изгуби. Напротивъ, тя печели. Въ данний случай Народната Либерална партия имаше само шансове за себе-си. А тя нѣмá нужда даже да подготвя духоветѣ: Народната партия бѣше ѝ чудесно улеснила задачата съ ланската си съединистическа агитация. Прочее, революцията стана моментално, съ водевилна лекость. Една рота отъ милицията извика прѣдъ южната порта на конака: „Да живѣй съединението!“ и тя се отвори съ двѣтѣ си крила, като по магия, както въ прикаскитѣ на „Хилядо и Една Нощь“ прави чудеса думата: *Сезамъ.*

„И въ сѫщий день цѣлий български народъ въ южна и сѣверна България, се откликна съ въсторгъ и се притече на помощь.“

Генералъ Николаевъ и Зелената Книга за прѣврата: „Че септемврийския прѣвратъ бѣ пронунциаменто, за неопровержимо доказателство служатъ думитѣ на самия майоръ Николаевъ въ руското въ Пловдивъ генерално консулство въ деня на 6 септември. „Господа, казалъ Николаевъ, не мислете, че станалото днесъ извършиха казионнитѣ Странски, Беневъ и др. Тѣ не знаяха всичко и не трѣбваше да знаятъ. Ние, военнитѣ, изключително ние съборихме правителството. Азъ нѣмаше да прѣдприема подобенъ рискъ, прибавилъ Николаевъ, ако нѣмахъ личното заручателство на княза... „Ако това не е достатъчно да убѣди, че войската е извършила септемврийския прѣвратъ, ето що гласятъ и официалнитѣ документи, напечатани въ зелената книга. Въ телеграмата си до българския князъ отъ 6 септември, майоръ Николаевъ му съобщава, че войската го е прогласила за свой князъ, а и министръ Цановъ съобщава Каравелову въ Търново,

че прогласяването е станало отъ войската, командувана отъ майоръ Николаева. Всички други малки инциденти прочее въ тоя день, като дохождането на нѣколко конарци и нѣколко ученици отъ Садово, сж били устроени просто за декорация съ очевидната цѣль да се даде на пронунциаментото характеръ на народно движение, на народна ужъ революция. Колкото се касае до въпроса, чий е 6 септемврий и кой е извършилъ пронунциаментото, то сега вече не е тайна за никого, че това пронунциаменто е намислено и скроено отъ самиятъ князъ, който само съ такъвъ сюрпризъ можеше да излѣзе изъ едно безисходно политическо положение, което заплашваше да го събори."

Изъ книгата „Източна Румелия и съединението на г. Драндаръ". — (Вижъ сп. „Мисъль" кн. VIII, стр. 565—566).—„Прѣзъ всичкото врѣме князъ Алѣксандръ нито за минута не изпущаше прѣдъ видъ Румелия. Знае се, че той поддържаше в. „Борба," който водѣше дѣятелна пропаганда за съединението, и че при една обиколка изъ Румелия, която върши майоръ Паница и организира революционни комитети, той се придружаваше отъ единъ близъкъ приятель на князъ Александра — г. Головинъ. Най-послѣ, прѣзъ м. априлъ 1885 г. Д-ръ Странски бѣ увѣдомилъ г. Цанкова за приготовленията, които ставаха за свалянето на управителя и за обявяване съединението. Странски прибавяше, че князъ Александръ е обѣщалъ да съдѣйствува на дѣлото съ войската си и приемаше титула князъ на Сѣверна България.

„Всички тия факти и признания показватъ до очевидность дѣятелното участие на князъ Александра въ румелийската революция. На 6 септ. той получи извѣстие за нея и веднага отговори на приврѣм. правителство, че приема съединението. А на 20 авг. сжщата година, т. е. 15 дни по-рано на връщане отъ Пилзенъ, гдѣто бѣ отишелъ да присжтствува на голѣмитѣ маневри на австрийската армия, той бѣ посѣтилъ Гирса въ Францесбадъ, и му бѣ далъ честна дума, че ще попрѣчи и спре революционнитѣ кроежи въ Румелия. Значи, вѣроломството на княза бѣ флагрантно, гнѣвътъ на Царя напълно заслуженъ . . .

„Днесъ всѣкой признава, че всички нещастия, които сполѣтяха България, водятъ началото си именно отъ 1885 г."

Д. Ризовъ, единъ отъ дѣйцитѣ по прѣврата, въ сп. „Мисъль," V г. въ ст. „Князъ Батембергъ и съединението" изповѣдва, че македонскитѣ дѣйци, които взели участие въ прѣврата, имали хубави цѣли, но се измамили. Той най-положително свидѣтелствува за участието на князъ Батемберга въ самия заговоръ по съединението. Той се ангажиралъ въ Шуменъ прѣдъ Ризова и Муткурова „съ рискъ на прѣстола си и живота, че прѣгръща святото дѣло . . . ."

Петдесетъ и петь народни прѣдставители *) отъ 1886 год. (извънредна сесия), въ едно изложение, казватъ:

„Неспокойни умове у насъ ускориха за жителитѣ отвждъ Балкана минутата да прогласятъ съединението на тая страна съ Сѣверна България.

„Българитѣ въ Тракия непрѣстанно се приготовляваха за събитието отъ 6 септемврий. Тѣ се приготовляваха за него още отъ часътъ когато европейскиятъ ареопагъ, въ Берлинъ, по специалното настояване на Англия, и противъ всѣка правда, рѣши распокжсването на Санъ-Стефанска България, това свято сътворение на благословеното русско оржжие.

„Знайно е съ какъвъ езтусиязмъ Тракийцитѣ посрѣщнаха младия господарь на България като общъ господарь на двѣтѣ страни на Балканътъ и съ каква готовность това население се турна на расположението на българския князь, за да се обезпечи бждущето на общото отечество; но, за жалость, подбудителитѣ на 6-й септемврий, всецѣло обзети отъ мисъльта че можаха да минатъ за герои, забравиха или не умѣха да сж политици при захващанието на едно дѣло, което туряше въ игри самитѣ сждбини на цѣлъ единъ народъ, като въ сжщото врѣме то досѣгаше и купъ интереси на други. Събитията, които послѣдваха, не само потвърдиха това нѣщо, но доказаха още и това, че тия подбудители сами не сж имали всичката потрѣбна вѣра въ дѣлото, което тъй започенаха. Поради това, търпѣнието на българския народъ биде турено на тежка испитня, неговитѣ добродѣтели въобще бидоха безбожно експлоатирани за цѣльта на минутни лични тържествования.

„Когато, миналата есень, слѣдъ 6-й септемврия, биде прогласено военното положение, положение своего рода, неимуще друго срѣдство да се поддържа освѣнъ срѣдството на грубата сила, турена въ услуга на страститѣ кипѣщи у хората на една партия, съвсѣмъ упоена отъ идеята че тържествува надъ партия отъ въображаеми противници, тие послѣднитѣ се намѣриха отведнажь изложени на всѣкакъвъ родъ гонения отъ страната на първитѣ, и то по единственната причина, че, на разни титли, тѣ се наслаждаваха съ довѣрието на народа; така щото, въ сжщность, гоненията бѣха отправени срѣщу народътъ. Гоненията състояха въ интернирания, въ арестувания, въ биения, наскришно, по улицитѣ, по площадитѣ, по кжрищата, въ механитѣ, въ кафенетата, съ сабли, съ сопи, съ пржчки, съ камшици, съ шамари, съ ритания; тѣ състояха още въ заплювания, въ заплашвания съ смьрть или съ други наказания непрѣдвидени въ никой наказателенъ законъ; но тия гонения състояха по-частно въ насилвание на жилища, съ всичкитѣ ужаси, слѣдствие на тия насилвания; най-послѣ тия гонения състояха въ всичко друго нѣщо, което единъ зълъ духъ можеше да измисли, за да убие всѣко чувство на човѣшко достойнство у едно население, на което интелигентностьта не можеше се примири съ режимътъ на новъ деспотизмъ*.

*) Между тия нар. прѣдставители се срѣщатъ имената на: Др. Цанковъ, *Никола Сукнаровъ*, Марко Балабановъ, К. Помяновъ, Т. Кжржиневъ, Ф. Симидовъ, Юрданъ П. Теодоровъ и други видни лица.

ЦВѢТА.

I.

Нощь. Мѣсецътъ като златенъ сръпъ се крѣпи въ висинето. Звѣздици безъ брой го обикалятъ и тихо му приказватъ за видѣно и чуто прѣзъ хиляди години. Колко много знаятъ звѣздитѣ!... Тѣ и сега гледатъ, пазятъ двѣ луди млади.

Тамъ, до заспалитѣ върби, до згушената Славчова кжща нѣщо се мѣрка. Кой ли е? — Славчо намѣстя отмѣстената врата на плета. Въ кжши всички вече спатъ. Това Славчо знае. Сега е най-згодната минута. Но съ колко трепети се купува тя всѣка вечерь...

Славчо люби и се готви за срѣща. Навѣрно, вече го чакатъ. Всичко е намѣстено, никой нѣма да го подозрѣ.

Бързай, Славчо! Тия минути сж крилати...

И Славчо закрачи къмъ Цвѣтини.

II.

Цвѣта одавна е на плета. Сърдцето й замира. Тя слухти. Наймалкиятъ шумъ я кара да се вслушва. Но още никой нѣма! Нищо се не чува... Само оголенитѣ отъ есѣньта клонье на близката върба шумолятъ, приказватъ, пѣятъ.

Слуша Цвѣта и не ще да повѣрва: клоньетѣ й се присмиватъ и пѣятъ: „той нѣма да дойде, ти напразно чакашъ... Той нѣма да дойде."

Но ето че се зачуватъ стжпки. Попадалитѣ сухи върбови листа шумолятъ. Цвѣта напрѣга очитѣ си. Иска да пробие нощната дрезгавина. Иска й се да литне. Ихъ! Що нѣма крила... Стжпкитѣ се приближаватъ и Цвѣтенитѣ очи вече галятъ стройния станъ на младъ юнакъ. „Славчо", шепнатъ Цвѣтенитѣ уста, а сърдцето й замира.

Слѣдъ мигъ влюбенитѣ сж вече единъ до другъ. Нищо ги не дѣли. Чуватъ биенето на сърдцата си: усѣщатъ лъхането на дъха си. Гледатъ се. Шопотятъ си...

Шопотятъ и листата. Грѣятъ си и звѣздитѣ. Мѣсецътъ си сжщо плува, но очитѣ му не могатъ да се отдѣлятъ отъ плета.

III.

„Славчо нѣма да вземе Цвѣта, бърборятъ момитѣ по излацитѣ. Баща му и майка му не даватъ и да се издума за това. Мащеха й вчера ходила у тѣхъ и развалила всичко. Тя наклеветила Цвѣта нѣщо прѣдъ Славчови и тѣ сега и не искатъ да чуятъ за нея. И Славчо ще годятъ въ друго село. Той вече пристаналъ. Клета Цвѣта!... Отиде й сърдцето. Ще повѣхне. Ще посърне. Ще прокълне и дитѣ си"...

Така си говорятъ момитѣ, а излакътъ се пѣни, мжти. Котки дрънкатъ, пѣятъ.

Излакътъ е въ дола. Долътъ въ гората. Гората дрѣме. Шумолятъ дърветата, нѣщо си разправятъ. Вслушватъ се.... Чудно! Човѣшки приказватъ:

„Клета му душа, проклета; кой свадба развали!“.....

„Вижъ, дружке, подзематъ момитѣ, колко лоша жена!... Иска да даде доведеницата си на Славчовия братъ; та, гледай, попари момичето“.

— „Не грижете се, подзема нѣкоя, кой какво прави на главата му.... Тя ще се вампиряса“.

Отиватъ си момитѣ. Заглѫхва и дола, а гората заспива. Само дърветата още шумолятъ: „Цвѣта.... Цвѣта....“

Недѣля е. Слънцето одавна се е изправило надъ гората. И черкова пусна. Хората се разотиватъ, като високо, весело разговарятъ.

„Прѣдъ Славчови има кола. Кждѣ ли ще идатъ?“ пита единъ прѣгърбавенъ дѣдо.

— Ще идатъ да годяватъ Славчо, отговаря единъ червендалестъ чичо.

А колата прѣдъ Славчови вече е справена. Поливатъ прѣдъ нея вода. Старитѣ се намѣстятъ въ нея. Младитѣ ще ходатъ. Всички се прѣкръстватъ. Колата заскърцватъ. Колелата бавно се въртятъ.

Всички сѫ весели. Славчо е сѫщо веселъ. Всичко въ него е празнично: само очитѣ му сѫ влажни, би рекълъ човѣкъ, че е плакалъ..... Вѣтрецъ брули ушитѣ на всички и залива лицата имъ съ руменина. Само Славчо блѣднѣе. Нѣщо му шепне въ ухото: Цвѣта.... Цвѣта.....“

IV.

Вечернята дрезгавина вече се изгубва. Звѣздитѣ по́-ясно блѣщукатъ. Кучетата млъкнали. Селото заглъхнало. А нощьта мълкомъ настѫпва. Само у Славчови има шумъ. Тѣ туко що пристигнали отъ пѫть. Годили Славчо. Роднинитѣ имъ ги посрѣщатъ, честитятъ, честитятъ имъ. Всички се веселятъ. Донасятъ пушки. Пълнятъ ги. Ще гърмятъ: тъй всички правятъ.

Слѣдъ това пакъ всичко утихва. Гоститѣ се разотиватъ и нощьта запѣва наново тихата си пѣсень.

V.

Отдавна слънцето е изминало половината отъ пѫтя си. Лѫчитѣ му згрѣватъ згушеното, поради студа, селце и то се вече размърдва. Улицитѣ му весело се оживѣватъ. Празникъ е, та ще има и свадба. Около черковата вече сѫ се натрупали доста любопитни и нетърпеливо чакатъ свадбата.

Но ето и самата свадба. Това е Славчовата свадба. Булката е покрита съ алено було, а Славчо загърнатъ съ тежъкъ, скѫпъ кожухъ. Младоженцитѣ обииколени отъ свои и роднини, отъ гости и познати тихо, свѣнливо прѣстѫпятъ. Прѣдъ тѣхъ прѣварци размахватъ червени кърпи и лудо играятъ. По гласа на гайдата тѣ ту заситнятъ, ту подскокнатъ, ту пъкъ се кръшно завъртятъ.

Слѣдъ малко свадбата се изгуби въ замисления черковенъ дворъ и отъ тамъ прѣкрачи прага на Божия домъ за благословия.

VI.

Гайдата остана на хорището; то е до черковата и се започна игриво хоро. Гледали ли сте селско хоро? Виждали ли сте ненагледната картина на вѣчно младото хоро? . . . . Да! трѣбва да видите, трѣбва да сте играли, трѣбва да обичате тая весела игра, за да разберете дивното, милото, ненаситното въ него.

Желалъ бихъ да ви го опиша; но нѣмамъ сила. Съ думи то би излѣзло блѣдо, а и съ четка то не е живо. Не! Вие трѣбва да идете въ село, да излѣзете на хорището и тамъ само да му се полюбувате. Когато видите миловидницѣ лица на младостьта, заливани съ трепетна руменина; когато погледате стройнитѣ снаги на моми и ергени, кършени отъ звуцитѣ на гайдата; когато послѣдите неуловимия летежъ на неуморнитѣ нозѣ; когато схванете жедния погледъ на стрнитѣ и бабитѣ край хорото, които съ болки си спомнятъ лудитѣ дни на младостьта, — само тогава вие бихте разбрали, що се крие подъ тая кратка дума *хоро*.

Цвѣта играеше на поводнята.

Чудно! Колко е прѣменена... Не иска и да знае. Друга на нейно мѣсто не би излѣзла и отъ кжщи. А тя обичаше Славчо, луда бѣше за него...

Но и добрѣ си прави Цвѣта. Кому ще поврѣди? На себе си!... Да плаче, да се разкжне,... нѣма да го повърне; той се вече вѣнчава.

VII.

Хорото расте, извива се, лудува, а Цвѣта на поводнята мжжки го кърши. Най-послѣ вѣнчавката се свършва, но хорото все пакъ продължава, играе и става по̀-живо, по̀-голѣмо. Младоженцитѣ спиратъ на хорището да погледатъ, а свадбаритѣ не се маятъ и отиватъ на хорото.

Цвѣта е на поводнята. Играйки, тя търси съ погледъ младоженцитѣ, търси нѣкогашното си либе. Славчо я сжщо слѣди и погледитѣ имъ се срѣщатъ. Славчо замира подъ тозъ погледъ: съ него Цвѣта му дума: „Не ти се сърдя... Не те проклинамъ... Но мжчно ми е... Защо ме, либе, намрази?... Защо ме, либе, остави?"

Славчо не може вече да отдѣли погледа си отъ Цвѣта и чака съ свито сърдце да мине пакъ срѣщу него.

И Цвѣта пакъ минава и тя го погледва. Погледътъ ѝ е пакъ така тихъ, чуденъ. Ахъ! Славчовото сърдце се топи отъ него. Но той видѣ, че и Цвѣта блѣднѣе... Но погледътъ ѝ, погледътъ ѝ? „Тиги ме, либе, погубвашъ!... Не ти ли дадохъ сърдце си, моето чисто моминско сърдце"... ... шепнатъ Цвѣтинитѣ очи.

Славчо не е вече свой. Той гледа, но не вижда. Чудна мъгла покри хорото, покри всичко; тъмнѣе му прѣдъ очитѣ. Само Цвѣта лежи надъ мъглата. Тя пакъ зачества къмъ него. Той я гледа, тя му се усмихва; а погледътъ ѝ снизва сърдцето му, толко той е на-

поенъ съ тжга и съ сълзи. Устата й, които той тъй пламенно е цѣлувалъ, му шепнатъ:

„Прощавай, либе, прощавай!..... Защо ми е свѣта безъ тебе?“.....

Хорото се залюшка: Цвѣта водейки го, се повали. Дружкитѣ й, що бѣха до нея, чуха слабъ викъ и видѣха какъ нозѣтѣ й затрепераха и приклекнаха. Спуснаха се да я свѣстяватъ.

„Не трудете се, мили дружки!... Отровата, що взехъ е по̀силна отъ васъ; а тя ме не измами и ще изпълни поржката ми... Прощавайте“, думатъ угасналитѣ Цвѣтини уста.

Но кой така силно пори тълпата и смѣло си пробива пжть?... Славчо не иде, а лети къмъ Цвѣта. Колко поблѣднѣлъ!... Заприличалъ е на мрътвецъ. Но ето го вече при Цвѣта, тя го познава и му шепне:

„С' богомъ!... С' богомъ!“

— Либе Цвѣто, прощавай!... О, прощавай!...

Сгрѣшихъ, потъпкахъ клетва!... Но защо, либе, така направи? Защо? — я пита Славчо, а гласътъ му и камънетѣ разплаква.

„Какво друго можехъ да направя? шепне съ слабъ гласъ Цвѣта. Едно ми само оставаше, като те изгубвахъ, да умра... Не помнишъ ли? На ли ти казвахъ, че ти си всичко за менъ... Ами ти мислѣше, че това сж само думи. Ти отлиташе за менъ и азъ рѣшихъ да отлетя за всички... С' богомъ, либе! ... Да искамъ ли прошка, че съмъ те толко обичала?... „С' богомъ!“ свърши Цвѣта и като скри главата си въ обятията на Славчо, който я бѣше прѣгжрналъ, изджхна въ ржцѣтѣ му . . . . . .

. . . . . .

VIII.

Цвѣта занесоха въ кжщи и съ сълзи наредиха на смъртно лѣгло. Затжнала въ цвѣтя и варакъ, галена отъ слабия свѣтликъ на нѣколко восченици, тя приличаше на ангелъ, що спи.

Клета Цвѣта!...

На другия день, оплакана отъ цѣлото село, я погребаха.

Славчо мраченъ се прибралъ въ кжщи и се затворилъ въ стаичката си, отъ дѣто до нѣкое врѣме се чували въздишки и нездържани, горчиви сълзи. Тамъ той замръкналъ, но тамъ не осъмналъ. „Забѣгна“, казватъ. Но никой не знае на кждѣ . . . . . .

. . . . . .

Христо.

с. Стамболово, ноемврий, 1901 г.

Сафо.

ТРАГЕДИЯ ВЪ ПЕТЬ ДѢЙСТВИЯ

отъ

Грилпарцеръ.

Прѣвели отъ оригинала **Роза Ст. Попова** и **С. Поповъ.**

Дѣйствие четвърто.

Сжщитѣ декорации.

ЯВЛЕНИЕ I.

Сафо (*сама*)

Сафо.

Дали съмъ още азъ? И има ли
И друго нѣщо? Тоя миръ просторенъ
Не ще ли рухне въ тозъ ужасенъ мигъ?
Нима̀ тозъ мракъ, що ме застиля тъй,
Е нощенъ мракъ, а не гробовенъ? Казватъ,
Че ужъ отъ силно сътрѣсене
Душевно, се умирало! Уви!
Не е така!.. Какъ околъ менъ е мъртво!
Замлъкнала е радостьта дълбоко!
Заглъхнали сж вече всички звуци
На радостний животъ! Не чуе се
Ни шепотъ отъ задрѣмалитѣ листе!
А салъ като залутанъ късно пжтникъ,
Плачущиятъ ми стонъ въ нощьта се носи!
Защо и азъ катъ птичкитѣ не мога
Да спя, но дълго, дълго, непробудено,
Въ пригръдкитѣ на тоя сладъкъ сънь,
Дѣ всичко спи... и дишането даже,
И утренни лжчи не ще събудятъ
Заспалия, за нови мжки; дѣ
Неблагодарностьта... Запри! Недѣй
Да стжпвашъ на змията!

(*Съ глухъ гласъ*)

Грозенъ грѣхъ е
Самоубийството! Лъжата, кражбата

И както казватъ, тазъ отровна хидра,
Която изъ лѣгловището кално,
Стреми се тоя свѣтъ съ отровенъ дѫхъ
Да зарази! Да, грозни прѣстѫпленья!
Но азъ едно познавамъ, прѣдъ което
Изглеждатъ тѣ катъ лилията бѣли:
Неблагодарность се нарича то!
И тя сама съдържа всичко туй,
Що всички отдѣлно иматъ! лъже,
Краде, клѣтвопрѣстѫпничи, измамва,
Прѣдателствува, дебне и убива!...
Неблагодарность!... О, неблагодарность!
Неблагодарность!

Богове пазете,
Пазете ме отъ менъ! Видѣнья мрачни
Надигатъ въ душа ми и разклащатъ
Прѣградата на своята тъмница!
Азъ отъ сѫдбата си измолихъ него!
Да го поставя искахъ надъ живота;
Надъ всички смъртни искахъ да го вдигна
И понеса на славата съ крильетѣ
На бѫдѫщето въ далечината
Безсмъртна! Всичко туй, що притежавамъ,
Що имамъ, моя даръ и пѣсни, щѣхъ азъ
Въ вѣнецъ да го увия за чело му.
И мила дума искахъ салъ въ награда!
А той!... О, сѫществувате ли още
Вий силни богове небесни? Да,
Вий сѫществувате, и мисъльта
Що озарена тъй напира въ мене
Ми я внушихте вий! Дай по-скоро
Да те пригърна, пратенице божя,
Да вникна въвъ рѣчьта ти долетѣла!
Въвъ Хиосъ — шепне ми да пратя азъ
Мелита! Въ Хиосъ, тамъ отдвоена
Тя отъ измѣнника, въ огради нови,
Измамно ѝ сърдце, съ любовна мѫка,
Прѣстѫпностьта любовна некъ изплаща!
Да бѫде тъй! Рамнесъ! Рамнесъ!... Да, тъй!
Безсмъртни богове, благодаря ви
За помощьта! Да я изпълня бързамъ!

ЯВЛЕНИЕ II.

Рамнесъ, Сафо.

Рамнесъ

Какво ми повелявашъ, господарке?

Сафо

Тя моя е; какво е тя безъ мене?
И кой би оспорявалъ правото
Създателю, да може да разтуря,
Това, което самъ е той създалъ?
Да я раздѣля!...Мога ли?... Горко
На мене! Щастието ѝ стои
Високо много за ржка ми слаба!
Когато и къмъ Хиосъ любовьта му
Ще я спровожда, тя, нима не ще е,
Въ изгнанието, по-щастлива
Отъ колко азъ, въвъ златния чертогъ
Неозаренъ отъ любовьта? Страданье
Зарадъ любимото е толкозъ сладко!...
А пъкъ надѣждитѣ и споменитѣ
Сж розитѣ отъ стволчето на нашта
Дѣйствителность, но само че безъ търне!
О, скрийте ме въвъ морската безкрайность
Незнайна, въ дивитѣ скали безплодни,
Дѣ облацитѣ и вълнитѣ салъ
Съсѣди да ми бждатъ! Тъй сурово
Разлжчена отъ тозъ житейски пжть!
А пъкъ изъ книгата на споменитѣ
Изтрийте тѣзъ послѣдни часове;
И само вѣрата въвъ любовьта му
Ми оставете; съ радость азъ тогава
Сждбата си ще славославямъ тамъ!
И моето уединение,
О не, не е уединение! —
Тогазъ при всѣки трънъ, що би се внизалъ
Въвъ моя кракъ, при всѣка люта болка
Или мжчение, бихъ казвала:
„О, ако знае той това!“ Или
„О, знае той! Сега за тебе мисли!
Какво не би сторилъ да те спаси!“
И благотворенъ балсамъ би се сипалъ
По лютитѣ ми рани!

Рамнесъ

Господарке,
Извика ме ти...

Сафо

О Фаонъ, Фаонъ!
Какво ти азъ сторихъ? Стоехъ си азъ
Спокойно въ цвѣтнитѣ поля на мойто
Изкуство салъ сама, съсъ златнитѣ

Кънтящи струни; радость салъ съзирахъ
Тогава въвъ живота; болкитѣ му
Тогазъ ми бѣха още непознати;
И безвъзвратно хвъркналото врѣме
Азъ не бѣлѣжехъ съ часове, ами
Съсъ цвѣтове отъ свѣжия вѣнецъ
На пѣснопѣньето. И всичко туй
Що давахъ на пѣснитѣ си, тѣ пакъ
Ми го донасяха, и вѣчна младость
Цъвтѣше околъ менъ! Но той дойде
При менъ и най-сурово сне, съ ржцѣ си,
Отъ мене златоткания воалъ,
И ме отвлече въвъ пустиня мъртва,
Безслѣдна отъ животъ! И той, що ми
Едничъкъ салъ остава за свѣтило
Въвъ тоя мраченъ свѣтъ, отскубва си
Ржката, и, уви! отива си!

Рамнесъ

О, господарке, що стоишъ така
Въ нощьта, при хладний джхъ на морский въздухъ?

Сафо

Кажи ми, Рамнесъ, знаешъ ли порокъ
По-черенъ отъ неблагодарностьта?

Рамнесъ

Азъ? — Не!

Сафо

А по-отровенъ?

Рамнесъ

Не, кълна се!

Сафо

Ами по за проклевание и по
За наказание?

Рамнесъ

Достоенъ е
За всѣка клетва.

Сафо

Тъй, нали? Нали?
Че всичкитѣ пороци други сж:
Хиени, вълци, лъвове, и тигри,
А пъкъ неблагодарностьта — змия!

Нали змия? Тъй хубава, тъй гладка,
Тъй пъстра, тъй отровна.. Ахъ!

Рамнесъ

Ела си вжтрѣ по-добрѣ ще ти е,
Грижливо е домътъ ти украсенъ,
И тамъ очаква те Фоанъ.

Сафо

Какво?
Фоанъ ли чака тамъ?

Рамнесъ

Да, господарке,
Видѣхъ го какъ замисленъ крачеше
Насамъ, натамъ; ту спираше се мълкомъ,
Ту нѣщо тихо шепнѣше на себе;
Слѣдъ туй пристжпи до прозореца
И съ блуждающъ погледъ въвъ нощьта
Той нѣщо просѣше.

Сафо

Очаква мене?
Той каза ли това, мой мили? Каза?
Очаква мень? Сафо очаква?

Рамнесъ

О не, не каза той, но азъ видѣхъ,
Че вслушанъ, нѣщо той очакваше;
А пъкъ кого той може да очаква?

Сафо

Кого? Кого? Не чака той Сафо!
Ала напраздно чака! Рамнесе!

Рамнесъ

Що, повелителко?

Сафо

Ти знаешъ ли,
Че въ Хиосъ имамъ азъ единъ приятель,
Другарь на моя татко още?

Рамнесъ

Зная.

Сафо

Я, отвържи ти ладията стара,
Която е тукъ близо въ храсталака,

Защото още тая нощь ще трѣбва
Къмъ Хиосъ да потеглишъ!

Рамнесъ

Самъ ли?

Сафо

Не.

Рамнесъ

Съ кого тогазъ?

Сафо

Що каза ти?

Рамнесъ

Съ кого
Ще ида тамъ?

Сафо

(Завежда го на другата страна)

Но прѣдпазливъ бѫди и тихо, чувашъ?
Иди въвъ стаичката ти на Мелита
И заповѣдай ѝ да дойде тукъ;
Кажи, че вика я Сафо. Но тихо,
Да те не види той.

Рамнесъ

Кой?

Сафо

Кой? — Фаонъ!
И като дойде съ тебе, *(Таинствено)*
Тогазъ, ако
Не ще съ добромъ, въ отвързаната ладья,
Безъ шумъ, насила я качи и право
За Хиосъ съ нея потегли.

Рамнесъ

А тамъ?

Сафо

Прѣдай я ти на нашиѝ старъ приятель
И нека той я пази, до като
Не я поискамъ пакъ; и строго, строго
Той некъ я пази! Тя достатъчно
Съ това ще е наказана. — Разбра ли?

Рамнесъ

Отивамъ.

Сафо

Но, не се бави.

Рамнесъ

Прощавай!
Далечъ отъ тукъ зората ще ни свари;
Отъ твоя робъ доволна ти ще бждешъ.
(*излазя*).

ЯВЛЕНИЕ III.

Сафо (*сама*)

Отиватъ! Не, недѣй! Привичката
Ни често свързва съ тѣзъ, които мразимъ....
(*Замисля се*)
Дочувамъ стжпки! Не, то бѣше вѣтъръ.
Какъ въ разбунтуванитѣ ми гжрди
Страхливо бий сърдцето! Гласове! Ахъ,
Тя иде! Какъ го слѣдва доброволно!
За туй е то, че е за сетень пжть!...
Да бѣгамъ азъ! Не искамъ да я видя!
Не ща, не мога!
(*Бърже излазя*)

ЯВЛЕНИЕ IV.

Мелита. Рамнесъ.

Мелита

Ти ми казваше
Че господарката е тукъ! — Кждѣ е?

Рамнесъ

(*Гузно гледа около себе*).

Наистина, сега я нѣма, но тя
Прѣдъ малко бѣше тукъ. Ела.

Мелита

Кждѣ?

Рамнесъ

Къмъ морский брѣгъ тогазъ ще е отишла,
Къмъ залива.

Мелита

Тамъ никога не ходи.

Рамнесъ

Но може би сега. . . .

Мелита

Защо сега?

Рамнесъ

Защо? Сега... защото... (*на себе*)
Що ме пита!
Не смѣя да я гледамъ. Що да кажа?

Мелита

Ти чуденъ си! Отвръщашъ се отъ мене!
Очитѣ ти не гледатъ въ мене право,
Да потвърдятъ това кое ми казвашъ!
Какво ти е, че тъй си плахъ? Кажи,
Нали Сафо не вика ме при себе?
Тогава ме пусни да си отида.

Рамнесъ

Стой тукъ! Не бива ти да си отивашъ!

Мелита

Защо?

Рамнесъ

Защото трѣбва съ мень да дойдешъ!

Мелита

Кждѣ?

Рамнесъ

Ей тукъ — ела до залива
Съсъ менъ, ще видишъ, тамъ...

Мелита

О, богове!
Що значи туй?

Рамнесъ

Ела, ела, момиче,
Полнощь минава, бързатъ часоветѣ. —
Да тръгваме!

Мелита

Какво си ти намислилъ?
Азъ трѣбва да отида? — Да отида
Далечъ, въ пустиня трѣбва да отида?

Рамнесъ

Мълчи дѣте! Далечъ въ пустиня ли?
Че кой ти каза туй? Зеръ Хиосъ е
Далечъ тъй?

Мелита

Въвъ Хиосъ? — Никога!

Рамнесъ

Ти трѣбва да отидешъ — волята
На нашьта господарка е такава.

Мелита

Сафо ли каза ти? Тогазъ, при нея
При нея азъ отивамъ!

Рамнесъ

Не, не може!

Мелита

Въвъ нейнитѣ крака ще падна азъ,
Ще ме изслуша тя, и некъ ме сжди!

Рамнесъ

Не смѣй нито да се помѣстишъ!

Мелита

Що?
Нима ти можешъ, Рамнесъ?

Рамнесъ

Друго-яче
Не мога да постжпя! Повѣлено
Ми е така, и трѣбва да го сторя!

Мелита

Смили се ти!

Рамнесъ

Какво ще ти помогне
И сълзи ако бликнатъ въвъ очи ми,
Когато е потрѣбно туй да стане?
За туй, върви прѣдъ мене!

Мелита

Ето на,
Прѣдъ тебъ съмъ на колѣне! О, смили се!
Зеръ нѣма тука никой менъ да чуе
И ме спаси!

Рамнесъ

Напразно ще разбудишъ
Домътъ! Върви, върви!

Мелита

О, никога!
Зеръ нѣма кой надъ менъ да се смили!

ЯВЛЕНИЕ V.

Прѣдишнитѣ. Фаонъ.

Фоанъ

Гласътъ това е на Мелита! Ахъ,
Злодѣй! Ржка посмѣялъ си да вдигнешъ!
(*Рамнесъ отпуща Мелита*)
Прѣдчувствието ми не ме излъга,
Когато зърнахъ те съсъ вълчи погледъ,
Лукавъ да се прокрадвашъ къмто нея:
Но ти не се надѣйше, звѣръ жестоки,
Че пастирътъ е буденъ и че тебе
Грози те гибель!

Рамнесъ

Азъ заповѣдьта
На мойта господарка изпълнявамъ.

Фаонъ

Какво? Сафо? Зеръ тя ти заповѣда?
Сафо, Сафо! Сега те опознахъ!
За жалость късно само! Късно ли?
Не! — Има още врѣме да разкъсамъ
Азъ нашитѣ връзки! Ахъ, бързъ изпълнителю
На чужда злоба, я кажи защо?....
Мелита, ти си блѣдна и треперишъ?

Мелита

Сега ми е добрѣ!

Фаонъ

На боговетѣ
Благодари се, робе, дѣто ти
Ни съ камъче не драсна нейния кракъ!
Заклевамъ се, за всѣка нейна сълза,
Ще ми платѣше съ по една прѣдсмъртна
Въздишка! — Ти изморена изглеждашъ,

Мелита? Облегни се салъ на мене,
И по добра опора не търси!
Поглежъ, злодѣй! поглежъ, това създанье
Невинно, тоя отблѣскъ на небето,
Ти щѣше да убиешъ!

Рамнесъ

Да убия?

Фаонъ

Какво тогазъ?

Рамнесъ

Прости, но туй що искахъ
Да сторя не можахъ, та остави ме.

Фаонъ (*Отпуща Мелита*)

Не пущамъ те, кълна се въ боговетѣ!
Желая да узная до кждѣ
Отива вашьта злоба! Хж, кажи,
Що искаше да сторишъ?

Рамнесъ

Трѣбваше
Да отпжтува тя!

Фаонъ

Кждѣ?

Рамнесъ

То е
На господарката ми тайна.

Фаонъ

Ти
Не ще ли кажешъ?

Рамнесъ

Тя я тукъ заключи,
А пъкъ на нейний робъ гжрдитѣ здраво
Ще я запазятъ!

Фаонъ

Некъ тогазъ разбнемъ
Желѣзната врата! Благодаря ти,
Сафо, сама ми давашъ противъ себе
Оржжьето. (*Изважда ножъ*)

Не скривай по-дълго!
Ти виждашъ, че готовъ съмъ тая тайна,
Тъй дълбоко, скрита да раскрия! Казвай!

Мелита

О, съжали се, — въ Хиосъ ме изпращатъ.

Фаонъ

Въ Хиосъ ли?

Мелита

Живѣе тамъ единъ
Приятель на Сафо, Мелита, който
Ще пазѣше.

Фаонъ

А прѣзъ морето.... какъ?....

Мелита

Въвъ залива се тамъ намира лодка.

Фаонъ

Така?

Мелита

Тъй каза той, нали тъй, отче?

Рамнесъ

Баща не ме наричай ти, която
Така измами свойта господарка!

Фаонъ

Тамъ лодка?

Мелита

Но какво сторихъ, че ти
Ме хулишъ тъй? Нали той пита!

Фаонъ

Тамъ лодка! Е добрѣ, да бжде тъй!
За вашьта милость ви благодаря
О, богове!... Салъ късно азъ разбрахъ
Рѣчьта ви вѣрна! Тя ще бжде, тя!
И друга никоя въвъ тоя миръ!
Че половината ѝ нося тука
Въ гърдитѣ си и бие въвъ сърдцето ми
Най мощно тя! Сами вий моя пжть

Посочвате! Азъ искамъ да го слѣдвамъ!
Мелита, да, въвъ Хиосъ ще отидешъ!
Но, не сама! — Съ менъ въ моитѣ ржцѣ.

Мелита

Съ него?

Фаонъ

Напусни страната дива,
Въ която злобата, умразата,
Съ Медузиния образъ въвъ твоя пжть
Се втурватъ отмъстително! Кждѣто
Противницата твоя смъртни мрѣжи
Ти слага! Лодката е тамъ! Ела.
Тукъ има воля, сила, мощь, и мога
Противъ свѣта азъ тебъ да защитя.
(Улавя я)

Мелита *(Страхлива къмъ Рамнеса)*

Рамнесъ!

Рамнесъ

Смисли се, господарю!

Фаонъ

Ти се
Смисли, що искаше да сторишъ, и
Че си въ ржцѣ ми!

Рамнесъ

Тя е на Сафо.

Фаонъ

Лъжецъ! Тя моя е! (*На Мелита*)
Ела съсъ менъ!

Рамнесъ

Живущитѣ на острова почитатъ
Сафо като царица, и единъ
Салъ викъ за помощь, — тѣ завчасъ съ оржжье
Завардватъ нейний прагъ! Единъ салъ викъ
Отъ менъ и хиляди ще станатъ тукъ!

Фаонъ

Добрѣ, че ми напомни, че почти
Забравилъ бѣхъ кждѣ се азъ намирамъ,
И при кого. — Ти съ насъ ще дойдеш!

Рамнесъ

Азъ?

Фаонъ

Да, ти, но само долу до брѣга.
Азъ не завиждамъ на Сафо зарадъ
Такивато слуги! Когато ний
Ще бждемъ въ безопасность, ти тогазъ
Ще можешъ да се върнешъ и разкажешъ
За случилото се... но стига вече,
Послѣдвай ме!

Рамнесъ

Не, никога!

Фаонъ

Азъ имамъ
Съ какво да те накарамъ да ме слушашъ!

Рамнесъ, (*Тегли се къмъ пещерата*)

Насилие!

Фаонъ

(*Прѣсича му пѫтя и изважда меча си*)

Тогазъ, върви кждѣто самъ избирашъ:
Нищожна е смъртьта на нечестивецъ,
За избавлението на една
Такава чистота!

Мелита

Ахъ, спри се, спри!

Фаонъ

Ако се повини!

Рамнесъ (*Избѣгалъ на противоположната страна*)

Горко! Горко
На старостьта, кога не се равняватъ
Съсъ волята отпадналитѣ мишци!

Фаонъ

Сега, ела, момиче!

Мелита

На кждѣ?

Фоанъ

Къмъ лодката!

Мелита

О, богове небесни!
Ще трѣбва ли?...

Фаонъ

Ела! Далечината
Спасително обятия разкрива!
Царува тамъ, отвъдѣ прѣзъ морето,
Любовь и щастие и радостьта!
Ела! Тамъ подъ разтланитѣ покривки
На липитѣ, кои засѣнятъ тихо
Домътъ ми бащинъ, се съгражда тамъ
Олтаря скъпъ на щастието наше!

(Обхваща я)

Дѣте, трѣперешъ ти? О, трѣпкай, трѣпкай
Божественна ми мила годенице!
На годеника ти ржцѣтѣ сж те
Обвили! Съ менъ ела! Не ме ли слушашъ,
Кълна се въ боговетѣ, азъ на сила
Отъ тукъ, на тѣзъ ржцѣ ще те измъкна
И ще отидеме на край свѣта!
Далече!

Мелита

О Фаонъ!

Фаонъ

Да идеме!
Трѣптятъ, усмихватъ ни се намъ звѣздитѣ!
Морето зашумоли, вѣтъръ лъхна,
И Амфитрида благославя нашьта
Любовь! (*На Рамнеса*). Прѣдъ насъ!

Рамнесъ

Но, господарю!...

Фаонъ

Тръгвай,
Че съсъ живота си ще заплатишъ!

(Излизатъ).

ЯВЛЕНИЕ VI.

Слѣдъ малко се явява Евхарисъ, по стълбата.

Евхарисъ

Рамнесъ! (*слиза*) стори ми се, че чухъ гласътъ му!
Не, нѣма никой тукъ! Излъгахъ се.
Отъ както се завърна тукъ Сафо,
Като че е обхванал зълъ духъ всичко

И е разбъркалъ цѣлиятъ ѝ домъ!
И обитателитѣ му се движатъ
Изъ него се уплашени, страхливи;
По всичкитѣ чела съмнѣние
И скръбь лежи. Мелита търся
А пъкъ лѣглото и намирамъ пусто,
И господарката сама се лута
Въ срѣдъ нощь! тукъ чухъ гласътъ на Рамнеса,
Ала и него нѣма. О, дано
Разсъмне скоро! Тссъ!

Рамнесъ (*задъ сцената*)

На помощь!

Евхарнсъ

Викатъ!

Рамнесъ (*Пó отъ близо*)

На самъ!

Евхарисъ

Ха, Рамнесъ!

Рамнесъ

Роби на Сафо!

Евхарисъ

Той вънъ отъ себе е! Що има, Рамнесъ?

ЯВЛЕНИЕ VII.

Евхарисъ. Рамнесъ (*Влазя бързо*)

Рамнесъ

Хей ставайте отъ мекитѣ лѣгла!
Приятели, елате тукъ на помощь!
Слѣдъ бѣжанцитѣ!

Евхарисъ

Я кажи, какво е?

Рамнесъ

Не питай! викай ти Сафо, слугитѣ:..

Евхарисъ

Защо?

Рамнесъ

За думи врѣме нѣма! Бързай!
Вдигни въвъ кжщи всички! Помощь!

Евхарисъ

Що значи всичко туй? (*Бърза по стжпалата*)

Рамнесъ

Не мога вече!
Измѣнници! Не дѣйте тържествува!
О, Богове, пазители въ морето!
Вий отмъстете имъ за страшний грѣхъ!
(*Приидватъ сѐ повече и повече слуги*)
Побързайте въ долината! викайте
И събудете жителитѣ всички.
На помощь! Дайте знакътъ за трѣвога!
Не питайте! Тржбете викъ за помощь!
(*Слугитѣ изтичватъ*)

ЯВЛЕНИЕ VIII.

Рамнесъ, Сафо

Сафо

Какви зловѣщи звукове пронизватъ
Утихналата нощь, и вдигатъ изъ
Пригржд китѣ на тихий сънь тукъ всичко?
Кой търси помощь? Кой е по-нещастенъ
Отъ мене тукъ?

Рамнесъ

Азъ, повелителко!

Сафо

Ти, Рамнесъ тукъ? А дѣ е тя?

Рамнесъ

Мелита?

Сафо

Е, да!

Рамнесъ

Отиде тя!

Сафо

Отишла тя,
А ти си тукъ?

Рамнесъ

Избѣга съсъ....

Сафо

Млъкни!

Рамнесъ

Избѣга съсъ Фаона

Сафо

Не!

Рамнесъ

Така е.
Той изнасили тука старостьта ми
И съ лодката приготвена за мене,
Вълнитѣ, съ плячката си, той зацѣпи.

Сафо

Ти лъжешъ!

Рамнесъ

Азъ да лъжа? И сега?

Сафо

Уви! Всесилни богове! Кждѣ е
Гърмътъ ви? Салъ за мойто ли сърдце
Създахте ви всички люти мжки?
Зеръ глухи сте и зеръ ржката ви
Мъстителка е вцѣпнена? Трѣсъкъ
Върху главата на измѣнника
Пратете! Богове, разкжсайте го,
Тъй както менъ разкъсахте! Напраздно!
Свѣткавица не цѣпи тихий въздухъ;
Вѣтрецъ въ листата сладостно румоли
Морето пъкъ, въ пригржди си безкрайни,
Люлейки, лодката на любовьта
Отнася отъ брѣга! Тукъ нѣма помощь!
Сама си помогни, Сафо!

(*Сцената се напълни съ роби и народъ съ факли*).

А тия!
Благодаря на васъ, о вѣрни ми,
Благодаря! Вий дайте ми това,
Което боговетѣ ми отказватъ!
Вдигнете се приятели мои
И отмжстете за Сафо! И ако
За васъ била съмъ скжпа нѣкога,
То докажете го сега, о да,
Сега го докажете!

(*Между гражданитѣ*)

Ти . . . . . ,
Ти често ми се кле! И ти, Первпандре

Ти спомняшъ ли си пѣсеньта? Ферескъ,
Ликсасъ и ти Ксенархосъ, всички ми,
Другари! Бързайте къмто брѣгътъ!
Въоржжете се! Спуснете се
Катъ вихрогонци слѣдъ измѣнника!
И спомняйте си, че съсъ мжка чакамъ
Завръщанието ви! И всѣки мигъ,
Дордѣто ви не видя, въвъ гжрди ми
По хиляди кинжала ще забива!
И кой го доведе, кой туй желанье
Мое изпълни, азъ очитѣ си
Да впия въ неговитѣ и го питамъ:
Какво ти азъ сторихъ (*съсъ сълзи*)
Та ме убивашъ? . . . .
Не! а салъ отмъщение и гнѣвъ!
Кой върне ги той всичкото ми злато
Ще има! Припкайте! На вѣтъра
Съ крилата тичайте!

Единъ гражданинъ

Безъ него ний
Не ще се върнемъ тукъ!

Сафо

Благодаря ви!
(*На отиващитѣ*)
Живота си въ ржцѣтѣ ви оставамъ
Желанието ми некъ окрили
Нозѣтѣ ви, а моя гневъ ржцѣтѣ ви
Да уякчи! Бързайте!
(*Гражданитѣ и робитѣ излазятъ*)
Отиватъ тѣ,
И менъ сега е по-добрѣ! О, искамъ
Да си отдъхна вече!

Евхарисъ

Ти трѣперешъ?

Рамнесъ

Сафо, Сафо! едвамъ се ти държишъ!

Евхарисъ (*задържа я*)

О Богове!

Сафо

О, оставете ме
Да си умра! Защо ме ти държишъ?
(*Завѣсата пада*).

Трети новъ дамаскинъ.

Съобщава **М. Московъ** — Търново.

Прѣди да говоря за старината на тоя ржкописъ, за прѣписвача му и за езика, ще прѣдамъ съдържанието му на кжсо:

I. Слово ради покаꙗние и кръщение. Нарабоучение. Отъ нищо любикаго Златоустаго. Въ това слово се говори за значението и необходимостьта на покаянието.

II. Нарабоучение ради елени и въскрѣние мрътвимъ. Укоряватъ се еленитѣ за безвѣрието имъ и се настоява, че има въскресение на мъртвитѣ.

III. Слово ра҃ начелство. аще кои желаетъ епископство и їерейство, негуменство или друꙗ некоꙗ власть. Това слово се почва тъй: Вьсеко начелство добро есъ и ѥ҃у угодно егда добре ѥ҃у угодно съвръшиме ꙗкоже рече писание вьсъкъ даръ съвръшенъ съвише съходитъ, си речъ аще кого ѥ҃г изберетъ того и ми да́ последуемъ без въсакое сумнение, понеже отъ ѥ҃а избранъ естъ. Каинъ убива брата си отъ завист. Слѣдъ това се говори, какъвъ трѣбва да бжде епископътъ и другитѣ духовни лица: да нѣматъ: сребролюбие, тъщеславие, а благогобенство, смирение, кротость, братолюбие, нищолюбие и на бѣрѫ утвръжденъ и поучителни. И да нее купилъ начелство, а душу свою да положитъ ради стадо х҃во. Епископътъ най-вече трѣбва да се грижи да не съгрѣши, защото Богъ нѣма да го прости. Свещеникътъ има най-голѣмо значение: той стои високо надъ хората... аще ли вънидетъ между болꙗре и болꙗрки никто нестъ почетенъ тъкмо свещеникъ... и трѣбва безъ з҃ата да раздава св. дарове. Словото има 13 листове.

IV. Нарабоучение на елена и нерасуждение между Петра и платона. Въ това слово се говори, че мждростьта не е ни у Платона, ни у Питагора, а у Петра. Л. 4.

V. Нарабоучение како подобаетъ намъ да вънимаемъ себе ѿ разбращени христиꙗне. Листове 8.

VI. Наракоучение ра҃и неисправлено наше жїтие. Говори се, че ние трѣбва да живѣемъ споредъ християнската вѣра. Л. 4.

VII. Наракоучение ради кротки и смирени и трѣпелики. Възхвалява се кротостьта, смирението и търпѣливостьта: кого помногу любитъ б҃ъ. любитъ кроткаго съмиренаго. кой можетъ да се спасетъ по скору. можетъ кротки и съмирени. Л. 10.

VIII. Наракоучение р҃а спасение. Какъ можемъ да се спасимъ? Да правимъ добро, да сме смирени, да не крадемъ, да не завиждаму, да не правимъ други нечистотии и да се стараемъ да вървимъ къмъ нравствено усъвършенствуване съ добродѣтели.

IX. Наракоучение р҃а спасение человеческое колико иматъ къ радение. Въ това слово се говори най-вече противъ клетвопрѣстжпленнето и може да се каже, насочено е главно противъ тоя порокъ: бетаро брѣме егда беше авраамъ исакъ и іаковъ беху прости и незлобиви человѣци и немаше бѣнихъ клетва, егда станаха человѣци лукави и лажовни и почаха единъ другаго да не берують, тогда изиде клетва. Л. 7.

X. Слово іоана златоуста: како да бѣнимаетъ себе ѿ мирска радость. Въ това слово се говори, да не се привързваме къмъ тоя миръ, защото е нищо прѣдъ вѣчния и да изпълняваме заповѣдитѣ божии.

XI. Слово да се неклѣнеме, индапроклинаемъ. Л. 12.

XII. Слово іоана златоустаго ѿ вере и кръщени. Въ това слово се говори за Анания, който продалъ стоката си и скрилъ часть отъ паритѣ, които трѣбвало да даде на апостолитѣ. По-нататъкъ върви поучение да не се кълнемъ, да не правимъ зло. Л. 6.

XIII. Слово іоана златоуста ради искушенна. Въ това слово се говори, че трѣбва да се радваме, кога ни постигне нѣкое изкушение. Вѣрата е най-голѣмото богатство. И бѣдность да ни постигне, да не скърбимъ. дразумеемъ како многу сїрбѣ и печаль имутъ богати на тоа свѣтъ нежели сиромаси. богати имутъ грижа како да украсутъ свои къщи, како да правятъ хубави премени и хубави гозби, кое іесте посладкое ѿ посно варибо и за тело и за душа. По-нататъкъ се прославя сиромашията, защото сиромаситѣ ще се спасатъ. Л. 4.

XIV. Слово ради злоба. Говори се, че ние не трѣбва да държимъ зло на сърдцето си: да не отвръщаме зло за зло. Оне, който прави добро за зло, ще се спаси. Л. 4.

XV. Слово ѥωана златоустаго. ради скрбъ и печалъ. Трѣбва мжжествено да прѣнасяме всички скърби и печали, които ни постигатъ. Л. 7.

XVI. Слово за мирска и духовна радость. Сравнява се свѣтската радость съ духовната: мирска радость естъ да имаме богатство и красни премени и различни ѥства и бесовски игри идиѥволски песни. Такова радость разлучаетъ душа ѿца. А благоговенство чистота телесна и душевна въздръжение. постъ смерение и молитва — ето какво е душевна радость, а къмъ такава радость води трудътъ, а злочестинитѣ каратъ човѣка да се смири и обърне къмъ Бога. Богатството не може да направи човѣка душевно радостенъ: сито сърдце не може да се моли Богу. Душевната радость приближава човѣка до Бога, а излишъкътъ и богатството го отдѣлятъ отъ небето. Л. 10.

XVII. Слово ѥωана златоуста ради гнѣвъ. Въ това слово се говори да не се гнѣвимъ, да не сме паметозлобни, а да сме кротки и да прощаваме другитѣ.

XVIII. Слово ѥωана златоуста ради црькъвъ. Не трѣбва да се грижатъ хората за кжщи и за богатства, а за черкови и за изкустни учители. Не трѣбва да се градятъ бани или винопродавници, а молебни домове за спасение. Когато нѣкой почне да прави черкова, всички трѣбва да се притичаме на помощь и, като се съгради, да я посѣщаваме. Л. 8.

XIX. Слово ѥωана златоустаго ра прочїтанїе книги. Въ това слово се говори, че трѣбва да четемъ книги, най-вече св. Писание. Вмѣсто това „котки дръжите или кучета или духанъ пиете и гнусно плюватe или гнусни речи говоритe“. Л. 7.

XX. Слово ѥωана златоуста ра законъ христиѥнски. Изброяватъ се християнскитѣ добродѣтели, които трѣбва да се пазятъ. Л. 5.

XXI. Поучение ради мрътви дане плачиме. Не трѣбва да плачимъ за мъртвитѣ, а да се молимъ за душата имъ. Ако нѣкой царь повика нѣкого отъ насъ при себе си, ще ли се сърдимъ. Смъртъ подобна есъ како некои чльвкъ егда изходитъ ѿ некоѥ гнусна къща и бръзатъ да идетъ въцрки красни полати. Тако идша егда изидетъ ѿтело ѿ некоѥ смрадна и гнусна темница изходитъ ихощетъ даидетъ при своего създателя ка, а ти плачешъ и досаждаеши бгу. Не за добрия трѣбва да плачемъ, а за злия. Л. 10.

XXII. Нравоучение ради милостиня. благ҃ос ѿче. Въ това нравоучение се прославява милостинята като най-съвършена християнска добродѣтель. Ако сме милосърдни и Богъ ще е милостивъ къмъ насъ. Л. 5.

XXIII. Нравоучение ради наше житие дасе не надѣемъ. Да се не надѣемъ на себе си за спание, а на божията милостъ, а затова трѣбва да се държимъ здраво въ истинската християнска вѣра: да сме добродѣтелни.

XXIV. Нравоучение ради зависть. Да не завиждаме на другитѣ, а да се радваме, да прославяме бога, когато постигне нѣкого добро. Трѣбва да бждемъ благодарни на своето, както сж правили старитѣ християни, които не сж имали грижа да „направатъ красни премени, даукрасатъ хубави каши, тъкмо едино попечение имахѹ како бѹ даѹгодатъ, како дшѹ своюдаспасѹтъ“. Л. 11.

XXV. Нравоучение ради бѹ неугодна. Посочва се най-угодната Богу милостиня. Како можеше милостивъ да се наречеши. гда тъкмо за себе радиши телесни потреби, на широко да гадеме нда пнеме нкрасни премини даносиме, а сиромаси гладни и жъдни, голи и боси... богати нарацаютсе тръпеливи нбг҃одарни, а не милостиви нмещедри, едни нарицаютсе сиромаси“. Най-добрата милостиня, която можемъ да сторимъ нѣкому, е да го упжтимъ въ словото божие. Слѣдъ това се изброяватъ разнитѣ видове милостиня: да се помага съ пари, съ думи, да се нагледватъ затворници и пр. като се говори за суетата на богатството и разкошеството, свършва словото съ наставление, да се грижимъ за душата си.

XXVI. Нравоучение ради нощна молитва. Ето какъ се почва това „слово“: „бъстани изди по дома своего и погледни на небо, и видѣ како есъ украшено съ разлачни звезди, и повъсуду тишина безъмлъвие. И дасе почудишъ строение бж҃ие оставн нощъ да будетъ тишина безъмлъви, нбъ такова безмлъвие прилично есъ въсякому чл҃вку да се молитъ бг҃у ради своя прегрешения. Денемъ, когато хората викатъ, тропатъ, пѣятъ, не е удобно за молитва, както за жената тъй и за мжжа. Мжжътъ и жената могатъ съ молитвитѣ си да обърнатъ кжщата на черкова, като повикатъ и чедата си да се молятъ: за свѣтски грижи хората ставатъ нощѣ, сутринъ рано, а за душата си се лѣнятъ. Л. 4.

XXVII. Наракоучение ѿ пѫтъ и въздръжание. Говори се, че постътъ и въздържанието сѫ необходими за спасението на душата. Л. 8.

XXVIII. Поучение ради високоумие и тщеславие. Поучението е насочено противъ високоумието и тщеславието, отъ които произтичатъ много злини и прѣчатъ на човѣшкото спасение. Длъжни сме да се въздържаме отъ нашитѣ желания къмъ голѣмство и слава. Много хора сѫ били богати, похвални, минали живота си съ „бесовки песни и демонски", но спечелили осѫждание. Трѣбва да работимъ не за наша похвала, а за Бога и за спасение на душата си. Л. 3.

XXIX. Слово ради въходъ цѫркви. благослови ѡ҃е. Говори се, кога е полезно да се ходи въ черкова. Не да ни водятъ хората, а да слушаме внимателно евангелието, апостола и поучението. Но не всички постѫпватъ тъй, и проповѣдникътъ говори: „Много пѫти помислихъ да не говоримъ вамъ, понеже не слушате моꙗ словеса. Но азъ есмъ ꙗко неко и сребро любецъ. никогда не можетъ да се насытатъ насребро такожде азъ никогда не имамъ насищение. да скѫжу вамъ на исправление, тогда възрадуетсе дш҃а моꙗ". По-нататъкъ се говори за значението на черковата. Похваляватъ се ония, които могатъ да укротятъ своитѣ страсти. Л. 10.

XXX. Слово ꙗоана златоустꙗ ради смерение и покорение. Смирението е начало на всѣка добродѣтель. Най-ученията, най-богатиятъ, най-силниятъ, дори могѫщиятъ, който възкръсява мъртви, нѣма ли смирение, не е истински християнинъ. За нашето вѣчно блаженство е потрѣбно това смирение.

(Краятъ въ слѣдната книжка).

Двѣ прѣхвалени республики въ древня Гърция.

„Може човѣкъ да знае нѣщо отъ гръцката литература, но не да се вдълбочава въ нея. Гърцитѣ сж една раса отвратителна и неподатлива на никакво възпитание. *Вѣрвайте въ истинностьта на думитѣ ми, когато ви казвамъ, че въ всѣка страна, кждѣто тоя народъ донесе своитѣ доктрини, покваря всичко.* (Катонъ старий, Писмо до своя синъ Marcus. Вж. Плиний, книга XXX, глава XVII).“

I. Атинската демокрация.

„Атина, казва г. *Troplong*, бѣ една демокрация непостоянна, „завистлива, метежна, всѣкога треперяща за своята независимость, „всѣкога боязлива за своитѣ права, която, като се страхувала отъ „могжществото но нѣколциина, се изгуби отъ своитѣ общи събрания; „която се хвърли въ ржцѣтѣ на лудитѣ, на шарлатанитѣ и на раз„мирницитѣ. Атинската демокрация прѣдпочете да се обезчести отъ „прѣкаленоститѣ на демагогствсто, отколкото да се прѣклони прѣдъ „единъ системъ отъ съгласие[1]).“

Г-нъ *Troplong*, единъ отъ най-ученитѣ и най-свѣдущитѣ по икономията на класическитѣ общества, не е нищо прѣувеличилъ. Тукидитъ, прѣди него, бѣ изказалъ сжщото сжждение, съ думи посхватливи и по-рѣшителни.

„Ако се кажеше просто, че атинянитѣ сж родени за да не „търпятъ спокойствието нито у себе си, нито у другитѣ хора, би „далъ едно справедливо понятие за тѣхния характеръ[2]).“

Ксенафонъ ни прѣдставя съ неколко думи принципитѣ на атинската политика:

Точката на изхождание за народното управление, такъво каквото се разбирало въ Атина, се е състоѣла, казва той, въ това, *да не се оставя спокоенъ и да се прѣслѣдва непрѣстанно всѣки човѣкъ заслуженъ, отъ страхъ да не стане той опората на една аристокрация.* Слѣдователно, единъ гражданинъ *ограниченъ, невѣжа*, съ долни възглядове е много по-достоенъ за народното довѣрие, отколкото единъ гражданинъ *честенъ, образованъ, съ благородни взглядове*, защото тоя послѣдния може да има наклоности вѣроломни[3]).

Въ сжщность, ако нѣкога е имало вѣроломство въ свѣта, това сж невѣжитѣ, които сж го практикували. Тие принасятъ въ разработка на своя егоизъмъ сжщата суетность и сжщата изобрѣтателность, която артиститѣ употрѣбяватъ да изработватъ своята репутация и талантъ.

---

[1]) Mémoires de l' Academie des sciences morales et politiques, année 1852.
[2]) Тукидидъ, книга I, глава LXX.
[3]) Ксенофонъ, Атинска Республика, глава I.

Може човѣкъ да си прѣдстави, каква война е била направена противъ всѣко едно прѣвъсходство. Рождение, богатство, талантъ всичко което отличава заслужения човѣкъ отъ тълпата, трѣбва да бжде отхвърлено. Богатитѣ сами ще плащатъ данъцитѣ, ще даватъ разноскитѣ за войната, за празднипитѣ и за жрътвоприношенията, когато налозитѣ отъ съжзнипитѣ и плячката отъ походитѣ бждатъ недостатъчни.

„До когато бѣхъ богатъ, казва атинянинътъ Хармидъ, бѣхъ „длъженъ да се покланямъ на клеветницитѣ; всѣки день имахъ нови „данъци да плащамъ, и не бѣхъ свободенъ да излазямъ отъ града „за да пжтувамъ. А сега, като съмъ бѣденъ, не съмъ вече заплаш„ванъ; азъ заплашвамъ другитѣ; мога да пжтувамъ или да оста„вамъ въ Атина, ако това ми се иска[4]."

Въ разпрата между Клеона и Агоракрита, Аристофанъ туря въ устата на едного отъ тѣхъ думитѣ: „Ще те направя да минешъ за богатъ, и ще бждешъ смазанъ отъ данъци[5]."

Сжщиятъ авторъ казва, че било достатъчно да купи нѣкой на чаршията по-дебело месо или по-скжпа риба, за да бжде подозренъ, че иска да се домогне до тиранията (т. е. да стане тиранъ).

Но ще кажа нѣкой, ако цѣлиятъ свѣтъ въ Атина бѣше окаянъ, или изглеждаше че е такъвъ, какъ да се обясни усърдието съ което атинянитѣ се явявали въ публичнитѣ събрания и въ трибунала?

Тука изпъква една отъ най-интереснитѣ черти на лѣностьта и на паразитизма атински.

Атинскиятъ гражданинъ живѣлъ на смѣтка на общественото съкровище по четири начина различни:

„Той получавалъ три обола за да присжтствува на събранието;

„Той получавалъ сжщо толкова като сждия или по-скоро „като заклетъ сждия.

„Той вземалъ участие въ жрътвитѣ, принасяни въ храмоветѣ[6]).

Той получавалъ награда за всѣко шпионство донесено про„тивъ едного и то отъ неговитѣ близки, по-горни, равни или по„долни съграждани"

Тие четири нечестни извори отъ доходъ съставяли най-чистото наслѣдство на всѣки атински гражданинъ. Ние не мислимъ, че ще бжде необходимо да посочимъ злоупотрѣблението съ тия срѣдства за сжществуване. — Но отъ гдѣ намѣрвали необходимитѣ пари? — Отъ робитѣ, едничкитѣ човѣци които изпълнявали индустриални професии, отъ неприятелитѣ, отъ съюзницитѣ или отъ неутралнитѣ, това което за Гърция бѣше всѣкога сжщото нѣщо. Въ Атина имаше 40 роби срѣщу единъ своденъ човѣкъ. Колкото се отнася до неприятелитѣ или до индиферентнитѣ, тие съставяли, ние не ще кажемъ остатъка отъ човѣцитѣ, но почти цѣлото човѣчество.

---

[4]) Ксенофонъ, Банкетъ.

[5]) Аристофанъ, Всадници.

[6]) Атинянитѣ празнували въ годината повече отъ сто празника съ изкупителни жрътви. Така именно, на три дена еднъжъ, чрѣзъ постановление и безплатно, тие си доставяли месо два пжти въ седмицата.

Имаше празнични дни въ града; това бѣше, когато неговитѣ разточителни дѣца се домогвали до длъжноститѣ на държавата. Далй е необходимо да кажемъ, че младитѣ властолюбци сж хвърляли своето наслѣдство посрѣдъ тълпата отъ избиратели, за да си го взематъ послѣ надзадъ, заедно съ лихвата отъ общественото съкровище?

Така, събранието се прѣобръщало, понѣкога, на благодарно поле. При това, общественитъ трибуналъ прѣдлагаше източници, ако не по-изобилни, поне по-чести. Никога правосждието не е имало нужда отъ уравняване или по-скоро отъ вѣзни. Продавали го на мезатъ на оня, който прѣдлагалъ повече или на послѣдния наддавачъ „Само единъ викъ има въ древностьта, казва г. Troplong, противъ лошото правосждие на атинянитѣ[7]." За жалость, работитѣ били наредени по начинъ, че съюзницитѣ не можели да се отцѣпятъ въ никакъвъ случай отъ юрисдикциата на метрополията.

Има ли злоба или наивность у Ксенофонта, когато тоя оракулъ измежду гръцкитѣ моралисти изброява прѣимуществата отъ тоя системъ? Като го слуша човѣкъ, ще каже че отъ него нѣма по-изкусенъ познавачъ по икономията и по политиката: „Най на„прѣдъ гражданитѣ си дѣлятъ сумитѣ, внасяни отъ всѣка отъ двѣтѣ „партии; подиръ това гледатъ да смажатъ своитѣ неприятели; най„послѣ, тие насилватъ чужденцитѣ, които искатъ да уравнятъ една „разпря, да платятъ мирно право и разноски за прѣбивание[8]."

И като вѣнецъ на всичко, нашиятъ авторъ прибавя: „Даноплат„цитѣ имали постоянно страхъ отъ атинскитѣ граждани, и били до„ведени до мизерия, за да не опитатъ нищо въ полза на своята не„зависимость[9]."

Щастливо правителство! „Вашата власть, казваше Периклъ на „атинянитѣ, е както една тирания, която може да се покаже неспра„ведлива, но която е опасно да се оставя да дѣйствува[10]."

И Клеонъ:

„Довѣрието и сигурностьта на демократическитѣ прави сж „лоши условия за да господарувате надъ другитѣ. Трѣбва ви да „приемете подозрителния и жестокия характеръ на тиранитѣ, за„щото владичество е една тирания, заплашвана отъ лошата воля и „отъ комплотитѣ на вашитѣ подданници[11]."

Тие съвѣти бѣха излишни; атинянитѣ нѣмаха никаква нѣжность и състрадание. Тѣ се смѣяли изъ гърло на непристойнитѣ шеги, които Аристофанъ туря въ устата на единъ Мегариецъ който продава на пазаря двѣтѣ си внучки за двѣ прасенца[12]. Никога чума или гладъ не сж били толкова жестоки, колкото е била Атина за Мегара.

---

[7]) Ксенофонъ, Атинска република.
[8]) Ксенофонъ, Ibidem.
[9]) Ксенофонъ, Ibidem.
[10]) Тукидидъ, Рѣчи върху Пелопонезската война.
[11]) Тукидидъ, Ibidem.
[12]) Аристофанъ, Ахарнитѣ.

Тие се прѣзирали сами себе толкова колкото ненавиждали другитѣ. Тѣхното най-голѣмо удоволствие е било да завлекатъ въ кальта кандидата когото искаха да турятъ на чело на републиката. Жестока и отвратителна работа прѣдставляваше подкупването гласоветѣ на гражданитѣ. Кандидатитѣ изглеждали повече привързани къмъ ролята на смѣшници нежели къмъ тая на държавни хора. Аристофанъ туря на сцената двама отъ тия кандидати: „Народе, милий народе, извиква единиятъ, давамъ ти моята туника! — Народе, милий народе, казва другиятъ, вземи моята мантия! — Народе, на́ти месо! — Народе, на̀ти вино! — Народе, когато ще искашъ да се осекнешъ, обръши си пръститѣ отъ моята коса[13])! — Не, не! обръши си ги отъ моята".

И каква каша бѣха тия славни политически събрания! „Никой „гражданинъ не можелъ да излѣзе окирлявенъ и лошо облѣченъ, „безъ да не бжде обвиненъ, като партизанинъ на олигархията[14])." Единъ день, когато Алкивиадъ произнасялъ една рѣчь, една птица която той държелъ скрита въ своята туника литнала и цѣлото събрание се завтекло да я гони[15]). Другъ день, Тимонъ се качилъ на трибуната да извѣсти, че отивалъ да отсѣче една отъ своитѣ смоковници, на която голѣмо число отъ неговитѣ съграждани се бѣха обѣсили и канялъ ония, които искали да прѣдадатъ послѣднята си въздишка подъ сжщитѣ клонове, да побързатъ".

Тие събрания не сж били друго нищо освѣнъ едни шеги, недостойни за историята, ако тие не бѣха санкционирали най-кървавитѣ, най-несправедливитѣ и най-злополучнитѣ актове. Тие съставяли една систематическа послѣдователность отъ държавни прѣврати, изобщо придружени отъ заточения, отъ проскрипции, отъ постановления, чиято абсурдность, много пжти, се равнявала на една свирѣпость нечута. Понятията за право и за криво бѣха отъ тамъ изгонени до такъва стъпень, щото „най-полезниятъ съвѣтъ имаше нужда „отъ една лъжа, за да може да се приеме[16])"

Отъ друга страна, не е имала сѣнка отъ никакъвъ законъ." „Попитанъ върху работитѣ, приети въ едно общо събрание, всѣки „отдѣленъ човѣкъ е господарь да направи за тѣхъ отговоренъ само „единъ човѣкъ, или ораторътъ, или оня който е подѣйствувалъ за одо„брението, и може да каже: *„Азъ отсжтствувахъ. Таково рѣшение не одобрявамъ."* Ако народътъ сжди своеврѣменно да унищожи трактатитѣ, намѣрва хиляди претексти да направи това което не му е угодно. Неговитѣ рѣшения иматъ ли слѣдствия печални, той се оплаква, че нѣколко часни лица всичко сж покварили чрѣзъ хитрость или чрѣзъ интрига, и, ако отъ това произлѣзе добро, това е той който го е направилъ[17])."

---

[13]) Аристофанъ, Всадници.
[14]) Теофрастъ, Характери.
[15]) Плутархъ, животътъ на Алкивиада.
[16]) Тукидидъ, книга III, глава XLIII.
[17]) Ксенофонъ, Атинска Република, глава I.

Най-милостивата мѣрка, която събранието бѣ измислило за от-
лащане съ непризнателность на гражданитѣ, които сж принесли най-
исокитѣ заслуги на своето отечество, бѣше *остракизмътъ* (буквал-
о: *рѣшение чрѣзъ кости*, защото вотирането се записваше вър-
у костни черупки). Тоя остракизмъ се състоѣше въ едно изгонва-
е отъ отечеството, чисто и просто, за десеть, години. Темистоклъ,
ристидъ, Кимонъ, Алкивиядъ бѣха осждени на остракизмъ. Трѣбва
и да припомнимъ интересния анекдотъ, който е ознаменувалъ Ари-
идовия остракизмъ? Единъ гражданинъ се отнесълъ до него сжщия,
ого е искалъ да изгонятъ, да го моли да му напише името вър-
у костената черупка.„ И какво ти е направилъ тоя Аристидъ? —
опиталъ го съ състрадание великиятъ гражданинъ. — Нищо, отгово-
илъ другия, но ми е твърдѣ дотегнало да слушамъ да го наричатъ
ристидъ справедливия.„

Остракизмътъ, като бѣ поразилъ най-знаменититѣ граждани,
ародътъ намѣрилъ, че наказанието ставаше почетно. Поискалъ да
е направи позоренъ и чрѣзъ него наказалъ единъ уличенъ ораторъ,
и име Хиперболусъ. Послѣ, като обсждилъ, че има да оскверни
но наказание ознаменувано съ велики жрътви, той зачеркналъ
трацизма отъ своя наказателенъ законъ. Но лошо се случи съ
окиона. Тоя гражданинъ съ нъравъ упоритъ, но великъ пълково-
ецъ и рѣдко честенъ човѣкъ, какъвто имало въ Гърция, като билъ
винеенъ прѣдъ събранието, отъ клеветници, видѣлъ се осжденъ на
ърть, безъ да има правото да произнесе една защитителна дума.
Каква несправедливость! извикалъ единъ приятель. — *Азъ това
аквахъ*, отговорилъ Фокионъ, тая е участьта на всички велики
же въ Атина*).

---

*) Въ слѣдната книжка слѣдва: „Спартанскиятъ комунизмъ.“

Малки очерки и разкази.

Скърбящето сърдце.

Разказъ отъ **Петръ Алтенбергъ***).

Срѣдъ ливади и градина се издига огромна желта кжща. Това е зданието на женския институтъ-монастиръ „за благороднитѣ дѣвици". Много „свети сестри" и много затаена скърбъ има въ него.

По нѣкога тукъ дохождатъ бащитѣ да навѣстяватъ своитѣ дъщери. „Да те благослови Богъ, татко..."

Въ простата музика на тѣзи думи „Да те благослови Богъ, татко..." сж скрити глжбокитѣ химни на малкитѣ сърдца. И въ думитѣ „прощавай, татко..." тѣ замиратъ като ариеджиеви звукове на арфата.

Бѣше дъжделивъ ноемврийски недѣленъ день. Азъ седѣхъ въ малко, скжтано и топло кафене, пушехъ и мечтаехъ...

Влѣзе красивъ високъ господинъ съ очарователна дѣвойка.

Това бѣше не дѣте, а ангелъ безъ крилѣ, облѣченъ въ жълто-зелена кадифена дрѣшка.

Господинътъ зае мѣсто на моята маса.

— Донесете илюстровани журнали за малката госпожица, — каза той на келнера.

— Благодаря, татко, менъ не би ми се искало журнали, — каза безкрилатий ангелъ.

Мълчание. Бащата попита: „Какво ти е?"

— Нищо, — отговори дѣвойката.

Тогава бащата каза: „А на кое се спрѣхте вие въ математиката?"

На ума си той мислеше: „Трѣбва да се поговори върху нѣкаква обща тема. Научниятъ разговоръ е отъ всичко по-умѣстенъ..."

— На процентното правило—каза ангелътъ, а какво е то? Какво значи това? Азъ нѣмамъ никакво понятие. Защо сж тѣзи процентни правила? Азъ не разбирамъ...

— Коси дълги, умъ кжсъ, — каза, усмихвайки се бащата и ласкаво провлѣче ржка по свѣтло-ясно-русата коса, блѣстяща като коприна.

— Наистина — каза тя.

Мълчание ..

Никога азъ не съмъ виждалъ такова печално личице! То потреперваше както вѣйкитѣ на шубрачката подъ тежестьта на снѣга. На душата то произвеждаше такова сжщо впечатление, както въсклицанието „О!", когато него го издаде Елеонора Рузе или пропѣе Джемма Белинчини...

---

*) Съврѣмененъ нѣмски писатель.

Бащата помисли: „Мисленната работа е най-добро отличане. И може ли това, въ всѣки случай, да поврѣди? Душата се приспива чрѣзъ пѣнието... Трѣбва да се будятъ интересите... До като тѣ, разумѣва се, не сж задрѣмали още...“

Той каза: „Процентнитѣ правила? О, това е твърдѣ интересно! Нѣкога това бѣше моята икона (по лицето му прѣмина сѣнката на минали правилно процентни радости). Да кажемъ, напримѣръ... почакай минутка... да кажемъ, че нѣкой купува кжща. Слушашъ ли?

— О, да. Нѣкой купува кжща.

— Хайде, да кажемъ, — кжшата, въ която ти се роди въ Херцъ. (Той извикваше живъ интересъ, като изкусно привеждаше въ достатъчно близки свръзки научнитѣ и семейни условия). Тя струва 20 хиляди гулдена. Колко доходъ трѣбва тя да донася, за да съставлява това 5%?

Ангелътъ каза: „Туй никой не може да знае... Татко, дѣдо Викторъ като по напрѣдъ ли дохожда у дома?“

— Не, той рѣдко идва и всѣкога сѣда въ твоята праздна стая. Хайде, слушай внимателно. 20,000 гулдени. Колко правятъ 5% отъ 20,000 гулдени? Хж де, разбира се, че толкозъ пжти по 5 гулдена, колкото пжти 100 се съдържа въ 20,000? Ами че това е твърдѣ просто, нали наистина?

О, да, — каза дѣвойката, съвършенно не разбираща, защо дѣдо Викторъ започналъ да идва рѣдко.

Бащата каза: „И така, колко доходъ трѣбва тя да донася? На 1000 гулдена! Ама че това е твърдѣ просто.“

— Да хилядо гулдени. Татко, голѣмата бѣла лампа въ стаята за ядене, пуши ли и сега всѣкой пжть, когато я запалятъ?

— Разумѣва се. Е, сега ти разбирашъ ли, какво е туй процентно правило?

— О, да. Но какъ е това, въобще, какъ паритѣ могатъ да донасятъ доходъ? Ами че тѣ не сж като крушата, паритѣ нали сж съвсѣмъ мъртви?

— Глупавичка . . . , — каза бащата и помисли: „Това, впрочемъ, е дѣло на института“.

Мълчание . . .

— Тя тихо проговори: „Менъ би ми се искало у дома, при васъ“ . . .

— Хайде, хайде . . . Ами че ти на ли си моята наслѣдница — дѣвойка? . .

Двѣ сълзи бавно попълзяха по страничкитѣ на дѣвойката. Облекчающи сълзи... Свѣтяши маргари на назрѣла тжга за родната кжща...

Послѣ тя заговори, усмихвайки се: „Татко, въ института има три малки дѣвойки. Голѣмата може да яде по три микика наведнажъ, по-малката само два, а най-малката единъ само. Ето каква диета иматъ тѣ! Не зная, да-ли ще имъ отпустнатъ повече идущата година?“ — Бащата се усмихна: „Ето виждашъ ли, какъ ви е тамъ весело“.

— Гдѣ е весело? Азъ казвамъ защото това ни е смѣшно. А пъкъ смѣшното нема́ е непрѣменно весело?

— Мой малъкъ философъ . . . , — каза бащата съ щастлива и горда усмивка, четещъ въ влажния блѣсъкъ на очитѣ на малката си дъщеря, че философията и животътъ не сѫ едно и сѫщо нѣщо.

Тя ту хубавѣеше, ту блѣднѣеше, блѣднѣеше и хубавѣеше . . . Истинска борба отражаваше милото личице. На него се четѣше: „прощавай, татко — о, прощавай" . . . Какъ на драго сърдце азъ бихъ казалъ на бащата: "Та погледнете пъкъ лицето на тази мадонна! Малкото сърдце е разбито отъ тѫга!

А той би ми отговорилъ: „Господине мой, c'est la vie! Такъвъ е живота! Не на всички е възможно да седятъ така въ кафенето и праздно да мечтаятъ" . . .

Бащата каза: На кое се спрѣхте вие по история?" На ума си той мислѣше: „Трѣбва да я отвлѣка. Това е мой принципъ".

— Ние се спрѣхме на Египетъ, — каза дѣвойката.

— О, на Египетъ! — каза бащата съ такова изражение, като че тази страна е способна да увлѣче кого и да било. Струваше се, че той би се изумилъ, ако нѣкому можеше да му потрѣбва нѣщо друго, освѣнъ Египетъ.

— Тѣзи пирамиди — каза той — мумии, царьетѣ Сезострисъ, Хеопсъ . . . Слѣдъ това идатъ Ассириянитѣ, Вавилонянитѣ . . . И помисли: „Колкото повече я разпитвамъ, толкова по-добрѣ".

— Да? — проточи дѣвойката съ такова изражение, като че искаше да каже: „изчезнали народи!" . . .

— Кога ще имате урокъ по танцъ? — попита бащата и помисли: „Танцитѣ сѫ весела тема".

— Днесь . . .

— Кога?

— Ей сега, щомъ като ти си отидешъ. Отъ 7 до 8.

— О, танцитѣ сѫ полезни за здравието. Танцувай прилежно, гледай . . .

Когато господинътъ стана, тъкмѣйки се да излѣзе и любезно ми се поклони, азъ казахъ: „Извинете ме, господине — моля ви, извинете—имамъ къмъ васъ една голѣма, много голѣма молба" . . .

— Къмъ менъ?! Въ какво е работата?

— Моля ви крайно, — освободете днесь малката ваша дъщеря отъ урока по танцъ.

Той ме погледна . . . и ми стисна ржката.

— Ще го направя!

— Какъ можа ти да ме разберешъ, о непознатий? — ми казаха блѣстящитѣ очи на малкия ангелъ.

— Излѣзъ напрѣдъ, — каза бащата на дѣвойката.

И послѣ се обърна къмъ менъ: „Pardon, васъ вижда ли ви се правиленъ вашия принципъ?"

— Разумѣва се, — казахъ азъ, — когато работата се отнася за душата, сѫществува единъ единственъ принципъ: да нѣмашъ никакви цринципи!

Прѣведе **А. Гюровъ.**

Какъ Яковъ Зейденфутеръ стана вѣренъ мжжъ.

Разказъ отъ Хансъ Еверсъ.

Яковъ Зейденфутеръ отъ Зесцеленка, близо до Пршемисль, въ Галиция, бѣше красивъ мжжъ. Двадесеть и четири годишенъ, той се ожени за Розалия Пулверъ, дъщеря на единъ хлѣботърговецъ и доставчикъ на армията въ Тарноу. Разбира се, че той се сдружи съ теста си и, понеже Яковъ бѣше уменъ и интелигентенъ човѣкъ, разбираше добрѣ работата си, то тестъ му бѣше доволенъ отъ него. Но жената на Якова не бѣше доволна.

Яковъ бѣше страшенъ Донъ-Жуанъ, не оставаше ни една мома безъ да я закачи и бѣ добрѣ зацознатъ съ всички секретни кжщици, а тѣ въ Тарноу не сж малко. Ако така се отнасяше той въ града, какво по добро можаше да се очаква отъ него въ врѣме на пжтешествията му? А работата му го принуждаваше често да пжтува.

Розалия се чувствуваше отхвърлена. Тя искаше да има мжжъ само за себе си, а не да го дѣли съ всевъзможни и невъзможни личности! А при това Яковъ съвсѣмъ не се мжчеше да скрива своитѣ похождения: той не се оправдаваше, когато Розалия му натѣкваше за неговитѣ грѣхове. Той се смѣеше и вмѣсто да се поправи, все продължаваше.

Розалия употрѣби всевъзможни усилия, за да го отклони отъ този му пжть. Тя едно подиръ друго пждѣше слугинитѣ и избираше най безобразнитѣ, каквито само можеше да намѣри. Но това за Якова бѣше безразлично: напротивъ, нему пó се харесваше тая постоянна промѣна, тъй като пó голѣмо внимание той обръщаше на количеството, отколкото на качеството.

Розалия се оплака на баща си. Но той разтвори ржцѣ, повдигна раменѣ и каза:

— Тъй като Яковъ е уменъ и образованъ, добрѣ разбира работата си, то азъ не мога да се вмѣсвамъ въ съпружески разправии!

Тя се мжчеше да постигне цѣльта си чрѣзъ усилено любезничане. Надъ брачната постелка тя украси тавана съ голѣмъ розовъ платъ, по който бѣха изобразени ангелчета. Утринь-вечерь приготвяше тя любимитѣ му ѣстия, а макарони правѣше три пжти въ недѣлята. Тя се правѣше, завиваше си коситѣ, купи си парижски корсетъ най послѣдня мода „sans ventre", приготвенъ въ Лембергъ и пръскаше носовата си кърпичка съ одеколонь, купенъ въ Краковъ.

Нейнитѣ прѣлести ли бѣха причина или дѣйствително вкуснитѣ макарони, какъ и да е, но усилията ѝ се увѣнчаха съ успѣхъ. Яковъ не излазя изъ кжщи нѣкой день и Розалия въ всѣко едно отношение бѣше доволна. Но.. на петия день тя улови мжжа си на любовна срѣща съ слугинята, която бѣше извънредно безобразна.

Тя едва ли не се пукна отъ гнѣвъ, изтласка слугинята задъ вратата и се скара съ мжжа си. Но това не подѣйствува на закоренѣлия грѣшникъ. Яковъ само се засмѣ и излѣзе изъ кжщи.

Настжпи буренъ периодъ въ дома на Зайденфутерови. Всѣки день се чуваше викъ, караница, което събираше тълпи хора по улицата. Свърши се съ това, че Яковъ замина за да купи коне за полка, по този пжть въ Будапеща. Едва що Розалия чу за Будапеща, тя примрѣ, но и това не помогна. Яковъ се смѣеше и замина за Будапеща.

Като не намѣри поддръжка у баща си, Розалия се обърна за съвѣтъ къмъ равина.

— Яковъ е красивъ, — каза тя, — това е истина...

— И уменъ и образованъ мжжъ, който разбира работата си, — продължи равинътъ.

— Да! — каза Розалия, — но той е невѣренъ мжжъ.

И тя разказа всичко на равина.

— Азъ знамъ това отъ слухове, — каза равинътъ.

Послѣ той я посъвѣтва да се моли.

Ако и да не вѣрваше въ такова едно спасително срѣдство, Розалия все пакъ се опита, още по вече, че това не можеше да повредѝ на работата. Тя, сутринъ, обѣдъ и вечерь, усърдно се молѣше, да ѝ бжде Яковъ вѣренъ.

Слѣдъ нѣколко дена тя намѣри въ палтото на баща си едно Яково писмо, което я увѣри че и молитвата е безполезна. На тритѣ страници мжжъ ѝ извѣстяваше за купуването на коне, а на четвъртата страница прѣдъ очитѣ ѝ се мѣрна забѣлѣжката, че Будапеща е красивъ градъ и че вечерь, послѣ свършването на дневната си работа, той всѣкога намѣрвалъ врѣме да се позапознае съ тамошния животъ.

Какъ той „се запознава съ тамошния животъ", тя можеше да си прѣдстави! Тъй че и молитвата не помогна! Тя пожълтѣ отъ досада и отъ день на день слабѣеше, което, впрочемъ, при нейната пълнота не можеше да ѝ поврѣди.

Една вечерь, когато тя лежеше на постелката и гледаше голитѣ ангелчета, блѣстяща мисъль се мѣрна въ главата ѝ. Утриньта тя замина въ Лембергъ и вечерьта се върна съ единъ огроменъ товаръ, който внесе въ стаята, съсѣдна съ спалнята.

Яковъ, кога се връщаше отъ нѣкое пжтешествие, донасѣше подараци на жена си и въ това врѣме биваше особено любезенъ. Но този пжть Розалия едва погледна копринените платове, донесени отъ Якова и се отнесе къмъ него съ снизходително достоинство. Това се показа на Якова комично, той се засмѣ и хвърли погледъ на новата слугиня, наета прѣзъ неговото отсжтствие. Тя се отличаваше не толкова съ безобразие, колкото съ мръсота.

Още на другия день той опита щастието си и добрата Ревека не му оказа голѣмо съпротивление. Че прѣзъ това врѣме вратата

се полуотвори и енергично пакъ затвори, това не разтрѣвожи Якова.

Послѣ обѣда Яковъ поднесе още нѣколко дребулии въ подаръкъ на жена си, но и този пжть Розалия се отнесе съ снисходително равнодушие, както и къмъ вчерашния копринен платъ. Яковъ приближи до жена си и поиска да я помилва. Но Розамия яростно завика, че тя е прилична, чиста жена, а той ѝ е противенъ съ своята мръсота!

Яковъ остана като гръмнатъ. — Какъ може той да се рѣши, викаше тя—да я прѣгръща съ тѣзи ржцѣ и цълува съ тѣзи устни, съ които едва прѣди единъ часъ прѣгръщаше и цалуваше мръсната слугиня?! Прѣди да се докосне до нея, той трѣбва да се изкжпе!

— Но какво трѣбва да направя?

— Да се окжпешъ! Или и ушитѣ ти сж пълни съ нечистотии, че не можь да чуешъ.

„Тя е полуумна", — помисли Яковъ. — Гдѣ тукъ въ Торноу ще се окжпя?" Той чакаше, да види какво ще послѣдва.

Гдѣ? Тя ей сега ще му покаже! И тя заведе Якова въ стаята гдѣто имаше една вана, пълна съ вода.

Яковъ Зейденфутеръ потрепера. Но Розалия се възползува отъ надмощието, което бѣше получила надъ него.

Какъ се случи, щото той да се покорява на всичкитѣ ѝ заповѣди, и самъ той не можеше да си обясни, когато на другия день разказваше тази история на теста си. Той бѣше принуденъ да се съблече, а тъй като това у него не ставаше бърже, то Розалия сама започна да снѣма една подиръ друга принадлежноститѣ на костюма му и послѣ... бухъ въ хладната вода. Тукъ тя основателно го изтърка съ гжба и четка!

— Охъ, охъ, охъ,! — въздишаше Яковъ. — Подиръ половинъ часъ тя го освободи. Зжбъ на зжбъ не попадаше: тъй бѣше той измръзналъ.

— Тъй ще постжпвамъ съ тебе, когато направишъ и другъ пжть нѣкое безпжтство! — викаше Розалия, като затваряше вратата на стаята.

И той знаеше, че това тъй и ще бжде.

Прѣзъ годината той още еднажъ дважъ се опита да се повърне къмъ старитѣ си привички, но и двата пжти бѣше добрѣ окжпанъ.

Отъ тогава Яковъ Зейденфутеръ, най-голѣмия Донъ Жуанъ, стана най-вѣренъ съпругъ въ цѣла Галиция.

Прѣв. Н. М. Добриновъ.

Книгописъ.

I. Отзиви и оцѣнки.

Д. Христовъ. Русия и източния въпросъ. Ч. I. Отъ падането на Цариградъ до втората Екатерининска руско-турска война (1787—1791 г). София, 1905, стр. 234 — Малко внимание се обръща у насъ върху историята изобщо. Така, ние сме лишени отъ най-елементарнитѣ знания не само по миналото ни, но и по това, което е вчерашно, онзиденшно. Нашитѣ млади не знаятъ дори историята на нашето освобождение, не знаятъ историята на съединението. Колкото за източния въпросъ, който обема въ себе си българския политически, той се засѣга въ нашия печатъ само пжтьомъ, повърхностно и случайно. Отъ тукъ и повърхностьта на мирогледа у мнозина върху отношенията ни къмъ Турция, къмъ балканскитѣ народи, къмъ великитѣ държави и къмъ Русия.

Не само всѣки държавенъ мжжь, но всѣки общественъ дѣецъ, всѣки интелигентенъ българинъ би трѣбвало да отдѣли малко врѣме за изучването на нашето минало. Напраздно на негои на неговитѣ документи се гледа като на нѣщо мухлясало. Съвсѣмъ е скърбно да се чува, че сж мухлясали и тѣзи, които се ровятъ изъ него. Нашата младежъ не ще никога да схване основателно и добрѣ нито днешното положение на отечеството ни, нито неговото бждеще, ако все така игнорува историята. Нашето учителство прави злѣ, много злѣ, дѣто въ творческото си право и въ свободата, що има за прѣподаването, не разширява изучването на отечествената история.

Г-нъ Д. Христовъ справедливо забѣлѣзва, че „съ по-обективното запознаване историята на източния въпросъ, ний може да опрѣдѣлимъ и по-точно направлението на външната ни политика, ако дѣйствително тя трѣбва да служи за факторъ въ разрѣшението на труднитѣ въпроси, около които се въртятъ балканскитѣ работи и съ които сж свързани нашитѣ най-жизнени интереси“ Неговиятъ трудъ има за цѣль да посочи задачитѣ на Русия въ източния въпросъ, а наедно съ това и руско-българскитѣ отношения, отъ които въ грамадна степень зависи бждещето ни върху попрището на международния животъ. Той вѣрва, „че бждещето на България се намѣрва въ тѣсна зависимость отъ единението ѝ съ Русия.“ Безъ мощна и сигурна поддържка България би видѣла ролята си въ балканскитѣ работи почти заличена и надеждитѣ ѝ осуетени Задачитѣ на нашата политика трѣбва да сж въ придобиването на нейното, на Русия, мощно довѣрие. Лжкатушенията сж опасни.

Това основно положение е заключение отъ труда на г. Х, особно на оная негова часть, която ще бжде посветена на събитията въ България слѣдъ Берл. Договоръ. Въ тая, сега излѣзла първа

часть, г. X. ни дава въ седемь глави това съдържание: 1. Отоманската империя отъ създаването ѝ до Карловицкия миръ. 2. Произхождението и сѫщностьта на източния въпросъ въ Русия. 3. Русия и Турция до Петра Велики. 4. Източна политика на Русия при Петра Велики 5. Руско-турскитѣ отношения при Екатерина I до Елисавета Петровна (1725—1762). 6 и 7. Руско-турски отношения при Екатерина Велика.

Книгата — едно чисто и хубаво издание — се прѣпорѫча сама по себе си.

С. С. Б.

Между два свѣта (Хипация). — Исторически романъ отъ Кингсли. Прѣвелъ Ив. П. Плачковъ. София, 1905 г.

Въ нашата прѣводна литература историческиятъ романъ е твърдѣ слабо застѫпенъ; едва могатъ да се наброятъ два-три романа отъ Сенкеевича и Валтеръ Скота, обаче художествената и граматична страна и на тия прѣводи е твърдѣ съмнителна.

Естетическото и литературно значение на историческия романъ у насъ е бивало много смѫтно и криво схващано. Не е чудо напр. когато единъ нашъ четецъ дири въ историческия романъ забава прѣди всичко и да бѫде удовлетворенъ толкова по-вече, колкото съдържанието носи по-сензационенъ характеръ; малко по-високо схващане оттова е да се дава на художествения исторически романъ цѣнность, каквато се дава на историята, схващана въ най-вулгаренъ смисълъ: като сборъ отъ исторически разкази и анегдоти. Въ тоя случай историята и историч. романъ се смѣтатъ еднакви по цѣль и значение; — цѣнностьта на романа не се измѣрва споредъ неговата *художественость*, нито пъкъ цѣнностьта на историята — споредъ нейната *научность*, — едното не се смѣта като поетическо произведение, а другото като научно. А именно това главно различие опрѣдѣля всички останали. За постигане на чисто художествени цѣли, романистътъ не се придържа точно въ историческата дѣйствителность и за него е достатъчно, ако е съумѣлъ да прѣдаде *сѫществено*то било въ характера на нѣкое историческо лице, било пъкъ въ извѣстна историческа епоха. За него е важна *художествената истина*, която е твърдѣ далечъ както отъ копирането на факти, така и отъ грижата да се прѣдадатъ колкото е възможно, по-вече подробности. Историческиятъ романистъ малко се грижи за обрисуване на външната проява на историческия фактъ; той се старае да проникне въ този фактъ, да улови неговата сѫщность и нея да обрисува, — да намѣри художественъ изразъ на това, което е основна особеность на този фактъ, което опрѣдѣля всички останали негови черти. За него не е важно изложението на историческитѣ факти като такива, а — да се поставятъ тѣ въ връзка съ лични събития и да се опрѣдѣли по такъвъ начинъ характера на историческата епоха. Историческиятъ романъ ни разкрива такива страни отъ историческия животъ, поставя такива проблеми, каквито историята нѣма възможность нито да постави, нито да разгатне. За романиста историческитѣ факти имѫтъ сѫщото значение каквото и всички факти изъ съврѣмешния

му животъ, — като факти, които му даватъ материалъ за сюжети. Важното е какъ сж концепирани тѣзи факти и какъвъ художественъ изразъ сж добили.

Въ самия сюжетъ, почерпнатъ изъ историческата дѣйствителность, покрай чисто националнитѣ черти въ характеритѣ и събитията, романистътъ долавя и общечовѣшки черти; даже тѣ сж главна цѣль, понеже безъ тѣхъ романътъ не би ималъ никакво художествено значение. Далечното и съвсѣмъ чуждо за нашия психизмъ не би възбудило у насъ никакво художествено впечатлѣние; едничко историческото познание би било недостатъчно за силата на това впечатлѣние. Само чрѣзъ общечовѣшкото ние минуваме незабѣлѣзано прѣзъ далечината на вѣковетѣ, съживяваме мъртвото и живѣемъ съ това, което е все тъй старо и все тъй ново и за миналото и за сегашното, — ставаме родствени съ лица и народи, отъ които ни дѣлятъ цѣли столѣтия и хилядолѣтия.

„Между два свѣта" е художествено историческа картина изъ живота прѣзъ първата половина отъ V в. сл. Хр.. Главнитѣ събития се извършватъ въ Александрия, дѣто е било най-чувствително стълкновението между стари и нови посоки въ културния животъ, между различни национални нрави и религии. Александрия, като тогавашенъ културенъ центъръ, е прѣдставяла най-голѣма пъстрота отъ различни народи, езици и възгледи. Покрай отношенията между личности и общества се рисуватъ политически събития. животъ и отношения на народи, които сж играли видна историческа роля въ тогавашния политически и културенъ животъ. Двѣ главни исторически явления се прѣплитатъ въ романа: стълкновението между християнството и старогрѣцката философия и намѣсата на западнитѣ готи въ живота на източната римска империя, въ епохата на нейния упадъкъ и развала. Външенъ и скитнишки герм. народъ тръгналъ да дири, слѣдъ ограбването на Римъ, Аскардъ, града на готскитѣ божества; готитѣ се поддаватъ на римската развала и задълго биватъ обезсилени и поразени отъ нея. — Стариятъ гръцки мирогледъ, прѣправенъ подъ влиянието на нови учения и християнското учение, което постепенно се опрѣдѣля като черковно учение, се явяватъ като двѣ културни посоки въ тогавашния животъ. Между тия двѣ посоки, отъ които първата умира, а втората се засиля и които все пакъ си влияятъ една на друга, се намѣрватъ лица, колебающи се, — лишени било отъ фанатизмъ, било отъ твърдо вжтрѣшно убѣждение. — Изразителка на стария свѣтъ, на старата философия, постепенно измѣствана отъ новото евангелие, е Хипация, противница на християнския мирогледъ. Тя съ жаль вижда, че старитѣ богове сж побѣгнали отъ невѣжествената тълпа, ала тѣ не сж прѣстанали да общуватъ съ своитѣ избраници, между които е и тя. За нея е блѣнъ да се издигне чрѣзъ своя умственъ аристократизмъ и прѣзрѣние къмъ физическото битие въ областьта на безименото и абсолютното — На противната страна е християнската въздигаща се църква. Александрийскиятъ патриархъ Кирилъ се отличава едноврѣменно и съ прѣданость къмъ дѣлото на църквата и съ краенъ фанатизмъ и хитрина — нѣщо естествено за

горещитѣ слѣдовници на едно дѣло, което тепърва ще процъфти и срѣща въ своето развитие твърдѣ много и твърдѣ разнообразни прѣчки. Подъ Кирилово влияние църквата постъпенно възприема незуитския моралъ да се прави зло съ цѣль да се получи добро и още по-вече се отклонява въ една посока, — което води все по-далечъ отъ християнския духъ. Но отъ друга страна, — съ своята твърдость и самоувѣреность, Кирилъ спомага за удържането и закрѣпването на църквата въпрѣки ударитѣ на стария свѣтъ и римската развала. Често у множеството негови поддържници нѣма и диря отъ християнски духъ, — тѣ, въ нѣкои случаи, се явяватъ даже по-груби и по-безчовѣчни отъ самитѣ готи-езичници. — Младиятъ калугеръ Филамонъ, даровита натура съ неспокоенъ темпараментъ, не е удовлетворенъ нито отъ ограниченостьта и противорѣчията на Кирила и неговитѣ поддържници, нито пъкъ отъ студенината и аристократизма на Хипация. *Животътъ* нарушава единството на неговата душа, неговитѣ груби противорѣчия го разочароватъ и, накрай, той намѣрва пристанище въ духа на християнската религия, — въ резигнация и всеопрощение. За него въ всѣка човѣшка душа е вложенъ зародишъ отъ добро, който лесно може да се събуди, ако се постжпи както трѣба.

Изобщо взето, романътъ не е съвсѣмъ лишенъ отъ старитѣ маперн на „романописане", които често се явяватъ като изкушение за романиста, — обаче тѣ не сж прѣобладаващъ елементъ въ архитектониката и начина на обрисуване на стълкновения и развръзки въ романа. Романътъ е бѣденъ отъ страна на психологически анализи, но това не значи още, че той е лишенъ отъ психологическа истина. Тази истина е изразена по начинъ, чрѣзъ който се рисуватъ проявитѣ на душевнитѣ качества у дѣйствуващитѣ лица. И най-често историческиятъ романъ, който всѣкога е богатъ съ дѣйствие, прибѣгва до този чисто художественъ начинъ на разкриване характеритѣ. Този начинъ е богатъ съ елементи на живописъ и колкото по-вече авторътъ притежава художнически усѣтъ, толкосъ по-голѣма възможность има да прѣдаде най-тънкитѣ психологически движения въ външни прояви, уловими само отъ истинския художникъ психологъ.

Прѣводътъ е безукоренъ и може да се посочи като образецъ на умѣло и грижливо прѣвеждане, особено сега, когато нашата прѣводна литература се пълни съ бездарни и невѣжествени прѣводи и прѣводачитѣ, най-често, нѣматъ понятие за естетичната и граматична страна на нашия чистъ и хубавъ български езикъ.

Изборътъ на романа е по-вече отъ сполучливъ и изданието спретнато, а главно, което е голѣма рѣдкость у насъ, нагодено съ огледъ къмъ хигиената на окото. **Четецъ.**

Право живѣяне като изящно искуство Отъ Д-ръ Д. Хилисъ. Прѣвела отъ англійски Л. И. С-ва. Пловдивъ. 1905 г. Стр. 55. Цѣна 50 ст.

Много хубавата книжка на Д-ръ Хилисъ е единъ етюдъ върху симфонията на Чанинга, като очеркъ на идеалния животъ и характеръ. Етюдътъ състои отъ осемь кжса, прѣдшествувани отъ самата

„Моята Симфония". Госпожица Л. С-ва, на която длъжимъ прѣвода на Д-ръ Д. Хилсовата етическо-художественна книга, е изпълнила своята задача добрѣ. Прѣводътъ ѝ е сполучливъ и българскиятъ езикъ се чете леко. **В. С.**

Иовъ Титоровъ. Българитѣ въ Бессарабия. София, 1905. Стр. 332. — Книгата на г Титоровъ съдържа много цѣнни материали за българитѣ и българщината въ Бесарабия. Наистина тѣзи материали не сж изложени въ единъ наученъ редъ, нѣматъ една необходима за изучване система, липсва имъ едно подробно азбучно оглавление, за да може да се прави справка, но тѣ не губятъ съ това своята важность и значение. Авторътъ не се е домогвалъ да ни дава учена дисертация или монография; той е искалъ „да запознае българския читатель съ българската емиграция въ южната часть на Бесарабия", защото „не ще прѣувеличаваме, ако кажемъ, че българитѣ отъ освободенитѣ и неосвободени земи нѣматъ пълно прѣдставление за братята ни, които отъ едно столѣтие насамъ живѣятъ въ южната часть на Бесарабия". Авторътъ е раздѣлилъ труда си на рубрики: 1) Общи исторически бѣлѣжки за Бесарабия; 2) Кога сж се заселили българитѣ въ южната часть на Бесарабия? Тукъ се бѣлѣжи българ. население, обитаваще 67 голѣми села и два града: Болградъ и Комратъ — Българската емиграция е почнала да се заселва тукъ отъ края на 18 стол.; 3) Буджакътъ; 4) Народноститѣ въ Бесарабия, съ които се спосрѣщатъ българ. прѣселенци; 5) Основани българ села и градове. Права, привилегии, управление; 6) Отцѣпването на една часть Бесарабия и присъединението ѝ къмъ Молдавското княжество. Румжнско управление (1857—1878). Управлението на князъ Николай-Конаки-Богориди; 7) Управлението на останалитѣ подъ Русия колонии отъ париж. трактатъ (1856 г.) до освободителната война (1878 г.); 8) Нрави и обичаи. Трѣбва да е едно неправилно схващане това, дѣто авторътъ нарича *баба хакж* паритѣ, що се давали на бащата на годеника, когато всеизвѣстно е, че това сж пари, „които бащата на годеника ще трѣбва да даде на годеничнитѣ родители" (стр 254) и 9) Изчисление на бълг. население въ Бесарабия (днесъ то е около 120,000 д.), 10) Кратки бѣлѣжки за гагаузитѣ въ южната часть на Бесарабия. Тѣ сж: хасълъ гагаузи или приморски и бълг. гагаузи, послѣднитѣ се женятъ за българки и въ турско врѣме плащали харачь, Милетичъ, Ст. б. население. Споредъ Иречка, гагаузитѣ сж отъ тюркско потекло и приели християнството прѣди идването на турцитѣ на Балканския Полуостровъ; 11) Какъ българитѣ въ южната часть на Бесарабия си разпрѣдѣлятъ земитѣ за разработване. Допълнителни бѣлѣжки. Приложения: 1. Пѣсни. 2. Благословии. 3. Списъкъ на лица изъ България, учили въ бълг. гимназия. Фотографически снимки на лица, носии, паметници и една карта на южната часть на Бесарабия.

Цѣльта на автора е достигната. По неговата книга, наистина, всѣки читатель ще се запознае съ българитѣ и българщината въ южната часть на Бесарабия. **С. С. Б**

---

2. Нови книги.

Получиха се въ редакцията ни слѣднитѣ нови книги:

Юбилеенъ Сборникъ на Българ. Учит. Съюзъ по случай 10 годишн. отъ основаването му 1895—1905 г., Стр. 296, цѣна 1·80 л. София, 1905 г.

В. Т. Коначевъ. Кратъкъ опрѣдѣлитель за сладководнитѣ риби и земноводни на България. Стр. 46, цѣна 60 ст. Русе, 1905 г.

Карлъ Марксъ. Капиталътъ. Критика на полит. економия, т. I. Прѣвелъ Д. Благоевъ, стр. 122, цѣна 1 левъ, Балчикъ, 1905 г.

Z. Levillain. Хигиена за нервознитѣ хора. Кн. I. Първа безплатна премия за IX год. на „Мед. Бесѣда", стр. 78, ц. 80 ст. София. 1905 г.

Д-ръ J. Касабовъ. Моитѣ спомени отъ възраждането на България съ революционни идеи. Стр. 137, цѣна 1 л. София, 1905 г.

Д-ръ Ф. Амонъ. Златна книжка за майкитѣ. Часть II, безпл. премия на сп. „Майка и дѣте". Стр 31, цѣна 20 ст. Т.-Пазарджикъ. 1905 г.

В. Узуновъ. Вихрушки. Единна сбирка. Стр. 130. ц. 1·20 л. Видинъ. 1905.

Свещ. Гр Арнаудовъ. Живота на старитѣ християни. Прѣв. отъ руски. Стр. 52, ц. 20 ст. Севлиево, 1905 г.

Дим. Николаевъ. Отломки. Сбирка отъ стихотворения. Стр. 41, цѣна 50 ст. Свищовъ. 1905 год.

Годишникъ на Видинската Държ. М. гимназия, 1904—1905 год. Стр. 72.

Год. отчетъ на Държ. Земл. опитна станция въ Садово. Стр. 242. Пловдивъ. 1905 год.

Реферати отъ Софийската Окр. Училищна инспекция по учеб. програма за осн. училища, четени въ окол. педагогически конференции на Соф. учеб. окръжие. Стр. 136, ц. 1 левъ. София 1905 год.

Годишникъ на Българ. Природоизпитателно дружество за 190—904 год. Стр. 136. София, 1905 г.

Хр. Силяновъ. Стихове. Стр. 83, ц. 1 л. София. 1905 год.

Хр. Геневъ. Тихи нощи. Стихове отъ чуждата поезия. Стр. 32, ц. 25 ст. Пловдивъ, 1905 г.

Д. Н. Вергунъ. Нѣмецкій „Drang nach Osten" въ цифрахъ и фактахъ. Стр. 64, ц. 2 крони. Вѣна. 1905.

Външната търговия на България прѣзъ 1897—1903 г. Издава Дирек. на статистиката. София, 1905 г. Стр. 393, цѣна 5 лева.

Годишникъ на В. Търновската Дър. Дѣв. гимн. „М. Климентъ" за уч. 1904—1905 г. Стр. 48. Търново, 1905 г.

Движението на търговията на България съ чуждитѣ държави прѣзъ първото тримѣсечие отъ 1905 год. Стр. 81, ц. 1·10 л. Издава Дирек. на Статистиката. София. 1905 год.

Годишникъ на Софийския университетъ I за 1904—1905 год. Стр. 288. София, 1905 год.

Извѣстия за командировкитѣ на министерството на Нар. просвѣщение. Кн. II. Стр. 377, ц. 5 л София. 1905 г.

Годишникъ на Шуменската Дъж. „Наичова" Дѣвич. гимназия за учебната 1904—1905 год. Година VIII. Стр. 64. София. 1905 год.

Годишникъ на Разгр. Окр. мжжска гимназия „Иосифъ I" за учеб. 1904—1905 год. Година 9. Стр. 44. Разградъ, 1905 год.

Отчетъ на Слив. Държ М. гимназия за уч. 1904—1905 год. Стр. 8°, Сливенъ, 1905 год.

Јован Радонич. Западна Европа и балкански народи, према турцима у првој половини XV века, издање Матице српске бр. 11 и 12. Стр. 297, цена 3 крони. Нови Сад. 1905 г.

II. Прѣгледъ на нашия и чуждия период. печатъ.

Периодическо Списание на Българ. Книж. Д-во въ София. I.XVI.—1905 г. 3—4 свезка. 1) *Ю. Трифоновъ.* Синтакт. бѣлѣжки за съедин. на инд. дѣйств. причастие съ глаг. съмъ. 2) *Д-ръ Миленичъ.* Фонетични особености въ пом. говори въ Чепинско. 3) *Ст Петковъ.* Къмъ водоросл. флора на Рила-планини. 4) *В. Т. Коначевъ.* Прин. за изучване флората въ Б-ния. 5) *Б. Давидовъ* Бѣлѣжки върху нови рѣдки и спорни растения. 6) Вѣсти и оцѣнки. *Милс-*

тичъ, по гагаузк. етнография; *Ишир-ковъ* — по тектониката у насъ; *В Златарски* — по антропол. трудъ на Д-ръ Ватевъ. *Г Златарски* — по сенонскитѣ образования въ Балкана. *А. Тодоровъ* — за П. Ю. Тодоровата „Самодива".

—

Извѣст. Отд. р. языка и словесности имп. академіи наукъ. X. Кн. I. Спб. 1905. — 1) *В. И. Сизовъ* Миниатюри изъ кенигсбергската лѣтопись. 2) В. Н. *Перетцъ*. Къмъ историята на руск. и полск театъръ. 3) *А И Соболевский*. За мжчението на Папа Стефана. 4. *Державинъ*. Бѣлѣжка за бълг говоръ на с. Терновка, (Таврическа губерния). 5) *К. Истоминъ* За редакциитѣ на толковата минея. 6) *Г. Георгиевский*. Двѣ драми отъ Петровско врѣме. 7) *А. Соболевски* Старо-киевски говоръ. 8. *П. Драгановъ*. Югославянски книги печатани съ гръцки букви. 9) *Рѣзановъ*. Изъ истор. на р. драма. 10) *А. Кони*. Страница изъ живота на Пушкина.

—

Журналъ мин. нар. просвѣщенія — (руски), книжки 5 и 6 за юний и юлий. Въ тѣзи двѣ книжки сж печатани поважни за насъ статии: 1) *Н. Н. Виноградовъ*. П. П. Сахаровъ и неговитѣ „Рускія народныя загадки и притчи"; — *В. И. Модестовъ*. Разселение на италиян. племе по Италия; — *Г. Тельбергъ*. Нѣколко бѣлѣжки за междукняжескитѣ сеймове въ стара Русия. *Павловъ-Силвански*. Символизмътъ въ старото руско право.—*В. М. Керински*. Защо въ началото на XVII в. възникна въпросътъ за възможностьта на науката. — Въ критика и библиография се срѣщатъ статии: Д К. Петровъ Къмъ историята на романтизма. — Н. Н. Трубицинъ разгледка: Рускитѣ пѣсни за сватовщината. — С. Платоновъ разгледва книгата на Васенко: „Книга степенная царскаго родословія". — А. Васильевъ разгледва книгата на Б. А. Панченко: „Крестьянская собственность въ Византіи". Радлевъ разгл.: Собраніе сочин. В. С. Соловьева.

—

Правда, ежем. журналъ (руски), за иск., лит. и сбщ. животъ. 6 юлска кн обема, между другитѣ публиц. и беллетрестически нѣща: Л. Александровъ — Изъ миналото на период печатъ въ Германия; — И. Гурвичъ. Послѣднитѣ избори и политиката на Рузвелта. — Г. Симонсъ. Съюзи на прѣдпримачитѣ въ Съед. Щати. Шведски романъ: У мама отъ Арне Гарборгъ и др.

—

Мала Библиотека. Уредникъ Risto Кисичъ. Мостаръ, 1905. Св. 102—105. — Съдържа Новели отъ П. Одавичъ, редакторъ на сп. „Нова Искра". Въ прилогъ „Пријеглед" отъ 15.VII. г. *А. Г. Маташ* печата обширна литературна студия върху Иованъ Дучича, сърбски поетъ. Авторътъ се сили да докаже, че е много погрѣшно мнѣнието на Скерличъ, единъ отъ редакторитѣ на „Срп. Кн. Гласник", като нарича Дучича най-добъръ сръбски лирикъ. Обширниятъ анализъ на г. Маташъ го довежда до заключението, че „Дучичъ е съ голѣми прѣтенции, но съ ограниченъ талантъ.. Неговиятъ символизъмъ е много наивенъ, както и неговата естетика. Той не е най-добрия нито отъ съврѣменнитѣ лирици, да не говоримъ за старитѣ. Неговитѣ поетически срѣдства сж много малко".

—

Срп. Кн. Гласник, уредници П. Поповичъ и И. Скарличъ. Юл 1·15 и авг. (3 кн.). Г-нъ Богданъ Поповичъ печата края на своята статий: „Първата югосл. худож. изложба". *Иоситъ Регели*: Изъ югосл. книжовность и художество: 1. Иванъ Цанкаръ и 2. Словинско художество. *Миланъ Гроль* пише за Янко Веселиновичъ, недавна починалъ сръбски популяренъ беллетристъ Въ критикитѣ обрѣщатъ внимание: отъ Иов. Йовановичъ за *Македочия* отъ Бранковъ и за „Изт. въпросъ" отъ Геблеско. Редакторътъ Скерличъ разгледва книгата на съ повелети на М. М. Ускоковичъ: Под животом. Той намѣрва талантъ у автора. забѣлѣжителни способности на стилъ, силни усѣти, но го осѫжда за тъмнитѣ му символи, книжната му манирность, моминска сантименталность. Авторътъ дири фрази и ефекти. Така че, г. Ускоковичъ, който обича модерностьта, казва, г. Ск., останалъ е при старитѣ нѣща. Любопитно е подчертаването у г. Ск., че въ Сърбия не сж се намѣрили книгоиздатели за сбирката на г. Уск., както и за третата сбирка разкази на Петра Кочичъ, а е трѣбвало да се събиратъ учитель и студентъ за да ги издадатъ.

Какво става по свѣта?

I. Въ нашенско.

Отъ два мѣсеца насамъ особно нѣщо въ нашия обществен животъ не става. Нѣколко конгреса — юридически, еснафски, учителски, женски, свещеннически, най-послѣ два социалистически, общеобразователнитѣ курсове въ Варна, Плѣвенъ, София — това е културно-общественятъ ни активъ. Въ политическия свѣтъ е тихо. Князътъ отсѫтствува. Министритѣ се разхождатъ или ходятъ по агитации за 7 авг. и 14 августъ — т. е. за изборитѣ на окрѫжнитѣ и градскитѣ съвѣти. Изъ много мѣста населението се оплаква, че не му се раздавали карти, че го заплашватъ. Тѣзи заплашвания и злоупотрѣбления идатъ прѣко отъ полицейската власть. Г-нъ министрътъ на вѫтр. работи изпроводи и публикува едно окрѫжно писмо, че ще се даде пълна свобода и олеснение на избирателитѣ поне за тия избори! Между това, дори въ столицата, картитѣ за окр. избори не сѫ раздадени, и хора лични, познати, сѫ принудени да идатъ да си ги дирятъ и не могатъ да ги добиятъ. Не говоримъ за провинцията, отъ гдѣто пристигатъ крайно скърбни вѣсти за заканванията, насилията, безобразията на полицията. Отъ нѣкждѣ вече се получиха извѣстия и за кръвопролитни сблъсквания между правителствени шайки и населението. Въ Плѣвенъ има убитъ. Не е никакъ голѣмо масторство, нито голѣма популярность, ако правителството спечели и окрѫжнитѣ и градскитѣ избори. Това може да му се обѣщава прѣдварително, това може и да се казва слѣдъ изборитѣ. Правителство, което разполага съ терористически шайки прѣдъ избори, което покровителствува камитѣ, насилията и най-отвратителнитѣ безобразия... винаги печели гласоветѣ на изборитѣ...

Втори авг., день на възшествието на княза на бъл. прѣстолъ — се отпразднува при официални тържества. На послѣдньо врѣме станаха посѣщения на български търговци въ Кюстенджа, на български учители и юнаци въ Букурещъ, но едва ли тѣзи съсѣдски спохождания внесоха нѣкоя горещина между сѫществующитѣ отношения.

Отношенията съ Сърбия си оставатъ по старому. Сключенятъ съ Сърбия търговски договоръ се крие, та не знаемъ да ли можемъ поне него поздрави като едно начало на митнически съюзъ, начало на едни по-братски отношения въ областьта на икономиката. Впрочемъ, нашето правителство крие и не пропуша да се каже до сега нѣщо въ вѣстницитѣ и за другитѣ сключени вече търг. договори: съ Русия и Германия. Сега се водятъ прѣговори съ Англия и Италия. Само Австро-Унгария, най-заинтересованата държава, още пикалкави и не почва да се споразумѣва по сѫщия прѣдметъ, като все отлага. Колкото за Турция... ние сме все така злѣ, както лани прѣди

съглашението, както въ началото на тази година, слѣдъ съглашението, което се прѣдстави у насъ като нѣкое велико дѣло. Това велико дѣло особенно сега е вече просто скандално, слѣдъ обиска въ екзархията, слѣдъ арестуването на екзархийски чиновници (Начевъ, Наумовъ и други), и слѣдъ арестуването на арх. намѣстникъ въ Битоля. Покушението противъ Султана въ Илджза сѣкашъ се смѣта за нѣкое бълг. дѣло. Дирятъ виновнитѣ въ българската екзархия, въ българскитѣ митрополии, въ българскитѣ черкови... Населението въ Македония и Одринско се прѣслѣдва и изтрѣбва повече отъ всѣки другъ пжть. (Още по-скърбенъ бѣлѣгъ е самогонидбата и самоизтрѣблението на нашитѣ македонци). Бълг. търговецъ не смѣе вече да ходи въ Турско, нито даже въ Цариградъ. А нашето правителство! То пише и проважда до Високата Порта ноти, една отъ друга по-енергични.

Повторенитѣ търгове за желѣзницитѣ—Търново—Трѣвна—Борущица и Радомиръ—Кюстендилъ—Граница се свършиха. Постройката и на двѣтѣ линии остана съ нѣколко милиона по-долу върху български синдикати; първата линия—върху синдиката на Никифоровъ отъ Ловечъ, (14,644,985 лв.); втората — върху синдиката Златинъ отъ София (12,377,000 лв.). Търговетѣ бидоха потвърдени отъ министерския съвѣтъ и ще бждатъ внесени за утвърждаване въ прѣдстоящата обикновенна сесия на Н. Събрание. Колкото общественното мнѣние и печатътъ одобряватъ постройката на втората линия, толкозъ повече негодование се проявлява противъ тая на Борущица, която не е никакъ най-сгодната за да съедини прѣко Сѣверна България съ Южна прѣзъ Балкана.

II. На чужбина.

Когато пишемъ тѣзи редове, още не се знае дали мирнитѣ прѣговори въ Порсмутъ, С. А. Съединени Щати, ще доведатъ до почетенъ миръ между Русия и Япония, но това което се видѣ и разбра, то е, че цѣлиятъ свѣтъ желае този миръ, и, повидимому искренно. Русия изпроводи за тѣзи мирни прѣговори единъ отъ найдѣловнитѣ и способни политически мжже, Вите, подпомаганъ отъ баронъ Розенъ и проф. Мартенса; Япония—проводи Комура, сжщо така единъ личенъ дипломатъ, спомагани отъ Сото, вѣщъ въ международното право. Исканията на Япония формулирани въ 12 точки изглеждатъ съвсѣмъ неприемливи, тъй като тѣ отрѣзватъ всѣки стрѣмежъ на Русия къмъ Дал. Изтокъ: Японцитѣ искатъ да имъ се даде нѣщо като японски протекторатъ надъ Корея; отстжпване на желѣзницата Харбинъ—П.-Артуръ на Китай, както наемането и държането на тоя градъ и Далний; изплащане отъ 2 м. рубли за военни разноски; отстжпването на Япония Сахалинъ и всички руски военни кораби, сега находящи се въ неутрални пристаница въ далечнитѣ морета; изпразднянето на Манджурия отъ руситѣ; повръщане на Китай всички при-

вилегии, добити отъ руситѣ; допускане японцитѣ на рибна ловидба въ водитѣ надъ Владивостокъ.

Важното е, че Вите не отхвърли веднага тѣзи домогвания, а като ги съобщи на Царя, той се залови да разгледва съ противницитѣ си едно по едно тѣхнитѣ искания. Миръ̀тъ, прочее, е възможенъ. Рузвелтъ, прѣдседатель на Съед. Щати, който е инициаторътъ на мирнитѣ прѣговори, има надежда да се достигне до единъ добъръ резултатъ. Както С. Щати, така и Англия, колкото и да сж близки, приятели и съюзници на Япония, виждатъ, че тая азиатска държава се засилва много и това може да бжде въ ущърбъ на тѣхнитѣ колониални интереси. Радватъ се тѣ, че на Русия се поби престижа въ Далечния Изтокъ, но не желаятъ тѣ повече да вирва носъ и Япония.

Руско-японската война, както сега става вече безспорно, е една мирова война, съ всесвѣтско значение. Въ нея освѣнъ воюющитѣ страни сж силно заинтересувани — и С. Щати, и Англия, и Германия, и Франция—цѣлъ свѣтъ. С.-Американцитѣ работятъ вече 50 години да поставятъ въ своя икономическа зависимость Япония; Англия знае, че една катастрофа въ Далечния Изтокъ, може да ѝ разклати положението въ най-важната нейна колония—Индия; Германия се е настанила въ Кяо-чау и чака своя дѣлъ отъ разлагающия се Китай; Франция не по-малко трепере за своитѣ колонии въ Индокитай и пр. Русия отъ триста години върви къмъ Изтокъ и дири океанъ, който да не замръзва...

Войната на Русия съ Япония е война за всички. Така, че колко и да сж врагове поменатитѣ държави, тѣ нѣма да отидатъ до тамъ, щото да допустнатъ на Япония едно прѣкалено тържество. Това е важно съображение, за да се очаква поурѣзване на японскитѣ крила и едно искренно сключване миръ между воющитѣ страни.

Отъ друга страна свѣтътъ е изненаданъ въ послѣдньо врѣме съ нови групировки между държавитѣ. Германия обикаля Русия и Франция, да може съ тѣхъ, и при своя троенъ союзъ, да дигне повисоко гласа си срѣщу Англия. Тази борба има толкозъ политическо, колкото и икономическо обоснавание. Въ Германия всѣки день расте и високо се чува гласа: „дайте ни пазари." Германия въ диренето тия пазари срѣща съпротивлението на Англия. Англия трѣбва да бжде съкрушена. Но, за това се иска силенъ, много силенъ флотъ, помощь отъ единъ грамаденъ съюзъ. Англия е неуязвима въ своя островъ, неуязвима въ своитѣ колонии, освѣнъ по сухо въ Индия, гдѣто страхътъ ѝ е отъ Русия. Една причина повече за Германия да се държи добрѣ съ Русия. И както вървятъ събитията, не е чудно едно скоро сблъскване между англичани и германци, което може да се обърне на всесвѣтско... Но... отговорностьта за едно такова сблъскване е велика. Много ще помислятъ заинтересуванитѣ прѣди да се впуснатъ въ него.

А. Ка 1914 год. Дами

Малки вѣсти.

Книжовни вѣсти. — *Иванъ Вазовъ*, на когото здравето се поправи силно, вече готви да издаде нова сбирка отъ стари и нови разкази и очерки. подъ насловъ *Утровъ Банки.* — Въ в. „Миръ" (бр. 1618 отъ 3 авг. т. г.) се появи хубаво разказче подъ псевдонимъ Бѣлкинъ. То е *Ницшеанецъ.* — Отъ 1 септ. почва се изданието на ново художествено списание *Художникъ* (подъ редакцията на П. Генадиевъ). — П. Ю. Теодоровъ работи надъ новъ трудъ, свързанъ съ миналия животъ на родното му мѣсто Елена.

—

Вещественни паметници за новата ни история. Извѣстниятъ ловченски гражданинъ покойниятъ д-ръ Василъ К. Караконовски († фев. т. г.). бивши лѣкарь на Руското посолство въ Цариградъ, още прѣди една година подарилъ на общината въ родния си градъ слѣдующитѣ цѣнни за историята ни прѣдмети: 1) Перото, съ което Негово Им. Величество Александъръ II е подписалъ избирането на първия българ. князъ на конституцията; 2) Менюто, което държали въ ржцѣ Тѣхни величества въ врѣме на вечерята. на 4 май 1879 год въ Ливадии, дадена въ честь на князъ Батембергъ и българскитѣ депутации; 3) Копията отъ акта за избиране на князъ Батембергъ; 4) Пера, съ които е подписана първата бълг. конституция отъ първитѣ прѣдставители, 5) Папка, съ която е поднесенъ адресъ отъ Търновскитѣ дами до князъ Батемберга и още други цѣнни за новата българска история документи и вещи. („Нар. Права").

—

Славянски вѣсти. — На 16 юлий т. г. въ Любляна стана едно празденство въ паметъ на Прешерна когато се събирали срѣдства за негова паметникъ. Тукъ е имало гости сърби и хървати. — У австр. славяни има обичай да си издаватъ национални марки за полза на нѣкое общеполезно дѣло. Маркатa се лѣпи отдѣлно отъ пощенската Сборътъ отъ продажбата се внася за дѣлото. Сега въ Словинско се е учредила такава марка: въ полза на „Дружба на Св. Кирилъ и Методий". Авторъ на маркатa е художникъ Смерекарь.

—

Поменикъ на лични славянски мжже и писатели. — *Вацлавъ Томекъ*, чешски знаменитъ историкъ, най-заслужилъ подиръ Палацки Авторъ на „История на чехск. кралство (1843 г.), на „Историята на Прага" (1855 г.) и на „Пражк. Университетъ" (1848), — той се помина 88 годишенъ на 12 юний т. г. Бѣше и първи ректоръ на новия чешски университетъ. — *Янко Веселиновичъ*, личенъ и най-популяренъ сърбски народенъ беллетристъ. Помина се на 14 юний т. г. Селскитѣ повѣсти и разкази бѣха неговата особенность. Той се яви въ сърбската литература слѣдъ Л. Лазаровича. Нѣкои Янкови нѣща има прѣведени и на български. За него подробна студия е печ. въ Срп. Книж. Гласник отъ 1 августъ т. г. — *Григ. Крекъ*, проф. на Грацкия Унив., славистъ, помина се въ началото на мѣс. юлий.

—

П Стросмайеровъ бюстъ или маска — Познатиятъ хръватски ваятель Валдецъ е рѣшилъ да излѣе Стросмайеровата маска въ сребро. Тази маска най-достойно ще украсява така нарѣчения Штросмайеровъ салонъ, въ академ. дворецъ въ Загребъ. За да може да извърши това, той е рѣшилъ да направи нѣколко репродукции отъ маската на Штросмайера и сжщо отъ бюста му, които ще се продаватъ съ цѣль да се усили фонда на сребърното му творение. Цѣната на маската или бюста струва 50 крони. Поржчки се проваждатъ до B. Valdec. *Zagreb.* Prilaz, 23 a. Желателно е у насъ поне нѣкои дружества да си поржчатъ нѣкое отъ произведенията на Валдеца.

Год. XII. 1 октомврий 1905 г. Книжка VIII.

Българска Сбирка.

Франьо Прешернъ.

(Едно народно празднество у словенцитѣ).

Отъ С. С. Бобчевъ — София.

На 28 августъ т. г. (10 септемврий н. с.) въ бѣла Любляна, хубавата столица на Словенско, се извърши едно знаменателно тържество. Братскиятъ намъ словенски народъ,— споредъ нѣкои историци най-тѣсно свързания по еднакво произхождение и мѣстопрѣбиване съ старитѣ българи,—въздаде заслужена почитъ на най-великия си синъ, на славния си поетъ, на народния пророкъ и подвижникъ— Франьо Прешернъ. На тоя словенски гений народътъ, съ своята лепта, въздигна хубавъ паметникъ.

Деньтъ 28 авг. е билъ цѣло народно празднество. На него сж били поканени да участвуватъ и нѣкои прѣдставители отъ другитѣ славянски земи: тукъ сж били градския кметъ на Прага Д-ръ Србъ, депутатътъ Херолдъ, и знаменитиятъ чехски поетъ Врхлицки; тукъ е билъ загребскиятъ кметъ Миланъ Амрушъ и личниятъ хърватски беллетристъ—Любомиръ Бабичъ (Ксаверъ-Джалски); тукъ е билъ прѣдставителятъ на сръбската столица—Главиничъ. Случаенъ руски прѣдставитель е билъ младиятъ публицистъ и к. доцентъ при Петербургския университетъ г. Заболотский.

Обиколенъ отъ прѣдставители на славянски народи, глжбоко съчувствующи на неговото възраждане, културно и политическо прѣуспѣване, словенскиятъ народъ отправза съ справедлива гордость славата на националния си гений. Прѣзъ люблянскитѣ равнини, прѣзъ гори и джбрави разнесе се ехото на хвалебния химнъ дори до родното село на поета — Врба, прославена въ неговата дивна поезия...

Франьо Прешернъ се е родилъ въ края на м. ноемврий 1800 год. И днесъ на любопитния туристъ сочатъ въ Врба, недалечъ отъ Бледското езеро, стара селска кжща, въ която най-великиятъ словенски поетъ е варналъ първитѣ лачи на живота. Първи синъ въ челядьта, — баща му Симонъ ималъ три сина и петь дъщери—любимецъ на майка си, порасълъ, галенъ отъ всички, въ неговия характеръ винаги се е пробивала нѣжната черта на сърдцето. Начално училище той почналъ въ Рибница, довършилъ въ Любляна, гдѣто на 1813 се записалъ за ученикъ въ гимназията. Той билъ първи ученикъ и, важното е, че той рано стжпилъ на свои крака, почналъ да учи по-малкитѣ и отъ частни уроци вече можалъ не само себе си да издържа, но и да помага на другитѣ си двама братя.

На гимназиялния още чинъ Прешернъ се запознава и завързва тѣсно приятелство съ двама много заслужили въ възраждането на народа си словенци—книжовника Матей Чопъ и фолклориста —Андрѣя Смола. Слѣдъ завършването на гимназията съ блѣскаво отличие, Прешернъ отива въ Вѣна и се записва за студентъ по юридическия факултетъ въ тамошния университетъ.

И въ Вѣна Прешернъ е можалъ да се поддържа самъ, като е работилъ неуморно, писалъ, а, главно, прѣподавалъ частни уроци. Борбата съ живота още тогазъ му отворила очитѣ. Той още тукъ видѣлъ колко е необходима свободата за възраждането на единъ народъ. Въ 1828 г. Прешернъ завършва юридическото си образование, като издържа докторски изпитъ и се впуща въ тежкия животъ...

Отъ Вѣна, гдѣто студентътъ се запознава, между друго, съ чешкия писатель и народенъ дѣецъ Челаковски, съ нѣмския поетъ графъ Ауерспергъ (Анастази Гринъ), съ Копитара, Прешернъ издаде първия си поздравителенъ гласъ къмъ Словенско въ пѣсеньта си Dekletom, печатана въ 1827 г. въ Люблянския „Illirski List,“ брой втори, по словенски и въ нѣмски прѣводъ. Встжпването на Прешерна въ живота срѣща спжнки. Четири години той прави даромъ стажъ, за да добие едно магистратско мѣсто. Най-послѣ той се принуди да стане служащъ въ Целовацъ въ адвокатската кантора на Д-ръ Хробатъ, гдѣто остана повече отъ десеть години.

И нѣщо достойно за забѣлѣжване, въ това врѣме на лишения и трудности, които би отчаяли и най-рѣшителния човѣкъ, духътъ на Прешерна не отпада. Напротивъ, той се калява, уяква, добива жилавость и износливость. Тукъ въ Целовацъ той се запознава съ Станко Вразъ, съ поета Водникъ и др.

Въ това именно врѣме приятельтъ му Чопъ основа въ Любляна сп. „Краньска Чбелица". Около това списание се завърта една дружина отъ свѣтли дѣйци, съ които е билъ Прешернъ, поставили си задача да будятъ Словенско, да внесатъ въ срѣдата на народа свѣсть и съзнание, да го извикатъ на човѣшки животъ. Съ Прешерна, освѣнъ Чопъ, човѣкътъ съ деветнайсе езика, знаменитъ мислитель, сѫ били и Андрея Смола, Кастелицъ, Зупанъ.

„Чбелица" е била стожеръ, около който се е завъртѣло народно, културно, свещенно хоро. Отъ тука се е давалъ тона на борбата по цѣло Словенско. Отъ тукъ, като изъ срѣдищно огнище, сѫ изкачали искритѣ на идейното оживотворение. „Чбелица" сгрѣвала и освѣтлявала цѣла словенска срѣда.

Борбата се водѣше енергично. Врагътъ бѣше, нѣмско-маджарския елементъ, който гасеше, между друго, словенскитѣ искри. Жертвитѣ не умориха борцитѣ. Чопъ гине отъ вълнитѣ на р. Сава и извиква въ душата на Прешерна дивнитѣ онѣзи пѣсни „Vsmomin Matija Copa", които издаватъ човѣка, оплакващъ една тежка, безвъзвратна, скѫпа загуба. Още по-дълбока е била скърбьта му при загубата на Андрея Смола.

Едвамъ въ 1846 год., слѣдъ 14 годишно чакане, единъ видъ ново стажуване, Прешернъ добива мѣсто адвокатъ въ Краина. Скоро тукъ го обикнаха всички богати зарадъ честностьта,—сиромаситѣ зарадъ безкористностьта и милостинята му.

Въ 1847—1848 г. Прешернъ издава своитѣ сбирки „Поезия", отъ които нѣкои късове сѫ бивали запрѣтявани. Тѣзи поетически творения падатъ като гръмъ срѣдъ народната маса. Тѣ будили и свѣстявали. Особно е забѣлѣжителна неговата поема: „Кръстъ при Савица".

Голѣма часть отъ неговитѣ пѣсни и творения сѫ прѣведени на чужди езици.

На 9 февр. 1849 год. Франьо Прешернъ прѣдалъ Богу духъ. Но той не умрѣ за словенцитѣ. Той живѣ и живѣе и

до сега у тѣхъ чрѣзъ скѫпитѣ поетически паметници, които и днесь сѫ най-четенитѣ въ Словенско.

Не токо тъй му се дига всенароденъ паметникъ въ Бѣла Любляна. Той е писалъ не само съ кръвь отъ сърдцето си, съ енергията на нервитѣ си, но той е внесалъ цѣлото си сърдце и душа въ туй писане.

Рѣчитѣ на такива видни словенци, като прѣдседателятъ на специалната комисия патриотъ и градски началникъ *Хрибаръ*, на *Д-ръ Ив. Тавчаръ* и др. направиха оцѣнка достойна за заслугитѣ на Прешерна. Мнозина намѣрватъ, че Прешернъ може смѣло да се постави на редъ съ Пушкина, Мицкевича, Маджуранича.

Той не само задѣваше национални мотиви, но и общославянски. Отъ това гледище, той бѣше поетъ и на славянството.

Паметникътъ, поставенъ Прешерну, е дигнатъ съ срѣдства на словенския народъ. Той доказа своята глѫбочайша признателность къмъ твореца на една страдалческа поезия, но поезия, която извиква вѣра и надѣжда.

Казахме, и славянски прѣдставители сѫ се явили да изкажатъ своето глѫбоко почитание къмъ поетовата паметъ...

Ако българскиятъ книжовенъ свѣтъ не се отзова на словенския народенъ праздникъ, то не е отъ незачитане Прешерновото име... Въ всѣки случай ние изпроваждаме искрененъ привѣтъ на братята словенци по случай на откритието Прешернова паметникъ и пожелаваме щото сѣмето на Прешерна, отъ което има толковъ богата жетва, да не оскудѣва.

Дай Боже пълно национално тържество!

София, 15 септ. 1905 г.

Двѣ концепции на Вазова изъ практичната философия.

Отъ А. Теодоровъ Баланъ—София.

Философията на човѣчеството се труди отъ вѣкове, да намѣри *единъ* отговоръ на въпроситѣ; що е *добро?* що е *зло?* Двѣтѣ тия, едно друго изключващи понятия сж образували основата на разпространени въ старо и ново врѣме религии; тѣ сж били принципи въ козмоса, въ емпиричнитѣ появи на природата, и въ етичнитѣ прѣдстави на човѣка. Подъ формата на всичко благотворно доброто, като духъ, като богъ, се бори съ противното нему божество или демонъ, съсъ злото, което дѣйствува подъ разни форми пагубни. На противнитѣ сили Ормуздъ и Ариманъ у иранцитѣ отговарятъ богъ и врагъ (дяволъ) въвъ християнството.

И днесъ човѣшката дѣйность, всички проявения на сѣтивния и несѣтивенъ свѣтъ се мѣрятъ отъ становище на живота съ понятията *добро* и *зло*, — благочестие и грѣхъ, богъ и дяволъ. И спроти какъвто се чини човѣку животътъ, спроти както го схваща единъ философъ, такова опрѣдѣление добиватъ като „зло" и „добро" и неговитѣ проявения. Отъ това произлизатъ и разни *етични системи*. Което е по една система добро, свѣтло, радостно, то сжщото може по друга система да бжде зло, мрачно, тжжовно. По Канта изпълнението на дълга е върховно добро, щастие; а по Шопенхауера всѣко съзнание на дългъ е най-голѣмо зло, нещастие.

Наклóненъ къмъ една или друга отъ етичнитѣ системи, човѣкътъ разно изпитва насладата отъ доброто и горчилото отъ злото — *щастието* и *нещастието*.. Затуй е всѣкой честитъ или злочестъ по своему. Съ такова сжждение захваща Л. Толстой единъ отъ чутнитѣ си романи (Ана Каренина). Постигане на всеобщо щастие за човѣчеството и намаляване на всеобщо нещастие е етичниятъ идеалъ на съврѣменната цивилизация.

Поезията като философия, като човѣшки свѣтозоръ, се занимава най-вече съ човѣшкото щастие или нещастие, съ доброто или злото въ живота. Всѣкой поетъ въ творенията си изобразява тоя животъ подъ свое схващане на появитѣ му, въ които

въ двѣ стихотворения, „*Прѣбитото псе*“ и „*Търносливката*,“ и двѣтѣ вмѣстени въ сбирката „Звукове“ отъ 1897 г. (стр. 16—20 и 37—40), ние се срѣщаме съ такива собствени, лични схващания на поета, дѣто го наблюдаваме по̀вече конкретно като субиектъ и обиектъ, наблюдаваме го съ етичния му свѣтозоръ, зависещъ отъ поетовата природа и изложенъ на пощѣвкитѣ на разни настроения. По тия стихотворения свѣтозорътъ на Вазова, поне колкото за доброто и злото, не прѣдставя изтесано дѣло на философъ, но възприето мислене на книжовникъ. Въ двѣ раздалечени по̀ри на живота си, поставенъ прѣдъ еднакви проявения на волната дѣйность, Вазовъ различно оцѣнява етичната ѝ стойность и прави заключения за доброто и злото, които не свѣдочатъ за една слѣдовита система. Разликата въ оцѣнката му произлиза отъ това, че той изхожда не отъ съзнателната побуда на дѣйцитѣ, но отъ своето лично страдание или симпатия подъ впечатлението отъ вършеното дѣло. Така Вазовъ, безъ да е субиективистъ въ поезията си, залита къмъ чисто субиективни схващания, щомъ неуработениятъ му свѣтозоръ го прѣдаде на струитѣ на неговото случайно настроение, на тайнитѣ наклонности на неговата природа.

Отъ по̀-ранна пора, отъ 1882 г., и при настроение по̀вече перцептивно, е първата концепция на Вазова—за *злото* като *човѣшки нагонъ*; а отъ по̀-сѣтна пора, отъ 1891 година и при настроение по̀вече рефлексивно, е втората му концепция—за *доброто* като *безгрижна радость*.

Нека разгледаме тия двѣ концепции.*)

1. „*Прѣбитото псе*,“ *или дѣ е злото?*

Идеята на „Прѣбитото псе“ е човѣшката жестокость, проявението на злото, което плодѝ нещастието на земята.

До брѣга на рѣката квичѝ опрашено и окаляно псе съ прѣбита нога, изъ която струѝ черна кръвь. Буенъ рой дѣца дотърчава съ камъни възъ псето, и тъй вече осакатено. За спасение на огорчения остатъкъ на живота си отъ безпощадната

*) Въ „Периодическо списание“ на Българското книжовно дружество 1902, дѣто обнародвахъ „Прѣгледъ на поетическата творба на И. Вазовъ“, е даденъ малъкъ разборъ и на стихотворенията „Прѣбитото псе“ и „Търносливката“. Той разборъ ми послужи и за особенъ дѣлъ отъ сказката ми върху Вазова, съ които тая година обиколихъ нѣколко града въ България. Поеме моята аудитория въ тия градове състоеше най-вече отъ ученици и учители, разборътъ бѣше тъкмо изгоденъ споредъ „вея“, и затуй не го замѣнихъ нийдѣ съ другъ, както мислѣхъ. Прѣработенъ изъ го подавамъ и на всички читатели на „Българска Сбирка.“

Да, нѣмѣе мждростьта прѣдъ тоя проклетъ въпросъ, ала само до толкова, до колкото разни философи сж различно отговаряли на него; и нѣма на въпроса отвѣтъ поетътъ, защото не го е правилно поставилъ.

Песимистичната мждрость приима въ човѣшката природа една коренна наклонность къмъ злото, и прѣдъ въпроса, отъ дѣ иде грѣхътъ на ангелитѣ-дѣца спрѣмо доброто, мрачно клюма глава. Наопаки оптимистичната философия ведро държи, че не е тъй силна у човѣка наклонностьта къмъ грѣха, та да бжде безполезна всѣка борба съ нея. Въ такъвъ случай злото не е свѣтовенъ принципъ, признатъ въ дуалистичнитѣ свѣтозори; то не е принципъ, неподатливъ на човѣшки въздѣйствия. Злото е винà на криво упражнена воля у личностьта, що е дарена съсъ свобода, сама да си нове сждбата; то е дѣло на егоизма, на себичностьта, която развали разумната човѣшка природа. А себичностьта като нагонъ слабѣе прѣдъ възпитанието. Тоя възгледъ най-много се съгласува съ нашия опитъ. Който вѣрва въ доброто на свѣта, сирѣчь въ възможностьта, да се противодѣйствува на злото, да се намалява то, да се побѣждава, той е слѣдовникъ на тоя възгледъ; той е *оптимистъ*. А тъкмо такъвъ е въ основата на своята природа, въ творбата си Вазовъ. За него вѣрата въ доброто е била една отъ най-краснитѣ науки, усвоена въ дѣтинството му и проповѣдана въ мжжество прѣзъ поезията. И да не е стиженъ да прави винаги добро, Вазовъ непрѣстая да го сочи и желае. И наистина, да не вѣрваше въ доброто, той не би се завтичалъ да избавя отъ пагубна напасть едно нещастно псе,—толкозъ пó малко, че постжпката му е била най-сетнѣ свързана съ извѣстна пожертвеность. Безъ вѣра въ доброто, безъ съзнание на сторената добра своя постжпка Вазовъ не би почувствувалъ и благодарностьта въ очитѣ на псето. А кой е научилъ Вазова да прави добро? Кой е вложилъ у него вѣрата въ доброто? Ако на тоя въпросъ мждростьта несъмнѣно притежава единъ отговоръ, тя ще може безъ друго да отговори и на въпроса, отъ дѣ иде злото у човѣка. Тоя отговоръ щѣше завѣрно да добие отъ нея поетътъ, ако бѣше правилно поставилъ въпроса. Той трѣбваше да пита, не отъ дѣ иде злото, но дѣ се е забавило доброто, за да управи къмъ всеобщото щастие непросвѣтлената човѣшка воля.

За извора на злото, на жестокостьта у онова дѣте, което радо мачка мравунката, гори мухата, или души птичката, би се

питало правилно само при едно прѣдположение: че то различава вече зло и добро, жестокость и милосърдие; че то е стигнало вече такава пòра, дѣто би могло да прави такава разлика. Обаче „херувимътъ“ „при първа още крачка“ е по чисто психоложки причини още скжденъ отъ тия понятия. Или е прѣрано, да се прѣдполага тѣхното развитие въ душата му, или пъкъ тѣ не сж били внушени на съзнанието. Дѣтето „въ невинна младость“ мачка мравунката, гори мухата, души птичката не за туй, че щѐ другиму злото. Та то, бидейки невинно, и не знае дори, що е това въ сжщность „мачкамъ“, „горя,“ „душа“ *нѣкого;* що търпи този нѣкой отъ учина на тия глаголи! Съ движението на крака и ржцѣ, съ дѣтинско „дѣйствие,“ сирѣчъ съсъ залъгалка, дѣтето не проявява етична воля, но напросто дава докази за своята животность,—докази, че живѣе. Душата му, която тепърва се образува, е способна да познае само емпиричната болка и услада; тя е далечъ още, да рефлектира това и у други извънъ себе, или пó-правилно, да приготвя на други услади и да ги щеди отъ болки. Ако упражнението на тѣлеснитѣ органи, изобщо на животностьта доставя на дѣтето услада, това е то всичко, за което ламтѝ природата му, душата му; а че отъ това упражнение билъ нѣкой смачканъ, изгоренъ, или удушенъ, дѣтето „при първа още крачка“ не може никога да съзнава. Постепенно опитътъ въ живота—а тоя опитъ е и възпитание—ще го посвети въ смисъла на поговорката: „не струвай другиму, щото не искашъ и на тебе да струватъ,“ ще го научи на милосърдие и добро, на *алтруизъмъ.*

Ала метежниятъ рой дѣца, които врътлитатъ у Вазова съ камъне прѣбитото псе, не ще се намира въ такава „първа крачка“ на живота, дѣто съ упражнението на своитѣ органи да доказва напросто една животность; тия момчета не ще сж такива „благи ангели“, въ чиято воля да нѣма бѣлѣзи отъ съзнание на *дирена* услада, и още за чужда смѣтка. Тѣхнитѣ викове „въ главата, въ главата!“ говорятъ доста ясно, че опитътъ ги е научилъ вече, дѣ трѣбва да мѣрятъ ударитѣ имъ, та да си удоволятъ съвършено себичния устремъ за надмощие надъ едно безпомощно сжщество. А като ги е научилъ опитътъ, възпитанието, да нанасятъ другиму пò-силни, смъртоносни болки, нѣмаше ли той сжщата възможность да имъ разкрие значението на такава постжпка за случай, когато сами тѣ биха се намирали на мѣстото или въ положението на псето? Въ пòрата, въ която дѣца

сж въ състояние да прѣбиватъ съ камъни едно псе, за да почувствуватъ услада отъ такава кървава побѣда, е наистина печаленъ образътъ на така възпитани чеда, трижъ печаленъ образътъ на подобно дѣтско поколѣние! И поетътъ, потресенъ отъ тоя образъ, има напълно основа да пита — не кой отъ рождението на дѣтето вложи у него тая жажда за злото, но кой слѣдъ рождението на дѣтето не научи го да разпознава зло отъ добро, не приучи го да се отвръща отъ жестокость и да упражнява милосърдие, — съ една рѣчь не насочи му устремитѣ, разумната воля по пжтя на любовьта. На такъвъ въпросъ на поета мждростьта не би остала нѣма, — или по-скоро би се изчервила! И той, като мждрецъ-вѣщунъ, трѣбаше не да окайва естеството, че турило закона на злото като нагонъ човѣку подъ челото, но съ гръмовито слово да порази оня домъ, онова общество, което въ своето крѣхко още потомство отвжжда малки мжчители на едно прѣбито псе и готви голѣми душегубци на човѣшкия родъ...

2. *„Търнословката", или що е доброто?*

Вазовъ правилно е съгледалъ въ палачитѣ на „Прѣбитото псе" злото, на което само неправилно дири началото. А що е по него доброто? Въ кои постжпки на дѣцата го вижда той и пита ли се, отъ дѣ пъкъ е то поникнало?

По хубавъ обичай Вазовъ е излѣзълъ навънъ отъ София за наслада или за разтуха въ природата. На връхъ Курубагларъ избира морава за почивка. Седи поетътъ и пасе погледи и мисли по рая на пролѣтьта и на прѣживѣното, а душата си пои съсъ сладькъ полски дъхъ. Отъ дѣ изфърча роякъ дѣвойчета и наваля една търнословка, да ѝ ограби товара отъ зелени плодове и кисели ужасно. Дѣвойченцата ловятъ, брулятъ, шмулятъ и тъпчатъ джебове и лакомо хрупатъ, а бѣдното дръвче пращи и скърца съ плачъ и позивъ праща глухъ къмъ полския пазачъ. И катъ че градъ го би, постла земята съ шума, съсъ чекори и плодъ, и като болно клюма. А малкиятъ отрядъ съ великъ трофей богатъ, съ побѣдоносенъ смѣхъ побѣгна пакъ назадъ прѣзъ шубракитѣ тамъ, подъ сѣнчеститѣ джби съсъ бузи румени и оскоменѣли зжби.

Картината на разбоя, извършенъ отъ роякъ дѣвойчета, на които плачътъ и болкитѣ на плодната търнословка не покрътватъ сърцата, понеже волята имъ е обзета отъ жаждата за една себична услада, е досущъ еднаква съ картината на жестокостьта,

извършена отъ рояка момчета върху прѣбитото псе. И тамъ, и тукъ боитѣ, съ които е рисувалъ поетътъ, и сборътъ на обстоятелствата тълкуватъ една и сѫща постѫпка, която се чувствува като злодѣяние. Злодѣйцитѣ, момчета и дѣвойки, еднакво личатъ като несъзнаващи своето дѣло дѣца, — като такива, които цѣнятъ само своята услада и тържествуватъ отъ радость за успѣха ѝ. Ние, които разбираме смисъла на дѣлата, жалимъ прѣбитото псе, па не можемъ да не жалимъ и разбитата търносливка; защото и тя е въ природата единъ организъмъ, на който е уречена своя задача, и всѣко насилие надъ него, което му прѣчи да я изпълни, или го осакаща, е злодѣяние. Такова схващане е необходимо отъ становище на монистичния свѣтозоръ.

Обаче при тая вѫтрѣшна и външна еднаквость на прѣдмета въ творенията „Прѣбитото псе“ и „Търносливката“, поетътъ вложилъ въ подирното творение идея различна отъ идеята на първото. Доклѣ ни е подготвилъ сърцето, да почувствува въ „Търносливката“ скръбьта отъ новото жестоко дѣло на дѣтинска палавина, и прѣзъ това чувство да вкара въ насъ убѣждението за нужда отъ по̀-разумно, по̀-човѣшко възпитание на младежьта отъ най-ранна по̀ра, нататъкъ Вазовъ долавя съвсѣмъ противуположни струни на лирата си, та пѣе — не за тѫга отъ насилие, но за радость въ невинность; не за носители на злото, на нещастието, но за едно проявение на щастието, на доброто. Той възкликва въ своето съчувствие на дѣйцитѣ:

Дѣца, завиждамъ ви! Завиждамъ отъ сърце
на ваший кръшенъ смѣхъ, и весело лице,
и кражба ангелска... Напомнямъ си и азъ,
кога съмъ радости изпитвалъ като васъ,
печелилъ съмъ трофеи и сѫщитѣ побѣди
надъ вощкитѣ незрѣли на нашитѣ съсѣди;
когато бѣхъ честитъ, и въвъ живота новъ
незнаехъ, що е скръбь, умраза и любовь;
. . . . . .
кога безгриженъ бѣхъ; кога щастливъ и простъ
не се замислювахъ прѣдъ никакъвъ въпросъ,
и тозъ животъ не бѣ за менъ една проблема,
обгърната съсъ мракъ, коя отгатка нѣма..
. . . . . .
И бѫдещето ми съ надежда бѣ богато,
катъ съ кичоритѣ туй дръвче, отъ васъ обрато...

Оправдано би било, да се унесе поетътъ въ спомени за своя радость въ невинность, за свое юношко щастие, като гледа на

безгрижния смѣхъ и воля на обирачкитѣ на търносливката, ако само не бѣше засегналъ и болкитѣ, безпомощнитѣ страдания на тая подирната, която заради плода, що готви пакъ за лакомия човѣкъ, изпаща сега жестокости, по своитѣ сетнини равни съсъ злодѣянието. Съ повече думи и въ по-живо положение е прѣдставилъ Вазовъ псето като обйектъ на една дѣтска забава, отъ която вадѣше заключение за злото въ корена на човѣшкото сѫщесгво; ала доста сѫ и малкото думи, които ни прѣдставятъ насилието надъ трудната търносливка, за да я проумѣемъ въ сѫщата участь, както и псето, да проумѣемъ, че и тукъ поетътъ би ималъ да посочи на човѣчеството жестокостьта, злото въ лицето на невиннитѣ му рожби.

Заради злодѣянието на момчетата, извършено надъ псето, ние обяснихме, че проклетието трѣбва да сполети родителитѣ, възпитателитѣ, обществото; сѫщото сме докарани да поддържаме и по отношение къмъ дѣвойкитѣ, които сѫ измѫчили недоносилата рожбитѣ си овощка. Художеството на Вазова не ни даде „съ вѣра въ доброто“ да откриемъ въ „Прѣбитото псе“, дѣ е коренътъ на злото; а и сега въ „Търносливката“ ни замайва по неистински пѫть съ едно зло, за да ни изведе прѣдъ едно егоистично добро.

За това добро, вкусявано очевидно въ незнание на вършеното зло; за това безметежно щастие на дѣвойчетата, наситили устрема си за услада въ болкитѣ на едно безропотно дръвче, патникътъ Вазовъ би далъ всичкото си богатство: всички мечти и полети, капиталъ отъ знание и зрѣлъ опитъ, и скудния си лавъръ, съ кървавъ трудъ добитъ,—само да можеше срѣщу тая несмѣтна цѣна да почне книгата на живота пакъ отъ първия ѝ листъ и да найде както тия дѣвойчета бѣдния животъ и киселитѣ търносливки по-сладки отъ нектаръ. Толкова е поетътъ обрѣмененъ отъ горчилата на съзнателната дѣйность, толкова петеменъ за чувства весели и радостни, че величае като скѫпо щастие и добро възторгътъ дори на злодѣйския егоизъмъ!

Ала защо не е мислилъ така Вазовъ и когато съ веселъ смѣхъ дѣцата дупчили съ камъни месата на прѣбитото псе? Да е било псето търносливка, той негли и тогава щѣше да си припомни мили поразии изъ собствено дѣтинство и да завиди на щастието отъ подвизи, при които не се съзнаватъ повалени жертви. Обаче псето квичало, и гласниятъ плачъ проникналъ до милостьта на поета, и той почувствувалъ злото; а горката

търносливка въ Курубагларъ нѣмàла гласъ да обади страдания, и сърцето на поета отлѝчило въ нàпада възъ нея само благаткия смѣхъ на дѣвойчетата. А немà чуждото нещастие трѣбва да се разбира само подъ воплитѣ на страданието? И колко сж много случаитѣ въ живота, дѣто егоистичната услада се поддържа като добро, щомъ прѣдметътъ, който отъ нея и зарадъ нея се мжчи и чезне въ злочестина, е безгласенъ търпеливецъ!

Въ „Прѣбитото псе" Вазовъ е схваналъ факта на злото въ плача на страдалеца, въ значението на постжпката на дѣцата, — схваналъ го е емпирично, обйективно и всеобщо; а въ „Търносливката" фактътъ за него сѣкашъ нѣма значение на постжпка зла, на насилие, що ражда болки,—значение общочовѣшко, но има само значение за личната наслада, ходонистично, и схващането е субйективно и случайно. Двѣтѣ тия схващания, настанали въ двѣ пòри отъ живота на поета, отговарятъ на двѣ основни настроения, въ които трае той прѣдъ насъ въ поетически творения. Въ първата пòра Вазовъ съ свободна душа възприима смисъла на околнитѣ появи, та създава и „Прѣбитото псе;" а въвъ втората пòра душата му е прѣтоварена съ мжки отъ усърналость и напоена за пòплакъ, та създава и „Търносливката."

* * *

Понеже поезията на Вазова изобщо не е субйективна и меланхолна, но реалистична и бодрива, въ нея съчувствието къмъ търносливкинитѣ пападачки и жалбата за прѣминала собствена безгрижна юность трѣбва да се смѣтатъ като случайни трепети посрѣдъ благомисълния и свѣтълъ свѣтозоръ на поета. Прѣмине ли мрачното настроение, виновникъ на тия изключителни чувства и сжждения, поетътъ самъ се чуди на необикновенитѣ за неговия погледъ и природа изрази. Субйективното схващане на щастието у ангелскитѣ крадливи дѣвойчета му се обявява недостатъчно, несъгласно съ идеала му за вършене доброто; и той не се забавя да прѣдложи въ това схващане нужнитѣ поправки. Той пише съ такава цѣль пакъ прѣзъ 1891 г. нарочито стихотворение, онасловено „*По поводъ на единъ щурмъ*" (Звукове, 70—72).

Вазовъ бѣше казалъ къмъ дѣвойчетата:

Дѣца! о колко жаля
тѣзъ свѣтли часове, че минаха за менъ,

кога и азъ съмъ билъ незлòбивъ и блаженъ,
кога съмъ радости вкушавалъ най-невинни!...
О що не бихъ далъ азъ, въ безгрижнитѣ години
дѣтински пакъ да се повърна възхитенъ!

ега провѣрява казаното и се извинява, че се увлѣкълъ тогазъ
а го каже. Каква утѣха, каже, да иска връщане къмъ дѣто
е не връщатъ; да жали зарадъ дни, които отъ нищо се не раз-
жщатъ; дѣ волята не знае ни гордость, ни хумотъ — битие безъ
ури и безъ животъ, битие на птичето, сѫществуване безъ цѣль?
дѣтски часове не могатъ дà истински животъ, — животъ съ
орби и трудъ и потъ, съсъ страсти и любовь, — нито онуй бла-
енство, което състои въ свободни устреми, въ възвишени мечти
а слава, за добро и въ гордото съзнание на нашата задача
ьвъ свѣта. Доброто наистина не се състои въ безпечни радости
— несвѣстно печелени и за смѣтка на болки на една търно-
ливка, — но въ смѣли зàлити къмъ свѣтлина и правда, въ
кжни жертви на личенъ покой за благодатна жетва на цѣлото
овѣчество!

Съ тия сѫждения Вазовъ е вече на добъръ пѫть, да свѣсти
издавитѣ дѣвойчета отъ шемета на себичната услада и да ги
росвѣти за гиздави проявения на общото добро. Той е готовъ
а ги поучи, какъ радостьта и въ тѣхна пòра е тогава само до-
тойна за името си, когато е безкористна, когато пикне отъ сво-
одни постѫпки на искреностьта и великодушието, на дѣйната
импатия и непорочната пожертвеность; готовъ е да имъ забѣ-
ѣжи, че съ тая наука биха били най-красни чеда на своитѣ ро-
ители и биха станали най-сѫжни членове на своето общество.
ла въ тая минута на честито схващане у Вазова върло се на-
ѣсва пакъ черенъ споменъ на болки въ зàлити и отъ жертви,
а пакъ го отвлича настрани, и той оше веднъжъ слишава да
ключи своята рѣчь къмъ дѣвойчетата съ правото слово, що е
обро и какъ да се върши то. Ако, каже, мѫкитѣ въ истинския
ивотъ ни тровятъ ясни часове, и подиръ вериги измами и за-
луждения ние сигурно се ближимъ къмъ гроба, отъ дѣто ще ка-
семъ „прости“ на жалостната люлка на злото — толкозъ пò-
обрѣ; защото е законъ неотмѣнимъ за всички, да платимъ данъта
и на скръбьта; защото гробътъ е за тлѣнната природа из-
одъ къмъ вѣчната свобода. По изречения законъ за всички чо-
ѣци на земята — люлката на злото — и дѣвойчетата, които
ъсъ смѣхъ брулятъ незрѣлитѣ търносливки, ще стигнатъ въ прѣ-

дѣлитѣ на сърдечни тревоги и ще узнаятъ, какво е нѣщо общественъ идеалъ, ще разберать своето призвание. Затуй до него врѣме нека пиятъ майския нектаръ...

И тъй, вие дѣвойчета невинни и красни! Брулете си весело хрупкави търносливки; кършете, шмулете натежали вейки; — живѣйте съ тия младость и щастие до гроба! Така ви дума поетътъ Вазовъ.

Да; ами нали такъвъ безметеженъ и безстрастенъ животъ не е оня, който е истински, който въздига човѣчеството и се стреми къмъ всеобщото щастие, като обуздава егоизъма и намалява злото? Па нали е и законъ неотмѣнимъ, да платите и вие даньта си на скръбьта върху земята? Тогава каква е тая благословка вамъ отъ поета за догробна младость и щастие? Или и той ви пише благословки поетически, както ги слушате прозаически по нова година или за именъ день? Поетътъ би трѣбало по-скоро да ви каже прѣко и безъ одумки, че не е щастието ни за васъ, ни за други въ единъ джебъ съ търносливки, но е въ съзнанието ваше, че се чувствува около васъ, въ обществото и въ свѣта услада отъ вашитѣ дѣла. Съ вълшебната си рѣчь Вазовъ би трѣбало уврѣме, още въ младата ваша пóра да ви подготви за неумолния природенъ законъ на труда и мжкитѣ, та да срѣщате въ живота всичко съ мжжество и бодрость; а не да ви разгалва и той, покрай други безполезни ласкатели съ неизпълними благопожелания за радость въ невинность, за себични услади до гроба. Така изгалени откъмъ смисъла и цѣльта на истинския животъ, невъзпитани въ чувствата на алтруизма и на пожертвената борба за доброто въ поколѣнията, вие при найслабия обратъ на усмѣната сждба ще паднете духомъ и ще изневѣрите цѣло едно призвание на жената — за жаль остало вамъ неразкрито!

Кажете това, потжжете се за това на своитѣ родители и възпитатели, на цѣлото българско общество! . . .

Чакъ-Кория, юли 1905 г.

Сафо.

ТРАГЕДИЯ ВЪ ПЕТЬ ДѢЙСТВИЯ

отъ

Грилпарцеръ.

Прѣвели отъ оригинала Роза Ст. Попова и С. Поповъ.

Дѣйствие пето.

Сжщитѣ декорации.

ЯВЛЕНИЕ I.

Сафо. *Полулегнала на скамейката и гледа прѣдъ себе си въ една точка. Малко по далече стои Евхарисъ, а задъ нея по-далече нѣколко робини. Рамнесъ се приближава.*

Евхарисъ *(Съ пръстъ на устата)*

Тссъ! Тихо! Тихо!

Рамнесъ

Спи ли?

Евхарисъ

Не, очитѣ
И сж отворени, тѣлото й
Е будно, салъ духътъ й сякашъ спи!
Отъ три часа седи така недвижна.

Рамнесъ

Вий трѣбваше да я введете въ кжщи.

Евхарисъ

Опитахъ се, но тя не ще да влѣзе.
Е какъ, не вижда ли се още нищо?

Рамнесъ

До дѣ окото стига, нѣма нищо,
Нито слѣда отъ корабъ — салъ море
И облаци.

Сафо

Що? Корабъ? Дѣ?

Рамнесъ

Не вижда
Се още нищо, господарке.

Сафо

Нищо?
Йощъ нищо!

Рамнесъ

Утрѣшниятъ въздухъ вѣе
Студено, позволи да те проводимъ
До твоитѣ покои

Сафо

(*Клати отрицателно глава*).

Рамнесъ

Позволи
Да те помоля въ кжщи да си влѣзешъ!

Сафо

(*Поклаща глава сжщо*).

Рамнесъ (*Отстжпва*)

Желаешъ!.. Нейний погледъ ми пронизва
Съсъ страхъ сърдцето!

Евхарисъ

Вижъ, какво се трупа
Народа тамъ?

Рамнесъ

Да, да, ще видя азъ!

Евхарисъ

Стремятъ се къмъ брѣгътъ — Менъ струва се
Че идатъ.

Сафо (*Скача*)

Ха!

Евхарисъ

Качи се на скалата
И вижъ, да ли не ще да ги съгледашъ.

Рамнесъ

Ще видя. (*Качва се на една скала*)

Евхарисъ

Само скоро, скоро! Нѣщо
Не виждашъ ли?

Рамнесъ

Хвала, о Богове!
Тѣ идатъ! Приближаватъ вече!

Сафо

Ахъ!

Рамнесъ

Зористий жгълъ, врѣзанъ въвъ морето,
Закрива многочаканата гледка.
Но цѣло ято лодки шаватъ, съ бързи
Въртящи се лопати, къмъ брѣга.

Евхарисъ

А бѣжанцитѣ между тѣхъ ли са?

Рамнесъ

Отъ блѣсъка на слънцето немога
Да различа, но ето приближава
Една отъ лодкитѣ на самъ; навѣрно
Е пратена съсъ радостната вѣсть!
Спрѣ вечъ. — Овчарътъ отъ дола е — Маха
Съ тоягата — Уловени са може!
На самъ, приятелю, на самъ! Отъ тукъ!
Тукъ иде!

Евхарисъ

Успокой се, господарке,
Бжди приготвена!

ЯВЛЕНИЕ II.

Горнитѣ. Единъ селянинъ.

Селянина

Привѣтъ, Сафо!

Евхарисъ

Уловенъ ли е?

Селянина

Да!

Рамнесъ

Кждѣ ?

Евхарисъ

И какъ ?

Селянина

Тѣ бѣха вече доста
Напрѣднали въвъ своя пжть. И знае
Той хубаво лопати да върти,
Че мисляхме, едва ли ще ги стигнемъ.
Но ето че въ откритото море
Съглеждаме ний неговата лодка,
И впущаме се бързо къмто нея,
Настигаме и обкржжаваме го
И викаме да ни се прѣдаде;
Но той не ще. Съсъ лѣвата ржка
Дограбва своята мома, а пъкъ
Съсъ дѣсната замахва съ острий ножъ!...
Желаехте ли нѣщо, господарке?

(*Сафо му прави знакъ да продължава*)

И заплашително насочваше
Той ножа си; тогазъ единъ замахна
Съ вѣслото си, но удара не го
Сполучи, а рани момичето
Въ главата.

(*Сафо закрива лицето си съ ржцѣ*).

Тя падна и той я грабна
Въ ржцѣ. Възползувахме се отъ туй,
Нахлухме въ лодката, уловихме го,
И ето ги че вечъ са на брѣга. —
Вий виждате ли ги? Момичето
Какъ стжпва тамъ като зашематено!

Сафо

Ахъ, не, не тука!

Рамнесъ

Дѣ? — Тѣ идатъ вече

Сафо

Отъ погледа му кой ще ме спаси!
Момичета!... робини!... Афродито,
Закриляй ме! (*Отива бърже на дъното и пада въ подножието на Олтаря. Робинитѣ я обкржжаватъ*).

ЯВЛЕНИЕ III.

Фаонъ и **Мелита**, (*водени отъ гражданитѣ.* **Сафо** *съ слугитѣ си на дъното*).

Фаонъ

Да не посмѣе нѣкой тукъ отъ васъ
Да я досѣгне салъ! Не съмъ азъ още
Безпомощенъ, макаръ и безъ оржжье!
За да я защита юмрукътъ си
Ще сторя на топоръ, и всѣка часть
Ще си обърна въ мишци! Тукъ, Мелита,
Недѣй трепера! Азъ дордѣто дишамъ
Отъ тебъ ни косъмъ нѣма да пострада!
И вий можахте, вий, о звѣрове,
Да нараните нейната глава,
Главата чиста на невиностьта!
И вие сте мжже? Такава грозна
Можалъ бихъ азъ да си прѣдставя
Салъ слабата нервирана жена!
Ти бѣше тозъ на нея що посѣгна; —
Познавамъ те! Махни се тукъ отъ мене!
Махни се ти! Да не прѣвъзхитя
Азъ отмъстителнитѣ Богове
Съ най-подходяща жертва! Ти какъ си
Сега, Мелита?

Мелита

Азъ — добрѣ

Фаонъ

Но менъ
Противното ми казва твоя погледъ.
Трепереньето ти и блѣдностьта
Издаватъ първата лъжа, която
Уста ти произнасятъ. Ти не се
Мжчи така да потушишъ гнѣвътъ ми;
При пламъкъ новъ ти огъня допирашъ.
Седни на тъзъ скамейка тукъ, тукъ, дѣто
За първи пжть божествений ти погледъ
Ме озари, и както златния
И дивенъ лжчъ на утрото, разкъса
Той мрачината на съня ми, дѣто
Бѣхъ отъ вълшебницата тласнатъ! Тукъ,
Дѣ любовьта творбата си започна,
И дѣ ще трѣбва тя да я довърши!
Сафо кждѣ е? Говори!

Мелита

Фаоне,
Не викай я!

Фаонъ

Мълчи, не съмъ ли азъ
Свободенъ? Кой й даде ней туй право,
По стжпкитѣ ми да слѣди? Въвъ Гърцья
Че има още правосждие,
Некъ гордата съсъ страхъ това узнае!
Да ида искамъ при Сафо!

Единъ гражданинъ

Ни крачка!

Фаонъ

Кой смѣе тукъ да ме задържа?

Гражданина

Всички,
Кои сме тукъ!

Фаонъ

Свободенъ съмъ човѣкъ!

Гражданина

Ти бѣше, но сега си вечъ прѣстжпникъ!

Фаонъ

Прѣстжпникъ? И защо?

Гражданина

Законътъ ни
Те счита за такъвъ, слѣдъ кражбата
На тъзъ робиня.

Фаонъ

Иска ли Сафо
За нея откупъ, ще го дамъ, па билъ —
Богатството на Креза!

Гражданина

Има право
Да иска тя, а не да й прѣдлагатъ!

Фаонъ

До тамъ ли сте нищожни вий били,
Че давате смиренно тъй въвъ заемъ
Ржцѣтѣ си на женската й злоба,
И сте готови да услужвате
На нейнитѣ прищевки? Менъ се пада
Тогазъ защитата въвъ тъзъ неправда!

Гражданина

За право или не — Сафо ще сѫди!

Фаонъ

Така говоришъ, старче, ти и никакъ
Не се червишъ? — Езикътъ на Сафо
Какво е тукъ, че него за мѣрило
На правото да земашъ? Тя на васъ
Въвъ тоя край властителка ли е?

Гражданина

Тя е, но не че тя ни повелява
И ние че ѝ служимъ.

Фаонъ

Зеръ и васъ
Е всички ви уплела? Искамъ азъ
Да видя до кѫдѣ вълшебството ѝ
Достига! (*Тръгва къмъ домътъ ѝ*).
Азъ при нея ще отида!

Гражданина

Назадъ!

Фаонъ

Напраздно се заканвате!
Азъ искамъ да я видя! Покажи се
Сафо! Кѫдѣ си ти! Или прѣдъ мене
Треперишъ? Ха, на тамъ къмто олтаря
Слугитѣ ѝ се трупатъ! Тамъ ще е.
Не ще да ме отбѣгнешъ! — Тукъ ела!
(*Втуря се въ тълпата; слугитѣ му правятъ пѫть. Сафо се вижда легнала въ стѫпалаша на олтаря*).

Гражданина

И ти се осмѣлявашъ, дръзкий момко!

Фаонъ

Какво ти търсишъ тукъ въ подножието
На боговетѣ? Тѣ на злобата
Не ще се отзоватъ! Стани!
(*Улавя я. При неговото докосване Сафо скача бързо и избѣгва на авансцената безъ да го погледне*).

Фаонъ (*Слѣдъ нея*)

Отбѣгвашъ
Отъ менъ? Ти трѣбва да ми отговаряшъ.

Ха, трепери! Сега е врѣмето
За да треперешъ! Знаешъ ли какво
Направи ти? Съ какво ли право ти
Можа менъ, менъ свободния човѣкъ
Що собственость на никого не е,
Освѣнъ самси на себе, да обвързвашъ
И го държишъ въвъ своеволни връзки?
И тъзи тукъ! — не свикнала подъ стража
Да я изпращашъ въ заточение!
Изпращашъ я? Говори! Тъй нѣма!
Устата сладки на пѣвеца — нѣми!

Сафо

О, много е това!

Фаонъ

Страни ти
Облѣ червений пламъкъ на гнѣва.
Добрѣ! Хвърли си маската! бжди
Таквазъ, каквато си: бѣснѣй, убивай,
О, лицемѣрна тварь!

Сафо

Това е много!
Стани! Въоржжи се ти сърдце!

Фаонъ

Отговори! Заточваше ли я?

Сафо (*На Рамнеса*).

Върни ми скоро тукъ робинята
И никой нищо да не смѣй да иска!

Фаонъ

Назадъ! До нея никой да не смѣе
Да се допрѣ! Поискайте ми откупъ!
Не съмъ богатъ, ала родителитѣ,
Приятелитѣ ми ще заплатятъ
И ще откупятъ щастието ми
Отъ твоето користолюбие!

Сафо

Пари не искамъ азъ, а само мойто. —
Тя тука ще остане!

Фаонъ

Не, не ще
Остане тукъ, кълна се въ Боговетѣ!

Надъ нея правото си ти сама
Унищожи, отъ както вдигна ножъ
Върху ѝ! Нейний трудъ си ти купила,
А не живота ѝ. Ти мислишъ ли,
Че азъ ще я оставя въвъ ржцѣ ти?
За сѣтенъ пжть е туй: поискай откупъ
И я пусни!

Сафо (*Къмъ Рамнеса*)

Това що заповѣдахъ
Стори!

Фаонъ

Назадъ! Смърьта си ти досегашъ,
Ако я салъ допрешъ! Такива ли са
Обезчеловѣчени тебъ гжрдитѣ,
Че мжкитѣ човѣшки ги не трогватъ?
Счупи си лирата, отровна змио!
И вечъ да не звучи въ уста ти пѣсень!
Съ небесний даръ гаврила си се доста!
Не осквернявай вечъ изкуството
Съсъ твойто име! Трѣбва то да бжде
Цвѣтътъ отъ листитѣ на тозъ животъ
Що се издига въ синитѣ простори,
Къмъ свѣтлитѣ звѣзди, като най-чисто
Творение на силата природна.
Но ти си го употрѣбявала
Като отровенъ татулъ, да сразявашъ
Душманитѣ си! О, друго яче,
Безуменъ азъ, Сафо си прѣдставлявахъ,
Въвъ прѣжни дни! Катъ сладостнитѣ пѣсни
Показваше се менъ умътъ ѝ кротъкъ,
Тъй лжчезаренъ, чисть! И безпорочно
Катъ пѣснитѣ ѝ нейното сърдце!
А сладкий звукъ отъ устнитѣ ѝ, мислехъ
Се е прѣливалъ и въ гжрдитѣ ѝ;
И цѣлото ѝ сжщество за мене
Бѣ звучна пѣсень! Но каква магия
Тъй наведнажъ те е прѣобразила?
Не си отвръщай погледа страхливо!
Поглежъ у менъ! Дай взора ти да видя!
Дай да се увѣра туй ти ли си?
Тѣзъ ли уста допираше до мойтѣ?
Тѣзъ ли очи поглеждаха ме мило?
Да ли си ти Сафо, да ли си ти,
Сафо, да ли си ти?

(*Хваща я за ржката и я обръща къмъ себе си; тя повдига глава и погледитѣ имъ се срѣщатъ*).

Сафо (*Съ изражение на горесть*)

Горко на менъ!

Фаонъ

Да, ти си! Туй гласътъ бѣ на Сафо!
Некъ вѣтърътъ развѣе туй що казахъ,
И не забие коренъ въвъ сърдце ти.
Пакъ проясни се всичко прѣдъ очи ми!
И както слънцето, слѣдъ тъмна буря,
Отново проницава съсъ прѣдишний сяй.
Така и менъ се миналото прояснява!
Привѣтъ на тебъ въспоминание
Отъ днитѣ дивни! Ти за мене пакъ си
Това което си била, когато
Те съзерцавахъ отъ далече! Сжщий
Божественъ образъ, който, по измама,
Тъй дълго, си за земенъ прѣдставлявахъ.
Бжди Богиня и благословена,
Благослови ме, о Сафо!

Сафо

Измамникъ!

Фаонъ

Кълна ти се, не съмъ! Азъ клехъ ти се
И то не бѣ измама; азъ те любехъ,
Тъй както любимъ Боговетѣ, — всичко
Прѣкрасно и добро! Дружи, Сафо
Съсъ възвишенитѣ! Не слиза се
Отъ пиршеството на небеснитѣ
При смъртнинѣ тукъ, безнаказано.
Ржка въ коя почива лирата,
Е освѣтена, некъ се не досега
До земното.

Сафо (*Обръща се къмъ себе*)

О, долу лирата,
Да, долу! въ морската бездънна пропасть,
Щомъ като се съ таквазъ цѣна изкупва!

Фаонъ

Лутахъ се азъ, опияненъ, въ борба
Съсъ самий менъ и съ мрачния животъ;
Напразно искамъ да повдигна пакъ
Азъ чувствата, що въ мойта дрѣмка вѣрвахъ,
Но... бѣха сънъ! Стоеше ти прѣдъ менъ
Катъ образъ непонятенъ, къмъ когото
Безпирно ме влѣчеше тайна сила!

Гнѣвътъ ми вечь те мислеше за низка,
А разумътъ ми пъкъ те назова
Висока много зарадъ любовьта ми! —
Салъ равното се свързва леко, трайно.
Тогава зърнахъ нея, и небесни
Искрй забликаха ми отъ душата,
Кои прѣдъ туй замръзнали усѣщахъ; —
И този избликъ всичко оправдава.
Ела дѣте! — Азъ зная, че Сафо
Е мила и добра! Вдигни очи,
Некъ види свѣтлия кристалъ, прѣзъ който
Душата ти да зърне и отново
Покорна, непорочна да те види.

Мелита (*Страхливо се приближава*)

О повелителко!

Сафо

Махни се ти!

Мелита

Ахъ, тя се сърди!

Фаонъ

Значи тя е туй,
Въ кое не смѣехъ до сега да вѣрвамъ!
Ела, Мелита, тукъ, ела при мене!
Не трѣбва да я молишъ! Гордата
Прѣдъ менъ, не искамъ да те оскърбява.
Не трѣбва да я молишъ ти! Тя тебе
Не ще те оцѣни! Не падай ти
Прѣдъ колѣнѣтѣ й, защото тя
Прѣдъ тѣзи на невинната ще трѣбва
Да търси прошка! Тукъ при менъ ела!

Мелита

Не, нека колѣнича катъ прѣдъ майка,
И ако тя намѣри ме виновна,
То некъ ме сѫди; никога не ща
Да бѫда противъ волята й вече.
(*Пада на колѣни*).

Фаонъ

Днесъ ти не си салъ твоя, а и менъ
Принадлежишъ, и съсъ това покорство
Ме унижавашъ! — Има още срѣдства
Да си добиеме на сила туй,

Което тя тъй грозно ни отказа,
Когато ѝ се молишъ.

Мелита

И тъй да бжде! Но салъ нейното
Желание менъ може да ме радва!
И най-голѣмо щастие отъ нея
Съсъ принуждение, би ми било
За тяжесть салъ! Да колѣнича искамъ
Азъ тукъ, до като погледъ благъ,
Една добра рѣчь и едно прощенье
Не ѝ измоля! Колко много пжти
Стояла съмъ въ такова положенье
И винаги съмъ ставала съсъ радость;
И тоя пжтъ не ще ме тя остави
Плачуща. О, свали ти своя погледъ.
Връзъ дъщеря си, скжпа господарке!
(**Сафо** *опира глава на рамото на Евхарисъ*).

Фаонъ

Ти слушашъ я и пакъ оставашъ хладна!

Мелита

Не е тя хладна, па макаръ устата ѝ
Да са безмълвни: чувствувамъ сърдцето ѝ
Къмъ мойто да говори. О, бжди
За него и за менъ ти сждия:
Речешъ ли ми да го послѣдвамъ — тръгвамъ,
Рѣчешъ ли да отбѣгна — Богове! —
Азъ всичко, всичко ще направя! Що?
Треперишъ ти Сафо? — Не ме ли чувашъ?

Фаонъ

(*Пригръща Мелита и сжщо колѣничи*).

На хората — любовь, поклонъ на Бога
Въздай! Дай намъ това кое е наше
Земи си пъкъ това, кое е твое!
Мисли какво салъ правишъ, и коя си!

Сафо

(*При послѣднитѣ думи се стръска поглежда неподвижно падналитѣ на колѣни, обръща се бърже и избѣгва.* **Евхарисъ** *и слугитѣ я послѣдватъ*).

ЯВЛЕНИЕ IV.

Прѣдишнитѣ, безъ **Сафо** *и* **Евхарисъ.**

Фаонъ

Стани, стани, дѣте, не се обръщай
Къмъ хората! Намъ боговетѣ салъ оставатъ
И ний сами!

Мелита

Не мога да живѣя
Кога ме тя кълне! Очитѣ ѝ
Били са всѣкоги менъ огледало,
Въ кое желаньята си, чувствата си,
Опитвахъ винаги, а пъкъ сега
Азъ виждамъ се у него сѫщи изродъ!...
Какво е трѣбвало да изтърпи
Туй оскърбено тъй създание!...

Фаонъ

Ти давашъ ѝ въвъ заемъ твойтѣ чувства;
Въвъ тѣзъ гѫрди вълни се други вдигатъ!

Мелита

Макаръ и горда, била е всѣкога
Къмъ мене милостива, па макаръ
По нѣкоги и строга; но се пакъ
Връзъ острата намръщена скала
Е врѣлъ приятенъ плодъ! Тежко на менъ,
Че да забравя всичко туй можахъ!

Рамнесъ

Да, тъй! Тежко на тебъ, че ти можа
Да го забравишъ!

Фаонъ

Но защо пъкъ вий
Треперите? Нали я всички тукъ
Зовете милосърдна?

Рамнесъ

Гнѣвна тя
Отъ тука си отиде, пъкъ у нея
Каква е безгранична любовьта,
Такъвъ е и гнѣвътъ ѝ; за това
Тежко, тежко на васъ!

Фаонъ

Съ какво ли пъкъ
Би тя могла да застрашава насъ?

Рамнесъ

Робинята побѣгнала — съсъ смърть!

Фоанъ

Кой казва туй?

Рамнесъ

Законътъ на страната.

Фоанъ

Азъ ще я защита!

Рамнесъ

Ще защитишъ?!
Но я кажи, кой тебъ ще защити?...

Фаонъ

Земята нека се прѣдъ менъ разкрие;
Морето съ гърмотъ некъ ме обкржжи;
Въ съюзъ съсъ всички ужаси природни
Тя нека се срѣщу ми опълчи,
То пакъ смѣящецъ се противъ гнѣва ѝ
Ще стжпя азъ; съ прѣзрѣние
Къмъ нея и заплашванията ѝ!

Рамнесъ

Съ прѣзрѣние ли рече? Къмъ Сафо?
Че кой си ти, що искашъ да се мѣришъ
На тѣзъ вѣзни, кждѣ човѣчеството
Избраницитѣ си отъ вѣки мѣри?
Що сждишъ тамъ, дѣ Гърция отдавна
Е своя сждъ издала? О, безумецъ!
Смисли се салъ какво си ти при нея?!
Нищожна е за тебъ, защото нѣмашъ
Мѣрило за достойнствата ѝ,
И скъпоцѣнното наричашъ слѣпо,
Защото твоитѣ очи не виждатъ!
Обичала те е; да те обича
Да те извади долу изъ прахътъ;
Змия неблагодарна да повдигне
Къмъ себе си, коя съ отровенъ зжбъ
Сърдце ѝ да раздроби; да пилѣе
Безмислено богатства си за тебе,
Е туй единственното ѝ пятно
Прѣзъ нейний цѣлъ животъ. Не говори!
Самото ти упорство, на кое се
Осланяшъ ти, и то не ще е твое, —
Това е тя! И какъ би ти можалъ,
Изъ своето нищожество такова,

Забравения отъ забравенитѣ,
Да вдигнешъ се и негодувашъ противъ
Съкровището на Елада? Тя,
Отъ какъ те е погледнала, е влѣла
У тебе гордостьта, съ която ти
Сега я гледашъ!

Фаонъ

Азъ не искамъ съ нея
Въвъ слава да се мѣря!

Рамнесъ

Той не иска!
Като че ли и може, ако иска!
Тамъ, при звѣздитѣ, съсъ елмазни знаци
Написано е името ѝ свято
И салъ кога угаснатъ тѣ, тогазъ
И то ще зайде. Непознати хора
Въ далечно бждаще, кога ще бждатъ
Отдавна рухнали тукъ наш'тѣ хижи,
Отъ гробоветѣ ни ще нѣма поменъ,
Тогава пакъ пѣснитѣ на Сафо
Въ устата ще звучатъ и ще живѣе
Ней името!... и твойто име, да!
И твойто! О, гордѣй, гордѣй се ти
Съ безсмъртие, добито съсъ прѣстжпность!
И всѣкадѣ, у всѣкоя страна,
Въвъ бждащитѣ поколения,
Кждѣто още нероденитѣ
Хилядници години ще изчезнатъ
На врѣмето въвъ гробоветѣ, пакъ
Ще да ехти у всичкитѣ:
„Сафо бѣ тъзъ — тѣзъ пѣсни що изпѣ;
Фаонъ бѣ този, който я уби!

Мелита

Фаонъ, Фаонъ!...

Фаонъ

Спокойно, по-спокойно.

Рамнесъ

О, бѣденъ утѣшитель! Повелявашъ
Спокойствие съсъ безпокоенъ гласъ!
Потръпна злобата, като позна
Извършеното прѣстжпление!
Не смѣсва ги Сафо! Не искашъ ти

Въвъ славата да мѣришъ се съсъ нея;
Тогазъ въ какво ли друго ще се мѣришъ?
Ти можъ ли се съмнява въвъ сърдце ѝ?
Тъзъ тукъ каквото е сега, за него,
На туй сърдце не е ли благодарна?
Поглежъ тукъ околъ, нѣма ни единъ,
Комуто тя добро не е сторила;
Кому въ полето, въ кжщи, на нивата
Отъ изобилната ѝ доброта
Слѣди да нѣма? Нѣма да намѣришъ
Сърдце, кое да не забие силно
Когато може да се нарече
То Мителински житель, съгражданинъ
На тъзъ Сафо! Питай тъзъ до тебе
Стояща треперливо, тя на що
Обръщала е повече вниманье:
Дали на нейната вина или
На дѣйствителностьта, и какъ се е
Държала съ нея господарката?
Робинята що има да даде
На тебъ, когато и самото нейно чувство
Духътъ е на Сафо? И нейний майчинъ
И нѣженъ духъ, е билъ, що прѣзъ устата
На тази тукъ ти е говорилъ!
О, сбърчвай си челото! Но напраздно
Се ти насилвашъ! нѣма никоги
Възпоминанието да изтриешъ!
Какво ще правишъ ти? Кждѣ ще идешъ?—
Наврѣдъ, въвъ всѣкиго свой врагъ ще срѣщашъ
Врагъ къмъ душмана на прѣкрасното!
Мълвата врѣдъ ще се носи по тебе,
Ще викатъ: На, убийца на Сафо!
Врагътъ на Боговетѣ! Ти ще скиташъ
Така отъ край въвъ край, съсъ тъзъ робиня
И ней нещастие ще ѝ дадешъ,
А не защита! И нито единъ
Отъ Елинитѣ вамъ не ще отвори
Домътъ си! Боговетѣ въвъ своя храмъ
Не ще да ви приематъ! И съ ужасъ
Отъ жертвенни олтаръ ще да отскачашъ,
И Евменидитѣ ще те прѣслѣдватъ
На врѣдъ, растърсвайки коситѣ си
Отъ люти змии околъ тебъ, като
Ужасно ще крѣщятъ! Сафо! Сафо!
Дордѣто те не глътне тъмний гробъ,
Когото самъ си ти изрови, самъ!

Мелита

Мълчи, о замълчи!

Фаонъ

Но, старче, ти
До лудость ме довеждашъ! — Замълчи!

Рамнесъ

Ти бѣ такъвъ, кога безсмъртната
Отъ себе си отблъсна, и сега
Жънй това, което си посѣялъ!

Мелита

При нея — скоро!

Фаонъ

Отъ тъзи мжка
Кой ще ме спаси?

ЯВЛЕНИЕ V.

Прѣдишнитѣ и Евхарисъ, *която дотичва бърже.*

Евхарисъ

Ти, Рамнесъ тукъ ли си? —
Ела веднага!

Рамнесъ

Дѣ?

Евхарисъ

Та при Сафо!

Рамнесъ

Защо!

Евхарисъ

Страхувамъ се, че тя е болна.

Рамнесъ

О, некъ я Боговетѣ защищаватъ!

Евхарисъ

Въ голѣмата галерия отидохъ
Подиръ Сафо... И тамъ стоеше тя,
Срѣдъ мряморнитѣ статуи, сама
Катъ статуя: съ истиналъ погледъ,
Съсъ блѣденъ ликъ, и гледаше надолу

Какъ пръскаха пѣниститѣ вълни...
Понѣкога катъ хванеше съ ржка
Отъ своитѣ цвѣтя и украшенья
Ги хвърляше въвъ дълбината морска...
Азъ искахъ да пристжпя, но нещешъ ли,
Въ чертога прокънтя вълшебенъ звукъ:
Това бѣ лирата висяща тамъ,
Докосната отъ нѣженъ вѣтренъ лъхъ...
Потръпна тукъ Сафо; пристжпи бърже
Съ спотаенъ дъхъ, като обхваната
Отъ висша сила, дивния си взоръ
Къмъ нея устреми... И свиха се
Устата нейни въ мигъ въвъ чужда, странна
Усмивка! Тя разкри ги и заблика
Рѣчь дивна, — рѣчь отъ нейнитѣ уста
Но не и рѣчь на самата Сафо!
„Ти викашъ ме, другарко, — казваше —
Примамвашъ ме къмъ миналитѣ дни?
Благодаря, стократъ, благодаря!"
И съ бързината на свѣткавица
Отиде къмъ стѣната и... трепери
Въ ржцѣ ѝ вечъ божественната лира...
Слѣдъ туй тя туря лавровий вѣнецъ
И пурпурния плащъ на себе бърже,
И кой би я за пръвъ пжть тъй видѣлъ,
Съ вѣнецъ, съсъ плащь, съсъ златна лира,
И озарена отъ небесенъ блѣсъкъ,
Призналъ би той прѣкрасната, кълна се,
Безсмъртна, и прѣдъ нея, въ страхъ, прѣвилъ би
Той разтреперани си колѣна́!
Въвъ менъ недвижния ѝ взоръ вселява
Ужасенъ страхъ — и тукъ...

Рамнесъ

И ти можа
Да я оставишъ? Я иди при нея!
Но, Богове, пазете ни, тя иде
Тукъ!...

ЯВЛЕНИЕ VI.

(*Прѣдишнитѣ и* **Сафо**. — *Тя влазя съ лавровъ вѣнецъ и пурпуренъ плащъ; въ ржка съ лира. Лицето ѝ озарено, като неземно. Мълчание. Всички направятъ къмъ нея движение, но се спиратъ и я гледатъ съ благоговѣние*).

Мелита

О, Сафо! О, повелителко!

Сафо *(спокойно и сериозно)*.

Що искашъ ти?

Мелита

Харесването
Прѣвръзка бѣ за моитѣ очи
Но позволи ми пакъ да бжда твоя
Робиня! Туй що ти принадлежи
Ти притежавай го и ми прости!

Сафо *(сжщо)*.

Зеръ вѣрвашъ, че Сафо е толкозъ бѣдна,
Та и отъ твойта милость се нуждае?
Което ми принадлежи, е вече мое!

Фаонъ

Но чуй Сафо...

Сафо

До менъ не приближавай!
Избрана съмъ отъ Боговетѣ азъ!

Фаонъ

И ако ти си нѣкога, Сафо,
Менъ гледала съ око позорно...

Сафо

Казвашъ
За туй що минало се е отдавна.
Азъ търсехъ те, но азъ намѣрихъ себе!
Сърдцето ми ти не разбра, за туй
Ме остави! На твърдо основанье
Надѣждата ми трѣбва да почива...
Иди въвъ своя пжть — прости!

Фаонъ

Ти мене ме
Прѣзирашъ?

Сафо

Да прѣзираме? Да любимъ?
Не сжществува ли и трето нѣщо?
Ти бѣ ми скжпъ, и скжпъ за менъ ще бждешъ!
Като съпжтникъ милъ, съ кого случайно
Е сбрала насъ сждбата: стигнемъ ли
До двойна цѣль — раздѣляме се съ него,
И всѣки пакъ потегля въ своя пжть!

Слѣдъ туй... понѣкога... си спомняме
Въ страни далечни за... приятния
Съпжтникъ... (*Гласа ѝ замира*).

Фаонъ (*съ движение*).

О, Сафо!

Сафо

Недѣй! и нека
Спокойно се, другарю, опростимъ
(*Къмъ гражданитѣ*)

А вий, другари мои, ми простете,
За мигъ, че тукъ Сафо яви се слаба!
И примирете се съсъ мойта слабость:
Че лжкътъ свитъ салъ — сила проявява!
(*Показва олтаря на Афродита*)
Богинята лжчъ утренъ вечъ обагря
Сега ме оставете! Насамѣ
Съ безсмъртнитѣ азъ искамъ да остана...

Рамнесъ

Това тя иска — нека се отдръпнемъ.
(*Оттеглятъ се*)

Сафо

О, Богове прославени, могжщи!
Живота ми вий щедро украсихте!
Въвъ слаба ми ржка вложихте лира,
Въ гжрдитѣ — даръ на свето пѣснопѣнье!
Да чувствува, — сърдце ми вий дарихте;
Да мисли — умъ; и сила да рисувамъ
Мечтитѣ на въображението!...
И щедро ме благословихте!
Благодаренье вамъ!
Главата ми
Съ побѣдни лаври украсихте вий!
И сѣмето за слава и безсмъртье
Разсѣяхте далече за пѣвеца!
И ще прѣсадите вий мойта пѣсень
Въ потомството, и името Сафо
Ще да умрѣ въ едно съсъ тоя свѣтъ!
Благодаренье вамъ!
И позволихте
Вий на избраницата си да се
Допрѣ до чашата на тозъ животъ!
Да се допрѣ и да не я испие!
И вижте на! на вашта заповѣдь

Покорна слагамъ чашата приятна
На сладкия животъ. И я не доиспивамъ!
Свършихъ азъ всичко що ми завѣщахте, —
Дарете ми послѣднята награда!
Не бива да е слабъ избранника ви!
На болкитѣ той жертва да не става!
Въ разцвѣта на живота, въ пълна сила,
Вземете го въвъ своята обитель!
Дарете ми послѣднята награда:
Не давайте посмѣшище да стане
Избранникътъ ви тукъ! —

И за кого?
За мними мждреци и врагове
На възвишеното! О не — цвѣтътъ
Счупихте вий, и стволътъ прѣчупете!
О дайте ми да свърша съсъ живота,
Тъй както и започнахъ! Чувствувамъ
Че нѣмамъ вече сили за борба!
Побѣда дайте! Избавете ме
Вий отъ борбата! Избавете ме
О Богове!

(*Къмъ гражданитѣ*).

Елате тукъ, другари...
При менъ — Фаонъ! Мелита!

(*Цалува Фаона по челото*).

Тебъ цалува
Съпжтникъ изъ далечъ...

(*Пригръща Мелита*).

Прости дѣте
Мое, починалата твоя майка
Изпраща ти прощална си цалувка...

(*Поглежда още еднажъ Фаона и Мелита и съ бързи крачки се качва на скалата, въ дъното на сцената*).

На хората — любовь, поклонъ, на Бога!
Възползувайте се вий отъ живота,
И насладете се отъ всички дарове
На тазъ земя... а азъ послѣдний дългъ
Къмто живота тукъ сега изплащамъ!

(*Вдъхновенно*).

Зората сяй, и слънцето изгрѣва!
Азъ чуствувамъ, че ме разбрахте вий —
О Богове, благодаренье вамъ!
Сега съмъ ваша вече!

(*Хвърля се отъ скалата въ морето. Всички извикватъ ужасени и замиратъ на мѣстата си*).

Фаонъ

Стой! спри Сафо!

Мелита

Тежко на насъ! Тя пада! Тя умира!

Фаонъ

Ахъ помощь! Скоро къмъ брѣга! Спасенье!

(*Нѣколцина излазятъ*)

Рамнесъ (*покачва се*)

Вий Богове, елате ни на помощь!
Онъзи тамъ скала допрѣ ли я?
Разбита ли е? Разкъсана?
Носете я на самъ! О скърбь! Свърши се.

Фаонъ

Какво ти кряскашъ? Лодки! Бързайте!
Спасявайте!

Рамнесъ (*като слазя*)

Не, стойте! Късно е!
Тозъ гробъ ѝ дозволете, който тя,
Прѣзирайки лъжливата земя,
Избра си въвъ свещеннитѣ вълни!

Фаонъ

Умрѣла?

Рамнесъ

Мъртва!

Фаонъ

О, горко на менъ!
Но невъзможно, не!

Рамнесъ

Свърши се то!
Увѣхна лаврътъ, млъкнаха струнитѣ.
Отечеството ѝ не бѣше тукъ, —
(*Съ издигнати ржцѣ*)
Тя върна се при своитѣ!

(*Завѣса*).

Трети новъ дамаскинъ.

(Продължение отъ 7 книжка).

Съобщава **М. Московъ** — Търново.

Слѣдъ това слово на новъ редъ идатъ думитѣ: конецъ и бгу слава, а подъ тѣхъ линийка и подъ линийката: † запи҃а аѕъ по крѣ҃ко ѿ влашко село кѹги ѹзе тага кни҃а бѣлето зг҃о. Велика нѹжа беше чѹма по загорѣ. Току подиръ тази забѣлѣжка вървятъ думитѣ: придоха апо҃соле питаха хрнста тнлнсн что рече пророкѹ мо... рече хо҃съ речете іонѹ придохъ да видатъ слепи да ѹслишатъ глѹхи да възлаголатъ немн хроми да скачатъ мрѣтви да бастанатъ нищи да благовестѣѹватъ приде ц҃рство небесно. Слѣдъ тая забѣлѣжка, писана отъ друга ржка на долния край на праздно мѣсто на листа, иде словото:

XXXI. Иже бѣстихъ ѿца нашего златоѹстаго слово о клеветание. Това слово е насочено противъ разлачнитѣ видове клевети. Л. 5.

XXXI. Слово снмеона новаго бі҃о слова. ѿ блн. Това слово е насочено противъ еретицитѣ. Между другото срѣщаме въ това слово и тѣзи думи: престаше тогда ереси и гонение ві҃а се роди ѥ҃ти ѥдѹмна.

XXXIII. Дамаскина інока иподьднакона, нетѹдита, поѹчение како не подобаетъ много желати и плакати, прочитаетсе непогобебение слово. Въ това слово се говори, да не плачемъ за умрѣлитѣ, а да плачемъ за насъ си, грѣшнитѣ, и да търсимъ другари за до Бога, а тѣзи другари сж добродѣтелитѣ. „Азъ видехъ въ лето аѱ҃г (=1703) въ градъ фнлибе некои богати чл҃вкъ иметаше сн҃а и разболе се ві҃ъ негобъ и іонъ посла по ц҃рквн да сътворѹтъ молбѹ да не ѹмретъ снинъ. Но синътъ умрѣлъ и майката като се разгнѣвила, хвърлила иконата на св. Богородица въ огъня, ала умрѣла и тя тутакси, и тѣлото й не се стопило. Да не искаме да копаемъ умрѣлитѣ въ черкова, „понеже не даетъ законъ да се копаетъ ѹ ц҃рквн: въ ц҃квн подобаетъ

дапоставляемн стїимъ мощи и мученичъкїимъ, а не прости и грешни чл҃вещи.

Знае се, че Дамаскинъ е умрѣлъ около 1580 г., а въ това слово се казва, че билъ въ 1703 г. въ Пловдивъ. Види се, че тия бѣлѣжки сж вмъкнати по-сетнѣ, ако самото слово не е отъ другъ авторъ.

XXXIV. Дамаскина инока иподиакона истудита иницїа любнваго златоуста игригорна инскаго побелевають какоо белика помощь имать дїїа по смърти ѿ приношение, помени и литургии, пнс҃а бъкра҃це. Това е статийка, тъй да се каже, която състои отъ извадки изъ съчиненията на споменатитѣ св. отци. Говори се, че помагатъ молитвитѣ и поменитѣ за душитѣ на умрѣлитѣ. Ето единъ откжслекъ и за езика: „Въ Римъ имаше прѣкрасни мостъ. сътворилъ беше го цр҃ъ траиганъ и стана ст҃и григорна посреде того мосто и почуднсе на онова здание и помолисе бу и рече прости ги чла дїїа когатое сътворила тоа мостъ: и престаа нощь гавимусе х҃с и рече му послушахте и простихъ траана цр҃а но ѿтсега да ме немолишъ за еретика.“ На края на тази статийка се казва: дозде написа҃. изузешеми изводъ и шоста слово несъбръшено и ради то много пожалихъ.

XXXV. Иже бъ҃ти отца нашего ишана златоуста слово ради нищолюбие. Въ това слово се говори, че най-голѣма християнска добродѣтель е да прѣглеждаме сиромаситѣ. Л. 6.

XXXVI. Иже бъ҃ти оца нашего ишана златоуста. слово ради клетви и шеуждание. и празнословие. Да не се кълнемъ, да не осжждаме и да не празднословимъ, защото нѣма да се спасимъ. Л. 3.

XXXVII. Слово рече ст҃и ишанъ златоустъ. Това слово е насочено противъ горделивитѣ и високомѣрнитѣ. Само смирението приближава човѣка къмъ Бога. Л. 8.

XXXVIII. Слово ст҃го златоустаго. ради лазара. Извѣстната притча за Лазара се разказва и придружава съ поучение. Привежда се такъвъ примѣръ за назидание: преподобна ѿцъ нашъ самъсонъ нищолюбивецъ беше отъ стараго рима ѿ благочестиви родителе и богати и беху ѿ цр҃ка рода и дадоха го да се учи книга егда научи книга дадоха го да учи лекаръщина и чл҃вколюбие имаше наумъ свои и поче да твори

чудеса. исцелебаше различни болести, ради негови благи разумъ... и колико богатство шетанамъ, раздаде го на сирота и насиромаха... кои милуетъ сирота и сиромаха, таковъ чл҃вкъ да се не бои на животъ ни посьмртъ...

Това е съдържанието на тоя ржкописъ.

За старината му говорятъ забѣлѣжкитѣ, които се срѣщатъ по листоветѣ. Отъ тия забѣлѣжки се научаваме и за името на прѣписвача, и за мѣстото, гдѣто е ставало прѣписването, и за самия източникъ, отъ кждѣто е станало това прѣписване.

Още на първата страница стои тая забѣлѣжка: да се знае кога дойде софрониѧ владика у браца усене 1795. Слѣдъ съдържанието, което се намѣрва на първитѣ страници, има тая важна забѣлѣжка: „Сиа книжица написахъ азъ Ѳеодоръ грешни ѿ изводъ духовника іосифа у браца ѿ хі҃ аѱаѕ мца іанраъ кѣ҃ (=1786 г. януарий 25).

На най-дирнята страница подъ текста има друга бѣлѣжка:

Ѡ браца написахъ сию книжицу, ѿ изводъ духовника іосифъ аѱиѧ поп ѳеодоръ непотребни. Тая забѣлѣжка стои подъ една линийка, теглена подъ текста, и писана съ сѫщото мастило и отъ сѫщата ржка, която е писала цѣлия ржкописъ, а слѣдъ тая забѣлѣжка иде друга забѣлѣжка, писана отъ друга ржка и съ друго мастило: † попъ крѣстко ѿ блѧко село купи таиа книга ѿ попъ тодора за е гро҃ въ лето сътворение мира зѕо (=7270) лета белика нужда беше чума позагоре тока време. Отъ тая бѣлѣжка се вижда, между другото, че нѣкой си попъ Тодоръ прѣписалъ тая книга въ Вратца въ 1786 г., а я купилъ попъ Кръстю отъ Влашко село за петь гроша. На другата страница има друга една бѣлѣжка, която привеждамъ за езика: ѥнъ царь имаше нанекое место господство при себе придоха женн при цара реку даннамъ господство и нниа данмаме бла҃ рече цраръ неможете дражате биа господство женн сте даде цраръ ѥна птица у кафесъзатворена рече носетеиа трин҃н и пакъ мниа донесете тука не можеха да тръпатъ поглѣна укафесъ и птицата убегна не можеха да иа фанать несмеиахъ да издатъ при цара реч цраръ нали кажа иа неможете...

Върху вѫтрѣшната страна на дирната кора има друга бѣлѣжка: недавахъ на блъгаре татаръ п... кои бие насъ богъ да убие

него; ||кои и съ гости богъ да го прости||; какавъ тие ума такавъ тие дома; ||по ума даръ биба||. Както се вижда, това сж пословици и пръвъ опитъ е негли да се събиратъ народни умотворения.

Отстрани по листоветѣ има още нѣкои бѣлѣжки, като: Ѿ едно дърво може крстъ и лопата Ѿ єдинъ баща ражда и зло и добро, дека има многѹ реки збиратсе наедна тамѹ многѹ кода иде и пр.

Цѣлиятъ ржкописенъ сборникъ има 270 листа отъ дебела нагодена на пергаментъ хартия, написанъ много грижливо, безъ зачерквания и отъ една и сжща ржка. Началнитѣ букви, заглавията и извжтрѣ буквитѣ слѣдъ точкитѣ сж писани съ червено мастило. Всѣка страница има 19 реда, всѣкой редъ около 20 букви. Подвързанъ е съ дебела дървена кора, облѣпена съ кожи.

Кой е билъ прѣписвачътъ му попъ Теодоръ? Нищо не се знае. Направихъ опитъ въ Вратца да се науча нѣщо за тоя човѣкъ, но ми се отговори, че не могатъ да се добиятъ никакви свѣдѣния за това лице. Знае се само, че той е прѣписвалъ нѣколко дамаскини; тъй, той е прѣписалъ единъ въ 1771 г., който има 94 слова, жития и проповѣди, другъ дамаскинъ прѣписалъ въ 1747 г. (година 1647 стои погрѣшно). Тоя дамаскинъ, за който съобщавамъ тука, е трети ржкописъ на попъ Теодора: той има 38 слова и 270 стр. и въ забѣлѣжката се пише попъ *Тодоръ грешни*, когато въ забѣлѣжкитѣ на другитѣ дамаскини се нарича и *непотребни*. Единиятъ отъ другитѣ попъ Теодорови ржкописи има 94, а другиятъ 10 слова, а тоя — 38 (гл. Бълг. Прѣгледъ, год. I, кн. 8, стр. 86).

Въ езака на тоя сборникъ забѣлѣзваме слѣднитѣ по-важни особености:

Прѣди всичко личи пълната липса на юсоветѣ. Голѣмиятъ юсъ (ѫ) съ малки изключения е замѣстенъ речи въ всички думи съ ѹ, а малкиятъ юсъ (ѧ) съ є. Но въ нѣкои случаи вмѣсто голѣмиятъ юсъ стои буквата ѧ; напр. *каща*, покрай *къща*, *постапилъ*, *мога*, *сподобиха*, *са* и пр. пише се а и въ глаголитѣ: *рекоша*, *биша* и пр., гдѣто а иде отъ ѧ чрѣзъ ѫ, застжпникътъ на ѧ слѣдъ і, ж, ч, ш въ срѣднобългарскиятъ езикъ. Буквата ъ заема мѣстото на ь, гдѣто е запазено тъмното му произнасяне. Рѣдко се замѣстватъ двата ера съ ясни гласни, а обикновено се запазватъ; напр. *съвъкупление*, *почъстъ*, *тъкмо*, *венъцъ*, *землъно*, *повинънъ*, *съвръшенъ*; богакъ даръ, съвръшенъ събише съходитъ; *тъщеславие*, *гръделиви*, *разъгрѣдимсе*, *множъство*, *неклънеме безъбожни*, *осемъстотинъ*; наистина, вмѣсто ъ се срѣщатъ и о и а, ала рѣдко: напр. *такова*, *тогда*; *нащви*, (нъщви), *лажа*, *рекалъ*, *нравоучение* и пр. вмѣсто ь стои и е; напр. осемстотинъ, кладенец и пр. покрай *бо-*

гатъство стои *богатство*. Ероветѣ стоятъ слѣдъ р и л: *усрьдие, кръщение, клънете, претрьпехъ*. Не се пише ъ въ края на думитѣ, когато иде нѣкое лично мѣстоимение и се свързва съ самата дума; напр. биютте, обиваетви, боимсе и пр. Въ краесловието рѣдко се пише ь, а сé ъ. Буквата ы не се срѣща никждѣ, не се срѣща и ѣ, вмѣсто тая буква стои вредомъ е.

Въ думитѣ: цар*а*, сътвор*а*етъ, хул*а*тъ, сол*ь*, тръп*а*тъ досада и пр. стоятъ твърди вмѣсто меки букви, а намѣсто tj и dj стоятъ винаги *щ* и *жд*.

Колкото се отнася до падежитѣ, изобщо запазени сж всички старобългарски падежи, ала обикновено стоятъ единъ вмѣсто други или се замѣстватъ отъ общия падежъ; напр. потребн оесъ чл҃вкꙋ ножъ да са работнтъ съ него; потребно есъ въсакомꙋ христианинꙋ; приведетъ грѣшнаго на покаание; бесѣдꙋютъ съ нними, съ такобимъ сбетимъ мꙋжемъ; дшебною пользꙋ можеше прнети. Но на много мѣста падежнитѣ окончания се губятъ; напр. еда слꙋгꙋ и дебница учишн; съ кротостъ и смирение шбрати дабидъ слꙋлоба гаростъ на кротостъ. Мѣсниятъ падежъ не се срѣща. Отъ тая страна сборникъкъ има значение за историята на склоненията.

Спрежението пази окончанието за 2 и 3 лице, един. число, сег. врѣме; отъ ѥесмь имаме 2 л. ѥси, 3 л. ѥсть, ѥсми, ѥсте, ѥсꙋ. Често се срѣща 3 л., мн. ч. отъ сложенъ аористъ, кръстиша, отидоша, биша и пр.

Инфинитивътъ не е запазенъ напълно; замѣства се ту отъ сегаш. врѣме и нарѣчието *да*, ту се употрѣбя образуванъ различно.

Като сжди човѣкъ по езика и особеноститѣ му, тоя сборникъ е прѣписъ отъ срѣднебългарски ржкописъ въ сръбска редакция. Отнасямъ сборникътъ къмъ сръбска редакция, защото се срѣщатъ въ него и много сърбизми: *коначно, имаемо, другъ* (другарь). Но по старитѣ ржкописи, отъ които е направенъ тоя ржкописъ, сж били негли на източенъ или срѣднегорски говоръ; въ това ни убѣждаватъ остатъцитѣ: ма, та, са (вмѣсто ме, те, се мѣстоименията), *тугава, рекохти* и пр. особености, свойствени на източнитѣ и на срѣднегорскитѣ говори. И самиятъ прѣчисвачъ не скрива, че прѣписалъ „сию книжицꙋ ѿ изводъ дꙋховника ішсифъ". Интересенъ е да се намѣри тоя „изводъ". Но освѣнъ тоя изводъ, прѣписвачътъ е ималъ и други ржкописи, това се вижда въ едно негово слово, въ което се оплаква, че не можилъ да го довърши, защото му зели ржкописа, отъ който го прѣписвалъ. И наистина, като вникне човѣкъ въ езика на цѣлия ржкописъ, ще забѣлѣжи, че отъ много мѣста е събиралъ попъ Теодоръ материалъ за своя дамаскинъ.

Двѣ прѣхвалени республики въ древня Гърция.

II.

Спартанскиятъ комунизъмъ.

Тукидидъ ни разправя, свѣдѣние почти прѣнебрѣгнато отъ историцитѣ, че отъ врѣме на своето устройство дори до Пелопонезската война, Спарта повече била вълнувана отъ раздори, нежели всѣки другъ градъ, който падналъ, макаръ тя да е била управлявана отъ прѣвъзходни закони и да се е отървала отъ тиранията [1]).

Ние сега ще видимъ, какви сж тие били прѣвъзходни закони; колкото за отърваването отъ тиранията, не се крие въ това нѣкакво голѣмо достойнство. Кому би дошло на умъ желанието да господарува надъ човѣци, които сж се славѣли по своята мизерия, по своето невѣжество, по своето прѣзрѣние къмъ всѣка работа, и, връзъ всичко отгорѣ, по своята свирѣпость? Трѣбва човѣкъ наистина да е билъ роденъ въ Спарта, да е живѣлъ фанатизиранъ и изгладнѣлъ, за да намѣри нѣкаква облага да се възкачи на спартанския прѣстолъ.

Спартанцитѣ, ако сж били мжжествени, (защото се ползуватъ съ тая репутация, която историкътъ не би билъ въ състояние да оправдае,) се показали това като хора, на които животътъ е билъ много окаянъ. Може-би тоя гладъ, който накарва вълка да излѣзе отъ гората, бѣше необходимъ за гърцитѣ, когато имъ се туряше сърдцето въ зависимость отъ корема. Не сме ние, които си позволяваме това прѣдположение; самиятъ Аристофанъ го хвърля въ носа на своитѣ съврѣменници. Заключението отъ неговата комедия „Πλοῦτος" (Плутосъ) е, че не може човѣкъ да направи нищо отъ гърцитѣ, ако не сж принудени отъ нуждата [2]).

Ликургъ (Λυκοῦργος, което име прѣведено означава вълкъ на работа, или инакъ творитель на вълци) прѣписалъ бѣдностьта, забранилъ разкоша и оградилъ отъ „всѣкждѣ възможностьта за придо„биване. Отъ друга страна, въ замѣна, той подарилъ военното „състояние, като обезщетение на своя народъ. Спарта повече е при„личала на казарма, отъ колкото на градъ [3]). Това е което е карало „Перикла да казва, че добродѣтельта на спартанцитѣ е задавала „страхъ, даже когато тя не е произвеждала нѣщо по-лошо [4]).

---

[1]) Тукидидъ, книга първа глава X.

[2]) Аристофанъ, Плутосъ (Πλοῦτος), послѣдната сцена.

[3]) Една казарма, гдѣто имаше жени и какви жени!

[4]) Тукидидъ, Рѣчи относително пелопонезската война.

„Всичко е било наредено по извѣстенъ законъ, всичко било „турнато въ формула при сѫществуването на спартанския граждани„нинъ, ставането и лѣгането, яденето и тѣлеснитѣ упражнения. Тие „бѣха граждански длъжности, които се изпълняваха въ извѣстно „врѣме, споредъ нѣкои религиозни обреди и съ точностьта на лаге„ритѣ. Трѣбваше да вървятъ по извѣстенъ начинъ, да държатъ рѫ„цѣтѣ си скрити подъ своята мантия, да пазятъ мълчание и да гле„датъ само прѣдъ себе си, безъ да обръщатъ на нѣкждѣ главата „си[5]). Тъй като държавата е била заинтересувана отъ силата и отъ „хубостьта на расата, Ликургъ бѣ подчинилъ на своитѣ укротителни „закони отношенията на съпрузитѣ въ първото врѣме на женитбата[6]). „Единъ застарѣлъ мѫжъ ималъ законно право да остави до своята „жена, по-млада отъ него, единъ замѣстникъ, който да се отличава „по своята сила и хубость. Когато една жена била родлива, можелъ „е кой-да е спартанецъ да я вземе въ заемъ отъ нейния съпругъ, „за да даде чрѣзъ нея на отечеството дѣца отъ друго стъбло. Ко„гато една майка раждала нѣкое дѣте сакато, убивали това нещастно „създание, което не обѣщавало на държавата добъръ солдатинъ.

„Кой не знае и придирчивата тирания на възпитанието, давано „отъ държавата, и замѣстването на отеческия авторитетъ чрѣзъ оня „на държавата и прѣзрѣнието къмъ половия срамъ, което въздигнаха „до най-уморителни измѫчвания на тѣлото[7]), и грубитѣ игри на „юношитѣ, и ловитбитѣ, прѣдписани да поддържатъ силитѣ на тѣ„лото и раздразнителнитѣ, кървавитѣ и немилостивитѣ борби, учре„дени въ самата пазуха на държавата, за да упражняватъ въ война „младежьта, непрѣстанно изложена на изнѣжване?...

„Обѣдитѣ ставаха общо, съ една умѣренность която е станала „прочута, и количеството на храната въ тѣхъ бѣше опрѣдѣлено, „както ако се отнасяше за единъ боленъ, управляванъ отъ прѣдпи„санията на доктора.

„Въ тѣхъ владѣеше единъ церемониялъ строгъ. Подиръ това „упражненията почваха отново, съ цѣль да избѣгнатъ слабостьта на „смилането. „Всѣки дължеше смѣтка на държавата за тяжестьта на „своето тѣло; всѣки десеть дена ставаше общо прѣглеждане и наде„беляванено, знакъ на лѣность и на лакомство, се наказваше съ „глоба отъ страна на ефоритѣ".

Ето твърдѣ *изгладената* картина, която г. Troplong[8]) ни прѣдставлява относително уредбата на Спарта. Безполезно е да приба-

---

[5]) Вижда се, че приписванитѣ качества на езуититѣ не сѫ ново изобрѣтение.

[6]) Считало се е за особена честь да бѫде нѣкой завѣренъ ненадѣйно въ съпружеското си лѣгло съ своята жена, и нарочно упражнивали младитѣ хора да се ползуватъ отъ сгодния случай за тия странни скандали, за да правятъ едно *charivari* на съпрузитѣ.

[7]) Младитѣ момци се борѣли голи съ мѫже голи въ гимназитѣ (мѣста за упражнение), отъ които не можели да се освободятъ безъ да се упражняватъ.

[8]) *Troplong, Mémoires de l'Acad. des sciences morales et politiques, année 1852.*

вимъ, че се облѣга на всѣка фраза върху авторитета на единъ съврѣмененъ гръцки писатель; той се страхува отъ обвиняването да не е прибавилъ нѣщо при обнародването на толкова тежки работи.

За насъ, които нѣмаме колеги отъ академията да щадимъ, трѣбва да прибавимъ нѣколко черти по-опрѣдѣлени и по-малко автентични. Младитѣ спартанци бѣха *обучени въ кражба* **и въ человѣкоубийство.** Всѣка индустриална професия била за тѣхъ запретена. Неможейки да се женатъ млади, тие сключвали помежду си срамотни съединения, *които се гнѫсятъ да вършатъ дори криминалнитѣ прѣстѫпници по затворитѣ.*

Най-послѣ, тия *ловитби*, по случай на които говори г. Troplong, не бѣха нищо друго освѣнъ *ловитби на човѣци.* Всѣка година, въ врѣме на *криптията* (буквално: епоха на *скриването*), младитѣ хора отиваха да застанатъ на засада, близо до селата, гдѣто тѣхнитѣ роби работѣли земята, върху които, отъ срамъ и отъ грѣхъ, не трѣбваше да турятъ нито пръстъ. На мръкване, тие заколваха, съ едно такъво прѣдпазване, като да се отнасяше за кой-знае какви свирѣпи животни, всички човѣшки създания, които срѣщаха: прѣдпазливи, безъ съмнѣние, къмъ силнитѣ и свирѣпи къмъ слабитѣ. *Обаче тия човѣшки създания бѣха тѣхнитѣ кърмачи и кърмачки,* въвъ ржцѣтѣ на които тѣ бѣха порастнали; безъ тѣхъ тѣ не би могли да живѣятъ нито единъ мѣсецъ.

По нѣкога правѣли всеобща ловитби и убивания на хилядници мирни невинни хора, когато се страхували, че населението отъ робитѣ е порастнало до едно безпокоително число. Нашитѣ читатели могатъ още да прочетатъ въ историята на пелопонезската война (отъ Тукидида) жестокости, които прѣвъзхождатъ ужаситѣ отъ подобни прѣстѫпления.

Устарѣлиятъ войникъ законодатель, който бѣ създалъ и турилъ въ сила тъзи неокачествима конституция, я санкционира чрѣзъ единъ оракулъ. При това той ималъ непохватностьта да се отнесе до Питиятя, която не бѣше подвѣдомствена на неговия трибуналъ: „Ликургъ, казва тя, вѣрва, че е наредилъ „безкористието въ своята ре„публика; но азъ му прѣдсказвамъ, че тя ще погине отъ алчность".

Дѣйствително, Лакедемонъ бѣ станала, казва Troplong, пиявицата на Гърция, чрѣзъ усърдието да събере на своя страна паритѣ, „било на Гърция, било на варваритѣ. Въ врѣме на Перикла, Атина „е изпращала въ Спарта годишна субвенция отъ 60 таланта [1]), за да „подкупи най-знаменититѣ по достойнство мѫже, което не имъ прѣ„чеше да получаватъ пари и отъ перситѣ [2]), когато Атина, както и „останалата Гърция не имъ давали достатъчно. Съ това именно се

[1]) Атическиятъ талантъ се равнява на 560 франка днешни пари.

[2]) Агесилай, когото Плутархъ прѣдставлява като типъ на безкористенъ спартанецъ, напустналъ единъ походъ противъ персийския царь, подъ претекстъ че е „билъ отблъсканъ, казваше той, *отъ тридесеть хиляди архера*". Тие ар, хери не били нищо друго, освѣнъ златни пиеси, наричани *дарицы*, върху които персийскитѣ царье бѣха отпечатали изображението на стрѣлецъ съ лѫкъ.

„завърши хубавото запрѣщение на Ликурга да притежаватъ злато и „сребро. И както, обикновена става, войната, която обогатява едни, осиромашава други, неравенството въ богатството се издигна до степень толкова нетърпима, чрѣзъ алчкостьта и грабежитѣ на „извѣстни развратни личности, щото възстания избухнаха въ втората „Месенска война . . .

„Достатъчно е човѣкъ да прочете *политиката* на Аристотеля „и нѣколко пасажи отъ *Республиката* на Платона, и да види тамъ „картината отъ продажностьта на ефоритѣ, отъ развратностьта на „сенаторитѣ, отъ несъразмѣрностьта на богатствата, отъ разстройст„вата и отъ лошитѣ влияния на женитѣ".

Тъй, въ момента на пелопонезската война, цѣла Гърция се намѣрвала раздѣлена между два лагеря, изверги отъ човѣшкия родъ, и изразъ най-високъ на своя политически гений: Атина и Спарта. И разбранитѣ люде, замѣсени въ тоя конфликтъ, се запитвали съ страхъ, кое ли робство има да прѣтърпятъ: — да ли на сганьта отъ Агората или *онова на лакедемонската терсхана.*

Изъ чехската книжнина.

Алоисъ Ирасекъ.

Неуспоримъ фактъ е, че, наредъ съ полската и руската, чехската литература заема едно първостепенно мѣсто въ всеславянската литература. Обаче и най-добритѣ чехски писатели сѫ застѫпени въ нашия печатъ съвсѣмъ слабо. Коя е причината на това? Отговорътъ не е труденъ. Чехия е доста много отдалечена отъ България, дѣлятъ я отъ насъ сърби, унгарци и нѣмци, и отношенията ѝ, особено чисто духовнитѣ ѝ отношения съ нашето отечество, не сѫ твърдѣ значителни. Това е истина, но истина е сѫщо, че чехския народъ по страдания и минало поразително се схожда съ българския. Подтисканъ цѣли столѣтия подъ яремъ отъ нѣмцитѣ, той е прѣживѣлъ сѫщитѣ перипетии на духовно и политическо робство, каквито е прѣживѣвалъ и българскиятъ народъ подъ двойното робство на турцитѣ и гърцитѣ. А народната душа, народнитѣ мѫки и злощастия сѫ намѣрвали и ще намѣрватъ всѣкога своя най-добъръ изразъ въ литературата, което толкова повече се отнася до чехската литература, тъй като тя отъ много десетки година се е сматряла и се сматря, като най-рационалното срѣдство за политическа агитация между просвѣтения чехски народъ. Общностьта по страдания и минало, както и тая по кръвь и езикъ, би трѣбвало да ни наложи едно литературно сближение, печалбата отъ което ще е несравнено по-голѣма за насъ, като се вземе въ съображение съвършенството, което чехската литература е постигнала, особено отъ седемдесетьтѣ години насамъ.

Въ „Бълг. Сбирка" винаги отзивчива на явленията въ славянския свѣтъ, ние, съ редъ малки прѣводи и характеристики на най-виднитѣ чехски писатели, ще се опитаме да послужимъ на туй сближение, като ще оставимъ по-многото и по-трудната работа за тия, които сѫ и подготвени за нея.

* * *

Единъ отъ най-малко познатитѣ, или по-право отъ почти никакъ не познатитѣ, чехски писатели у насъ е и авторътъ на най-хубавитѣ чехски новели, Алоисъ Ирасекъ, комуто въ Чехско, наравно съ Св. Чехъ, Врьхлицки и Кар. Свѣтла, даватъ първо мѣсто между съврѣменнитѣ чехски писатели. Ние нѣма да скриемъ обаче, че Ирасекъ е малко познатъ и въ Западна Европа. На какво се дължи послѣдньото? Интересно е, че популяризацията на всички славянски писатели въ Западна Европа е ставала при непосрѣдственното съдѣйствие на нѣмцитѣ. Първитѣ прѣводи на най-добритѣ полски,

чехски, и даже руски художествени произведения сж направени на нѣмски. Чрѣзъ тѣхъ високомѣрна Европа се е запознавала съ много пжти чудеснитѣ по своята обработка и съвършенство славянски творения. А Ал. Ирасекъ най-малко може да разчита на тѣхната помощь. Именно най-характерното и най-почитаното у него е национализма и ненавистьта му къмъ народнитѣ подтисници, къмъ нѣмцитѣ. Тази своя ненависть той прокарва почти въ всѣко свое произведение и особено ярко—въ най-добритѣ си повѣсти и разкази. Той е най-ловкия чехски рисувачъ на миналитѣ и сегашни народни страдания. Отъ него чехитѣ иматъ най-добритѣ исторически повѣсти и драми, всички пропити съ горещата му любовь къмъ отечественото, чехското, и умразата му къмъ народнитѣ гонители. Това е, ако щете, единъ недостатъкъ, но това е, което прави неговитѣ произведения важни за врѣмето и любими отъ младо и старо въ Чехско. Па и това е, което ги прави за насъ особено интересни.

Алоисъ Ирасекъ е роденъ на 23 августъ 1851 г. въ Граново при Находа. Има пълно срѣдньо образование и е учитель при една отъ Пражскитѣ гимназии, съ титула училищенъ съвѣтникъ. Той е дѣйствителенъ членъ на чехската академия на наукитѣ. Своитѣ произведения е помѣстялъ рѣдко изъ списанията. Повечето отъ тѣхъ, доста обемисти романи и повѣсти, сж издавани систематично отъ разнитѣ, обикновено евтини и прѣдназначени за народа, библиотечни годишни сборници. Така първитѣ му произведения, още въ началото на осемдесетьтѣ години, сж издавани въ сборника „Libuša," въ „Отовата евтина народна библиотека" и въ „Matice lidu." Нѣкои негови творения по-послѣ влизатъ и въ по-скжпитѣ: „Salona biblioteka," „Kabinetna knihovna," „Sbornik ill. romanu" и пр. Отъ 1889 година излиза събрание на съчиненията му („Nakladatelstvi J. Otto. Praha), което въ послѣднитѣ години е прѣтърпѣло вече нѣколко издания. Подъ редакцията на Ирасекъ излазя отъ 1895 год. илюстрованото издание „Čechy."

Между произведенията му, болшинството отъ които сж найразпространенитѣ книги въ Чехско, наддѣляватъ ония съ чисто историческо съдържание. Ни единъ чехски писатель не е умѣялъ да обрисува пълното съ борби, несполуки и страдания минало на чехския народъ тъй добрѣ, както Ирасекъ. Историята е за него обичната материя. Но тая, често съвсѣмъ лишена отъ жизненность материя, прѣзъ него излазя тъй жива, тъй картинна и пълна съ подробности, че човѣкъ, ще не ще, се прѣнася въ миналото, страдае самъ съ страдалческия народъ и се възмущава и негодува противъ подтисницитѣ. Прочете ли чехътъ нѣкоя отъ неговитѣ исторически повѣсти, не може да не намрази всеславянския подтисникъ, нѣмеца, и да не обикне родината си. Въ това отношение силата на Ирасекъ е чародѣйна. И важното е, че по историческа вѣрность неговитѣ произведения сж безпримѣрни. Всичко у него е основано на исторически факти и на грижливо събиранъ материалъ. Въ своиисторически повѣсти Ирасекъ е създалъ величави народни типове, които, като излѣни отъ бронзъ, ще останатъ овѣковѣчени за винаги.

* * *

Изъ между най-добритѣ му исторически повѣсти и романи ще споменемъ:

Skalaci. Историческа картина на втората половина на XVIII столѣтие (IV с. съч.);

Poklad. Историческа картина на миналото столѣтие. (V т. съч.);

Повѣститѣ събрани подъ заглавието „Mezi proudy" (VI—VIII т. съч.);

Хубавата повѣсть „Vcizich sluzbach", която самъ авторътъ нарича „Кжсче отъ чехски Анабазисъ," понеже по съдържание напомнюва Ксенофонтовото описание на вжтрѣшнитѣ персийски войни и гръцката военна служба въ редоветѣ на перситѣ;

Романа „Proti všem", съдържанието на който е дадено въ авторовото опрѣдѣление: „Страници изъ чехската епопея;"

Двѣтѣ повѣсти съ общото заглавие „Za bouri i klidu" (томъ III съч.);

Романа F. Z. Vek (Dil. I, a II);

И особенно чудно хубавата повѣсть Psohlavci, по либрето отъ която недавно Дворжакъ е написалъ най-хубавата си опера.

Освѣнъ тѣзи повѣсти и романи, които сж цвѣта на неговитѣ произведения, той е писалъ и такива съ сюжети изъ съврѣменния животъ, обаче съ по-малко успѣхъ. Голѣмъ успѣхъ сж имали историческитѣ му драми: Emigrant, Kolebka, Jan Zizka

Ирасекъ е писалъ и множество разкази, нѣкои отъ които по своята художествена обработка сж истински перли въ чехската новелистика. И между тѣхъ, по съвършенство и по число, наддѣляватъ разказитѣ съ исторически сюжети. Въ „Малки очерки" ние даваме два разказа, които по мотиви и по изложение сж избрани като по-характеристични, и надѣваме се, ще могатъ да дадатъ поне едно смжтно понятие за нашия чехски писатель.

Малки очерки и разкази.

Отъ Ал. Ирасекъ.

1. За светия покой.

I.

Младиятъ шлехтичъ пълзишката се бѣше скрилъ въ високата трѣва на гробищата, между два гжсти храста. Клонестата липа, която растѣше току до храститѣ, му спомагаше да се скрие добрѣ. Дебела сѣнка бѣ легнала надъ това потайно кжтче, но останалата часть на гробищата и старинната бѣла църквица, съ камбанарията посрѣдъ, блѣщѣха подъ златиститѣ лжчи на пролѣтното слънце.

Нищо тукъ не мърдаше, ни едно листче даже на старитѣ липи наоколо. Но ето раздвижиха се клонеститѣ храсти. Между тѣхъ запълзѣ младиятъ болеринъ, и, като стигна до невисокия зидъ, внимателно и тихо се приповдигна, за да погледне прѣзъ него. Привличаше го непонятния шумъ, който се чуваше долу нѣкадѣ.

Вдигаше се шумъ въ селото, тъкмо отъ хълма, на който стои кацнала църквицата. Селенитѣ излазяха отъ кжщитѣ си и се събираха на купища да гледатъ тежкитѣ съ изтеглени мечове всадници. А тамъ на дѣсно, по пжтя, който води за височината, на която се издига замъка, около самия замъкъ и на всѣкждѣ блѣщѣха шлемоветѣ и оржжието на безчислено множество войници. Това бѣха драгунитѣ и армадитѣ на Валенщайна. И тѣ именно бѣха изплашили и пропждили младия шлехтичъ отъ замъка, отъ имѣнието му, останало отъ дѣди и прадѣди.

Имѣние! Прѣди деветь години той бѣше го почти загубилъ; бѣха го конфискували за участието му въ възстанието Слѣдъ петь години, прѣкарани въ тежко изгнаничество, той се завърна въ отечеството си, когато послѣдньото бѣ завладано отъ сакситѣ. Отъ Прага той побърза за имѣнието на своитѣ дѣди. Новиятъ му владѣтель бѣ избѣгалъ още прѣди появяването на неприятеля и поданицитѣ посрѣщнаха бившия господарь съ истинска радость. Неговата ржка никога не бѣ ги потискала така, както тази на чужденеца.

Дълго той обаче не можа да остане между своитѣ. Валенщайнъ съ новосъбрана войска се бѣ отправилъ противъ сакситѣ. И тѣ трѣбваше да отстжлятъ. Младиятъ Каницки разбра, че щастието, което едва бѣше му се се поусмихнало, бѣга пакъ отъ него. Рѣши да се впусне изново на пжть, на тежъкъ пжть вънъ отъ отечеството. Но по-рано отъ колкото той се надѣваше нещастието го изненада. Часть отъ императорската войска бѣ пристигнала тъй ненадѣйно, че той едва успѣ да избѣга отъ замъка си. И когато поиска да мине долу по равнината, той видѣ че всички пжтища и пжтеки

се пазятъ отъ стражи. Да се върне назадъ въ замъка вече не можеше, а въ селото долу нѣмаше гдѣ да се скрие.

Между живитѣ ни съвѣтъ, ни помощь; отиде тогазъ при мъртвитѣ. Отъ тѣхното свещенно равнище гледаше сега на неприятеля, какъ обсажда крѣпостьта му, какъ прѣтърсва селото и го дири навсѣкждѣ. Изгнаникътъ моментално се скри въ гжсталака, но изкочи веднага, като позна пѣвеца. „Тука съмъ!“ каза полугласно.

Строенъ, почернѣлъ отъ слънцето селенинъ, съ лопата на рамото, се приближи бързо къмъ него. Той бѣ гробаря на селото, а нѣкога и черковенъ слуга. Отъ неговата черковна служба сега нѣмаше нужда, понеже селото нѣмаше никакъвъ попъ.

„Какъ е Томашъ?“ попита бѣглецътъ.

„Лошо, милостиви пане. Не може да се излѣзе ни отъ тукъ, ни отъ селото. Не можете избѣга отъ тукъ, и подиръ единъ день не... И гледатъ като псета. Всичко знаятъ—долу и въ замъка.“

„Иматъ нѣкой шпионинъ.“

„Да, милостиви пане. Самъ го видѣхъ и изведнажъ го познахъ.“

„Кой е той?“

„Прейсекъ, дѣто бѣше при покойния ви татко...“

„Онзи руфияна!“

„Всѣкждѣ ги развежда и всичко издава.“

„Тогава тука не съмъ сигуренъ. Ако имашъ ключа, да ида поне въ черквата. Тамъ ще съмъ по-добрѣ скритъ, отъ колкото тукъ.“

„И азъ мислѣхъ да направите това. Ключътъ нося въ себе си.“

Обърнаха се наоколо си и бързо прѣминаха пространството отъ зида до старинната църквица съ готически прозорци.

Томашъ бързо отвори главната врата на черквата и тѣ влѣзоха. Като повървѣха малко, стигнаха до една стълба и се запрѣха прѣдъ една прашна низка вратица Гробарьтъ намѣри ключа и го вмъкна въ ключалката.

„Кждѣ ме водишъ?“

„Мисля, че тукъ ще бжде най-сигурно.“

„Имашъ право.“

„Ето ви ключа, милостиви пане. Заключете се отъ вжтрѣ. Азъ трѣбва да ида пакъ долу. Стане ли нужда, ще ви донеса извѣстие. Осланяйте се на менъ.“

Каницки му подаде ржката си и Томашъ изчезна. Чуха се стжпкитѣ въ черквата, чу се и като захлопна врата и настжпи тишина.

II.

Младиятъ изгнанникъ се вмъкна въ низкитѣ врата, и, като слѣзе надолу по петьтѣхъ стжпала, озова се въ една не голѣма подземна зала. Тя бѣше бѣлосана и освѣтена само съ едно низко, малко прозорче. Днесъ, когато деньтъ бѣ тъй ясенъ, тука бѣ доста свѣтло. Вънка бѣ нетърпимо горещо, тукъ — хладно. Вънъ на гробищата — тихо, тукъ царуваше мъртавъ покой. Лжча отъ свѣтлина, която тукъ блуждаеше, бѣше се запрѣла треперяща надъ нѣколко

цинкови ковчези, капацитѣ на които приличаха на заострени стрѣхи. Бѣха наредени покрай стѣната на иззидани отъ тухли подложки, и три отъ тѣхъ, видимо най-подиръ сложени тука, стояха до прозорчето. Единиятъ бѣше свръхобикновено голѣмъ, вториятъ по-малъкъ и по-тѣсенъ, а третиятъ съвсѣмъ малъкъ. Послѣдниятъ бѣше, очевидно, дѣтски ковчегъ. Лицето на младия изгнаникъ, оживено по-рано отъ изпрѣгнатость и раздражение, доби сега важность. Щомъ влѣзе, той за мигъ се огледа наоколо си и падна на колѣнѣ. Дълго врѣме остана така съ дигнати ржцѣ и наведена глава: тукъ той се срѣщна съ прадѣдитѣ си. Послѣднитѣ бѣха владѣли фамилното си имѣние единъ подиръ други мирно и щастливо; спокойно умираха въ кржга на своитѣ и намираха тука тихо кжтче за вѣченъ сънь. Мирно дрѣмѣха сега тѣ, незнающи нищо за народния плачъ и бѣдствия всждѣ, всждѣ по Чехско.

Блажени! Даже не знаяха, че послѣдньто тѣхно кжтче бѣ станало мѣсто за скриване на послѣдния отъ тѣхния родъ. Да биха станали и видѣли неговото и на цѣлата чехска земя бѣдствие!

Младиятъ мжжъ стана и пристжпи къмъ ковчезитѣ до прозореца. Тукъ въ този голѣмия почива татко му, до майка му.. Ехъ, добрѣ, добрѣ, че Богъ ги прибра, да не дочакатъ тази буря.

А сега запрѣ очитѣ си на малкия ковчегъ, и прѣхвърли съ погледъ надписа на капака му;

„Л. п. Хр. 1611, въ срѣда прѣзъ първата недѣля на постница, почина рождената боляриня, паненка Марушка отъ Чахрова, дъщеря на благородния панъ Янъ Каницки отъ Чахрова и жена му, благородната пани Марияна Каницка отъ Чахрова, на четвъртата година отъ рождението си. За нейната душа хранимъ сигурна надѣжда, че Господъ Богъ ще я приеме милостиво при себе си...“

О сигурно, сигурно, душичке мила! Колко бѣ плакалъ той тогава за сестричето си, миличко, още недоразвито дѣтенце; колко жали и тжжи тогава покойната му майка за мъртвата си щерка! Какво би правила тя сега, ако бѣше останала жива, що би станало съ нея? Бѣдна, нещастна изгнаница, безъ покривъ, съвсѣмъ безъ нищо, изложена на още по-голѣми опасности и своеволия, нежели той, мжжъ!...

И младиятъ момъкъ изново хвърли погледъ на бащиния и майчиния ковчези; мѣрна му се часть отъ надписа подъ майчиното вѣчно жилище:

...„И нейното тѣло почива тукъ и очаква, съ надѣжда на животъ вѣченъ, веселото възкресение изъ мъртвитѣ“...

Възкресение изъ мъртвитѣ и надѣжда на вѣченъ животъ! — Съ тѣхъ! Тази мисъль, като лжча засвѣти въ мжчителния за него часъ. Почувствува облекчение въ душата си. О, колко по-добрѣ би било въ този свѣтъ, ненарушимъ покой!

Той седна на стълбата при входа, съ лице обърнато къмъ гробоветѣ, съ подпряна на длань глава седѣ той така дълго врѣме. Бѣше се отдалъ на размишление и бѣше забравилъ за опасностьта. Дълбока тишина го окржжаваше, но нищо въ нея нѣмаше за него

страшно. Тиха жаль бѣ овладѣла сърдцето му, но стѣснение той не чувствуваше. Бѣше при домашнитѣ си, макаръ и само при свещения имъ прахъ.

Внезапно той дигна глава. Зачуха се вънъ по стълбата бързи крачки и вече захлопа нѣкой тихо на вратата.

„Бѣгайте, бѣгайте, милостиви пане!"

Това бѣше гласа на Томаша.

„Въ опасность сте. Бѣгайте скоро вънъ, отворете!"

„Въ черквата ли идешъ?"

„Не, въ черквата, не, тамъ азъ искамъ да ви скрия. Идатъ въ гробницата. Прейсекъ имъ казалъ, че има тукъ много злато, че видѣлъ самъ на покойния господарь много пръстени... За Бога, отворете! Лошо... Чувамъ вече шумъ"...

Отъ вжтрѣ се чу гласа на шлехтича: „знаешъ ли сигурно, че идатъ тукъ, въ гробницата?"

„Съвсѣмъ сигурно. — Но скоро, скоро!"

„Върви си сбогомъ, Томашъ. Азъ тукъ ще остана. Бѣгай и се спаси самъ."

„Но за спасение на душата, милостиви пане, ще ви хванатъ и отведатъ!" викаше уплашено вѣрниятъ Томашъ.

„Вече сж въ черковната ограда. Спасявайте се!"

„Сбогомъ — вече рекохъ"...

Още веднъжъ се чу гласа на уплашения вѣренъ слуга, па замлъкна. Чуваше се сега, какъ Томашъ бързо отмина и заключи вратата на черквата.

Още щомъ изкочи вънъ, той се хвана за лопатата, за да продължава работата си, която прѣди нѣколко минути умишлено бѣ наченалъ. Вече бѣ нахлула съ дивъ крѣсъкъ и викъ войсковата паплъчъ прѣзъ вратнята на черковната ограда. Разбойницитѣ бѣха пияни. Между тѣхъ начело стоеше Прейсекъ. Послѣдниятъ щомъ зърна Томаша, извика:

„Тукъ е този хубостникъ! — У него е ключа, — Ей, Томашъ, ела отвори!"

III

Свещената, дълбока тишина въ жилището на мрътвитѣ бѣше нарушена.

Вънка се чуваше смѣсенъ шумъ и глъчка; за минутка гласоветѣ утихнаха, но затова пъкъ много по-ясно се чу гласа на едного, който викаше за ключа. Бѣше очевидно, че Томашъ се оговаря и гледа да ги забави. — Всичко това трая нѣколко минути, слѣдъ които вратата на църквата заскърцаха и младиятъ Каницки чу вече въ най-близко съсѣдство смѣсенъ шумъ отъ тежки крачки, дрънкане на оржжие и диви викове.

Той си изправи главата и внимателно се услуша.

Бѣха въ олтаря на черквата и отварѣха сигурно долапитѣ и раклитѣ да търсятъ, дали не ще намѣрятъ нѣщо изъ тѣхъ. Отведнъжъ профуча до самитѣ врата пронизителенъ гласъ:

„Оставете това, момчета! Вървете въ гробницата. Тамъ има злато доста... Скоро ключа, хей съселченино!“ извика диво нѣкой. Младия шлехтичъ стана и изтегли меча си.

„Не е у менъ.... Отъ гробницата ключа не е у менъ,“ чу той отговора на Томашъ. „Господарьтъ го взе съ себе си. — А то за Бога, Прейсекъ!“

„А що, Прейсекъ?!

„Господинъ Прейсекъ, кажете да си отидатъ, пощадете мъртвитѣ. Оставете жилището на мъртъвцитѣ!“

„Ние ще имъ го оставимъ, но златото не!“ отвърна грубия гласъ и веднага слѣдъ това се разнесе отвратителенъ смѣхъ изпомежду тълпата.

Младиятъ шлехтичъ стоеше съ лице къмъ вратата, занятъ съ мисъльта, какво би трѣбвало да направи. Да се обади ли, или не? Но постжпи ли тъй или иначе, тѣ ще строшатъ вратата и не ще пощадятъ нито него, нито мъртъвцитѣ. То обаче нѣма да имъ се удаде тъй лесно! Нека посмѣятъ! — И той се обърна къмъ ковчезитѣ съ мъртъвцитѣ. Погледътъ му прѣмина по всички и се спрѣ на тѣзи, които му бѣха най-скжпи. Да разпилѣе тази паплъчъ коститѣ на баща му, който бѣ воювалъ съ турцитѣ? Да посмѣе да се докосне до праха на майка му и на това рано увѣхнало дѣтенце?

Той колѣничи на земята, и, както по-рано ги привѣтствуваше при първа срѣща, така сега се прощаваше съ тѣхъ, — но пакъ до близка срѣща, до близко виждане. До виждане въ вѣчния животъ.

...„Нейното тѣло тукъ почива и очаква, съ надежда за животъ вѣченъ, веселото въскресение изъ мъртвитѣ.„

Въ тоя моментъ погледътъ му ясно различи изпъкнатитѣ букви на този надписъ, тъй като слънцето, сега при отклоняването си, хубаво бѣ освѣтило тази часть на гробницата. Въ жгълитѣ бѣхе начепали да се слагатъ вече сѣнки.

Вънка шумътъ се увеличи и вече загърмѣха удари по вратата. Младиятъ Каницки все още се молѣше. Но когато вратата начена да праши и да се прѣвива, той бързо стана, и като цѣлуна сестрини и родителскитѣ гробове, стисна меча въ дѣсницата си и се изправи срѣщу вратата. Сега гледаше само къмъ нея. Бѣше блѣденъ, но храбро и съ рѣшителность държеше оржжието.

Послѣдваха, загърмѣха удари слѣдъ удари, ехото на които се разнасяше изъ коридора и гробницата. Въ шума отъ тѣзи удари се мѣсѣха дивитѣ крѣсци и псувни на разбойницитѣ — Ето — желѣзото се прѣви — отъ дъскитѣ залетѣха парчета трѣски — вратата се строши, и съ бързината на мръсната вода на пороя се втурнаха разбойницитѣ надолу. Прѣдвождаше ги Прейсекъ. Но ето той извика и се катурна на стълбата.

„Назадъ, прѣдателю! изгърмѣ въ гробницата.“

Този гласъ, ненадѣйното появяване на блѣденъ човѣкъ въ възтъмни одѣжди, падането на Прейсека, всичко това силно подѣйствува на тълпата, която се боеше не отъ Бога, а отъ духове и страшилища. Въ мигъ нахлуването спрѣ и нѣкои вече начеха да отстжп-

ватъ. Видѣха какъ една черна фигура отъ дълбочината се хвърля къмъ стълбата, а най-прѣднитѣ почувствоваха, какъ сѣче мечътъ до тѣхъ. Това ги накара да дойдатъ на себе си.

„Това не е духъ!“ обади се единъ гласъ отдирѣ.

„Това е човѣкъ. — Това е той, той!!“ разнесоха се пакъ наоколо бѣсни крясъци, и тълпата, едва спрѣна, нахлу сега съ по-голѣма сила напрѣдъ.

Младиятъ Каницки стоеше при вратата на гробницата и храбро защищаваше светото мѣсто, послѣдния покой на прадѣдитѣ и родителитѣ му, на свещения имъ прахъ. Воюваше самъ, самъ противъ надмощието, и воюва дълго, до като цѣлъ се облѣ въ собствената си кръвь.

Обаче и той не едного само разкървави и двама вече лежаха на земята мъртви. Тълпата си проби пжть за гробницата най-подирѣ, ала само прѣзъ труповетѣ на Прейсека и другиго едного и прѣзъ трупа на Каницки отъ Чахрова, който, сражавайки се, отстжпи отъ стълбата и цѣлъ облѣнъ въ кръвь падна мъртавъ недалечъ отъ гробоветѣ на родителитѣ си. Разбойницитѣ потърсиха съ очи обѣщанитѣ богатства и наченаха да псуватъ, като видѣха цинковитѣ ковчези, хубаво заковани. Наченаха да ги сѣкатъ съ сабитѣ си, да ги пробиятъ, ала едва започнали, тѣ трѣбваше да прѣстанатъ.

Вънка въ коридора се раздаде високъ, гнѣвенъ гласъ и на стълбата застана човѣкъ съ гола шашка въ ржцѣтѣ. Всадницитѣ се обърнаха стрѣснати. — Сжщия оня дяволъ, ротмистърътъ, оня отъ Черторей! На неговата строга заповѣдь тѣ напустнаха гробницата, ако и не доброволно и не на драго сърдце, и изнесоха мъртвитѣ свои другари.

Императорскиятъ ротмистъръ пристжпи навжтрѣ и се спрѣ прѣдъ трупа на мъртвия шлехтичъ.

Послѣдниятъ лжчъ свѣтлина падаше на неговото мъртвешко, спокойно лице. Офицерътъ го гледа дълго и съ състрадание. Задъ него стоеше Томашъ съ скръстени ржцѣ. Сълзи течаха по лицето му. — Чакъ когато войницитѣ наченали да трошатъ вратата, той се изтървалъ отъ ржцѣтѣ имъ и отърчалъ, колкото се може по-бърже, до замъка, да моли за помощь войсковия началникъ. Но до самия замъкъ се натъква на нѣколко нови всадници, които току що пристигали. Прѣдниятъ отъ тѣхъ той изведнажъ позналъ и безъ малко не извикалъ отъ радость. Той билъ панъ Черторейски, нѣкогашенъ добъръ приятель на младия му господарь. Въ онова врѣме, когато още нѣмало тия бури и споръ за имѣнието, той посѣщавалъ често замъка. Панъ Черторийски сега бѣше на императорска служба, а младиятъ му господарь въ изгнание и въ опасность за живота си. — Ротмистрътъ обърналъ веднага коня, — но бѣше вече късно.

Сега той го гледаше мъртавъ.

„Нещастни приятельо!“ въздъхна той.

„Ахъ, благородни пане, ... когато ѣздѣхте съ покойния господарь на ловъ . . . . . когато идвахте на замъка . . . . . охъ . . . .“ хълцаше Томашъ.

„Отърва се той и е сега при своитѣ....“ отвърна ротмистрътъ, като за утѣха. „Погреби го тукъ!“

„Ще го погребя, ще го погребя, благородни пане. Тукъ въ земята ще изкопая гроба... Ще бжде близко до пани майката.....“

Панъ отъ Черторей още веднъжъ погледна мъртвия си приятель и гробоветѣ.

„Миръ на праха имъ.“

Въ мрачната гробница настжпи пакъ дълбока тишина. Тишината и покоя на вѣчния сънь, на свещения прахъ. Нищо вече го не нарушава. Само златистиятъ слънчовъ лжчъ се явява тукъ отъ врѣме на врѣме, като блажена вѣра въ веселото възкресение изъ мъртвитѣ, като сладка надежда за животъ вѣченъ и бждаща срѣща.

---

2. Мждреци.

Старата батерея до храсталака, на половина разрушена и обрасла въ буренякъ, вече цѣли сто години стои осамотена на поляната. Человѣкоядката бѣше изостанала отъ своитѣ другарки, конто въ дълга редица пъпляха по могилата, криейки въ себе си важна пруска артилерийска сила, прѣдназначена да дѣйствува противъ императорската армия, скрита въ окопитѣ. Прѣдъ насъ е и многовѣковната могила, надъ която прѣзъ мъглявитѣ угрини и студени нощи овчаритѣ палятъ огньове и отъ височината на която гледашъ далеко въ околностьта.

Въ 1778 година, прѣзъ врѣме на войната за баварското наслѣдство, цѣлиятъ този край при Могдуй и Горня Лаба, угошавайки двѣтѣ армии, приличатъ на разбунтуванъ мравунякъ. На чело на пруската войска стояше Фридрихъ, противъ него—Иосифъ, и двамата философи. Гжста мъгла покриваше този край, като дълбоко езеро; бѣше рано сутриньта, тихо, глухо, като да нѣмаше на близу ни единъ войникъ. Никждѣ не смѣеха да звънятъ, но вмѣсто звонъ на камбанитѣ разнесе се въ тишината черковната чехска пѣсень: „Който на най-висшата охрана.....“

Тази пѣсень дочува Вацславъ Сукъ, простъ войникъ отъ императорския полкъ на Фонъ Хилера, поставенъ на прѣденъ постъ, далечъ по ржта на покрития съ трѣвулякъ долъ. Гжстиятъ храсталакъ го скриваше до половина. Понеже бѣше студено, той държеше яката на сивия си шинелъ дигната високо, дори до трирогата шапка, така че перуката му не можеше да се види отдирѣ. Тука тази пѣсень—и като че насрѣща му! А тамъ е вече неприятельтъ—какъ така? Сукъ най-обичаше свѣтскитѣ пѣсни, така, да се провикне нѣкой отъ другаритѣ му, насѣдали край огъня, или прѣзъ стана на младата маркитанка; ала сега му подѣйствува силно и черковната пѣсень. Сжшата пѣсень пѣяше нѣкога баба му, когато, тропайки съ обущата си, будѣше сутринь всички въ кжщи.

Сукъ се обади да го придружи: гласътъ отдирѣ за минута се спрѣ, но пакъ отново се раздаде. На вълни, подобно на вълнитѣ на постояно приидваща мъгла, се носѣше старинната пѣсень.

Вацславъ не можеше по-вече да се удържи; любопитството му бѣше силно възбудено. Онзи задъ окопа продължаваше, като черковенъ епитропъ, пѣсеньта, и по всичко се виждаше, че иска да доизпѣе всичкитѣ куплети, както правѣше нѣкога и Суковата баба.

„Хей, ти тамъ, войникъ ли си?"

Съ тѣзи думи начена Сукъ и се умълча, стрѣснатъ отъ околната тишина. Досѣти се, че разговаря съ войникъ, съ прѣдния пруски постъ. Но добави:

„А какъ така, ти си шваба, а говоришъ чехски?"

„Азъ съмъ чехъ, изъ Кладско, отъ чехската граница. Служа по воля Божия вече втора година.„

„Набоженъ е," помисли си Сукъ. „Трѣбва да е протестантинъ" и изговори догадката си на гласъ. Прусакътъ отговори утвърдително.

„А какъ те казватъ?"

„Йанъ Колачни."

„Но ний така тукъ разговаряме..... що ще кажатъ пановетѣ?!"

„А що, вършимъ ли нѣщо лошо?"

„Па тъй, краянци сме, и двамата чехи. Кога се случва това?"

Завърза се разговоръ. Сукъ видѣ въ разредената сега мъгла силуета на единъ войникъ съ островърха шапка, подобна на епископска калимявка. Стоеше до единъ старъ клонестъ букъ. Подиръ малко Сукъ добави:

„А студено е днесь...."

„Студено. Ела да се поогрѣешъ," и изрече това Колачни съ такава искреность, съ каквото би го посрѣщналъ на прага на своята подземна горска колиба.

„Кждѣ?"

„Тукъ, при менъ. Имамъ и едно шишенце пълно."

Сукъ се позамисли. Пробуди се недовѣрието му. Хитрость нѣкаква..... па и да излѣзе отъ опрѣдѣленото мѣсто. Колачни го разбра.

„Не се бой, приятельо! Какъ мога да ти сторя зло? Да сложиме оржжието си, и всѣки да излѣзе на срѣдата на пжтя."

Въ гласа му нѣмаше нищо фалшиво, и Сукъ видѣ, какъ той опрѣ пушката си до камъка. Поогледа се и тръгна. На срѣдата на пжтя се срѣщнаха двамата войници: пруският неприятель си подаде съ нескрита искреность ржката за братски поздравъ.

„Само ела и се не бой! Никога не сме си сторили нѣщо лошо, братя сме, една кръвъ; какво ни влазя въ работа разпрята на голѣмцитѣ?"

Това рече протестантинътъ, писмака, потомъка на братскитѣ емигранти; и веселиятъ момъкъ изъ Чехско го разбра, схвана.

Това, което тѣзи двама тукъ съобразиха, съобразявали сж го мнозина прѣди тѣхъ, и ще бжде съобразявано всѣкога, до като кралетѣ станатъ философи, или, съгласно блѣноветѣ на Платона, философитѣ — крале.

„Но тука тѣ трѣбваше да прѣкратятъ разговора“, добави стариятъ ми съпжтникъ, който по стара память ми разказваше тази случка, и ми показа полуразрушената батерея, край която сега си почивахме, „Двамата събѣсѣдници били хванати, като разговаряли и били подкарани. Тука е седѣлъ пруският краль и тукъ привели на сждъ Колачни. Разказалъ всичко, и слѣдъ нѣколко минути го застрѣляли тукъ задъ батереята. Другиятъ избѣгналъ куршума. По окървавената пжтека напустналъ бойното поле и Богъ знай кждѣ си е отбилъ заслуженото наказание.“

Така е, щомъ войската разсжждава и съобразява.

Горска приказка.

От Боне.

I.

Тя е нѣжна трепетлика, а той — кръстатъ яворъ. Мило гушка се до него тя и трепка подъ мошнитѣ му клони. Трепка въ сладка забрава, зеръ бури не могатъ нищо й сторй. Зáветъ й държи снага му левентска. А пропасть безъ дъно е подъ тѣхъ. Скали, и мъхъ, и здравецъ надъ модри вирове и пѣнливи бързеи. Га змѣюве и хали борба пъклена започнатъ надъ тъмно осое, га планина тътне издъньземи, бѣличката и крѣхка трепетлика сладко и плахо шушне: „Нищо, миличъкъ; до менъ нали си ти?“ . . . А той, гордъ, посрѣща съ открито чело бѣсни вихри, що лудо фучатъ между клоне-стомана. Далечъ, долу, въ дълбинето се киска адски бурята и замира. Слънце раздира тържествено черна завѣса отъ облаци гръмоносни, смѣе се благо и пръска лжчи-благодать, и грѣйнатъ зумрудни листа трепетлики, а въ тѣхъ се искритъ капчици-брилянти —, сълзи на лазурна радость. Капятъ си тѣ, а тя срамежливо главица повдига и простира тънки, кръшни вѣйки къмъ глава му кждра; повдига се засмѣна да цалуне челото му спокойно. И химни райски възнасятъ се къмъ небето . . .

II.

Отъ чужди земи, прѣзморски, дойдоха мжже учени, богати; гората да сѣкатъ, пжть да правятъ. Изъ дивата урва се понесе ропотъ задушенъ. Една зарань екнаха брадви и съ плачъ почнаха да падатъ млади тѣла. Треперушката бѣла поблѣдня; мразъ гробенъ пролази по буйно й, ала невинно, тѣло, та стигна до захарно гърло и не можа дума да отрони. Хладното желѣзо блѣсна и глухо се заби въ сочната й снага. Такъ, такъ . . Върти се, плюши жедниятъ за кръвь топоръ, а тя цѣла се люшка въ клонетѣ на явора Подкосена е, сърце й пронизаха. Падна тя на яворови гърди. Гранкитѣ й почупиха, листенца посърнаха. Груби ржцѣ силомъ я смъкнаха, далечъ отнесоха. А яворъ самотенъ остана, отпоръ на бури да дава и мълнии да лови. Нѣмъ жадно чака той вихри и трѣсъци, та въ рева имъ грозенъ болки да заглуши. И моли се той, гръмъ сърдце му да порази . . . Нѣма вече треперушка.

Книгописъ.

I. Отзиви и оцѣнки.

Иванъ Вазовъ. Утро въ Банкя. Добродушни разкази. Съ 16 илюстрации. София 1905. Стр. 266. Цѣна 3 л

Това е една обемиста сбирка отъ разкази, появили се по рано прѣимущественно въ „Българска Сбирка" и голѣма часть познати на читателитѣ на това списание. Г-нъ Иванъ Вазовъ е направилъ много добрѣ, дѣто е събралъ въ единъ томъ появилитѣ се негови нѣща и, по тоя начинъ, той прѣдлага на българската читающа публика произведенията си, до сега разпръснати, отъ послѣднитѣ 3—4 години. Авторътъ ни дава своята прѣкрасна художественна проза, придружена съ 15 хубави иллюстрации, отъ които двѣ сж къмъ извикалитѣ доста отзиви „Японски силуети". Като ще се повърнемъ други пжть да дадемъ мѣсто на художественна оцѣнка за тѣзи Вазови произведения, за сега посочваме само, кои нѣща влазятъ въ новата сбирка на Вазова:

1) Утро въ Банки; 2) Балканскитѣ Ромео и Юлия; 3) Запаленитѣ снопе; 4) Увеселителенъ влакъ; 5) Прощжпалникъ; 6) Просякъ; 7) Убийство; 8) Бждни вечерь въ Столицата; 9) Японски силуети; 10) Цалувка на Македония; 11) Нощь въ вълшебенъ замъкъ; 12) Емена; 13) На карантина; 14) Една одисея изъ Дели-Ормань; 15) Великденско размишление; 16) При Ивана Гърбата; 17) Апостолътъ въ примѣждие; 18) Срѣщитѣ ми съ Любенъ Каравеловъ; 19) Чиститъ пжть; 20) Прѣдъ Пиротъ; 21) На върхъ Св. Никола; 22) Маргарита и 23) Кандидати на славата.

Книгата е издадена изящно отъ книжарницата на Т. Ф. Чипевъ.

Христоматиитѣ *за I и II класове — отъ Ив. Пѣевъ*, издание първо, 1905 год. Христоматията е най-важното пособие при обучението на матерния езикъ. Както обучението сжщо и методътъ на това обучение зависи главно отъ наредбата на христоматията. При всичко че мнѣнията въ педагогичната литература върху цѣлесъобразната наредба на христоматията не сж досущъ еднакви, но, въ общия духъ, тѣ почти се схождатъ. А именно: тя трѣбва да бжде наредена тъй, че да служи главно като помагало при обучението на матерния езикъ и второ — да подпомага всеобщото образование. Слѣдователно, посрѣдствомъ художествени четива да възбуди у дѣцата и любовь къмъ матерния езикъ и да влияе благотворно на неговитѣ мисли, чувства, та да се стрѣмятъ къмъ всичко хубаво и благородно. Прѣдъ видъ това назначение на христоматията — въ нея трѣбва да се съдържатъ четива, прѣимуществено отъ характеръ патриотически, естетически и етически. Введенитѣ до сега христоматии на Костовъ и Мишевъ въ всички почти класни и срѣдни училища вече почти не отговарятъ на изискуемитѣ условия. Първо, че повечето четива сж взети изъ чуждата литература и като такива, не е могло да се

пази въ тѣхъ онова единство и гладкость въ езика; а, второ, много тъ четивата не отговарятъ и на естетическитѣ начала. Тамъ се рѣщатъ четива, които не би трѣбало по никой начинъ да фигуриратъ ъ христоматия за дѣца. Съ четива като: „Егоистъ дѣте", „Злото а свѣта", „Овчарь, змия и лисица" и пр. вмѣсто да поучаваме, ие даваме възможность на незакрѣпнало още дѣте, да се запознае ъ нѣкои пороци.

Новитѣ христоматии съставени отъ Ив. Пѣевъ и одобрени отъ инистерството идватъ на врѣме за да попълнятъ една чувствителна разнота. Всички почти четива сж добрѣ подбрани и зети повечето зъ българската художествена литература, отечествена история и еография. Материялътъ е подбранъ споредъ силитѣ на ученицитѣ въ свързка съ другитѣ учебни прѣдмети. Не липсватъ четива и патриотическо, художествено и етическо съдържание. А най-ажното, че сички четива сж написани сравнително съ гладъкъ и збранъ езикъ и се четатъ съ услада. Само не знаемъ по какви ьображения съставительтъ е пропусналъ да отбѣлѣжи авторитѣ ри всѣко четиво и стихотворение — вмѣсто само въ началото а христоматията при общото съдържание. Като личи авторътъ при ько четиво или стихотворение, дава се възможность на ученицитѣ тъ по-рано да се запознаятъ съ нѣкои наши бѣлѣжити писатели поети.

На края, ние прѣпоржчваме христоматиитѣ на г. Пѣева, онеже въ много отношения тѣ стоятъ по-горѣ отъ всички до-гашни.

П. М. Скопяковъ.

Извѣстия за командировкитѣ на министерството на нар. росвѣщение. Книга I. София, 1904 г., стр. 145. Цѣна 2 лева. — нига II, 1905, стр. 377. Цѣна 5 лева.

Министерството на народ. просвѣщение е рѣшило да печата кегодно въ специялни „Извѣстия" докладитѣ на изпратенитѣ на онгреси и пр. лица съ цѣль „да се види, че министерството дѣйтвително изпраща въ командировка само лица, които заслужватъ, за да се даде публичность на резултатитѣ отъ изучванията." Да и наистина, ще се види това, което се желае, ние се съмнѣваме, о че ще се види да ли сж били умѣстни или заслужени тѣзи коандировки, това е безспорно, макарь че едно неблагоприятно констарване post factum не ще има никакви полезни послѣдици. Хубавъ въ всѣки случай реда, за който се напомня въ *програмата* (?) одписана отъ министъръ Д-ръ Ив. Д. Шишмановъ за условията на ждащитѣ командировки. Именно лицата, които ще се изпращатъ ъ бждаще на конгреси или изложби, или бждатъ натоварени съ звѣстна специална работа, ще се задължаватъ непрѣменно да четатъ реферати на конгреситѣ и да прѣдставятъ обстойни доклади изпълнената си мисия.

Първата книга на надписанитѣ „Извѣстия" съдържа 14 доклада:

1. *Д. Агура.* Международенъ конгресъ по история въ Римъ. априлъ 1903 г.). 2) *Д-ръ Г. Бончевъ.* Петрографически екскур-

зии. 3) *Б. Боевъ.* XIII междунар. конгресъ по хигиената и демографията въ Брюкселъ (1900 г.). 4) *С. Вацовъ.* Втора междунар. сеизмологична конференция въ Стразбургъ (1903 г.). 5) *И. Григориевъ.* Междунар. научно-промишлена изложба „Дѣтскій міръ." 6) *Г. Т. Данаиловъ.* Годишенъ съборъ на др. за социална политика, Хамбургъ 1903 г. 7) *В. Димовъ.* Фрескитѣ на Трапезица въ гр Търново. 8) *Д-ръ С. Доневъ.* Интернац. конгресъ за обучение на слѣпитѣ (юний 1904 г). 9) *Г. Н. Зкатарски.* Геолог. бѣлѣжки по запад. части на Стара-Планина. 10) *Г. Н. Златарски.* IX-та сесия на междунар. геологически конгресъ (августъ 1903 г.). 11) *А. Иширковъ.* Въ запад. Стара-Планина. 12) *П. М. Нойковъ.* Първи междун. конгресъ по учил. хигиена (Нюренбергъ, 1904 г.). 13) *П. М. Нойковъ.* Рапортъ за училищнитѣ изложения въ Бернъ и Цюрихъ (априлъ, 1904 г.). 14) *Б. Цоневъ.* Кратко извѣстие за научното ми пжтуване по Зап. България (1903 г.).

Втората книга обема: 1) *Ив. Нейчевъ.* Ботан. екскурзия по Габровския балканъ. 2) *Д-ръ Н. Добревъ.* Петия междун. конгресъ по прилож. химия въ Берлинъ 3) *Ив. Стрълуховъ.* Втори междун. конгресъ по рисуване въ Бернъ. 4) *Е. Сърмаджиевъ.* Дететнадес. курсъ по ржчната работа въ Виена. 5) *Д-ръ Хр. Пиперовъ.* Трѣвн. каменовжгленъ басейнъ, 6) *Д-ръ Ив. Георговъ.* Вториятъ междунар. конгресъ по философията въ Женева. 7) *Г. Палашевъ.* Втори междунар. конгресъ въ Бернъ. 8) *Г. Ивановъ.* Гимнастически и дѣтски игрища въ Краковъ. 9) *П. Радоевъ.* Втори Всесоколски славянски гимнаст. съборъ въ Люблянъ. 10) *Б. Давидовъ.* Изслѣдвания по флората въ вариенския окржгъ. 11) *А. Шоурекъ.* Трети междунар. конгресъ на математицитѣ въ Хайделбергъ. 12) *С. Юриничъ.* Зооложка екскурзия въ Срѣдня-Гора. 13) *Ив. Мръквичка* Втори конгресъ по рисуване въ Бернъ. 14) *Д-ръ Г. Бончевъ.* Петрограф. бѣлѣжки за Осоговската планина. 15) *Д-ръ С. Данеовъ.* По възпит. и обучението на слѣпитѣ. 16) *Ив. К. Урумовъ.* Изслѣдване флората на Зап. България. 17) *Д-ръ Л. Милетичъ.* Резултати отъ научната командировка прѣзъ 1904 г. въ Римъ. 18) *А. Безеншекъ.* Трети междунар. стеногр конгресъ въ Мюнхенъ. 19) *Д Агура.* Уредбата на Ecole des Chartes въ Парижъ. 20) *Хр. Велевъ* и *И. Стояновъ.* Разкопкитѣ въ Туловската могила. 21) *П. Мѣдникаровъ.* Виенски институтъ за глухо-нѣми. 22) *Д. Мариновъ.* Етнограф. обекти въ народния музей. 23) *А. Митовъ.* Условия за възпроизвеждане на Манасиевата лѣтопись. 24) *Ив. Кръстевъ.* Уредбата на педагог. училище въ Halberstadt. 25) *Иор. Ивановъ.* Разкопки при Кадинъмостъ 1904 г. 26) *Д. Цонковъ.* Уредба на педаг. училище въ гр. Zachopau. 26) *К. Савовъ.* Уредба на педаг. училище въ Annaberg. 28) *Д-ръ С. Доневъ.* Наредба на института за слѣпи въ Петербургъ. 29) *Ст. Димитровъ.* Уредба на Kunstgewerbeschule въ Виена. 30) *Иор. п. Георгиевъ.* Матер. и книги по възраждането на българ. народъ. 31) *Д-ръ П. Боневъ.* Училищно-лѣкарския инстит. въ Унгария, Германия, Франция и Белгия. 32) *В. Добруски.* По техниката и организацията на арх. разкопки въ Италия и Гърция.

Трѣбва да се признае, че голѣма часть отъ рапортитѣ и съобщенията сж написани свѣстно и извѣстни отъ тѣхъ сж напълно оправдали командировката си. Не за всички обаче може да се каже това. Нѣкои отъ самитѣ командировки, като сж биле съвършенно излишни, и рапортитѣ имъ нѣматъ смисъль, Не разбираме отъ гдѣ на кждѣ, за сжщия прѣдметъ и градъ се пращатъ не една, а двѣ-три командировки, за каквито четемъ доклади. Дори като приемемъ, за една минута, че командированитѣ сж били длъжни да се поставятъ на разни становища, пакъ ни се прѣдставя за единъ неоправданъ луксъ пращането на трима душъ на изложбата по рисуване въ Бернъ. Господа, недѣйте забравя, че ние нѣмаме нужда само отъ рисуване! Помислете и за друго...

Бие въ очи, въ нѣкои съобщения тѣхната краткость, а въ сжщото врѣме и тѣхната разтегнатость. Тѣ сж кратки по специалния въпросъ, който би трѣбвало да засѣгатъ; а сж много подробни за общи въпроси, за описания, които сж добри въ нѣкои пжтни бѣлѣжки или въ нѣкое специално научно-литературно издание. Отъ тоя недостатъкъ страда, напр. инакъ хубавия докладъ на г. Агура, който се спира върху описанията на всеизвѣстни вече монументални сгради, Ватикана въ Римъ, Партенона въ Атина. Други пъкъ, като напр., г. Спасъ Ванцовъ се спира върху описанията на даденитѣ угощения и пититѣ наздравици, които едва ли могатъ да хвърлятъ нѣкаква свѣтлина върху сеизмологическото дѣло — цѣль на неговата командировка и на конференцията въ Стразбургъ. Нека прибавимъ тукъ, че по тоя начинъ страницитѣ сж станали много, докладитѣ „обстойни", но не и съдържателни.

Излишното не е избѣгвано на много мѣста. Напр., конвенцията по организацията международни сеизмологически изслѣдвания е печатана на два езика: български и френски. Излишни сж сжщо така подробнитѣ съобщения на Ю. П. Георгиевъ за разнитѣ пепелчуци, които той съ извънредна ревность събиралъ и за които ни дава единъ минюциозенъ списъкъ. Ние намѣрваме, прѣди всичко, излишно прибирането въ София на ситнежитѣ отъ мѣстна духовна култура. Тѣзи ситнежи трѣбваше да се прѣдадатъ подъ описъ на мѣстнитѣ класни или срѣдни училища, като първи основи на мѣстни музеи. Нека не се забравя, че това, което е важно за мѣстнитѣ музеи и сбирки нѣма смисъль за единъ централенъ всенароденъ музей. Примѣри сж излишни; но нека споменемъ многобройнитѣ дребни писъмца на нѣкой селски даскалъ до други за да му купи или прати нѣкоя книга. А защо сж взети отъ прашнитѣ библиотеки стари книги, които никакъ не сж рѣдкость, които се продаватъ у Данова, Манчова и други наши книжари? Види се, както по тая работа, тъй и по други командировки, не сж давани достатъчни упжтвания, а отъ друга страна новизната и сложностьта на работата е затруднявала командированитѣ.

Най-послѣ, нека свършимъ тѣзи си къси бѣлѣжки съ пожелание да се тури вече край на вѣчнитѣ наши посочвания Манасийната лѣтопись и на важното ѝ значение за нашата стара история и кул-

тура. Г. г. Милетичъ и Митовъ сж дошли до едно заключение за начина, по който трѣбва да стане репродукцията на този старъ български паметникъ отъ врѣмето на Иоана Александра: хромофототипически. Истина е, че тоя начинъ е много скжпъ и условията, до които е можалъ да дойде г. Митовъ сж много тежки: 23,000 срѣщу 50 екземпляра отъ 100—125 — остатъкътъ ще остане на Ватиканската библиотека. Скжпо-скжпо, но вече трѣбва да се свърши възпроизвеждането на този паметникъ, който види се, че се унищожава постоянно. При толкозито хвърляни у насъ на вѣтъръ пари, тѣзи ще бждатъ най-малко излишно дадени. Но стига само канене и канене... стига! **В. С.**

Годишникъ на Софийския университетъ, I — 1904|905 г. София, 1905 г., стр. (1—288) Отдавна се чувствоваше нуждата, а най-много срѣдъ прѣподавателитѣ на Висшето ни Училище, сега Университетъ, отъ единъ органъ на нашето най-върховно учебно заведение. Това „хубаво желание", най-сетнѣ, се осжществява и ние не можемъ да не поздравимъ „Годишника" на нашия Университетъ съ искренно „добрѣ дошелъ!" Годишникътъ за сега съдържа офиц. дѣлъ и наученъ; по послѣ научния дѣлъ може да се отцѣпи съвсѣмъ и да се издава на отдѣлни книги. Редакционниятъ комитетъ състои отъ г. г. Б. Цоневъ, Г. Колушки и г. Кировъ. Ето и съдържанието на първия томъ: I. *Официаленъ дѣлъ.* 1) Изъ историята на Висшето училище. 2) Годишенъ отчетъ на Висшето училище за учебната 1903 904 год. 3) Законъ за Университета. 4) Общъ правилнимъ за Университета. 5) Правилникъ за дисциплината въ Университета. 6) Университетска учебна година 1904 1905 г. — II. *Наученъ дѣлъ.* 7) Д-ръ П. М. Нойковъ, доц. Активно образование. 8) Д ръ Г И. Кацаровъ, доц. Прозбата на Скаптопоренцитѣ до императора Гордиана III. 9) Д-ръ Б. Цоневъ, ред. професоръ. Класифик. на българскитѣ книжовни паметници отъ най-старо врѣме до края на XVI векъ. 10) Д-ръ А. Иширковъ, извън. проф. Гебедженско езеро. 11) Иор. Ивановъ, лекторъ. Епископиитѣ Брѣгалнишка и Велбуджска прѣзъ срѣднитѣ вѣкове. 12) Г. Н. Златарски, ред. проф. Горне-кредна серия въ централна и западна България, на сѣверъ отъ Балканската верига. 13) Д-ръ Г. Бончевъ, извънр. професоръ. Приносъ къмъ Петрографията на източнитѣ Родопи въ България. 14) Д-ръ Н. Добревъ, род. проф. Приносъ къмъ химическото изслѣдване на българскитѣ термални и минерални изворои. 15) Д-ръ Ст. Петковъ, доц. Нѣколко морски и брагични водорасли по българското Черноморско прибрѣжие, отъ Антиманъ до Дуранъ-Кулакъ. 16) Д-ръ Ст Ганевъ, извънр. проф. Върху алгебрическото рѣшение на кубическото уравнение. 17) К. Поповъ, асистентъ. Една метода за опрѣдѣляне хелиографичното положение на слънчевитѣ петна. 18) Д-ръ М. Поповилиевъ, извънр. проф. Енциклопедия и обща теория на правото. 19) Д-ръ С. Кировъ, извънр. проф. Критиченъ погледъ върху текста на българската конституция. 20) Д-ръ И. Фаденхехтъ, извънр. проф. За пра-

вото на прѣдставителството въ полза на нисходящитѣ на наслѣдникъ по завѣщание или на завѣтникъ (чл. 160 ал. 2 отъ Закона за Наслѣдство).

---

2. Нови книги.

Получиха се въ редакцията ни слѣднитѣ нови книги:

Хр. П. Гюлмезовъ. Войската и нейната психология, отпеч. отъ Задр. Трудъ. Стр. 134, цѣна 1·50. София, 1905 г.

Хр. Устабашиевъ. Едно вкореняюще се зло въ нашия животъ. Рѣчъ. Стр. 18, ц. 10 ст. София. 1605 г.

А. Иовковъ. Проклетина. Поема изъ маке. животъ. Стр. 54, ц. 50 ст. Варна, 1905 г.

А. Борлаковъ и И. Христовъ. Вечерна и празднична разговорка за селски младежи. Стр. 176, ц. 1 л. Варна, 1905 г.

Материяли изъ учебното дѣло въ България. Свезка 2. Приложение на „Уч. Прѣгледъ". Стр. 104. София, 1905 г.

Учил. Хигиена. Год. I, № 3 и 4. Притурка на „Уч. Прѣгледъ." Стр. 97. София, 1905 г.

В. Атанасовъ. Урвичъ и Бистрица Кокалинския мънастиръ и Мала Света Гора. Стр. 32. София, 1905.

Годишникъ на Държавната Мжжка Априловска Гимназия прѣзъ уч. 904—905 г. Стр. 105. Габрово 1905 г.

Дѣятелностьта на Ст.-Загорското Благ. Др-во „Добрий Самарянинъ", отъ 6 май 904 г. до 26 май 905 г. Стр. 71. Ст.-Загора, 1905 г.

Отчетъ на Русенската Гр. Дѣвическа Гимназия „Княгиня Евдокия" за уч. 904—905 г. Русе, 1905 г.

Годишникъ на Варненската Държ. Дѣв. Гимназия „Мария Луиза" за уч. 904—905 г. Стр. 105. Варна, 1905 г.

Годишникъ на II Соф. Държ. М. Гимназия за уч. 904—905 г. Стр. 90. София, 1905 г.

Списъкъ на книгатѣ, уч. пособия и покжщина прѣзъ 903—905 г. при II-ра Соф. Д. М. Гимназия. Стр. 95. София, 1905 г.

Д-ръ Вилхелмъ Райнъ. Възпитателни и образователни идеали. Прѣведе Д-ръ С. Чакжровъ. Стр. 44, ц. 40 ст. Кюстендилъ, 1905 г.

К. Фламарионъ. Урания (романъ). Прѣв. В. Консулова. Премия на сп. „Природа". Стр. 87. София, 1905 г.

Лѣтописъ на Бълг. Книж. Дружество въ София, кн. V за 1904 г. Стр. 140. София, 1905 г.

Д. Гаврийски. Честити дни. Стр. 27, ц. 25 ст. Севлиево, 1905 г.

Движение на търговията на България съ чуждитѣ държави прѣзъ II-то тримѣсечие отъ 905 г. Стр. 99, ц 1·25. Издава Дирекц. на Статист. София, 1905.

Статистика за срѣднитѣ специалнитѣ, професионалнитѣ и Висшето Училища въ кн. България, прѣзъ уч. 1896—97 г. Издава Дирекц. на Статистиката. Стр. 155, ц. 2 л. София, 1905 г.

Отчетъ на Варненската Държ. М. Гимназия „Фердинандъ I" за уч. 904—905 г. Стр. 83. София, 1905 г.

Отчетъ на I Соф. Дѣв. Гимназия за уч. 904—905 г. Стр. 138. София, 1905 г.

Годишникъ на В.-Търновската Д. М. Гимназия „Св. Кирилъ" за уч. 904—905 г. Стр. 105. Търново, 1905 г.

Годишникъ на Ст.-Загорската Дър. Мариинска Дѣв. Гимназия за уч. 904—905 г. Стр. 84. Ст.-Загора, 1905 г.

Класификация на бълг. книжовни паметници отъ най-старо врѣме до края на XVI в. отъ професоръ *Б. Цоневъ* (Изъ „Годишника на българския университетъ").

Библиография на историята на новата българска литература въ българския печатъ до 1900 год. отъ *А. Гечевъ*. Стр. (416—463) (отпечатъкъ).

Добри П. Войниковъ въ развоя на нашата драма, отъ *А. Гечевъ* стр. (276—302) (отпечатъкъ).

Материалъ и книги по възраждането на бълг. народъ. Отъ Йорданъ П. Георгиевъ. (Отпечатъкъ отъ кн. II на Изв. за команд.

III. Прѣгледъ на нашия и чуждия период. печатъ.

Славянски гласъ, изд. Слав. Благ. дружество въ България. — Излѣзла е книжка V, която съдържа: 1) Сръбско-българ. отношения въ творенията на Ив. Вазовъ отъ Ил. С. Бобчевъ. 2) A propos d'un mouvement en Macédoinne par A. Brutus. 3) Рѣчникътъ на Найденъ Геровъ пише С. Чакъровъ. 4) Вѣсти изъ Славянския свѣтъ. 5) Римската администрация въ Македония и въ Илирийскитѣ страни.

—

Периодическо Списание на Бълг. Кн. Друж. въ София. LXVI. год. XVII. 5—6 свезка — 1905 г. съдържа. 1) Поземелната собственость и войнишкитѣ бащини въ турско врѣме. Отъ Д-ръ Л. Милетичъ. 2) Кесийки отъ пергаментови ржкописи. Отъ Д-ръ Л. Милетичъ. 3) Дѣйность на Венелина по българския фолклоръ. Отъ Хр. П. Стоиловъ. 4) Едно пжтуване отъ Цариградъ до Яшъ въ Молдава прѣзъ зимата на 1785 год. Съобщава Т. Занетовъ. 5) Приносъ къмъ ентомологичната фауна на България. Отъ Н. Недѣлковъ. 6. Вѣсти и оцѣнки.

—

Художникъ. Илюстровано художествено списание. Приложение на сп. Библиотека. Стопанинъ П. Генадиевъ. Год. I, бр. I. Съдържа копии отъ нѣколко картини на наши и чужди художници, а въ текста нѣколко оригинални разкази и стихотворения. Има и музикална часть: Раздѣла, романсъ отъ Д. Бочаровъ.

—

Книжевни Гласник бр. 111 и 112 съдържатъ доста интересенъ и отбранъ материалъ. Освѣнъ хубавитѣ прѣводи на Царуването на Карла IX отъ Просперъ Мериме, Демокрацията отъ Леонъ Буржоа и др., много важенъ е Политическия Прѣгледъ и статиитѣ „Консулската конвенция между Сърбия и Турция отъ Д-ръ Миланъ Милоевичъ и Щросмайеръ, като политикъ спрѣмо нашата народна мисъль отъ Д-ръ Франко Поточнак. Критическиитѣ отдѣлъ сжщо е добрѣ застжпенъ.

—

Правда, ежемѣсячный журналъ искуства, литературы и общественой жизни. Августъ, 1995 г. Съдържа извънредно богатъ и интересенъ библиографически дѣлъ, прѣводъ на часть отъ послѣднята книга на Анатолъ Франсъ — Sur la pierre blanche, нѣколко оригинални разказа отъ Кирилин, Федоров и др. Много интересна е статиитѣ на Войтоловский: Социално — психологическитѣ типове въ разказитѣ на Леонидъ Андреевъ.

Какво става по свѣта?

I. Въ нашенско.

Общъ прѣгледъ.

Прѣзъ послѣднитѣ два мѣсеци у насъ се случиха двѣ по-важни политическо-обществени явления: Н. Блаженство, българскиитѣ екзархъ връщайки се отъ Франция въ Цариградъ, посѣти столицата ни, дѣто остана четири недѣли; — въ министерството настжпи частична криза, която се завърши съ уволняване двама министри: тоя на общественитѣ сгради (Д. К. Поповъ) и тоя на правосждието (Д-ръ Стайковъ).

Негово Блаженство биде посрѣщнатъ и изпратенъ тържественно отъ официялния свѣтъ и други неофициялни учреждения и лица. Съ идването му въ столицата на България се свързваха извѣ-

стни надѣжди, и главно, че ще се убистри мирогледа върху македонскитѣ работи и на самия екзархъ, и на българското правителство, та може би и на българското общество. За жалость, отъ обективни наблюдения, може смѣло да се заключи, че нищо подобно не се достигна. Отношенията къмъ мак. въпросъ и самия той пакъ си оставатъ „темна вода во облацѣхъ". Защо? Ние мислимъ, че само за това, че мѣродавнитѣ фактори, отъ които ако не изключително, то прѣимущественно зависи насоката въ македонския въпросъ, не сж били нито искренни, нито ясни въ изказванията на своя възгледъ и на своитѣ прѣдначертания.

Въ това врѣме, когато Н. Блаженство се цѣрѣше и си почиваше въ Европа, на екзархията ни въ Цариградъ се нанесоха найтежкитѣ обиди и накърнявания: направи се обискъ въ канцеларията ѝ, отнесоха се книжа, арестуваха се капукехая, секретарь, началници на учебни отдѣли. Това бѣше флагрантно, ужасно потжпкване на права и привилегии. Ще ли Н. Блаженство като се върне да поиска удовлетворение? Ще ли му помогне за това и бълг. правителство? Ако речемъ, че това сж чисто формалности, макаръ съ високо значение, тогазъ нека минемъ на друго: въ послѣднитѣ 2—3 мѣсеци въ Македония е усилено изтрѣблението на бълг. елементъ. Турскитѣ власти, полиция и войска помагатъ, чрѣзъ дѣйствие или бездѣйствие, на чети клефтета гърци да изтрѣбватъ македонското българско население. Който иска да се спасява, трѣбва да се запиши патриархистъ, т. е. гръкоманъ. Ще ли Н. Блаженство издигне гласа си високо, много високо за спиране тѣзи ужасии? Ще ли и българското правителство да му даде нуждната за ефикасность на неговата дума морална помощь?

До дѣто чакаме да видимъ що има да стане, нека констатираме, че турцитѣ отъ какъ направихме съ тѣхъ съглашение, особно отъ 5—6 мѣсеци насамъ, прѣслѣдватъ не само българитѣ въ вилаетитѣ, но и тия отъ княжеството, които отиватъ по работа въ Цариградъ и Турско. Ако турскитѣ агенти казватъ на българитѣ въ Македония: „Кажете се гърци, за да живѣете," цариградската полиция казва на българскитѣ и други търговци—„спрѣте вашата търговия съ България, за да сте спокойни."

Между това, нашитѣ министри се разхождатъ въ Европа и нашенско, даватъ угощения и попойки на чужди и свои, правятъ луксозни и съсипателни маневри, за да се погъдиличка нѣкое и друго самолюбие, ходятъ по Вѣна, Брюксель, Парижъ и Римъ. Неотдавнашната министерска криза имаше за истинска цѣль само да се усилятъ редоветѣ на стамболовизма. Никакво друго значение тя нѣма. Двата нови министри на общ. сгради Д-ръ Гатевъ, на правосждието—К. Панайотовъ сж чистокръвни стамболовци. Таквизъ трѣбваха, таквизъ се и повикаха.

II. Въ славянскитѣ земи.

Въ Русия. — Конституция. — Господарствена дума. — Студентско движение. — Въ Чехия и Сърбия.

Войната на Русия съ Япония се завърши. Прѣдварителнинтъ Портсмутки договоръ се сключи на 16 августъ. Ако още не ратификованъ отъ двѣтѣ върховни държавни власти, тоя договоръ не може да не се утвърди, защото както Вите, който бѣше главния прѣдставитель на Русия, така и Комура, японския прѣдставитель, вършиха това, което имъ се заповѣда, за което бѣха упълномощени. И въ Русия настжпва миръ, но само миръ вънкашенъ.

Вжтрѣшниятъ миръ, за голѣма жалость, още не е настаналъ въ тая велика славянска държава. Наистина буйното движение за конституция, което се прояви така широко на дължь и на ширъ въ цѣла Русия, движение, разбира се, срѣдъ интелигенцията, извика отзивъ у Върховната Власть. Царьтъ на 6 авг., Прѣображение, издаде манифестъ и законъ за „Государственная Дума,"—която е много близко до единъ парламентъ, ако на първо врѣме и повече съвѣщателенъ. Както се знае, въпросътъ за свикване народни прѣдставители въ Русия, бѣше разрѣшенъ отъ Царя утвърдително съ манифестъ още на 18 февр. т. г. Слѣдъ това се възложи върху министра на вжтр. дѣда Булигина да приготви проектъ за народното прѣдставителство. Въ това врѣме отъ 7 мѣсеци въ Русия се изказаха всевъзможни мнѣния и кроежи за това какъ да се уреди единъ парламентъ. Тѣзи кроежи обаче бѣха все по-крайни. Тѣ клоняха да се введе въ Русия пълно конституционно управление по западенъ образецъ.

Новиятъ законъ за „Государ. дума" урежда едно народно прѣдставителство. Въ тая Дума ще има прѣдставители отъ всички съсловия, включително селското. Цензътъ на избираеми и избиратели е имотенъ. Думата ще гласува закони, бюджетъ, ще контролира управлението и ще прави интерпелации. Прѣдвидѣни сж всички случаи на конфликти между думата и министерството. Слѣдъ думата всички закони минаватъ въ втората камара—реформиранъ сегашния Государственъ Съвѣтъ.

Думата ще състои отъ 490—495 членове, избирани по двустъпенно гласуване, по безсъсловни групи на населението, освѣнъ селскитѣ прѣдставители, които ще се избиратъ чрѣзъ тристъпенни избори изъ своя срѣда. Групи избиратели ще има три: селска, градска и земска. Числото на прѣдставители отъ всѣка губерния е различно, опрѣдѣлено споредъ значението въ нея на групитѣ на населението. Не сж забравени интересите на инородцитѣ и на евреитѣ, които ще гласуватъ навредъ и въ нѣкои губернии ще изкаратъ сигурно свои прѣдставители. Особенни прѣдставители отъ учени дружества и корпорации не ще има.

Руското общество посрѣщна не еднакво извѣстието за „Думата." Едни се много зарадваха, други никакъ не се радваха, даже се заловиха да поддържатъ, че думата трѣбва да се бойкотира и никой

отъ интелигенцията да не иди въ нея, като се счита, че нищо не е дадено. Умѣреннитѣ гласове надвиха. Обаче мнозина се готвятъ да влѣзатъ въ Думата и да поискатъ още въ първия моментъ, бурно и буйно, прѣработване на закона въ смисъль да се установи въ него редица отъ положения, които засѣгатъ човѣшкитѣ права, свободата на събранията, дружествата и печата.

Неотдавна се обнародваха и „Допълнителнитѣ правила за прѣдстоящитѣ избори въ Государствената дума." Въ Петербургъ и Москва се почва усиленна организация за избирателна борба. Провинцията не остава по-назадъ. Въ Москва се състоя втори съборъ на земци, който рѣши програмата на бждащата дѣятелность, като си избра освѣнъ бюрото въ Москва и едно консултационно бюро на конституционната партия въ Русия. Бюрото издаде и едно възвание, въ което се изрежда програмата на тая партия: 1) обезпечаване правата на личностьта, свободата на словото и на печата и на събранията; 2) установление изборитѣ възъ основа на всеобщото избирателно право; 3) рѣшающъ гласъ на Господарствената Дума въ законодателството и правото на дѣйствителенъ контролъ върху бюджета и администрацията.

Въ Русия вече се обрисоватъ, ако и да не сж се обрисовали окончателно нови конституционни партии.

Крайната критика противъ Государственната Дума се изрази не само въ вѣстници като „Синъ Отечества" и сп. „Руское Богатство," които искаха бойкотирането ѝ. Тази критика обедини въ послѣднитѣ недѣли особенни групи на земци и други интелигентни кржгове. Въ С.-Петербургъ въ стѣнитѣ на Университета и Висшитѣ учебни заведения се почнаха не вече студенчески сходки, но политически митинги, на които присжтствуватъ и външни лица и които се изказаха за широки, много по-широки права отъ колкото тѣзи, що имъ дава положението за „Государственна Дума". Сжщо става и въ Москва, дѣто редомъ съ студентитѣ почнаха да демонстрираръ и работницитѣ отъ разни производства, като направиха стачки. Автономията, която се даде на Университета отъ мѣсецъ августъ, послужи сѣкашъ за по-голѣмо вилнѣние. Въ университета се допусна редомъ съ студентитѣ да засѣдаватъ и демонстрираръ и отъ улицата. Дори такива крайно свободолюбиви и прогресивни дѣйци като новоизбраниятъ ректоръ-професоръ князъ Трубецкой и проректоръ Маноиловъ, бѣха принудени да осждятъ поведението на студентитѣ и да закриятъ врѣменно Университета, защото Университетътъ е храмъ на науката, а не мѣсто за улицата „Университетътъ не е мѣсто за политически събрания и не може, та и не трѣбва да бжде народна площадь, както народната площадь не може да бжде университетъ. И всѣки опитъ да се прѣвърне университета въ такава площадь или да го прѣвърне въ мѣсто за народни митинги, неизбѣжно унищожава университета като такъвъ," казалъ на студентитѣ князъ С. Н. Трубецкой. А проректорътъ А. А. Маноиловъ допълнилъ: „Университетъ може да сжществува само тогава, когато той отговаря на своето прѣко и единственно назначение." Студенческата резолюция, щото Университетътъ

хемъ да бъде политическа трибуна, хемъ да си запази учебнитѣ занятия, е фактически неизпълнима, прибавя сѫщиятъ Маноиловъ. Ако двамата най-напрѣдничави хора и любимци на студентитѣ се мѫчатъ да имъ отговорятъ така меко въ очитѣ, естественно е, други да имъ казватъ въ печата и по-остри думи. Но лошото е, че смутата е прилѣпчива и тя е охванала широко не само студентскитѣ слоеве...

Немирниятъ духъ влада и въ Полша, и въ Кавказъ, дѣто между арменци и татари стана истинско клане, и въ Финландия, гдѣто сѫществува доста широка автономия и конституционно управление, но се иска едно отцѣпване отъ руската империя. Русия прѣкарва едно трудно врѣме, много трудно.

У австрийскитѣ славяни борбата съ нѣмския елементъ въ сѣверната часть, съ маджаризма въ южната—не спира. Приближаването да се удовлетвори чехското искане за основание втори чешки университетъ въ Бърнъ извика кръвопролитно сблъсване между нѣмци и чехи. Това сблъсване, което трая отъ 18 до 21 септ. даде нѣколко ранени и единъ убитъ—чехския работникъ Павликъ. Въ камарата чешкитѣ депутати интерпелираха министерството, което се помѫчи да успокои депутатитѣ, като заяви, че е взело своеврѣменно мѣрки за умиротворение на борбата.

Въ Прага е учреденъ „Народенъ чешки съборъ „Narodni rada česka), който ще направлява и ръководи чешкото общество и дѣятелностьта му въ всички важни въпроси на деня. На чело на тоя съвѣтъ за сега се е поставилъ Д-ръ Херолдъ, народенъ прѣдставитель както въ чехския сеймъ, така и въ австр. парламентъ.

Въ Рѣка, Хърватско, стана конференция на депутати хърватски, далматински, славунски и сърбски, за да си обединятъ политиката въ пештския сеймъ. Въпрѣки многото недоразумѣния дойде се до единъ резултатъ за солидарна дѣятелность.

Въ Сърбия на 2 окт. ще стане тържественото отваряне на Университета.

III. На чужбина.

Отдѣлянето на Норвегия отъ Швеция. — Съюзи. — Румжния и Гърция.

Голѣмиятъ въпросъ за отдѣлянето на Норвегия отъ Швеция, види се, ще се завърши мирно и тихо. Благодарение на умното държение и на двата народа и на краля шведски Християна, до сега всичко върви безъ рискъ за сблъсване. Въ Норвегия единъ народенъ плебесцитъ се произнесе въ полза на отдѣлянето. Слѣдъ това, оставаше да се срѣщнатъ на една спогодителна конференция делегати отъ двѣтѣ страни. Такава е станала не отдавна и нейнитѣ рѣшения даватъ пълно основание да се вѣрва, че въ историята се почва една нова ера: тая на миролюбиво отдѣляне на една държава отъ друга, безъ бой, безъ сблъсване!

Цѣлиятъ политически свѣтъ е занятъ съ комбинации за съюзи. Завършването на руско-японската война сега застави всички държа-

ви въ Европа да помислятъ какъ да се осигурятъ било за своитѣ колониални владѣния въ Азия, Африка и другадѣ, било за да се запази мира въ Европа. Англия, за да обезпечи своитѣ индийски владѣния въ Азия, поднови съюза си съ Япония за десеть години. Съгласно съ новия договоръ нападането на която и да било държава— Англия и Япония въ Азия — ще се счита за casus belli и за другата държава. Но Англия дири съюзничества и въ Европа и особно обикаля Франция, както пъкъ Германия обикаля Русия. Отиването на Вите въ Парижъ и Берлинъ, слѣдъ връщането му изъ Портсмутъ, Америка, и нѣкои други прояви въ рускитѣ отношения се тълкуватъ като бѣлѣзи на опитвания за подновяване и закрѣпване френско-руския съюзъ, а може би и за усилването му съ трети и четвърти съюзникъ. Срѣщата на италиянския министръ на външнитѣ работи Титони съ графъ Бюлова не е токо тъй...

Съсѣдната намъ Румжния скжса своитѣ дипломатически сношения съ Гърция и прави всички възможни спънки на гръцката търговия. Причината на това е едно отвръщане на гърцитѣ за тѣхното безобразно поведение въ Македония противъ мѣстнитѣ куцовласи. Румжнското правителство бѣ изходатайствувало прѣдъ Портата да припознае влашката народность въ македонскитѣ вилаети и да допустне да се чете по влашки въ училищата и черковитѣ на тамошнитѣ куцовласи. Това тържество на румжнитѣ се посрѣщна съ силна опозиция най-напрѣдъ отъ патриархията, а послѣ — отъ гърцитѣ въ Македония и Еллада. Приготвиха се чети, които редомъ съ гонеането и изтрѣбленето на българитѣ, заловиха се да гонятъ и прѣслѣдватъ сжщо така и властитѣ. Отъ тукъ това енергическо и патриотическо мѣроприятие на ромжнитѣ и на правителството имъ.

Лѣтопись (хронология).

София, *1 септ.* Днесъ Българскиятъ Екзархъ Йосифъ I на връщане отъ Западна Европа се спрѣ въ София. Посрѣщането му бѣ едно отъ най-тържественитѣ и искренитѣ. Н. Блаженство е слѣзълъ въ Синодалната палата. Размѣнени сж визити между него и князь. — *4 септ.* Князътъ съ свитата си замина за Плѣвенъ за да присжтствува на маневритѣ между 6-а и 9-а дивизия. Сжщо сж заминали за маневритѣ и всички чужестрани военни атъшета въ столицата. — *23 септ.* За прѣдседатель на Св. Синодъ е избранъ вратчанския митрополитъ Константинъ. — *28 септ.* Днесъ Екзархътъ замина за Царградъ, изпратенъ отъ голѣмо множество народъ. Прѣзъ всичкото му прѣбиване въ София екзархътъ бѣ посѣщаванъ отъ всички видни дѣйци.

Търново. — *11 септ.* Откри се тържественно земледѣлческата изложба въ града. — Откри се III лѣкарския конгресъ.

Пловдивъ. *28 септ.* — На екзарха който, връщайки се въ Цариградъ, се отби тукъ, биде устроена триумфална срѣща. Той ще остане тукъ два-три дена и ще замине за Цариградъ.

Малки вѣсти.

Славянски книжовни вѣсти. — Графъ Л. Н. Толстой е посрѣщналъ 77-та си година въ Ясная Поляна, здравъ и бодъръ вѣрѣдъ родини и близки. Въ сѫщия день той довършилъ съчинението си „Края на този вѣкъ", въ което той излага своитѣ християнско-обществени идеали, възгледа си върху освободителното движение въ цѣлия свѣтъ и върху формитѣ, които то може да вземе у руския народъ. Говори се, че той ще бѫде избранъ въ Государствената Дума. Толстой избѣгва да говори по освободителното движение, което обхваща сега цѣла Русия.

—

Французки книжовни вѣсти. — Завършено е изданието на новия географически и административенъ рѣчникъ на Френската държава Той съдържа 2666 рисунки, 225 плана, 101 карти и струва 200 л. за 7 тома. — Излѣзе на френски книгата на извѣстния италиянски юристъ-социалистъ Енриво Ферри: „La sociologie criminelle."

—

Нѣмски книжовни вѣсти. — Феликсъ Данъ, извѣстенъ нѣмски юристъ, историкъ и поетъ е празднувалъ на 19 юлий 50 год. юбилей отъ получването на докторската си титла. Въ Бреслау сѫ му направили голѣми почести по тоя случай. — Зудерманъ е написалъ нова пиеса подъ насловъ „Камъкъ подъ камънитѣ," трагедия изъ живота на единъ поправенъ прѣстѫпникъ. — Въ Lessingsteater въ Берлинъ ще се прѣдставлява тѣзи дни най-новата пиеса на Герхарта Хауптмана „Die ledigen Mädchen von Bichofsburg" (Неженевитѣ момичета отъ Бишофсбургъ). Драмата се очаква съ най-живъ интересъ.

—

Отварянето на сръбския университетъ. Тържественото отваряне на сръбския университетъ въ Бѣлградъ ще стане въ началото на октомврий. Ще присѫтствува кралятъ, цѣлото правителство и всички висши чиновници. Самъ кралятъ ще държи рѣчь при отварянето. Въ споменъ на този день ще се издаде споменикъ, въ който ще се съдържатъ всички биографии на първитѣ университетски професори. Българския Университетъ ще се прѣдставлява на тоя праздникъ отъ Д-ръ А. Теодоровъ.

—

Японцитѣ за Толстоя. Въ Япония има много Толстоеви послѣдователи и произведенията му сѫ много добрѣ познати тамъ. „Ний отъ всичко сърдце привѣтствуваме учението на Толстоя, казва единъ японски литераторъ. Като убѣденъ врагъ на войната Т. не прави разлика между руси и японци, като осѫжда и двата народа за извършваното кръвопролитие. Книгата му „Царство Божіе въ насъ самыхъ" може да се счита като образцово творение по любовьта къмъ ближния. Всѣки японецъ трѣбва да прочете тази книга, за да се проникне отъ отвръщение къмъ войната, която толкозъ врѣди на цѣлото човѣчество. Русия, заключава японецътъ публицистъ, трѣбва да се гордѣе съ *своя* Толстой."

—

Рѣдъкъ юбилей. Въ Пекинъ ще праздува юбилея си единъ отъ най-старитѣ вѣстници на свѣта — „Тъинтъ-Па" Този вѣстникъ навършва 1400 си годишнина.

—

Некролози. На 27 августъ се е поминала младата талантлива руска поетка *Мирра Лохвицкая*. Л. се е родила на 19 XI 1869 г. въ Петербургъ. Първиятъ томъ отъ съчиненията и е награденъ съ Пушкинската премия (1896 г.) Слѣдъ това е издала още 4 тома. Послѣдниятъ е излѣзълъ въ Януарий 1904 г. — На 25 августъ се е поминалъ критикътъ *Е. А. Соловьевъ*. Писалъ е подъ псевдонимитѣ „Андреевичъ" и „Скрибъ". — Хърватската литература е прѣтърпѣла голѣма загуба въ лицето на *Вѣнцеславъ Новакъ*, плодовитъ, талантливъ повелистъ. Новакъ се помина на 20 сент.

—

Новъ вѣстникъ. — Въ гр. Айтосъ е почналъ да излиза седмично новъ листъ: *Айтосъ*, вѣстникъ за поминъкъ, за политика, книжнина и народенъ поминъкъ, редакторъ-стопанинъ *К. Н. Янковъ*. Цѣна год. 4 лева, полуг. 2 л. Форматъ малъкъ съ 4 колони. Печатница *Свѣтлина* — Ямболъ.

Год. XII. 1 ноемврий 1905 г. Книжка IX.

Българска Сбирка.

Откриване на троянското тайно революционно съзаклятие.

(Споменъ отъ 1876 г.).

Отъ **М. Ив. Марковски**—Орѣхово.

„... Не трѣбва даже да се загатва за такива работи, — ни на любовница, ни на жена, ни на дѣца, нито другиму, който може да издаде тайната"...

(Чл. 13 отъ устава на Б. Р. Ц. К.).

Великиятъ революционеръ, В. Левски, още прѣзъ живота си, бѣ оставилъ собствената си пушка въ Троянъ, а патронитѣ ѝ — въ с. Гол. Изворъ (Тетевенско) у *Герга Радуловъ*.

На 22 априлий 1876 г., сутриньта, щомъ се получи въ Троянъ прокламацията отъ Панагюрище за провъгласяване революцията, комитетскиятъ курниеръ, *Ганко М. Вачовъ*, по заповѣдь на троянския рев. комитетъ, веднага замина за с. Гол. Изворъ да вземе и прѣнесе въ Троянъ патронитѣ, та да може да се употрѣби пушката на покойния революционеръ въ прѣдстоящето троянско възстание. На връщане отъ с. Гол. Изворъ на връхъ Георгиовъ-день, комитетскиятъ курниеръ замръкна въ с. Старо-Село (Троянска околия), дѣто остана да прѣнощува у приятеля си *Добри Сжювъ Попътъ*, кръчмарь и кметъ на селото.

Това село се намира на 23 к. м. на с. з. отъ Троянъ. То се състои отъ около сто български кжщи, разпръснати тукъ-тамѣ по 7—8 изъ долинитѣ и полугориститѣ рѫтлини. На изтокъ отъ него се намира съсѣдното му голѣмо турско село Боржма. Недвижимитѣ имоти на боримскитѣ голѣмци се обработваха, било на изполица, било на ангария, повече отъ староселчанитѣ, та за туй болшинството отъ тия послѣднитѣ бѣше въ

пълния смисълъ на думата, *роби* на по-личнитѣ боримски *аги*. Староселчанитѣ бѣха толкова невѣжи, щото вѣрваха, че отъ Бога е отредено да бждатъ роби на турцитѣ. И за туй не бѣ проникнала между тѣхъ идеята за народната ни свобода.

Вечерьта домашнитѣ на Добря се разтичаха, разшетаха изъ кжщи, около огъня, да приготовляватъ топла вечеря за гостенина Въ това врѣме Ганко и Добри бѣсѣдваха на една страна и се черпѣха съ сливовица. Въ началото разговорътъ имъ нѣмаше нищо общо съ комитетскитѣ тайни. Добри му се оплакваше отъ съсѣднитѣ боримски турци, че притѣсняували съселенитѣ му; а Ганко му разказваше, че билъ ходилъ по търговия за добитъкъ, но не намѣрилъ съ износни цѣни и га туй се връща празенъ.

— Какъ смѣешъ сега тъй да ходишъ?!... — очудено го попита Добри.

— Защо?

— Хж, защо. Не видишъ ли, какъ сж се разтичали турцитѣ като бѣсни? Днесъ се срѣщнахъ съ нѣколко въоржжени башибозуци и, не знамъ защо, наричаха троянчанитѣ комити и...

— Е, тѣ тъй си бръщолевятъ всѣкога—прѣкъсна го Ганко.

— Ьа, не, не! Сега много лошо говорятъ. Едни изглеждаха, като че сж оплашени, а други пъкъ се показваха много сербезъ, наострени като оси. И не можахъ добрѣ да разбера, ала говорѣха нѣщо като за бунтъ, за клане.

Това обстоятелство крайно раздразни патриотическитѣ чувства на Ганка, тъй че той захвана да се колебае дали да открие на събесѣдника си тайната мисия или не.

— За Копривщица и Панагюрище ми говорѣха, че имя бунтъ?

— А, а, тамъ, струва ми се, казаха.

— Тамъ всичкитѣ българи сж възстанали още прѣди три дни... Ама, слушай, Добре, тайно ще държишъ това, което ще ти кажа.

— Не бой се, не бой се!

— Не само въ Копривщица и Панагюрище, но и въ Троянъ и въ всички градове и села ще стане бунтъ противъ турското правителство. Сега по никаква търговия не съмъ ходилъ, ами по такива народни работи.

— Е, ами тогава какво ще стане?

— Ще изколимъ, ще изгонимъ всички турци оттука, за да ни не притѣсняватъ и да ги не хранимъ като псета, защото тая земя си е наша, българска. И тогава ще стане българско царство, както е били прѣди 500 години; сами ще се управляваме и ще бѫдемъ свободни.

— А, тогава добрѣ ще стане—съ съчувственна радость каза Добри.

— Нали за доброто на българския народъ се трудимъ толкова години. И какво има още, какво!...

И Добри, съ горещо любопитство, му зяпна въ устата.

Ганко, като видѣ, че събесѣдникътъ му съчуственно гори отъ желание да научи нѣщо повече по тия работи, откри му много комитетски тайни. И, за да го убѣди, че това не е голословие, показа му патронитѣ отъ пушката на В. Левски, като му обясни отдѣ, накѫдѣ и съ каква цѣль ги прѣнася.

Слѣдъ това тѣ вечеряха, па си легнаха. Ганко спокойно захърка въ дълбокъ сънь, а Добри, обзетъ въ дълбоки мисли по бѫдащия държавенъ прѣвратъ, сънь го не хващаше. Цѣла нощь той не затвори очи. И сутриньта, когато се разпукна априлската зора, Ганко яхна бѣлия си конь и благополучно пристигна въ Троянъ.

Новооглашеният Добри, макаръ и възхитенъ отъ тия открития, чувствуваше голѣма тегота, ако не се похвали нѣкому за съобщенитѣ му отъ Ганка народни тайни. Той още сутриньта откри всичко това на съселянина си *Краю Гроша*, като на вѣренъ приятель. Краю пъкъ съобщи на *Стойка Кабакчиятъ;* Стойко — на *Радя Пандурина* и пр. Тѣ пъкъ съобщиха това на домашнитѣ си, а домашнитѣ имъ—на комшийкитѣ си. И по тоя начинъ всички тия тайни станаха достояние и на женитѣ, и на дѣцата въ селото.

* * *

На 16 май, въ недѣля, 20—30 староселчанки — жени и момичета — събрани на ангария, копаяха кукуруза на боремеца Асанаа, башибозушки бинбашия, който въ това врѣме бѣснѣеше въ Троянъ. Между тѣзи аргатки се носѣше застрашителната за туцитѣ мълва, пусната отъ Добря Попътъ. Тогава синътъ на Асанаа — Муртазе 17—18 годишно момче, — нагруби едно момиче отъ тия аргати.

— Ти си много полудяло, побѣсняло, ала скоро ще ви се свърши царството и тогава ще те питамъ кой си синъ, ядовито му се вакани момичето и продължаваше да копае наредъ съ другаркитѣ си.

— Какъ!... Какви сж тѣзи думи?... Това не е истина...

— Не е зеръ, не е. По Георгйовдень е дохождалъ въ нашето село троянецътъ Ганко Мариновъ Вачовъ, който е носилъ *ингилишки* фишеци (патрони) и е казалъ прѣдъ Добря Попа, прѣдъ Края Гроша, Стойка Кабакчиятъ и Радя Пандурина, че всички троянчани се въоржили, щѣли да ви изколятъ и тогава ще стане българско царство — наивно му отговаря момичето.

Младото турче се разфуча; стреснато отъ това обстоятелство, веднага възседна коня си, отиде въ Троянъ, и всичко това, що чу отъ момичето, съобщи на баща си, Асанаа, който прѣди нѣколко дни бѣ довлѣкалъ въ тоя градецъ повече отъ хиляда души башибозуци, за да попрѣчи на приготовляющето се тамъ възстание, защото властьта подозираше, че се приготовлява такова, само не можеше да издири авторитѣ. Асанаа съобщи това на мюдюрина и на Кекеве бинбаши, който бѣ дошълъ съ 1000 души редовна войска да запази Троянъ отъ свирѣпитѣ башибозуци. И тогава тѣзи прѣдставители на властьта се завзеха най-енергически да развържатъ възела на троянското тайно съзаклятие.

* * *

На 18 май, въ вторникъ, по пладнѣ, двѣ заптиета потропаха на Ганковата малка портичка.

— Кой е? — попита Ганковица и се затече, та отвори.

Заптиетата влѣзоха и се вмжкнаха право въ кжщи, като извъртаха очи на разни посоки.

— Кждѣ е Ганко!—сериозно попитаха тѣ.

— По кжра е. Защо ви е?

— Мюдюръ ефенди го вика, защото ималъ да дължи малко данъкъ, излъгаха заптиетата.

— Той скоро си плащà данъка, но, като се прибере, ще му кажа да доде къмъ конака, наивно имъ каза Ганковица.

Заптиетата си отидоха. Асанаа и мюдюринътъ помислиха, че Ганко се крие отъ царскитѣ заптиета; за това тѣ захванаха да обмислюватъ по какъвъ начинъ да го заловятъ.

Мръкна се. Ганко се прибра отъ кжра, вечеря, разхвърля се и, уморенъ, утрошенъ, прѣдаде се на сладъкъ сънь. Ганковица, залисана съ други домашни работи, бѣ забравила да му съобщи, че прѣзъ деня сж го дирили заптиетата, защото хлопане по порти за данъкъ бѣше нѣщо обикновенно. И прѣзъ нощьта, когато небосводътъ бѣ обсипанъ съ безброй свѣтли звѣзди; когато изъ градеца всичко бѣ онѣмѣло, глухо, и когато Ганко спокойно хъркаше въ лѣгло, двѣ заптиета като статуи стърчеха отъ двѣтѣ страни на малкитѣ му пжтни врата. Въ това врѣме Ганковиятъ приятель, Гадю Гадевски, що бѣ съ заптиетата, потропа на вратата. Никой се не обади. Повтори, потрети по-силно, па извика:

— Ганко, Ганко!

— Кой е? — обади се отвжтрѣ Ганко сънливъ и силно се прозина.

— Азъ съмъ.

— Ти ли си, Гадьо?

— Азъ.

— Ето ида — отговори му Ганко, па тръгна къмъ портичката, като си мърморѣше ядовито, за дѣто го безпокои въ това нощно врѣме. Ганко бутна ключалката, вратата скръцнаха и, като стжпи на прага, току що издума: „добрѣ дошълъ, Гадьо?“ двѣтѣ заптета веднага се спуснаха върху своята плячка, заловиха го и задърпаха къмъ конака.

— Що е това?!... чакайте!... какво искате отъ мене?... съ високъ гласъ викаше Ганко и се дърпаше да се отърве отъ жилавитѣ заптийски рѫцѣ.

— Не се дърпай, хей, гявуръ!... на конака ще те заведемъ.

— Не бива ли зарана да дода?...

— Сега, сега те вика мюдюръ ефенди.

— Моля, чакайте да се облѣча...

— Върви, ей, пезевенгъ!... Ти се криешъ отъ насъ, ха!... — изкрѣщяха му заптетата, като го държаха за двѣтѣ рѫцѣ и го дърпаха.

И гологлавъ, босъ, безъ поясъ, както бѣ станалъ отъ леглото си, заптиетата го затътраха къмъ конака.

Жена и дѣца, крайно оплашени отъ тая случка, се разплакаха, разпищѣха до небеса. А приятельтъ му, Гадю, подманенъ отъ мюдюрина да изиграе тая гнусна роль, безъ да

прѣдвижда слѣдствията, се стресна отъ това звѣрско грабване, отъ това страшно зрѣлище и остана като гръмнатъ на мѣстото си, на проклѣ часътъ и минутата, въ които бѣ тръгналъ да върши това прѣдателство.

По заповѣдь на мюдюрина, заптиетата вкараха Ганка въ затвора, дѣто съ дълбоки въздишки прѣкара нощьта въ тежки мисли, безъ да дрѣмне нито минута.

Сутриньта, прѣдъ обѣдъ, двѣ заптиета взеха Ганка отъ затвора и го вкараха въ мюдюрската зала, дѣто бѣха насѣдали съ запушени цигари турскитѣ голѣмци: мюдюринътъ, Асанаа, Хаджи Исадъ ефенди, Генджаа и Кекеве бинбаши. Първитѣ двама съставляваха слѣдствената власть. При тѣхъ присѫтствуваха и двама българи аази (нахийски съвѣтници).

— Е, Ганко чорбаджи, ние сме те повикали тука само да кажешъ това, което ще те питаме, и ще те пуснемъ, лекичко, но лукаво го запита мюдюрина. — Ходилъ ли си по Георгиовденъ въ с. Старо Село и тамъ говорилъ ли си съ нѣкого, че въ Троянъ имало нѣкакъвъ си таенъ комитетъ?

— Аиръ, мюдюръ ефенди, не съмъ.

— Ние всичко знаемъ; знаемъ, че си ходилъ и знаемъ какво си говорилъ, но си припомни добрѣ, айолъ, защото, ако не си кажешъ правото, за тебе е по-лошо.

— Какво да си припомня?... сега чувамъ това.

— Ти не си ли Ганко Мариновъ, бе джанъмъ? попита го Асанаа.

— Азъ.

— Е, какви бѣха тия *ингилишки* фишеци, които си прѣнесалъ отъ с. Гол. Изворъ въ Троянъ?—подзе Асанаа съ по-остъръ тонъ.

— Не съмъ прѣнасялъ никакви фишеци.

— Лъжешъ!... Ами какво си говорилъ прѣдъ Добря Попа по комитаджилъка? попита го пакъ Асанаа.

— Такова нѣщо не съмъ говорилъ. Съ него съмъ говорилъ много пѫти, но само за търговия.

Турскитѣ голѣмци гнѣвно се спогледанха единъ другъ. А Асанаа, който бѣ дори позеленѣлъ отъ ядъ, заповѣда на заптиетата да отведатъ Ганка въ затвора.

Башибозушкиятъ бинбашия, Асанаа, и Кекаве бинбаши бѣха въ обтегнати отношения, защото първиятъ искаше съ своитѣ побѣснѣли башибозуци да унищожи градеца, понеже

всички троянчани били комити, а вторинтъ съ своята редовна войска попрѣчи на звѣрскитѣ му планове. За туй Асанаа най-много залѣгаше за откриване троянското тайно съзаклятие.

По пладнѣ десетина башибозуци, по заповѣдь на Асанаа, заминаха за с. Старо-Село. Тѣ стигнаха тамъ по икиндия и спрѣха у кмета Добри Попа. Прѣзъ нощьта, съ съдѣйствието на Добря, безъ да знае защо, заловиха по домоветѣ: Края Гроша, Стойка Кабакчиятъ и Радя Пандурина и ги арестуваха. Сутриньта башибозуцитѣ ги навързаха съ вжжя единъ до другъ, въ реда на които поставиха и Добря, който имъ даваше съдѣйствие, и потеглиха къмъ Троянъ. Обаче, когато минаха прѣзъ турското село Борима, по настояването на нѣкои тѣхни приятели турци, башибозуцитѣ ги отвързаха и така ги закараха до Троянъ. Прѣкарването имъ прѣзъ града подъ стража, не малко стресна комитетскитѣ съзаклятници, които знаеха, че Ганко е открилъ прѣдъ Добря Попа много революционни тайни.

Вечерьта късно се събраха турскитѣ голѣмци въ конака, за да продължатъ слѣдствието. Тѣ извикаха Ганка при себе си и захванаха на ново да му задаватъ сжщитѣ въпроси, но той пакъ всичко отричаше. Слѣдъ това извикаха староселцитѣ. Асанаа, който добрѣ ги познаваше, съ една ехидна усмивка ги поздрави и, за да ги прѣдразположи, покани ги та седнаха, слѣдъ което размѣни съ тѣхъ нѣколко приятелски думи. Ганко, като ги видѣ, усѣти се отъ гдѣ се е разплелъ чорапа и, съ прѣжълтѣло като восъкъ лице, се вкамени на мѣстото си. Слѣдъ това се почна развита имъ. Асанаа по отдѣлно зададе въпроси на Края Гроша, на Стойка Кабакчиятъ и на Радя Пандурина. И трѣмата отговориха, че не сж виждали Ганка, но отъ Добря Попа чули, че по Георгиовденъ Ганко билъ спалъ у дома му и тогава билъ прѣнасялъ нѣкакви *инглишки* фишеци, останали отъ Василя Левски, и говорилъ, че щѣло да стане въ Троянъ бунтъ противъ Султана, както въ Панагюрище.

— Вие, понеже казвате истината, ще бждете освободени още сега, каза имъ Асанаа.

— Е, ами ти, Добри Чорбаджи, какво ще кажешъ? Истина ли е това?

Добри се помжчи да скрие нѣщо, помжчи се да изопачи нѣкои нѣща, па току си призна. И тогава разказа всичко подробно, каквото е чулъ отъ Ганка.

живота си. Прѣди смъртьта си той написа „Девесилия“, „Сноxватица“ и др., както и прѣведе „Ифигения въ Таврида“, макаръ че не до тамъ сполучливо.

Тозъ, който бѣ повиканъ да бжде неговъ наслѣдникъ, младиятъ и даровитъ *Воислав И. Иличъ*, членъ отъ извѣстното и щастливо семѣйство на поета Иличъ, единъ отъ найхудожественитѣ и талантливи поети на сръбската литература, умрѣ младъ въ разцвѣта на таланта си. Отъ старитѣ поети другари на Змая живѣе още фантастичниятъ Д-ръ *Лазаръ Костичъ*, изостаналъ назадъ отъ врѣмето и вкуса на съврѣменото общество и занимаващъ се съ убиване на врѣмето чрѣзъ осжждане работата и славата на по-щастливитѣ и по-почитанитѣ отъ него поети-другари.

Милорадъ И. Митровичъ, авторъ на хубави балади и романси, обръща, за съжаление, своята дѣйность къмъ политическа, сатирическа и епическа поезия. Първо мѣсто въ съврѣмената сръбска литература държатъ двама младежи: единиятъ отъ тѣхъ е херцеговецъ отъ Мостаръ *Иванъ Дучичъ*, вториятъ — сърбинъ отъ Бѣлградъ, *Миланъ Ракичъ* и двамата френски възпитаници и поклонници на тѣхната поезия. Дучичъ напълно напусна патриотическата поезия, не се занимава даже съ дребната лирика, въ която намираше акценти, прѣко отиващи къмъ сърдцето, а изключително почти се унесе отъ френскитѣ символисти и декаденти. Въ неговитѣ спрѣтнати, добрѣ издѣлани стихове, изъ всѣки редъ на които личи явно усилие да се изкаже по необикновенъ начинъ, има много литература и прѣдирчивость, вслѣдствие на което не безъ основание неговитѣ приятели се опасявали да не би литературниятъ *снобизмъ* да задуши този хубавъ поетическа темпераментъ.

Неговиятъ другарь е Миланъ Ракичъ, първата стихотворна сбирка на когото излѣзе миналата година. Съ него се появи въ сръбската литература оригиналенъ и бѣлѣжитъ талантъ, който има за образецъ сжщо французки поети, ала отъ по-висше стжпало, Alfred de Vigny, Leconte de Lisle, Baudelaire. Неговата поезия е смислена, песимистическа, твърдѣ чувствителна, безъ особени окраси, ала затова съ тенденция на оригиналность, голѣма нѣжность и съвършено художественъ езикъ.

И двамата тѣзи поети значително обогатяватъ и обработватъ сръбския художественъ езикъ, като го правятъ по съдържателенъ, по-изразителенъ. Тѣхното значение сега е тъй голѣмо,

че всички млади поети, които сега излизатъ на литературното поприще, отиватъ по тѣхнитѣ крачки.

Алекси Шантичъ, сѫщо херцеговецъ, пише сега най-съвършенитѣ сръбски поетически стихове. *Милорадъ Петровичъ*, селски учитель, пѣе свѣжи звънливи пѣсни въ които сполучливо схваща елемента на народната пѣсень. Нѣкои отъ неговитѣ пѣсни, поради своята хубава ритмичность и проста пластичность, се пѣятъ вече въ широкитѣ слоеве на народа.

Между новитѣ поети обявиха се прѣзъ 1904 год. и двѣ поетки: *Лена Стефановичъ*, която издаде сбирка съ сполучливо написани лирически стихове, малко оригинални, и *Даница Марковичъ*, която съ своитѣ „Тринуци" — стихове намѣсти доста тежки и необработени, ала за това дишащи вѣчна правда и истина — внесе въ сръбската поезия това, що до сега никоя сръбкиня не е внесла: нѣщо неспокойно, нѣщо нервозно, но затова дълбоко прочувствувано и прѣживено.

Младата сръбска поезия е сега за сега много по-малко индивидуална и много по-малко банална, отколкото е била нѣкога. Появиха се въ нея таланти истински и сериозни, които се стрѣмятъ да обогатятъ художествения нашъ езикъ чрѣзъ внасяне на нови форми, образи и изрази, способни да възпроизведатъ чувствуванията на модерната душа. Ала затова тя значително подпада подъ чуждо влияние, търсейки своето въодушевление повече въ книгата, отколкото въ живота, обръща се повечето въ книжовна, чужда и естетическа, като се чувствително отдалечава отъ дѣйствителностьта на нашето врѣме. Съ това свиване на своя кржгъ, съ това затваряне въ чужда черупка нашата поезия — поезия на народъ младъ, който тепърва ще има да гони и добива — не отива въ добъръ пѫть.

Разказътъ е най-плодното сръбско литературно поле, гдѣто нищо не се е развивало и напрѣдвало — и по качество и по количество — тъй както този видъ словесно произведение. Разказитѣ на *Лаза Лазаровичъ*, *Стефана Митровъ Любише*, *Янка Веселиновичъ и Сима Матавуль* принадлежатъ къмъ най-добритѣ произведения на новата сръбска литература. Селскитѣ разкази ни Янка Веселиновичъ съ своята проста и изразителна хубость и искрено съчувствие къмъ народа, намиратъ всеобщо одобрѣние. Ала, за съжаление, писательтъ отдавна е напусналъ селото и е почналъ да пише разкази отъ бѣлградския животъ, търсени и отъ съмнителенъ натуралистически

вкусъ, което твърдѣ слабо ще възвиси славата на Веселиновичъ. Подобно нѣщо направи и Сима Матавуль. Неговитѣ разкази отъ родната Далмация сѫ дребни шефъ д'ёври на добрѣ схванатъ и прѣживенъ реализмъ; неговиятъ романъ, черпенъ изъ живота на далматскитѣ „фратри" „Баконя Фра-Бърне" е почти най-добриятъ сръбски романъ. Ала и той въ послѣдньо врѣме захвана да пише разкази изъ бѣлградския животъ — нѣщо, което не се подава на неговото перо. Неговитѣ „Београдски причи" и „Животъ" сѫ блѣди само образи, мѫтни силуети вмѣсто ярко начъртани срѣди и галерии съ живи типове, каквито сме навикнали да срѣщаме въ неговитѣ далматски разкази.

Твърдѣ плодовитъ е *Стефанъ Сремацъ*, знаменитиятъ авторъ на разказа „Ивкова слава", винаги готовъ да ви прѣдстави сбирка отъ интересни провинциални типове. *Свѣтоваръ Чоровичъ* неуморимо рисува народниятъ животъ на родната си Херцеговина, винаги щастливъ въ избора на интересни моменти. Чоровичъ е единъ отъ малцината сръбски писатели, които неуморно и съ твърда воля крачатъ напрѣдъ, като творятъ, ако не по-добри, то сигурно съ еднаква художествена цѣна литературни произведения. *Радой Домановичъ* е единъ отъ най-добритѣ сатирици що има сръбската литература. Той бѣ моралниятъ историкъ на послѣдньото тѫжно десетолѣтие въ царуването на послѣднитѣ Обрѣновичи. Всичко, що честното и напрѣдничаво сръбско общество почиташе или ненавиждаше намѣри изразъ въ острите Домановичови сатири — добри произведения въ смисълъ литературенъ и въ смисъль на публична нравственость. Неговиятъ „Кралевиѣ Марко по други пут между србима" и „Сирадия" принадлежатъ къмъ най-крупнитѣ литературни произведения у насъ въ послѣдньо врѣме. Отъ миналата година Домановичъ редактира сатирическия вѣстникъ „Сирадия" въ който на всѣкиго казва, що трѣбва и то така, че всѣки това вѣрва.

Единъ отъ най-голѣмитѣ таланти въ цѣлата сръбска литература е *Борисла̀въ Станковичъ*. Неговиятъ разказъ „Изъ старог еванжелия" (1899), „Божи люди" (1902) и поетическата драма „Коштана" съдържатъ толкова пламени чувства, толкова страсть къмъ родината и такива блѣнове на младинитѣ, че не могатъ да се четатъ безъ вълнение, което прониква до мозъка на коститѣ. Станковичъ почна да пише едва прѣди двѣ

години; той е още младъ (той брои 30 години), а при все това надеждитѣ на младата литературна генерация сѫ устрѣмени къмъ този младъ и твърдѣ оригиналенъ писатель. *Иво Чипико*, далматински островaнецъ, е написалъ голѣмъ романъ „За Крухом“ (За хлѣбъ) въ който рисува страданията на младъ впечатлителенъ младежъ, който се души и съхне въ пуста срѣда, гледащъ страданията на простия народъ, терзанъ отъ социалнитѣ неправди и политически натискъ на чужденци и безчеловѣчно мачканъ отъ огромно данъчно брѣме, както и експлоатиранъ отъ хора безъ сърдце и съвѣсть...

Младиятъ синъ на Бърсна *Петгръ Коцичъ* скоро обърна вниманието на публиката съ своитѣ босненски разкази „С'планинике и Исподъ Планине“, които въ кѫсо врѣме (1902, 1904, 1905) излѣзоха въ три свитки. Проститѣ тѣзи разкази съдържатъ необикновено много поезия; за тѣхъ може да се каже това, що е писалъ той за Горското утро: „Всичко се подига, пробужда, всичко кипи като жежка кръвь и душа съ сила и свѣжесть“. Къмъ тази вѫтрѣшна тѣхна чисто литературна стойность се често притуря тенденция на гореща любовь къмъ тежко измѫчваннятъ селякъ и неприкрито ненавиждане на чужденеца.

Ако е права народната поговорка, че деньтъ се познава по сутриньта, сръбската литература дава добри надежди за въ бѫдаще, ако се сѫди отъ досегашнитѣ успѣхи. Нѣма съмнѣние, че младитѣ ще отидатъ по-далечъ отъ старитѣ. Сръбската литература нѣма до сега нѣщо по-хубаво отъ тѣхнитѣ натуралистически, социални и индивидуални литературни произведения.

Годината 1904 не донесе както прѣдшествующитѣ нѣколко послѣдни години нѣкакъвъ особенъ успѣхъ въ драматическата литература. Сърбитѣ иматъ два постояни театра въ Бѣлградъ и Нови-садъ и 70 пѫтующи театрални трупи, които кръстосватъ юго-славянскитѣ земи. Даватъ се конкурси, работи се усилено за подигане сръбската драма, ала всичко напрасно. Първо мѣсто въ сегашната драматическа литература заема *Браниславъ Нушичъ*, директоръ на театра въ Новисадъ, опитенъ писатель, ала безъ дълбока концепция. *Драготинъ Иличъ*, авторъ на множество исторически драми, се обади пакъ съ своя „Незнамим гостом,“ драма изъ живота на старитѣ славяни прѣзъ VI столѣтие. Пиесата е твърдѣ романтична, много кървава, писана въ тежки стихове и поради тая

нѣма голѣмъ успѣхъ въ Бѣлградъ. Сѫщо въ Бѣлградъ, само че съ малко по-добъръ успѣхъ се прѣдстави драмата на *С. Матавуль*, сюжетътъ на която е черпенъ отъ Бѣлградския животъ — „На слави". Пиесата е тежка, прѣсилена и неестествена, та мѫчно може да се разбере тукъ-тамъ отъ естественитѣ ситуации и диалози, че е писана отъ талантливъ писатель-художникъ.

Сръбската драма е въобще въ постояненъ кризисъ, края на който нетърпеливо очакваме. Ще бѫде твърдѣ интересно да се ѐнае дали това не се длъжи на обстоятелството, че сръбското общество не е още достатъчно развито и че въ него нѣма доста типичность, — или пъкъ, че не се е родилъ още „човѣкъ", пратенъ отъ Бога. Тъй или инакъ изоставянето на назадъ на сръбската драма при пълния разцвѣтъ на сръбската поезия и разказъ е неестествено и не може да трае дълго врѣме.

Прѣвелъ С. С. О.

Приятелкитѣ.

Христо — София.

Amititia inter pares est firmissima

I.

„Вижъ недѣлимата двойка, ми шепнѣше единъ день въ аудиторията единъ мой другарь. Не мога да разбера, какъ е възможно толко силна дружба между двѣ души, които сждбата, като на пукъ отдавна е раздѣлила. Вижъ колко едната е хубава, и колко другата има съвсѣмъ обикновени черти. . . Вижъ, каква раскошна боа краси плѣщитѣ на по̀-хубавата и колко боата на другата е опърпана и износена".

Тъй продължаваше да ми бърбори моятъ другарь и да ми сочи съ очи двѣ студентки, които наистина, обръщаха хорското внимание съ своята привързаность една къмъ друга.

— Наистина, отговорихъ азъ, на гледъ тѣ си не приличатъ; но, навѣрно, това сж двѣ сродни души, които се разбиратъ и привличатъ.

„Познавашъ ли се съ тѣхъ?" попита той.

— Не!

И наистина, азъ отдавна бѣхъ забѣлѣжилъ приятелкитѣ, но не се познавахъ съ тѣхъ. Въ това врѣме влѣзе професорътъ и разговорътъ ни се прѣкъсна така нечакано, както се бѣ и почналъ.

II.

Отъ тоя разговоръ се бѣ изминало доста врѣме, а азъ още не се познавахъ нито съ една отъ недѣлимитѣ дружки. Тѣ сѣдаха винаги на единъ и сжщъ чинъ, заедно си отиваха, заедно се връщаха. Тѣ слѣдваха два различни клона въ факултета, но това имъ не прѣчеше да бждатъ почти винаги една до друга.

III.

Единъ день (не помня при какъвъ случай) азъ се запознахъ съ една отъ дружкитѣ — съ по̀-бѣдната.

— Госпожице, ѝ казахъ азъ между другото, завиждамъ ви. Вие имате дружка, която ви обича, на която довѣрявате.

— „Да, отговори госпожица Магда (така зовѣха новата ми познайница). Азъ имамъ дружка; мжчно се живѣй на свѣта въ самотия. Но, недѣйте ми завижда, може би не съмъ за завиждане . . Тя се тжжно усмихна и добави: „Истински приятели се рѣдко срѣщатъ на свѣта".

IV.

Прѣзъ зимата имаше нѣколко студентски срѣщи; на една отъ тѣхъ отидохъ и азъ. Прѣдъ танцитѣ имаше нѣколко декламации и пѣсни, та гоститѣ бѣха насѣдали, кои — на столове, кои — на канапета, да ги изслушатъ.

Сгушенъ въ единъ отъ жглитѣ на залата, азъ пъкъ прѣглеждахъ гоститѣ. Между тѣхъ бѣха и двѣтѣ приятелки; но чудно! едната седѣше на канапе, а другата, моята познайница — на столъ отъ послѣднитѣ редове.

„О суета! си пошепнахъ азъ. Нима не можеше приятелката на Магда, ако тя истински я почита, обича, да я вземе при себе си; или поне да възненавиди за мигъ своето високомѣрие и да отиде и седне при нея?... Изглежда, че истинска дружба не свързва тѣхнитѣ сърдца... О, това е жестоко! Прѣдъ толкозъ свѣтъ да покажешъ на другаря си, че той не ти е равенъ, че твоето материално положение е пó-високо, пò-завидно...“

Въ врѣме на танца поканихъ госпожица Магда и въ играта ѝ пошъпнахъ:

— Ядъ ме е на тая вечеринка, тя дѣли двѣ дружки!..

— „Господинъ Лозовъ, отвърна тя, колко много обичате да наблюдавате... Но, признайте, че думитѣ ви сж трънливи за менъ, макаръ трънетѣ имъ да напомнятъ бодлитѣ на розовитѣ дръжки. Нали азъ ви казахъ, че нѣма на що да ми се завижда?“ Слѣдъ това Магда излека ми се поклони и азъ я оставихъ на мѣстото ѝ.

V.

Единъ день, това бѣше въ началото на пролѣтьта, Магда ми се видѣ много весела. Изправена до прозореца, тя си танъникаше игрива пѣсень и радостно тупаше съ малкото си краче. Ние бѣхме сами въ химическия кабинетъ, и азъ я попитахъ:

— Госпожице, днесъ сте прѣко-мѣра доволни.

— Да. Вие имате право, живо ми отвърна тя. Искате ли да ви разправя защо. И прѣди да се доближа, тя продължи: Въ града ни пристига една знаменита актриса. Тя ще гостува тука извѣстно врѣме. Между пиеситѣ, въ кòито ще играе, е и пиесата на господина Илиева, братъ на моята приятелка. Тя туку що ми разправи за това и весела, щастлива си отиде. Но менъ друго вълнува. Лила, приятелката ми, навѣрно, ще ме покани на това прѣдставление. Тя ми не спомена нищо подобно, но навѣрно иска да ме изненада. Нали тя ще ме покани?

— Разбира се, отговорихъ ѝ азъ: ако моятъ братъ бѣше писатель при такъвъ единъ случай азъ щѣхъ да изпратя билети не само на най-близкия си приятель, но и на всичкитѣ си другари.

— Да! И азъ така си мисля и това ме много радва!... О, какъ ще ржкоплѣскамъ и какъ радушно ще ѝ честитя: азъ я обичамъ повече отъ себе си, макаръ моята бѣднотия да трови отъ врѣме на врѣме дружбата ни. На нейно мѣсто никога не бихъ оста-

вяла да вирѣе тая отрова и винаги бихъ умѣла безъ усилия да срутвамъ оградата, която по нѣкога се издига посрѣдъ нашата дружба. Но нѣма нищо: азъ не мога да искамъ свѣта да ми прилича въ всичко. Азъ ѝ се не сърдя въ такива случаи, при всичко, че доста горчиви ядки е трѣбвало да прѣглътна...“

Слѣдъ това Магда ме остави и бързо заоблича връхната си дреха.

— Кждѣ забързахте? попитахъ азъ.

— „Сетѣте се, ако можете... Но, хайде да ви не измжчвамъ: отивамъ да забера мама и да излѣземъ по пазарь. Азъ съмъ сиромашко чедо (знайте вече това) и роклитѣ ми сж малко на брой; а ще трѣбва за прѣдставлението да се облѣка малко по-гиздаво. Отъ нѣколко метра батиста, малко дантели и малко небесньосинъ сатенъ за подплата ще излѣзе чудесна роклица. Мама не ще ми откаже, а азъ трѣбва да не засрамя Лида. До виждане!“

И Магда бързо напустна стаята.

VI.

Слѣдъ нѣколко деня афиши извѣстиха за прѣдставлението, което така много вълнуваше и радваше Магда.

И азъ се наканихъ и отидохъ, но бѣхъ много изненаданъ: Магда я нѣмаше. Навѣрно нѣщо ѝ се е случило; да не би пъкъ да боледува?...

Лида бѣ тамъ. Облѣчена въ бѣла, лека рокля, тя седѣше съ майка си на едно отъ първитѣ канапета. Очитѣ ѝ се искрѣха отъ възторгъ и радость: въ тия минути тя бѣ въплотено щастие.

VII.

На другия день имаше студентски излетъ и професоритѣ не четѣха. Уморенъ отъ вечерьта, азъ не взѣхъ участие въ излета. Едва подиръ пладнѣ излѣзохъ отъ кжщи и се запжтихъ къмъ университета да видя имамъ ли писмо. Отъ тамъ азъ се изкачихъ въ училищната библиотека, а, послѣ, наминахъ и въ нашия кабинетъ. Въ прѣднята стаичка нѣмаше никой, но азъ бѣхъ много изненаданъ, като заварихъ въ втората стая Магда.

Тя нѣщо пишеше, но така трескаво, така унесено... Изглеждаше, че тя топи перото въ кръвьта на сърдцето си. Тя бѣ силно развълнувана и гжрдитѣ ѝ високо, високо се издигаха.

Азъ я поздравихъ сдържано, на което тя отговори само съ кимане на глава.

— Може би ви прѣча? попитахъ азъ.

— „Не, напротивъ, добрѣ че дойдохте. Менъ ми е мжчно, тежко... Господинъ Лозовъ, менъ ме забравиха, отритнаха... Колко съмъ била наивна, като съмъ мислила, че и хората разсжждаватъ като менъ... Но да оставимъ това. Азъ пиша разказъ и сега съмъ занята съ поетическата си слава, прибави ти съ горчива усмивка. Искате ли да ви го прочета? той носи надсловъ „Послѣдньото писмо.“

И Магда зачете:

„Лидо,

Недѣй се чуди, че прѣдъ името ти не стоятъ вече завѣтнитѣ думи—мила приятелко... Ние не сме вече приятелки! Точка на нашитѣ връзки; тѣ, навѣрно сѫ били отъ паяжина, но азъ не съмъ ги забѣлѣзвала...

За излишенъ пѫть ти ми посочи, че ние не сме яко свързани, че насъ свѣтътъ отдавна е раздѣлилъ...

Лидо, азъ чакахъ да ме поканишъ на прѣдставлението, шихъ си и нова рокля за това и прѣминахъ нѣколко деня въ суетни лутания, за да бѫда по-прилично облѣчена. Но ти ме забрави. Ти, навѣрно, не си се и сѣтила за мене. Или по-вѣрно, ти не поиска да видишъ бѣдната си приятелка така близко до тебъ, за да те не засрами... О, това е за мене много горчиво и азъ не мога да го прѣглътна...

Пъкъ и защо ли да дружимъ, когато нашата дружба е била само външна?... С'Богомъ! Нашитѣ пѫтища се разиждатъ.

Азъ те обичахъ, Лидо, азъ още те обичамъ, и като късамъ връзкитѣ на моята моминска дружба, усѣшамъ, че се къса и сърдцето ми. Но азъ не мога иначе да постѫпя, трѣбва да си отдъхна, па макаръ и прѣзъ сълзи...

Ти, може би, ме сѫщо обичашъ, почиташъ, но по твоему, Не, азъ искамъ да ме обичатъ, както и азъ обичамъ. На твое мѣсто никога не бихъ постѫпила така. Вчера вечерь ме измѫчваше не толкова мисълта, че съмъ отхвърлена, незачитана, колкото—че не съмъ при тебе, че не сподѣлямъ чувствата ти... Но стига... Ти, навѣрно, ме не разбирашъ.

Лидо, с'Богомъ!... Мѫчно ми е, тежко ми е като довършвамъ това писмо, за което никога не съмъ мислила, но което ти ми продиктува... Но, не чети тия редове: ти нѣмашъ вече приятелка; моитѣ уста нѣма вече да ти твърдятъ това.

С'Богомъ!

Магда."

Магда свърши четенето и, като се отпустна на стола, захълца съ гласъ. Сърдцето ми се сниза, като гледахъ, какъ тя оплаква разбититѣ си мечти за чиста, искренна дружба, каквато на свѣта, навѣрно, се не срѣща.

Искахъ да я утѣша, да ѝ кажа нѣщо, но не намирахъ думи...

VIII.

На другия день и Лида и Магда бѣха въ аудиторията по химия, но на двѣ различни мѣста.

Литературна бѣлѣжка.

(Къмъ статията: „Двѣ концепции на Вазова изъ практичната философия").

Като дадохме мѣсто въ миналата книжка на твърдѣ интересната аналитическа студия на г. Ал. Теодорова върху двѣ Вазови стихотворения: „Прѣбитото псе" и „Тръно-сливката", ние не можемъ да откажемъ и на слѣднята бѣлѣжка, която хвърля едно освѣтление върху засѣганитѣ отъ г. Д-ръ А. Теодоровъ-Баланъ въпроси.

Отъ Редакцията.

Статията на г. А. Теодорова: „Двѣ концепции на Вазова изъ практичната философия" заслужва едно поправяне, което, вѣрваме и самъ авторътъ ще си направи, като ни изслуша. У него има една фактическа грѣшка, или по-добрѣ, едно недоразумѣние, което фатално го е повлѣкло къмъ криво заключение при оцѣнката на стихотвореннето „Тръносливка".

Тъй, г. Теодоровъ казва:

„Картината на разбоя, извършенъ отъ рояка дѣвойчета, на които плачътъ и болкитѣ на плодната търносливка не покъртватъ сърдцата, понеже волята имъ е обзета отъ жаждата за една себична услада, е досущъ еднаква съ картината на жестокостьта, извършена отъ рояка момчета върху прѣбитото псе. И тамъ, и тукъ боитѣ, съ които е рисувалъ поетътъ, и сборътъ на обстоятелствата тълкуватъ една и сѫща постѫпка, която се чувствува като злодѣяние. Злодѣйцитѣ, момчета и дѣвойки, еднакво личатъ като несъзнаващи своето дѣло дѣца, — като такива, които цѣнятъ само своята услада и тържествуватъ отъ радость за успѣха ѝ. Ние, които разбираме смисъла на дѣлата, жалимъ прѣбитото псе, но не можемъ да не жалимъ и разбитата търносливка" (!)

Г-нъ Теодоровъ грѣши. Ние прочетохме цѣлото стихотворение въ „Звукове", прочетохме го веднажъ и дважъ, и не намѣрихме никаква аналогия въ съдържанието на „Тръносливка" и „Прѣбитото псе". Догдѣто г. Вазовъ въ „Прѣбитото псе" оплаква животното, жертва на *природната* дѣтска жестокость, („cet age est cruel", казва и Лафонтенъ), която бичува, въ „Тръносливка", той се възхищава отъ буйната веселость и жизнерадость на дѣвойчетата, които видѣлъ, че брулятъ лудешки тръносливката. Като бѣлъ день е ясно, че обектътъ на поета е билъ именно това: да прѣдаде емоцията си отъ гледката на щастливата дѣтска безгрижность. И прави това въсклицание, размѣсено съ лирическа игривость:*)

Дѣца, завиждамъ ви, завиждамъ отъ сърдце
На ваший кръшенъ смѣхъ и весело лице,
И кражба ангелска . . . (когато порастете
Вий съ повече успѣхъ сърдцата ще крадете).
Завиждамъ ви, дѣца; напомнямъ си и азъ
Кога съмъ радости изпитвалъ като васъ,
Печелялъ съмъ трофеи и сѫщитѣ побѣди
Надъ вошкитѣ незрѣли на нашитѣ съсѣди;

*) Ние привеждаме напълно цѣлия пасажъ, откъдѣчто прѣдаденъ отъ г. Теодоровъ.

Когато бѣхъ честитъ и въвъ живота новъ,
Не знаяхъ що е скръбь, умраза и любовь,
И вѣрвахъ въ единъ Богъ тамъ горѣ въ небесата,
Кой пали слънцето, нагледува земята . . .
Кога безгриженъ бѣхъ, кога, щастливъ и простъ,
Не се замислювахъ надъ никакъвъ въпросъ,
И тозъ животъ не бѣ за менъ една проблема,
Обгърната съсъ мракъ, коя отгатка нѣма,
И никой нѣмахъ азъ порутенъ йощъ кумиръ,
И бѣхъ най-веселъ гостъ на жизнения пиръ,
И бѫдащето ми съ надѣжди бѣ богато
Кат' съ кичоритѣ туй дръвце отъ вънъ обрато.
И любяхъ сичко азъ въ вселената широка:
Въздухъ, свобода, звѣръ, човѣкъ (освѣнъ урока
По аритметика и селския пѫдарь !)

И отъ тоя пасажъ, и отъ цѣлото стихотворение личи горѣпоменатата цѣль на Вазова. Но г. Теодорову се сторило, че тукъ се описва пакъ, както въ „Прѣбитото псе", дѣтската жестокость и „злодѣяние" извършено възъ една трънословка! Каква жестокость и злодѣяние може да се извършва възъ единъ неодушевенъ прѣдметъ? Странно какъ г. Теодоровъ, въпрѣки признатата отъ всички стилистическа ясность на Вазова, си е допустналъ да даде такъвъ смисълъ на стихотворението му! Единъ пѫть попадналъ въ това сбъркване, г. Теодоровъ прави лъжливо заключение за противорѣчие състояще въ това, че въ „Прѣбитото псе" Вазовъ осѫждалъ природната дѣтска жестокость, а въ „Търносливка" тя не извиквала негодованието му и даже съчувствувалъ на дѣцата!

„Обаче псето квичало, казва г. Теодоровъ, и гласниятъ плачъ проникналъ до милостьта на поета, и той почувствувалъ злото, а горката трънословка въ Курубагларъ нѣмала гласъ да обади страдания, и сърдцето на поета отлайчило въ напада възъ нея само благаткия смѣхъ на дѣвойчетата."

За ония, които познаватъ здравия, логически умъ на г. Теодорова, тия редове оставатъ непонятни. Вазовъ е наистина човѣкъ благъ, съ мека, нѣжна душа, поне такъвъ ни се прѣдставя въ стихотворенията си, и такъвъ го посочва самъ г. Теодоровъ. Но какво бихме казали за него ако той се завземеше да оплаква като жертва на човѣшката жестокость и злодѣяние, бруленитѣ търносливки, които и за това сѫ трънословки — да бѫлатъ брулени отъ дѣцата? Но г. Теодоровъ му е приписалъ тая нелѣпость. Тя бѣ казана и порано въ сказката му за „Вазовата творба", сказка, съ изключение на тоя промахъ, достойна за висока похвала, заради сериозното вникване въ природата на Вазовия талантъ и творчество и вѣрно изтъкване всичко онова, което характеризира поезията му. Ние сме увѣрени, че всѣки читатель, който прочете стихотворението, ще се съгласи съ насъ, ще се съглси и самъ г. Теодоровъ — ако го прочете пакъ слѣдъ нашата бѣлѣжка.

Х К.

Мънастирска грамота.

„Благогов'ѣйнїи сїрѣ́нницы, честнїи причетницы, достопочте́нїи чорбацїи, хрїстолюби́вїи хацїи, благопотрѣ́бнїи всѧ̀каго ѿ ѐснафа занаатчїи, трꙋдолюбивїи земледѣ́лцы, и̂ ко́лкото живѣ́ете въ Богодаро́бната ны Триновска ѐпархїѧ, благослове́ни христїа́ны, нашего смире́нїѧ чада ѿ гдⷭ҇ѣ возлю́бленаѧ: бл҃годѧ̀тъ, и̂ мі́ръ бг҃а ѻ҃ца—ѿ на̀съ же моли́тва, бл҃гослове́нїе, и прощі́нїе, да бꙋ́ди на всѐнца вы — поне́же дойде, и̂ моли́телно припадна при на̀съ, и̂з батошовскїѧ сїрѣ́ный монастырь, преподобнѣ́йшїй і҆гꙋ́менъ хацїи Макарїй, ко́йто возобнови́лъ ѿ основа́нїе вышеречѐннїѧ. сїрѣ́ный мн҃ырь со̑ ѡ҆колꙋ́ оградныте мнѐтырски келїи, и̂ разнесалъ по́бечи ѿ колко́то собра̀лъ, ѿ хрїстолюбы́вить хрїстїа̀ны, благопроизво̀лната бг҃опрїѧ̀тна ми́лостына—и попрабилъ на тꙋ́й оу҆́силно бреме, с. мн҃ты́ръ, понесно̀сенъ до̀лгъ — и̂зато́ мꙋ̀ да́дохме благосло̀вно дозволе́нїе да хо̀ди . . . . . по ба̀шите богохранѝмы градища̀: Себлїово, Нїкополь, Сицо̀въ, и Триново—и̂ подбла̀стныте тѣ́хны села̀. Прїемнѐте го и̂ндѝ нвы́ человѣколюбнѡ, и̂ го подарете со̀съ богопрїѧ̀тната, благопроизволна баша милостинѧ, ѿ богоданното ба́ше и̂мѣ́нїе богатода̀рно и напишете честнїте си имена̀, ко̀й протесїсъ, кой саранда́рь, кой ма̀ррисїѧ, и̂ ко̀й какво̀то е бг҃ъ подарѝлъ, за да сѧ̀ поманꙋ̀ватъ оу҆ сїрѣ́ннїѧтъ мн҃ты́рь, на бж҃е́ствента безкро́вна жѐртва. За о҆́дѣто ба́ше душѐвно и̂ тѣ́лесно здра́вїе, да оумножи ба́шето и̂менїе . . . . . сто̀ката вы, и ще би благослови трꙋда̀тъ, и рꙋкоделїе́то, и̂ ще вы по-

дари долгоденствіе, мирно преминувване, спорно предобывване, и вѣчно блаженство, въ царство небное, защото самъ Іисъ Хрсъ говори: блаженни милостывіи, яко тіи помилувани будутъ и, милостыня множество грѣховъ очищаетъ — о всякаго же ѕла человѣка избавляетъ: и блженъ разумѣвай нища и убога, въ день лютъ избавитъ его гдь, радуйтеся яко имена ваша написана сутъ на небесѣхъ — и пріидите благословеніи оца моего, и наслѣдуйте небное вамъ царство, уготовано о служенія міра, егоже божественая благодать сосъ нашата молитва благословеніе божіе, да пребывава сосъ синца вы. амиинь. въ: т: м: 1840: августъ, 25 день.

Тази грамота — оскъденъ паметникъ отъ епохата на нашия робски животъ,—е интересна повече отъ къмъ езикъ, отколкото отъ къмъ литература. Горньото намѣрихъ въ единъ псалтиръ, който ми бѣ подаренъ отъ покойния дѣдо Давидъ, проигуменъ на Батошевската св. обитель (севлиевско).

С. Батошево, май 1905 г. **Ни-ва-ромъ.**

Кипровецъ.

(Поема изъ българския животъ отъ края на XVI в.)

Ангелъ Тачевъ — Враца.

I.

Макаръ народътъ нашъ погроменъ
Отвредъ го турчинъ силенъ гази,
За бивша ни държава споменъ
Въвъ Кипровецъ се йоще пави.
5. А миналата наша слава,
Границитѣ отвредъ далеки
На старо-славната държава,
Въвъ Кипровецъ туй помни всѣки.
И само въ този край юнашки
10. Духътъ народенъ цѣль живѣе,
Макаръ вразитѣ съ голи шашки
Стоятъ на всички надъ главитѣ, —
Народний духъ все пакъ крѣпнѣе!
И тука пулсътъ на народа
15. Все оше бий зарадъ живота;
И тукъ момцитѣ за свобода
Не жалятъ домъ, нито имота!
Духътъ народенъ не гаси се,
Макаръ, че всѣкой день юнаци
20. Убити падатъ, катъ с' кръвьта си
Обливатъ турскитѣ маждраци
За свойта вѣра, за рода си.
Момцитѣ вѣрни въ дългъ священъ,
Въ любовь синовна къмъ земята
25. Хранила ги до днешенъ день,
На врагъ жестокъ, отъ тѣхъ прѣзрѣнъ,
Подготвятъ тайно: какъ въ разплата,
Веригитѣ да строшатъ срамни
На робската прѣзла сждбина,
30. Да грѣй свобода пакъ въ родина!
Земя си драга всички любятъ
За нея сили й младость губятъ!

Но най я люби Донъ-войвода!
И миналото ней похвално,
35. Смѣнено днесь отъ тежъкъ срамъ,
У варваритѣ въ робство жално,
Чрѣзъ новъ животъ добъръ, свободенъ,
Стрѣми се съ мощь да й върне самъ.
Избранникъ, счита се народенъ
40. Водитель в' славната борба
Противъ всесилната сждба!
Едничъкъ той отъ всички други
Потомъкъ вѣренъ на Шишмана,
Най-вѣщо сабята върти,
45. Нежали днитѣ си спокойни
И знай да лови ножа бойни,
На коня бързо да летй,
Когато трѣбва да забрани
Съ сила бащини земй,
50. И съ турци зли да лѣе кръвь,
Родътъ и име не срами,
И всѣкогашъ между юнаци,
Юнакъ е славенъ смѣлъ и пръвъ!
Загубата на свободата
55. И тежкия яремъ в' страната,
Въ вседневни тукъ-тамъ смущенья
Падналитѣ безъ брой момци,
Безъ гробъ изгнили, безъ вѣнци,
Възбуждатъ горестни вълненья
60. На смѣли Донъ в' душата мрачна!
Освѣнъ това, юнаци лични
Забравили и срамъ и честь,
Станали съ турцитѣ обични
Чалми си свили надъ главитѣ,
65. Забравили и дългъ и свѣсть,
На своя родъ сж измѣнили,
Живѣятъ дружно съсъ вразитѣ
И въ тѣхнитѣ ржцѣ хвърлили
На славни свой дѣди завѣта;
70. Хвърлили сабята съ маждрака
Въ краката вражи. Що ги чака?
Глави си робски тѣ навели
Въ тиранството подъ гнѣта лютъ:
Цалуватъ низко турски скутъ
75. Та салт' да би рахатъ живѣли!
Безсмъртни не били съ учене,
А всичко земно е до врѣме!
И мисли смѣлий нашъ юнакъ:
Какъвъ дълбокь, ужасенъ мракъ
80. Народно е приспалъ съзнанье!

И какъ ще може безъ страданье
Въ душа́ си той да носи днесь
Срамътъ народенъ? Като псе
Ржцѣ да ближе на вразитѣ,
85. Позорно да живѣй за тѣхъ,
Народъ и себе да забрави!
Че какъ ще срѣщне той дѣдитѣ
Въ небето горѣ, съ този грѣхъ?
Прѣстжпникъ! Него самий Богъ
90. Пронизалъ би съсъ погледъ строгъ,
И други дѣлъ му би отдалъ,
Какъвто той не би желалъ!
Съ какви ли чувства ще познаятъ
И своятъ внукъ дѣдитѣ въ раятъ,
95. Съсъ тозъ езикъ възточенъ, чужди,
Езикътъ варварски и турски,
Посрѣщалъ само свойтѣ нужди?
За всичко мисли... и, рѣшава:
Че трѣбва земни си денье
100. Да мине бурно, въвъ кланье,
Защо отъ общиятъ позоръ
Столѣтья двѣ що вечь тегней
Надъ българский прѣмилъ народъ,
Не може той отвърна взоръ!
105. А пъкъ за новъ животъ свободенъ
Кръвьта си трѣбва да пролѣй!

II.

Не е въвъ кжщи грозенъ врагъ,
110. Когото смѣлий тозъ юнакъ
Не може съ сила да погуби,
Та миръ да найде у дома́ си.
А той съглежда дъщеря си:
О, какъ животъ и сили губи
И вѣхне, чезне, день отъ день!
Деньтъ отъ свойта нощь смѣненъ
115. Прѣкарва тя въвъ чести плачъ,
В' нощьта смѣнена отъ деньтъ,
Отъ жалость вѣчна, ходи тя
Изъ срѣдъ градинскитѣ цвѣтя,
И малко врѣме тамъ заспива.
120. Но благий сѣнь не ѝ упива!
Съвсѣмъ отъ нищо се събуди.
Войводата баща се чуди:
Каква ли болесть тъй я мо́ри?
А майка й мила, щомъ я види
125. Насрѣща ней че жална иди,
Мълчи, за нищо не говори.

И врачъ викаха да лѣкува
Болнáвата имъ щерка млада!
— Съ пари се здраве не купува,
И тя отъ день на день отпада!
Момцитѣ наши сж в' трептенье,
Въ любовь за нея тѣ горятъ!
Но тя избѣгва съсъ смущенье
Очитѣ, що с' огънь пламтятъ.
Неясни думи нѣкой пжть
Мълвй язйкътъ й, па спрѣ, ...
Джхътъ въ грждитѣ й замрѣ,
Сълзйтѣ жалки й текжтъ.
Промѣна свѣтла не настава,
А все така животъ минава.
И нѣкой пжть кога съгледа
Пашовский синъ съ конь крилатъ
Какъ гордъ въ полето мирно бѣга
Отрупанъ съ ордени благатъ,
Сърдце й мжка люта стѣга.
Кат' плàтътъ бѣли става блѣда.
Смутѐна, въ мигъ единъ червѣе.
Душевний своя смутъ, тревога,
Въ душата всичко дѣт' тегнѣе,
На Господь благъ въ небе явява,
Утѣха проси ней да дава.
А тъй е турчинътъ лукавъ!
Разбира лекий женски нравъ,
Че глухъ въздишки не остая.
На тази свѣтлата омая
Една по хубость тукъ, дѣвица,
И той съ въздишка й отвръща
И знакъ й дава, да познай:
Въ любовь ржката му й могжща!
Петнадесеть годишна бѣше.
Макарь въ таквази млада връсть,
Но пламъкътъ, що я горѣше,
Понятенъ си за нея бѣше.
Самата й кръвь у нейни жили,
Кръвьта на властнитѣ й дѣди,
Я караше, съсъ сички сили,
За блѣсъкъ, слава да ламти!
Любовь за власть й бѣ въ гржди!
Подобно чувство пакъ за власть
Горѣше то и у бащата,
Мечтатель святъ съ свещенъ захласъ,
И то чрѣзъ кървава отплата
На врагъ заклетъ сега въ страната,
А не чрѣзъ плътска земна страсть

175. Въ каквато тлѣй сега момата!

И ето, въ нощь една въ дома й,
Узнаха сички, че я нѣма!
Но никой не можа да знай
Кждѣ е тя! Едва съ уплаха
180. Отъ хората на вънъ узнаха,
Че вечъ е тя жена въ харема,
Затуй дома сега я нѣма.
Войводата кога размисли:
Едничката му щерка мила,
185. И млада, кат' цвѣтята йощъ,
Че тайно се й въ Мехмедъ влюбила,
Въ Мехмедъ, синътъ единъ везирски,
И кой наострилъ е секира
За неговата буйна глава;
190. Че днесъ се щерка му намира
На звѣра люти въвъ харема,
Душа му въ ужасъ се обзема!
Назадъ се може сичко зе:
Имотъ изгубенъ пакъ се връща,
195. Едната честь се салт' не зема,
Една невинность се не връща,
Въ позоръ и срамъ кога умрѣ!
И спомни своятъ родъ богатъ,
По кървавитѣ редъ войни
200. Отъ врѣме, с'турцитѣ познатъ.
И тука, въ тѣзи си скали,
Единъ отъ славнитѣ дѣди
Прѣди години редъ, сгради,
Въздигна замъкъ строенъ, якъ,
205. Обграденъ съ лѣсъ отвредъ зеленъ,
Благато слънце, дѣ вѣстило
На тѣхъ свободенъ веселъ день,
Като мома една засмѣнъ!
И тукъ войскитѣ му стояли,
210. Свирили съ бойнитѣ тржби,
И въ страшни кървави борби
На турцитѣ отпоръ давали,
Догдѣ дѣдата му юнакъ
Геройски въ боя тукъ падналъ,
215. И тукъ гореща кръвь пролялъ!
Тогазъ чифлицитѣ, селата,
И пасбищата и полята,
Пространнитѣ му тукъ гори,
И стръмнитѣ голи скали,
220. Владѣни само отъ орли,
Кои били му подъ ржката
Съ хазната му, тогазъ богата,

И тлъсти, рунести овци,
Конье и крави и телци,
225. Въ ония тежки, мрачни дни,
Обсебилъ му побѣдний врагъ,
Станало сичко въ пепель въ прахъ,
И який замъкъ му срутилъ!
Остало споменъ клетъ едни,
230. Та само бухали у мракъ
Живѣятъ въ тоя кжтъ прѣмилъ!
И отъ тогава до сега,
Се само въ пѣсни споменува,
Въ юнашки приказки хортува
235. За неговата слава вѣчна.
Войводата си затаилъ
Дълбоката тжга въ сърдце!
Той сичко би съвсѣмъ простилъ,
И сичко би съвсѣмъ забравилъ:
240. И родното богатство, слава,
На радо бй сърдцѐ оставилъ
Народна паметъ да ги пази,
Но никогашъ не се прощава
Съсъ блѣна драгъ зарадъ свобода
245. Да може да сдобий народа,
И щерка си една не дава
На друга вѣра, гдѣто мрази
Съ ненависть люта въвъ душата.
Готовъ е всѣкога да сгази
250. Некръстени глави въ земята:
За свойтѣ грозни врази смѣло
Различни планове кове,
Дѣлото доста е успѣло!
Роятъ се мисли у главата,
255. И само планъ зарадъ момата
Отъ общъ позоръ да отърве,
Не може още да скове.
Различно си въ ума прѣсмята:
Побѣдно даже да надвие
260. Мехмеда и везирь бащата,
То първий пъкъ ще я убие
Прѣди да грабне отъ ржката
На звѣра люти той момата!
А пъкъ саминъ да я убие
265. И съ туй позора да омие,
Сърдце му бащино не дава!
Да е причина на смъртьта й,
Трепери той, не се рѣшава!
Смутенъ е, често се оставя
270. Отъ тия мисли, и не знай

Ако не може да мъсти,
Кого отъ свой да кани самъ
Да м'сти за неговия срамъ,
И мраченъ е, катъ листъ трепти
275. Въ безсилна мжка и отъ гнѣвъ!
Така, въ капанъ запрѣний лъвъ
Напраздно хапе лютъ вратата
— Прѣгради на гори полята,
Защо с' камшикъ въ ржцѣ стои
280. Пазачътъ бодрий на вратата,
И гледа лъва що крои.

*

Цвѣтано, хубава Цвѣтано,
Кажи: кому ли толкосъ рано
Ти веч' си младостьта дари?
285. Кого с' любовь ти днесь покри?
Нимà катъ мраморъ бѣлъ гждитѣ,
Очи ти свѣтли катъ звѣзди
Кои ни грѣятъ надъ главитѣ,
Нима коси ти тъй златисти
290. Катъ сжщи слънчови зари,
И твойтѣ устни тъй румени
И твойтѣ хубави прѣмѣни,
Не бива други да ги зърне
Съ милувка тебе да прѣгжрне,
295. Освѣнъ Мехмеда, тозъ злодѣй
Удавенъ въ родната ти кръвь,
Съ коварства зли наврѣдъ прославенъ,
Летящъ за жертви звѣръ на стръвь?
Ти какъ така, безъ срамъ, посмѣ
300 Родътъ си славенъ да позоришъ,
Баща и майка да забравишъ,
Позорно дѣло да направишъ
Отъ жаль и гнѣвъ да уморишъ?
Ти какъ зафърли като дрипа
305. Родителската си любовь,
И тозъ кръвникъ съ ржцѣ допипа,
И който, знашъ ли? — Готовъ е
На твой баща добъръ, юначенъ,
Главата подъ сатъръ да сложи,
310. Желай дано всечасно можи
Да види на въже прикаченъ
Трупътъ му! Да!
О, врѣме клето,
Защо ли тая смъртна чаша
315. Поднесе на земята наша
Отечеството ни злочесто?
Ако ли, Боже, бѣ възможно

Да минемъ ний тогазъ безъ нея,
Защо така надъ насъ, безбожно,
320. Надъ цѣлий Български народъ
Излѣ отрова съ смъртенъ ядъ?
Земята наша бѣше рай,
Стори я ти на грозенъ адъ...

Сждбата отговоръ не дава
323. На тия питанья човѣшки,
И вѣчно нѣма си остава!
Летятъ за насъ години тежки
И готвятъ новитѣ събитья
Подъ тия сжщитѣ прикритья,
330. Съ които миналитѣ пазятъ.
Врѣмето и надъ насъ сждбата
Не любятъ ни, нито ни мразятъ,
А вѣкъ слѣдъ вѣкъ летятъ крилати
На вѣчность въ тъмни, тайни бездни,
335. Разкапватъ царства и палати,
Свѣтътъ дълбоко въ злото чезни!
На миналото грѣшна рожба
Подхвърлена изъ грѣшний свѣтъ,
Отгледватъ тѣ по своя редъ.

310. Какво ли значи за Цвѣтана
Мълвата хорска за срамътъ ѝ,
Владѣтелка когато стана,
Паши слугуватъ у домътъ ѝ?
И бащиний ѝ кжтъ любимъ,
315. И майката ѝ и бащата,
Какво ли значатъ тѣ за нея,
Кога е при Мехмедъ любимъ,
Управителка ѝ надъ палата,
И прѣдовслна и богата?
350. Какво ли значи ней, момата,
Честьта на Българската слава,
Погазений ѝ родъ в'страната,
Кога Мехмедъ е свойта глава
На нейнитѣ гржди сложилъ?
355. Мехмедъ е синътъ на везира
— Човѣкътъ пръвъ подиръ Султана!
Отъ тоя сънь вълшебенъ, милъ,
Какъвъ по други да избира?
Какво да иска ней остана?

360. Човѣкътъ може да измѣри
Дълбокитѣ нѣдра въ морето,
Но само тѣзи на сърдцето
До днесь не смогна да намѣри!

Въ небеснитѣ проникна тайни,
365. Узна природнитѣ закони,
Великъ въ полетътъ си безкрайни
Настигна други небосклони,
Планети други, дѣ се таятъ,
Узна за ада и за раятъ
370. Дали ги има ил'ги нѣма,
Но само не разбра въ сърдцето
Кждѣ изъ бездната голѣма,
И какъ пороцитѣ гнуснави
Растатъ и зрѣятъ подъ небето!
375. И както трънъ розата дави,
Така ни давятъ тѣ сърдцето!
С'какъвъ законъ проклетъ, чудесенъ,
Ужасно тайно се прѣвръща
Едно сърдце с'свѣтликъ небесень —
380. Елмазъ, на сжща каль и плѣсенъ
Пустйни глухи що обгръща.

III.

Изъ Кипровский пожарь околни
Между юнаци недоволни,
Пламнали за борба съ читаци,
385. Единъ съ любовь горѣлъ бѣ страстна
Къмъ младата мома нещастна!
Той всѣкогажъ кога да види
Че тя насрѣща него йди,
Глава навеждалъ, румѣнѣлъ,
390. Въ любовь катъ листь е той трептѣлъ!
Едничка му била надежда,
Любовь едничка на земята!
Защо сега не го поглежда?
Защо му мжчи тъй душата?
395. Но той и днесь прѣдъ тая дѣва
Смиренъ любовно, пакъ мълчи,
Съ молба отчаянъ не додѣва,
Не знай да мрази и гълчи.
Когато даже се узнало
400. Какво Цвѣтана е сторила,
И хулило: голѣмо, мало,
За нейното безчестно дѣло,
Той пакъ я любилъ жарко, смѣло!

IV.

Посрѣдъ потайнитѣ събранья
405. Въвъ гжстолиститѣ букаци,
Кждѣто младитѣ юнаци
Рѣшаватъ бждитѣ възстанья,

Чий този гласъ, що най ечи,
Отъ вситѣ други въ сбора славенъ?
410. До себе въ строенъ ръсть изправенъ
Кого войводата гълчи
И пакъ любовно го зове?
И кой ли чудно тукъ явява
Борба да водятъ съсъ вразитѣ,
415. Възстанье общо смѣло вдига,
На пръсти му прочита днитѣ,
А прѣдъ опасности не мига?
Бунтовникъ кой така немиренъ,
Живота безъ да си пожали,
420. Ще прави обходъ незапиренъ
Изъ братя въ сънъ дълбокъ заспали
Въ душитѣ бунта свѣтъ да пали?
Но младъ юнакъ съсъ строенъ видъ,
Красивъ, съсъ погледъ живъ, свѣтящъ
425. С'надѣжда, въ бѫдни дни е впитъ!
И сѣвга пъргавъ, бодъръ, здравъ,
За дѣлото безъ страхъ коравъ,
Съсъ вѣра жешка въвъ гръди
Посрѣща нужди и бѣдѝ,
430. И денемъ, нощемъ, сѣвга ходи.
Равнинитѣ рѣкитѣ броди:
Въвъ градъ, въ паланки, по селата,
Навредъ изъ българи снове;
Навлазя смѣлъ прѣзъ всѣка врата
435. Била тя бѣдна ил' богата,
И българи на бунтъ зове!
А семето зарадъ свобода
Кое сѣячътъ сѣй въ народа,
Отъ день на денъ все по вечь зрѣе!
440. Кога житò узрѣло въ класъ
Го вѣтръ духа какъ тегнѣе,
И свойтѣ чака то жетвари
Часъ пó-скоро да го ожънатъ
Отгорѣ градъ да не удари,
445. Богата жътва да прѣвари,
Та класъ по класъ като подгѫнатъ
И свойтѣ глави къмъ земята,
Зърната златни ще се пръснатъ,
И гладъ ще стане прѣзъ зимата!

V.

450. Пол'мѣсецъ отъ кѫдѣ възтока
Впусна се с' грозни сили въ западъ,
И почнаха земи да лапатъ
Дѣцата горди на Пророка!

Байзидъ ни Търново разсипа:
455. Султанъ Мехмедъ пъкъ Цариграда
Въ ржцѣ си кървави допипа,
А сърбитѣ Мурадъ завлада!
Сюлманъ единъ Великолѣпни
Прѣкрасна Венгрия покори,
460. Но Вѣна в' сѣверъ бѣ честита:
Да я плячкоса въ плѣнъ изгори
Не бѣ му власть отъ Бога горѣ!
Безбройнитѣ диви пълчища
Поляшка сила ги съсипа!
465. Спасени нѣмскитѣ огнища
Остаха пакъ да видятъ свѣтъ,
Но дѣлъ чемеренъ и проклетъ
Натисна тѣзъ страни нещастни:
Възтокъ, Багдатъ до Вѣна красна,
470. На югъ отъ Вѣна до Сахара
Великата пустиня земнэ,
До Кòторъ, градъ Венециянски,
Въ морето синьо, дѣто гледа,
И нощь покрй безвѣздна, темна,
475. И слънце златно не проблесна!
Замързнаха въ рѣката ледна
Маджари буйни и бошнаци
И българй, и сърби, гърци,
Хървàти клéти и арменци
480. Единъ по другъ народи славни!
Враждата ги уби несвѣсна!
Въ Христьянскитѣ земи съ побѣда
Вѣнчалъ бѣ Господъ турци хищни
За грѣховетѣ наши лишни,
485. Че братство взе да ни прѣсѣда!
Христова свѣтла права вѣра
Вълната грозна Отоманска
Залѣ я вредъ до край съ поганска!
И кръстъ изчезна отъ черкови,
490. А мѣсецъ кривъ на мѣсто него
Краси навредъ мечети нови.
Па атътъ силенъ на Пророка
Не знай прѣгради, ни запиръ,
Не спира го вода дълбока;
495. Не спира го земя широка;
Да лапне иска цѣлий миръ!
Той огнени върти си очи,
И съсъ копита западъ сочи!
Па търси мѣсто гдѣ да скочи!
500. Катъ търси мѣсто, не намира.
Отгорѣ Полша го запира!

Собейски Янъ му пусна кръвь,
И тъй поспрѣ му бѣсна стръвь!
Света Русия млада бѣше,
Едва въвъ бури се крѣпѣше;
Макарь люляна въвъ борби
Съ поляци, съсъ татаре черни,
Съ калени украйнски юнаци
На атътъ малко бой отби,
Но все е силенъ атътъ лютъ!
Въ странитѣ наши въ три морета
Отъ два се вѣка той оглежда,
Застжпилъ е надъ двата свѣта
И пакъ е лакомъ, и поглежда
На кой народъ да се нахвърли,
Кое ли племе да удави,
Въ кръвнина споменъ да остави!
Летите вие за въ Европа
Потомци зли на вашъ Иафета,
И вашата пъплачъ проклета
Славяни южни въ гробъ закопа,
Но, слѣдъ приливъ, кое ли море
Въвъ брѣговетѣ се не връща?
И кой народъ вѣнчанъ отъ горѣ
Съ земя катъ буенъ се прѣсити,
И грабнатото не повръща,
И горко — днитѣ свой честити
Не жали въ днитѣ си злочести?
О щастье земно намъ мѣнява:
Честьта на вредъ се вѣчно мѣсти!
Въ свѣта за всѣка сила има
Високъ полетъ и тжженъ край,
Кога небесенъ гръмъ отнима
Животътъ, ями що копай
На слабитѣ нещастни хора,
А колко пъкъ за родъ такъвъ
Свирѣпъ, и не човѣшки лютъ
Катъ васъ, що пий човѣшка кръвь!
А злòто сѝлата крѣпи!
Свѣтътъ въ неправди се върти!
Но силата на злото губи
Самото зло, което люби,
Пó-скоро тó до края стига,
Отъ който край се то не вдига!
Въ държавата своя Османска,
О, гордъ султанъ Селиме втори,
Ти, който Африка покори!
Въ Европа вредъ катъ насъ Християнска
За походъ вечь недѣй готви са,

550. Съсъ меча правишъ чудо вънка
Но чудо вжтрѣ тебъ ще слиса!
Оржжье тамо вредомъ дрънка,
И всичко на барутъ мерише!
— Синанъ така Султàну пише
555. И своя страхъ на него казва.
Селимъ пъкъ смѣлъ на себе казва:
Гяури слаби се напнали
Та мойто царство да раздѣлятъ,
Но ний за смѣхъ ли сме станали
560. Та с'насъ раитѣ да се мѣрятъ?
Кждѣ се й чуло и видѣло
Такова чудо на земята:
Човѣкътъ слаби съсъ ржката
Балкана вѣчни да подкопа?
565. И какъ могла така прѣсмѣло
До тукъ една мечта глупешка
Въ палата мой сега да хлопа?
Така Селимъ по царски мисли.
На бунта отъ раитѣ свои
570. Не дава вѣра никакъ той.
Спокойно си минува днитѣ
Въ харема чуденъ при женитѣ,
Ил' веселъ весело пирува
Съсъ Цариградскитѣ велможи,
Намира той, че не ще струва
Огъ българи да се тревожи.

(Слѣдна краятъ).

Задачитѣ и срѣдствата на естетическото възпитание въ нашитѣ учебни заведения.[1)]

Отъ М. Московъ — Търново.

За естетическото възпитание у насъ не се полагатъ достатъчно грижи. Отъ една страна самата програма е неудовлетворителна въ това отношение, отъ друга страна — не се прилага, както трѣбва. Наистина, елементитѣ на естетическото възпитание сѫ признати официално и сѫществуватъ въ общата система на нашето образование, ала не заематъ такова мѣсто като онѣзи, които иматъ за прѣдметъ умственото образование на младежитѣ ни. Всѣкой знае, че въ днешнитѣ наши учебни заведения, които служатъ за най-главни фактори и разсадници на образованието на нашето поколѣние, между другитѣ разнообразни прѣдмети отъ чисто наученъ характеръ, се прѣподаватъ и нѣкои прѣдмети, които иматъ задача да спомогнатъ много или малко и за естетическото възпитание на ученика, като напр. рисуването, пѣнието, ржкодѣлието и краснописа. Но заематъ ли тѣзи прѣдмети онова мѣсто, което трѣбва, за да могатъ да укажатъ влияние върху естетическата страна на човѣшкия духъ? Отъ една страна, на тѣзи прѣдмети не се дава онова значение, което трѣбва да иматъ като възпитателни срѣдства, — обръща се по-вече внимание върху научната, а не и върху естетичната имъ страна, прѣподаватъ се като чисто научни прѣдмети, и така ги усвояватъ и самитѣ ученици, и слѣд. тѣзи прѣдмети не могатъ да иматъ жизнено естетично значение, На мнѣние съмъ да се усилятъ въ общата училищна система всички онѣзи елементи, които спомагатъ за естетичното възпитание на нашитѣ бѫдащи граждани и гражданки, до колкото тѣзи елементи сѫ необходими и до колкото сѫ тѣ въ интереса на това възпитание. Но, прѣди да говоримъ за това, нека кажемъ нѣколко думи, какво жизненно значение има естетическото възпитание за единъ човѣкъ.

Най-важната, най-високата задача на човѣшкото възпитание не се постига, когато възпитанникътъ достигне едно само умствено (формално или реално) развитие; ако най-висшата цѣль на възпитанието е да се достигне нравствено съвършенство и най-възможно щастие, и то такова щастие, което, бидейки *лично*, не само не би противорѣчило на общото щастие, но би му спомогнало, то едно отъ най-добритѣ срѣдства да се постигне и едното и другото трѣбва да се признае *естетическото възпитание*, съ други думи, възпитанието съ помощьта на изящнитѣ изкуства и съ елементитѣ на прѣкрасното изобщо. Нѣкои психолози отбѣлѣзватъ една доста важна особитость на естетичнитѣ наслади — пълно безкористие, което дава голѣмо значение на естетичното възпитание. Много бѣлѣжити учени мѫже справедливо посочватъ разликата между материалнитѣ наслади,

[1)] Идеята на тоя рефератъ, държанъ прѣдъ учителитѣ въ Търновската дѣвическа гимназия, и нѣкои мисли сѫ заети изъ доклада на професора А. Мироновъ, четенъ въ комисията на Педагогическото общество въ Русия.

които състоятъ въ грубото физическо ползуване отъ благата на живота, и естетичнитѣ, — онѣзи високи своеобразни наслади отъ хубавото, що дава на човѣка отъ една страна изкуството, отъ друга — природата. По своето естество материалнитѣ наслади сж тѣсно егоистични: съ единъ и сжщъ стаканъ вино, съ едно и сжщото естие не могатъ да се наслаждаватъ много лица; насладата се намалява, разкжсва се, раздробява се заедно съ увеличението на людетѣ, които се стрѣмятъ къмъ едно и сжщото благо. Иначе стои работата съ естетичнитѣ наслади: удоволствието, насладата, съ която се ползува единъ човѣкъ отъ хубостьта и отъ произведенията на изкуствата или отъ красотитѣ на природата, не само че не бърка на другитѣ хора да се наслаждаватъ на сжщата красота, но, напротивъ, тая наслада, това удоволствие става толкова по-силно, колкото по-вече хора го изпитватъ и прѣживѣватъ. Отъ една картина, отъ единъ концертъ, отъ една хубава мѣстность могатъ едноврѣменно да се наслаждаватъ хиляди хора и да изпитватъ естетична наслада, която нѣма нищо общо съ човѣшкия егоизъмъ. Като е така, защо да не развиваме естетичното чувство у нашитѣ младежи и да не имъ направимъ достжпни най-високитѣ, най-безкористнитѣ и най-ефтинитѣ естетични наслади? Естетичнитѣ наслади иматъ още една особеность, която имъ дава още що-голѣма цѣна прѣдъ всички други наслади. Всѣкой отъ насъ знае, че грубо физическитѣ, материалнитѣ наслади губятъ първата си хубость, прѣлесть и цѣна, колкото по-често се повтарятъ: колкото по-вече се ползува човѣкъ отъ тѣхъ, толкова по-обикновенни му ставатъ, и той, най-сетнѣ, се прѣсища отъ тѣхъ, и тѣзи материални блага и наслади ставатъ вече недостатъчни и неподходни да доставятъ на човѣка най-обикновеннитѣ приятности и радости. А въ характера на естетическитѣ наслади забѣлѣзваме друго нѣщо: колкото по-малко и по-често се наслаждаватъ отъ хубавото въ природата и въ произведенията на изкуството, толкова повече ставаме по-отзивчиви къмъ хубавото въ литературата, въ природата и въ живота; вмѣсто да се наситимъ отъ естетическитѣ наслади, които ни доставя хубавото, явява се сé по голѣма и по-голѣма потрѣбность у насъ къмъ нови естетични наслади, развива се естетичниятъ ни вкусъ, увеличава се нашата дълбока и искренна симпатия къмъ всичко прѣкрасно, изящно, възвишено и благородно; ставаме способни да разбираме красотата въ всичкитѣ ѝ разнообразни физически и духовни прояви. . . . Освѣнъ това, по-висотата си, по възвишенностьта си, по силата и продължителностьта си — естетичнитѣ наслади иматъ всички прѣдимства прѣдъ материалнитѣ; тѣ сж посъвършенни, по-нравственни и по-дълговѣчни отъ материалнитѣ.

Отъ всичко казано до тука се вижда, че ние трѣбва да се грижимъ не само да дисциплинираме ума и да дадемъ знания на ученицитѣ, но и какво трѣбва да бжде отношението на ученицитѣ къмъ дѣйствителния животъ; ако е така, то на естетическитѣ наслади трѣбва да бжде отстжпено първо мѣсто и стремежътъ къмъ тѣхъ е не само законенъ, но и трѣбва да се насърдчава въ интереса на духовното развитие, въ интереса на човѣшкото облагородяване.

При това, ако разгледаме разнообразнитѣ видове наслади, до колко могатъ да бждатъ тѣ достжпни за единъ отъ срѣдня ржка човѣкъ, ще видимъ и въ тоя случай, че естетичнитѣ наслади иматъ прѣдимства прѣдъ физическитѣ. Заедно съ размножаването на човѣчеството става сé по-мжчно и по-мжчно да се ползуватъ хората безъ спънки отъ материалнитѣ наслади; сé повече и повече се усилва жизнената борба къмъ материални блага, които трѣбва да се разпрѣдѣлятъ между прогресивно-увеличаващето се население, и тази борба вѣчно изхвърля на улицата хиляди слаби сжщества. Колкото се отнася до естетичнитѣ наслади, напротивъ може да се каже, че броятъ на людетѣ, които иматъ възможность да се ползуватъ отъ тѣхъ, се увеличава постоянно: поефтиняватъ съчиненията на всички поети и прозаици, прогресивно се увеличава числото на музеитѣ и на картиннитѣ галерии; увеличаватъ се театритѣ за срѣднята класа; умножаватъ се общественнитѣ библиотеки; музикалнитѣ и литературнитѣ вечеринки ставатъ отъ день на день сé по-достжпни за бѣдната класа. И всичко това разнообразие отъ срѣдства за естетическото възпитание на човѣчеството разширява отъ година на година прѣдѣлитѣ на своето благотворно влияние, като стои далечъ отъ жестокитѣ борби за материални блага... Освѣнъ това хубоститѣ на природата съ нейното величие и разнообразие доставятъ на човѣка истински наслаждения и радости, стига да научимъ младото поколѣние да може да се ползува по-пълно и по-широко отъ тѣзи чисти естетически наслади, които може да достави природата. Единъ човѣкъ, възпитанъ естетически, колкото повече може да прѣживѣе такива високи моменти, такива чисти радости, толкова по-добрѣ, по-щастливъ и по-добъръ ще бжде животътъ му. Задачата на естетичното възпитание състои имено въ това да развие у дѣтето вложения въ организма му стрѣмежъ къмъ хубавото, къмъ духовното. — да възпита неговия естетически вкусъ и да му даде възможность да разбере тая красота, която има въ околната природа и въ произведенията на човѣшкия творчески духъ, именно въ изкуствата; като го възпита така, ще може да го направи способенъ да проживѣва естетични радости, които сж украса на човѣшкия животъ и които могатъ да приближатъ човѣка къмъ възможното щастие. Необходимо е такова възпитание въ сегашнитѣ врѣмена, когато забѣлѣзваме, какъ днесъ нашето младо поколѣние се прави съ песимистиченъ възгледъ къмъ живота и какъ въ това поколѣние нѣма ни най-малка жизнерадостна струя, която би съгрѣла неговия душевенъ миръ. Нашиятъ младежъ свършва наукитѣ въ гимназия или висше училище и се сдобива съ всичко, което може да му даде формалното образование. Той е усвоилъ всичката училищна мждрость; по природата си е добъръ и дори симпатиченъ; владѣе познания и общи и специални; широко прѣдъ него сж отворени вратитѣ на най-разнообразната дѣйность и какво виждаме? Тоя сжщия момъкъ съ всичкитѣ си знания и развитъ умъ се мжчи въ живота или се отнася къмъ него крайно равнодушно и гледа песимистически на всичко. Чувствува се въ самотия, самъ, задименъ, не съзнава у себе си никакво

опрѣдѣлено призвание, нѣма желание да земе участие да работи за ползата на своето отечество... Въ дълбочината на душата си е студенъ егоистъ, себелюбецъ, който не е привързанъ дори къмъ собственото си семейство. Не намѣрва наслади и радости ни у хората, съ които не може да се сближи, ни въ природата, ни въ изкуствата, защото нищо не може да му изпълни душата съ сладостенъ възторгъ... Колко е злочестъ този момъкъ и какъ бързо процъвтява прѣди да е цъвналъ, какъ скоро свършва горчивия си непотрѣбенъ животъ съ самоубийство или съ крайно разочерование! Какво не достига на тоя момъкъ, за да бѫде колко годѣ честитъ? Кое му бърка да намѣри радости и утѣшения въ тоя животъ? Кое не му дава възможность да се почувствува полезенъ за своето отечество и да работи за благото на другитѣ, а се явява единъ грубъ егоистъ? Не му лостига любовь къмъ свѣта, живъ интересъ къмъ живота, безъ които нѣма разуменъ и ползотворенъ трудъ, който поддържа вѣра у човѣка въ доброто бѫдѫще и го води сѐ напрѣдъ и напрѣдъ.

Има ли човѣкъ любовь и живъ интересъ къмъ живота, възпитанъ ли е естетически, той би намѣрилъ приятна почивка и наслада въ природата, въ изкуствата и би намѣрилъ по сърдце и по призвание дѣятелность. Каквито и да сѫ неблагоприятни условията, между които живѣе и дѣйствува той; каквито и да сѫ прѣградитѣ, които се издигатъ прѣдъ неговитѣ благородни цѣли, той би се борилъ съ тѣзи прѣгради и условия да постигне своитѣ стрѣмежи, и най-малката стѫпка напрѣдъ би го ободрила и утѣшила. Но за да създадемъ такова поколѣние, трѣбва и въ семейството и въ училището да се обръща внимание не само върху формалното развитие на ума, но и върху възпитанието на нравственитѣ и естетическитѣ чувства и на въображението които създаватъ характеръ у човѣка и насочватъ, укрѣпватъ или парализуватъ волята. Само онова възпитание, което развива естетическитѣ чувства и въображението, което вдѫхва интересъ и вкусъ къмъ живота, което развива способностьта у човѣка да намѣрва наслада въ изкуството и въ природата, което поражда стрѣмежъ къмъ самоусъвършенствуване и къмъ благородни постѫпки, — само такова възпитание може да направи човѣка честитъ, щастливъ и заедно съ това не само полезенъ, но и приятенъ за другитѣ. За жезненното значение на естетическото възпитание сѫ се изказвали много учени мѫже отъ най-старитѣ врѣмена до нашитѣ дни, но азъ ще приведа мнѣнието по тоя въпросъ на двама велики прѣдставители на философското и на научното мислене, на Спиноза и на Дарвина. „Истински разумниятъ човѣкъ", казва Спиноза въ своята етика, като ни рисува идеалъ на дѣйствително мѫдъръ и щастливъ човѣкъ, — „истински разумниятъ човѣкъ трѣбва да умѣе да намѣрва удоволствие не само въ материалнитѣ блага, но и въ хубавия видъ на природата, въ зелениината на полето, въ музиката, въ гимнастическитѣ игри, въ театралнитѣ зрѣлища и въ други подобни художественни прѣдмети, отъ които всѣкой може да се ползува безъ да врѣди на другитѣ".

(Краятъ ще слѣдва).

Български театръ.

(Есененъ сезонъ 1905 год.).

Ник. А-въ — София.

Трупата „Народенъ театръ" започна театралния си сезонъ съ „Новелла Д'Андреа", драма въ 4 д. отъ Людвигъ Фулда.

Авторътъ на тая пиеса е почти съвсѣмъ неизвѣстенъ на нашата публика и, до колкото можемъ да сѫдимъ отъ театралнитѣ прѣгледи въ Германия, не е голѣма славата му и въ отечество му, ако не смѣтаме скоропрѣходния шумъ, който дига отъ врѣме наврѣме съ нѣкоя своя пиеса. Въ 1883 год., на 21 годишна възрасть Фулда за пръвъ пѫть дебютира на Мюнхенската сцена съ едноактната си пиеса „Чистосърдечнитѣ". Слѣдъ това, той написва още нѣколко пиеси, всѣкога прѣдставени съ успѣхъ, но успѣхъ външенъ и повърхностенъ, защото критицитѣ отбѣлѣзваха въ неговото творчество повторения на чужди теми, обработени и дадени отъ негови прѣходници въ по-съвършенна форма. До 1888 год. както драмитѣ, така и лириката му се въртятъ около единичнитѣ копнежи на индивидуума за щастие, около борбата за лични радости. Въ Берлинъ той изведнъжъ прави повратъ къмъ социални теми. Подъ влиянието на извѣстенъ литературенъ кръжецъ, Фулда се увлича отъ моднитѣ течения и написва нѣколко пиеси изъ работнишкото движение, като не забравя да каже своята дума и по феминистичното движение. Такива сѫ писитѣ му „Изгубения рай", „Робинята", „Новелла Д'Андреа" и др.

Съдържанието на послѣднята пиеса е това:

Новелла, дъщеря на болонския професоръ Д'Андреа, за да спечели любовьта на Санжоржо, мечтае да се настани въ университета, за която цѣль бѣше минала и изучила потрѣбнитѣ дисциплини. Но на това ѝ желание се туря прѣчка отъ страна на ректора както и отъ самитѣ студенти, които виждатъ въ нея само жената. По единъ лекъ начинъ тя надвива тия спънки и става професоръ на мѣстото на прѣстарѣлия си баща. Сега е увѣрена, че притежава Санжоржо. Но тукъ е драмата. Него съвсѣмъ не блазни учената Новелла, а кукличката Бетина, сестра ѝ. Това докарва до отчаяние героинята и тя се прощава за винаги съ личното си щастие, макаръ и Санжоржо да не намѣри таково съ своята Бетина; тя не може да му стане идейна спѫтница въ живота, за каквато другарка копнѣеше Санжоржо.

Въ „Новелла Д'Андреа" Фулда ни се явява като адвокатъ на феминистичното движение. Колкото темата, която засѣга Фулда, и да има елементи за една силна драма, той отъ нея долови само сатиричния елементъ, като отдалечи на заденъ планъ драматичнитѣ конфликти на събудената личность съ рутината.

Тоя характеръ на драмата изкарва отъ главнитѣ ѝ герои декламатори, безжизнени фразьори. Такива сж героинята Новелла и Жовани де Санжоржо. Вмѣсто да ни се рисуватъ като силни индивидуалности, които сж надрасли срѣдата си и врѣмето, тѣ само разсжждаватъ. Това ще да е повлияло върху играта на г. Киркова (Санжоржо), г. Огнянова (Уго, кипърски принцъ) и др., които нетърпимо декламираха. Първия освѣнъ това говорѣше така бързо, щото отъ думитѣ му се чуваше само една безсмислица. Нека признаемъ, че въ сцени, дѣто принцъ Уго хвърля учената си студенина и ни се вѣстява само като влюбенъ юноша, тамъ г. Огняновъ е въ своето амплуа. Героинята Новелла г-жа Звонарева ни я даде такава, каквато може да ни я даде единъ сериозенъ талантъ. Силниятъ, властниятъ темпараментъ, какъвто има г-жа Звонарева, тъкмо допада за такива роли. Би било желателно, обаче, да се освободи отъ нѣкои еднообразни движения. Банчева (Бетина), макаръ да се силѣше да прѣдстави наивна кукличка, туку-що оперена дѣвойка, прѣчеше ѝ на това липсата на умѣреность и прѣкаляванията. Така прѣкаляваше и г. Г. Кировъ (ректорътъ); ректорътъ не е комиченъ по характеръ и външность, а по ръждивитѣ си идеи, които го турятъ въ противорѣчие съ дѣйствителностьта и справедливостьта. Г. Кировъ това не разбра, затова и играта му бѣше неудовлетворителна. Тъкмо противоположность прѣдставляваше г. Ив. Поповъ (бащата на Новелла). Играта му бѣше спокойна, хармонична и правдива — както изискваше характерътъ на ролята му.

Слѣдъ като се повтори нѣколко пжти сжщата пиеса, въ междината на която дадоха комедията „Студентческа фантазия", — една безполезна кръпка въ репертуара на трупата — прѣдстави се на 9-й окт. „Желѣзарътъ", др. въ 4 д. отъ Жоржъ Онѐ. Какво е карало управлението на трупата да излазя още въ началото на сезона съ тая пиеса? Ако е искало да даде на публиката една технически образцова драма — то има на разположението си цѣла литература. Ако техниката на пиесата е безспорно добра, съдържанието е изтрито, персонажитѣ фалшиви и моралътъ тѣсногрждъ. Идеята на автора е била да примири новата аристокрация въ Франция — търговската класа съ старитѣ аристократи, които изгубиха жизнения си нервъ, капиталитѣ ѝ минаха въ ржцѣтѣ на буржуата. Компромисътъ, който прѣдлага Онѐ между буржуазията и аристокрацията, е единъ поетически фалшъ, само за да си създаде срѣда́ отъ читатели и въ двѣтѣ съсловия. И безспорно, Жоржъ Онѐ си създаде широка популярность съ томоветѣ романи и пиеси; сюжетитѣ му се въртятъ сѐ около тая гъделчава почва на отношенията между буржуата и аристократитѣ, като угажда на тъмнитѣ инстинкти на тълпата съ рисуване пикантни сцени и сензационни епизоди. Но нека бждемъ справедливи: като писатель съ по-низшъ полетъ, той не е до тамъ лошъ за публика съ една култура отъ срѣдня ржка. Идеалитѣ на Онѐ ако не издигнатъ, поне нѣма да унижатъ ония на нашата публика.

„Желѣзарътъ“ е типично произведение за характеристика творчеството на Жоржъ Оне́. Героятъ ѝ е идеаленъ прѣдставитель на новия французки гражданинъ. Но колко ограниченъ излазя той подъ перото на Онѐ! Той е благодушенъ безъ усилие, щедъръ безъ страхъ за опропастяване. Всичкитѣ му грижи сѫ насочени да печели пари и да си завърти честна фамилия — вънъ отъ това ние не познаваме дѣятелностьта на героя. А това едва ли ще ни го прѣдстави като идеаленъ образъ на едно високообразовано общество, каквото е френското. Като герой на драма въ нѣкои сцени той ни се вижда сантименталенъ и фалшивъ рицарь — капризътъ на една жена може да го сведе до тамъ, щото да оскърби своитѣ гости, макаръ тая жена да му е доказала, че не го обича. Така сѫ издържани и другитѣ герои въ пиесата. Тѣ сѫ елегантни, кокетливи въ отношенията си, но въ всичко това само едно липсува — правдивость. Едничъкъ типъ въ пиесата, който ни подсѣща за дѣйствителностьта — това е Мулине́. А като корона на всички тия хубости на пиесата е нейниятъ финалъ — единъ фалшивъ акордъ, съ какъвто и се почва пиесата.

Актьоритѣ не само че не изгладиха грапавинитѣ на пиесата съ играта си, а още по-вече подчертаха нейната изтърканость и мелодраматичность. Въ първото дѣйствие ние не видѣхме едно аристократско семейство; не видѣхме неговата върла скърбь. За насъ етикетитѣ, формалноститѣ въ обращенията и н'амъ каква грация въ движенията е тѣсно свързана съ понятието за аристокрация — а това ние не можахме да видимъ въ играта на тая пиеса. Особно пѣеше по български макамъ Бѣлю Бѣлчевъ (баронътъ); у този г-нъ ние рѣдко сме виждали естествена игра. Даже г-жа Звонарева, която винаги сме смѣтали, че умѣе да се влада, въ III д. заприлича на нѣкоя провинциалка, до толкова нейното вълнение биеше на караница. Цѣлость въ играта на актьора има, когато отначало докрай той не отстѫпва отъ характернитѣ черти на дадена роля. Благородството въ чувства и характеръ — ето доминируващиятъ тонъ въ ролята на Клара. Слабоститѣ на нейния полъ не трѣбва да надвиятъ прѣкомѣрно нейнитѣ добродѣтели — инъкъ тя не е героиня и губи нашитѣ симпатии. Не бѣше въ ролята си и г-жа М. Канели (Атенаиса). Тя не ни даде злобната парвеню аристократка, която сега си отмъщава на аристократкитѣ, за дѣто толкозъ години на ученишката скамейка я третирали като дѣте на нѣкой пария. Намѣсто да бѫде високомѣрна и ядовита къмъ Клара, тя излазяше почти незлобива и благодушна. При повторението на пиесата тя само отчасти поправи тази основна грѣшка. Г-нъ Кирковъ бѣше безукоренъ „желѣзаръ“, както и г-нъ Щърбановъ бѣше такъвъ благородникъ. Другитѣ актьори едва поддържаха ансамбла. Нека признаемъ, че почти въ всѣко прѣдставление се чувствува отсѫтствието на отцѣпенитѣ артисти.

На 16-й окт. се прѣдстави „Щурецътъ“, народна пиеса въ 7 картини отъ Шарлота Бирхъ—Пфайферъ.

Нѣмската писателка е родена въ 1800 г. въ Берлинъ. Прѣди да си сдобие писателска слава, тя се прѣпоржча на публиката като отлична актриса. Като такава, тя обиколи по-голѣмитѣ театри въ Германия и чакъ въ зрѣла възрасть се залови за перото. Нейнитѣ пиеси нѣматъ висока литературна стойность, но сж сценични, а това ги прави удобни за прѣдставяние. „Щурецътъ" е една отъ характернитѣ ѝ пиеси. Като драма тя се движи отъ много сантиментални мотиви: сюжетътъ ѝ издава тенденциитѣ на обществената мисъль въ Германия. Това врѣме съвпада съ революционнитѣ движения въ Франция, идеитѣ на която за всеобщо равенство, за правото на бѣдния и др. хуманитарни стрѣмежи обзеха и Германия. Симпатичната идея за закрила на сиращитѣ, на угнетенитѣ и оскърбенитѣ е основата на тая селска пиеса. Разбира се, че доброто желание на автора още не може да изкупи недостатъцитѣ на пиесата. А тѣ не сж малко. По сюжетъ тя по-прилѣга за една повѣсть, отколкото за драма. При все това тя съ своята тенденция може само благотворно да влияе върху срѣднята маса.

Играта на актьоритѣ не нащърби нищо отъ достоинствата на пиесата и не прибави нѣщо добро къмъ нейнитѣ недостатъци. Г. Ив. Поповъ бѣше типиченъ селски чорбаджия; В. Кирковъ намѣстѣ бѣше излишно сантименталенъ; С. Огняновъ пъкъ подкупваше съ непристорената си игра въ ролята си, като близначе на Киркова. Въ всѣко негово движение, всѣки неговъ изразъ бликаше непристореното чувство на една непорочна, чиста душа. „Щурчето" бѣше въ нѣкои сцени великолѣпно, а въ други несъотвѣтно сериозно. Другитѣ актьори и актриси останаха равни на себе си — ни повече, ни по-малко.

Драми отъ рода на „Щурецътъ" ни подканятъ да кажемъ нѣколко думи за влиянието на второстепеннитѣ писатели върху публиката. Въ литературата отдавна вече се говори за значението на второстепеннитѣ писатели, като възпитатели на масата и винаги той се е разрѣшавалъ въ полза на тия популяризатори въ изкуството. Тѣхната роля въ поезията може да се сравни съ оная на научнитѣ популяризатори; еднитѣ тълкуватъ на масата въ по-достжпна форма блѣноветѣ на великатѣ поети, както другитѣ въ проста рѣчь излагатъ прѣдъ нея истинитѣ на великитѣ умове. Тѣ извършватъ оная черна работа, до която никога не слазятъ генитѣ, И като такива тѣ сж необходими особно за срѣднята маса, отъ която съставлявать кжсъ отъ нейного тѣло и кръвь отъ нейната кръвь. Ето защо ние не роптаемъ, че на нашата сцена не господствуватъ пиеси отъ класичния репертуаръ. За нашата сцена още сж потрѣбни популяризатори на изкуството.

Малки очерки и разкази.

Послѣдньо „на здраве.“

Отъ Симо Матавуль.

Господинъ Алекса Б., изслужилъ чиновникъ, като го пенсиниха съ пълна пенсия, се настани въ Бѣлградъ, дѣто си купи и кжща. Съ това вече бѣше изпълнена неговата и на жена му надежда, надежда която за пръвъ пжть се породи въ тѣхнитѣ сърдца —може—би— още тогава, когато той бѣше практикантъ на двадесеть и три години, а тя — невѣста на осемнадесеть. Това бѣше въ Паланка. Тамъ тѣ се обикнаха и ожениха; тамъ баща й бѣше учитель, а Алекса— прѣписвачъ въ сжда съ деветдесеть и шесть талира годишна плата. Алекса бѣше високъ, сухъ младежь, чудно изразителенъ: на лицето му се вѣчно забѣлѣзваше ту нѣкаква боязнь, ту нѣкакво очудване, нѣщо, което ласкаеше началницитѣ му, и—нѣщо, поради което бѣше смѣшенъ за другитѣ. Той бѣше попски синъ, единадесето попско чадо, и съ него се бѣ случило, когато бѣше още дѣте, едно чудо, едно истинско чудо, за което знаеше цѣлото село, а послѣ и цѣла Паланка[1]). Ето какво бѣше това чудо! Алекса се роди болничавъ а живѣ съ „душа въ зжби“ до осмата си година; проходи въ третята година, проговори прѣзъ четвъртата, той повече лежеше, и помалко ходеше. Като навърши осмата си година, баща му го причести и... отъ това врѣме, отъ първото причастие промѣни се дѣтето. Како че нѣкой съ ржка отне немощьта му и той започналъ бърже да расте и напрѣдва. Баремъ той тъй разправя това чудо. Затуй се и обрекълъ да се причастява всѣка година по четири пжти, прѣзъ четиритѣхъ пости. Като завърши основното си образование, попътъ го настани при единъ аптекарь въ Паланка. Момчето се хареса на аптекаря и той намѣряваше да го даде въ училище за да продължи учението. Но..... слѣдъ три години (поради лошия семеенъ животъ) аптекарьтъ се отрови и Алекса се принуди да гърси друга работа. Намѣри я той при нѣкой — си адвокатъ като писарь. Когато слѣдъ четири години добрѣ изучи тоя занаятъ, постжпилъ въ сжда въ сжщото си качество и се ожени...

Мария бѣше съ срѣденъ бой, пълничко, весело момиче. Тя му донесе скромна, но здрава покжщнина, въ която най-първо мѣсто заемаха три голѣми килима, що бѣха употрѣблявани прѣзъ цѣлия имъ животъ, и които здрави и читави додоха и въ Бѣлградъ. Чиновнишката кариера на Алекса протече тъй, както и на легионъ негови другари. Като стана указенъ чиновникъ, той биде прѣмѣстянъ и мѣстенъ, че за четиридесеть години обходи цѣла Сърбия;

[1]) Околийски градъ въ Сърбия.

„въ интереса на службата" той мѣняваше и специалноститѣ: служи въ сѫда, въ общинското управление, въ пощитѣ, бива касиеръ, магазинеръ, кондукторъ на дилижанса, пакъ магазинеръ, касиеръ, чиновникъ въ общин. управление. Тази служба не протече безъ прѣкѫсвание, безъ терзания: той бива уволняванъ, пенсионирванъ, пакъ назначаванъ, бива подъ слѣдствие за злоупотрѣба, рехабилитуванъ, на разположене, бива въ една специалность а изпълняваше служба по друга специалность. Всичко, всичко както и останалитѣ. Дѣца му се раждаха, умираха и, най-подиръ, живитѣ трима синове тръгнаха по стѫпкитѣ на баща си, а двѣтѣ момичета се омѫжиха. Тѣзи и много още други случки изпълваха врѣмето му отъ четиридесеть години. Алекса се огояваше, Мария слабѣеше, пестенето се увеличаваше. Когато главата му бѣше прошерена съ бѣли косми, имаше златенъ пръстенъ, златна верижка на часовника и дебело кихлибарево цигаре. И всички остали отличия, присѫщи на пенсионера, полека лека се възприемали; напр. той бавно сѣдалъ, гледалъ хората отъ високо, прѣдъ всѣка, дори и най-обикновена дума се поспиралъ; никога не ставалъ отъ масата прѣди да надуе бузитѣ си и пр.. За чудо, старъ вече, намиращъ се въ чисто шумадийски край, а и самъ той шумадинецъ, изеднажъ той почна да говори съ пожаревачки акцентъ, макаръ че въ пожаревачкия край да бѣ живѣлъ най-малко; започна да изговаря: господинъ, Београ́дъ, не зна́мъ!

При тия силни промѣни, у Алекса останаха непромѣнени, непоколебани вѣрата и надеждата: вѣра, че за здравето нѣма нищо по-добро отъ причастието; и — надѣжда, че старинитѣ си ще прѣкара и завърши, въ столицата и то въ своята собствена кѫща! Спроти туй той нагласяваше и живота си; причастяваше се четири пѫти въ годината: прѣзъ четиритѣ голѣми пости. Съвѣтваше и другитѣ сѫщото да вършатъ; пестѣше пари и ги даваше подъ лихва. Биваше ли добрѣ разположенъ, винаги ще затананика весело нѣкоя черковна пѣсня, а най-често: Тѣло Христово приемите! „Понѣкогажъ пъкъ викнѣше на жена си: „Потърпи още малко, бабо, и ще бѫдешъ въ Бѣлградъ!" Най-подиръ тѣхното вѣчно бълнуване се сбѫдна. Осемь дена слѣдъ печатането на указа двоицата бѣха въ Бѣлградъ, а два мѣсеци по-късно — въ собственна кѫща.

Въ собствена кѫща, на ново-Пазарска улица, на връхъ Никулденъ и то на слава[1]). Дѣцата имъ — трима сина и двѣ щерки — дойдоха отъ провинцията за двойното родителско празднество. Гостували три дена и се върнали, като отнели дарове и надѣжди, че кѫщата и обширниятъ дворъ слѣдъ врѣме, когато ги наслѣдятъ, ще подскѫпнѣятъ, макаръ че сега сѫ въ най-затънтената бѣлградска улица.

На края на улицата имаше кафене *„код Бульубаше*, въ срѣдата—бакалница, останалото бѣше кѫщици, въ които живѣеха работници и разсилни, на които господинъ Алекса правѣше силно впечатление. Тѣ го нарекоха „стариятъ господинъ". Той пъкъ любезно се носяше съ всѣкиго, дѣцата му цѣлуваха рѫка, възрастнитѣ му се

[1]) Домашенъ праздникъ посвятенъ на нѣкой светецъ.

кланѣха, „Код Бульубаше“ имаше свое опрѣдѣлено мѣсто. Разбира се, отиваше и „въ града“, но нийдѣ не му бѣ тъй угодно, както въ неговата улица и въ неговото кафене.

Такъвъ редъ бѣше заведенъ въ неговия пенсионерски животъ: рано ставане, пиене „първо кафе“, отиване съ слугинята на пазарь, отиване на „второ кафе“ и четене вѣстници „код Бульубаше“, обѣдване, малко спане, пакъ отиване „код Бульубаше“ за игране домино съ майора (майорътъ тоже пенсионеръ отъ Крепелична улица), слѣдъ туй разходка, вечеряне и спане.

Госпожа Мария донѣйдѣ се придържаше о сѫщия редъ, съ тази само разлика, че като се приготви масата за обѣдване, отиваше „по чаршията“, а подиръ обѣдъ — на гости.

Настѫпиха за пенсионера тихи, гладки, безметежни дни, нижащи се равномѣрно, едноврѣменно тъй както капятъ капки отъ капчука. Пости първата недѣля и се причести. Въ кафенето послѣ-пладнѣ почти всѣкиму, когото завари казва, че се причестилъ, само и само за да чуе, колкото се може повече пѫти: „На здраве!“ Разбира се, не пропускаше и случай да не разправи, какво чудо е станало съ него въ дѣтинството му. Послѣ, вървещъ по улицитѣ, подъ разни прѣдлози, спираше, съ сѫщото намѣрение познатитѣ си. Такава бѣше манията на господина Алекса, когато се причестѣше. Впрочемъ — нека кажемъ пѫтьомъ — въ Сърбия голѣма часть отъ хората като че не се причестява толкова отъ религиозно усѣщане, отколкото поради това, че то се смѣта като хигиеническо, филатично срѣдство...

Но отъ коледа до пролѣтьта Алекса се много повече угои, отколкото прѣзъ врѣмето отъ като купи пръстенъ и цигаре. За жалость, сѫщеврѣменно почна да се забѣлѣзва и умствено отпадане у него. Постепенно ставаше бавенъ, тромъ и въ движения и въ говоръ. До толкова отслабна, че въ играта на домино съ голѣма мѫка разпознаваше броя на чернитѣ точки по бѣлитѣ камъни. Суровиятъ майоръ отъ Крепелична улица пръвъ изрече страховитата дума: „Извѣтрѣлъ!“ То бѣше неминовно: рано или късно трѣбаше да стане онова, което всички забѣлѣзваха. Майорътъ разхвърли камънитѣ, като произнесе страховитата рѣчь. При тая дума Алекса само зина и гледаше ту майорътъ, ту осталитѣ, съ изразъ като че да очакваше, какво ще стане по-нататъкъ. Около му се смѣеха и свиваха раменѣ. Потъмнѣ и кафеджиятъ Димче му каза: „Врѣме е вече, дѣдо Алекса, да си отидете у дома“. Тогава пръвъ пѫть го нарекоха „дѣдо“ и оттогава всички „код Бульубаше“ само тъй го наричаха

И госпожа Мария забѣлѣжи умственото отслабване на съпруга си, но тя се ядоса чакъ тогава, когато се увѣри, че Алекса почна скришомъ да взема всичко, каквото има за ѣдене и лакомо го изяждаше. Тя тури всичко подъ ключъ, дори и спирта!

Тъй траеше! Алекса продължаваше да ходи съ слугинята на пазарь, ала пазаруваше и плащаше слугинята, споредъ упѫтванията на госпожата. Редовно отиваше „код Бульубаше“, но тамъ той вече бѣше като нѣкакъвъ прѣдметъ, както казватъ, а не като човѣкъ и зна-

тенъ господинъ. Нѣмаше опрѣдѣлено мѣсто, никой не му се кланѣше. Димче го намѣстваше дѣ да било, поставяше прѣдъ него всичко нуждно за пушене и го оставяше да си пуши. Често около му се дигаше врѣва: караха се за политика или за игра, а „дѣдото" гледаше блажено и само се подсмиваше. Други пжть пъкъ около него се завързваше цѣла битка, и, ако Димчо бързо не го отмѣсяше, той сигуръ би получилъ нѣкакъвъ бѣлѣгъ по главата отъ тази случка.

По улицата вече никой го не спираше, нито пъкъ дѣца му цѣлуваха ржката. Въ кжщи той стана тѣло, на което трѣбаше храна, почивка, гледане; огромна маса месо съ дѣтински прищевки. Алекса даваше още изразъ само за една нужда, която и усѣщаше: за трайния, неумолимия, гладъ. Тогава дълго гледаше Мария, додѣто най-послѣ не проговори двѣ думички; „дай.... жено!" Въ началото Мария го гледаше жално-жално, но полека-лека навикна.

Едно прѣкрасно пролѣтно утро Алекса, по обичая си, отиде прѣдъ кафенето. По улицата започна да прѣминава народъ въ празднично облѣкло. Димче бѣ затворилъ едното крило на кафенето и, усуквайки си мустацитѣ, застана прѣдъ дѣдото малко замисленъ. На еднажъ продума почти тихичко: „голѣмъ калъбълъкъ ще бжде днесъ въ черкова; отиватъ хората на причестене".

Алекса, като ударенъ отъ електрически токъ, се сепна и извика:

— Какво?... Причестене?...

Димче, пооплашенъ, отстжпи, засмѣ се и каза:

— Да, дѣдо Алекса! Днесъ е първо причестене.

— А... а... а...! промъкна Алекса, бавно се дигна и забърза по улицата.

— О, Господи, рече момчето... Та нима и той ще се причести..? Та., сигурно, не е толкова извѣтрѣлъ: знае, че е пилъ кафе.

И почна да вика слѣдъ него:

— Дѣдо Алекса!... Господинъ Алекса!...

Но Алекса съ необична бързина бѣ вече завилъ покрай кюшето.

Въ „Възнесенската черква" наистина имаше голѣма навалица, както всѣка година при първо причестене. Воденъ отъ фиксъ-идеята съ чудно упорство старецътъ си проби пжть прѣзъ гжстата навалица, допрѣ се до иконостаса, търпеливо дочака края на литургията, вреди се между първитѣ и се причести. Слѣдъ туй съ сжщата енергия промъкна се назадъ прѣзъ народа и... стигна въ кжщи.

— Дай жено! Дай, жено! започна Алекса, сѣдайки на масата, която въ този моментъ слугинята намѣстваше.

— Дай, жено! Знаешъ. А... а... а... на здраве!

— Какво ли му е? извика изненадана Мария.

— „На здраве!" Знаешъ... а... а... дай госба!

Госбата не бѣ постна. Мария не желаеше да скрати оброкътъ, мислѣйки, че съвсѣмъ е природно слѣдъ шестдневенъ строгъ постъ да е толкова огладнѣлъ. Допусна му и да пие малко повече отъ обикновеното. Ала жената пакъ се изненада, когато мжжътъ й ставащъ отъ масата, нѣкакъ тържествено й се поклони и каза:

— На... здраве... знаешъ... мени...

Когато, по-обикновено, слѣдъ два часа, отиде да го пробуди, намѣриха го модъръ, и червенъ съ отворени очи.

Бѣше умрѣлъ.

То бѣше на дѣдо Алекса послѣдньото причестене, послѣдньото „на здраве.“

Бѣлградъ, 1905 г. Прѣвелъ: **А. Вонкинъ.**

ДЪЛГИЯТЪ ЕЗИКЪ.

Отъ А. П. Чеховъ.

Наталия Михайловна, младичка дама, дошла си сутриньта отъ Ялта, обѣдваше и, като млѣскаше непрестанно съ езикъ, разправяше на мжжа си за прѣлеститѣ въ Кримъ. Мжжътъ, зарадванъ, гледаше умилно възторженото ѝ лице, слушаше и, сегизъ-тогизъ, задаваше въпроси. . . .

— Но, казватъ, тамъ животътъ билъ извънредно скжпъ? попита той между друго.

— Какво да ти кажа? Споредъ менъ, скжпотията прѣувеличаватъ. Не е тъй страшенъ дяволътъ, както го изписватъ. Азъ, напримѣръ, съ Юлия Петровна имахме твърдѣ удобна и подходяща стая за двадесетъ рубли на день. Всичко, приятельо мой, зависи отъ начина на живота. Най-послѣ, ако поискашъ да отидешъ нѣкадѣ въ планинитѣ . . . напримѣръ на Ай-Петра . . вземешъ конь, водачъ, — е, тогава, разбира се, става скжпо. Ужасъ, колко скжпо! Но, Васичка, какви сж тамъ планинитѣ! Прѣдстави си ти високи-високи планини, хиляда пжти по-високи, отколкото църквата. . . . На върха мъгла, мъгла, мъгла. . . . Надолу грамадни канари, канари, канари. . . . и борове . . . Ахъ не мога да си припомня!

— Разгеле. . . въ твоето отсжтствие азъ четохъ въ единъ вѣстникъ за тамошнитѣ водачи-татари. Такива мерзости! Какво, тѣ, въ сжщность, били нѣкакви особни хора?

Наталия Михайловна направи прѣзрителна гримаса и поклати глава.

— Обикновенни татари, нищо особенно. . . каза тя. Впрочемъ, азъ съмъ ги виждала отдалеко, набързо. . . . Показвали сж ми ги, но азъ не съмъ обръщала внимание. Азъ, братко, всѣкога съмъ чувствувала прѣдубеждение къмъ всички тѣзи черкези, гърци, маври! . . .

— Казватъ, страшни донъ жуани!

— Може би! Случватъ се мерзавки, които. . . .

Наталия Михаиловна изведнажъ скочи, като че си е спомнила нѣщо страшно, погледа плахо мжжа си половинъ минута и каза, разчленвайки всѣка дума:

— Васичка, азъ ще ти кажа какви без-нрав-ствен-ни има! Ахъ, какви безнравствени! Не тъй, знаешъ, отъ долния или срѣдния кржгъ, а аристократки, тѣзи надути бон-тонши! Просто ужасъ, очитѣ си не вѣрвамъ! Да умра, нѣма да забравя! Ама може ли да се забравяме до такава степень, че да . . . Ахъ, Васичка, азъ не искамъ и да говоря даже! Вземи, ако щешъ, моята другарка Юлия Петровна . . . . Такъвъ добъръ мжжъ, двѣ дѣца . . . принадлежи къмъ порядъчния кржгъ, прави се на светица и, изведнажъ, можешъ си прѣдстави. . . . Само, драги, това, разбира се, entre-nous . . . Давашъ, ли ми честна дума, че никому нѣма да кажешъ?

— Е, че го измисли! Разбира се нѣма да кажа.

— Честна дума? погледни! Азъ ти вѣрвамъ. . . .

Дамичката сложи вилицата, прѣдаде на лицето си тайнствено изражение и зашепна:

— Прѣдстави си ти такова нѣщо . . . Тръгна тази Юлия Петровна изъ планината. . . . Бѣше прѣкрасно врѣме! Напрѣдъ ѣзди тя съ своя водачъ, малко по-подирѣ — азъ. Изминахме ний три-четири верста, изведнажъ, разбирашъ, Васичка, Юлия изкрѣсква и се олавя за гжрдитѣ. Нейниятъ татаринъ я улавя за талията, иначе тя би паднала съ седлото. . . Азъ съ своя водачъ отивамъ къмъ нея. . . Какво е това? Каква е работата? „Ахъ, крѣщи, умирамъ! Мжчно! Не мога ѣзди по-нататъкъ!“ Прѣдстави си моето изплашване! Тогава, — казвамъ, — да се върнемъ назадъ! „Не, казва, Natalie, не мога ѣзди назадъ! Ако азъ направя още една крачка поне, то ще умра отъ болки! Азъ имамъ спазми“. И иска, моли въ името на Бога, мене и моя Сулеймана да се върнемъ назадъ въ града, за да ѝ донесемъ успокоителни капки, които ѝ помагатъ.

— Чакай. . . Азъ съвсѣмъ не мога да те разбера. . . . промърмора мжжътъ, почесвайки челото си. По-рано ти казваше, че си виждала тѣзи татари само отдалеко, а сега за нѣкого си Сулеймана разправяшъ.

— Е, де, ти пакъ се залавяшъ за думитѣ — понамръщи се дамичката, безъ да се смути никакъ. Не мога да търпя подозрителностьта! Не мога да търпя! Глупаво и глупаво!

— Азъ не прѣдирвамъ, но . . . защо не казвашъ истината? Разхождала си се съ татари, нека . . . . Богъ да те пази, но защо шикалкавишъ?

— Хмъ!. . . Ето чудо! възмути се дамичката. Ревнува Сулеймана! Въображавамъ си, какъ тъй ти би пжтувалъ въ планина безъ водачъ! Въображавамъ си! Ако не знаешъ тамошния животъ, не разбирашъ, то по-добрѣ мълчи! Мълчи и мълчи! Безъ водачъ крачка не можешъ прѣстжпи тамъ.

— То се знае!

— Моля, безъ тѣзи глупави усмивки! Азъ не съмъ нѣкаква си Юлия. . . . Азъ не оправдавамъ нея, но азъ . . . Пш! Азъ, ако и да не съмъ светица, още не съмъ се до толкова забравила. Съ мене Сулейманъ не е прѣминавалъ границитѣ. Не-е! Случвало се е, Мъметкулъ е стоелъ прѣзъ всичко врѣме при Юлия, а азъ щомъ само

бие часа единадесетъ, тозъ часъ: „Сулейманъ, маршъ! излѣзъ". И моятъ глупавъ татаринъ излазя. Той, братко, бѣше обюзданъ при мене! Щомъ като заръмжи за да му дамъ пари или нѣщо, азъ тозъ часъ: „Ка-акъ? Какво-о-о?" Така, цѣлата му душа въ петицитѣ.... Ха-ха-ха!... Очитѣ, знаешъ, Васичка, черни-прѣчерни, като въгленъ, муцунка татарска, глупава такава, смѣшна.... Ето какъ го държахъ азъ него! Тъй!

— Въображавамъ си... промуча мжжътъ, оглаждайки топчета отъ хлѣбъ.

— Глупаво, Васичка! Азъ, на́, зная какви ти сж мислитѣ! Азъ зная какво ти мислишъ!... Но азъ те увѣрявамъ, той съ мене, даже въ врѣме на разходка, не прѣминуваше границитѣ. Напримѣръ, ѣздимъ ли въ планината или къмъ водопада у Чан-Су, азъ всѣкога му казвамъ; „Сулейманъ, ѣзди слѣдъ менъ! хайде" и той всѣкога ѣздѣше подирѣ ми, сиромахътъ.... Даже въ врѣме... въ най-патетическитѣ мѣста, азъ съмъ му казвала: брей, все пакъ, ти не трѣбва да забравяшъ, че си простъ татаринъ, а азъ съмъ жена на статски съвѣтникъ!" ха, ха...

Дамичката се закикоти, слѣдъ това бързо се огледа и, като си направи лицето уплашено, зашепна:

— Но, Юлия! Ахъ, тази Юлия! Азъ разбирамъ, Васичка; защо да не се поиграе, защо да не се отдъхне отъ фалша на свѣтския животъ? Всичко това бива.... лудории, моля ти се, никой нѣма да те осжди, но да гледашъ на това сериозно, да правишъ сцени... не, както щешъ, азъ това не разбирамъ! Прѣдстави си, тя ревнувала! Е, не е ли глупаво! Веднажъ доде Маметкулъ... нея я нѣмаше... хайде, азъ го повикахъ при мене... Почнаха се разговори... тѣ, знаешъ, прѣсмѣшни! Незабѣлѣзано така прѣмина вечерьта... Изведнажъ, влазя Юлия.... Спуща се на мене, на Маметкула... прави ни сцена... На! Азъ това не разбирамъ, Васичка!

Васичка изкрѣска, начумери се и заходи бързо изъ стаята.

— Весело ви е било да живѣйте тамъ, нѣма какво да се каже! извърна се той, злъчно усмихвайки се.

— Ама какъ е глу-у-паво това! — обиди се Наталия Михайловна. Азъ зная за какво мислишъ ти! Винаги такива мръсни мисли сж въ главата ти! Азъ нѣма да ти разправямъ вече нищо! Нѣма!

Наталия Михаиловна се нацупи и млъкна.

Прѣв. **Хр. Калиновъ.**

Кждѣ?...

(Стихотворение въ проза).

Отъ **Христо—София.**

Облакъ лети по намръщеното чело на Витоша́; бѣга. Кждѣ ли отива?... Но и утрѣ облаци ще летятъ по небето.

Приказлива лястовичка лети въ висинето Лети, прѣмѣта се, лъкатуши; па дойде и си почива на срѣщната стрѣха.... Но и утрѣ

пакъ ще я видя, пакъ ще я чуя да чурулика, за това съ усмивка ще я изпратя днесъ, кога хвъркне, да отлети...

Неугледно е полето. По него младъ овчаръ съ малка свирка прибира стадото си: слънцето вече клони да зайде... Но утрѣ овчарьтъ пакъ ще дойде, пакъ ще чуя свирката му въ неугледното поле...

Слънцето уморено праща прѣзъ облакъ послѣднитѣ си зари. Но утрѣ то първо ще изгрѣй.

Но, ей тамъ по пжтя — жална погребална колесница... Кждѣ ли отива?.. Звукове, що намѣрватъ отзивъ въвъ всѣко човѣшко сърдце, звукове, що разплакватъ, слѣдятъ бавния й ходъ... Кого ли изпращатъ?... Очи мокри отъ горчиви сълзи придружаватъ въ послѣдния пжть изстинало сърдце...

А утрѣ?... А утрѣ?... Утрото ще доде, но то нѣма да донесе изпратеното, изгубеното...

Гдѣ е то?... Гдѣ отиде?...

Книгописъ.

I. Отзиви и оцѣнки.

Новый сборникъ статей по славяновѣдѣнію. Составленный и изданный учениками В. И. Ламанскаго, при участіи ихъ учениковъ по случаю 50-лѣтія его учено-литературной дѣятельности. Съ приложеніемъ портрета В. И. Ламанскаго, библиографіи его трудовъ, четырехъ портретныхъ группъ участниковъ Сборника и двухъ таблицъ къ статей „О древнѣйшихъ знакахъ письма." СПБ. 1905 г. Стр. 506 +LXI. Цѣна 3 рубля. — Обичаятъ, не съвсѣмъ оригиналенъ, но достоенъ за подражание—да се славятъ ученитѣ юбиляри съ сборници отъ статии на тѣхнитѣ ученици и почитатели, се присажда въ Русия. На тоя обичай се дължи надписания сборникъ, въ който ученицитѣ на познатия маститъ славистъ сж отпразвали неговата 50-годишна учена служба. Една педесетгодишна учена дѣятелность, каквато е тая на А. И. Ламански, заслужваше да бжде отбѣлѣзана съ единъ подобающъ паметникъ. „Новиятъ сборникъ отъ статии по славяновѣдѣнието" е достоенъ за юбиляра и за славянската наука, въ областьта на която той е внесълъ грамаденъ приносъ. Отъ 50-тѣ години (слѣдъ Кримската война) Л. е единъ отъ най-главнитѣ и най-авторитетни будители на славянската идея и самосъзнание въ руското общество, като посочваше на послѣдньото самостоятеленъ националенъ пжть за развитие и образование.

Въ „Новия сборникъ" на първо мѣсто е напечатана „Библиография на учено-литературнитѣ трудове на юбиляра и на материалитѣ за биографията му," състав. отъ П. Драганова, единъ отъ ревностнитѣ ученици на Ламански. Учено-литературнитѣ трудове на юбиляра сж посочени въ хронологически редъ, като се почва отъ 1854

до 1904 г. къмъ тая-редица сж прибавени: Допълнения. 1. Трудоветѣ на В. И. Ламански, които не сж се появили въ свѣта, нездадени университетскп курсове, рѣчи и пр. 2. Научни и литературни издания подъ редакцията на Ламански. Слѣдъ това сж напечатани портрета на юбиляра и четири портретни групи на ученицитѣ и сборника.

Сборникътъ съдържа прѣдимно историко-етнографически материали. Той има и нѣколко трудове, които се отнасятъ прѣко до историята на славянското право. Върху тѣхъ искаме ние да обърнемъ вниманието на българския читатель. По правната история статии има двѣ: 1) на професора по историята на словянското право при Варшавския университетъ Т. А. Зигеля, *Периодизацията на славянското право;* 2) на Т. Д. Флорински, професоръ при Киевския университетъ, *Дубровницкиятъ статутъ отъ 1272 година.*

Вънъ отъ тѣзи двѣ студии, нека поменемъ интереснитѣ въобще статии, които засѣгатъ българската историко-филологическа наука. Тѣ сж слѣднитѣ: 1. Забравена статия на Ф. Миклошича (страница отъ историята по лексикографията на церковно-славянския езикъ и ново-българското правописание). Статията е писана отъ П. Драганова и тя се отнася до едно извѣстие на Ф. Миклошича, печатано по български въ нѣкогашния нашъ „Цариградскій Вѣстникъ," 1840 г., тогава издаванъ отъ Д-ръ Богорова (по онова врѣме Ив. Андрѣевъ). Миклошичевата статия е една покана къмъ „Подписка за рѣчникъ на старый славянскый языкъ." Съобщението на П. Драганова е попъстрено съ доста любопитни бѣлѣжки за новото българско правописание и влиянието на руския езикъ (297—303). 2. Статия на К. Т. Радченко: Бѣлѣжки за нѣкои явления на фонетиката въ рупаланското нарѣчие (304—309); 3. За старитѣ знакове на писмото, отъ Т. И. Успенски; 4. Арабския синаксарь за българския походъ на императора Никифора I, отъ А. А. Васильева. 4. Почаевский Сборникъ на Киевск. Духов. Академия отъ молдаво-българска редакция въ XVI вѣкъ отъ гледище на езика. Отъ А. М. Лукяненко.

Особенъ интересъ за българската историко-филологическа наука прѣдставлява статията на Т. И. Успенски: *За най-древнитѣ знакове на писмото.* Авторътъ ни дава студия по поводъ на открититѣ недавна въ разкопкитѣ на Критъ „каменодълбани знакове" (Steinmets-Zeichen) отъ една епоха 1500—2000 г. прѣдъ Р. Хр. и тия, които сж открити при разкопкитѣ въ Абуба отъ епоха 8—9 столѣтия слѣдъ Христа. Той намѣрва извѣстно сходство въ еднитѣ и другитѣ. Като приема, че постройкитѣ на Абуба принадлежатъ Мортагону, авторътъ свързва това врѣме и съставлението на българското писмо съ тѣзи оригинални знакове. Въ това той намѣрва и единъ ключъ за старината на кирилицата и глаголицата. Успенски прави нѣколко важни съпоставления на тѣзи бѣлѣзи съ записанитѣ отъ Ефименко въ Русия знакове на собственность (дамгитѣ и пр.). Въобще статията прѣдставлява грамаденъ интересъ и тя е придружена въ двѣ таблици — въ едната се срѣщатъ събранитѣ чърти отъ Абуба, въ които има много, що приличатъ на по-сетнѣшното кирилско писмо; 2. другата таблица съдържа чертитѣ, найдени въ Критскитѣ разкоп-

ки. Сходството е толкозъ повече чудно, че чъртитѣ на двѣтѣ епохи сѫ раздѣлени съ едно врѣме отъ 3000 г.

Въ статията си „Карпато-дунавскитѣ земи въ сѫдбинитѣ на славянството и въ рускитѣ исторически изучвания" К. Я. Гротъ се спира върху празднотата въ руската наука отъ изучвания историята на съпрѣдѣлнитѣ на Русия западни славянски земи. Думата е за славянскитѣ страни и народи въ Австро-Венгрия. Авторътъ разгледва по периоди национално-културното движение на тѣзи народи. Периодитѣ, които той приема, сѫ: 1. отъ заселване на славянитѣ (V в.) до края на IX в. и началото на X в., т. е. до въдворението на маджаритѣ на Срѣдния Дунавъ; 2. отъ началото на X в. до края на XIII, т. е. до прѣкратяването на народната маджарска династия и до образуването до нея на Австро-хабсбургска ядка; 3. отъ края на XIII в. до 1526 г., т. е. до турско-хабсбургския погромъ на Унгария, до изгубването на нейната самостоятелность и разпадането ѝ; 4. отъ 1526 г. до XVII в., т. е. до изгонването на турцитѣ изъ Маджарско и почти до пълното и окончателно поглъщане на Унгария отъ австро-германската държава; 5. отъ края на XVII в. до послѣднитѣ деситилѣтия на XIX в. (1867 г.), когато се създаде искуствената система на дуализма до най-силното обостряване на вѫтрѣшнитѣ австро-маджарски отношения. Статията има голѣмо значение и за нашата история, особенно отъ гледище на нѣкои освѣтления, които заключава тя.

Статията на учения Варшавски професоръ Зигеля: „Периодизацията на славянското право." заслужва пô-особно нашето внимание. Тя засѣга и историята на нашето право. Като приема славянското право като самостоятеленъ наученъ прѣдметъ, авторътъ дири еднообразието при видимото грамадно различие на по-късния политически и частенъ битъ на славянитѣ. Като посочва критериитѣ на Конта, Кине, Маркса и най-модерния за раздѣлянето на периодитѣ въ человѣческото развитие и историята му, Зигель се спира върху „измѣнението въ миросъзерцанията", като най-правъ изходенъ пунктъ за периодизацията. Отъ това становище той разгледва историческитѣ сѫдби на славянскитѣ народи, като ги сравнява съ тия на цѣлото человѣчество. Въ най-ранния периодъ, славянскитѣ народи живѣятъ свой повече или по-малко чистъ, племененъ животъ. Славяно-езическиятъ общественъ битъ е сложенъ въ прости форми. Народътъ взема участие въ управлението. Въ основа на семейния битъ сѫ кръвнитѣ съюзи, на чело на които сѫ домовладици, волята на които се е сматряла обикновенно като воля на усопшитѣ прадѣди. Всѣка административна община завземала опрѣдѣлено количество земя, на която живѣли кръвнитѣ съюзи, като работѣли земитѣ си, които имали въ особенно владѣние, а пасбищата и бранищата имъ били общи, общински. Вѫтрѣ въ кръвнитѣ съюзи вече сѫществували отдѣлни челяди, които живѣели и въ отдѣлни колиби и поддържали единобрачие. Който посѣгалъ на тоя животъ се наказвалъ съ смърть и изгнание, а който посѣгалъ на отдѣлни лица — съ кървава мъсть. Тази картина не е напълно доказана. Слѣдъ това иде втория стъпень

на развитие. Той почва съ появлението на голѣми политически съюзи и съ приемането на християнсството. Князетѣ вече почнали да се опиратъ повечко върху своитѣ дружини. Народнитѣ събори не сж толкозъ любими, та и далечнитѣ разстояния не допускатъ съвѣщанията съ тѣхъ. Князетѣ почнали да се ползуватъ отъ по-якитѣ държави: Германия, Византия, България. Християнството донася новото си миросъзерцание. Почва се борбата между старото и новото, между езическото и християнското учение. Тая борба се завършва съ новото кипѣние отъ врѣмето на реформацията, когато се появява третия периодъ, отличаванъ по прѣобладание на свѣтскитѣ интереси.

Всичко това е изложено съ масторско перо и вѣщина, които отличаватъ трудоветѣ на проф. Зигеля изобщо; но той не се занимава съ прѣдварителния въпросъ: да ли би трѣбвало да се спираме върху една периодизация на славянското право, прѣдъ видъ на мжчно уловимитѣ граници, които отличаватъ какви и да било приети периоди. Веднъжъ обаче приета, по принципъ, периодизацията, проф. Зигель е изпълнилъ сполучливо своята задача.

Статията на Т. Д. Флоринскій за „Дубровницкия статутъ" състои отъ двѣ части: 1. Общи бѣлѣжки и 2. Славянски елементи въ Дубр. статутъ. Въ първата часть се разгледва литературата на статута и историята му*). Интересна и много важна е втората часть, въ която учениятъ славистъ се труди да уясни какво славянско има въ статута, като го отдѣли отъ романо-дубровнишкото. Той намѣрва най-много славянски слѣди въ семейното право, на което е посочилъ вече и самъ Богишичъ. Стрѣмлението къмъ индивидуалность въ челедьта още не е било достигнато тукъ, както въ градската западноевроп. челядь. Задружностьта запазила още своитѣ черти съ взимното помагане и солидарность. „Прежде всего, казва проф. Флоринский, особенно важно, что Статутъ признавалъ существованіе задруги, этого характернаго института южныхъ славянъ, особенно сербовъ. При этомъ любопитно, что задруга понимается въ широкомъ смыслѣ слова; въ составъ ея входятъ не только женатые братья, но и болѣе отдаленные родичи." Слѣди славянски има и въ наслѣдст. право. Проф. Ф. посветява нѣколко думи за *станакъ, кръвнина*, и вражда.

И двѣтѣ статии по историята на славянското право заслужватъ вниманието на занимающитѣ се съ него, както и съ отечественото ни право. А въобще *Новиятъ Сборникъ* отъ статии по славяновѣдѣнието прѣдставлява съвокупность отъ цѣнни приноси въ историята, етнографията и правото на славянитѣ. **С. С. Бобчевъ.**

Наредба на родителско-учителскитѣ дружби за дѣтски наблюдения и изслѣдвания. Написалъ Д-ръ Хр. Пенчевъ. Цѣна 35 ст. Казанлъкъ.

Ето една хубава и полезна книжка за нашитѣ родители и учители-възпитатели. Отъ десятки години между нашето общество се

*) Вижте за това и нашата библиографическа бѣлѣжка въ „Юр. Пр.", кн. I т. г. по поводъ новото научно-критическо издание на Liber statutorum civitatis Ragusii отъ Иречка и Богишича.

мълви за голѣмата криза въ домашното ни възпитание. Всички се оплакваме, че родителитѣ изпращатъ дѣцата си въ училището неприготвени, не само да възприематъ елементарнитѣ познания отъ разнитѣ клонове по науката, — но дори, че тѣ сж неподготвени още и къмъ сжществената и главната цѣль на училището, т. е. — къмъ възпитанието.

Като е съзрѣлъ добрѣ тая празднота, г-нъ Д-ръ Хр. Пенчевъ, поелъ инициативата да се основатъ *Родителско-учителски дружби*, въ всѣки градъ изъ нашето отечество, та и по селата, цѣльта на които дружби да бжде: *изучване тѣлесната и душевна природа на дѣцата и откриване цѣлесходни срѣдства за възпитанието имъ, съгласно съ тѣхната индивидуалность.* Тази е цѣльта на дружбитѣ, обоснована теоретически, а прѣката, практическа тѣхна цѣль е и трѣбва да бжде: *сближаване на училището съ семейството.*

Въ своята хубаво написана брошурка, г. Пенчевъ разглежда обстоятелственно слѣднитѣ важни въпроси:

1) Нравствена криза въ семейното възпитание.

2) Основитѣ на разумното семейно възпитание.

3) Необходимость и организация на родителско-учителскитѣ дружби.

4) Отношение на семейството къмъ училището и

5) Необходимость отъ чести срѣщи на учителитѣ съ родителитѣ.

Въ сжщата книжка е помѣстенъ устава на родителско-учителската дружба въ гр. Казанлъкъ и сж дадени кратки упжтвания за водене на индивидуаленъ дневникъ и за попълване на въпросницитѣ.

Между нашитѣ учители, основни и класни, вече е широко разпространено и усвоено убѣждението, че ние—родителитѣ и учителитѣ—не ще можемъ да постигнемъ нищо въ дѣлото на възпитанието, ако не се заловимъ основно да изучимъ развитието на дѣтскитѣ душевни способности, т. е. — ако не се заемемъ съ изучването и изслѣдването на *дѣтската душа.*

Като имаме това прѣдъ очи, ние можемъ да похвалимъ инициативата на г. Д-ръ Хр. Пенчева, а сжщо — да посочимъ за примѣръ и постжпката на казанлжшкитѣ граждани, съ надежда, че тя ще намѣри почва между всички прѣдадени на дѣлото си родители и учители. Нека основнитѣ и класнитѣ учители, сплотени около своитѣ организации, да прѣгърнатъ тази хубава инициатива и да ѝ прокаратъ пжть между всичкитѣ по-главни културни кжтове на отечеството ни. Дано въ близко бждаще започнатъ и подобни благородни инициативи да намѣрватъ отзивъ въ жаднитѣ за широка обществена дѣйность основни и класни учители!

Б. Н. Балкански.

Извѣстия на Историческото Дружество въ София. Кн. I, 1905 г. София. Стр. 196. — Младото „Историческо Дружество" у насъ има вече своя органъ. Основано прѣди 3—4 години, това дружество има доста редовно срѣщи (отъ 1901 г.), на които се четатъ

реферати по методата и прѣдмета на историята. Въ „Бълг. Сбирка" сж давани нѣколко пжти свѣдѣния по живота и дѣятелностьта на това скромно но много полезно сдружаване отъ научни сили въ областьта на националната ни и всеобща история. Можемъ да очакваме, че тази дѣятелность ще се разширява и подобрява.

Първа книга отъ „Извѣстия" съдържа:

1) Бѣлѣжки за основанието на Историческото дружество. 2) Реферати, четени и обсжждани въ срѣщитѣ на Историческото дружество отъ основанието му до края на учебната 1904-905 г. 3) Документи по сръбско-българскитѣ отношения прѣзъ 1830—1836 г. отъ Г. Баласчевъ. 4) Една анонимна византийска хроника отъ П. Чилевъ. 5) Материали за историята ни подъ турското робство. Отъ Д. А. Ихчиевъ: а) Отъ ржкописния тевтеръ № 1; — б) Отъ ржкописния тевтеръ № 2; — в) Султанска заповѣдь, издадена къмъ раята-войнигани за данъка „джизие харачи", отъ 1614-15 год.—г) Сждебно-шериатски актъ, издаденъ отъ софийския кадия за нѣкои права и задължения на раята-християни подъ название „чакърджи-тайфаси" отъ гр. София, отъ 1616—1617 г. — д) Султанска заповѣдь, дадена за правата и привилегиитѣ на ливницата за свѣщи въ гр. София, отъ 1614-15 г. — е) Императорски височайши ферманъ, издаденъ отъ Султанъ Османъ III на видинския митрополитъ, отъ 1753 г. — ж) Надписътъ на Черната Джамия.—6) Бѣлѣжки за караманлитѣ и тѣхната литература отъ С. Табаковъ. 7) Уредба на Историческото дружество.

Всички тия цѣнни приноси къмъ нашата народна история сж реферати, четени въ Историческото Дружество. Нѣкои отъ тѣхъ ни разкриватъ съвсѣмъ нови, до сега непознати и неиздадени, извори по по политическата и културна наша история, каквито сж съобщенията на г. Ихчиевъ.

В. С.

Социализмъ (Общи понятия). Отъ Д-ръ П. Т. Гудевъ. София, 1905. Стр. 58. — До като министрътъ отъ стамбуловския кабинетъ, Д-ръ Ив. Шипмановъ, въ дълга двучасова, четена въ Н. Събрание рѣчь, разправя, че у насъ има слаба работа социализмъ, че нѣма никакво основание да се вика противъ едно нищожно число отъ крайни елементи, които партиитѣ само раздухватъ до широки размѣри, прѣдседательтъ на камарата на сжщия кабинетъ, Д-ръ Гудевъ, ни казва друго нѣщо. Той почва своята сериозна книга съ тѣзи думи:

„Отъ нѣколко врѣме у насъ захващатъ все повече и повече да се намножаватъ послѣдователитѣ на социализма; тѣ захващатъ да се срѣщатъ даже и между безграмотното селско и градско население. Законодателнитѣ избори, които изваждатъ на явѣ вървежа на социализма у насъ, ни показватъ, че числото на неговитѣ послѣдователи расте толкова бързо, щото ако се не взематъ нѣкакви мѣрки за ограничението имъ, скоро тѣ ще отворятъ най-опасната рана за бждащето на отечеството ни."

Книгата на Д-ръ Гудева съдържа: началото на социализма; днешния социализмъ; пъленъ социализмъ; произхождение и образуване на капитала; социалистическа дѣлба. Изложението е достжпно за всѣкиго. Книгата заслужва да бжде прѣпоржчана.

Х. Х.

II. Нови книги.

Проф. Д-ръ М. Поповиличвъ.— Енциклопедия и обща теория на правото. Отпечатъкъ отъ годишника на софийския университетъ за 904/5 год. стр. 39, София, 1905 г.

Некеръ де Сосюръ. Постепенно възпитание или изучване теченията на живота. Прѣвелъ отъ френски и издалъ Д. Петровъ-Ковачъ. Томъ II. Стр. 685. Цѣна 4 л. София, 1901 г.

А. Есменъ. Разни видове държави и управления извадки изъ „основни начала на Конституционното право". Прѣв. Изъ. С. Бобчевъ. Стр. 32 Ц. 30 ст. Пловдивъ. 1905 г.

Фр. Паулсенъ. Въведение въ философията. Прѣвелъ отъ нѣмски З. Футековъ. Стр. 486, ц. 4 л. София, 1905.

I. Бѣдни хора. II. Жаба. Разказчета за дѣца. Прѣв. *В. Ив. Стояновъ.* Стр. 31, цѣна 10 ст. Е.-Джумая, 1906

Правилникъ за училищния музей при мин. на Народното Просвѣщение. Стр. 8. Софии, 1905 г.

Кирилъ К. Гюлеметовъ. Зари, Цвѣти и Пѣсни. Лирически стихотворения. Стр. 46, цѣна 40 ст. София. 1905.

Х. В. В. **Идеитѣ на Максимъ Горки.** (Критиченъ етюдъ). Стр. 16, ц. 20 ст. София, 1905.

Изложение за състоянието на Шуменското окржжие прѣзъ 904/905 год. Стр. 81. Шуменъ, 1905 г.

Ал. Кръстевъ. Музикаленъ албумъ, книжка втора, стр. 8, цѣна 1 л. Варна, 1905 год. Продава се въ книжарницата на М. Цоновъ, Ломъ.

Exposition Universelle et Internationale à Liège 1905. Catalogue de la section Bulgare. P. 135. Liège 1905.

Дирекцията на Статистиката е издала слѣдитѣ книги:

Резултати отъ заразителнитѣ болести по домашнитѣ животни въ книж. България прѣзъ 1903 и 1904 г. Стр. 305, ц. 3.50. София, 1905 г.

Статистика за изборитѣ за народни прѣдставители на XI Обик. Нар. Събрание. Стр. 169, ц. 3.50. Софии, 1905 г.

Статистика за изселванията отъ княжеството въ чужбина отъ 1893—1902 г. Стр. 165, цѣна 2 л. Софии, 1905 г.

Статистика за срѣднитѣ, специалнитѣ, професионалнитѣ и висшето училища въ княжество България прѣзъ 1897—1898 уч. година. Стр. 181, цѣна 2 лева. Софии, 1905 г.

III. Прѣгледъ на нашия и чуждия период. печатъ.

Росна Китка. Илюстровано списание за нашитѣ дѣца. Редакторъ Ив. Радославовъ. Излазя всѣки мѣсецъ освѣнъ юлий и августъ въ 5 печатни коли. Годишенъ абонаментъ 5 л. Софии, 1905 г.

—

Русская Мысль, год. XXVI кн. VII и VIII за юлий и августъ. Оставяме настрана извънредно интереснитѣ статии и разкази, които сж помѣстени въ тѣзи двѣ книжки, за да споменемъ за статията на мастития руски писатель Л. Толстой „Великій грѣхъ". Прочутиятъ философъ—писатель не е искалъ да остави такива знаменателни събития да станатъ въ Русия безъ и той да каже своето мнѣние. Всѣки който е колко-тодѣ запознатъ съ идеитѣ на Толстои ще прѣдусѣти какво е съдържанието и на тая му статия. Като признава за голѣмъ грѣхъ това, гдѣто земята е станала изключителна собственость само на нѣколцина и до нея не се допущатъ тѣзи на които тя най-много трѣбва, Т. казва „Този грѣхъ не може да се изкупи нито съ политически реформи, нито съ социалистически проекти за бждещето, нито съ революции въ настоящето, и още по-малко съ филантропически пожертвувания или правителствени учреждения за купуване и раздаване земя на селянитѣ . . . . Не трѣбватъ никакви жертви, никакви грижи за народа, трѣбва само да съзнатъ грѣха си всички хора, които го вършатъ или участвуватъ въ него и да

желаятъ да се избавятъ отъ него. „Много справедлива е бѣлѣжката на редакцията подъ статията на Толстоя. „Съ дълбока благодарность, казва ти, печатаме статията на великия писатель. Ние се разминаваме съ него по сѫществено важнитѣ въпроси. Както казва Сперанский „Учрежденията безъ хора сѫ безполезни, но и хората безъ добри учреждения нѣма да свършатъ много добри нѣща.“

Септемврийската книжка на сѫщото списание съдържа статията на Еропкина: „Народное представительство и Государственный бюджетъ.“ Авторътъ разглежда най крупнитѣ отдѣли отъ разходитѣ въ руския държавенъ бюджетъ и посочва на економията, която може да се направи безъ никакъвъ ущърбъ за държавното стопанство.

—

Mercure de France (септемвр. книжка). Като разглежда послѣдната, издадена отъ Толстой книга „Dernières Paroles“—написана въ духа на споменатата по горѣ статия „Великій грѣхъ,“ рецензентътъ на това списание казва: „Авторътъ на „Анна Каренина“ кара Портъ-Артурскиятъ войникъ да се пита: „Богу угодно ли е нашитѣ начѣлници да ни каратъ да убиваме?“ Ако тѣзи мисли сѫ обикновенни въ руската армия, то неуспѣхитѣ ѝ се обясняватъ лесно. Но дали сѫ се питали моряцитѣ отъ „Потемкинъ“: „Угодно ли е Богу да убиваме начѣлницитѣ си?“ Жално е да слушаме такива дѣтинщини отъ великия писатель. Нѣкои други пасажи ни го прѣдставятъ съвсѣмъ като гений, изпадналъ въ дѣтинство.“

—

Archiv für Slavische Philologie (27 т) Докторъ Ягичева Архивъ съдържа статии на проф. П. Лаврова и В. Ягича за литературната дѣйность на епископъ Климента. Проф. Лавровъ се занимава съ въпроса, кой е писалъ двѣтѣ японски легенди, въ които е разказанъ живота на славянския апостолъ. Като изказва увѣреность, че Vita Constantini не е прѣработвана, нито допълнявана, но е дошла до насъ въ първобитенъ образъ Лавровъ поддържа заедно съ професоръ Вондрака, че и двѣтѣ легенди е писало само едно лице, именно Климентъ.

Ягичь не се съгласява нито съ Вондрака, нито съ Лаврова. Споредъ него двѣтѣ легенди сѫ отъ двѣ различни лица, и той подкрѣпи възгледа си съ много важни доказателства.

—

Летопис матице српске (1905, IV и V) Николай Ивановичъ Коробка пише „Изъ най-новата руска литература.“ Въ бр. 4 той се занимава съ Всеволодъ Гаршинъ, а въ бр. 5 съ Антонъ П Чеховъ. И двѣтѣ характеристики сѫ написани отъ вѣщъ познавачъ на руската книжнина и сѫ много добрѣ прочучени. Въ идущитѣ броеве ще бѫдатъ напечатани подобни студии за Горки, Короленко и Л. Андреевъ.

—

Мирный трудъ (октябрь) Между другитѣ разкази, стихотворения и статии, срѣщаме тая на А. И. Елишевъ „Свободный университетскій строй.“ Авторътъ е за голѣми измѣнения въ руския университетски правилникъ, като се дадатъ много по-голѣми свободи на студента. — Въ края на списанието се прилага прѣвода на Теновата „История на французката революция.“

—

Словенски југ. Това омладинско списание е захванало, слѣдъ дълга пауза, пакъ да излазя. Трѣбва да се радваме на подновяването на този листъ, който застѫпва идента на югославянското обединение.

—

Автономна Македонија. — Колкото повече радость извиква появяването на тоя органъ въ Бѣлградъ, толкозъ по-голѣма е скрѣбьта, че сѫ се намѣрили млади шовинисти, които подложиха първия брой на зуто-дафе, а втория се опитаха да не се продава свободно по улицитѣ. Види се, много още ще трѣба да се освободитъ нѣкои политици въ Сърбия отъ тѣсногърдъ патриотизмъ.

—

Бранково Коло, бр. 41, 42, 43 печата освѣнъ много оригинални статии и стихотворения, богати книжовни бѣлѣжки, рецензии, разни вѣсти и нъ прѣводъ прочутия романъ на Д. Мережковскій „Воскресеніе Боговъ.“

Какво става по свѣта?

I. Въ нашенско.

Въ Народното Събрание.

Отвори се на 15 окт. третята редовна сесия на XIII Обикновено Народно Събрание по необикновенъ редъ. Князътъ, който бѣ въ Парижъ, изпровожда или одобрява едно тронно слово, което се прочете отъ министръ-прѣдседателя. Това е първица явление въ нашия парламентаренъ животъ, защото ако и други пѫть князътъ да е поржчвалъ на първия министръ четенето на троното слово или закриването на камарата, правилъ е това, като е билъ въ страната. Печатътъ подчерта това неправилно явление, отговорностьта за което всецѣло пада върху съвѣтницитѣ на Н. Ц. Височество.

Тронното слово отбѣлѣзва по вѫтрѣшната политика „редъ и тишина," при които се извършиха неотдавна изборитѣ окржжни и градски, „растящия държавенъ кредитъ" и засилване на „народното производство," като обѣщава бѫдаща дѣятелность по пѫтища и съобщения. За реда и тишината говориха и депутатитѣ отъ опозицията и посочиха на убити, бити, счупени глави и ржцѣ, на съборена аптека въ Нова-Загора и пр. По въпроса на държав. растещъ кредитъ посочи се, че правителството нѣма право да се хвали съ него, както нѣма право да се хвали, че „вали дъждъ" или „че нѣма градушка." Народното производство и засилването му още по-малко може да се счита за слѣдствие отъ домашната правителственна работа, а е извикана отъ съвокупность на сили, вънъ отъ волята на това правителство. Колкото за селскитѣ и други пѫтища нелѣпо е да се хвалятъ съ тѣхъ хора, които употрѣбиха сумитѣ отъ пѫтната повинность за покриване на други непроизводителни разноски.

По външната политика тронното слово се хвали, че отношенията ни съ всички велики сили и съсѣдни държави били добри, че князътъ останалъ много доволенъ отъ посѣщенията на италиянския и английски краль, германския императоръ и прѣдседателя на френската република. Опозиционнитѣ депутати въ Н. Събрание справедливо посочиха на не толкозъ нормалнитѣ отношения съ най-голѣмата ни съсѣдка—Турция и съ Гърция. За доказателство се приведоха ония постоянни недоразумѣния съ Турция, които сж направили тъй тежко положението на всѣки българинъ, който мине турската граница, които сж направили несносно положението на еднородцитѣ ни въ Македония и Одринско, които сж извикали дори обиска въ българската екзархия и арестуването на висши екзархийски чиновници.

Тронното слово мълчи за македонския въпросъ. Това е една слабость, едно непонятно отстжпване на правителството отъ позиции,

които то се заканваше, че ще заеме съ властьта наедно. Никога въ Македония и Одринско не е била изтрѣблявана българската народность, както сега. Между това тронното слово мълчи. По-добрѣ бѣше правителството да не почваше отъ заканвания. То трѣбваше да води една по-разумна политика. Въ Македония сж наши братя. Да се помогне и помага винаги въ нуждитѣ имъ, е дългъ на всички народно-държавни сили. Ние не можемъ да се отказваме отъ всевъзможни жертви за „автономията" и „свободата" на тая страна, отъ която възсияха „българскитѣ звѣзди" на християнско просвѣщение, която дигна байряка на духовната ни борба. Но и въ тѣзи наши тежнения трѣбва да постжпваме разумно. Авантюритѣ винаги сж гибелни. За това трѣбва, готвейки и политическитѣ и материални условия за една акция, да гледаме да изчерпимъ до край другитѣ срѣдства: тия на еволюционната реформена дѣятелность, тия на културно-економическото и национално замогване, които сж първата и най-сигурна стжпка къмъ автономната, самостоятелна Македония.

II. Въ славянскитѣ земи.

Въ обновена Русия. — Юго-славянски съборъ. — Черна-Гора съ народно прѣдставителство.

Русия още не е отдъхнала отъ своитѣ вжтрѣшни дълбоки и широки сътрѣсения. Сложното онова движение, въ което има и стрѣмежъ къмъ пълна конституция, и течения по-крайни, републиканско, социалъ-демократическо, дори анархистическо, упжтени врѣменно къмъ промѣнението досегашния самодържавенъ строй на върховното управление, това сложно движение въ послѣдния мѣсецъ взе по-ясна и по-опрѣдѣлена насока: то се изрази въ всеобщи стачки. Това бѣше единъ новъ начинъ на проявление революционната мисъль противъ режима. Стачкитѣ се почнаха отъ частнитѣ прѣдприятия и се разшириха върху нѣкои правителствени учреждения, като обхванаха желѣзници, пощи, телеграфи, като молепсаха дори нѣкои части отъ войската и марината (въ Кронщадъ). Конституционно-демократическото течение искаше пълна конституция, безъ която, казваше се, Русия не ще се умири.

И Царьтъ побърза да даде такава. На 17 окт. той издаде манифестъ, въ който се дава на руския народъ пълна конституция съ пълни свободи на словото, на мисъльта, на събранията, на сдружаванията, като се разширява за всички избирателното право за Государственная Дума, т. е. въ новосъздадения парламентъ. Не стига това, но Царьтъ, на когото колебанията, извиквани отъ всевъзможни външни терзания и влияния, не можеха да не се отразятъ върху фаталното развитие на работитѣ, повика за свой първи съвѣтникъ и министръ графъ Вите. Искаше се бързо пипане. И Вите, като отбѣлѣженъ министръ прѣдседатель на бждещия първи конституционенъ кабинетъ въ Русия, почна своето организаторско и умирително дѣло.

Въ това врѣме, когато едни вѣстници и едни пластове отъ обществото посрѣщаха съ възторгъ обновлението на Русия, и до дѣто тѣ

прогласяваха като величайше историческо събитие—акта на царя отъ 17 октомврия, и казваха, че отъ сега въ Русия вече царуватъ гражданска равноправность и политическа свобода; въ това сѫщото врѣме други — крайнитѣ елементи—намѣрваха всевъзможни причини и основания за по̀-нататъшна борба противъ издъхващия режимъ. Първото нѣщо, което бѣше естествено да се иска и да се даде веднага, слѣдъ царския манифестъ — то бѣше: амнистия за всички политически дѣйци, които бѣха арестувани за идеята на добитата вече велика свобода и равноправность. Печатътъ, който поради стачкитѣ въ печатницитѣ, не е много редовенъ, се изказа всецѣло за тая амнистия.

Прѣдставителитѣ на печата се явиха при Вите, по негова покана, и поискаха: 1) да се даде веднага амнистия; 2) да се пристѫпи бърже къмъ дѣло и да се даде гаранция за даваните свободи. Вите много моли прѣдставителитѣ на печата да му помогнатъ въ успокояването на духоветѣ; но едни му отговориха, че е май късно; други, че искатъ гаранции; трети, че трѣбвало да се махне Треповъ, войската и пр. и пр. Тъзи срѣща на Вите съ публицистите изкара на явѣ едно важно и печално явление, че самитѣ изразители на общественото мнѣние не сѫ съгласни върху диагнозата на политическо-общественната болесть.

И наистина, сложность на болестьта се прояви напослѣдъкъ въ тежки катастрофи, за нѣкои отъ които ние още и нѣмаме подробни свѣдѣния. Стачницитѣ въ нѣкои мѣста извикаха реакция отъ масата. „Черньта," тълпи отъ простолюдие, пияни и ожесточени, посрѣщнаха съ дива буйность великия „манифестъ отъ 17 октомври. Тѣ счетоха за виновни на това тържество на свободата интелигенцията и евреитѣ. И се почнаха кървави дни, вартоломеевски нощи. Сблъскаха се студенти и работници съ простолюдието и се клаха безмилостно. Такива сблъсквания станаха въ Москва, Киевъ, Одеса и др. Еврейското население си изпати най-много. Много убити и ранени. Особно сѫ били тежки въ Одеса днитѣ 19—21 окт., когато се произвеждали ужъ патриотически манифестации, стрѣляли, грабили, събаряли. Въ Киевъ погромътъ отъ простолюдието се озовалъ сѫщо върху главитѣ на евреитѣ. Въ Москва „черньта" нападала и трепала студентитѣ, които правили революционни манифестации съ червени флагове. Въ Елисаветоградъ и другадѣ имало все такива антиеврейски разгръмления, които сѫ костували не само материални, но и грамадни человѣчески жертви. Когато сключваме тѣзи бѣлѣжки не се вижда още едно мирно насочване въ това ужасно положение, каквото никога Русия не е прѣживѣвала. Сѣкашъ нѣкой океанъ отъ всевъзможни страсти и злоба е отпушенъ и той се носи на всички страни съ буйни талази.

Вите не можѐ да състави единъ окончателенъ конституционенъ кабинетъ, защото прѣдставителитѣ на земствата, съ които се съвѣщава, не му дадоха удобрѣнието си и искаха неприемливи нѣща. Първиятъ, прочее, кабинетъ, съ който Вите смѣта да се яви прѣдъ Государственная Дума, ще бѫде единъ „дѣловенъ кабинетъ."

Въ всѣки случай обаче въ Русия настава новъ периодъ: обновлението на тази държава върху модерни, конституционни основи. Даденитѣ широки права и пълни свободи не може да не радватъ славянството. Кипежътъ, смута, революционенъ духъ ще се усмири. Амнистията се разшири на всички. „Думата“ става истински парламентъ. Изборитѣ ще бждатъ всеобщи и прѣки. Реакцията ще се уталожи, творческата работа ще се почне и продължи. Русия ще излѣзе изъ това „гърнило“ на злочестини, възродена, калéна, опитна. Тя ще възкръсне за великото бждаще срѣдъ славянския свѣтъ, на чело на който ѝ е сждено да върви. Новата Русия нѣма да се откаже и не може да се откаже отъ общение, подпомагане и водителство на помалкитѣ славянски народности. Напротивъ, въ зараждането на конституционна и народоправна Русия, ний виждаме истинската заря на великия славянски вѣкъ.

*

Въ Бѣлградъ на 6—8 окт. се готви осжществлението на конгреса отъ юго-славянски писатели и публицисти, за който ние сме писали. Това ще бжде едно завършване дѣлото, започнато въ София лани и продължено въ Загребъ пролѣтесь, по Великъ-день. Въ Бѣлградъ ще се срѣщнатъ прѣдставители на перото отъ Хърватско, Словинско, Сърбия и България. Дневниятъ редъ не ни е още подробно извѣстенъ, но до колкото знаемъ, на първо мѣсто ще се разгледва Устава на съюза на южнославянскитѣ публицисти и писатели. Българската група отъ тоя съюзъ, която се прѣдставлява отъ дружеството на българскитѣ публицисти и писатели, е прѣдложила двѣ нѣща за дневенъ редъ: 1. въпросъ за размѣната на периодическитѣ издания между съюзенитѣ групи; 2) въпросътъ за това, какъ да се уреди книжната търговия по начинъ, щото да бжде тя по-нормална, отъ колкото е сега между южно-славянскитѣ земи. Дружеството на българскитѣ публицисти и писатели е възложило на единъ отъ своитѣ членове (г. Андрея Протичъ) да реферира „за състоянието на българската книжнина.“ Както узнаваме подобни доклади ще дадатъ и другитѣ три групи за респективнитѣ си национални книжнини.

*

Въ Черна-Гора се извърши едно велико прѣобразование. Князь Николай се обърна къмъ своя народъ съ прокламация, въ която му съобщава, че той самъ му дарява „конституция“ и че за напрѣдъ въ Черна-Гора настава конституционно народно управление. Скоро ще бжде свиканъ и съборъ отъ народни прѣдставители, който ще засѣдава и законополага въ Цетина. Прокламацията носи дата 22 окт., а самиятъ съборъ ще се свика на Никулъ-день.

Лѣтопись (хронология).

София, *3 окт.* Б. Т. Агенция съобщава отъ Парижъ, че българскиятъ князъ е пристигналъ тамъ днесъ въ 11 ч. съ свитата си; отдадени му сж военни почести, билъ е посрѣщнатъ отъ Рувие—министръ-прѣдсѣдателя и ген. Дюбоа, прѣдставитель на г. Лубе. Размѣнени сж визити между князя и Лубе.— *4 окт.* Тазъ вечерь въ Елисейския дворецъ се даде дине гала въ честь на князя. Произнесени сж съчувствени тостове.—*15 окт.* Днесъ прѣдъ обѣдъ се откри третята сесия на XIII Об. Нар. Събрание. Тъй като князътъ е още въ странство, министръ-прѣдседательтъ заяви, че е упълномощенъ да го замѣства и прочете вмѣсто него тронното слово. Подиръ обѣдъ се пристжпи къмъ избиране на прѣдседатель и се избра отъ болшинството Д-ръ Гудекъ. — *21 окт.* Днесъ се започнаха дебатитѣ по отговора на тронното слово. — *27 окт.* По отговора на тронното слово въ Нар. Събр. говориха отъ опозицията наредъ г. г. Ив. Ев. Гешовъ, шефъ на нар. партия, Т. Теодоровъ, Д. Христовъ, Н. Цановъ, С. С. Бобчевъ и Д-ръ Даневъ. Отговориха нѣкои прѣдставители отъ болшинството, така сжщо и министритѣ. Опозицията изтъкна цѣла редица отъ беззаконния и насилия на правителственци органи и хора по окр. и градски избори, посочи на лошавата вжтрѣшна и външна политика, изказа неудобрѣние на македонската политика на правителството. Министритѣ се защитиха своеобразно: г. Петровъ чете една рѣчь, че България води мирна политика; г. Петьовъ каза, че мирната политика се свърши, а че сега се почва „дрънкане съ саби", а може да се прибѣгне до крайности; г. Паковъ каза, че ние имаме излишъци и финансовото състояние е блѣскаво; м-ръ Савовъ увѣри, че войската е доказала на маневритѣ, че е готова и добави, че ние вече имаме всичко готово въ военно отношение. Г-нъ Шишмановъ говори най-много за социализма, че такъвъ има, но е много пищоженъ у насъ. Г-нъ Генадиевъ разправи за „нйца, кюмюръ и балджи", каквито били обектитѣ на интерпелациитѣ, та се компрометирали у насъ.

Пловдивъ, *2 окт.* Тази вечерь Негово Блаженство Екзархътъ замина за Цариградъ, изпратенъ на гарата отъ хилядна тълпа. Прѣзъ врѣме на четиридневното си прѣбиване тукъ той бѣ прѣдметъ на всеобщо уважение. — *30 окт.* Днесъ се извърши изборътъ за пловдивски митрополитъ. Жребиятъ се падна върху двама кандидати: високопрѣосв. ловчански митрополитъ г. Максимъ и ректора на софийс. семинария архим. Климентъ. Отъ двамата ще се назначи единъ.

София, *30 окт.* — За Македония. — Всички официозни и провѣрени новини изъ вжтрѣшностьта на Македония говорятъ за постоянното изтрѣбление на българския елементъ отъ страна на гръцки чети и турски шайки и войски. Европейскитѣ сили сж се заловили да изложатъ на Портата финансовия контролъ, отъ който се очаква едно подобрѣние въ финансово-икономическото състояние на тритѣ вилаета, които влазятъ въ Македония. Упоритостьта на султана извиква негодованието на силитѣ. Тѣзи послѣднитѣ сж рѣшили да почватъ нѣкаква репресия, която може да се изрази въ блокиране на извѣстни пристанища на Турция, а може би и въ други нѣкои давления. За да не се отрази това върху македонското население съ нѣкое проявление на турски звѣрства, прѣдполага се репресиитѣ да станатъ въ пристанища на малоазийския брѣгъ.

Разни вѣсти.

Ив. Вазовъ въ нѣмската литература. Съчиненията на Вазовъ продължаватъ да занимаватъ европейския литературенъ свѣтъ и Вазовъ все още остава прѣдставителятъ на българската изящна книжнина прѣдъ Европа. Между ония езици, на които най-много се прѣвожда поета, е и нѣмския. Въ страницитѣ на „Бълг. Сбирка" сж

дадени вече свѣдѣния за много прозаични и стихотворни Вазови произведения прѣдадени на тоя езикъ. Сега видѣхме и единъ новъ разказъ „Дѣдо Йоцо гледа...“ прѣведенъ въ списанието „Aus Fremden Zungen“ (бр. 14, год. XV), едно отъ най-добритѣ нѣмски списания, въ което работи познатия у насъ по своитѣ книжовни трудове по бълг. литература, *Г. Адамъ* и който е прѣводачъ на горния разказъ. Въ сѫщата книжка намираме и една студия — биография отъ него за Вазова, както и портрета на Вазова.

—

Руски книжовни вѣсти. — Много шумъ подигна романа на А. Куприпъ „Дуелъ“ (Поединокъ), гдѣто се описва живота на офицеритѣ въ единъ малъкъ гарнизонъ. (По това книгата напомня „Aus einer Kleinen Garnison“ отъ Leutenant Bilse). До сега Куприпъ бѣше познатъ само по малкитѣ си разкази. Това е първото му крупно творение. Този романъ нѣма голѣмо художествено значение и успѣхътъ му се дължи на неговата тенденция и на дълбоката психология, съ която е обрисуванъ характера на героя.

Горки, който бѣше прѣкаралъ лѣтото въ Коукалъ съ прочутия руски художникъ Рѣпинъ е написалъ тамъ разказитѣ: Кирилка, Човѣкъ и Карпъ Ивановичъ Букоемовъ. —Неговата найнова драма носи насловъ „Дѣти Солнца.“

—

Славянски книжовни вѣсти. — До сега въ Цетинье имаше само единъ официозенъ и официаленъ вѣстникъ Глас Црногорца. Неотдавна е почналъ да излазя още единъ органъ на печата: *Одбрана.* —

„Споменитѣ на единъ славянофилъ (1863—1897) такова заглавие носи послѣд. книга на Луи Леже. Въ тѣзи спомени познатиятъ славистъ описва своитѣ пѫтувания по славянскитѣ земи, нѣкои отдѣлни видни славински личности, като Тургеневъ, Щросмайеръ, Рачки и пр. всичко е написано съ лекъ, увлекателенъ и интересенъ езикъ.

—

Некрологъ. *Д-ръ Георги Мирковичъ.* Помина се въ Сливенъ на 29 сept. т. г. въ дълбока старость. Покойниятъ бѣше единъ общественъ и книжовенъ дѣецъ. Той работеше съ прилежание. На послѣдньо врѣме издаваше съ усърдие списанието „Видѣлина.“ Въ турско врѣме той бѣше единъ отъ сратницитѣ на дѣдо Цанкова противъ Фенеръ и въ увлечението си бѣше сѫщо приелъ унита. Съ Цанкова той ходи въ Римъ за ржкополагането на унитски владика— Йосифъ Соколски.

— *Жозе-Мария де Хередиа* — майсторътъ на модерния французки сонетъ. Хередиа заедно съ Копе, Сюли—Прюдомъ, Верленъ, Лекомтъ де Лилъ и др. съставляваше групата поети, наречени Парнасци. Въ противовѣсъ на А. де Мюсе тѣ подтискаха въ себе си всѣко лично чувство и вълнение. „Истинската поезия —казва Хередиа въ рѣчьта си за влазяне въ Академията — се върти около природата и човѣчеството, които сѫ вѣчни, а не около сърдцето на еднодневното създание—човѣка,—макаръ и то да е велико. Х. е писалъ малко, но сборникътъ отъ неговитѣ сонета „Les trophées“ е едно произведение което му осигурява безсмъртностьта. Неговитѣ сонети сѫ по рода си най-прѣкраснитѣ въ модерната литература.

Французкото правописание. — Француз. Академия е направила нѣколко нови измѣнения на французкото правописание; между тѣхъ сѫ: всичкитѣ имена на ou да взематъ въ мн. число s на края. (Досега правѣха изкл. bijou, caillou chou, hibou, genou, joujou pou, които вземаха x); да се махне accent circonflexe отъ думитѣ, въ които той е замѣстялъ само етимологическия s (chute, devoument. ile, naitre, traitre croute, и пр) да се пише ognon вм. oignon, pié намѣсто pied и др.

—

Една книга за 50,000 лева — Недавна въ Виена е станала разпродажба на стари книги, останали отъ единъ антикваръ. Между тия книги найцѣнната била първото издание на Цицероновитѣ: „Oficia et Paradoxa“ отъ 1465 г., а книгата Apocalypsis S. Johanis“ съ 48 листа се е продала за 50000 л. (В. П.).

—

Модерно аутодафе. — Манчестерскиятъ сѫдъ е осѫдилъ на изгаряне 9000 екземпляра отъ книгата на Балзака „Contes drolatiques“ въ английски прѣводъ за развратното ѝ съдържание.

Год. XII. 1 декемврий 1905 г. Книжка X.

Българска Сбирка.

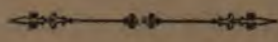

София на 1880 година.

спомени.

Отъ Ив. Вазовъ.

„Ce siècle avait deux ans...“ София имаше двѣ години, като столица... Столица млада, дрипава, кална, сиромашка. Князъ Александъръ I Батембергъ царуваше въ нея, но тя пазѣше още и напълно физиономията си на Махзаръ пашовото мютесарифско седалище.

Азъ я посѣтихъ тогава, идяйки отъ Берковица, въ величественъ каяфетъ: носяхъ златни еполети на черния рединготъ съ жълти лъскави копчета на гѫрдитѣ, на лѣвия ми хълбокъ блѣщеше дръжката на шпага. Азъ бѣхъ прѣдседатель на берковския окрѫженъ сѫдъ! А г. Бурмовъ бѣше прѣдседатель на министерския съвѣтъ. Една отъ първитѣ му заповѣди до сѫдебнитѣ чиновници въ България бѣше да облѣкатъ незабавно парадната форма на руски статски съвѣтникъ.

Моето появяване въ кафенето на хотелъ „Искъръ“, дѣто слѣзохъ — най-първия хотелъ тогава — прѣдизвика възхищение и иронически усмивки по устнитѣ на присѫтствующитѣ. Сутринъта моятъ приятель, г. Спасъ Вацовъ дойде да ме види, и, като ме видѣ въ войнственото ми рухо, прѣхапа си устнитѣ и се изсмѣ гръмогласно.

— За Бога, по-скоро облѣчете други дрѣхи, каза ми той, тукъ никой не носи тия чудеса...

Излѣзе, че заповѣдьта на г. Бурмова въ София никой сѫдия не уважилъ, и че никой не носи такова ексцентрично облѣкло! Тогава ми донесоха отъ единъ дрѣхарски дюкянъ обикновено сетре

и въ него излѣзохъ съ Вацова за да ме разведе изъ новопроизведената българска столица.

Животътъ ѝ тогава се съсрѣдоточаваше въ махалитѣ около Свети Краль. Днешната Търговска улица не сѫществуваше; на мѣстото ѝ бѣше турската чаршия — тѣсна, крива, постлана съ изхълменъ калдѫрѫмъ, пълна съ каль и локви, развоняла отъ вонещи бакалници и мръсни рибарски дюкяни. Градскиятъ съвѣтъ се помѣщаваше въ нѣкакво грухнало здание, министерствата пакъ въ такива, и сѐ на западъ отъ днешната градска градина, тогава не сѫществующа. Конакътъ на Махзаръ паша бѣ приспособенъ криво-лѣво за палатъ на княза Александра. Народното събрание се събираше въ бараката, въ която амбулантната трупа на Георгя Попова даваше прѣдставленията си. По едно странно съвпадение, величественото здание на днешния Народенъ Театъръ се гради на сѫщото мѣсто, дѣто бѣше тая барака! Мѣстото, дѣто днесъ горделиво се красува зданието на Народното Събрание, тогава бѣше кунище извънъ града. Нѣколко цигански колиби бѣха разпънати тамъ. Цѣлата нова половина на София отъ градската градина на изтокъ не сѫществуваше: тамъ бѣха праздни мѣста, бунища, бостани, стари турски кѫщурки, окрѫжени съ локви.

Най на източния край, усамотена, стоеше стара турска казарма, днесъ артилерийската казарма. Въ нея казарма е билъ затворенъ на 1872 г. Левски, слѣдъ плѣняването му въ Какринския ханъ. Пусто бѣше мѣстото, дѣто днесъ е наметникътъ на героя и дѣто се е издигало бѣсилото му. Покойниятъ попъ Тодоръ, който го е изповѣдалъ на прѣдсмъртния му часъ, ми разказа какъ е станало това. Повиканъ отъ пашата, той дошълъ тука и видѣлъ Левски, обиколенъ отъ турски войници, отъ много турчи и каджни, които го ругаяли. Левски билъ много изнемощѣлъ отъ страданията, съ сухо, прѣблѣднѣло, страдалческо лице. Попъ Тодоръ билъ много уплашенъ, понеже били близки приятели съ Левски и се боялъ да не би да е направено нѣкакво опасно за него признание. Но работата била друга. Пашата се обърналъ къмъ свещеника: „Папазъ ефенди, стоpете съ товова споредъ както е вашия законъ!“, и посочилъ Левски. Попъ Тодоръ приближилъ до Левски и го поканилъ да се изповѣда. Въ тоя върховенъ мигъ той го намѣрилъ религиозно настроенъ. Левски нѣколко врѣме съ тихъ шопотъ му се изповѣдалъ. Послѣ завършилъ съ тия думи:

„— Дѣдо попе, поменувай ме въ молитвитѣ си: иеродияконъ Игнатий“.

Игнатий е било духовното име на дякона Левски.

Тия сж били послѣднитѣ му думи.

Както казахъ, най-главната гостилница бѣше „Искъръ“ при днешния площадъ на Св. Краль, площадъ, който тогава бѣше запълненъ отъ лабиринтъ еврейски и български кжщи, които се притискаха надъ криви, вонещи улици и кьоръ-сокачета, едно отвратително ghetto, което само слѣдъ десеть години брадвата на тогавашния кметъ Д. Петкова трѣбваше да измете...

Министри, високи чиновници, депутати тогава се храняха въ хотелитѣ „София“ и „Петербургъ“. Първиятъ и днесъ сжществува, изгубенъ въ тенекеджийската улица задъ Свети Краль. Тамъ обѣдвахъ и азъ. Тамъ се видѣхъ съ Петка Каравелова и съ Стамболова.

Съ първия се бѣхъ запозналъ вече на 1877 година въ Свищовъ, дѣто бѣхъ писарь при губернатора Найденъ Геровъ. Каравеловъ минуваше отъ тамъ като подгубернаторъ въ Видинъ, рошавъ, облѣченъ въ полушубка, плѣняющъ съ простото си нервозно краснорѣчие, критикующъ сичко . . . Сега той бѣше шефъ на опозицията, вождъ на формирующата се либерална партия, едничката още въ страната. Не помня кой вѣстникъ й бѣше органъ.

Съ Стамболова се знаяхме още отъ Букурещъ на 1876 г., дѣто той бѣ избѣгалъ слѣдъ провалата на старозагорското възстание (1875 г.). Ние бѣхме тамъ другари и членове на Букурешкия, послѣдния, революционенъ комитетъ. Стамболовъ бѣше сжщо въ опозицията, но бѣше чиновникъ въ министерството на Бурмова, въ вжтрѣшнитѣ дѣла, (мисля, началникъ на „хозяйствения отдѣлъ“) което не му прѣчеше да критикува и подиграва началството си. Той кипѣше отъ буйность, веселость, неговиятъ крѣсливъ стъкленъ смѣхъ пълнѣше ресторана. Вждашиятъ enfant terrible още тогава задаваше безпокойство на консерваторитѣ. Тамъ Стамболовъ ми каза: — „Азъ знамъ, че искатъ да се отърватъ отъ мене, но не смѣятъ . . . Прѣдлагатъ ми стипендия да ида да се уча въ Парижъ, та дано умра тамъ. — Но да иматъ да зематъ . . .“

Нъравитѣ бѣха меки и обноскитѣ човѣшки, макаръ и да сжществуваха вече тогава два противни политически лагера, бор

бата между тѣхъ не бѣ се изродила въ свирѣпа и неумолима вражда; избори още не бѣха ставали. Първитѣ избори за народни прѣдставители въ София станаха слѣдъ нѣколко мѣсеци и дадоха властьта на либералната партия.

Азъ прѣстояхъ още два дена въ София. Тя бѣше тогава твърдѣ весела, твърдѣ демократическа. Шантанитѣ, градинитѣ гърмѣха отъ музики и пѣсни, гъмжаха отъ народъ. Между него се съзираха и министри, сегашни и бждащи . . .

Видѣхъ изъ една улица че единъ младъ, червендалестъ и хубавъ офицеринъ караше самъ единъ кабриолетъ, и нѣкои отъ минувачитѣ му свалиха шапка. Казаха ми, че той е князь Александръ. Безъ това не бихъ се сѣтилъ, че е той, никой не го слѣдваше.

Тукъ се видѣхъ и съ г. М. Дриновъ, напустналъ отъ нѣколко врѣме министерството на просвѣщението. Той се тъкмѣше да се върне въ Русия и бѣше твърдѣ недоволенъ отъ хода на работитѣ. Ние наехме пощенски кола и пжтувахме заедно до Берковица. Калжчката и рединготътъ съ златнитѣ еполети, мисля, оставихъ г. Вацову за споменъ.

София, 14 ноември 1905 г.

Възпитателното значение на Вазовата поезия.

Отъ В. Н. Балкански.

На нашитѣ родители и възпитатели.

Ние нѣмаме като другитѣ напрѣднали въ културно отношения народи, велики гении, съ които да се славимъ и гордѣемъ, но не сме останали и безъ таланти, съ които да поддържаме поне нашето национално чувство и да възпитаваме младото поколѣние въ народнитѣ си исторически идеали. Между тия наши таланти на първо мѣсто стои, безъ съмнѣние, народниятъ ни поетъ, Иванъ Вазовъ. Каквото и да се говори и пише за него, все пакъ историята на нашето бързо културно развитие доказва, че въ плеядата съврѣменни нему братя по изкуство, той още блѣщи съ своето поетическо творчество съ силния и чисто-народенъ духъ, който съ това ни напомня своитѣ прѣдвѣстници: Любенъ Каравеловъ, Сава Раковски, Христо Ботевъ и др.

Призванъ родоначалникъ на нашата най-нова литература, Вазовъ създаде такива поетически творения, които образуватъ първия класически периодъ въ нашата национална литературна школа. Пропитъ отъ дълбоко национално чувство и мощенъ поетически талантъ, Вазовъ трѣбва да се признае за истински учитель и възпитатель на растящитѣ поколѣния. Неговата дълбока истинска поезия е била винаги реална, въ смисъль на вѣрность къмъ природата и винаги е била най-силенъ и живъ изблицъ на чувства, които е изпитвалъ нашиятъ народъ прѣзъ послѣднитѣ години на робството въ надвечерие на освобождението ни, та и до днешни дни. Като е дума за поезията на Вазова, ние не трѣбва да подразбираме само неговитѣ стихотворения но сѫщо така и прозата, както културния му романъ „Подъ игото“ и др. които иматъ повече епически характеръ. Въ тѣхъ Вазовъ еднакво е отразилъ нашата българска природа, българска душа, българския езикъ и характеръ. Въ неговата звучна рѣчь и въ музикалния му стихъ се е отразила чистата непокварена душа на нашия народъ, така, както ландшафтътъ се отразява върху изпѫкналата повърхность на оптическото стъкло.

Днесъ за днесъ най-разпространенъ е възгледътъ, споредъ който ролята на поезията се свежда до естетическото въздѣйст-

вие върху читателя и до възбуждането въ него на редъ приятни усѣщания, които наричаме чувство на прѣкрасното, изящното, красивото и т. н. Но ако попитаме, въ що се състоятъ тия висши чувства, каква е тѣхната сѫщность и дали тѣ иматъ сами по себе си нѣкакво жизнено значение, — на тия въпроси мѫчно бихме намѣрили отговоръ, ако не приемемъ за вѣрно положението, че като плодъ на човѣшкия творчески духъ, поезията има голѣмо възпитателно значение върху младото поколѣние. Отъ това именно гледище, ние искаме да се спремъ върху поезията на нашия народенъ поетъ, Ивана Вазовъ, който пръвъ е указалъ най-силно влияние върху възпитанието на нашата младежъ, въ чувствата на прѣкрасното и доброто, любовьта и щастието, които тя трѣбва да търси не въ нѣщо фантастично, мечтателно, лъжливо и призрачно, — а въ дѣйствителното, което се намира около насъ, подъ нашето небе и въ нашата земя. Въ тоя духъ на Вазовата поезия ние намираме и голѣмото ѝ възпитателно значение за народа и младежьта. А особено това се чувствува въ днешнитѣ критически моменти на нашето културно развитие, когато младежьта ни опасно се заразява отъ всевъзможни поетически лъжи, които разгорещяватъ въображението ѝ и я поставятъ въ враждебно отношение съ околната дѣйствителность. При първото си стълкновение съ нея, ние виждаме какъ тия млади, способни и енергични възпламенени натури, безъ врѣме и безполезно изтощяватъ силитѣ си въ гибелната борба, която тъй хладнокръвно се извършва всѣки день и всѣки часъ, прѣдъ очитѣ на нашитѣ родители и възпитатели. Но нека да дойдемъ на въпроса си, да видимъ кои сѫ и какви сѫ елементитѣ на Вазовата поезия, въ които ние можемъ да търсимъ съ пълна увѣреность източникъ на рационалнитѣ срѣдства за възпитателното въздѣйствие върху растещето ни поколѣние.

I

Ако вникнемъ добрѣ въ психологическитѣ подбуждения и мотиви на Вазовата поезия ще видимъ, че нейнитѣ дълбоки източници се криятъ въ безграничната любовь и привързаность на поета къмъ майка природа. Страстенъ поклонникъ на природата, Вазовъ е можалъ, умѣло играйки и скитайки се изъ нея, да схване плѣнителнитѣ ѝ образи и форми и да ни гя прѣдаде въ чудни картини и мелодични звукове. Въ лоното на природата Вазовъ се чувствува, като у дома си:

„Сега съмъ у дома. На околъ планини
„И върхове стърчатъ; гори високи, диви
„Шумятъ; потоцитѣ, кристални и пѣниливи,
„Бучатъ — животъ кипи на всичкитѣ страни.
„Природата отврѣдъ кат'майка нѣжна сжща,
„Напѣва ми пѣсни, любовно ме прѣгржща.
. . . . . .
„Сега съмъ у дома, — не съмъ тукъ страненъ гостъ.
„Природата всегда, но буйната природа
„Що пълни я животъ, шумъ, пѣсень и свобода,
„Бѣ моятъ идеалъ величественъ и простъ.
„Поклонъ, скали, води! Поклонъ, ели гигантски!
„Вамъ бездни, висоти! Вамъ гледки великански!
. . . . . .

Освѣнъ че самъ Вазовъ обожава природата, но нейнитѣ хубости му служатъ за източникъ на поетическо творчество, той още всячески се мжчи да внуши и на българската интелегенция и на младежьта това чувство къмъ нашата дѣвствена природа, на която чужденцитѣ умѣятъ да се радватъ, а *ние сме чужди за нея*,

„Ахъ ние живѣйме въ тебе, кат'сжщи чужденци,
„И твоятъ дивенъ видъ ми не стрѣска, не привлича.
„Рогачътъ въ планинитѣ по много те обича,
„По-харно те познаватъ крилатитѣ пѣвци,
„Но ний не видимъ нищо, намъ нищо не ни трѣбва,
„Доволно е че давашъ покривката и хлѣба.
„*И ние въ тебе, майко ще умрѣмъ чужденци*!

Сжщитѣ чувства бликатъ и въ всички стихотворения на Вазова, въ които описва нѣкои кжтове отъ нашето отечество, или когато ги е пропжтувалъ случайно, или когато нарочно е бродилъ изъ тѣхъ. Такива сж напримѣръ стихотворенията му: „*По райскитѣ долини*", „*Родопитѣ*", „*Кога ида въ Балкана*", „*Хисарскитѣ развалини*", и много други. А стихотворението му „*Къмъ природата*" е пропито съ силно религиозно чувство и съ философски мистицизъмъ. Въ него, той, като величае могжществото на природата въ лицето на нейния създатель — Бога, тжжи, че не може да намѣри отговоръ на безумно зададения отъ самия него въпросъ, за тайнитѣ на битието, пространството, врѣмето и всемирната хармония. Такива силни пасажи намираме ние и въ художественитѣ му пжтни бѣлѣжки и впечатления по „*Великата Рилска пустиня*, които докарватъ истинска душевна наслада на читателя. Като се изкачва поетътъ на Кадиинъ връхъ, открива се прѣдъ него чудна и величествена картина на пла-

нинската природа. Прѣдъ него се изпрѣчватъ ужасни скалисти видове, които го прѣнасятъ въображаемо въ далечнитѣ врѣмена на страшнитѣ геологически революции; горделивия връхъ Мусала въ хоризонта го плѣни, като му напомня на кждѣ сж очарователнитѣ изгледи на Тракия, Македония и България и ето какви мисли и чувства обзематъ тогава поетовата душа:

„Дойде ми тогава на ума за оная глупава школа у насъ, която иска да изпжди съ прътъ изъ областьта на поезията образа на природата, нейнитѣ божественни хубости и величие и показва като единственъ изворъ за вдъхновение размжтеното блато, дѣто се боричкатъ нашитѣ дребнави интересчета и тщестлавия на надути пигмеи. Искатъ да създадатъ у насъ поети, художници, философи, а имъ затварятъ великата книга на природата, възставатъ противъ небето и противъ слънцето и цвѣтята и вселената любовь, и сковаватъ човѣшката свободна мисъль въ умъртвящи и затжпителни за таланта догми, изчоплени изъ нѣкакви чужди намъ и непонятни умствования на скептицизма и отрицанието....“

Да, тамъ въ чудната природа търси поетътъ високата поезия; въ гората, въ полето, въ мълвата на потока, въ пойнитѣ потоци и въ благовоннитѣ цвѣтове на лѣсоветѣ. Къмъ тия чаровни хубости на природата призовава той сърдцето и ума на нашата интелегенция и на младежьта ни, съ тѣхъ иска той да ги плѣни, защото вѣрва че тамъ се крие неизчерпаемиятъ източникъ на хубавото, доброто и възвишеното въ живота. И дѣйствително, кой ще откоже факта, че Вазовъ е повлиялъ върху нашата младежь, да обикне тя нашата природа и да се втурне въ нея, да ѝ се радва и да я изучва. Неговитѣ думи бѣха единъ апелъ, който намѣри почва въ нашата будна интелегенция, и видѣхме ние да се основаватъ туристически дружества, да се прѣдприематъ екскурзии отъ ученици и учители. И днесъ рѣдко се минава лѣтенъ день, въ който изъ нашитѣ планини и полета, да не бродятъ младежи, упоени отъ радость, че узнали чудесата, които крие нашата природа въ своитѣ недра. А тоя примѣръ, що ни е посочилъ поетътъ както дѣломъ така и въ своето творчество, ще продължава да въздѣйствува още по-силно върху физическото и душевното възпитание на младежьта ни и ще се прѣдаде то на поколѣнията.

II.

Другъ единъ елементъ има въ поезията на Вазова, който сѫщо така е отъ голѣмо възпитателно значение за насъ, това е — безграничната му любовь къмъ отечеството и къмъ цѣлокупния български народъ. Всѣки, който е челъ или чувалъ стихотворението му: *Отечество любезно, какъ хубаво си ти!* ще се съгласи съ насъ, че въ нашата поезия ние нѣмаме другъ подобенъ химнъ къмъ отечеството си и къмъ неговитѣ природни хубости. За неговитѣ очи всѣки погледъ дава омайни картини.

„Тукъ весели долини, тамъ планини — гиганти
„Земята пълна съ цвѣте, небето — съсъ брилянти.....

За него нашата земя е най-пъстра, най-богата; тя сбира въ себе всички блага и дарове: хлѣбъ, свила, рози, нектаръ, цвѣтя и плодове. Горитѣ ни сѫ пълни съ хармония и хладъ, долинитѣ съ трендафилъ, а гѫрдитѣ съ благодать! Нищо не липсва подъ силния покровъ на България, за което поетътъ не би се съгласилъ, даже ако Богъ би искалъ Едемътъ да прѣмѣсти въ нея. Ето какъ Вазовъ завършва своя химнъ къмъ обичната му наша природа:

„Ти рай си, да; но кой те прилично оцѣнява?
„Не те познаватъ даже дѣцата ти сами,
„И твойто име свето не рѣдко ги срамй!
„Какъвъ ли свѣтъ прѣкрасенъ въ тебъ йоще скритъ остава?
„Какви ли тайни дрѣмятъ, богатства, красоти
„Въвъ твоитѣ долини, поля и висоти?
„Ти рай си, да; но кой те прилично оцѣнява?

Като вижда поетътъ какъ другитѣ държави напрѣдватъ въ културно отношение и какъ рекламиратъ у насъ своя успѣхъ, той не се обезкуражава, а вѣрва, въ бѫдащето на родната си земя, чиито полета и долини сѫ пълни съ неизчерпаеми източници за богатство, което ние трѣбва да придобиемъ съ трудъ.

Трудътъ, като източникъ на здраве, сила и богатство, е възпѣтъ почти въ всѣки стихъ отъ поетическитѣ творби на Вазова. Така напр. въ своята съврѣмена еклога, „*Поетъ и жътварка*" той сравнява своето призвание съ онова на земледѣлеца и намира, че съ честенъ трудъ, кой съ мисъльта си, кой съ ржчния трудъ, еднакво трѣба да се грижимъ за обезпечение на своето щастие и онова на своето отечество. Въ труда нѣма нищо низко, нищо отвратително, а напротивъ, той е източни-

къть на пълното щастие. Нѣма нужда тука да напомняме на читателитѣ си за новия романъ на Вазова „*Казаларската царица*“, дѣто създаде най-нагледенъ и идеаленъ типъ, въ лицето на учителя Чакаловъ, въ когото нашата младежъ трѣбва да намѣри олицетворенъ своя житейски идеалъ. Нека тука си спомнимъ историята на „*Старинятъ книгопродавецъ*“, който въ младини работилъ за народната просвѣта, пръсналъ е много книги: есопови басни и буквари безъ четъ, а на старини, наклеветенъ гиналъ 5 години въ тъмницата; жена му умира съ двѣтѣ си дѣца, а той остава да живѣе самъ на свѣта и пакъ не се отчайва:

„Честно си изкарвамъ залъка, що ямъ,
„Да се плаче, грѣхъ е, да прося не знамъ.

Къмъ трудъ поетътъ насърдчва и дѣцата, за които е писалъ специални дѣтски пѣсни подъ заглавие: „*Дѣтска гусла*“. Много отъ тия хубави и легки стихотворения сѫ заучвани и декламирани отъ ученицитѣ, та сѫ усвоени днесъ и се прѣдаватъ между младежьта, като народни пѣсни. Може даже само чрѣзъ тѣхъ да се опрѣдѣли и оцѣни голѣмото възпитателно значение на поета върху крѣхката дѣтска душа.

Истинската обичь на поета къмъ неговото отечество е изразена въ неговитѣ патриотически пѣсни, които сѫ неоцѣнимы перли въ нашата изящна литература. Неговата муза еднакво силно се е вълнувала отъ общественитѣ събития въ страната, и той се е мѫчилъ безпристрастно да отрази въ пѣснитѣ си разнитѣ накипѣли страсти въ интелигенцията ни и у общественитѣ дѣйци, като се е старалъ всячески да имъ повлияе. Така напр. въ стихотворението си „*Борба и борци*“, той порицава интелигенцията въ това, че не се вслушва въ неговитѣ искрени пѣсни. Това е въ епохата на нашето освобождение, когато дѣйствително нашитѣ видни учени и поети бѣха далечъ отъ да влиятъ на интелигенцията съ своята учена и обществена дѣйность. Дѣйствително, *Вазовъ* признава, че това врѣме е прѣходно въ нашия общественъ животъ, той го порицава, защото вижда, че въ него:

„Свѣтлото гаснѣе, високото пада,
„Егоизмътъ мръсний, единъ само влада,
„И катъ боа дави въ своитѣ търкала
„Всички души честни; обща е мъгла!
. . . . . .

Той дълбоко жали, че още нѣмаме ние

„Ни единъ Байронъ йощъ, ни единъ Пинда́ръ —
„А — паплъчъ Зоили имаме въвъ даръ —
. . . . . .
„И въ тазъ атмосфера, дѣ нищо не грѣй,
„Цѣло поколѣнье повѣхва, дрѣбнѣй

Ето въ каква картина прѣдставя той положението на обществените борби и борцитѣ слѣдъ нашето освобождение:

„Всичкий тоя хаосъ отъ шумъ и мрачина
„За борба ужасна е една причина:
„Едно поле бойно, дѣто всѣкъ герой
„Пжтя си пробива само съ тежъкъ бой.
„Тамъ го чака цѣлъ рой отъ страсти свирѣпи.
„Апатий, бездушье, егоизми слѣпи,
„Зависти, ръмжащи и глухи вражди,
„Щомъ тайно замѣрятъ силни му гжрди
„*И готвятъ му яма да падне дълбоко*
„*За дѣто е смѣялъ да гледа високо.* (к. н.)

Тия смѣли думи на нашия народенъ поетъ могатъ да се адресуватъ съ сжщата важность и къмъ сегашнитѣ наши обществени борби и къмъ днешнитѣ ни обществени дѣйци.

Въ стихотворението си „*Ленѣе нашето поколѣние*", поетътъ се обръща къмъ Провидѣнието и Бога и го моли да не отнема своята милость и покровителството си надъ нашия народъ:

„Недѣй оставя, мили Боже,
„Безъ лампа своя светъ олтаръ,
„Безъ химна твоето подножье,
„Безъ вѣра живата си тварь!
„Недѣй остава безъ звѣздица
„Моряка въ буритѣ осталъ,
„Безъ утро мъничката птица,
„Народитѣ — безъ идеалъ.

Ако искаме да се увѣримъ въ дълбокия и безграниченъ патриотизмъ на Вазова трѣбва, прѣди всичко, да прочетемъ неговитѣ Епопеи на робството и борбата ни за освобождението — романа „*Подъ игото*", „*Хжшоветѣ*„ и др. прозаични произведения. „*Епопеята на забравенитѣ*" нѣма равна на себе си, въ неговитѣ крупни поетични произведения, по силата на патриотическитѣ чувства. Въ нея поетътъ ни рисува образитѣ на загиналитѣ борци за нашето възраждане и освобождение, които ние едва си спомняме и то по историческото имъ значение. Въ „*Паисий*", „*Братя Миладинови*", „*Раковски*", „*Караджата*", „*1876 година*", „*Воловъ*", „*Лев-*

ски", „*Бенковски*", „*Кочо*", „*Братия Жекови*", „*Каблешковъ*" и др. стихотворения, Вазовъ ни дава златнитѣ страници на историята за освобождението ни отъ робството. Въ тия плавни стихове той е изрисувалъ прѣдъ очитѣ ни и е запазилъ образитѣ на поменатитѣ борци съ силата на своето поетическо творчество. И тѣхнитъ ореолъ нѣма никога да изчезне прѣдъ взора на бждащитѣ поколѣния, които на всѣка крачка ще търсятъ примѣръ въ жертвитѣ, които тѣ принесоха на олтаря на отечеството и народа. . .

Въ стихотворението си „*Възпоминания отъ Батакъ*" Вазовъ прѣдава споменитѣ що поетътъ ни рисува въ стихотворението си „*Родното пепелище*", когато слѣдъ освобождението ни въ 1882 год. 22 юлий се завръща въ родния си градъ Сопотъ и не намира нищо отъ бащиния кжтъ, освѣнъ развалини и разсипани сгради.

Слѣдъ освобождението Вазовъ бди върху всѣко обществено събитие и непрѣстанно съ перо въ ржка се мжчи да бжде полезенъ на своитѣ съотечественици. Така той възпѣ „*Новото гробище на Сливница*", а въ „*Сливнишката годишнина*" показва на народа и интелигенцията ни, че всѣка война е позорна и проклета, защото поглъща хиляди сили, надежди и вѣри . . .

„Сливница славна, кому трѣбва ти!
„Съ твоята слава, ужасни лаври?
„Кой два народа при тебъ изпрати?
„Кой се безбожно надъ тѣхъ погаври?
. . . . . .
„Тебъ те подготви зълъ гений адски,
„Та съ твоитѣ вѣнци, срамове, гроби
„Вѣчно да будишъ въ души братски
„Радости звѣрски и звѣрски злоби.

Има ли по-добъръ урокъ днесъ за интелигенцията и държавнитѣ мжже у насъ и въ Сърбия, отъ този, що ни дава Вазовъ въ своитѣ горни стихове? Не бѣ далечъ врѣмето, когато неговитѣ думи се сбждаха и ние днесъ виждаме, че у двата братски народа исторически грѣшки сж съзнати и се старятъ всячески да ги поправятъ.

Културното ни надмощие и историческото ни право за влияние надъ сферитѣ въ Македония Вазовъ аргументира достойно въ стихотворенията си: „*Резонитѣ на историята и на*

правото", „*Извънъ солунскитѣ стѣни*" и др., което често се цитува отъ нашитѣ македонски дѣйци.

Въ тоя патриотически духъ, и за да прѣдпази бѫдещитѣ ни обществени дѣйци отъ покварване на правитѣ и прѣчупване на характеритѣ, Вазовъ е написалъ стихотворенията: „*Практический человѣкъ*", „*Срѣдство да нѣмашъ врагове*", „*Слѣдъ митинга*", „*Всичко пада или ентусиазмъ и опортюнизъмъ*", „*Лудитѣ*", „*Кипѣжъ*", „*Въ камарата*", „*Патриотизъмъ*" и др.

Близко до патриотическитѣ стихотворения на Вазова стоятъ и ония, писани въ духа на народната поезия, въ които се рисува нашия народенъ битъ, обичаитѣ и правитѣ ни и въ които се съзиратъ сханати много неизвѣстни и неизучени още страни на нашето домашно или народно възпитание Такива сѫ напримѣръ извѣстнитѣ поеми: „*Грамада*", „*Моята съсѣдка Гмитра*", „*Зихра*" „*Зогорка*" и сбирката стихотворения „*По простонародни мотиви*", за Крали Марко и пушката му, Орачъ-разбойникъ, Либенъ и Планина, Самодивска дружба, Змия въ пазуха и много др.

Така напр. сюжетътъ на поемата „Грамада" е изчерпанъ отъ единъ оригиналенъ народенъ обичай въ Берковско, единъ видъ нравственъ линчъ (наказание), чрѣзъ който селянитѣ наказваха въ турско врѣме ония свои съселяни подтисници или влиятелни изедници, на които бѣха безсилни инакъ да си отмъстятъ. Ето какъ завършва тая поема:

„Отъ тогава вече минуватъ
„Мѣсеци, години,
„Много случки и прѣврати
„Видѣха очи ни.

———

„А грамалата расте сé
„Неусѣтно, тайно
„И камъни'тѣ върху нея
„Фъркатъ непрѣстайно.

———

„Че сиромашки сълзи клети
„Лесно не изсъхватъ
„Злитѣ спомени въ душата
„Скоро не заглъхватъ . . . . .

III.

Всрѣдъ възбуденитѣ обществени страсти, често Вазовъ е съзиралъ какъ личната воля на нѣкой отъ държавнитѣ мѫже

прѣдваря интересите на народа и така у насъ въ различни врѣмена, при различни политически обстоятелства, народътъ ни е изпитвалъ натискъ върху своитѣ свободни убѣждения и често е търпѣлъ такива гонения, които не се съгласяватъ съ нашия свободолюбивъ строй. Подъ такива впечатления, той е написалъ стихотворението „*Не се гаси туй, що не гасне*"

„Огъньтъ, въ който Хусъ загина
„Огрѣ вселенната по-ясно;
„Въвъ най-ужасната мрачина
„Свѣткавицата грѣй ужасно.

——

„Тирани! Всуе се морите!
„Не се гаси туй що не гасне!
„Лжчата що я днесъ гасите,
„Тя на вулканъ ще да порасне.

Въ правотата на тия думи често виждаме да се вслушватъ нашитѣ обществени дѣйци, та когато стане нужда, тѣ прибѣгватъ до тѣхъ. Така напр. често това стихотворение се рекламира и цитува отъ нашитѣ екзалтирани младежи, които мислятъ, че чрѣзъ тѣхъ ставатъ отзивъ на нѣкакви социални чувства, които поетътъ сподѣля еднакво съ тѣхнитѣ убѣждения.

Освѣнъ изтъкнатитѣ до тукъ възпитателни елементи въ Вазовата поезия, въ нея бликатъ още и родителски чувства, обичъ и привързаность къмъ сѣмейството, чувство на състрадание и др., които сѫщо сѫ указали и продължаватъ още да указватъ голѣмо възпитателно въздѣйствие върху нашата младежь. Може би, че въ стихотворението „*Кога си самъ*", ние слушаме искренната изповѣдъ на Вазовата душа, който както знаемъ не бѣ тъй честитъ въ своя семеенъ животъ. Въ стихотворението „*Майка*" той възпѣва тежкитѣ трудове и грижи, които майката полага за отглеждането и възпитанието на дѣцата си. Въ „*Тръносливката*" Вазовъ рисува въ форма на силни спомени за миналото дѣтинство, невинностьта на дѣтската душа, прѣдадена на безгриженъ животъ, подъ опеката на родителитѣ си:

„Дѣца, що не бихъ далъ да имамъ първий жаръ,
„И чувства, въ кръвьта; отъ зло да не разбирамъ
„И въ нищо изворъ живъ отъ щастие да намирамъ.
„Въ смѣха да сѣщамъ драгость и въ съня — покой.
„А праздникъ дойде ли — цѣлъ свѣтъ да бѫде мой.
„Да се повърнѣхъ, младъ, въвъ нашиий свѣтъ вълшебенъ,
„Отдавна вечъ за менъ изгиналъ и погребенъ —

„Да пия радостьта изъ извора ѝ чистъ,
„Да почна книгата отъ първия ѝ листъ,
„Дѣ йоще и далечъ трагизмътъ на конеца,
„Додѣ е неначенатъ и росенъ йощъ вѣнеца,
„На мойтѣ блѣнове; да можа като васъ
„Живота — тозъ пелинъ — да найда жаденъ ззъ,
„*И трънословкитѣ прѣкисели зелени,*
„*По сладки отъ нектáрь да се покажатъ менѣ!* (К. Н.).

Въ стихотворението „*Прѣбитото псе*“, поетътъ ни рисува една картина, въ която всѣки нашъ учитель — възпитатель би трѣбвало да намѣри психически елементи за изучване буйния характеръ у нашитѣ дѣца, сѫщо и нѣкои прѣстѫпни индивидуални типове, които не рѣдко отъ дома подпадатъ на ученическата скамейка.

Въ това стихотворение Вазовъ иде косвено да признае, че у дѣтето е вложенъ по природа *нагонътъ къмъ зло*, та да може той да се изкорени, трѣбва съ врѣме да се започне правилното възпитателно въздѣйствие върху душата на дѣтето.

„Дѣтето е, о Боже,
„Душа незлобна йощъ,
„И то е ангелъ тоже,
„Но кой успѣ да вложи
„За злото въ него мощь?

Сполучливъ химнъ на дѣтския животъ е стихотворението „*На дѣтето*“

„Малко си йоще, малко невинно,
„Гледай на майка, гледай небето
„Смѣй се, пѣй, викай, играй безчинно,
„Доръ не си йоще на пѫть въ морето . . . .
. . . . . .

Отъ цитуванитѣ до тукъ пасажи изъ различнитѣ стихотворения на Вазова става явно, че въ тѣхъ вѣе чувство на човѣкъ — художникъ и поетъ. Въ тѣхъ има нѣщо особенно благородно, нѣжно и кротко, пълно съ благоухание и грациозность. Въ това отношение, като ги четемъ ние и когато ги даваме на младежьта да ги чете и изучва, можемъ по единъ най-неусѣтенъ начинъ да дѣйствуваме за тѣхното възпитание, което въ сѫщестеената си часть се състои въ възпитанието и благородяването на тѣхнитѣ чувства.

Когато четемъ стихотворенията на Вазова, ние се поддаваме на неговитѣ чувства и мисли и ведно съ него слѣдимъ живота, който се развива въ дѣйствието на разнитѣ негови герои

и заинтересувани отъ края на сѫдбата имъ, усѣщаме какъ проявяването на най-добритѣ свойства въ човѣшката природа прѣдизвиква у насъ приятни чувства, а проявяването на лошитѣ — прѣдизвиква неприятни чувства; сѫщиятъ процесъ се извършва въ душата на младежа, — колкото по-често той чете поетическитѣ произведения, толкова по-често прѣживѣва разнитѣ усѣщания и въ неговата психика се свързватъ ягко понятията за прѣкрасното, хубавото и грозното, за приятното и неприятното и за доброто и злото. По тоя начинъ поезията усилва нравственото прѣраждане у читателитѣ, а въ това именно се състои нейното възпитателно значение. А за насъ българитѣ, нито единъ отъ поститѣ и писателитѣ не е ималъ, и нѣма такова влияние върху възпитанието на младежьта ни, както Ив. Вазовъ.

Тая сила и това голѣмо възпитателно влияние на Вазовата поезия трѣбва да се съзнае отъ насъ, отъ нашитѣ родители и възпитатели и умѣло да се използува, както при домашното, така и при училищното възпитание. Трѣбва, най-послѣ да признаемъ, че ние българитѣ не умѣемъ да цѣнимъ своитѣ таланти и не умѣемъ да се ползуваме отъ тѣхното изящно художествено творчество, както другитѣ народи. Въ училищата ние учимъ дѣцата си на всичко друго, но не и на онова, което тѣ трѣбва да мислятъ и чувствуватъ, като истински български дѣца. До колко сме занемарили възпитанието на патриотическото, религиозното и др. висши чувства, това се вижда вече отъ плодоветѣ на нашето възпитание. Нека разгърнемъ кое и да е дѣтско списание или учебникъ по матерния езикъ и ще се увѣримъ въ истинското съдържание на духовната храна, която даваме на младежьта. Въ тѣхъ ние ще намѣримъ много стихотворения и цитати изъ чужди и неизвѣстни автори, когато нашитѣ не познаваме никакъ, или — съвършено слабо. Тази апатия е непростима вече, защото води младежьта къмъ отчуждаване отъ нашия народенъ творчески гений, който трѣбва да се прѣдава отъ поколѣние.

Нека се вслушваме повече въ пѣснитѣ на нашитѣ народни поети, защото въ тѣхъ ние ще чуемъ отзвука на ония радости и скърби, които въ най-скръбни и въ най-весели минути сме изпитвали — самитѣ ний. Въ тѣхъ ние трѣбва да търсимъ нуждната сила и вдъхновение за възпитанието на младежьта и тѣхъ ние трѣбва да завѣщаемъ на поколѣнията си . . . . .

Испанската драма и Жозе Ешегари.

Отъ Ник. А-въ — София.

Отъ всичкитѣ по-голѣми народи въ Европа испанскиятъ и до деньдненшенъ най-много е спазилъ националния си обликъ; отъ всички европейски литератури испанската е, която е запазила националнитѣ си черти. Както въ обществено-политическитѣ движения Испания е била послѣдня въ прилагане дома си новитѣ идеи, така и въ литературата нейнитѣ писатели сж прѣдпочитали народнитѣ традиции прѣдъ вънкашнитѣ течения. Особенно това прозира въ испанската драма.

Ние нѣма да се спираме върху причинитѣ на това явление въ Испания, а ще се задоволимъ, като нахвърлимъ на едро типичнитѣ особици на испанската драма отъ епохата на нейния най-блѣскавъ цъвтежъ — до послѣдния й прѣдставитель Ешегари.

Слѣдъ редица отъ по-вече или по-малко знаменити писатели въ края на XVII в. се явяватъ двамата най-гениални испански драматурзи — Лопе де Вега (род, въ 1562 г. † 1635 г.) и Калдеронъ (род. въ 1600 г. † 1681 г.). Тѣ двамата запълнятъ съ своитѣ произведения цѣлия класиченъ периодъ на испанската литература. Първиятъ създава образцови комедии, толкова много подражавани отъ безсмъртния Молиеръ, а вториятъ — образцови драми. За да характеризираме Лопе де Вега достатъчно е, като кажемъ, че той е написалъ около 1800 драми отъ всичкитѣ познати въ оная епоха видове драми. Тая феноменална продуктивость не би била възможна за единъ писатель, който иска съ всѣко ново произведение да каже нова дума, за да не се повтаря. А нова дума се старае да каже писательтъ, когато не прѣдназначава своето произведение за забава, а за поука. Лопе де Вега е гледалъ да забавлява своитѣ слушатели, за това него не е интересувало да създаде характери, а да изкара интересни положения, занимателна интрига, заплетена история. За тая цѣль той си е създалъ опрѣдѣленъ калжпъ, въ който изливалъ всѣка нова комедия. Понеже въ произведенията му главното е фабулата, той нѣма нужда отъ персонажи съ разнообразенъ характеръ, както и отъ много идеи. Първа и едва ли не едничка тема на всѣка негова комедия е любовьта — центъръ на всички помисли на героитѣ. Съ любовьта е свързана идеята за честьта, която сжщо така е единъ отъ най-любимитѣ мотиви на дѣйствието. Ролитѣ сж разпрѣдѣлени типично въ всѣка пиеса: единъ отъ героитѣ е влюбенъ въ една дама, на която любовьта му е скжпа, защото е недостжпна; къмъ тая двойка се прибавя нѣкой съперникъ на героя, съ когото той ще се сражава; смѣхътъ се подържа отъ нѣкой смѣшникъ — gracioso, който пуща духовити забѣлѣжки по адреса на тоя или оня герой въ пиесата. Всички дѣйствующи лица въ пиесата сж влюбени: и господари, и слуги. Вънъ отъ тия идеи и отъ тия герои испанскиятъ драматургъ други не вижда.

Мрачниятъ Калдеронъ сподѣля своето творчество между религиознитѣ теми съ чисто католишка окраса и свѣтскитѣ теми, подчи-

нени на формулитѣ, дадени отъ Лопе де Вега. Отъ тоя родъ е драмата „Лѣкарьтъ на своята честь," типъ на съвършенна испанска драма, която носи всичкитѣ черти на испанския националенъ характеръ. Главниятъ елементъ въ драмата е ревностьта; но въ очитѣ на испанеца тя се видоизмѣнява въ понятие за честь—пакъ тая фатална идея, която обуславя цѣлия смисълъ на живота му. Наистина, той убива жена си, която подозира въ измѣна, но тя му служи повечето като изкупителна жертва за поруганата му честь; толкова повече че е безсиленъ да отмъсти на виновния, защото принадлежи къмъ царската фамилия. Девизътъ на рицаритѣ: душата—на Бога, сърцето — на дамата, сабята—на царя, а честьта е само на личностьта—тоя девизъ е вѣруюто и на Калдероновия герой. Оскверната честь всѣкога изисква отмъщение — ако ще би обидата да бжде нанесена отъ нѣкой принцъ. За да прѣдаде тая тема, Калдеронъ не се занимава съ анализъ чувствата на героя, не се бави да ни прѣдстави душата му съ найрѣдки психологически нюанси, а хваща пакъ главната нишка на испанската драма — заплетената интрига. Отъ това една пиеса печели многоголѣма сценичность, но губи за по-дълбоко изображение на характеритѣ.

Слѣдъ тия двама писатели испанската литература клони къмъ упадъкъ. И наскоро заедно съ политическата мъртвина въ страната настжпва пълно затъмнение въ литературата. Двамата драматурзи съ своитѣ произведения възпитаха цѣло поколение писатели, които обаче, въ областьта на драмата нищо ново не принесоха, макаръ между тѣхъ да имаше високо-талантливи личности. Тиранията на тая литературна форма бѣше толкова голѣма, щото даже такива крупни литературни движения като лъжекласицизъма, послѣ романтизъма не можаха да избиятъ старитѣ традиции. Затова не спомагаше нито живота, защото рицарско-католишкиятъ духъ отъ врѣмето на Калдерона съставляваше атмосферата и на новото врѣме; нито пъкъ можеха да изгонятъ традицията слабитѣ таланти, що се подвизаваха било въ лъжекласична посока, било въ романтична. Само гениятъ би можалъ да се бори съ свещенната традиция; а такъвъ не се вѣстяваше. Едвамъ въ втората половина на XIX в. реформаторъ на испанската сцена става личность, у която никой не подозираше ни такава мощь, ни такива разрушителни замисли, макаръ като общественъ човѣкъ и като жрецъ на науката да си бѣше спечелилъ голѣма слава. Това бѣше Жозе Ешегари.

Роденъ въ 1832 г., въ една епоха, пълна съ политически революции, родителитѣ му го отреждатъ да довърши по инжинерството, за да се подготви за практичния животъ. Талантливиятъ студентъ въ продължение на нѣколко години прѣмина всичкитѣ отдѣли на математическия факултетъ. Въ 1868 год. той е вече знаменитъ съ нѣкои научни съчинения по математиката. Тия произведения му отварятъ вратитѣ на Академията на естественитѣ науки, дѣто влазя като лекторъ. Но сухата и отвлѣчена специалность не му прѣчи да заглежда въ великитѣ творения на изкуството; наравно съ величието на математическитѣ истини, които и до сега не прѣставатъ да занимаватъ неговия умъ, за него иматъ привлѣкателность

и творенията на Шекспиръ, Шилеръ, Гете, Расинъ, Корнейлъ, Молиеръ, Викторъ-Хюго—всѣкой единъ отъ тѣхъ е оставилъ въ душата на испанския поетъ по нѣщо цѣнно. Една натура по-малка даровита, по-едностранчива съ такава специалность би станала педантически ограничена само въ една посока и не би могла да стане отзивъ на всѣка обществена вълна наоколо му. Съ Ешегари не е тъй. Прѣзъ 1868 год. въ Мадридъ става революция противъ реакционния режимъ. Ешегари зима страната на демократическата партия. Неговата партия биде надвита, а съчувственицитѣ ѝ бѣха жестоко прѣслѣдвани. Това принуди Ешегари да избѣга въ Парижъ, дѣто записа първото си произведение. Прѣзъ 1874 год. неговитѣ приятели си спомнятъ за него и му повѣряватъ министерски постъ. Въ сѫщото това врѣме той за пръвъ пѫть дава на театра своето първаче; дебютътъ му на сцената излѣзе блѣскавъ — испанската критика още отъ начало го вѣнча като първомайсторъ въ испанския пантеонъ на драматичното изкуство. Отъ тая дата Ешегари всѣка година дава на испанската публика отъ 2—4 пиеси, които прѣвзематъ сцената въ цѣла Испания, а въ скоро врѣме по-съвършеннитѣ му драми заеха мѣсто и на други европейски сцени.

Като писатель той изведнажъ не скѫсва връзкитѣ съ традициитѣ въ испанската литература. Нововъведенията въ произведенията му постепенно си пробиватъ пѫть, до като въ по-послѣшнитѣ си драми той се явява като тълкуватель на най-модернитѣ течения въ европейската литература. Като вѣренъ синъ на своя народъ Ешегари пише драми отъ всички ония родове, които едно врѣме сѫ услаждали вкуса на мадритската публика; само така той сполучи да завладѣе сцената въ Испания и да наложи върху публиката единъ новъ естетиченъ режимъ.

За да дадемъ характеристика на неговитѣ драми, ние ще разгледаме една отъ тѣхъ — „Галеото", които съ другата му драма „Святость и безумие" се сочатъ като най-образцовитѣ творения на неговия гений.

Въ основата на „Галеото" е сложена философска идея — борбата на индивида, който се е издигналъ надъ масата, съ мрачната сила на болшинството. Въ пролога героятъ-писатель заявява, че би искалъ да има за герой на пиесата си не опрѣдѣленъ индивидумъ: „Моята пиеса нѣма за прѣдметъ индивидуума, а безсъзнателната и безчувствената, не лошата, не злобната, а съвършенно равнодушната тълпа, на кѫсо казано, цѣлото общество". А ето какъ гледа героятъ-писатель Ернесто на тая тълпа: „Азъ ще ви покажа на васъ, какъ успѣвате чрѣзъ подлости да прѣвръщате чистата истина въ лъжа, да отравяте най-чистата, най-невинната душа"! Отъ първото дѣйствие Ернесто вече изпитва влиянието на тая равнодушна тълпа. Той живѣе въ семейството на Юлиано Гарагарца, който се отплаща на Ернесто отъ благодарность къмъ баща му. Бащата на Ернесто нѣкога е спасилъ Юлиано отъ разорение, а когато Ернестовиятъ баща се разорява, Юлиано не може да му помогне, защото късно се научава за това. Юлиано има млада жена, а съжителството имъ съ младия Ер-

несто подига срѣдъ тълпата вълнитѣ на клюкитѣ, които достигатъ до ушитѣ на Ернесто. Като честенъ момъкъ той е възмутенъ отъ нечиститѣ мълви и заявява на своитѣ покровители, че ще напусне кжщата имъ. „Азъ не се страхувамъ отъ дълбочинитѣ морски, страхувамъ се отъ твърдата почва на земята подъ краката ни. Силнитѣ мисци могатъ да се борятъ съ вълнитѣ морски, обаче, противъ приказкитѣ хорски нѣма никакво срѣдство". И като разносвачи на тия сквернословия Ернесто посочва братътъ на Юлиано заедно съ жена му. Юлиано, обаче, не е малодушенъ и се противопоставя на клюкитѣ, като назначава Ернесто за свой секретарь. Но малко врѣме трая мжжеството му. Дохаждатъ братъ му Северо съ жена си и съ сподѣлени роли започватъ да дѣйствуватъ — той прѣдъ Юлиано, тя прѣдъ Теодора. И се започва най-ужасното отравяние; Мерцедесъ казва на Теодора: „Ти си една млада жена, Юлиано е почти старъ човѣкъ и интимностьта ти съ единъ младъ, страстенъ момъкъ, съ единъ мечтатель — е нѣщо неестествено, нѣщо невъзможно" !

Въ сжщия духъ говори, сжщата отрова влива Северо въ душата на Юлиано. Това потрѣсва двамата съпрузи; но Юлиано още не се прѣдава; той тържествено изповѣдва прѣдъ клюкаритѣ, че и за напрѣдъ ще довѣрява на своя приятель Ернесто. Обаче по оная натъртеность, съ която той прави това и едва уловимата набърченость на лицето му, като диплитѣ на вечерника върху морската повърхность, издава, че бурята наближава.

Въ второто дѣйствие Ернесто вече живѣе отдѣлно въ една бѣдна стая. Щастието и спокойствието на приятелитѣ му сж по-скжпи отъ личнитѣ радости. Неговото рѣшение утвърждава у Юлиано мисъльта, че Ернесто е невиненъ и чувствува гризение на съвѣстьта, че така изплаща своя дългъ къмъ Ернесто. Съ раздвоена душа Юлиано дохажда у Ернесто да го върне въ семейството си. Съ него е и Северо, като сѣнка отъ онова тѣло, което се зове общество, тълпа. Цѣльта му е да прѣспи бдителностьта на Юлиановия разумъ „Вашето постоянно интимно общение! Това стига за лошитѣ уста... Ти живѣешъ въ общество и съ общество, и то е винаги по-силно отъ тебе. Ти зависишъ отъ него, както и ний всички и неговото мнѣние е безапелационно даже и тогава, когато е фалшиво". Даже и така да бжде, Юлиано смѣта за свой дългъ да прибере Ернесто. Въ това врѣме дохажда Пепито, синътъ на Северо, единъ видъ ученикъ и достоенъ наслѣдникъ на баща си по клюкарството; той е типъ на бждното поколѣние, туку що почнало да живѣе. Пепито съобщава, че Ернесто е ударилъ на единъ графъ плѣсница, за дѣто послѣдниятъ се осмѣлилъ да хвърли двусмислени думи по адресъ на Теодора и него; поради това оскърбление тѣ си обявили дуелъ съ мечове. Новината гръмва Юлиано и постжпката на Ернесто той зима като лична обида за себе си, защото само той има право да се застжпва за честьта на жена си. Веднага намислюва да изпрѣвари Ернесто и да се бие той съ графа. Връща се Ернесто и сварва въ стаята си Пепито. Макаръ да му прѣдстои дуелъ, той спокойно обяснява идеята на захванатата драма

„Галеото". „Моятъ Галеото не е дѣйствително, въодушевено сѫщество или нѣкакво лице; той е олицетворение на обществото, което насила събира тѣзи двѣ чисти, идеални души чрѣзъ своята дребнавость и подлость, което отравя тѣхната непорочность чрѣзъ низко недовѣрие, което сѣе злото въ невиннитѣ сърдца, което тъй яростно обвинява и клевети, щото двамата невинни най-послѣ трѣбва да паднатъ въ обятията си като виновни... въ паданието имъ обществото търси и намира доказателство за своята правота!" Когато Пепито си отива, дохожда Теодора, както се бѣха условили съ мѫжа си да се срѣщнатъ тука. Като не намѣрва мѫжа си, тя убѣждава Ернесто да се откаже отъ дуела, за да не станатъ по-сладка дъвка на хорскитѣ уста. Ернесто е готовъ на тая жертва, найтежка за единъ испанецъ, макаръ обѣщанието му да не е твърдо. Въ тоя моментъ влиза Пепито и съобщава, че Юлиано се е дуелиралъ съ графа и е смъртно раненъ. Тая новина чува и Теодора, която е скрита въ алкова на Ернесто. Ето че носятъ и самия Юлиано раненъ. Ернесто е покъртенъ; но какъвъ е неговия ужасъ, когато искатъ да сложатъ ранения на кревата му, дѣто стои скрита Теодора, за да не даде на хората излишна храна за приказки и ревность. Ернесто застава прѣдъ алкова и не пуща тамъ никого. Северо грубо дръпва завесата и прѣдъ тѣхъ се изпрѣчва треперящата Теодора; тя колѣничва прѣдъ мѫжа си. Юлиано извиква и пада въ несвѣсть.

Въ третото дѣйствие кѫщата на Юлиано е потопена въ скърбь. Отъ леглото му не се отлѫчва Северо и жена му, а Теодора държатъ далечъ като грѣшница. Ето ти, че иде Ернесто, за да види любимия си покровитель, да се увѣри, че е живъ. Отначало не го пущатъ, но отстѫпватъ, само да го изпъдятъ веднъжъ за винаги. Ернесто иска да се види и съ Теодора. Мерцедесъ, етървата ѝ, е рѣшена да убѣди Теодора сама да изпъди Ернесто. Тая сцена е една отъ хубавитѣ и трогателни въ драмата.

Мерцедесъ съобщава на Теодора, че Ернесто се е дуелиралъ съ графа, когото ранилъ смъртоносно.

Теодора. (Страстно зарадвана) Ернесто му отмъсти, нали! Туй азъ очаквахъ отъ него.

Мерцедесъ. (Малко иронически) Какво казвашъ?

Теодора. (Натъртено, остро) И тъй, ти продължавашъ още да се съмнявашъ въ мене? Значи бѣдниятъ Ернесто трѣбва безъ друго да падне въ очитѣ ми и даже ми запрѣщавашъ да се възхищавамъ отъ неговата смѣлость! А защо това? Питамъ те азъ? Защото азъ самата, благодарение на моята несъобразителность и моето неблагоразумие, станахъ причина за нещастието? Защото Юлиано не ни повѣрва? Изобщо, какво нѣщо непростимо е извършилъ бѣдниятъ Ернесто? Отговаряй, моля ти се!

Мерцедесъ. Значи ти имашъ искрено състрадание къмъ него?

Теодора. Разбира се искрено. А защо да не е искрено?

Мерцедесъ. (Внушително) Бѫди благоразумна, свѣсти се, — състраданието е опасния пѫть, който води къмъ пропастьта на любовьта.

Теодора. (Става) Както се вижда, вий всички искате насила да ни докарате до тамъ. Вий ни тикате единъ другиму въ обятията!

Мерцедесъ. Ни най-малко! Азъ искамъ само да се обърна къмъ съвѣстьта ти като една майка, като една приятелка!

Теодора. (Постепенно се усилва гласътъ ѝ) Но защо ми повтаряшъ постоянно и непрѣкжснато: „Ти го любишъ и той те люби!" (Съ силенъ гласъ) Азъ ти се кълна, че не е така. Но вий всички, всички, които сте тука и които сте около ми, вий всички окржжавате разума ми съ мъгла, вий го затъмнявате и го докарвате до тамъ, че азъ почвамъ да се съмнявамъ въ себе си и въ истината. Вий прѣобръщате истината въ лъжа и ако продължавате сé така, вий ще успѣете да прѣобърнете и лъжата въ истина.

Мерцедесъ. (Злобно) Ти, слѣдователно, признавашъ, че...

Теодора. (Наскърбена) Азъ? Азъ нѣма какво да признавамъ! Моя умъ е още незатъмненъ...

Мерцедесъ. И ти наистина не любишъ Ернесто?

Теодора. Още ли не вѣрвашъ? (Страстно) Не, не и пакъ не... Вие искате отъ насъ — отъ мене и отъ тоя достоенъ за истинско състрадание Ернесто да се признаемъ за виновни и това признание искате да изкопчите изъ устата ни насила!

Мерцедесъ. (Злобно) Този достоенъ за състрадание Ернесто, ха! Но ти не познавашъ неговата низость!

Тя убѣдено доказва, че Ернесто люби Теодора, а обожанието му къмъ мжжа ѝ е лицемѣрно.

Мжкитѣ и клюкитѣ сломиха и опятниха душата на Теодора. Тя заповѣдва на Ернесто, който излиза прѣдъ нея, да напусне кжщата имъ. Ернесто само това не очакваше.

Ернесто. Трѣбваше значи да дойде до тамъ работата? И вий значи ме прѣзирате? Безъ да ми кажете една единствена дума на състрадание, ме отритвате и вий и ми отнемате съ единъ замахъ всичко, което ме е крѣпило до сега: вашата прошка, вашето уважение! И за васъ значи азъ съмъ жалъкъ подлецъ, за какъвто ме смѣтатъ другитѣ? Това жестокосрѣдно, злокобно и безсмислено общество, надъ чието глупаво ниво азъ мислѣхъ да се издигна.

Тя го убѣждава, че не го прѣзира. Ернесто обаче развълнуванъ иска да му каже, че тя му прощава всичко. Въ това интимно положение ги сварва Северо. Прѣдъ очитѣ му тоя фактъ е новъ доказъ на тѣхната виновность и взаимни чувства — факти, които се вършатъ до леглото на болния му братъ! Раздразненъ Северо нарича Ернесто подлецъ и му сочи вратата. Възмутената Теодора взима страната на Ернесто, на невинния; на Северо това пакъ се вижда ново кощунство надъ името на братъ му, затова грубо напада Теодора. Ернесто се застжпва за нея. Въ тоя моментъ отъ стаята излиза болниятъ Юлиано, привлѣченъ отъ високия шумъ. Ернесто държи ржката на Теодора. Мжжътъ ѝ прѣзрително блъсва въ лицето Ернесто и явно се замахва на жена си, а заедно съ това той изгубва сили, отвеждатъ го въ стаята, дѣто и умира. Северо, Мерцедесъ и Пепито демонично тържествуватъ, като проклинатъ Теодора и Ернесто. Въ единъ заключителенъ монологъ Ернесто изказва накипѣлата си болка,

като изповѣдва, че сега въ гѫрдитѣ му се запали прѣстѫпна страсть, за която сѫ виновни Северо и цѣлото общество. Отъ нея и него това общество направи свои жертви — тѣ съ това насила ги събраха надъ трупа на нещастния мѫжъ. Ернесто взема въ прѣгръдкитѣ си прѣмрѣлата Теодора.

Идеята на пиесата е модерна — драматизуване на оня конфликтъ между индивида и обществото, що съставя ядрото на съврѣменния социаленъ животъ. Макаръ писательтъ и да заявява, че прѣдметъ на неговата драма съвсѣмъ не е нѣкой индивидъ, а цѣлото общество, ние въ драмата му намираме двѣ воюваши страни — обществото, дадено чрѣзъ семейството на Северо и личностьта — Ернесто. Правъ е авторътъ, че и обществото е герой на драмата — то ни е дадено като фатална, грозна сила — стихия; тая стихия е деспотична, брутална и жестока. Тя слѣпо избира своитѣ жертви — днесъ обектъ на нейната разрушителна воля е Ернесто и семейството на Юлиано, утрѣ ще бѫде друга. И това не става съзнателно, прѣднамѣрено; очитѣ ѝ сѫ привързани като на Темида, безъ да има божественнитѣ качества на тая богиня. За нея безразлично е, къмъ кого ще насочи своитѣ удари; затова борцитѣ противъ нейния деспотизъмъ не сѫ винаги герои — тѣ сѫ дѣлнични хора, съ обикновени качества. Такъвъ е и случайниятъ герой на драмата, Ернесто. Ако не бѣше случайното му съжителство съ семейството на Юлиано, слѣпата вълна на общественото море не би го изкарала на повърхностьта и той щѣше да прѣмине спокойно своя животъ, безъ да потревожи нѣкого. Но нещешъ ли, него нагазватъ тамъ, дѣто той единствено чувствува себе си непрѣтопенъ въ общата маса. Масата го нарочва като бунтовникъ въ мирното ѝ царство, дѣто всички носятъ хомота на стадното равенство. Засегнатъ за най-чувствителната струна на душата си, героятъ се увлича въ почнатата борба и отъ единъ дѣлниченъ човѣкъ, той се прѣвръща въ страстенъ, фанатиченъ еретикъ; става носитель на нови идеали; той почва да обича онова, което по-рано равнодушно е съзерцавалъ. Ето ти, че героятъ е създаденъ. Той е такъвъ до тогава, до като сѫществуватъ условията, що сѫ го повикали на сцената — заедно съ тѣхъ изчезва и той. Така щото индивидуализма на Ешегари въ тази драма не е отъ високо естество; тукъ не виждаме гордия духъ на Прометея, а изкривеното лице на нагазенъ червей. Не отричаме, че тоя червей е прѣдставенъ по-симпатиченъ отъ ония, що го газятъ — правото е на неговата страна. Но само туй — нищо повече Ешегари не е посмѣлъ или не е ималъ мощното чувство да го направи апостолъ на нѣшно ново. Ернесто е добъръ испанецъ, вѣренъ католикъ и честенъ гражданинъ. Богътъ на тълпата е и неговъ богъ; традициитѣ на дѣдитѣ му — за него сѫ свещенни Понятието за честь, за семейство, за длъжность на кавалера къмъ дамата — всичко това е капка отъ капкитѣ на едно и сѫщо море. Той се явява опозиционеръ само като набѣденъ прѣстѫпникъ: възмущава се отъ несправедливостьта на обществото, като му прикачватъ грѣхъ, който и за него е такъвъ.

Нека видимъ сега, кждѣ Ешегари слѣдва старитѣ литературни традиции и дѣ се явява новаторъ. Ученикътъ на Лопе де Вега и Калдерона се проявява въ срѣдствата, съ които аперцепира Ешегари идеитѣ си. Единъ писатель, като Ибсенъ, би ни въвелъ въ душата на героя, би ни освѣтилъ всѣка гънка на неговото сърдце чрѣзъ диалози или монолози—конфликтътъ би билъ разкритъ чисто диалектически; Ешегари, както болшинството отъ романскитѣ писатели, дава вънкашно дѣйствие, а задъ него ние вече сами трѣбва да прѣдугадимъ пулса на героя. Отъ това произхожда заплетената фабула въ пиеситѣ на испанскитѣ драматурзи и простота, несложность въ пиеситѣ на Ибсенъ и неговитѣ послѣдователи. И това е твърдѣ естествено. За испанеца е по-важно зрѣлището, интригата, нейната връзка и разврьзка — за сѣверния човѣкъ и германеца интересътъ е срѣдоточенъ въ послѣдовния развой на характеритѣ, важна е психиката на дѣйнитѣ лица. Испанската сцена е циркъ за наслада, дѣто мѣстото на биковетѣ и тореадоритѣ е завзето отъ актьори; германската па и славянската сцена прѣди всичко е трибуна за възпитание, за проповѣдничество.

Испанецътъ-писатель е проявенъ и въ неизбѣжностьта на дуелна сцена, въ тѣсното и отживѣло врѣмето си схващане на понятието честь. А най-типично се е изразилъ испанския характеръ на писателя въ рисовката на такива сцени, които могатъ да изтраятъ само испанскитѣ нерви, свикнали вече на кървави сцени по цирковетѣ. За испанеца една драма не е драма, ако чувствата му не се нажежатъ до остра болка чрѣзъ ефектно съчетание на ужасни събития. Прѣнесете тия драми на друга европейска сцена и публиката ще се отврати отъ тѣхъ; затова тамъ всѣкога ги кастрятъ.

Реформаторътъ Ешегари ни се прѣдставя въ общата концепция на живота, въ индивидуалистичния стремежъ, въ индивидуалистичната философия, тъй рѣзко подчертана въ драмитѣ на Ибсена. Ние вече говорихме за нея по-горѣ. Чедо на своята епоха, Ешегери долавя и новия трагизъмъ въ живота. До като старитѣ гърци трагизма на героитѣ сж го схващали като борба съ сждбата, лъжекласицитѣ като борба съ фатално стечение на обстоятелствата, Шекспиръ въ раздвоение на личностьта—модерниятъ трагизмъ, както ни го дава и Ешегари, е борбата на героя съ новъ фатумъ—обществото. Това е модерна опрѣдѣляюща стихия, макаръ на гледъ по-конкретна отъ сждбата, но не по-малко деспотична и катастрофална за гордата, независима личность. Отъ тая струна модерниятъ драматургъ изкарва покъртителни тонове, достойни да съперничатъ съ античнитѣ по своята дълбочина. Съ тая тема Ешегари отстжпва отъ старата почва на своитѣ прѣдходници — вѣчното дрънкане за любовь. Той не иска да прѣлива ново вино въ стари мѣхове. Живота за Ешегари не е вече само забава, а е трагична борба за висши идеали. За това той и да не говори направо въ пиеситѣ си за тая или оная идея, темитѣ, които засѣга, сж отъ такова естество, щото будятъ най-жегливи въпроси и чукатъ по-старитѣ рани на човѣшката съвѣсть. Само съ тия качества пиеситѣ му можаха да станатъ любими въ Западна Европа.

Кипровецъ.

(Поема изъ българския животъ отъ края на XVI в.)

Ангелъ Тачевъ — Вратца.

(Продължение отъ кн. IX и край).

VI.

Деньтъ дойде. Отвредъ тогава
Народни сили се развиха,
За скжпата свобода, слава
На българский народъ, държава,
Животъ юнацитѣ рѣшиха:
Отвредъ на врага бой откриха.
И знамение на небето
За кръвна сѣчь завчасъ яви се:
Застана левъ отгоръ калето,
Кждѣто замъкътъ срути се.
Отвредъ събиратъ се дружини:
Безброй юнаци наши идатъ
Въвъ бой, на робство край да видятъ.
И пукатъ пушки. Екотъ страшенъ
Отгласятъ тѣмъ в'упоръ вразитѣ.
И падатъ турци. Донъ юначенъ
На кървавъ пиръ раитѣ води,
Да свалятъ голи турски глави,
А вси се сплашиха народи.
Пол' мѣсецу що сж подвластни.
Треператъ тѣ: какво ще прави
Стоглава хидра, страшна люта
Съ възстаналий народъ нещастни
Въ неравната борба нечута,
Саминъ, безъ помощь и надѣжда
На своята сждба оставенъ,
Отъ Бога и свѣтътъ забравенъ.
А бунтътъ все расте, не стихва.
Разбити турцитѣ отстжпватъ
А нашитѣ напрѣдъ настжпватъ,
Развѣли гордо лъвско знаме.
Побѣда вечь се тѣмъ усмихва.
Сърдцата пълни съ радость нова,

610. Огрѣва Кипровски балкани
Свобода сяйна! — Слънце ново.
Народътъ сгрѣва мощно слово,
Но кой ще нази да забрани
До края грозни на борбата,
615. И кой ще насъ спаси отново
Като сами сме на земята?
А турската я сила нѣма,
Не сѫ пълчищата стигнали.
Въвъ тѣхъ сѣчьта е най-голѣма.
620. Тогава кой ще ни пожали?
Рѣки, равнини сѫ червени,
Съсъ кръвь човѣшка напоени;
Гори и пѫтища не криятъ
Убититѣ, които гниятъ.
625. Сѣидби нийдѣ се не виждатъ.
Градини, кѫщи запустѣли;
Навредъ сѫ кѫрища внѣмѣли,
Юнацитѣ сѫ въвъ скалитѣ
Страхливцитѣ сѫ по горитѣ.

VI.

Цвѣтана.

630. Какво дочувамъ о, Мехмедъ,
Ти готвишъ вашитѣ съсъ мечь
Да трѣбятъ Българския свѣтъ.
Защо ще става тая сѣчь?
Каза ми ти: че менъ обичашъ
635. Отъ всичко повечь на свѣта.
Защо тогасъ на смърть обричашъ
И мойтѣ близки въ кръвенъ родъ?
Ще стѫпча твойта азъ любовь
Съ която мене си дарилъ.
640. Неще се връщамъ съ сѫщий зовъ,
И тази сѣчь ако направишъ
То знай: не ще ми бѫдешъ милъ!

Мехмедъ.

Цвѣтано, слушай ме. Недѣй
На менъ вината да стоваряшъ!
Кръвьта, която ще се лѣй
645. Виновникъ пръвъ ѝ азъ не съмъ.
И казвамъ ти, да не забравяшъ,
Защото знамъ, че ти не знаешъ,
Че твоятъ татко е причина
Касапницата зла да стане,

650. Това прѣзъ умъ не ти ли мина, ?
Че кой отъ насъ и да захване
Подиръ единъ ще само свърши
Единъ ще само живъ остане.

Цвѣтана (уплашено).

За мене азъ съсъ тая молба
655. Животътъ татковъ смѣло прося,
Странитѣ свой съсъ сълзи рося,
И ей ти моята глава.
Но неговата отъ плѣщитѣ
Те моля, плача, да не вземашъ,
660. Защото ще си свърша днитѣ!
Кажи! Мълчишъ! Куражъ ли нѣмашъ?
Не ща тогава да съмъ твоя.
Отъ смърть се азъ сега не боя.
Не рачишъ ли ми се обрече?

Мехмедъ.

665. Защо отиде тъй далече?
Аллахъ, какво сега да сторя?
И какъ сега да й говоря?
О слушай! слушай! азъ за тебе
Кълна се днеска въ Аллаха,
670. Тозъ кой живѣй въ това ей небе!
Рѣшихъ: да бжде твойта воля,
И нека татко ти живѣй!
А ти Цвѣтано пакъ си моя,
Люби ме, радвай се и пѣй.

Цвѣтана.

675. Мехмедъ, не вѣрвамъ вече азъ,
Че въ лютий бой ще помнишъ тамъ
За мойтѣ сълзи, моя гласъ.
Настръхналъ, кървавъ ти тогасъ
И мене би саминъ заклалъ
680. Безъ свѣтла милость и безъ жаль.
О скърбни мисли ми хвърчатъ,
Ужасни мжки ме топятъ.
Прѣдъ менъ видѣния се носятъ
И кървави, и много грозни,
685. Кои земята съ кърви росятъ,
И мрачно сочатъ менъ съсъ пръсть.
Отритнахъ азъ светия кръсть,
Но чувствамъ, че надъ менъ сждбата
Приготвила е за страната,
690. За мойтѣ мили страшна мъсть.
Смутена ми й сега душата.

Какво да мисля азъ не знамъ.
Родена съмъ била въ земята
Отъ славенъ родъ на нашто царство
За тежки дни, за горки срамъ!

Мехмедъ.

Какво говоришъ мила тамъ?
Когато вѣрата прие ни
Съ зари Пророкътъ тебъ освѣти,
Дари ти щастие каквото
Не случва смъртний тукъ на земи.
Властьта, среброто и златото,
И всички хубости голѣми,
Красящи мойтѣ тукъ хареми,
У твоя власть ги дадохъ азъ.
Изпълнихъ ти сега молбата:
Дарихъ живота на бащата.
Какво желаешъ йощъ тогасъ?

Цвѣтана.

За мене сама и за всички
Желая искренна любовь.
Милѣя тукашний животъ
На всѣко племе, всѣкъ народъ.
И искамъ всички подъ покровъ
На благъ баща и майка нѣжна,
Щастливи земни дни да минатъ,
И безъ угроза отъ неправди
Щастливи въ гроба да истинатъ.

—

Й той я милва и ласкай,
И нѣжно я съ любовь пригржща.
За нея мрази адъ и рай,
Съ сълзи колѣна й облива
Обаянъ, снàга й обгръща,
Но пакъ не може да разсѣй
Скръбьта у нея що владѣй.

Цвѣтана въ сладостна забрава
Живѣ до днеска у харема,
Животътъ гдѣ промѣна нѣма,
Еднообразенъ си остава.
Везирството я вечь насити
Съ разкошния животъ прѣзрѣнъ.
Къмъ златни цѣнности, накити
Изпраща погледъ тя студенъ.
Свѣстьта се ней сега пробуди:

Не може се сама начуди
На свойтѣ минали дѣла
735. Каква прѣстжпница била.
Припомни майка си, баща си;
Живота дѣтски у дома си,
Невиннитѣ си дни щастливи,
Кога съ другарки бодри, живи,
740. Отъ сутринь, вечерь, до въ зори
Въ приятни нѣвга кжтъ домашни,
Прѣкарвала е въ смѣхъ, игри,
И въ редъ отъ радости всегдашни.
И всѣкой день й бѣше рай,
745. Съ пѣсни изминатъ, съсъ любовь
Отъ всички милвана, галена,
Цъфтяща, хубава, засмѣна
Подъ бащиний си милъ покровъ.
И тѣзъ блага защо остави?
750. И своятъ родъ за кой отрече?
И вѣрата си тъй забрави
Бѣга отъ дома на далече?
За него бѣ Мехмедъ. И днеска
Сърдце му нищо вечъ не стрѣска.
755. Яничарски тълпи ще води
И кърджали дели-башии,
Съ настървенитѣ тѣзи орди
На българи кръвьта да пий.
Тогава хубаво проглежда
760. Каква мжжътъ й готви слава
За нейната нещастна глава,
Какъвъ е черенъ той джелатъ
Съ зацапанн въвъ кръвь ржцѣ,
Намислилъ подъ сатъръ да коли
765. Главата бащина й вратъ,
Безъ капка милость въвъ сърдце
Ще хвърли българи въ неволи!
Душата жалость й обгърща;
Отъ мжжъ си погледътъ отвръща!
770. Разсждъкъ й тъмнѣй отъ мжка!
Въвъ стаята си леко влиза.
Подпрѣла си главà съ ржка;
По мекитѣ килими скжпи
Рисувани съ картини чудни
775. Отъ свѣтло-шарени багрила,
Безсънна прави тихи стжпи
Замислена Цвѣтана мила.
Облича се въвъ мжжки дрѣхи,
Молитва шъпне, и успѣхи
780. За българи отъ Бога моли.

Опасва поясъ, втъква ножъ
Пащòвий красенъ хатъ възсѣда,
И рошава, печална, блѣда,
Къмъ бунта тича въ тъмна нощь.

785. Кога съмна се у харема
Служители узнаха вси,
Че никадѣ Цвѣтана нѣма.
Напразно всѣкой я търси.
Единъ коняръ донесе само,
790. Че нѣма атътъ на Мехмедъ,
И всички слисаха се тамо:
Пашата мѣта кървавъ гледъ.
Блѣднѣй, трепери, рабский свѣтъ.
Единъ Мехмедъ се само сѣща
795. Какво е станало съсъ нея:
Кого е бързала да срѣща,
Отъ ржцѣтѣ му кой отне я.
Набързо конница събира
Да търси прѣсната й дира
800. И вижда той води въ скалата.
Мина му нему прѣзъ главата
Че тя въ хайдушкий ще е станъ
Не може вече да я стигне.
И вечь лети съсъ всичка мощъ,
805. До гдѣ гнѣвътъ кипи му йощъ,
Назадъ се връща при везира
Пълчища повече да вдигне.

VIII.

Полето спи. Лѣсътъ е тихъ.
Ни вой, ни гласъ отъ звѣръ и гадъ
810. Не будятъ нощний светъ отдихъ.
Въ небесний сводъ съ прѣкрасенъ цвѣтъ
Трептятъ звѣздитѣ свѣтъ до свѣтъ.
Мильони сѣкашъ сж очи,
Що пазятъ сънътъ на земята,
815. И пускатъ пурпурни лучи.
Приятенъ лекъ зефиръ повѣва,
Душевнитѣ тжги разсѣва.
Луна сребриста благо свѣти.
Чаровни сж нощитѣ лѣтни
820. Отъ всичкитѣ пѣвци възпѣти.
Чаровни сж за пѣсень мила,
За блѣнове, мечтй високи,
Но дни за насъ настаха клети.
Не търсятъ българи наслади

825. Въвъ хубости природни сяйни,
Защото чакатъ тѣхъ бѣди
Една отъ друга по — незнайни.
По върхове, по вси чукари,
Юнаци бодри и напети
830. За вра́говетѣ бдятъ проклети,
Внезапенъ бой да ги не свари.
Тѣ бдятъ и виждатъ изъ лѣса
Че конникъ строенъ младъ излиза.
И въ планинский усой възлиза!
835. — О вѣй се златната коса,
Но кой я вижда въвъ нощьта?
Червений фесъ единъ личи,
И него бдящитѣ очи
Упорно гледатъ отдалекъ.
840. И тихо все... Тогасъ, въ тъмата,
Отъ пушка чу се силенъ екъ,
И младий конникъ на земята
Възнакъ въвъ кръвь се търколи!
Слѣдъ него втори пѫть гръмна се,
845. И атътъ падна до стопана.
Дружината отъ сънъ стрѣсна се,
Да пълни пушкитѣ захвана.
Готови, всички сѫ на щрекъ,
И взиратъ погледи далекъ,
850. Но, въ пѫтя нищо се не види.
Слѣдъ този гость имъ другъ не иди.

Тъмата нощна вечь отива
За други крайща да приспива.
Зората свойта свѣтлость вѣчна
855. Въ небето я наврѣдъ разлива
Съ усмивка божия сърдечна.
Пѣсни запѣли славей мили,
И сладко шушнатъ си листата
На вси дръвчета въвъ гората.
860. Далечни псета вой извили,
И утринь хладъ на бодрость кани
Момцитѣ всички сѫ събрани:
Държатъ си пушкитѣ въ рѫцѣтѣ
С'готови, опнати кундаци,
895. Да срѣщатъ бѣснитѣ читаци.
Войводата съсъ два юнака
Самичъкъ слиза у усоя,
Шпионътъ мръсенъ на конака
Да види кой е, и какъвъ е.
870. И щомъ приближи: дщерко моя,
Извика блѣденъ, твоя кръвь е!
Наистина, това бѣ тя.

Съ единъ прѣдвѣченъ погледъ благъ
Очитѣ впила въвъ небето,
875. У тѣхъ сълза личеше свята,
Съ която въ смъртни грозенъ часъ
Си е пращала тя молбата
Къмъ оня, който всѣка власть
Ималъ и има надъ земята.
880. Макаръ смьртьта печатъ и дала,
Но тя спазила красенъ ликъ
Съ душа прѣчиста въ оня мигъ,
Когато Господь я прибралъ,
И дѣлъ заслуженъ й отдалъ.
885. Да бѣ го турската стихия
Обградила отврѣдъ сега,
То по ужасна изпития
Въ таквази мжка и тжга
Не би изпиталъ, ни видѣлъ.
890. На щерка си трупътъ пригръща;
Устата нѣми с'жарь цалува,
Като че с'тазь любовь могжща
Животътъ щѣше ней да върне.
Смъртьта се съ никой не милува,
895. Смъртьта на никой не прощава,
И мъртвий свѣтъ не ще да зърне.
Юнаци гробъ скопаха тамо,
Съсъ почитъ дигнаха на рамо
Цвѣтани мъртвото тѣло́;
900. Безъ попъ, черковно опѣло,
Я спуснаха въвъ черна пръсть,
И туриха надъ гроба кръсть.
Изкупи тя грѣхътъ така:
Падна̀ отъ башина ржка.
905. Капризътъ чуденъ на сждбата
За нейнитѣ прѣстжпки смѣли,
И даде най напрѣдъ отпла̀та.
Войводата съ сърдце разбито
Въ безкрайна мжка и злоба
910. Къмъ ней злочестата сждба,
Отчаянъ, тегли се назадъ,
И прѣдъ въстаналата рать,
Смъртьта на щерка си прѣкрасна,
Съ тжга расправи луда, бясна.

IX.

915. Еничеритѣ грозни идатъ,
И конница лети безбройна.
Слѣдъ нея движи се пѣхота,
Обржжена добрѣ и стройна,

Съсъ гойна пламнала охота.
920. Съ кауци дълги на главитѣ
Навили хубаво чалмитѣ
Отъ разенъ цвѣтъ: желтй, зелени,
А други съ фесове червени,
Гори полéто сѣкашъ въ пламъкъ.
925. И тая сбирщина османски
Пълчища, люти, дѣто минатъ,
Отъ смърть пищятъ народи кански,
И пакъ подъ ножъ и вжже минатъ.
Въ земитѣ пъкъ балкански, дѣто
930. Сж тия орди гостували,
Съ грабежи, плѣнъ, пожарь и пламъкъ
Отъ бѣдни и богати хижи,
Не сж остали камъкъ с'камъкъ!
Раята сж напрѣдъ изклали,
935. Та послѣ те ще бератъ грижи
Бунтóвницитѣ да надвиятъ.
На тази армия грамадна
Синанъ паша é на чело.
Отколѣ тя за кръвь е жадна,
940. И днесь е врѣмето дошло,
Бѣсътъ си дивъ да го покаже,
Да бий да коли, да мори;
Мъстьта у нея що гори
Не може никой да я смаже.
945. Пристигатъ горди пехливани:
Стоятъ имъ нашитѣ на срѣща;
Сега ще боятъ да захване,
Мажлракъ маждрака ще посрѣща.
На западъ слънцето засяда,
950. Ужасно, кърваво, запада!
Гърмежи страшни тамъ писнаха,
Гърмежи дадоха отвѣтъ,
Тржби засвириха и пѣсни
Надъ боя грозенъ се запѣха,
955. Напада мъртавъ много свѣтъ.
Ругания, псувни несвѣсни
Навредъ съ гранатитѣ се хвърлятъ.
Топове бълватъ все подъ редъ
Огънь отъ адски си гърла,
960. Земя и небе въ гръмъ ечатъ!
Смъртьта е черни си крила
Разперила побѣдно тука.
До гдѣ се чува викъ и звънъ
Отъ хората и отъ острила,
965. Тъмата отъ барутний димъ
Е цѣлий тоя край покрила!

Съ нечута дяволска жестокость
Отъ вѣрнитѣ бойци слѣдимъ,
Животитѣ Мехмедъ изтрѣби,
970. И пакъ остава здравъ и живъ
Съсъ погледъ кървавъ, гордъ и дивъ.
Посрѣдъ убийствата безчетъ,
Полека воинство му гжсто
Напрѣдъ се движи кат' убива
975. И пжтя свой съ тъма покрива,
Но гдѣ завлада, влада чвърсто.
На живото това море
Грамадний напънъ и полетътъ
Не може нищо да запрѣ;
980. По крачка то върви напрѣдъ.
И тукъ смъртьта е най-голѣма!
Падналитѣ замѣстятъ с' нови,
Затуй отъ нея бѣлѣгъ нѣма
Въвъ турскитѣ дивашки орди!
985. Кждѣ смъртьта имъ гробъ изрови,
Земята сѣкашъ ражда нови
Тълпи, готови въ бой да тичатъ.
На тази згань и все оставатъ
Еднакво гжсти, прѣсни сили
990. Готови пакъ да се сражаватъ.
Затуй напрѣдъ върви въ борбата.
Въвъ тази кървава разплата
Юначно нашитѣ държатъ се,
И страхъ, умора тѣ не сѣщатъ.
995. На удара съсъ ударъ плащатъ,
Но вечь на пръсте тѣ броятъ се.
Тогава рать пристига нова
Да мре свободно. И готова,
Започва с' новъ подьемъ борбата.
1000. Стъмни се. Слънцето залѣзе
По своя редъ въ небето горѣ.
Луната надъ свѣта излѣзе
И тя да гледа на войната,
Да гледа кървавото море.
1005. Пристига сила по-безбройна
Та турската да се подкрѣпи,
И ето линията бойна
Възлиза грозно вечь къмъ насъ.
Отъ ярость дива сж обзети
1010. Въ юрушъ и турцитѣ лѣтятъ.
Наста за насъ ужасенъ часъ,
И второ „Косово" въ свѣтътъ.
Юначеството не помага,
На него численость надвива.

1015. И йоще малко, ей го врага
Навредъ демонски насъ увива.
Надежди вие лучезарни,
Сърдцата дѣто ни крѣпихте,
Защо, като жени, коварни
1020. Въ послѣдний часъ ни измѣнихте?
Кръстосаха се знаме с' знаме,
Но кръстътъ дълго не дотрая,
И лъвътъ наший гордъ и славенъ,
Пробитъ и цѣлий окървавенъ
1025. Въ Еничерски ржцѣ остая.
И знамето що бѣ въ небето —
Емблемата на нашта сила,
Тъмнѣй прѣдъ лика на луната.
Така сждбата бѣ рѣшила!
1030. Когато Господь ни намрази,
То какъ ще можемъ се запази?
Везирский синъ Мехмедъ отива
Напрѣдъ съ тълпи за кръви жадни,
За нѣкждѣ си пжть пробива,
1035. Кждѣ гнѣвътъ го води ядни,
Раитѣ вече сж разбити
И вѣрва той ще се вдадатъ,
Защото духомъ сж убити.
Не ще поискатъ да измратъ
1040. Напразно всички, до единъ.
Аллахъ отгоръ с' очи ни гледа.
Побѣдата къмъ нази гледа —
Си мисли тъй Мехмедъ саминъ,
Упитъ отъ слава той лети.
1045. Излянъ му бѣ куршумъ за него,
И ей юнакъ се младъ вѣсти,
За мене ли отивашъ, бего.
Викна и му крушумъ прати.
Пробитъ с'олово въвъ челото,
1050. Мехмедъ падна възнакъ с'седлото,
А конь му раненъ пъкъ, видѣ се,
Забѣгна нейде, не видѣ се.
Тогава тозъ добъръ юнакъ
Отврѣдъ притиснатъ отъ тълпитѣ,
1055. С'накривенъ надъ глава калпакъ,
Води борбата съсъ вразитѣ,
Догдѣто му свършиха днитѣ.
Юнаку младъ съсъ кждра глава!
Въ лице съ чертитѣ си прѣкрасни,
1090. И ти заклопи очи ясни,
Заклопи ги, спечели слава.
Любовникъ вѣренъ на земята,

Той търси Цвѣта въ небесата.
Доносъ прати се на везира
1065. Че синъ му мъртавъ е падналъ,
И той съсъ злоба въвъ душата
Въ Аллаха се заклѣ безъ жаль
Раитѣ вредомъ да покоси,
Земята съ кръвь отъ тѣхъ да роси.
1070. Послѣденъ напънъ е насталъ.
Войводата съсъ ясенъ гласъ
Зове момцитѣ да умратъ;
Защото нѣма безъ свобода
Животъ спокоенъ на свѣтътъ.
1075. Съ послѣдня мощь, съ послѣденъ пламъ,
Паднаха горди ни юнаци
При мъртвитѣ другари тамъ,
И вече български маждраци
Не мушкатъ вражески гржди.
1080. На славнитѣ герой — дѣди
Измрѣха синоветѣ славни
Въ двудневенъ бой съ врага неравни!
И ти, безтрепетни водитель,
На тазъ борба войводо клетъ.
1085. И ти почина тукъ по редъ
Съсъ замисль свѣтла въвъ душата
Да махнешъ робството въ страната.
Макаръ че нѣмаше сполука
Въвъ трудний пжть за честь и свѣтъ,
1090. Дѣла безплодни нѣма тука.
Ще слѣдва други твоя пжть,
И други твоя милъ завѣтъ
Ще свършатъ нѣкога съ успѣхъ.

Въвъ тасъ юнашката гробница
1095. Смъртьта кждѣто бѣ царица,
Закопа се надѣжда всѣка
За нашъ народъ отъ вѣкъ на вѣка.
Врагътъ жестокъ е гордъ ликува,
Защото въ тоя кървавъ пиръ
1100. На българи съ кръвьта пирува
И дава тамъ покоренъ миръ.
Проклета тая страшна нощь.
Какво дочака родний край
Подъ мечъ наведенъ и въ немощъ.
1105. О музо, сили мене дай.
И ти, о гений, духъ небесенъ.
Крѣпи ми моля съ мощь душата,
Та въ тази наша жална пѣсень
Картината да явя страшна
1110. На нашата земя нещастна.

Виждали ли сте тигъръ дивъ,
Кога на жертвата си жива
Съсъ видъ жестокъ, немилостивъ,
Кръвъта ѝ топла да изпива?
1115. Или хиената пъкъ гладна,
Кога изъ гроба тя мъртвецъ
На вънъ съ ногтитѣ си изрива
За кръвь и месо още жадна,
И колко грозно тя извива
Съсъ своя гласъ посрѣдъ нощьта
1121. Когато всичко спи въ свѣта?
Глутници вълци бѣсни, зли
Съсъ кървави уста зинали,
Когато жертви сѫ хванали
И нѣма кой да се смили
1126. Надъ тия жертви пострадали?
И какъ вълцитѣ съ бѣсенъ жаръ
Разкѫсватъ хищно всѣка тварь,
Така въ онази нощь тогава,
И слѣдующитѣ слѣдъ нея,
1131. Въ рѣката, що рукна кървава,
Крака, рѫцѣ, глави, тѣла,
Отъ всѣка възрасть, всѣкой полъ,
По градове и по села,
Плуваха; бѣха тѣ на колъ.
1136. Съ насилства грозни и грабежи,
Съ убийства страшни и палежи,
Скверниха храмоветѣ наши,
Ругаха домоветѣ наши,
И всичко българину мило
1141. Кое въ сърдце се е таило.
Яничаритѣ изроди
Прѣкраснитѣ ни градове
Съсъ тѣхни весели села,
Направиха ги на пустини,
1146. Обърнаха на прахове.

Народътъ нашъ пакъ тежко брѣме
Остана за напрѣдъ да влачи,
За своя блѣнъ великъ свещенъ
Прѣзъ вѣковетѣ все да плачи.
1151. Отъ никѫдѣ не бѣ смиленъ.
И нито Полша, най-юнашка
Въ тогавашния свѣтъ държава,
Нито Венеция лукава:
Не вдигна никой своя шашка
1156. За клети насъ да се сражава.
Не мислѣха тогазь въ Варшава
У нази тукъ какво ли става?

И ние гаснѣхме безслѣдно.
Отъ Синьо море намъ ржка,
1161. Ни братска помощь се протегна,
А всички бѣха с'сърдце ледно!
На тия страшни дни за насъ
Сега слѣдитѣ сж затрити,
Сега свѣтлѣй и наша честь!...

1166. Не знаемъ ний и броятъ славенъ
На падналитѣ въвъ борбитѣ.
Единъ ни споменъ и завѣтъ
Отъ тѣхъ остана намъ до днесъ,
Кого ще спазимъ до край свѣтъ:
1171. Тозъ споменъ жаленъ отъ теглата
Отъ тѣзъ насилия нечути,
Завѣтътъ имъ — зарадъ отплата
1175. Надъ нашитѣ злодѣйци люти!

Еньевско утро.

Картина отъ Л. Бобевски. — София.

Бѣхъ си отишелъ на село. Прѣзъ цѣлия день дохождаха у дома близки роднини и приятели, да правятъ „добрѣ дошелъ“ и да размѣнятъ по нѣкоя и друга приказка относително вървежа на работитѣ въ града, въ който живѣхъ отъ прѣди нѣколко години.

Най-сетнѣ дойде и обичниятъ ми другарь отъ дѣтинство, съ когото бѣхъ прѣкаралъ дѣтската възрасть въ игри и пакости по селскитѣ градини, гдѣто плодовититѣ дървета, като ни виждаха, сѣкашъ дълбоко въздъхваха.

Щомъ като се сбрахме, невиждали се толкозъ врѣме, каква радость, какво блаженно чувство и наслада изпълниха нашитѣ сърдца!

— Младене, за дълго ли ще бждешъ въ село? ме попита той.

— Не за повече отъ петь-шесть дни! му отвърнахъ.

— Че за много малко!... А знаешъ ли утрѣ какъвъ день е?

— Какъвъ? попитахъ съ любопитство.

— Еньевденъ! Въ тозъ день, прѣдъ изгрѣвъ слънце, се ходи по ливадитѣ и горитѣ за „лѣковини“. Всичкитѣ моми и ергени ще идатъ та, ако щѣшъ, да те викна рано, още въ тъмни зори, да идемъ.

— Става!

— Тогава, гледай да се събудишъ по-раничко, че като мина да си готовъ....

— Добрѣ!

Прѣзъ нощьта какви чудни сънища тревожиха душата ми! Сънувахъ, че бѣхъ станалъ докторъ и че съ разни билки лѣкувахъ многобройнитѣ си пациенти, които веднага оздравяваха. Славата ми растѣше и гърмѣше по четиритѣ страни на свѣта. Въ това врѣме нѣкой ме задърпа. Отворихъ си очитѣ. Гледамъ прѣдъ менъ застаналъ приятельтъ ми.

— Хайде, бе! Какво си се така успалъ! Вижъ зора се пука, скоро ще се развидѣли, а ти и хаберъ нѣмашъ за ставане. Малкитѣ дѣца до сега по три пжти ставаха за хлѣбъ.... Хайде, ставай, стига си се изтѣгалъ!

При всичко, че ми се не щѣше да стана, за което и клепачитѣ ми протестираха, не искахъ да се противя на другаря си. Станахъ. Измихъ си очитѣ и лицето....

Тръгнахме.

Нощната тъмнина се бѣ прошарила вече отъ лжчитѣ на утренната лѣтня зора. Птиченцата обаятелно пѣеха своитѣ сладки напѣви по клонетѣ на зеленитѣ дървета, що бѣха наредени по край пжтя. Бучеше рѣката, придружавана отъ ехото. Селскитѣ кучета хвърляха бомба слѣдъ бомба отъ лай.... И всичко това бѣ тъй хубаво, тъй мило и приятно!

Излѣзохме на край сѣло и завихме около едно малко бърче. Боянъ — така се казваше приятельтъ ми — съ своитѣ шегобийства ме разсмиваше постоянно и азъ се занасяхъ до забрава отъ кискане.

Минахме една малка горичка и се озовахме задъ гжста шубричка на една широка окосена ливада, изсъхналата трѣва на която пръскаше приятенъ ароматъ.

— Изглежда, да сме закъснѣли, нàдали ще ги заваримъ, каза Боянъ, като се озърташе на всички страни. По едно врѣме устрѣми погледа си напрѣдъ, въ една посока и рече:

— Да, тукъ сж, ела по-насамъ изъ гжстото да ги издебнемъ.

Приближихме се до „кйоравото", както той се изразяваше, до единъ хвърлекъ мѣсто, седнахме на скришно и почнахме да наблюдаваме.

Каква прѣлестна картина се прѣдстави отпрѣдѣ ни! Около 40—50 моми, булки и жени прѣмѣнѣни въ най-новитѣ си „стоятни" ризи, съ вълненици, въ които прѣобладаваха всички бои, съ прѣстилки тѣсни и дълги чакъ до краката, сжщо „стоятни", съ зачервенѣли като бужуръ бузи, съ блѣстящи и засмѣни очи се надпрѣварваха коя отъ коя да откжсне по-скоро цъвналото „еньевче", „обичникъ" или „жълтия равнецъ", до като още не се е появило слънцето на изтокъ. Каква божествена хубость и красота цъвтѣше по руменитѣ страни на дѣвойкитѣ! Какъвъ възсторгъ изпитвашъ, когато, ги видишъ така усмихнати и безгрижни, пълни съ вѣра и искреность!...

Боянъ се обърна надирѣ, отъ гдѣто бѣхме минали и забѣлѣза че нѣколко бабички идѣха къмъ насъ.

— Хайде, каза ми той да идемъ и ние при „бюлюка", защото идатъ бабички, па ще ни видятъ...

— Че какво като ни видятъ? Не биемъ Бога съ камъни...

— Хайде, хайде... Или ако нещѣшъ, азъ самъ ще ида!

Видѣхъ, че го чопли нѣщо изъ вжтрѣ, понеже „кйоравото". за което ми говори по-рано, бѣ въ „бюлюка". Нейсе, дадохъ му платенъ отговорь:

— Ти иди, а азъ ще остана тукъ, да се наслажда вамъ отъ кръшния гласецъ на славейчето, което пѣе тъй сладко.

— Азъ пъкъ ще ида при мойто „славейче"...

И леко и бързо, като сърна, припна напрѣдъ и се върна всрѣдъ „бюлюка"...

Бабичкитѣ, които идѣха отдирѣ, се приближиха до менъ, навождайки се къмъ земята съ остри колчета, безъ да ме забѣлѣжатъ.

— Радо, това ли е „кръмничето"? каза една не много стара бабичка, като изрови едно буренче и се загледа въ него съ интересъ. Оназъ, дѣдо Хиковата снаха, ми се оплакваше, че дѣтето ѝ не щѣло да суче, та ако е това...

— О, не е, ма, не е, на „кръмничето" листата сж по-широки. Това е „сирачето", но и него много търсятъ, възрази ѝ друга, държаща въ ржцѣтѣ си цѣлъ вързопъ трѣви. И мене колко-колко жени сж ме питали за „кръмничето", ама, пущината, не се намѣрва често...

Подиръ тѣхъ една прѣгърбена баба, съ набръчкано лице, подпираща се на тоягата си, бѣ втренчила очи въ едно зелено буренче съ остри и мжхнати листца и така дълбоко го разглеждаше, като че ли дирѣше нѣкоя загадъчна тайна.

— Ахъ, че то било „разводничето , процѣди тя прѣзъ двата си зжба, които ѝ бѣха останали и го скри въ дъното на кошницата, подъ другитѣ „лѣковини". Радостна, за гдѣто намѣри ключа на неразрѣшимата задача, забърза и стигна другитѣ бабички, които приближаваха вече съ пълни кошници и прѣстилки до младитѣ булки и моми.

А момитѣ пѣеха и скачаха по росната трѣва, шегуваха се съ ергенитѣ, които имъ помагаха въ тази весела работа. Боянъ бѣ взелъ дори на обкиченото си съ „обичнякъ" „славейче" кошницата и самъ тичаше напрѣдъ, за да намѣри нѣкое по-хубаво и нужно буренче, съ което да го зарадва.

Каква истинска радость и упоение изпитваха тѣхнитѣ сърдца и души! Тукъ, всрѣдъ тазъ дѣвствена природа, тѣ се чувствуваха доволни и честити! Тѣхъ не ги трѣвожеха никакви убийствени мисли.

Първитѣ лжчи на животворното слънце се разлѣха по високитѣ планински върхове и сѣкашъ, се огледваха въ елмазенитѣ росни капки. Надъ хоризонта се появи вече цѣлото огнено кълбо. То обсипа съ хиляди усмивки и цѣлувки крѣхкитѣ и прѣлестни полски цвѣтя, любуваше се на китната и зелена горица, на голитѣ баири, на гранитнитѣ скали, на ранобуднитѣ птички — на всичко, каквото е създала Творческата неприкосновена ржка . . . Цѣлата природа имаше единъ тържественъ видъ и се обсипваше съ благоухание.

Булкитѣ и бабичкитѣ, радостни и доволни, че прѣзъ цѣлата година ще иматъ на разположение всички „лѣковини", за каквито, по нещастие, би се указало нужда, се опжтиха за въ село. Момитѣ събрани на купчини, на купчини, запѣха Еньевденската пѣсень, приглашани отъ сладкитѣ звуци на кавалитѣ, що надуваха ергенитѣ.

Опжтихъ се и азъ подиръ тѣхъ. Боянъ остави „бюлюка", спрѣ се на пжтя и ме причака

— Защо не доде и ти? Имаше и за тебъ „кйораво"! Я вижъ я вижъ какво ме огрѣ менъ. И извади той изъ пазвата си една дълга, широка и накичена съ разноцвѣтни висулки кърпа, която стоплюваше сърдцето му и го караше да сияе отъ радость! . . .

Задачитѣ и срѣдствата на естетическото възпитание въ нашитѣ учебни заведения.

Отъ М. Московъ — Търново.

(Продължение и край).

Както виждате, тоя великъ аскетъ-философъ, който е живѣлъ като калугеръ, виждалъ въ умното ползуване отъ естетическитѣ наслади не излишенъ и непотрѣбенъ разкошъ, но го признава за необходима часть отъ оня животъ, който трѣбва да отговаря на идеала на единъ истински мждъръ човѣкъ. Не по-малко високо, не по-малко голѣмо значение дава на естетическото възпитание и на естетическитѣ удоволствия и знаменитиятъ ученъ естествоизпитатель, Дарвинъ. Като говори въ едно отъ своитѣ писма, че е изгубилъ на старини способностьта къмъ естетически възприятия и наслади, той признава тая загуба за голѣма злочестина, която се отзовава врѣдно върху умственнитѣ и нравственнитѣ страни на духовния организъмъ. „Струва ми се", казва Дарвинъ, че умътъ ми е станалъ нѣщо като машина, която обобщава закона отъ голѣмо количество факти, но е атрофирана другата скжпоцѣнна часть отъ мозъка, отъ която зависи естетическиятъ вкусъ. Ако азъ бихъ могълъ отначало да почна да живѣя живота си, бихъ си поставилъ за цѣль да чета почесто поетически произведения и да слушамъ музика поне веднажъ прѣзъ седмицата. Тогава оная часть отъ мозъка, която е атрофирана сега, би запазила способностьта да изпитва и да се наслаждава отъ естетически удоволствия. Загубата на естетическата способность е загуба на самото щастие и при това такава загуба, която врѣдно се отзовава не само върху ума, но и върху нравственното човѣшко сжщество, като отслабва важната емоционална страна на нашата природа". И тъй, изгубимъ ли способностьта да чувствуваме хубостьта въ природата и въ изкуството или оставимъ ли я недоразвита, ще каже, споредъ справедливото убѣждение на великия ученъ мжжъ, че ние изгубваме самото щастие или изгубваме възможностьта да го постигнемъ. За да можемъ да запазимъ и да развиемъ тая драгоцѣнна за човѣка способность къмъ естетически наслади, и слѣд. къмъ увеличаване на самото щастие, трѣбва съ присърдце и грижливо да възпитаме въ младежитѣ естетически вкусъ, да развиемъ у тѣхъ чувство на красотата и разбиране на прѣкрасното,— способности, които сжществуватъ въ зародишъ въ всѣкой здравъ живъ организъмъ и само трѣбва похватность, ржководство и благоприятни въздѣйствия, за да достигнатъ пълното си съвършенно развитие . . . . Такива сж основнитѣ задачи на естетическото възпи-

тание, и въ тѣсна връзка съ него трѣбва да се намѣрватъ и самитѣ срѣдства, съ помощьта на които ще могатъ да се осѫществятъ тѣзи задачи. Тѣзи срѣдства сѫ доста разнообразни и многобройни, та и вѫтрѣшната имъ сила е достатъчна, за да могатъ да се достигнатъ съ тѣхъ доста благоприятни резултати за естетическото възпитание на нашето младо поколѣние. Ще изброя тѣзи срѣдства.

1) Като знаемъ, че главниятъ и първиятъ източникъ на всичко прѣкрасно въ областьта на звуковетѣ, боята, формата и пр. е самата природа, между която живѣе човѣкъ и която съ помощьта на органитѣ на усѣщанията развива у човѣчеството естетически способности, то ще ни е ясно, кое може да бѫде едно отъ първитѣ и най-вече достѫпно за всички срѣдство за естетическото възпитание. То е именно природата; но за да може да бѫде тя добро срѣдство за естетическото възпитание, трѣбва нашитѣ възпитаници да бѫдатъ въ най-близко и непосрѣдствено общение съ нея. Такова общение може да бѫде достѫпно и лесно осѫществимо съ помощьта на разнообразнитѣ екскурзии, съ близкитѣ и далечни разходки, въ които ученицитѣ ще напуснатъ за нѣколко врѣме задушливитѣ и еднообразни стаи и ще влѣзатъ въ непосрѣдствено сношение, сближение съ природата, — нѣщо, което дѣйствува оживително не само върху човѣшкия организъмъ, но и върху естетичната страна на човѣшкия духъ. Екскурзиитѣ трѣбва да бѫдатъ задължителни и употрѣбени като възпитателно срѣдство въ естетично отношение; тѣ трѣбва да станатъ нормално явление въ училищната практика: сѫмо по такъвъ начинъ ще могатъ да иматъ своето благотворно влияние . . . Да се сближатъ ученичкитѣ съ хубоститѣ на природата, сами да бѫдатъ зрители на прѣлеститѣ, които щедро сѫ разлѣни вредомъ подъ небесния сводъ, сами да бѫдатъ свидѣтели на хармоничното съединение на цвѣтоветѣ, които прѣдшествуватъ изгрѣва на слънцето, сами да схванатъ съ ухото си ржмолението на чучура и пѣнието на птичкитѣ; — всичко това ще влѣе една струя на миръ и щастие въ душата на младежьта и ще спомогне за нейното естетическо възпитание. Наистина, има изобразени плѣнителни, омайни картини, въ нѣкои поетически произведения, въ които поетътъ е искалъ да прѣдстави всичката чародѣйность на природата, ала непосрѣдственното сближаване съ самата природа ще подѣйствува много по-силно върху човѣка, и той само тогава ще може да усѣти въ душата си истинска наслада отъ природнитѣ красоти.

2) Второ срѣдство за естетическото възпитание на нашитѣ младежи е миръ на изкуството, — тоя миръ на красотата, който творческиятъ духъ на поета, музиканта и художника възпроизвежда, очиства и концентрира въ художествени произведения, за да може по-силно и по-дълбоко да въздѣйствува върху зрителя, читателя и слушателя. Нѣма да говоря, каква полза има живото непосрѣдственно запознанство на ученицитѣ съ мира на изкуството за тѣхното естетично развитие, ще кажа само това, което е казалъ и Аристотель

прѣди толкова стотинъ години, че образитѣ и идеитѣ, въплотени въ изкуството, съ особена ясность се запечатватъ въ нашата душа, съ извънредно голѣма сила проникватъ въ дълбочината ѝ и увличатъ читателя, зрителя и слушателя, и го прѣнасятъ отъ обикновения миръ въ областьта на чиститѣ естетически впечатления, очистватъ го и го облагородяватъ нравствено. Колкото се отнася до срѣдствата, за да могатъ ученицитѣ тъй живо и близко да се запознаятъ съ безкрайно разнообразната по форма и съдържание область на художестеното творчество, трѣбва да се завеждатъ по ония мѣста, кждѣто има картинни галерии и музеи, въ които се пазятъ разнообразни прѣдмети на изкуството, кждѣто има историко-археологически и художествени паметници; като напр. музея въ София, паметницитѣ на Шипка, разкопкитѣ въ Абоба и пр. Екскурзиитѣ по такива мѣста не само трѣбва да бждатъ желателни, но и задължителни, като едно отъ най-важнитѣ и необходими срѣдства въ дѣлото на естетическото възпитание. Но тъй като нѣма по насъ близки мѣста съ паметници и музеи, картинни галерии и други подобни естетическо-възпитателни учрѣждения, азъ прѣпоржчвамъ да се наредятъ при срѣднитѣ учебни заведения собствени малки училищни музеи. Такива училищни музеи не трѣбва да състоятъ отъ скжпи и рѣдки картини или снимки отъ подобни, защото ще трѣбватъ голѣми срѣдства, съ каквито едно учебно заведение не може да разполага. Нека картинитѣ да бждатъ по-ефтини, ала не случайно избрани, а да бждатъ систематически наредени споредъ историческото развитие на изкуството и споредъ различнитѣ народности. Такъвъ единъ музей би могълъ да се състави отъ фотографии на хубави художествени произведения отъ различни епохи и народи; като изключимъ, разбира се, рисованието, — другъ начинъ нѣма да се възпроизведатъ паметницитѣ на изкуството тъй ясно и вѣрно и художественитѣ особености на единъ оригиналъ като фотографията; не само формитѣ, стила и манеритѣ на художника, но и боитѣ на картинитѣ могатъ вече съ помощьта на цвѣтната фотография да се възпроизвеждатъ. Ефтинията на обикновеннитѣ и цвѣтнитѣ фотографии дава възможность днесь да се нареди една систематическа колекция за единъ училищенъ музей съ всичката необходима пълнота при всѣко едно срѣдно учебно заведение; такъвъ музей ще бжде едно солидно спомагателно срѣдство не само да се изучи историята на изкуството, но и ще съдѣйствува за естетическото възпитание на ученицитѣ, ако се нареди тъй, щото отъ врѣме на врѣме да се даватъ на ученицитѣ и нѣкои обяснения върху картинитѣ. Такива музеи, освѣнъ че ще обогатятъ ученицитѣ съ знания изъ областьта на изящнитѣ изкуства, а ще бждатъ полезни и други отношения, — ще помагатъ и на рисуването: освѣнъ че ще иматъ ученицитѣ прѣдъ себе образцови произведения на най-великитѣ художници, но ще могатъ да правятъ опитъ и да подражаватъ а това не може да не се отрази благотворно върху самия прѣдметъ. Само като гледатъ нашитѣ ученици прѣдъ себе си произведенията на великитѣ майстори на живописството, ще могатъ да си съставятъ

ясна прѣдстава за величието на човѣшкото творчество, въ областьта на това изкуство.

3) Не мога да не спомена тукъ още едно доста полезно както за образованието тъй и за естетическото възпитание срѣдство, именно магическия фенеръ. Нѣма никакво съмнѣние, че ако картинитѣ на този фенеръ сж научно истински и художествено изпълнени, то освѣнъ че ще послужатъ за чисто научни цѣли, но и ще окажатъ и естетическо въздѣйствие върху ученицитѣ, Не малка полза въ това отношенне иматъ и стереоскопитѣ.

4) За естетичното възпитание могатъ да спомогнатъ и литературно-музикалнитѣ вечеринки, които се даватъ отъ самитѣ ученици. Заучване наустъ хубави образцови поетически произведения; хубавото имъ рецитиране или декламиране прѣдъ многобройни слушатели; непосрѣдственно запознанство съ хубави образци на музикалното творчество, — всичко това е много полезно въ възпитателно отношение и е желателно да се ползуваме по-често съ това срѣдство, защото съ него ще развиемъ естетически вкусъ у нашитѣ ученици отъ една страна, а отъ друга ще ги запознаемъ съ всичко велико и образцово отъ музикалното изкуство. На учителя по музиката въ това отношение се прѣдоставя най-много да работи; той трѣбва да запознае ученицитѣ си съ хармоничното съединение на звуковетѣ, като постепенно внесе тая хармония и въ душата на младежитѣ, като ги накара да се отвръщаватъ отъ дезхармоничното, отъ всичко онова, що е противно на истинско-художественния вкусъ, а постигне ли се това, музиката е постигнала назначението си въ живота.

5) По край срѣдствата за естетичното възпитание трѣбва да се споменатъ и литературнитѣ бесѣди, въ които да се усили четенето на поетически произведения, да се обсжждатъ въпроси върху изкуството, върху неговата история и теория, като се показватъ най-важнитѣ произведения на изкуството; да се запознаятъ ученицитѣ съ най-важнитѣ факти отъ историята на музиката, съ нейния стилъ и пр. На такива литературни бесѣди ученицитѣ ще могатъ да се запознаятъ съ историята на най-хубавитѣ литературни произведения въ областьта на словото, ще се анализуватъ произведения отъ къмъ съдържание и форма, и ученикътъ ще може да схване и идеята, и вънкашната страна на едно произведение; идеята на хубавото, която е изобразена въ конкретнитѣ образи, ще подѣйствува върху младата душа на ученика; формата, въ която е облѣчена идеята, ще въздѣйствува върху естетическото чувство на младежа, а тъй като чувствата сж най важнитѣ и най-силнитѣ мотиви на нашата воля, то ще си обяснимъ, отъ каква важность е да се възпитатъ и усилятъ естетическитѣ чувства.

Рисуването и пѣнието трѣбва да се поставятъ върху по-рационални основи; на тѣхъ не трѣбва да се гледа като на чисти учебни прѣдмети, които да се минатъ само споредъ програмата, ами и като на срѣдства чисто естетическо-възпитателни; ученикътъ чрѣзъ тѣхъ да се въведе въ областьта на най-възвишеното, да може не са-

мо да копира или да произвежда, но и да се плѣнява отъ работата си, отъ изкуството. Дѣто ще се каже, учебниятъ прѣдметъ да спомогне да се разтвори душата на ученика, та да могатъ да проникнатъ по-дълбоко въ нея лжчитѣ на художеството, да я освѣтятъ, да я прѣродятъ и да я направятъ достжпна на най-възвишеното, най-благородното, най чистото и божественото. Тая цѣль трѣбва да иматъ рисуването и пѣнието, за да могатъ да станатъ мощни срѣдства въ дѣлото на естетическото възпитание.

6) Къмъ всичко казано трѣбва да отнесемъ и спектаклитѣ и театритѣ, на които ученицитѣ ще видятъ и ще се запознаятъ съ класическитѣ произведения на драматическата поезия, като извлѣкатъ въ сжщото врѣме и естетична наслада и нравствена поука. *Шилеръ* казва за театъра: „Хиледи пороци, които дори и справедливостьта търпи, театърътъ наказва: отъ всички зрѣлища театърътъ е най-добрата школа за практическа мждрость, най-добриятъ водачъ прѣзъ гражданския животъ: най-непогрѣшимъ ключъ за най-скрититѣ входове на човѣшката душа; той ни учи да бждемъ справедливи къмъ злочестия; отъ театъра се лѣятъ най-истински понятия, най-чисти чувства". Но театърътъ е школа и на истински естетически наслади: въ него поучението се дружи съ удоволствието, образованието съ забавата; тжгата изчезва и се явяватъ най-свѣтлитѣ чувствувания. Театърътъ води човѣка къмъ истинското му назначение, имено *да бжде човѣкъ*.

Като има театърътъ такова важно значение, то не можемъ да не се възползуваме отъ него за естетическото възпитание на нашитѣ ученици. Пиеси, въ които участвуватъ като актйори самитѣ възпитаници, ще подѣйствуватъ ободряваще, възпитателно и естетически, както върху самитѣ изпълнители на пиеситѣ, тъй и върху зрителитѣ. Прѣди да се даде една пиеса, може да се каже нѣщо досежно нейното литературно достоинство, да се направи, тъй да се каже, литературенъ разборъ, който да може да въведе ученицитѣ въ самата пиеса и да направи нейната идея и съдържание по-лесно достжпни.

Като говорихъ до тука за цѣлъ редъ възпитателни срѣдства, азъ разгледахъ тѣзи срѣдства само отъ една страна, като срѣдства за естетическото възпитание на младежитѣ. Знаемъ, че ни едно отъ тѣзи срѣдства не служи изключителео само за естетическо възпитание. Естетическитѣ елементи въ тѣзи срѣдства сж свързани съ образувателнитѣ и възпитателнитѣ елементи: хубавото въ смисъль на художествено е свързано съ научното, свързано е и съ поучителното въ нравственно отношение и пр. Оттукъ се вижда, че всѣкой възпитатель, който ще се ползва отъ поменатитѣ по-горѣ срѣдства, за да възпита естетическитѣ чувства у дѣцата, да може въ сжщо врѣме да си служи и съ другитѣ елементи, които съдържатъ изброенитѣ срѣдства, и да въздѣйствува върху всички страни на дѣтската душа. И обратно, бидейки употрѣбени тѣзи срѣдства и за други образователни и възпитателни цѣли, напр. за увеличаване на познанията въ сферата на нѣкоя наука или изкуство, за религиозно или

нравственно възпитание, неминуемо и естествено съгласно съ природата си тѣзи срѣдства ще окажатъ благотворно влияние и въ естетическо отношение върху дѣтето. Напр. всѣка една ескурзия може лесно и естествено да служи за ботанически, за зоологически и за минералогически цѣли, но може много добрѣ да удовлетвори и естетическитѣ потрѣбности на човѣка. Мѣста, богати съ исторически паметници, могатъ да дадатъ храна, цѣнна както да се запознаемъ съ историята на това мѣсто, тъй и за развоя на вкуса, и за художествена наслада. Една колекция отъ художествени произведения, които се пазятъ въ нѣкой музей и картинна галерия, като има извънредно важно значение за художественото развитие на ученика, е въ сѫщото врѣме разтворена книга, отъ която човѣкъ може да се запознае, подъ доброто рѫководство на възпитателя, разбира се, съ най-разнообразнитѣ клонове на човѣшкото знание, чийто обекти сѫ живо и нагледно възсъздадени въ произведенията на изкуството. Нѣма да ви говоря, че съ помощьта на литературата и художественитѣ произведения човѣкъ най-лесно може да се запознае съ самия животъ, че театрътъ, литературата и изкуството дѣйствуватъ нравствено върху човѣшката душа, че нагледното прѣподаване на нѣкой учебенъ прѣдметъ съ помощьта на художествени и изобщо нагледни демонстрации несравнено високо стои прѣдъ неудобното и мѫчното отвлѣчено обучение, — всичко това ще бѫде прѣдметъ на други рефератъ. Искахъ да обърна вниманието ви само върху едно важно обстоятелство, а имено: да се усили у нашитѣ училища естетическия елементъ на възпитанието и да ви посоча накѫсо най-главнитѣ срѣдства, които могатъ да помогнатъ на това възпитание, на което сравнително малко се обръща внимание прѣдъ научното образование.

Къмъ концепцията на Вазова въ „Тръносливката"

Отъ А. Теодоровъ — Баланъ. — София.

Една „*Литературна бѣлѣжка*" тукъ, стр. 559—560, ми обръща вниманието върху „фактична грѣшка", или по-добрѣ „недоразумѣние" при разсѫждението за „Тръносливката" въ статийката ми „*Двѣ концепции на Вазова изъ практичната философия*", излѣзла пакъ тукъ, 473—484. Авторътъ на бѣлѣжката Х. К. смѣта грѣшката ми или недоразумѣнието таково, което фатално ме повлѣкло къмъ криво заключение за идеята на стихотворението; и като вѣрва, че ще да призная и азъ тоя си промахъ, или неслука (както бихъ казалъ съ П. Гѫбювъ), очаква негли да се обадя съ поправка на сѫжденията си.

Не бихъ се свѣнилъ, да си призная въ случая една грѣшка, ако наистина я имаше, и да благодаря на оногова, който ми я посочва. Азъ прочетохъ изново стихотворението на Вазова и своята статийка, па ги прѣмѣрихъ съ бѣлѣжката на Х. К. и намѣрихъ, че грѣшката е на почтения бѣлѣжкаръ. Всичко, щото мисли той за идеята на „Тръносливка", го има и у мене; само за едно нѣщо не е помислилъ Х. К. — че азъ сравнявамъ обйективнитѣ и субйективни условия, при които е създавалъ Вазовъ „Тръносливката" и „Прѣбитото псе", и като се опирамъ върху поставенитѣ отъ Вазова еднакви въ двѣтѣ стихотворения емпирични премиси за емоция, откривамъ двѣ нееднакви концепции. Въ концепцията на „Прѣбитото псе" премисата съ изобразения нападъ възъ псето, съ негова плачъ, служи за окачествение на злото, сѣме на нещастието; а въ концепцията на „Тръносливката" премисата съ изобразения нападъ възъ овошката, съ нейния плачъ, *се замину*ва, за да изкара съвсѣмъ изъ другъ изворъ — изъ драгостьта на нападачитѣ — бѣлѣгътъ на щастието, плодъ на доброто.

Авторътъ на бѣлѣжката нѣкакъ ми се чуди, че соча като злодѣяние нападътъ възъ една тръносливка: та затуй е каже тръносливката, за да я нападатъ и брулятъ! Сопналъ се бѣхъ еднѫжъ на единъ шопъ, защо бие жена си! „Затуй ми е каже жена, за да я бия". Шопътъ сѫдѣше тъй, както г. Х. К. Човѣшката постѫпка се опрѣдѣля не по прѣдмета, надъ който се върши, но по мисъльта, по съзнателната побуда, съ която се върши. Побуда, що плоди зло, се реализува въ злодѣяние. Злото докарва болки, страдания. Тръносливката плакала подъ постѫпката на дѣвойчетата, пише Вазовъ. Азъ му повѣрвахъ, защото и самъ бихъ чувствувалъ сѫщото. Щѣше ли Х. К. да не мари за това, като знае, кой е причината на плача и защо се прѣдизвикватъ чужди страдания? Нека поразмисли, па да каже.

Къмъ очерка: „София прѣзъ 1880 г."

(Нови данни за биографията на Василъ Левски).

Когато вече бѣше отпечатанъ горния ми очеркъ въ първата кола на настоящата книжка, азъ случайно се срѣщнахъ съ г. Димитра Димовъ (Папашата), близъкъ приятель на Левски и билъ въ София въ врѣме на обѣсването му. Като му отворихъ дума за епизода, — послѣднитѣ минути на Левски — който описвамъ тамъ, г. Димовъ ми разказа какъ той го билъ чулъ отъ устата на сѫщия попъ Тодора, и който той помнялъ добрѣ. Разказътъ му поправя и допълня моя И ето какъ е била въ сѫщность работата:

Попъ Тодоръ е билъ повиканъ да причести дякона. Той дошълъ съ причастието на лобното мѣсто. Пашата му заповѣдалъ да причести осѫдения на смърть съ думитѣ, които азъ прѣдадохъ, и се оттеглилъ на страна, както сторили и войницитѣ тамъ, за да се оставятъ попъ Тодоръ и Левски сами.

Попъ Тодоръ тогава се приближилъ до дякона и го попиталъ скърбно и тихо:

— Василе, желаешъ ли да се причестишъ?

— Желая, отговорилъ Левски.

— Но ти знаешъ, че прѣди светото причастие е нуждна изповѣдь? Искашъ ли да се изповѣдашъ?

— Искамъ.

Когато се свършила изповѣдьта, попътъ отворилъ трѣбника, за да прочете отпустителната молитва.

Тогава Левски му казалъ:

— Дѣдо попе, помени ме тука: дяконъ Игнатий.

Левски не произнесълъ вече друга дума. Той видѣлъ и приелъ съ студено спокойствие смъртьта си.

По́-послѣ любопитни софиянци се опитвали напраздно да изкопчатъ отъ попа нѣщо за дяконовата изповѣдь. Попъ Тодоръ запазилъ тайната, както му повелява дългътъ. На Папашата само послѣ казалъ слѣдующето:

— Когато Василъ се изповѣда́, той прибави тия думи: „Сичко каквото съмъ сторилъ, сторихъ го за отечеството!"

Азъ счетохъ за нужно да прѣдамъ тия подробности за послѣднитѣ минути на великия революционеръ, защото тѣ бѣха до днесъ неизвѣстни, а и въ г. Заимовата книга: *Животьтъ на Василъ Левски*, ги нѣма, до колкото помня.

Ив. Вазовъ.

Български театъръ.

(Есененъ сезонъ — 1905 год.).

Ник. А-въ — София.

Отъ 20 октомври до 23 ноември народ. трупа даде пиесить „Галеото" драма въ 3 д. и 1 прологъ отъ Ж. Ешегаре, „Бой на пеперуди" комедия въ 4 д отъ Херм. Зудерманъ, „Родина", отъ сжщия авторъ „Дамата съ камелиитѣ" драма въ 5 д. отъ Александъръ Дюма́-синъ, „Тартюфъ" комедия въ 5 д. отъ Молиера, „Езуитинътъ и неговиятъ възпитаникъ", ком, въ 5 д. отъ Е. Крюгеръ, „Справедливость" ком. въ 5 д. отъ Ото Ернстъ. По количество па и по качество репертуаръть внушава най-голѣми надежди.

Тукъ сж прѣдставени три народа въ модерната си драма — испанскиятъ, френскиятъ и германскиятъ. Като изключимъ „Тартюфъ" отъ Молиера, всички други пиеси сж отъ съврѣмении автори, кои по-бѣлѣжити, кои вече забравени; — на всички лежи печатътъ на модерното врѣме, духътъ на протеста противъ рутината, противъ традицията, противъ социалнитѣ злини въ най-разнообразнитѣ имъ прояви. Тъй като прѣдставенитѣ пиеси сж свързани съ единство на настроението и общность на тенденцията, ние първомъ ще поговоримъ за тоя модеренъ духъ, неговото съдържание, като сжщность на съврѣмения културенъ човѣкъ и обектъ за най-дълбока аспирация на модерното, *сериозно* изкуство. Ние подчертаваме „сериозното", защото съ хубавия епитетъ „модерно" се кичатъ и такива изкуства, които не правятъ честь на нашия вѣкъ — изкуство фалшиво, узурпирало чуждо име.

Модерниятъ духъ е изразенъ отъ писателя наспроти школата, къмъ която принадлежи и съ ония срѣдства, които му е подготвила националната литература. Единиятъ отъ елементитѣ въ тия драми е интернационален — заимствуванията на идеитѣ и формитѣ е най-често явление въ съврѣменнитѣ общества; другиятъ елементъ — националниятъ е традицията на духовнитѣ дѣди на автора; нея не може да залички никакво чуждеземно вѣяние. За да бждемъ още по-близки до истината, този вторъ елементъ, нареченъ отъ насъ национален, ние охотно бихме го взели за органична часть на автора, тъй като природната наклоность на автора е първиятъ и главенъ факторъ за да влѣзе той въ редоветѣ на една или друга школа.

За „Галеото" ние говоримъ на друго мѣсто въ тъзи книжка. Слѣдната по редъ иде „Бой на пеперуди", ком. въ 4 д. отъ Зудерманъ. Авторътъ е доста познатъ на нашата образована публика, затова биографичния дѣлъ за него ще отминемъ. Зудерманъ като драматургъ се явява въ Германия първостепенъ художникъ, проводникъ ня съврѣменнитѣ тежнения на човѣчеството, тежнения, слѣзли отъ

снѣжния сѣверъ на югъ къмъ цѣла Европа. Рускитѣ писатели и норвежкиятъ гений—Ибсенъ теглиха браздата, а по тѣхъ и всички основали европейски художници. Това бѣше цѣла революция въ литературата — отъ една страна се разтурваше въздушната, картонна кула на натуралиститѣ, отъ друга се внасяше новия тонъ на осмисленъ протестъ противъ гнилитѣ основи на нѣкои съврѣменни понятия. Центъръ на тия тежнения бѣ личностьта съ нейнитѣ устрѣми къмъ новъ свѣтъ, съ нейнитѣ болки и блѣнуване за щастие. Тия тенденции на съврѣмената литература ѝ придаватъ лирична окраса и въ всѣко произведение отъ какъвто родъ и да било се чувствува дишанието на автора.

Литературното си поприще Зудерманъ започна съ успѣхъ. Темитѣ, които зачекваше било въ своитѣ романи и повѣсти, било въ драмитѣ, повдигаха завѣсата на нѣкое потулено зло въ германското общество; не бихме сбъркали, ако кажехме, че на това зло авторътъ прѣдава по-универсаленъ характеръ. Романитѣ му „Грижа", „Котешката пжтека" и други дребни повѣсти не могатъ да съперничатъ съ романитѣ на кой да било по-именитъ германски писатель; не стои така работата съ драмитѣ му. Всѣка отъ тѣхъ е илюстрация на поквата въ нѣкое отъ германскитѣ слоеве — било въ старо-аристократското съсловие или въ новитѣ аристократи — царетѣ на капитала, богатитѣ буржуа. Въ др. „Краятъ на Содомъ". и въ „Честь" имаме нарисувани картини отъ тоя родъ. Въ ком. „Бой на пеперуди" сатирата шиба безмилостно и суровия капиталистъ и дребнитѣ, изпаднали въ мизерия чада на срѣдньото съсловие. За да освѣжи задушливата атмосфера, да ретушира безотрадната черна боя на пиесата, авторътъ изкарва два непокварени стърка отъ двата мира — тѣ се свързватъ, залюбватъ се. Черния фондъ е миналото, отчасти и настоящето; но нѣма за какво да се отчайваме — бждащето, дадено чрѣзъ Максъ и Ружка, е тъй свѣтло, тъй чисто! Макаръ „Бой на пеперуди" художествено да не може да се мѣри съ „Честь" или „Родина", тя сѐ пакъ има високовъзпитателно значение; не може да ѝ намали това значение даже прѣкаления натурализъмъ въ III д., станалъ вече архаична прѣживѣлица въ най-модерното изкуство.

„Родина" отъ сжщия авторъ е наджхано съ по-друга идея, отколкото горнята пиеса. Въ лицето на героинята Магда ни е даденъ страстенъ протестъ на събудената жена противъ деспотизма на общественото мнѣние и тиранията на семейството. Безспорно, Зудерманъ е ималъ прѣдъ очи Ибсеновата Нора; той само стѣснява кржга на своя протестъ. Магда не възстава противъ брачнитѣ окови, както Нора, а отхвърля задълженията си къмъ родители и то такива, каквито сж нейниятъ баща и мащихата ѝ. Нора туку-що възкръсва и се тъкми да намѣри пжтя за новата си родина, като има жестокостьта да напустне и милитѣ си рожби. Магда ни е дадена вече напълно оперена, широко замахала крилѣ и знае дѣ хвърчи. Свободата и за нея е скжпа, и тя проповѣдва автономностьта на жената, но отъ дѣтето си не се отдѣля — отъ цѣлия свѣтъ се отказва, само не отъ дѣтето си. Въ това отношение Зудерманъ е много по-естественъ отъ

Ибсена, макаръ и философията му да не допуща широки обобщения, за каквито е далъ просторъ норвежецътъ. Схождатъ се двамата драматурзи и въ отрицателнитѣ типове. И бащата на Магда, както и мжжътъ на Нора не отстжпватъ ни педя отъ извоюваното мѣсто и отъ властьта си. И единиятъ и другиятъ приематъ като естествено състояние за жената ролята на куклички въ кжщи. Въ основата на тия пиеси лежи сѐ оная индивидуалистична философия, за която говоримъ въ „Галеото". Не ще и дума, че това е рожба на европейската западна култура, затова и поставенитѣ въпроси въ модернитѣ пиеси можемъ да прѣживѣемъ, само ако сме минали прѣзъ чистилището на тая култура.

„Дамата съ камелиитѣ" отъ Дюма-синъ е написана 30 години по-рано, отколкото пиеситѣ на Зудермана; но по тенденция нея не можемъ да отдѣлимъ отъ тѣхната група. Създание на едно чутко сърце, „Дамата съ камелиитѣ" засѣга една отъ най-болнитѣ уломки на живота. Съ прожектилъ, израсналъ въ сърцето, той хвърля снопъ отъ хумани лжчи въ царството на падналитѣ жени, откжснати отъ останалия свѣтъ не по собствена вина, а по волята на капризни случаи, или подъ ударитѣ на непроходна бѣдность. Свѣтътъ на тия жени е своеобразенъ адъ, дѣто мжчители сж женитѣ, като въ сжщо врѣме ставатъ сами на себе си палачи. Съ смѣхъ, съ пиянски викове и прѣсипнали гласове тѣ откжсватъ цвѣтенцата на невинностьта, дѣто и съ когото сварятъ. Съ живота си тѣ като да отмъщаватъ на тия, които сж ги натъпкали въ кальта и хвърлятъ прѣзрителни, цинични насмѣшки въ лицето на честното общество. Дюма-синъ вижда пъкъла въ тоя животъ, но неговата тънка, усѣтлива душа долавя и страдалчески гласове въ хаоса на оргията. Маргарита, „Дамата съ камелиитѣ", е царицата на тоя адъ; тя е като Нана на Зола — всѣки й принася даръ най-скжпото, каквото му е далъ животътъ. Но до като натуралистътъ Зола вижда въ героинята си само единъ атавизъмъ, една „bête humaine", Дюма-синъ си поставя високо-морална задача — да открие прѣдъ свѣта и въ падналитѣ души скжпоцѣнни бисери и много по-чисти, отколкото ги има, да речемъ, бащата на нейния любовникъ—честниятъ, грижливиятъ буржуа. Душата на Маргарита само отгорѣ-отгорѣ е зачекната отъ отровата; щомъ й се прострѣ честна, братска, нѣжно и беззавѣтно любяща ржка — тя проклина своето минало и закопнѣва за мирно, семейно огнище. Дюма-синъ и до смъртьта си остана оптимистъ и учитель. Изкуството за него бѣше срѣдство да се назидава, да се осмислятъ и хуманизиратъ отношенията между хората. Диагнозата на човѣшкитѣ страдания подъ перото му е много едностранчива, но идеализъмътъ му изкупува тая ограниченость.

Рамкитѣ на рецензията ни не даватъ мѣсто да спомнимъ за условията, що сж създали Молиеровия „Тартюфъ", а той заслужава това. Комедията „Езуитинътъ и неговиятъ възпитаникъ" е сатира на езуититѣ, а „Справедливость" е тежка сатира противъ съврѣменната журналистика.

Г-жа Звонарева въ Зудермановитѣ пиеси и въ „Дамата съ камелиитѣ“ имаше благодарни роли, за да развие широко своя талантъ. И колкото трудни и да бѣха тия роли, тя блѣскаво удържа побѣда. Тритѣ роли сж отъ различенъ характеръ и съ това още повече добива значение побѣдата.

Магда, героинята на „Родина“, г-жа Звонарева ни я изрисува съ сигурностьта на опитенъ художникъ; за всѣкой актьоръ е важно да вземе първоначално вѣренъ тонъ и да го вариира до края на пиесата. Нашата талантлива артистка схвана този тонъ — тонъ на познала своитѣ сили свободна личность, летяща високо надъ мирния замръзналъ въ вѣковни форми животецъ. Тя твори сама своята сждба и никому не позволява да се бърка въ тайника на нейнитѣ чувства; смѣлостьта ѝ отива до тамъ, щото да хвърля ржкавица даже на баща си. Каква страстность, каква енергия въ отказа ѝ да приеме компромиса на годеника си за дѣтето, незаконенъ плодъ на младежката имъ любовь! Или каква самоувѣреность и своеобразно величие въ глумата ѝ надъ благороднитѣ дами отъ провинциалния градъ. Но най-напрѣгнати чувства, най-висока емоция създаде г-жа Звонарева съ сцената, когато разказва нерадостното си минало. О, това бѣше дѣйствително рѣдъкъ триумфъ на нашата сцена! Това бѣше достатъчно, за да изглади нѣкои опущения въ играта било въ началото, било въ края на пиесата.

Въ „Бой на пеперуди“ артистката ни даде тъкмо противоположенъ типъ. Вдовицата Елза е лекомислена кокетка, съ развратена фантазия и неспособна да цѣни благороднитѣ чувства на своя годеникъ. Лекомислието, но не съзнателния развратъ — ето това г-жа Звонарева ни прѣдаде прѣкрасно. Играта ѝ бѣше реална, безъ прѣкалености.

„Дамата съ камелиитѣ“ бѣше истинско тържество за г-жа Звонарева. Тя като да бѣше спастрила всичкитѣ сили на своитѣ чувства и гласъ за тоя случай само. Ние никога не сме виждали на нашата сцена по-майсторски прѣливи на гласа, наспроти психологичния моментъ. Миньорниятъ тонъ, пъленъ съ нѣга, съ тиха меланхолия и нежность разливаше н'амъ каква елегичность за безвъзвратно изгубено щастие. Ние не знаемъ, кой моментъ да посочимъ като кюлминациона точка на художествено прѣвъплощение съ ролята — тѣ всички се надпрѣварватъ, безъ да се надминатъ.

Г. Ив. Поповъ въ „Галеото“ игра Гарагарца. Струва ни се, че той не прѣдстави както трѣбва раздвоената душа на своя герой. Борбата на противоположни чувства той само врѣменно изкарваше прѣдъ зрителитѣ и пакъ се губѣше. Въ „Дамата съ камелиитѣ“ като баща на Армана артистътъ създаде истински типъ на практиченъ баща, съ посрѣдственъ умъ и чувства. Въ „Справедливостъ“ той създаде, въ пълния смисълъ на тая дума, ролята на безчестенъ, спекулантинъ вѣстникарь. Г. Кирковъ не може да се похвали за играта му въ „Галеото“.

Г. Коста Стояновъ е много добра сила въ нашата трупа. Ние не знаемъ роля, която въ неговитѣ ржцѣ да не се одухотвори, да не

добие плътъ и кръвь. Нема не бѣше живъ прѣдъ насъ скжперникътъ циникъ Винкелманъ въ „Бой на пеперуди", който не жали и собствено си чедо? Или виждали ли сте вие на сцената по художествено въплощение на тирана баща, какъвто бѣше той въ „Родина", съ разнитѣ нюанси отъ характера на тая роля?.

Отъ актриситѣ г-жа Вѣра Игнатиева бѣше неподражаема въ „Езуитинътъ". Нейното амплуа е ограничено, но това, което има, владѣе го безпогрѣшно.

На нашата сцена взеха да се подвизаватъ много нови актьори. Отъ до-сегашната имъ игра отъ тѣхъ можемъ да отдѣлимъ г. Т. Таневъ като актьоръ съ сериозни артистични задатъци; трѣбва само вѣщъ ржководитель, за да прѣвърне неговото дилетанство въ сигурно, художествено интерпретиране. Не можемъ да прѣмълчимъ за играта на г. Огняновъ въ „Дамата съ камелитѣ" въ ролята на Арманъ. Ние смѣтахме, че той има богатъ запасъ отъ сили за да интерпретира роли съ буенъ, страстенъ темпараментъ — а той бѣше толкозъ безжизненъ като любовникъ на Маргарита! Това ни постави въ недоумѣние. Съ разбиране игра г. Щърбановъ Тартюфъ. Въ такива роли ние смѣтаме че нѣма кой да го дублира.

Книгописъ.

I. Отзиви и оцѣнки.

Димитръ Йоцовъ. *По нашето освобождение. Политиката на Сърбия.* (Дипломатическа студия). София. Печатница на П. М. Бжзайтовъ. 1905. Стр. 25. — Тъзи хубава студия се чете въ „Славянска Бесѣда" въ София, като общедостжпна сказка. Тя е единъ сериозевъ трудъ, въ който документално сж изложени проявленията въ отношенията на сърбската дипломация къмъ опититѣ за българското освобождение и къмъ самото освобождение. За цѣльта си г. Йоцовъ е използувалъ: 1) архивитѣ и документи дипломатически отъ 1873—1878 г.; 2) английската синя книга; 3) трудоветѣ на Иована Ристичь и Вл. Джорджевичь по вънкашната политика на Сърбия; 4) Рѣчитѣ на Гамбета и Бисмарка. Студията на г. Йоцова почва отъ епохата на князъ Михаила т. е. втората половина на XIX в., когато въ Сърбия бѣ открита една обединителна политика, но по-особно отъ врѣмето на нашето априлско възстание; дава ни любопитни данни за диплом. страна на сърбско-турската и руско-турската война, за усилията на сръбскитѣ дипломации по врѣме на Берлинския конгресъ и при разграничаване България отъ Сърбия. Една поука, която може особно българската дипломация и всѣки българинъ да почерпи отъ тая книжка, е че сърбскитѣ обществени работници, посветени на дипломацията, сж вършили своята работа винаги съвѣстно и сж залѣгали да запазятъ интереситѣ на своето отечество.

Д-ръ В. С.

Е. Калужняцкій. — *Новѣйшія путешествія по Германіи.* I. Г. Кейслера и ихъ отношеніе къ Хилдебрандовому отчету о бытѣ и правахъ люнебургскихъ славянъ. (Отдѣльный оттискъ изъ „Сборника по славяновѣдѣніи", I). СПб. 1905 г. — Професорътъ на Черновицкия университетъ г. Емелиянъ Калужняцки е познатъ на нашия читателски свѣтъ по своитѣ солидни трудове върху старата българска писменность. Особно важни сж неговитѣ критически издания на творенията на Патриарха Евтимия — най-пълно и хубаво издание, що има до сега — и на други славянски паметници. Надписаната малка статия е отпечатъкъ изъ „Сборника по славяновѣдѣнието", който печата Импер. Руска Академия на наукитѣ. Професоръ Калужняцки си е задалъ въ тая статия за цѣль да издири вѣрно ли е названието на Ганушь (въ Славянск. Библиотека на Миклошича, II, 117), че и „най-новитѣ Кейслерови пжтешествия по Германия*) могатъ да бждатъ помагала за изучване залабскитѣ, особенно люнебургскитѣ славяни. Кейслеръ е възпроизвелъ малка часть отъ Хилдебрандова отчетъ. При все това професоръ Калужняцки приема Ганушовото утвърждение къмъ Кейслеровата книга защото: 1) тя е най-ранната публикация, която е довела, макаръ и най-малка часть отъ Хилдебрандова отчетъ, до общо свѣдѣние; 2) защото съдържа нѣколко допълнения, означаваши сжществено обогатяване на нашитѣ познания за народния битъ на залабскитѣ славяни въ първата четвъртъ на XVIII вѣкъ **Кукидесъ.**

Библиотека. „Съврѣмененъ театъръ". Излазя подъ редакцията на *К. Мутафовъ*, год. I, бр. I. — **Салома**, драма въ едно дѣйствие отъ *Оскаръ Уайлдъ.* — Това ново списание-библиотека захваща да излазя въ Варна. То обѣщава да дава „за въ бждаще на българския читающъ свѣтъ всички нови театрални произведения, които сж имали успѣхъ на европейската сцена и които изнасятъ нови идеи и течения прѣдъ обществото." Първиятъ брой съдържа драмата *Саломия* на Оскаръ Уайлдъ — най-оригиналния английски драматургъ въ ново врѣме. (Гениалниятъ писатель, опозоренъ вслѣдствие на единъ скандаленъ процесъ, умрѣ, изоставенъ отъ всички, въ Парижъ въ 1900 г.) По-гсрѣ казахъ Саломия: насловътъ „Салома" е съвсѣмъ невѣренъ. Salomé — дъщеря на Ирода Филипъ и Иродияда, която, споредъ библейския разказъ, плѣни чича си Ирода Антипъ съ своя танецъ и измоли отъ него главата на Иоана Кръститель — се казва на славянски, слѣдователно и на български, Саломия, а не Салома. Уайлдъ има голѣмъ успѣхъ въ Франция, Англия и Америка, а напослѣдъкъ драмитѣ му се посрѣщатъ съ възторгъ и отъ всички изтънчени литературни критици въ Германия и Русия. Въ поменатата му драма е изобразенъ съ единъ ужасенъ трагизмъ момента, въ който Саломия вижда Кръстителя, влюбва се въ него, и бива отблъсната съ най-голѣма жестокость. Тогава тя жадува за отмъщение и увлече-

*) Пълното заглавие на книгата е: Neueste Reisen durch Deutschland Böhmen, Ungarn, die Schweiz, Italien und Lothringen. Изд. 1740 и 1776.

ниятъ отъ играта й Иродъ се съгласява да й даде на сребърно блюдо главата на Прѣдтеча. Съ едно свърхчовѣшко сладострастие Саломия впива устни въ мъртвитѣ уста на светеца. Иродъ, разярен, разкаянъ за убиването на Иоана, отъ когото се бои и когото почита, заповѣдва веднага да се убие Саломия и трупътъ на дѣвойката пада окървавенъ прѣдъ него.

Не ни казва прѣводачътъ отъ гдѣ е прѣвеждалъ, па и нѣмамъ на ржка оригинала, — писанъ на френски за Сара Бернаръ— та не мога да свѣря дали е добрѣ направенъ прѣвода, но той е гладъкъ и се чете безъ затруднение. Наистина, на български не е вече този блѣскавъ, игривъ езикъ, който сме навикнали да срѣщаме въ оригиналитѣ на ексцентричния англичанинъ, но Оскаръ Уайлдъ се прѣвежда тъй мжчно, че трѣбва да благодаримъ и за това, което ни се дава. За тази година редакцията на Библиотека „Съврѣмененъ театръ“ ни обѣщава още слѣднитѣ драми: *Робертъ Брако*—Маски, *Хенрихъ Ибсенъ* — Розмерсхолмъ и Малкиятъ Еолфъ, *Октавъ Мирбо* — Интересътъ прѣди всичко, *Дж. Байронъ* — Нашитѣ дѣца, *А. Бутти* — Люциферъ, *Ал. Дюма* — Кинъ. Струва да й се пожелае сполука.

Т. Г. Ивановъ.

II. Нови книги.

Получиха се въ редакцията ни слѣднитѣ нови книги:

Д-ръ Витановъ. Здравословенъ календаръ за 1906 г София 1906 г. стр. 108, ц. 30 ст.

Ив. Тодоровъ. Стихове. Ямболъ 1905 г. стр. 60, ц. 70 ст.

М. Ковалевски. Кратъкъ прѣгледъ на икономическото развитие и подраздѣлението му на периоди. Прѣв. отъ руски Н. З. Шоповъ и Д. Лазовъ. Кюстендилъ 1906 г., стр. 29. ц. 30 ст.

Хр. П. Стоиловъ. Дѣйность на Венелина по българския фолкоръ. Отпечатъ „Период. списание“. стр. 46.

С. С. Руневски и Г. Малкйовъ. Илюстрована нар. читанка за вечерни и празднични училища. стр 221. ц 1 л. Пловдивъ 1905 г.

С. Бебевъ. Зимната баня. Quasi — Хумореска. стр. 50. цѣна 50 ст. София 1905 год.

К. Кауцки. Класовитѣ интереси. Пр. отъ руски Г. В. София. 1905 г. стр. 44. цѣна 20 ст.

Ф. Ласаль. Сжщностьта на конституцията. Прѣвелъ Г. Б. София. 1905 г. стр. 41. ц. 20 ст.

К. Кауцки и П. Лафаргъ. Фридрихъ Енгелсъ. Прѣвели Е. К. и Ст. П-ва. София. 1905 г. стр. 71. ц. 35 ст.

К. Марксъ и Ф. Енгелсъ. Комунистически манифестъ. Прѣв. отъ нѣмски Г. Бакаловъ. София. 1905 г. стр. 67. ц. 35 ст.

Социалната демокрация и интелегенцията. Прѣводъ отъ руски София. 1905 г. стр. 68. ц. 40 ст.

Адамсъ. Прѣдпазване отъ заразителни венерически болести. Прѣвелъ П. Левтеровъ стр. 16. Безпл. премия на Майка и Дѣте.

Ф. Лангманъ. Бартелъ Туразелъ. Драма. Прѣв. отъ руски Г. Бакаловъ. София. 1905 г., стр. 74. ц. 60 ст.

Ив. Кириловъ. Чучулига. Драма. Вратца. 1906 г. стр. 108. ц. 1 л.

А. Гечевъ. Добри П Войниковъ въ развоя на нашата драма. София. 1905 г. стр. 275—362.

А. Гечевъ. Библиография на историята на новата бълг. литература въ бълг. печатъ до 1900 г. стр. 416—464.

Есландеръ—Клечковски. Съврѣменото възпитание и новитѣ пжтища. Пр. отъ руски Ст. Андрейчинъ. Кюстендилъ. 1906 г. стр. 85. ц. 60 ст.

Б. Цоневъ. Класификация на бълг. книжовни паметници отъ най-старо врѣме до края на XVI в. Отпеч. отъ „Годишникъ" на Соф. универ. за 1904/5 г. София. 1905 г стр. 31.

Иорд. П. Георгиевъ. Материалъ и книги по възраждането на българския народъ. Отпеч. отъ кн. II на „Извѣст. за командир. на М-вото на Нар. Просвѣщение". София 1905 г стр. 51.

Т. Рукавишниковъ Възпитание на капризитѣ дѣца. Прѣвелъ Н. Зоринъ. Кюстендилъ. 1905 г. стр. 21. ц. 20 ст.

Петръ В. Оджаковъ. Началото, произхождението и славянството на българитѣ. Свитъкъ първий Русе. 1904 г. стр. 80 ц. 75 ст.

Горонъ. Прѣстжплението въ улица Жавелъ (прим. романъ) прѣв. и издава В. Неденъ. София 1905 г. стр. 133. ц. 1 л.

С Ив Б. Хаджи Г. Павловъ. Биограф. очеркъ. Пловдивъ. 1905 год. стр. 43.

Ученическо сърдце. Мѣсечно списание год. I кн. I год. абон. 1.50 ст. Русе. 1905 г стр. 16.

III. Прѣгледъ на нашия и чуждия пер. печатъ.

Правда, Сентябрь – Октябрь 1905 г. Послѣдната двойна книжка на това хубаво списание е като всѣкога много интересна. Въ белетристичния отдѣлъ срѣщаме стихове отъ Бунинъ, разкази отъ Тимковскій, Каменскій и Радловъ и въ прѣводъ най-новата драма на италиянския поетъ Габриеле Д'Анунцио „Il fiaccola sotto il moggio". Библиографическитѣ бѣлѣжки сж много богати. В. Фриче разгледва нѣкои отъ романитѣ на О. Уайлдъ, който сега е много на мода въ Русия и се мжчи да обясни причинитѣ на това явление. „Уайлдъ, прѣди всичко е индивидуалистъ, той не признава никакви външни закони и вѣления... Послѣ той е естетъ. За него само искуството има значение. Моралъ и религия за него не сжществуватъ. Обществени и политически въпроси не го интересуватъ". — Въленията и новото движение въ Русия даватъ поводъ за цѣлъ редъ статии. Е. Смирновъ въ единъ общъ прѣгледъ разглежда края на руско-японската война. „Кървавиятъ кошмаръ, който ни душеше въ течение почти на двадесеть мѣсеца, се разсѣя — мирътъ е сключенъ... Ние прѣживѣхме всичко, казва той, ще изкажемъ радостьта си отъ свършването на тази кървава война и възвръщането живота на стотини хиляди души отъ единъ адъ, надминаващъ по ужаситѣ си всичко, което човѣшката фантазия е могла да си прѣдстави." Последнататъкъ се разглеждатъ р знитѣ точки отъ мира, дава се кратка хронологии на войната, броя на убититѣ въ разни сражения и отъ двѣтѣ страни и на загиналитѣ параходи. – Въ едно писмо изъ България „Българската учителска организация" А. Христовъ разправя за дѣятелностьта на „Бълг. Учителски Съюзъ".

Малъкъ Дневникъ. списание за литература и наука. Излазя седмично подъ редакцията на н. „Дневникъ". — Нашиятъ ежедневенъ печатъ усвоява една хубава практика, която сжществува отдавна на чужбина. Той почва да дава въ отдѣлна прибавка „литература и наука" за своитѣ читатели. В „Дневникъ" вече има 18 такива отдѣлни листове, които излазятъ всѣка недѣля и се даватъ като безплатна премия Въ послѣднитѣ броеве 13, 17 и 18 сж печатани оригиналнитѣ разкази на г. г. *М. Георгиевъ*, Патилъ, та знае,—Иванье и на *Александръ Кипровъ*, Бездомници, Една Варненска нощь и Конокрадци.

—

Српски Книжевни Гласник. 16 Новембаръ, 1905 Д-ръ Маливой Дежмановъ Ивановъ въ статията си: „Състоянието на днешната хърватска книжевность" намѣрва, че послѣдната съвсѣмъ не е на висотата, на която е трѣбвало да бѫде „Периодическитѣ списания у насъ сж въ много лошо материално положение. Книжевницитѣ не могатъ да намѣрятъ прилична заплата на трудоветѣ си; нѣщо повече, у насъ не е възможно самостоятелно книжевнишко съсловие, защото отъ перото не може да се живѣе." При все това като прави едно сравнение съ хърватската литература прѣди 10 год. авторътъ намѣрва че е направенъ грамаденъ успѣхъ. Увеличилъ се е броя на писателитѣ, подобрила се е и качествено литературата. — Въ сжщата книжка има най-подробно описание на конгреса на югославянскитѣ книжевници и публицисти съ резюме отъ всички рѣчи и здравици произнасяни при разни случаи.

—

Славянски Гласъ, издание на Слав. Благотв. Друж. въ България. — Год. III кн. VI Шл. Г-новъ пише „Реформитѣ въ Македония". Като говори за неясностьта на реформената програма, за съвършената безцѣлность на жандармерийската реформа, която въ сегашното си положение е само единъ излишенъ товаръ на македонския бюджетъ, авторътъ се спира повечко върху финансовитѣ реформи. Той разправя за възникването на проекта, за съдържанието му, за породилата се дипломатическа борба между Англия и Австро-Унгария, за подобната борба отпослѣ между силитѣ и Портата и свършва съ увѣрението, че финансовиятъ контролъ ще бѫде наложенъ на Турция. Интересна е статията на Иорд. П. Георгиевъ „Маджаритѣ и национальната борба въ Унгария" (отъ 1867 — 1877 г.) Тази статия е отчасти прѣведена отъ брошурата на Г. А. де Воланъ „Мадяры и національная борба въ Венгріи, съ нѣкои допълнения, пояснения и съкращения". Маджаритѣ сѫ най-патриотиченъ народъ, казва авторътъ. Тѣ обичатъ своето отечество и своя езикъ повече отъ свободата, отъ справедливостьта." Това той обяснява главно съ чудно хубавата изжерска природа, съ голѣмитѣ ѝ природни богатства. Слѣдъ това ни разказва за борбитѣ между маджаритѣ и австрийцитѣ, за националнитѣ борби въ Унгария, за мѣркитѣ, които маджаритѣ взематъ за усилване на своя елементъ въ страната, за всички простени и непростени срѣдства, които маджаритѣ сѫ употрѣбявали за да прѣтопятъ славянския елементъ. „Тѣ сега употрѣбяватъ сѫщата почти политика. Тѣ се ползуватъ много изкусно отъ старата вражда между хърватитѣ и сърбитѣ, а отъ друга страна употрѣбяватъ всички срѣдства да поставятъ славянитѣ, власитѣ и нѣмцитѣ въ враждото си въ враждебни отношения." Въ тази книжка Ст. Чакъровъ завършва статията си „Рѣчникътъ на Найденъ Геровъ" Като признава много голѣмата цѣнность на този капиталенъ трудъ, Ч. казва нѣколко думи за самия Н. Геровъ, и за неговата общественопросвѣтителна дѣйность.

Какво става по свѣта?

I. Въ нашенско.

Борущица, Гатевъ и правителството.

Народното събрание удобри търговетѣ за двѣтѣ линии: 1) Радомиръ—Кюстендилъ—Турската-граница; 2) Търново—Трѣвна—Борущица; князътъ утвърди съ указъ рѣшението на събранието и „Държ. Вѣстникъ" отъ 26 ноемврия публикува указа и договоритѣ за тия постройки. Колкото повече имаше основание да се поздрави мѣрката за по-скорото почване и свършване на първата линия, толкозъ повече втората линия извика и продължава да извиква общото негодование. Това негодование се изказа въ Народното Събрание отъ опозицията, прѣдставителитѣ на която посочиха, че една такава линия, която се качва по непроходими урви и баири, която ще стане по-скѫпа отъ всѣка друга, която ще е по-дълга отъ Хаинъ-буазката, не бива по никой начинъ да се строи. Сѫщото казаха и инженеритѣ. Тѣ не само казаха това на по-ранния министръ на общ. сгради, който се оттегли, между друго, и като жертва за тъзи линия, но тѣ казаха това и на новия министръ Гатевъ, който като направилъ подробно издирване и изучване, намѣрилъ, че Борущенската линия е невъзможна.

Напраздно надлежниятъ министръ Гатевъ се мѫчилъ да убѣди своитѣ другари министри (Петкова и Генадиева) да не настояватъ за

линията Борущица, защото „тая линия ще бѫде едно зло за цѣлата наша желѣзно-пѫтна мрѣжа.“ Както се разкрива отъ писмото на Гатева отъ 25 ноем. въ вѣстницитѣ отъ 27 сѫщи, той се молилъ още поне да се отложи внасянето на въпроса въ Събранието, и когато видѣлъ, че другаритѣ му не сѫ съгласили—той си далъ оставката *окончателно* и заминалъ за чужбина. Гатевъ пише до Петкова писмо, съ което го извѣстява, че е настѫпило врѣме „да се разпростятъ,“ че „правителството върши една колосална погрѣшка, като е рѣшило безвъзвратно да строи желѣзнопѫтната линия „Трѣвна — Борущица,“ че „тая линия не само съставлява една голѣма погрѣшка отъ страна на правителството, **но че „тя е страшна и непоправима пакость за страната на вѣчни врѣмена,**“ и той прибава, че „не само не може да се яви въ събранието да я защищава при утвърждението на търга й, но и не може да приеме върху си изпълнението на рѣшението — да я строи.“ Той си дава оставката и прибавя, че по никой начинъ нѣма да я оттегли, за това прѣдупрѣждава Петкова да не прави никакви опити въ тоя смисълъ. Гатевъ казва, че „тая линия е 42 километра по-дълга отъ Хаинъ — боазката, че съ нея се заравятъ 10 милиона повече зарадъ нѣкаква си батакчийска мина при Борущица, принадлежаща на четирима малджии, че тя има 41 километъръ нагорнища съ 20—25‰ и други 26 кл. съ 25‰, че тя има $10^1/_2$ км. тунели съ 20‰ нагорнища въ тѣхъ, които при влагата и съпротивлението сѫ равни на 25‰, че слѣдователно нейната експлоатация е почти невъзможна, защото тя не е вече нормална, а единъ феникюлеръ“. Гатевъ разкрива и нѣщо още по-странно. Петковъ и Генадиевъ му отговорили „категорически, че и да би се убѣдили, че вършатъ грѣшка, пакъ не ще се откажатъ отъ линията.

Прави извънредно тежко впечатление историята на тая линия, поне както е до сега позната, и особно слѣдъ разкритията на Гатева. Неговитѣ писма и документи ще бѫдатъ едно отъ най-чернитѣ пятна, що си лепватъ държавни мѫже, и знаяйки пакостьта, която правятъ на Българското отечество, извикватъ я съ упоритость, съ укриване на факти и документи, каквото направи, напр., мин. Генадиевъ въ Народното Събрание съ рапорта на Делоне. Писмото на Гатева разкрива и тоя некрасивъ актъ на единъ държавенъ служитель, който „криялъ рапорта на Делоне въ чекмеджето“ си и не го давалъ прѣдварително нито на Гатева. Гатевъ разкрива още, че днешниятъ режимъ е най-недостойния отъ всички що сѫ били нѣкога въ България. Министрътъ-прѣдседатель Рачо е „единъ homme de paille въ кабинета, единъ чифтъ мустаци, които като остави на министерската маса, може да отиде въ Бѣлово да си дои кравитѣ съ мѣсеци и да се не познава, че отсѫтствува“; фактическиятъ управникъ на България не е, както се мисли, Д. Петковъ, а Генадиевъ, „защото Д. Петковъ е изключително подъ неговото влияние, подъ пълната негова сюгжестия“.

Вънъ отъ тая характеристика на новия стамболовски режимъ, писмото на Гатева изкарва на явѣ още и слѣдньото: утвърдението на търга за Борущица стана при измама. Министритѣ измамиха нар.

прѣдставителство, че Гатевъ не си е далъ оставката веднажъ за винаги, измамиха, че той не е билъ противъ линията. А послѣ, когато се обади Гатевъ, че е противенъ, тѣ го нарекоха въ камарата *лудъ*, опозориха го и тогазъ му даватъ оставката. „Да, пише сега Гатевъ, Петковъ ме прогласилъ вече за лудъ. Не му връзвамъ кусуръ, защото той си е Свирчо, отъ нищо се не свѣнува, нищо го не лови." Силно е освѣтлението, което Гатевото писмо, съ прибавкитѣ си, внася въ най новата наша държавна и културна история върху лицата и характеритѣ на днешнитѣ управници. Никой историкъ не може се залови да описва тая епоха прѣди да прочете тия pièces humaines отъ висока важность.

II. Въ славянскитѣ земи.

Революция и бунтъ въ Русия.

При все, че рускиятъ царь съ своя манифестъ отъ 17 окт. даде на руския народъ най-широкото и свободно конституционно управление, тая страна не се умирява. Единъ духъ на безпокойство, смута, не вече на революция, а анархия, е охванала голѣма часть отъ рускитѣ класи — горни и долни. Работата отива до самоизтрѣбление. Почватъ се нѣкждѣ бунтове на самитѣ войски и междуособия. Туй състояние на нѣщата е описано съ масторското перо на руския познатъ публицистъ Меншиковъ и ние намѣрваме за неизлишно да заемемъ по-важнитѣ мѣста отъ неговия вѣренъ очеркъ:

„При всичката възмутителность на матроскитѣ бунтове, позорящи Русия и нейния флотъ, тия бунтове сж до толкова безсмислени, до толкова дѣтински и неразбрани работи има въ тѣхъ, че за резултатъ се получава просто нѣкаква смѣшна трагедия, не помалко забавна, отколкото ужасна. Да почнемъ съ лѣтния бунтъ на „Потемкина". Да подигнешъ въстание на военен пароходъ въ военно врѣме, да убиешъ командиря му и да издавишъ офицеритѣ му — струва ни се, че това е по-лошо отъ колкото да умрешъ — това значи да възстанешъ противъ отечеството си, да се отрѣчешъ отъ родината си, да се изложишъ на проклятието на всички честни хора въ свѣта, даже на най-злитѣ си врагове, защото даже и японцитѣ заклеймиха тоя бунтъ като подлость извънъ всѣка мѣрка. За да извърши човѣкъ такъвъ позоръ, безъ да казваме за смъртното наказание, би трѣбвало да има нечуванъ по важностьта си поводъ. Какъвъ бѣше тоя поводъ? Нѣкакъвъ червей! Поне революционеритѣ на „Потемкина" не помислиха да изтъкнатъ тоя червей като главенъ виновникъ на чудовищния бунтъ. А послѣ, слѣдъ като извършиха нѣшо невѣроятно жестоко и мерзко противъ отечеството си, слѣдъ като се изложиха на безумната опасность да влѣзатъ въ бой съ цѣлия флотъ, виждаме „потемкинцитѣ" да устройватъ по Черното море — по древнето море, по което сж плавали нѣкога

аргонавтитѣ — глупавъ, смѣхотворенъ походъ, надъ който цѣлиятъ свѣтъ се смѣе. Не бѣше по-голѣма сериозностьта и на кронщадския бунтъ. Първата работа на възстаналитѣ тамъ герои бѣ да се напиятъ до безчувствие. Сжщо се повтори и въ Владивостокъ. Най сетнѣ вникнете и въ онова, което стана тия дни въ Севастополъ. Ще разберете ли, че тамъ има нѣщо такова, което да напомня „революция" — тамъ, дѣто долнитѣ чинове убиватъ своето началство и едноврѣмено служатъ молебенъ въ царския день и пѣятъ химна „Боже, царя храни"?

Може ли да се нарекатъ революция нахълтванията на проститѣ селени изъ дворищата, щото да разграбятъ каквото могатъ, а каквото не — да изгорятъ? И въ тия набѣги, както и въ еврейскитѣ погроми, всичко е до такава степень елементарно, наивно, глупаво — до такава степенъ мерише на лошо дѣтинско немирничество, въпрѣки грозната и безпощадна разправа, че човѣкъ не може да намѣри дума да го нарѣче: просто и безобразие, макаръ и чудовищно. Тия безчинства се отдаватъ на хлапешки работи, защото тѣхнитѣ автори—матроситѣ и селскитѣ побойници—сж всички млади хора, почти юноши. Както древнята *вольница* (дружина вироглавци), която Новгородъ изпращаше отъ своя домъ — днешната *вольница* това е сжщата разпусната младежъ, която е подивѣла, безъ нужна култура. Тя се бунтува често, безъ да има ясна цѣль— просто за пакость. Революционитѣ вѣстници аплодиратъ на гнуснитѣ бунтове, но човѣкъ се пита: наистина ли това е революция? Наистина ли великитѣ революционери — биха нарекли тия татарски *волности* възстание? Революцията е дума благородна, като думата война — и революцията, подобно на войната, се води въ културнитѣ страни само по силата на смъртната необходимость, по единъ обмисленъ планъ и при съблюдението на нѣкои идеални обстоятелства. Въ никоя война не се горятъ домоветѣ на мирнитѣ жители—не се крадатъ стокитѣ на разграбенитѣ магазии. Мародерството въ всички що-годѣ културни народи се счита за бесчестие на армията: грабителитѣ ги бѣсятъ като кучета. А защо въ войната съ едно лошо празителство, защо въ революцията „всичко да е позволено"? Защо революционното мародерство да се счита за подвигъ?

Ако г-да революционеритѣ дѣйствително настояватъ, че това наистина е революция—всички тия углавни прѣстжпничества—струва ми се, че тѣ сж далеко отъ тържеството. Тѣхното положение, очевидно, далеко не е тъй блѣстяще, щомъ сж принудени да прибѣгватъ къмъ отчаяни срѣдства. Наистина, че тѣхнитѣ вѣстници удрятъ литавритѣ, дрънкатъ оржжието и, отъ день на день, като зоватъ къмъ възстание, прѣдсказватъ скоро, тия именно недѣли, всеобщъ погромъ. Едноврѣменно съ обшата стачка въоржженията пролетариятъ — чувате ли! — трѣбва да влѣзе въ безпощадна борба съ правителството, щото, слѣдъ като го свали, да въведе въ Русия нѣкаква нова, нийдѣ още не изпитана обществена форма—пролетариятската република. Тоя планъ е суетенъ, но неужели въ тая, тъй нарѣчена „революция" нѣма други срѣдства, освѣнъ самоубийственитѣ? Каз-

вамъ самоубийствени, защото всѣки новъ грабежъ, всѣки новъ просташки бунтъ прѣдизвиква не само смѣха на враговетѣ ни, но и дълбокото негодуване на всички, които не сж излѣзли съвсѣмъ още отъ цивилизацията и не сж се отрекли още отъ отечеството си. Още малко—и това негодуване ще се обърне въ присжда. Бунтовницитѣ ги чака не побѣда, а жестоко поражение".

III. На чужбина.

Въ Англия, Норвегия и Срѣдня Европа.

Послѣдниятъ мѣсецъ бѣше доста изобиленъ на министерски кризиси, малки и голѣми, отъ които нека поменемъ най-важния: промѣната на министерския кабинетъ въ Англия. Балфуровото унионистско министерство трѣбваше да отстжпи властьта на либералното течение, което отъ извѣстно врѣме имаше на чело съръ Хенри Кямбелъ Банерманъ. Послѣдниятъ вече успѣ да състави своя кабинетъ, на който сега стана пръвъ министръ и министръ на финансинтѣ. Едно промѣнение на кабинета въ Англия винаги има международно значение. Отъ туй гледище за насъ е важно да констатираме и да посочимъ още отъ сега, макаръ, на възможната посока, по която ще отведе английската политика тоя новъ щефъ на правителството. Споредъ свѣдущи лица Банерманъ е единъ трезвенъ общественъ работникъ. Той не обича шумнитѣ програми, особено не обича писанитѣ програми, както впрочемъ не ги считатъ за нѣщо сжществено английскитѣ и другитѣ сериозни партии въ западнитѣ конституционни страни. Каква ще бжде програмата по прѣдстоящата дѣятелнось на новото англ. министерство, ще узнаемъ скоро отъ декларациитѣ и рѣчитѣ, които първиятъ министръ ще произнесе въ недалечното бждеще, когато стане нужда да се обърне къмъ избирателитѣ на Англия. Споредъ английския обичай, единъ хубавъ обичай за подражаване, Банерманъ ще иде въ два-три само града, и ще произнесе програмни рѣчи, безъ да тича да спохожда всевъзможни села и паланки, както става по насъ. За сега се знае едно: Банерманъ ще изложи въ програмата си — намаление на данъцитѣ, отбѣгване отъ заеми. По Балканската или Източна политика се знае, че новиятъ кабинетъ е приятель на балканскитѣ народи и въ него има членове, които сж много близки до „Балканския комитетъ", познатъ, посвоето съчувствие за автономията въ Македония.

Норвежската държавно-политическа криза се разрѣши окончателно. Откакъ народътъ се произнесе съ плебисцитъ, че не ще унията съ Швеция, пристжпи се къмъ изборъ на кралъ и понеже шведскиятъ кралъ Християнъ не рачи да допустне на нѣкого отъ синоветѣ си да встжпи на норвежския прѣстолъ, то за такъвъ се избра Гаконъ, синъ на датския кралъ, който на 12 ноемврий встжпи въ

своята столица Християния. Така че норвежскиятъ народъ, който, отъ шестотинъ години почти, нѣмаше свой отдѣленъ кралъ, сега го доби.

Руската революция извика, за сега твърдѣ малки, но въ всѣки случай извика, отгласи въ Германия, Австро-Унгария и другитѣ западно-европейски държави. Колко и графъ Бюловъ въ германския парламентъ да възвѣстява, че той нѣма да допустне едно подобно явление на всеобщи стачки въ германската империя, но на себе си поне сигурно той ще си казва: „бай ми, бабо, да ме не срѣща." На всѣкадѣ въ Германия се говори за работнически незадоволства и за искане широкото допускане на прямото, тайно и всеобщо гласуване. Това обаче движение е много по-силно въ Австро-Унгария; въ главнитѣ градове на нѣкои области—Чехия, Хърватско, Маджарско и пр. — ставатъ шумни и буйни манифестации въ полза на разширение избирателното право. Въ Маджарско кризата не се е никакъ смекчила и изгледва, че 1905 г. ще я завѣщае като наслѣдство на 1906 г.

Лѣтопись (хронология).

София, *1 ноемв.* Въ Народното Събрание ставатъ горещи разисквания по линията Трѣвна — Борущица. Цѣлата опозиция е противъ; инженеритѣ се изказали сѫщо противъ. — 3 ноемвр Споредъ телеграми изъ Виена князътъ е билъ много добрѣ приетъ отъ императора Францъ-Иосифъ; направени му сѫ голѣми почести. — 6 ноемв. Днесъ заминаха за Бѣлградъ за конгреса на югославинскитѣ художници делегатитѣ на българ. публицистическо дружество. — 7 ноем. Днесъ въ Нар. Събрание се дебатира, гласува и прие сключени между България и Турция телеграфо-пощенски договоръ. — 15 ноемв. Днесъ се отпразнува деня на побѣдитѣ, които българската войска нанесе на сърбитѣ въ врѣме на сръбско-българската война. По тоя случай въ 10 часа се отслужи панахида за падналитѣ войници и офицери. — 16 ноемв. Откри се II редовенъ конгресъ на българскитѣ инженери. — 18 ноемв. Днесъ въ 10 ч. се откри II-ия копринарски конгресъ, който прогласи князя за свой покровитель. — 26 ноемв. „Държ. Вѣстникъ" печата договоритѣ по желѣзнитѣ линии. Съ едно писмо до вѣстницитѣ г. Т. Гъ-тевъ излага историята на даване оставката си и защо е противъ линията Борущица. — 25 ноемв. Годишенъ праздникъ на Университета. Чете се годишенъ отчетъ за изтеклата година прѣдъ събрание отъ професори и студенти. Въ правилника за дисциплината на студентитѣ сѫ направени и публикувани три поправки: 1) относително двѣтѣ отсѫтствия, които се прѣмахватъ; 2) за това, че вънъ отъ университета студентитѣ сѫ граждани; 3) че академически дружества подлежатъ на академическо удобрение. 27 ноемв. Едно събрание отъ софийски граждани избраха 20 души делегати за конгреса по македонскитѣ работи, който ще се открие въ София на 4 декемв. и ще трае три дни.

—

Малки бѣсти.

Казаларската царица на чешки езикъ. Българската литература продължава да интересува инострания, особенно славянския свѣтъ. На послѣдньо врѣме въ чешки прѣводъ е излѣзълъ романа на г. Ив. Вазовъ „Казаларската Царици" прѣведенъ отъ г. Шакъ, гимназиаленъ учитель въ столицата. Г. Шакъ е поетъ и владѣе прѣкрасно българския езикъ. Романътъ се появилъ въ библиотеката на г. Алфредъ Рудолфъ, съ която той има намѣрение да запознае чешското общество, освѣнъ съ Вазовитѣ творения, и съ други художествени творения въ нашата млада книжнина.

—

Книжовни вѣсти — Наскоро ще излѣзе на български романа на В. фонъ-Поленцъ, „Селянинъ" („Der Buettnerbauer"). Прѣведенъ е отъ г Ст. Коледаровъ и се издава отъ търновския книжаръ г. Ив С. Вителовъ. Прѣдварително ще излѣзе една пробна книжка отъ 4 коли, съдържаща прѣдисловието на графа Толстоя, биографията на автора и 2 - 3 глави отъ романа.

—

Краль Хаконъ. — Новоизбраниятъ норвежки Краль иска въ всичко да подражава не на монаритѣ, а на прѣседателитѣ на републикитѣ. Той е рѣшилъ да введе при двора си най-голѣма скромность и съвсѣмъ да се откаже отъ приетия при другитѣ европейски дворове етикетъ. Кралътъ намѣрва, че той съ нищо не трѣба да се отличава отъ другитѣ норвежки граждани; вмѣсто парадни балове напр. той ще уреждa скромни, искрени вечеринки, гдѣто ще могатъ да иматъ достжпъ най-широкитѣ кржгове на обществото, дори проститѣ работници и рибари.

Юбилей. — Първата актриса въ България, която можа да отпразднува 20 год. юбилей на непрѣкъсната сценична дѣятелность, е г-жа Шенка Попова. Въ театра се даде въ нейнъ бенефисъ пиесата „Двѣтѣ сирачета" отъ Д'Енери и Кормонъ. На юбилярката бидоха поднесени подаръци.

—

Музея „Искра" въ Казанлъкъ. — Този музей, който е вече навършилъ 4 години, изпълнява добрѣ назначението си. Въ него има вече събрани разни старини на брой 6161, стойностьта на които е на повече отъ 100 хил. лева, фондътъ на музея брои само 462 лева 89 ст. Инициативата на казанлъчане заслужва подражание.

—

Какъ да се накаратъ хората да четатъ обявления. — Парижкото енциклопедическо списание „Je sais tout" измислило едно срѣдство за да накара абонатитѣ си да четатъ обявленията печатани въ списанието. Въ единъ брой то съобщава, че въ едно отъ обявленията, кое то е извънредно много, има пропусната дума. Който пръвъ намѣри тази дума ще получи 50 л. Разбира се, всѣки ще гледа да намѣри липсващата дума и ще прочете всичкитѣ обявления. Въ други брой, трѣба да се намѣри най-дългата дума, която се срѣща въ обявленията и т н.

—

Най-новия романъ на Габриеле Д'Анунци носи насловъ „Амаранта". Героинята прѣдставя типа на бѣдящата жена. Тя е французойка, дъщеря на заможни родители, но търси силни усѣщания и впечатления, затова напуща бащината си кжща и влазя въ персонала на единъ циркъ, гдѣто прави главоломни разходки съ автомобиль. Въ врѣме на едно подобно прѣдставление тя умира отъ взривъ на сърдцето.

СЪДЪРЖАНИЕ

на

„БЪЛГАРСКА СБИРКА“

ГОДИНА XII, 1905.

I. Изящна словесность.

а) Стихотворения, поеми и пр.

Стр.

I. Есхилъ. — *Прометей.* Прѣв. Ал. Балабановъ. 24, 7

II. Грилпарцеръ.—*Сафо,* трагедия въ 5 дѣйствия. Прѣвели Рова С. Попова и С. Поповъ. 227, 294, 358, 423, 485

III. Ал. Найденовъ. — 1. *На морския брѣгъ.* 2. *Катъ мигъ слѣдъ мигъ.* 3. *Идеалъ.* 252

IV. Ангелъ Тачевъ. — *Кипровецъ,* драма изъ българския животъ отъ края на XVI вѣкъ. 563, 629

б) Оригинални и прѣводни разкази, очерки, драми и пр.

I. Симо Матавуль. — *Камбаната.* Прѣв. Ст. Кутинчевъ. 44

II. Андрея Нѣмоевски. — *Ноемврий.* Прѣв. Вл. Блѣсковъ. 47

III. Мих. Villeneuve. — *Милостиня.* Прѣв. Л. Бобевски. 160

IV. Ирма Герингеръ. — *Желание.* Прѣв. Ек. Б. 164

V. М. Вирсавиевъ. — *Не търпи младость.* 253

VI. А. П. Чеховъ. — *Несполука.* Прѣв. Б. Н. Султановъ. 254

VII. Н. Илиевъ. — *Изневѣра.* 311

VIII. В. Таль. — *Първата заповѣдь.* Ст. Н. Л. 318

IX. С. С. Бобчевъ. — *Майски дни въ Загребъ.* 337

X. Вилхемъ фонъ Поленцъ. — *Невинность.* Прѣв. Яско. 378

XI. Л. Н. Толстой. — *Тримата синове.* Прѣв В. М. 382

XII. Христо. — *Свидната пролѣть.* 384

XIII. Ада Негри. — *Побѣденитѣ.* Прѣв. Г. Ст. Скаловъ. 385

XIV. Симо Матавуль. — *Синове.* Прѣв. Сп. Г. 388

XV. Христо. — *Цвѣта.* 419

XVI. П. Алтенбергъ.—*Скърбящето сърдце.* Пр. А. Гюровъ. 452

Стр.

XVII. Х. Еверсъ. — *Какъ Яковъ Зейденфутеръ стана вѣренъ мжжъ.* Прѣв. Н. М. Добриновъ. 455

XVIII. Ал. Ирасекъ. — *За светия покой.* 519

XIX. Ал. Ирасекъ. — *Мждреци.* 525

XX. Боне. — *Горска приказка.* 527

XXI. Христо. — *Приятелкитѣ.* 555

XXII. С. Матавуль. — *Послѣдньо «на здраве».* Прѣв. А. Бонкинъ. 584

XXIII. А. П. Чеховъ. — *Дѣлгиятъ езикъ.* Прѣв. Хр. Калиновъ. 588

XXIV. Христо. — *Кждѣ?* (Стих. въ прова). 590

XXV. Ив. Вазовъ. — *София на 1880 г.* Спомени. 605, 653

XXVI. Л. Бобевски. — *Еньевско утро.* 643

II. Литературни и исторически очерки.

I. С. С. Бобчевъ. — *Защо турската полиция закла два листа въ една моя книга прѣди 30 години* (изъ царигградскитѣ ми спомени). 3

II. В. Н. Златарски. — *Изъ ст. история на българитѣ.* 19

III. Д-ръ Н. Бобчевъ. — *Александръ Н. Пипинъ.* 36, 89

IV. М. Московъ. — *Едно неизвѣстно стихотворение на П. Р. Славейковъ.* 39

V. С. С. Бобчевъ. — *Животъ и дѣятелность на П. Кисимовъ.* 75

VI. М. Московъ. — *Прѣводи и издания на Новия Завѣтъ.* 119

VII. Вѣстителовъ. — *Послѣднитѣ усилия за елинизма въ Македония.* Прѣв. Крумъ. 129

VIII. А. Коранъ. — *Шведската академия и литература* 145

IX. Хр. Стойковъ Капитанъ. — *Единъ воененъ романъ.* 148

X. М. Московъ. — *Другъ новъ дамаскинъ.* 213

XI. М. Московъ. — *Единъ старъ римски надписъ.* 219

XII. С. Велевъ. — *Иванъ В. Соколовъ.* 220

XIII. Редакцията. — *Една знаменита педесетогодишнина.* 273

XIV. Ил. С. Бобчевъ. — *Христо Г. Дановъ* (животъ и народно-просв. дѣятелность). 275

XV. С. С. Бобчевъ. — *В. „Марица" и нейниятъ издатель.* 288

XVI. Д. В. Храповъ. — *Дѣятелность на Хр. Г. Дановъ по подготвяне интелегентни сили въ България.* 292

XVII. Вѣстителовъ. — *Къмъ произхождението на османцитѣ.* 309

XVIII. Д-ръ Н. Бобчевъ. — *Споменъ за Шиллера.* 355

XIX. Вилхемъ фонъ Поленцъ. — *Автобиогр. черти.* 373

XX. Сп. Ганевъ. — *Единъ български прѣписъ на граматиката на Мил. Смоприцки.* 376

Стр.
XXI. С. С. Бобчевъ.—*Изъ сръбс. книжнина.* С. Матавуль. 387
XXII. С. С. Бобчевъ. — *Къмъ историята и психологията на румелийския прѣвратъ.* 405
XXIII. *Отзиви и оцѣнки за съединението отъ български видни дѣйци.* 410
XXIV. М. Московъ. — *Трети новъ дамаскинъ.* 442, 507
XXV. С. С. Бобчевъ. — *Франьо Прешернъ.* 469
XXVI. Ал. Теодоровъ Балванъ.—*Двѣ концепции на Вазова* 473, 652
XXVII. Алоисъ Прасекъ. — *Изъ чехската книжнина.* 516
XXVIII. М. Ив. Марковски. — *Ошкриване на троянското революционно съзаклятие.* 541
XXIX. Иванъ Скерличъ. — *Сръбската литература прѣзъ 1904 г.* Прѣв. С. С. О. 549
XXX. Х. К — *Литературна бѣлѣжка.* 559
XXXI. Ни-ва-ромъ. — *Мѣнастирска грамота.* 561
XXXII. Б. Н. Балкански. — *Възпитателното значение на Вазовата поезия.* 609
XXXIII. Ник. А-въ. — *Испанската драма и Жозе Ешегари.* 621

III. Обществено-научни, публицистически и педагогически статии.

I. Ю. С. Гамбаровъ. — *Една хубава книга за политическитѣ партии.* Прѣв. Г. Г. Губидѣлниковъ. 41
II. Ив. Михаиловъ. — *Политико-общ. учение на Толстоя.* 141
III. Люба Сплитекова. — *Сметана и значението му за чехската музика.* 151
IV. С. С. Бобчевъ. — *Пакъ старитѣ на работа!* 205
V. Правдолюбовъ. — *Женидбата чрѣзъ грабене мома.* 223
VI. А. Узуновъ. — *Руската душа.* 243
VII. *Защо сж нервни дѣцата?* Прѣв. И. М. М. 246
VIII. С. С. О. — *Пробиването на Симплонския тунелъ.* 249
IX. Д-ръ М. Поповилиевъ. — *Франция и южнитѣ славяни.* Сказка отъ Анатолъ Леруа Болье. 350
X. Г. В. Ангеловъ. — *Двѣ прѣхвалени республики въ Древня Гърция.* I. Ат. демокрация. II. Спартан. комунизъмъ. 447, 512
XI. М. Московъ. — *Задачитѣ и срѣдствата на естетическото възпитание въ нашитѣ учебни заведения.* 576, 646
XII. Ник. А-въ. — *Български театъръ.* 580, 654

IV. Книгописъ.

1. Оцѣнки на книги и описания.

1) Ив. Ев. Гешовъ, Борбата за побългаряване И. Румелия и моята пилом. мисия, рец. Д-ръ В. Стойновъ. 2) Ж. Хемаръ, Пкопом. ница и записи на запоѣдъ, рец. С. С. Б. 3) Култ. чоѣкъ и вѣбоски, рец. Кукидесъ. 4) Jakov Sliskovic, Albania i Macedonia, В. А. 5) Славяновѣдѣние въ 1901 г., рец. С. С. Бобчевъ. 6) Сла-

Стр.

вянсній отд. I отд. Библ. Имп. Академіи Наукъ. Каталоги. I. Списки болгарскихъ Период. изданій, книгъ и брошюръ, рец. С. С. Б. 7) Календар Матице Српске за 1905 г. рец. С. С. Б. 8) Д-ръ Б. Вазовъ. Сърази. избиране. 49

II. 1) Ed. Boguslavski — уводъ въ историята на славянитѣ. рец. Хр. П. Стоиловъ. 2) Грамоти въ Зографския мънастиръ съоб. А. П. Стоиловъ 3) Библ. Д-ръ Ив. Селимински, рец. С. С. Б. 3) Н. Хр. Петлешковъ и Ив. К Иеремиевъ. Историята на Брац. възтание, рец. С. С. Бобчевъ. 4) Jon Arginteani. Jstoria Românilor Macedoniei. 5) Сп. „Македония", рец. А. Д. Пир-въ. 6) Д-ръ Албертъ Хаимъ. Половинтъ животъ отъ истор. гледна точка на естественото развитие, рец. П Н. 166

III. 1) Н. Геровъ. Рѣчникъ на бълг. езикъ, рец. С. С. Бобчевъ. 2) Сборникъ за Нар. ум., наука и книжнина, рец. С. С. Бобчевъ. 3) Ц. Бакаловъ. Полски пѣсни, рец. Росицки. 256

IV. 1) сп. Библиотека, рец. Т. Г. Ивановъ. 2) Мала Библиотека, рец. С. С. Б. 322

V. 1) Аристотелъ. Атинската държавна уредба, рец. С. С Б. 2) D-r S. Wateff. Contribution á l'étude anthropologique des Bulgares. 3) J. Voïnov. La question Makedoniene. 4) D. M. Brancoff. La Macedoine et sa population cretienne. рец. Д-ръ В. Стойковъ. 5) Мария Корелли, Лионелъ и Жасмина, рец. В. С. 392

VI. 1) Д. Христовъ. Русия и изт. въпросъ. рец. С. С. Б. 2) Кингсли, Между два свѣта (Хипация), рец. Четецъ. 3) Д-ръ Д. Хилисъ. Право живѣяне като изящно изкуство, рец. В. С. 4) Йовъ Титоровъ. Българитѣ въ Бесарабия. рец. С. С. Б. 458

VII 1) Ив. Вазвъ Утро въ Банкя 2) Ив. Пѣевъ. Христоматия за I и II класъ, рец. П. М. Скопаковъ. 3) Извѣстия за команд. на М-вото на Просвѣщение. рец. В. С. 4) Годишникъ на Соф. универ., I.—1094/905 г. 528

VIII. 1) Нов. сб. статей по славяновѣдѣнію, рец. С. С. Б. 2) Наредби на род-учителскитѣ дружби, рец. Б. Н. Балкански. 3) Истор. друж. въ София, рец. В. С. 4) Д-ръ П. Т. Гудевъ. Социализъмъ, рец. Х. Х. 591

IX. 1) Д. Иоцовъ. По нашето освобождение. Рец. Д-ръ В. С. 2) Калюжняцкій. Путеш. по Германія. Рец. Кукидесъ. 3) Библ. Съвр. театръ. Салома, рец. Т. Г. Ивановъ. 658

---

2. Нови книги.

На страница 55, 183, 259, 324, 396, 463, 533, 597, 660.

---

3. Прѣгледъ на нашия и чуждия периодически печать.

I. 1) Пер. сп. на Б. Кн. дружество. 2) Гражданинъ. 3) Мед. бѣседа. 4) Лѣтописи на лѣк. съюзъ. 5) Нива. 6) Летопис Матице српске. 55

II. 1) Универ. извѣстія Кіевъ. 2) Рус. Вѣстникъ. 3) Рус. мисль. 4) С.-Петерб. Вѣстникъ. 5) Мирній Трудъ. 6) Ср. Кн. Гласник. 183

III. 1) Пер. сп. на Бъл. Кн. дружество въ София. 2) Рус. Фил. Вѣстникъ. 3) Рус. мысль. 4) Извѣстія Отд. Рус. Языка и словесности, на Имп. акад. на науки. 5) Ж Мин. Нар. Просѣщенія. 6) Рус. Вѣстникъ. 7) В. Литературы. 8) Lublianski Zvon. 9) Славян. Извѣстія. 260

IV. 1) Учил. Прѣгледъ. 2) Журн. М-ва Нар. Просвѣщенія. 3) Словенски југъ. 4) Просветни Гласник. 5) Югосл. академ. на науки и художествата. 6) Летопис Матице српске. 7) Ср. Кн. Гласник. 8) Задр Трудъ. 9) Славян. гласъ. 325

Стр.

V. 1) Слав. гласъ. 2) Задр. трудъ. 3) Макед. Прѣгледъ. 4) Ж. М. Н. Просвѣщенія. 5) Рус. Фил. Вѣстникъ. 6) Slov. Prehled. 7) Извѣст. руск. арх. института. 8) Сл. Вѣкъ. 9) Мала библиотека 10) Обзоръ. 397

VI. 1) Пер. сп. на Б. Кн. д-во 2) Извѣс. Отд. р. Языка и словесности имп. академія наукъ. 3) Журн. М-ва Народ. Просвѣщенія. 4) Правда. 5) Мала библиотека 6) Срп. кн. Гласник. 463

VII. 1) Сл. гласъ. 2) Пер. сп. на Б. кн. д-во. 3) Художникъ. 4) Кн. гласник. 5) Правда. 534

VIII. 1) Росна Китка. 2) Русская мысль. 3) Mercure de France. 4) Archiv für Slavische Philologie. 5) Летопис матице српске. 6) Мир. Трудъ. 7) Словен. југъ. 8) Автономна македония. 9) Бранково коло. 597

IX. 1) Правда. 2) Мал. Дневникъ. 3) Ср Кн. Гласник. 4) Сл. гласъ. 661

V. Какво става по свѣта.

Въ нашенско.

I. 1) Данъчното бреме расте. 2) Нашитѣ научно-културни дружества прѣзъ 1904 г. 3) Нашата журналистика прѣзъ 1904 г. 57

II. 1) Стачка на печат. работници. 2) Н. Събрание. 3) Князътъ въ Берлинъ и Лондонъ. 4) Михайловски. 5) Нашитѣ науч.-културни дружества. 185

III. Българската политика 261

IV. Нѣма по-изнъкнали събития. 326

V. Ново съглашение съ Турция. Линиитѣ Борущица, Кюстендилъ. 398

VI. 1) Окражни и градски избори. 2) Външни отношения 465

VII. Н. Блаженство въ София. — Македонски въпросъ. 534

VIII Въ Народното Събрание. 599

IX. Борущица, Гатевъ и правителството. 662

Въ славянскитѣ земи.

I. Рускитѣ прѣобразования. У южнитѣ славяни. 63

II. Прѣобразователното движение въ Русия. 191

III. Въ Русия, Сърбия и словацитѣ. 262

IV. Майскитѣ дни за югославянството въ Загребъ. 327

V. 1) Писмо отъ Бѣлградъ. Сръб. университетъ. А. Бонкивъ 328

VI. Русия. Австр. славяни. Сърбия. 399

VII. Въ Русия — Конституцията. Господарствена дума. Студентско дви ение. Въ Чехия и Сърбия. 536

VIII. Въ обновена Русия. Югославянски съборъ. Черна Гора съ народно прѣдставителство. 600

IX. Революция и бунтъ въ Русия. 664

На чужбина.

I. Срѣщу нова година.—Истор. погледъ на П.-Артурското падане. 64

II. Хроника на руско-японската война. 1[illegible]

III. Германия и Марокския въпросъ. — По международ. митическа самостоятелность. — Черковата и държавата въ Франция. — Р.-Яп. война. — Изъ обсадената крѣпость. О. 263

IV. Марок. въпросъ. — Критъ. — Турция и Мак. въпросъ. 400

V. Миръ между Русия и Япония. 466

VI. Отдѣлянето на Норвегия отъ Швеция. — Съюзи. — Румъния и Гърция. 538

VII. Въ Англия, Норвегия и Средна Европа. 666

Стр.

VI. Лѣтописъ.

I. Нашенска, на стр. 72, 201, 336, 403, 539, 603, 667.

VII. Малки вѣстн.

I. 1) Е.-Пелинъ. 2) Малки сл. вѣсти. 3) М. Горки. 4) Тиражътъ на Парим. вѣстници. 72

II. 1) Книга за Кн. Ал. Батембергъ. 2) Нови вѣстници и списания. 3) Издателска реклама. 201

III. 1) Трѣбва ли да се пие вино и въ какви размѣри. 2) Гр. Л. Н Толстой въ нѣмската стенография. 3) Конгресъ на възпитателки. 4) Журналиститѣ въ Дания 5) Студентитѣ въ австрийскитѣ университети. 6) Колко книга се употрѣбява на човѣкъ въ развитѣ страни. 272

IV. 1) Затворътъ на Сервантеса. 336

V. 1) Славянски вѣсти. — Толстой и Ж. Ж. Руссо. 404

VI. 1) Ив. Вазовъ. 2) Паметници за новата ни история. 3) Празднество въ паметъ на Прешерна. 4) Штросмайеровъ бюстъ или маска. 468

VII. 1) Славянски кн. вѣсти. 2) Франц. кн. вѣсти. 3) Нѣмски кн. вѣсти. 4) Отварянето на сръбския университетъ. 5) Японцитѣ за Толстой. 6) Рѣдъкъ юбилей. 7) Новъ вѣстникъ. 540

VIII. 1) Ив. Вазовъ въ Нѣмската литература. 2) Руски. кн. вѣсти. 3) Славянски кн. вѣсти. 4) Споменитѣ на единъ славянофилъ. 5) Френското правописание. 6) Една книга за 50,000 лева. 7) Модерно ауто-дафе. 603

IX. 1) Каз. царица. 2) Книжовни вѣсти. 3) Краль Хаконъ. 4) Юбилей. 5) Музея Искра. 6) Парижки реклами. 7) Амарата. 668

VIII. Книжовни вѣсти.

I. 1) Въ слав. земи. 2) Германия. 3) Швеция и Норвегия. 4) Франция. 69

II. 1) Въ славянскитѣ земи: Русия. Сърбия. Чешка школа „Матица". 2) Франция. 198

III. 1) Въ славянскитѣ земи. 2) Франция. 3) Германия. 269

IV. 1) Въ славянскитѣ земи: Русия. Поляци. 2) Франция, Германия, Швеция и Норвегия. 333

V. 1) Русия. 2) Франция. 3) Германия. 402

IX. Некролози.

I. Поменъ П. Кисимову 73

II. 1) Даскалъ Дичо Марковъ. 2) Д-ръ Караконовски. 3) Св. Петръ Цв. Любиновъ. 4) Ал. Груевъ. 5) Владимиръ Вражаровъ-Блѣсковъ. 201

III. Иосифъ Юрай Штроемайеръ. 270

IV. 1) Луиза Мишелъ. 2) Адолфъ Менцелъ. 3) Емилъ Барриа. 336

V. 1) Миливой Шрепелъ. 2) Янъ Френцисци. 3) Ив. Ткалчичъ. 4) Мит. Инокентий. 5) Баронъ Алф. Ротшилдъ. 6) П. Генчевъ. 7) Конст. Менье. 404

VI. 1) Вацлавъ Томекъ. 2) Янко Веселиновичъ. 3) Григ. Крекъ. 463

VII. 1) Мирра Лохвицкая. 2) Е. А. Соловьевъ. 3) Венцеславъ Новакъ. 540

VIII. 1) Д-ръ Георги Мирковичъ. 2) Жозе-Мария де Хередиа. 604

ИМЕНЕНЪ АЗБУЧЕНЪ ПОКАЗАЛЕЦЪ.

	Стр.
Алтенбергъ Петеръ	452
А-въ Ник.	580, 621, 654
Ангеловъ Г. В.	447, 512
Балабановъ Ал.	24, 97
Балкански Б. Н.	594, 609
Билле Лейтенантъ	148
Бѣлсковъ Вл.	47
Бобевски Л.	160, 643
Бонкинъ А.	328, 584
Боне	527
Бобчевъ Ил С.	275
Бобчевъ Д-ръ Н.	86, 89, 355
Бобчевъ С. С.	3, 50, 52, 75, 173, 205, 256, 288, 323, 337, 387, 405, 458, 462, 469, 591
Б. Ек.	164
Вагов Ив.	605, 653
Велевъ С.	220
Вирсавевъ М.	258
В. С.	60, 395, 461, 529, 595
Вѣстителовъ	129, 309
Villeneuve Max.	160
В. М.	382
W.	145
Гете	25
Ганевъ Ст.	376, 388
Гамбаровъ Ю. С.	41
Герингеръ Ирма	164
Гриллпарцеръ	327, 294, 353, 423, 485
Губидѣлниковъ Г. Г.	41
Гюровъ А.	452
Г. В. А.	52
Г.	263
Добриновъ Н. М.	455
Енерсъ Хансъ	455
Есхилъ	24, 97
Златарски В. Н.	19
Ивановъ Т. Г.	322, 659
Иливъ Н.	311
Ирасекъ Алоисъ	516, 519, 525
И. М М.	246
Калиновъ Хр.	588
Коранъ А.	145
Крукъ	129
Кукидесъ	51, 659
Кутинчевъ С.	44
Марковски М. Ив.	541
Михаиловъ Ив.	141
Московъ М.	6, 39, 119, 213, 219, 442, 507, 576, 646
Матавуль Скмо	44, 387, 388, 584
Найдековъ Ал.	252
Негри Ада	385
Ни-ва ромъ	561
Нѣмоевски Андрея	47
О.	265
Пир-въ А. Д.	180
Поленцъ В. ф.	373, 378
Попова Р. С.	227, 294, 358, 423, 485
Поповъ С.	227, 294, 358, 423, 485
Поповилиевъ Д-ръ М.	350
Правдолюбовъ	223
П. Н.	181
Редакцията	73, 273, 516
Росицки	259
Славейковъ П. Р.	39
Скаловъ Г. Ст.	385
Скопаковъ П. М.	528
Скерличъ Иванъ	549
Сплитекова Л.	151
Стойковъ Хр. Капитанъ	148
Султановъ Б. Н.	254
Стойковъ В. Д-ръ	49, 59, 658
Стоиловъ А. П.	170, 393
Стоиловъ Хр. П.	166
Ст. Н. Л.	318
С. С. О.	249, 549
Таль В.	318
Тачевъ Ангелъ	563, 630
Тодоровъ Баланъ А.	473, 652
Толстой. Л. Н.	382
Узуновъ А.	243
Христо	384, 419, 555, 590
Х. К.	559
Х. Х.	596
Храновъ Д. В.	292
Четвецъ	459
Чеховъ А. П.	254, 588
Яско	378

При каждомъ № „НИВЫ“, независимо отъ другихъ приложеній, подписчики получаютъ по одной книгѣ, а новые подписчики, выписывающіе также (за 1 р. 50 к., съ перес. 2 р.) первыя 10 книгъ Салтыкова-Щедрина за 1905 г., получатъ ихъ при первомъ № „Нивы“ 1906 г.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА на 1906 годъ

(37-й годъ изданія)

на еженед. иллюстрир. ЖУРНАЛЪ

НИВА

СО МНОГИМИ ПРИЛОЖЕНІЯМИ.

Г. г. подписчики „НИВЫ“ получатъ въ теченіе 1906 года:

52 №№ художеств.-литературнаго журнала „НИВА“, заключающаго въ себѣ романы, повѣсти, разсказы; гравюры, рисунки и иллюстраціи современ. событій.

40 КНИГЪ „СБОРНИКА НИВЫ“, отпечатанныхъ четкимъ шрифтомъ, на хорошей глазированной бумагѣ и содержащихъ:

ПОЛНАГО СОБРАНІЯ СОЧИНЕНІЙ

остальныя **30** КНИГЪ **М. Е. САЛТЫКОВА-ЩЕДРИНА**

(„Сказки“, „Мелочи жизни“, „Благонамѣренныя рѣчи“, „Господа Ташкентцы“, „Въ средѣ умѣренности и аккуратности“, „Письма къ тетенькѣ“ и мн. друг. Войдутъ также не помѣщенныя въ прежнихъ изданіяхъ три сказки и комедія „Смерть Пазухина“).

(Цѣна полн. собр. въ отдѣльной продажѣ съ перес. 21 р.)

ПОЛНАГО СОБРАНІЯ СОЧИНЕНІЙ

первыя **10** КНИГЪ **К. М. СТАНЮКОВИЧА**

(въ которыя войдутъ „Морскіе разсказы“, романы: „Безъ исхода“, „Два брата“ и рядъ разсказовъ), подъ редакціей и съ биографич. очеркомъ П. В. БЫКОВА.

(Цѣна полн. собр. въ отдѣльной продажѣ съ перес 21 руб.)

12 книгъ „Ежемѣсячныхъ литер. и попул.-научныхъ Приложеній,“ содержащихъ романы, повѣсти, разсказы, популярно-научныя и критическія статьи современныхъ авторовъ съ иллюстраціями и отдѣлы библіографіи, смѣси, шахматовъ и шашекъ, задачъ и разныхъ игръ.

12 №№ „Парижскихъ модъ“ до 200 столбцовъ текста и 300 модныхъ гравюръ. Съ почтовымъ ящикомъ для отвѣтовъ на разнообразные вопросы подписчиковъ.

12 ЛИСТОВЪ рисунковъ (около 300) для рукодѣльныхъ, вышивальныхъ работъ и для выжиганія и до 300 чертежей выкроекъ въ натуральную величину.

1 „Стѣнной календарь“ на 1906 годъ, отпечатанный красками.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА „НИВЫ“ со всѣми приложеніями на годъ:

въ С.-Петербургѣ: безъ доставки — 6 р. 50 к.; съ доставкой — 7 р. 50 к.

Безъ доставки: 1) въ Москвѣ, въ конторѣ Н. Печковской — 7 р. 25 к.; 2) въ Одессѣ въ книжн. магаз. „Образованіе“ — 7 р. 50 к.

Съ пересылкою въ всѣ мѣста Россіи . . . . . **8** руб.

За границу — 12 руб.

ДОПУСКАЕТСЯ РАЗСРОЧКА ПЛАТЕЖА ВЪ 2, 3 И 4 СРОКА.

Новые подписчики, желающіе получить, кромѣ „Нивы“ 1906 г. со всѣми ея приложеніями, еще ПЕРВЫЯ 10 книгъ соч. САЛТЫКОВА ЩЕДРИНА за 1905 г., доплачиваютъ одновременно при подпискѣ: безъ доставки въ СПБ. — 1 р. 50 к., съ дост. въ СПБ. и съ пересылкой иногородныхъ и за границу — 2 руб.

Иллюстрированное объявленіе о подпискѣ высылается безплатно.

Адресъ: С.-Петербургъ, въ Контору журнала „НИВА“, ул. Гоголя, № 22.

Stanford University Libraries
3 6105 004 980 566

AP
58
B8B82
v.12
1905

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
STANFORD AUXILIARY LIBRARY
STANFORD, CALIFORNIA 94305-6004
(415) 723-9201
All books may be recalled after 7 days

DATE DUE

NOV
LUD NOV 04 1994
NOV 1994